නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

උදාන-අට්ඨකථා

ගන්ථාරම්භකථා

මහාකාරුණිකං **නාථං,** ඤෙය්‍යසාගරපාරගුං;
වන්දෙ නිපුණගම්භීර-විචිත්‍රනයදෙසනං.

විජ්ජාචරණසම්පන්නා, යෙන නීයන්ති ලොකතො;
වන්දෙ තමුත්තමං **ධම්මං,** සම්මාසම්බුද්ධපූජිතං.

සීලාදිගුණසම්පන්නො, ඨිතො මග්ගඵලෙසු යො;
වන්දෙ **අරියසඞ්ඝං** තං, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං අනුත්තරං.

වන්දනාජනිතං පුඤ්ඤං, ඉති යං රතනත්තයෙ;
හතන්තරායො සබ්බත්ථ, හුත්වාහං තස්ස තෙජසා.

තෙන තෙන නිදානෙන, දෙසිතානි හිතෙසිනා;
යානි සුද්ධාපදානෙන, උදානානි මහෙසිනා.

තානි සබ්බානි එකජ්ඣං, ආරොපෙන්තෙහි සඞ්ගහං;
උදානං නාම සඞ්ගීතං, ධම්මසඞ්ගාහකෙහි යං.

ජිනස්ස ධම්මසංවෙග-පාමොජ්ජපරිදීපනං;
සොමනස්සසමුට්ඨාන-ගාථාහි පටිමණ්ඩිතං.

තස්ස ගම්භීරඤාණෙහි, ඔගාහෙතබ්බභාවතො;
කිඤ්චාපි දුක්කරා කාතුං, අත්ථසංවණ්ණනා මයා.

සහසංවණ්ණනං යස්මා, ධරතෙ සත්ථුසාසනං;
පුබ්බාචරියසීහානං, තිට්ඨතෙව විනිච්ඡයො.

තස්මා තං අවලම්බිත්වා, ඔගාහෙත්වාන පඤ්චපි;
නිකායෙ උපනිස්සාය, පොරාණට්ඨකථානයං.

සුවිසුද්ධං අසංකිණ්ණං, නිපුණත්ථවිනිච්ඡයං;
මහාවිහාරවාසීනං, සමයං අවිලොමයං.

පුනප්පුනාගතං අත්ථං, වජ්ජයිත්වාන සාධුකං;
යථාබලං කරිස්සාමි, **උදානස්සත්ථවණ්ණනං.**

ඉති ආකඞ්ඛමානස්ස, සද්ධම්මස්ස චිරට්ඨිතිං;
විභජන්තස්ස තස්සත්ථං, සාධු ගණ්හන්තු සාධවොති.

තත්ථ **උදානන්ති** කෙනට්ඨෙන උදානං? උදානනට්ඨෙන. කිමිදං උදානං නාම? පීතිවෙගසමුට්ඨාපිතො උදාහාරො. යථා හි යං තෙලාදි මිනිතබ්බවත්ථු මානං ගහෙතුං න සක්කොති, විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං ‘‘අවසෙකො’’ති වුච්චති. යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං ‘‘ඔඝො’’ති වුච්චති. එවමෙව යං පීතිවෙගසමුට්ඨාපිතං විතක්කවිප්ඵාරං අන්තොහදයං සන්ධාරෙතුං න සක්කොති, සො අධිකො හුත්වා අන්තො අසණ්ඨහිත්වා බහි වචීද්වාරෙන නික්ඛන්තො පටිග්ගාහකනිරපෙක්ඛො උදාහාරවිසෙසො **‘‘උදාන’’**න්ති වුච්චති. ධම්මසංවෙගවසෙනපි අයමාකාරො ලබ්භතෙව.

තයිදං කත්ථචි ගාථාබන්ධවසෙන කත්ථචි වාක්‍යවසෙන පවත්තං. යං පන අට්ඨකථාසු ‘‘සොමනස්සඤාණමයිකගාථාපටිසංයුත්තා’’ති උදානලක්ඛණං වුත්තං, තං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං. යෙභුය්‍යෙන හි උදානං ගාථාබන්ධවසෙන භාසිතං පීතිසොමනස්සසමුට්ඨාපිතඤ්ච. ඉතරම්පි පන ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, තදායතනං, යත්ථ නෙව පථවී න ආපො’’තිආදීසු (උදා. 71) ‘‘සුඛකාමානි භූතානි, යො දණ්ඩෙන විහිංසති’’ති (ධ. ප. 131), ‘‘සචෙ භායථ දුක්ඛස්ස, සචෙ වො දුක්ඛමප්පිය’’න්ති එවමාදීසු (උදා. 44; නෙත්ති. 91) ච ලබ්භති.

එවං තයිදං සබ්බඤ්ඤුබුද්ධභාසිතං, පච්චෙකබුද්ධභාසිතං, සාවකභාසිතන්ති තිවිධං හොති. තත්ථ පච්චෙකබුද්ධභාසිතං – ‘‘සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං, අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙස’’න්තිආදිනා (සු. නි. 35; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121) ඛග්ගවිසාණසුත්තෙ ආගතමෙව. සාවකභාසිතානිපි –

‘‘සබ්බො රාගො පහීනො මෙ, සබ්බො දොසො සමූහතො;
සබ්බො මෙ විහතො මොහො, සීතිභූතොස්මි නිබ්බුතො’’ති. (ථෙරගා. 79) –

ආදිනා ථෙරගාථාසු –

‘‘කායෙන සංවුතා ආසිං, වාචාය උද චෙතසා;
සමූලං තණ්හමබ්බුය්හ, සීතිභූතාස්මි නිබ්බුතා’’ති. (ථෙරීගා. 15) –

ආදිනා ථෙරීගාථාසු ච ආගතානි. තානි පන තෙසං ථෙරානං ථෙරීනඤ්ච න කෙවලං උදානානි එව, අථ ඛො සීහනාදාපි හොන්ති. සක්කාදීහි දෙවෙහි භාසිතානි ‘‘අහො දානං පරමදානං, කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිත’’න්තිආදීනි (උදා. 27), ආරාමදණ්ඩබ්‍රාහ්මණාදීහි මනුස්සෙහි ච භාසිතානි ‘‘නමො තස්ස භගවතො’’තිආදීනි (අ. නි. 2.38) තිස්සො සඞ්ගීතියො ආරුළ්හානි උදානානි සන්ති එව, න තානි ඉධ අධිප්පෙතානි. යානි පන සම්මාසම්බුද්ධෙන සාමං ආහච්ච භාසිතානි ජිනවචනභූතානි, යානි සන්ධාය භගවතා පරියත්තිධම්මං නවධා විභජිත්වා උද්දිසන්තෙන උදානන්ති වුත්තානි, තානෙව ධම්මසඞ්ගාහකෙහි **‘‘උදාන’’**න්ති සඞ්ගීතන්ති තදෙවෙත්ථ සංවණ්ණෙතබ්බභාවෙන ගහිතං.

යා පන ‘‘අනෙකජාතිසංසාර’’න්තිආදිගාථාය දීපිතා භගවතා බොධිමූලෙ උදානවසෙන පවත්තිතා අනෙකසතසහස්සානං සම්මාසම්බුද්ධානං අවිජහිතඋදානගාථා ච, එතා අපරභාගෙ පන ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස භගවතා දෙසිතත්තා ධම්මසඞ්ගාහකෙහි උදානපාළියං සඞ්ගහං අනාරොපෙත්වා ධම්මපදෙ සඞ්ගීතා. යඤ්ච ‘‘අඤ්ඤාසි වත, භො කොණ්ඩඤ්ඤො, අඤ්ඤාසි වත, භො කොණ්ඩඤ්ඤො’’ති (මහාව. 17; සං. නි. 5.1081; පටි. ම. 2.30) උදානවචනං දසසහස්සිලොකධාතුයා දෙවමනුස්සානං පවෙදනසමත්ථනිග්ඝොසවිප්ඵාරං භගවතා භාසිතං, තදපි ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තන්තදෙසනාපරියොසානෙ අත්තනා අධිගතධම්මෙකදෙසස්ස යථාදෙසිතස්ස අරියමග්ගස්ස සාවකෙසු සබ්බපඨමං ථෙරෙන අධිගතත්තා අත්තනො පරිස්සමස්ස සඵලභාවපච්චවෙක්ඛණහෙතුකං පඨමබොධියං සබ්බෙසං එව භික්ඛූනං සම්මාපටිපත්තිපච්චවෙක්ඛණහෙතුකං ‘‘ආරාධයිංසු වත මං භික්ඛූ එකං සමය’’න්තිආදිවචනං (ම. නි. 1.225) විය පීතිසොමනස්සජනිතං උදාහාරමත්තං, ‘‘යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා’’තිආදිවචනං (මහාව. 1-3; උදා. 1-3) විය පවත්තියා නිවත්තියා වා න පකාසනන්ති, න ධම්මසඞ්ගාහකෙහි උදානපාළියං සඞ්ගීතන්ති දට්ඨබ්බං.

තං පනෙතං **උදානං** විනයපිටකං, සුත්තන්තපිටකං, අභිධම්මපිටකන්ති තීසු පිටකෙසු සුත්තන්තපිටකපරියාපන්නං, දීඝනිකායො, මජ්ඣිමනිකායො, සංයුත්තනිකායො, අඞ්ගුත්තරනිකායො, ඛුද්දකනිකායොති පඤ්චසු නිකායෙසු ඛුද්දකනිකායපරියාපන්නං, සුත්තං, ගෙය්‍යං, වෙය්‍යාකරණං, ගාථා, උදානං, ඉතිවුත්තකං, ජාතකං, අබ්භුතධම්මං, වෙදල්ලන්ති නවසු සාසනඞ්ගෙසු උදානසඞ්ගහං.

‘‘ද්වාසීති බුද්ධතො ගණ්හිං, ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතො;
චතුරාසීති සහස්සානි, යෙ මෙ ධම්මා පවත්තිනො’’ති. (ථෙරගා. 1027) –

එවං ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන පටිඤ්ඤාතෙසු චතුරාසීතියා ධම්මක්ඛන්ධසහස්සෙසු කතිපයධම්මක්ඛන්ධසඞ්ගහං. බොධිවග්ගො, මුචලින්දවග්ගො, නන්දවග්ගො, මෙඝියවග්ගො, සොණවග්ගො, ජච්චන්ධවග්ගො, චූළවග්ගො, පාටලිගාමියවග්ගොති වග්ගතො අට්ඨවග්ගං; සුත්තතො අසීතිසුත්තසඞ්ගහං, ගාථාතො පඤ්චනවුතිඋදානගාථාසඞ්ගහං. භාණවාරතො අඩ්ඪූනනවමත්තා භාණවාරා. අනුසන්ධිතො බොධිසුත්තෙ පුච්ඡානුසන්ධිවසෙන එකානුසන්ධි, සුප්පවාසාසුත්තෙ පුච්ඡානුසන්ධියථානුසන්ධිවසෙන ද්වෙ අනුසන්ධී, සෙසෙසු යථානුසන්ධිවසෙන එකෙකොව අනුසන්ධි, අජ්ඣාසයානුසන්ධි පනෙත්ථ නත්ථි. එවං සබ්බථාපි එකාසීතිඅනුසන්ධිසඞ්ගහං. පදතො සතාධිකානි එකවීස පදසහස්සානි, ගාථාපාදතො තෙවීසති චතුස්සතාධිකානි අට්ඨ සහස්සානි , අක්ඛරතො සත්තසහස්සාධිකානි සට්ඨි සහස්සානි තීණි ච සතානි ද්වාසීති ච අක්ඛරානි. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘අසීති එව සුත්තන්තා, වග්ගා අට්ඨ සමාසතො;
ගාථා ච පඤ්චනවුති, උදානස්ස පකාසිතා.

‘‘අඩ්ඪූනනවමත්තා ච, භාණවාරා පමාණතො;
එකාධිකා තථාසීති, උදානස්සානුසන්ධියො.

‘‘එකවීසසහස්සානි, සතඤ්චෙව විචක්ඛණො;
පදානෙතානුදානස්ස, ගණිතානි විනිද්දිසෙ’’.

ගාථාපාදතො පන –

‘‘අට්ඨසහස්සමත්තානි, චත්තාරෙව සතානි ච;
පාදානෙතානුදානස්ස, තෙවීසති ච නිද්දිසෙ.

‘‘අක්ඛරානං සහස්සානි, සට්ඨී සත්ත සතානි ච;
තීණි ද්වාසීති ච තථා, උදානස්ස පවෙදිතා’’ති.

තස්ස අට්ඨසු වග්ගෙසු **බොධිවග්ගො** ආදි, සුත්තෙසු පඨමං **බොධිසුත්තං,** තස්සාපි **එවං මෙ සුතන්**තිආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තනිදානමාදි. සා පනායං පඨමමහාසඞ්ගීති විනයපිටකෙ (චූළව. 437) තන්තිමාරුළ්හා එව. යො පනෙත්ථ නිදානකොසල්ලත්ථං වත්තබ්බො කථාමග්ගො සොපි සුමඞ්ගලවිලාසිනියං දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.නිදානකථා) වුත්තො එවාති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

1. බොධිවග්ගො

1. පඨමබොධිසුත්තවණ්ණනා

1. යං පනෙත්ථ **"එවං මෙ සුත"**න්තිආදිකං නිදානං, තත්ථ **එව**න්ති නිපාතපදං. **මෙ**තිආදීනි නාමපදානි. **උරුවෙලායං විහරතී**ති එත්ථ **වී**ති උපසග්ගපදං, **හරතී**ති ආඛ්‍යාතපදන්ති ඉමිනාව නයෙන සබ්බත්ථ පදවිභාගො වෙදිතබ්බො.

අත්ථතො පන **එවං**සද්දො තාව උපමූපදෙසසම්පහංසනගරහණවචනසම්පටිග්ගහාකාර-නිදස්සනාවධාරණපුච්ඡාඉදමත්ථපරිමාණාදි අනෙකත්ථප්පභෙදො. තථා හෙස "එවං ජාතෙන මච්චෙන, කත්තබ්බං කුසලං බහු"න්ති එවමාදීසු (ධ. ප. 53) උපමායං ආගතො. "එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං, එවං තෙ පටික්කමිතබ්බ"න්තිආදීසු (අ. නි. 4.122) උපදෙසෙ. "එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතා"තිආදීසු (අ. නි. 3.66) සම්පහංසනෙ. "එවමෙවං පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී"තිආදීසු (සං. නි. 1.187) ගරහණෙ. "එවං, භන්තෙති ඛො තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසු"න්තිආදීසු (දී. නි. 2.3; ම. නි. 1.1) වචනසම්පටිග්ගහෙ. "එවං ඛ්‍යා ඛො අහං, භන්තෙ, භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී"තිආදීසු (ම. නි. 1.398) ආකාරෙ. "එහි ත්වං, මාණවක, යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඞ්කම, උපසඞ්කමිත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡ 'සුභො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො භවන්තං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡතී'ති, එවඤ්ච වදෙහි 'සාධු කිර භවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස නිවෙසනං, තෙනුපසඞ්කමතු අනුකම්පං උපාදායා'ති"ආදීසු (දී. නි. 1.445) නිදස්සනෙ. "'තං කිං මඤ්ඤථ, කාලාමා, ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වා'ති? 'අකුසලා, භන්තෙ'. 'සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වා'ති? 'සාවජ්ජා, භන්තෙ'. 'විඤ්ඤුගරහිතා වා විඤ්ඤුප්පසත්ථා වා'ති? 'විඤ්ඤුගරහිතා, භන්තෙ'. 'සමත්තා සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති, නො වා? 'කථං වො එත්ථ හොතී'ති? 'සමත්තා, භන්තෙ, සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති, එවං නො එත්ථ හොතීති'"ආදීසු (අ. නි. 3.66) අවධාරණෙ. "එවමෙතෙ සුන්හාතා සුවිලිත්තා කප්පිතකෙසමස්සු ආමුත්තමාලාභරණා"තිආදීසු (දී. නි. 1.286) පුච්ඡායං. "එවංගතානි පුථුසිප්පායතනානි (දී. නි. 1.182), එවංවිධො එවමාකාරො"තිආදීසු ඉදංසද්දස්ස අත්ථෙ. ගතසද්දො හි පකාරපරියායො, තථා විධාකාරසද්දා. තථා හි විධයුත්තගතසද්දෙ ලොකියා පකාරත්ථෙ වදන්ති. "එවං ලහුපරිවත්තං එවමායුපරියන්තො"තිආදීසු (අ. නි. 1.48) පරිමාණෙ.

නනු ච "එවං විතක්කිතං නො තුම්හෙහි, එවමායුපරියන්තො"ති චෙත්ථ එවංසද්දෙන පුච්ඡනාකාරපරිමාණාකාරානං වුත්තත්තා ආකාරත්ථො එව එවංසද්දොති. න, විසෙසසබ්භාවතො. ආකාරමත්තවාචකො හෙත්ථ එවංසද්දො ආකාරත්ථොති අධිප්පෙතො. "එවං ඛ්‍යා ඛො"තිආදීසු පන ආකාරවිසෙසවචනො. ආකාරවිසෙසවාචිනො චෙතෙ එවංසද්දා පුච්ඡනාකාරපරිමාණාකාරානං වාචකත්තා. එවඤ්ච කත්වා "එවං ජාතෙන මච්චෙනා"තිආදීනි උපමානඋදාහරණානි යුජ්ජන්ති. තත්ථ හි –

> "යථාපි පුප්ඵරාසිම්හා, කයිරා මාලාගුණෙ බහූ;
> එවං ජාතෙන මච්චෙන, කත්තබ්බං කුසලං බහු"න්ති. –

එත්ථ පුප්ඵරාසිට්ඨානීයතො මනුස්සුප්පත්ති සප්පුරිසූපනිස්සයසද්ධම්මස්සවනයොනිසොමනසිකාරභොගසම්පත්තිආදිතො දානාදිපුඤ්ඤකිරියාහෙතුසමුදායතො සොභාසුගන්ධතාදිගුණවිසෙසයොගතො මාලාගුණසදිසියො බහුකා පුඤ්ඤකිරියා මරිතබ්බසභාවතාය මච්චෙන කත්තබ්බාති අභෙදතාය පුප්ඵරාසි මාලාගුණා ච උපමා, තෙසං උපමානාකාරො යථාසද්දෙන අනියමතො වුත්තො. පුන එවංසද්දෙන නියමනවසෙන වුත්තො. සො පන උපමාකාරො නියමියමානො අත්ථතො උපමා එව හොතීති වුත්තං "උපමායං ආගතො"ති.

තථා "එවං ඉමිනා ආකාරෙන අභික්කමිතබ්බ"න්තිආදිනා උපදිසියමානාය සමණසාරුප්පාය ආකප්පසම්පත්තියා යො තත්ථ උපදෙසාකාරො, සො අත්ථතො උපදෙසොයෙවාති වුත්තං – "එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං, එවං තෙ පටික්කමිතබ්බන්තිආදීසු උපදෙසෙ"ති.

"එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතා"ති එත්ථ භගවතා යථාවුත්තමත්ථං අවිපරීතතො ජානන්තෙහි කතං යං තත්ථ විජ්ජමානගුණානං පකාරෙහි හංසනං උදග්ගතාකරණං සම්පහංසනං, සො තත්ථ පහංසනාකාරොති වුත්තනයෙන යොජෙතබ්බං.

"එවමෙවං පනායා"න්ති එත්ථ ගරහණාකාරොති වුත්තනයෙන යොජෙතබ්බං. සො ච ගරහණාකාරො "වසලී"තිආදිඛුංසනසද්දසන්නිධානතො ඉධ එවංසද්දෙන පකාසිතොති විඤ්ඤායති. යථා චෙත්ථ, එවං උපමාකාරාදයොපි උපමාදිවසෙන වුත්තානං පුප්ඵරාසිආදිසද්දානං සන්නිධානතො වුත්තාති වෙදිතබ්බං.

‘‘එවං නො’’ති එත්ථාපි තෙසං යථාවුත්තධම්මානං අහිතදුක්ඛාවහභාවෙන සන්නිට්ඨානජනනත්ථං අනුමතිග්ගහණවසෙන ‘‘නො වා කථං වො එත්ථ හොතී’’ති පුච්ඡාය කතාය ‘‘එවං නො එත්ථ හොතී’’ති වුත්තත්තා තදාකාරසන්නිට්ඨානං එවංසද්දෙන ආවිකතං. සො පන තෙසං ධම්මානං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනාකාරො නියමියමානො අවධාරණත්ථො හොතීති වුත්තං – ‘‘එවං නො එත්ථ හොතීතිආදීසු අවධාරණෙ’’ති.

‘‘එවඤ්ච වදෙහී’’ති යථාහං වදාමි එවං සමණං ආනන්දං වදෙහීති වදනාකාරො ඉදානි වත්තබ්බො එවංසද්දෙන නිදස්සීයතීති ‘‘නිදස්සනත්ථො’’ති වුත්තං.

එවමාකාරවිසෙසවාචීනම්පි එතෙසං එවංසද්දානං උපමාදිවිසෙසත්ථවුත්තිතාය උපමාදිඅත්ථතා වුත්තා. ‘‘එවං, භන්තෙ’’ති පන ධම්මස්ස සාධුකං සවනමනසිකාරෙ නියොජිතෙහි භික්ඛූහි තත්ථ පතිට්ඨිතභාවස්ස පටිජානනවසෙන වුත්තත්තා තත්ථ එවංසද්දො වචනසම්පටිග්ගහත්ථො. තෙන එවං, භන්තෙති සාධු, භන්තෙ, සුට්ඨු, භන්තෙති වුත්තං හොති. ස්වායමිධ ආකාරනිදස්සනාවධාරණෙසු දට්ඨබ්බො.

තත්ථ ආකාරත්ථෙන **එවං**සද්දෙන එතමත්ථං දීපෙති – නානානයනිපුණමනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධපාටිහාරියං ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරං සබ්බසත්තානං සකසකභාසානුරූපතො සොතපථමාගච්ඡන්තං තස්ස භගවතො වචනං සබ්බප්පකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං, සබ්බථාමෙන පන සොතුකාමතං ජනෙත්වාපි එවං මෙ සුතං, මයාපි එකෙනාකාරෙන සුතන්ති.

එත්ථ ච එකත්තනානත්තඅබ්‍යාපාරඑවංධම්මතාසඞ්ඛාතා නන්දියාවත්තතිපුක්ඛලසීහවික්කීළිතදිසාලොචනඅඞ්කුසසඞ්ඛාතා ච අස්සාදාදිවිසයාදිභෙදෙන නානාවිධා නයා **නානානයා**. නයා වා පාළිගතියො, තා ච පඤ්ඤත්තිඅනුපඤ්ඤත්තාදිවසෙන සංකිලෙසභාගියාදිලොකියාදිතදුභයවොමිස්සකාදිවසෙන කුසලාදිවසෙන ඛන්ධාදිවසෙන, සඞ්ගහාදිවසෙන, සමයවිමුත්තාදිවසෙන, ඨපනාදිවසෙන , කුසලමූලාදිවසෙන, තිකපට්ඨානාදිවසෙන ච නානප්පකාරාති **නානානයා,** තෙහි නිපුණං සණ්හං සුඛුමන්ති නානානයනිපුණං.

ආසයොව අජ්ඣාසයො, සො ච සස්සතාදිභෙදෙන අප්පරජක්ඛතාදිභෙදෙන ච අනෙකවිධො. අත්තජ්ඣාසයාදිකො එව වා අනෙකො අජ්ඣාසයො අනෙකජ්ඣාසයො. සො සමුට්ඨානං උප්පත්තිහෙතු එතස්සාති **අනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං.**

සීලාදිඅත්ථසම්පත්තියා තබ්බිභාවනබ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා සඞ්කාසනපකාසනවිවරණවිභජනඋත්තානීකරණපඤ්ඤත්තිවසෙන ඡහි අත්ථපදෙහි අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසවසෙන ඡහි බ්‍යඤ්ජනපදෙහි ච සමන්නාගතත්තා **අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං.**

ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීභෙදෙන තෙසු ච එකෙකස්ස විසයාදිභෙදෙන විවිධං බහුවිධං වා පාටිහාරියං එතස්සාති **විවිධපාටිහාරියං.** තත්ථ පටිපක්ඛහරණතො රාගාදිකිලෙසාපනයනතො පාටිහාරියන්ති අත්ථෙ සති භගවතො න පටිපක්ඛා රාගාදයො සන්ති යෙ හරිතබ්බා, පුථුජ්ජනානම්පි විගතූපක්කිලෙසෙ අට්ඨගුණසමන්නාගතෙ චිත්තෙ හතපටිපක්ඛෙ ඉද්ධිවිධං පවත්තති, තස්මා තත්ථ පවත්තවොහාරෙන ච න සක්කා ඉධ පාටිහාරියන්ති වත්තුං. සචෙ පන මහාකාරුණිකස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යගතා ච කිලෙසා පටිපක්ඛා, තෙසං හරණතො පාටිහාරියන්ති වුත්තං, එවං සති යුත්තමෙතං. අථ වා භගවතො චෙව සාසනස්ස ච පටිපක්ඛා තිත්ථියා, තෙසං හරණතො පාටිහාරියං. තෙ හි දිට්ඨිහරණවසෙන දිට්ඨිප්පකාසනෙ අසමත්ථභාවෙන ච ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීහි හරිතා අපනීතා හොන්ති. පටීති වා අයං සද්දො පච්ඡාති එතස්ස අත්ථං බොධෙති ‘‘තස්මිං පටිපවිට්ඨම්හි, අඤ්ඤො ආගඤ්ඡි බ්‍රාහ්මණො’’තිආදීසු (චූළනි. පාරායනවග්ග, වත්ථුගාථා 4) විය. තස්මා සමාහිතෙ චිත්තෙ විගතූපක්කිලෙසෙ කතකිච්චෙන පච්ඡා හරිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති පටිහාරියං. අත්තනො වා උපක්කිලෙසෙසු චතුත්ථජ්ඣානමග්ගෙහි හරිතෙසු පච්ඡා හරණං පටිහාරියං. ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනියො විගතූපක්කිලෙසෙන කතකිච්චෙන සත්තහිතත්ථං පුන පවත්තෙතබ්බා, හරිතෙසු ච අත්තනො උපක්කිලෙසෙසු පරසත්තානං උපක්කිලෙසහරණානි හොන්තීති පටිහාරියානි භවන්ති. පටිහාරියමෙව පාටිහාරියං, පටිහාරියෙ වා ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීසමුදායෙ භවං එකෙකං පාටිහාරියන්ති වුච්චති. පටිහාරියං වා චතුත්ථජ්ඣානං මග්ගො ච පටිපක්ඛහරණතො. තත්ථ ජාතං නිමිත්තභූතතො තතො වා ආගතන්ති පාටිහාරියන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

යස්මා පන තන්තිඅත්ථදෙසනා තබ්බොහාරාභිසමයසඞ්ඛාතා හෙතුහෙතුඵලතදුභයපඤ්ඤත්තිපටිවෙධසඞ්ඛාතා වා ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධා ගම්භීරා, සසාදීහි විය මහාසමුද්දො අනුපචිතකුසලසම්භාරෙහි අලබ්භනෙය්‍යප්පතිට්ඨා දුප්පරියොගාහා ච, තස්මා තෙහි චතූහි ගම්භීරභාවෙහි යුත්තන්ති භගවතො වචනං **ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරං.**

එකො එව භගවතො ධම්මදෙසනාඝොසො, එකස්මිං ඛණෙ පවත්තමානො නානාභාසානං සත්තානං අත්තනො අත්තනො භාසාවසෙන අපුබ්බං අචරිමං ගහණූපගො හොති. අචින්තෙය්‍යො හි බුද්ධානං බුද්ධානුභාවොති සබ්බසත්තානං සකසකභාසානුරූපතො සොතපථං ආගච්ඡතීති වෙදිතබ්බං.

නිදස්සනත්ථෙන ''නාහං සයම්භූ, න මයා ඉදං සච්ඡිකත''න්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො ''එවං මෙ සුතං, මයාපි එවං සුත''න්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං නිදස්සෙති.

අවධාරණත්ථෙන ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, ගතිමන්තානං, සතිමන්තානං, ධිතිමන්තානං, උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො''ති (අ. නි. 1.219-223) එවං භගවතා, ''ආයස්මා ආනන්දො අත්ථකුසලො, ධම්මකුසලො, බ්‍යඤ්ජනකුසලො, නිරුත්තිකුසලො, පුබ්බාපරකුසලො''ති (අ. නි. 5.169) එවං ධම්මසෙනාපතිනා ච පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකාමතං ජනෙති. ''එවං මෙ සුතං, තඤ්ච ඛො අත්ථතො වා බ්‍යඤ්ජනතො වා අනූනමනධිකං, එවමෙව න අඤ්ඤථා දට්ඨබ්බ''න්ති. **අඤ්ඤථා**ති භගවතො සම්මුඛා සුතාකාරතො අඤ්ඤථා න පන භගවතා දෙසිතාකාරතො. අචින්තෙය්‍යානුභාවා හි භගවතො දෙසනා, සා නෙව සබ්බාකාරෙන සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති වුත්තොවායමත්ථො. සුතාකාරාවිරුජ්ඣනමෙව හි ධාරණබලං.

මෙසද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හිස්ස ''ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය''න්තිආදීසු (සං. නි. 1.194; සු. නි. 81) මයාති අත්ථො. ''සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ''තිආදීසු (සං. නි. 4.88; 5.382; අ. නි. 4.257) මය්හන්ති අත්ථො. ''ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථා''තිආදීසු (ම. නි. 1.29) මමාති අත්ථො. ඉධ පන ''මයා සුතං, මම සුත''න්ති ච අත්ථද්වයෙ යුජ්ජති.

එත්ථ ච යො පරො න හොති, සො අත්තාති එවං වත්තබ්බෙ නියකජ්ඣත්තසඞ්ඛාතෙ සසන්තානෙ වත්තනතො තිවිධොපි **මෙසද්දො** කිඤ්චාපි එකස්මිංයෙව අත්ථෙ දිස්සති, කරණසම්පදානාදිවිසෙසසඞ්ඛාතො පන විඤ්ඤායතෙවායං අත්ථභෙදොති ''මෙ-සද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සතී''ති වුත්තොති දට්ඨබ්බං.

සුතන්ති අයං **සුත**සද්දො සඋපසග්ගො අනුපසග්ගො ච ගමනවිස්සුතකිලින්නුපචිතානුයොගසොතවිඤ්ඤෙය්‍ය සොතද්වාරානුසාර විඤ්ඤාතාදිඅනෙකත්ථප්පභෙදො. කිඤ්චාපි හි උපසග්ගො කිරියං විසෙසෙති, ජොතකභාවතො පන සතිපි තස්මිං සුතසද්දො එව තං තමත්ථං වදතීති අනුපසග්ගස්ස සුතසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ සඋපසග්ගස්ස ගහණං න විරුජ්ඣති.

තත්ථ ''සෙනාය පසුතො''තිආදීසු ගච්ඡන්තොති අත්ථො. ''සුතධම්මස්ස පස්සතො''තිආදීසු (උදා. 11) විස්සුතධම්මස්සාති අත්ථො. ''අවස්සුතා අවස්සුතස්සා''තිආදීසු (පාචි. 657) කිලෙසෙන කිලින්නා කිලින්නස්සාති අත්ථො. ''තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පක''න්තිආදීසු (ඛු. පා. 7.12) උපචිතන්ති අත්ථො. ''යෙ ඣානප්පසුතා ධීරා''තිආදීසු (ධ. ප. 181) ඣානානුයුත්තාති අත්ථො. ''දිට්ඨං සුතං මුත''න්තිආදීසු (ම. නි. 1.241) සොතවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. ''සුතධරො සුතසන්නිචයො''තිආදීසු (ම. නි. 1.339) සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතධරොති අත්ථො. ඉධ පනස්ස ''සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිත''න්ති වා ''උපධාරණ''න්ති වා අත්ථො. මෙ-සද්දස්ස හි මයාති අත්ථෙ සති ''එවං මයා සුතං සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිත''න්ති යුජ්ජති. මමාති අත්ථෙ සති ''එවං මම සුතං සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරණ''න්ති යුජ්ජති.

එවමෙතෙසු තීසු පදෙසු යස්මා සුතසද්දසන්නිධානෙ පයුත්තෙන **එවං**සද්දෙන සවනකිරියාජොතකෙන භවිතබ්බං, තස්මා **එවන්ති** සොතවිඤ්ඤාණසම්පටිච්ඡනාදිසොතද්වාරිකවිඤ්ඤාණානන්තරං උප්පන්නමනොද්වාරිකවිඤ්ඤාණකිච්චනිදස්සනං. **මෙති** වුත්තවිඤ්ඤාණසමඞ්ගීපුග්ගලනිදස්සනං. සබ්බානි හි වාක්‍යානි එවකාරත්ථසහිතානියෙව අවධාරණඵලත්තා තෙසං. **සුතන්ති** අස්සවනභාවප්පටික්ඛෙපතො අනූනානධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සනං. යථා හි සුතං සුතමෙවාති වත්තබ්බතං අරහති තථා තං සම්මා සුතං අනූනග්ගහණං අනධිකග්ගහණං අවිපරීතග්ගහණඤ්ච හොතීති. අථ වා සද්දන්තරත්ථාපොහනවසෙන සද්දො අත්ථං වදතීති එතස්මිං පක්ඛෙ යස්මා සුතන්ති එතස්ස අසුතං න හොතීති අයමත්ථො වුත්තො, තස්මා සුතන්ති අස්සවනභාවප්පටික්ඛෙපතො අනූනානධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සනං. ඉදං වුත්තං හොති – එවං මෙ සුතං, න මයා ඉදං දිට්ඨං, න සයම්භුඤාණෙන සච්ඡිකතං, න අඤ්ඤථා වා උපලද්ධං. අපි ච සුතංව, තඤ්ච ඛො සම්මදෙවාති. අවධාරණත්ථෙ වා එවංසද්දෙ අයමත්ථයොජනා, තදපෙක්ඛස්ස සුතසද්දස්ස නියමත්ථො සම්භවතීති තදපෙක්ඛස්ස සුතසද්දස්ස අස්සවනභාවප්පටික්ඛෙපො අනූනානධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සනතා ච වෙදිතබ්බා. ඉති සවනහෙතුසවනවිසෙසවසෙනපි සුතසද්දස්ස අත්ථයොජනා කතාති දට්ඨබ්බං.

තථා **එවන්ති** තස්සා සොතද්වාරානුසාරෙන පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනග්ගහණතො නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තිභාවප්පකාසනං ආකාරත්ථො එවංසද්දොති කත්වා. **මෙති** අත්තප්පකාසනං. **සුතන්ති** ධම්මප්පකාසනං යථාවුත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා පරියත්තිධම්මාරම්මණත්තා. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා කරණභූතාය මයා න අඤ්ඤං කතං, ඉදං පන කතං, අයං ධම්මො සුතොති.

තථා **එවන්ති** නිදස්සිතබ්බප්පකාසනං නිදස්සනත්ථො එවංසද්දොති කත්වා නිදස්සෙතබ්බස්ස නිද්දිසිතබ්බභාවතො. තස්මා එවංසද්දෙන සකලම්පි සුත්තං පච්චාමට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං. **මෙති** පුග්ගලප්පකාසනං.

සුතන්ති පුග්ගලකිච්චප්පකාසනං. සුතසද්දෙන හි ලබ්භමානා සවනකිරියා සවනවිඤ්ඤාණප්පබන්ධප්පටිබද්ධා, තත්ථ ච පුග්ගලවොහාරො, න ච පුග්ගලවොහාරරහිතෙ ධම්මප්පබන්ධෙ සවනකිරියා ලබ්භති. තස්සායං සඞ්ඛෙපත්ථො – යං සුත්තං නිද්දිසිස්සාමි, තං මයා එවං සුතන්ති.

තථා **එවන්ති** යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාරම්මණප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො ආකාරත්ථො එව එවංසද්දොති කත්වා. **එවන්ති** හි අයමාකාරපඤ්ඤත්ති ධම්මානං තං තං පවත්තිආකාරං උපාදාය පඤ්ඤපෙතබ්බසභාවත්තා. **මෙති** කත්තුනිද්දෙසො. **සුතන්ති** විසයනිද්දෙසො, සොතබ්බො හි ධම්මො සවනකිරියාකත්තුපුග්ගලස්ස සවනකිරියාවසෙන පවත්තිට්ඨානං හොති. එත්තාවතා නානප්පකාරෙන පවත්තෙන චිත්තසන්තානෙන තංසමඞ්ගිනො කත්තු විසයෙ ගහණසන්නිට්ඨානං දස්සිතං හොති.

අථ වා **එවන්ති** පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො, සුතානඤ්හි ධම්මානං ගහිතාකාරස්ස නිදස්සනස්ස අවධාරණස්ස වා පකාසනසභාවෙන එවංසද්දෙන තදාකාරාදිධාරණස්ස පුග්ගලවොහාරුපාදානධම්මබ්‍යාපාරභාවතො පුග්ගලකිච්චංනාම නිද්දිට්ඨං හොතීති. **සුතන්ති** විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො, පුග්ගලවාදිනොපි හි සවනකිරියා විඤ්ඤාණනිරපෙක්ඛා න හොතීති. **මෙති** උභයකිච්චයුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො. **මෙති** හි සද්දප්පවත්ති එකන්තෙනෙව සත්තවිසෙසවිසයා විඤ්ඤාණකිච්චඤ්ච තත්ථෙව සමොදහිතබ්බන්ති. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – මයා සවනකිච්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිනා පුග්ගලෙන විඤ්ඤාණවසෙන ලද්ධසවනකිච්චවොහාරෙන සුතන්ති.

තථා **එවන්ති** ච **මෙති** ච සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. සබ්බස්ස හි සද්දාධිගමනීයස්ස අත්ථස්ස පඤ්ඤත්තිමුඛෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බත්තා සබ්බපඤ්ඤත්තීනඤ්ච විජ්ජමානාදීසු ඡසු පඤ්ඤත්තීසු අවරොධො, තස්මා යො මායාමරීචිආදයො විය අභූතත්ථො අනුස්සවාදීහි ගහෙතබ්බො විය අනුත්තමත්ථොපි න හොති. සො රූපසද්දාදිකො රුප්පනානුභවනාදිකො ච පරමත්ථසභාවො සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන විජ්ජති. යො පන එවන්ති ච මෙති ච වුච්චමානො ආකාරත්ථො, සො අපරමත්ථසභාවො සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන අනුපලබ්භමානො අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති නාම. තස්මා කිඤ්හෙත්ථ තං පරමත්ථතො අත්ථි, යං එවන්ති වා මෙති වා නිද්දෙසං ලභෙථ? **සුතන්ති** විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති, යඤ්හි තං එත්ථ සොතෙන උපලද්ධං, තං පරමත්ථතො විජ්ජමානන්ති.

තථා **එවන්ති** සොතපථමාගතෙ ධම්මෙ උපාදාය තෙසං උපධාරිතාකාරාදීනං පච්චාමසනවසෙන. **මෙති** සසන්තතිපරියාපන්නෙ ඛන්ධෙ කරණාදිවිසෙසවිසිට්ඨෙ උපාදාය වත්තබ්බතො උපාදාපඤ්ඤත්ති. **සුතන්ති** දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බතො උපනිධාපඤ්ඤත්ති. දිට්ඨාදිසභාවරහිතෙ සද්දායතනෙ පවත්තමානොපි සුතවොහාරො දුතියං තතියන්තිආදිකො විය පඨමාදීනි, දිට්ඨමුතවිඤ්ඤාතෙ අපෙක්ඛිත්වා සුතන්ති විඤ්ඤෙය්‍යත්තා දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බො හොති. අසුතං න හොතීති හි සුතන්ති පකාසිතොයමත්ථොති.

එත්ථ ච **එවන්ති**වචනෙන අසම්මොහං දීපෙති. පටිවිද්ධා හි අත්තනා සුතස්ස පකාරවිසෙසා එවන්ති ඉධ ආයස්මතා ආනන්දෙන පච්චාමට්ඨා, තෙනස්ස අසම්මොහො දීපිතො හොති. න හි සම්මූළ්හො නානප්පකාරපටිවෙධසමත්ථො හොති, පච්චයාකාරවසෙන නානප්පකාරා දුප්පටිවිද්ධා ච සුත්තන්තාති දීපිතන්ති. **සුතන්ති**වචනෙන සුතස්ස අසම්මොසං දීපෙති, සුතාකාරස්ස යාථාවතො දස්සියමානත්තා. යස්ස හි සුතං සම්මුට්ඨං හොති, න සො කාලන්තරෙ මයා සුතන්ති පටිජානාති. ඉච්චස්ස අසම්මොහෙන පඤ්ඤාසිද්ධි, සම්මොහාභාවෙන පඤ්ඤාය එව වා සවනකාලසම්භූතාය තදුත්තරිකාලපඤ්ඤාසිද්ධි, තථා අසම්මොසෙන සතිසිද්ධි. තත්ථ පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය සතියා බ්‍යඤ්ජනාවධාරණසමත්ථතා. බ්‍යඤ්ජනානඤ්හි පටිවිජ්ඣිතබ්බො ආකාරො නාතිගම්භීරො, යථාසුතං ධාරණමෙව තත්ථ කරණීයන්ති සතියා බ්‍යාපාරො අධිකො, පඤ්ඤා තත්ථ ගුණීභූතා හොති පඤ්ඤාය පුබ්බඞ්ගමාති කත්වා. සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය අත්ථප්පටිවෙධසමත්ථතා. අත්ථස්ස හි පටිවිජ්ඣිතබ්බො ආකාරො ගම්භීරොති පඤ්ඤාය බ්‍යාපාරො අධිකො, සති තත්ථ ගුණීභූතායෙවාති සතියා පුබ්බඞ්ගමායාති කත්වා. තදුභයසමත්ථතායොගෙන අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස ධම්මකොසස්ස අනුපාලනසමත්ථතාය ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්තසිද්ධි.

අපරො නයො – **එවන්ති**වචනෙන යොනිසොමනසිකාරං දීපෙති, තෙන ච වුච්චමානානං ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථානං උපරි වක්ඛමානානං නානප්පකාරප්පටිවෙධජොතකානං අවිපරීතසිද්ධි ධම්මවිසයත්තා. න හි අයොනිසො මනසිකරොතො නානප්පකාරප්පටිවෙධො සම්භවති. **සුතන්ති**වචනෙන අවික්ඛෙපං දීපෙති, ‘‘පඨමබොධිසුත්තං කත්ථ භාසිත’’න්තිආදිපුච්ඡාවසෙන පකරණපත්තස්ස වක්ඛමානස්ස සුත්තස්ස සවනං සමාධානමන්තරෙන න සම්භවති වික්ඛිත්තචිත්තස්ස සවනාභාවතො. තථා හි වික්ඛිත්තචිත්තො පුග්ගලො සබ්බසම්පත්තියා වුච්චමානොපි ‘‘න මයා සුතං, පුන භණථා’’ති භණති. යොනිසොමනසිකාරෙන චෙත්ථ අත්තසම්මාපණිධිං පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතං සාධෙති සම්මා අප්පණිහිතත්තස්ස පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා තදභාවතො. අවික්ඛෙපෙන සද්ධම්මස්සවනං සප්පුරිසූපනිස්සයඤ්ච සාධෙති අස්සුතවතො සප්පුරිසූපනිස්සයවිරහිතස්ස ච තදභාවතො. න හි වික්ඛිත්තො සොතුං සක්කොති, න ච සප්පුරිසෙ අනුපනිස්සයමානස්ස සවනං අත්ථීති.

අපරො නයො – ‘‘යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානප්පකාරප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො’’ති වුත්තං. යස්මා ච සො භගවතො වචනස්ස අත්ථබ්‍යඤ්ජනප්පභෙදපරිච්ඡෙදවසෙන සකලසාසනසම්පත්තිඔගාහනෙන නිරවසෙසං පරහිතපාරිපූරීකරණභූතො එවං භද්දකො ආකාරො න සම්මා

අප්පණිහිතත්තස්ස පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා හොති. තස්මා **එවන්ති** ඉමිනා භද්දකෙන ආකාරෙන පච්ඡිමචක්කද්වයසම්පත්තිමත්තනො දීපෙති, **සුතන්ති** සවනයොගෙන පුරිමචක්කද්වයසම්පත්තිං. න හි අප්පතිරූපෙ දෙසෙ වසතො සප්පුරිසූපනිස්සයවිරහිතස්ස ච සවනං අත්ථි. ඉච්චස්ස පච්ඡිමචක්කද්වයසිද්ධියා ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොති. සම්මා පණිහිතචිත්තො පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤො විසුද්ධාසයො හොති තදසුද්ධිහෙතූනං කිලෙසානං දූරීභාවතො. තථා හි වුත්තං ''සම්මා පණිහිතං චිත්තං, සෙය්‍යසො නං තතො කරෙ''ති (ධ. ප. 43) ''කතපුඤ්ඤොසි ත්වං, ආනන්ද, පධානමනුයුඤ්ජ, ඛිප්පං හොහිසි අනාසවො''ති (දී. නි. 2.207) ච. පුරිමචක්කද්වයසිද්ධියා පයොගසුද්ධි. පතිරූපදෙසවාසෙන හි සප්පුරිසූපනිස්සයෙන ච සාධූනං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනෙන පරිසුද්ධප්පයොගො හොති. තාය ච ආසයසුද්ධියා අධිගමබ්‍යත්තිසිද්ධි, පුබ්බෙයෙව තණ්හාදිට්ඨිසංකිලෙසානං විසොධිතත්තා පයොගසුද්ධියා ආගමබ්‍යත්තිසිද්ධි. සුපරිසුද්ධකායවචීපයොගො හි විප්පටිසාරාභාවතො අවික්ඛිත්තචිත්තො පරියත්තියං විසාරදො හොති. ඉති පයොගාසයසුද්ධස්ස ආගමාධිගමසම්පන්නස්ස වචනං අරුණුග්ගමනං විය සූරියස්ස උදයතො යොනිසොමනසිකාරො විය ච කුසලකම්මස්ස අරහති භගවතො වචනස්ස පුබ්බඞ්ගමං භවිතුන්ති ඨානෙ නිදානං ඨපෙන්තො **එවං මෙ සුතන්ති**ආදිමාහ.

අපරො නයො – **එවන්ති** ඉමිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව නානප්පකාරප්පටිවෙධදීපකෙන වචනෙන අත්තනො අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං දීපෙති. **සුතන්ති** ඉමිනා එවංසද්දසන්නිධානතො වක්ඛමානාපෙක්ඛාය වා සොතබ්බභෙදප්පටිවෙධදීපකෙන ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං දීපෙති. **එවන්ති** ච ඉදං වුත්තනයෙනෙව යොනිසොමනසිකාරදීපකවචනං භාසමානො ''එතෙ ධම්මා මයා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා''ති දීපෙති. පරියත්තිධම්මො හි ''ඉධ සීලං කථිතං, ඉධ සමාධි, ඉධ පඤ්ඤා, එත්තකා එත්ථ අනුසන්ධියො''තිආදිනා නයෙන මනසා අනුපෙක්ඛිතො අනුස්සවාකාරපරිවිතක්කසහිතාය ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිභූතාය ඤාතපරිඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය වා දිට්ඨියා තත්ථ තත්ථ වුත්තරූපාරූපධම්මෙ ''ඉති රූපං, එත්තකං රූප''න්තිආදිනා නයෙන සුට්ඨු වවත්ථපෙත්වා පටිවිද්ධො අත්තනො ච පරෙසඤ්ච හිතසුඛාවහො හොතීති. **සුතන්ති** ඉදං සවනයොගදීපකවචනං භාසමානො ''බහූ මයා ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා''ති දීපෙති. සොතාවධානප්පටිබද්ධා හි පරියත්තිධම්මස්ස සවනධාරණපරිචයා. තදුභයෙනපි ධම්මස්ස ස්වාක්ඛාතභාවෙන, අත්ථබ්‍යඤ්ජනපාරිපූරිං දීපෙන්තො සවනෙ ආදරං ජනෙති. අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණඤ්හි ධම්මං ආදරෙන අස්සුණන්තො මහතා හිතා පරිබාහිරො හොතීති ආදරං ජනෙත්වා සක්කච්චං ධම්මො සොතබ්බො.

''එවං මෙ සුත''න්ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ආයස්මා ආනන්දො තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මං අත්තනො අදහන්තො අසප්පුරිසභූමිං අතික්කමති, සාවකත්තං පටිජානන්තො සප්පුරිසභූමිං ඔක්කමති. තථා අසද්ධම්මා චිත්තං වුට්ඨාපෙති, සද්ධම්මෙ චිත්තං පතිට්ඨාපෙති. ''කෙවලං සුතමෙවෙතං මයා, තස්සෙව පන භගවතො වචන''න්ති දීපෙන්තො අත්තානං පරිමොචෙති, සත්ථාරං අපදිසති, ජිනවචනං අප්පෙති, ධම්මනෙත්තිං පතිට්ඨාපෙති.

අපිච ''එවං මෙ සුත''න්ති අත්තනා උප්පාදිතභාවං අප්පටිජානන්තො පුරිමස්සවනං විවරන්තො ''සම්මුඛා පටිග්ගහිතමිදං මයා තස්ස භගවතො චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදස්ස දසබලධරස්ස ආසභට්ඨානට්ඨායිනො සීහනාදනාදිනො සබ්බසත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මාධිපතිනො ධම්මදීපස්ස ධම්මසරණස්ස සද්ධම්මවරචක්කවත්තිනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස, න එත්ථ අත්ථෙ වා ධම්මෙ වා පදෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා කඞ්ඛා වා විමති වා කත්තබ්බා''ති සබ්බදෙවමනුස්සානං ඉමස්මිං ධම්මෙ අස්සද්ධියං විනාසෙති, සද්ධාසම්පදං උප්පාදෙති. තෙනෙතං වුච්චති –

''විනාසයති අස්සද්ධං, සද්ධං වඩ්ඪෙති සාසනෙ;
එවං මෙ සුතමිච්චෙවං, වදං ගොතමසාවකො''ති.

එකන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො. අයඤ්හි **එක**සද්දො අඤ්ඤසෙට්ඨාසහායසඞ්ඛ්‍යාදීසු දිස්සති. තථා හි අයං ''සස්සතො අත්තා ච ලොකො ච, ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්තී''තිආදීසු (ම. නි. 3.27; උදා. 55) අඤ්ඤෙ දිස්සති. ''චෙතසො එකොදිභාව''න්තිආදීසු (පාරා. 11; දී. නි. 1.228) සෙට්ඨෙ. ''එකො වූපකට්ඨො''තිආදීසු (චූළව. 445; දී. නි. 1.405) අසහායෙ. ''එකොව ඛො, භික්ඛවෙ, ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසායා''තිආදීසු (අ. නි. 8.29) සඞ්ඛ්‍යායං, ඉධාපි සඞ්ඛ්‍යායමෙව දට්ඨබ්බො. තෙන වුත්තං – ''එකන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො''ති.

සමයන්ති පරිච්ඡින්නනිද්දෙසො. **එකං සමයන්ති** අනියමිතපරිදීපනං. තත්ථ **සමය**සද්දො –

''සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ, සමූහෙ හෙතුදිට්ඨිසු;
පටිලාභෙ පහානෙ ච, පටිවෙධෙ ච දිස්සති''.

තථා හිස්ස ''අප්පෙව නාම ස්වෙපි උපසඞ්කමෙය්‍යාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායා''ති එවමාදීසු (දී. නි. 1.447) සමවායො අත්ථො, යුත්තකාලඤ්ච පච්චයසාමග්ගිඤ්ච ලභිත්වාති හි අධිප්පායො, තස්මා පච්චයසමවායොති වෙදිතබ්බො . ''එකොව ඛො, භික්ඛවෙ, ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසායා''තිආදීසු (අ. නි. 8.29) ඛණො, ඔකාසොති අත්ථො. තථාගතුප්පාදාදිකො හි මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ඔකාසො තප්පච්චයප්පටිලාභහෙතුත්තා, ඛණො එව ච

සමයො, යො ඛණොති ච සමයොති ච වුච්චති, සො එකො යෙවාති හි අත්ථො. ‘‘උණ්හසමයො පරිළාහසමයො’’තිආදීසු (පාචි. 358) කාලො. ‘‘මහාසමයො පවනස්මි’’න්තිආදීසු (දී. නි. 2.332) සමූහො. මහාසමයොති හි භික්ඛූනං දෙවතානඤ්ච මහාසන්නිපාතොති අත්ථො. ‘‘සමයොපි ඛො තෙ, භද්දාලි, අප්පටිවිද්ධො අහොසි, භගවා ඛො සාවත්ථියං විහරති, භගවාපි මං ජානිස්සති ‘භද්දාලි නාම භික්ඛු සත්ථුසාසනෙ සික්ඛාය න පරිපූරකාරී’ති, අයම්පි ඛො තෙ, භද්දාලි, සමයො අප්පටිවිද්ධො අහොසී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.135) හෙතු. සික්ඛාපදස්ස කාරණඤ්හි ඉධ සමයොති අධිප්පෙතං. ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමුණ්ඩිකාපුත්තො සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පටිවසතී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.260) දිට්ඨි. තත්ථ හි නිසින්නා තිත්ථියා අත්තනො අත්තනො දිට්ඨිසඞ්ඛාතං සමයං පවදන්තීති සො පරිබ්බාජකාරාමො ‘‘සමයප්පවාදකො’’ති වුච්චති.

> ‘‘දිට්ඨෙ ධම්මෙ ච යො අත්ථො, යො චත්ථො සම්පරායිකො;
> අත්ථාභිසමයා ධීරො, පණ්ඩිතොති පවුච්චතී’’ති. (සං. නි. 1.129) –

ආදීසු පටිලාභො. අත්ථාභිසමයාති හි අත්ථස්ස අධිගමාති අත්ථො. ‘‘සම්මා මානාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්සා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.28) පහානං. අධිකරණං සමයං වූපසමනං අපගමොති අභිසමයො පහානං. ‘‘දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො සඞ්ඛතට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො අභිසමයට්ඨො’’තිආදීසු (පටි. ම. 2.8) පටිවෙධො . පටිවෙධොති හි අභිසමෙතබ්බතො අභිසමයො, අභිසමයොව අත්ථො අභිසමයට්ඨොති පීළනාදීනි අභිසමෙතබ්බභාවෙන එකීභාවං උපනෙත්වා වුත්තානි, අභිසමයස්ස වා පටිවෙධස්ස විසයභූතො අත්ථො අභිසමයට්ඨොති තානෙව තථා එකත්තෙන වුත්තානි. තත්ථ පීළනං දුක්ඛසච්චස්ස තංසමඞ්ගිනො හිංසනං අවිප්ඵාරිකතාකරණං. සන්තාපො දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන සන්තප්පනං පරිදහනං.

එත්ථ ච සහකාරීකාරණසන්නිජ්ඣං සමෙති සමවෙතීති සමවායො සමයො. සමෙති සමාගච්ඡති එත්ථ මග්ගබ්‍රහ්මචරියං තදාධාරපුග්ගලෙහීති ඛණො සමයො. සමෙති එත්ථ එතෙන වා සංගච්ඡති සත්තො සභාවධම්මො වා උප්පාදාදීහි සහජාතාදීහි වාති කාලො සමයො. ධම්මප්පවත්තිමත්තතාය අත්ථතො අභූතොපි හි කාලො ධම්මප්පවත්තියා අධිකරණං කරණං විය ච කප්පනාමත්තසිද්ධෙනානුරූපෙන වොහරීයතීති. සමං, සහ වා අවයවානං අයනං පවත්ති අවට්ඨානන්ති සමූහො සමයො යථා සමුදායොති. අවයවසහාවට්ඨානමෙව හි සමූහො. අවසෙසපච්චයානං සමාගමෙ සති එති ඵලමෙතස්මා උප්පජ්ජති පවත්තතීති සමයො හෙතු යථා සමුදයොති. සමෙති සංයොජනභාවතො සම්බන්ධො එති අත්තනො විසයෙ පවත්තති, දළ්හග්ගහණභාවතො වා සංයුත්තා අයන්ති පවත්තන්ති සත්තා යථාභිනිවෙසං එතෙනාති සමයො දිට්ඨි. දිට්ඨිසංයොජනෙන හි සත්තා අතිවිය බජ්ඣන්තීති. සමිති සඞ්ගති සමොධානන්ති සමයො පටිලාභො. සමයනං උපසමයනං අපගමොති සමයො පහානං. සමුච්ඡෙදප්පහානභාවතො පන අධිකො සමයොති අභිසමයො යථා අභිධම්මොති. අභිමුඛං ඤාණෙන සම්මා එතබ්බො අභිසමෙතබ්බොති අභිසමයො, ධම්මානං අවිපරීතසභාවො. අභිමුඛභාවෙන සම්මා එති ගච්ඡති බුජ්ඣතීති අභිසමයො, ධම්මානං යථාභූතසභාවාවබොධො. එවං තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ සමයසද්දස්ස පවත්ති වෙදිතබ්බා.

සමයසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ අභිසමයසද්දස්ස ගහණෙ කාරණං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉධ පනස්ස කාලො අත්ථො සමවායාදීනං අසම්භවතො. දෙසදෙසකපරිසා විය හි දෙසනාය නිදානභාවෙ කාලො එව ඉච්ඡිතබ්බොති. යස්මා පනෙත්ථ සමයොති කාලො අධිප්පෙතො, තස්මා සංවච්ඡරඋතුමාසද්ධමාසරත්තිදිවසපුබ්බණ්හමජ්ඣන්හිකසායන්හපඨමයාම- මජ්ඣිමයාමපච්ඡිමයාමමුහුත්තාදීසු කාලභෙදභූතෙසු සමයෙසු එකං සමයන්ති දීපෙති.

කස්මා පනෙත්ථ අනියමිතවසෙනෙව කාලො නිද්දිට්ඨො, න උතුසංවච්ඡරාදිවසෙන නියමෙත්වා නිද්දිට්ඨොති චෙ? කිඤ්චාපි එතෙසු සංවච්ඡරාදීසු සමයෙසු යං යං සුත්තං යස්මිං යස්මිං සංවච්ඡරෙ උතුම්හි මාසෙ පක්ඛෙ රත්තිභාගෙ දිවසභාගෙ වා වුත්තං, සබ්බම්පි තං ථෙරස්ස සුවිදිතං සුවවත්ථාපිතං පඤ්ඤාය. යස්මා පන ‘‘එවං මෙ සුතං අසුකසංවච්ඡරෙ අසුකඋතුම්හි අසුකමාසෙ අසුකපක්ඛෙ අසුකරත්තිභාගෙ අසුකදිවසභාගෙ වා’’ති එවං වුත්තෙ න සක්කා සුඛෙන ධාරෙතුං වා උද්දිසිතුං වා උද්දිසාපෙතුං වා, බහු ච වත්තබ්බං හොති, තස්මා එකෙනෙව පදෙන තමත්ථං සමොධානෙත්වා ‘‘එකං සමය’’න්ති ආහ.

යෙ වා ඉමෙ ගබ්භොක්කන්තිසමයො ජාතිසමයො සංවෙගසමයො අභිනික්ඛමනසමයො දුක්කරකාරිකසමයො මාරවිජයසමයො අභිසම්බොධිසමයො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො දෙසනාසමයො පරිනිබ්බානසමයොති එවමාදයො භගවතො දෙවමනුස්සෙසු අතිවිය පකාසා අනෙකකාලප්පභෙදා එව සමයා, තෙසු සමයෙසු දෙසනාසමයසඞ්ඛාතං එකං සමයන්ති දීපෙති. යො වායං ඤාණකරුණාකිච්චසමයෙසු කරුණාකිච්චසමයො, අත්තහිතපරහිතප්පටිපත්තිසමයෙසු පරහිතප්පටිපත්තිසමයො, සන්නිපතිතානං කරණීයද්වයසමයෙසු ධම්මකථාසමයො, දෙසනාපටිපත්තිසමයෙසු දෙසනාසමයො, තෙසු සමයෙසු අඤ්ඤතරසමයං සන්ධාය ‘‘එකං සමය’’න්ති ආහ.

කස්මා පනෙත්ථ යථා අභිධම්මෙ ‘‘යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොතී’’ති (ධ. ස. 1) ච ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ‘‘යස්මිං සමයෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහී’’ති (අ. නි. 4.200) ච භුම්මවචනෙන නිද්දෙසො කතො, විනයෙ ච ‘‘තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා’’ති (පාරා. 1)

කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො, තථා අකත්වා ‘‘එකං සමය’’න්ති අච්චන්තසංයොගත්ථෙ උපයොගවචනෙන නිද්දෙසො කතොති? තත්ථ තථා, ඉධ ච අඤ්ඤථා අත්ථසම්භවතො. තත්ථ හි අභිධම්මෙ ඉතො අඤ්ඤෙසු ච සුත්තන්තෙසු ආධාරවිසයසඞ්ඛාතො අධිකරණත්ථො කිරියාය කිරියන්තරලක්ඛණසඞ්ඛාතො භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථො ච සම්භවතීති. අධිකරණඤ්හි කාලත්ථො සමූහත්ථො ච සමයො තත්ථ වුත්තානං ඵස්සාදිධම්මානං, තථා කාලො සභාවධම්මප්පවත්තිමත්තතාය පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි ආධාරභාවෙන පඤ්ඤාතො තඞ්ඛණප්පවත්තානං තතො පුබ්බෙ පරතො ච අභාවතො යථා ‘‘පුබ්බණ්හෙ ජාතො සායන්හෙ ජාතො’’තිආදීසු. සමූහොතිපි අවයවවිනිමුත්තො පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි කප්පනාමත්තසිද්ධෙන රූපෙන අවයවානං ආධාරභාවෙන පඤ්ඤාපීයති, යථා ‘‘රුක්ඛෙ සාඛා, යවො යවරාසිම්හි සමුට්ඨිතො’’තිආදීසු. යස්මිං කාලෙ ධම්මපුඤ්ජෙ ච කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති, තස්මිංයෙව කාලෙ ධම්මපුඤ්ජෙ ච ඵස්සාදයොපි හොන්තීති අයඤ්හි තත්ථ අත්ථො. තථා ඛණසමවායහෙතුසඞ්ඛාතස්ස සමයස්ස භාවෙන තත්ථ වුත්තානං ඵස්සාදිධම්මානං භාවො ලක්ඛීයති. යථා හි ‘‘ගාවීසු දුය්හමානාසු ගතො, දුද්ධාසු ආගතො’’ති එත්ථ ගාවීනං දොහනකිරියාය ගමනකිරියා ලක්ඛීයති, එවං ඉධාපි යස්මිං සමයෙති වුත්තෙ ච පදත්ථස්ස සත්තාවිරහාභාවතො සතීති අයමත්ථො විඤ්ඤායමානො එව හොතීති සමයස්ස සත්තාකිරියාය චිත්තස්ස උප්පාදකිරියා ඵස්සාදීනං භවනකිරියා ච ලක්ඛීයති. තථා යස්මිං සමයෙ යස්මිං නවමෙ ඛණෙ යස්මිං යොනිසොමනසිකාරාදිහෙතුම්හි පච්චයසමවායෙ වා සති කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති, තස්මිං සමයෙ ඛණෙ හෙතුම්හි පච්චයසමවායෙ ච ඵස්සාදයොපි හොන්තීති. තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං භුම්මවචනෙන නිද්දෙසො කතො.

විනයෙ ච ‘‘අන්නෙන වසති, අජ්ඣෙනෙන වසතී’’තිආදීසු විය හෙතුඅත්ථො, ‘‘ඵරසුනා ඡින්දති, කුදාලෙන ඛණතී’’තිආදීසු විය කරණත්ථො ච සම්භවති. යො හි සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො ධම්මසෙනාපතිආදීහිපි දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යො, තෙන සමයෙන කරණභූතෙන හෙතුභූතෙන ච වීතික්කමං සුත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා ඔතිණ්ණවත්ථුකං පුග්ගලං පටිපුච්ඡිත්වා විගරහිත්වා ච තං තං වත්ථුං ඔතිණ්ණසමයසඞ්ඛාතං කාලං අනතික්කමිත්වා සික්ඛාපදානි පඤ්ඤාපෙන්තො තතියපාරාජිකාදීනං විය සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා හෙතුං අපෙක්ඛමානො තත්ථ තත්ථ විහාසි, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං විනයෙ කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො.

ඉධ පන අඤ්ඤස්මිඤ්ච එවංජාතිකෙ අච්චන්තසංයොගත්ථො සම්භවති. යස්මිඤ්හි සමයෙ සහ සමුට්ඨානහෙතුනා ඉදං උදානං උප්පන්නං, අච්චන්තමෙව තං සමයං අරියවිහාරපුබ්බඞ්ගමාය ධම්මපච්චවෙක්ඛණාය භගවා විහාසි, තස්මා ‘‘මාසං අජ්ඣෙතී’’තිආදීසු විය උපයොගත්ථජොතනත්ථං ඉධ උපයොගවචනෙන නිද්දෙසො කතො. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘තං තං අත්ථමපෙක්ඛිත්වා, භුම්මෙන කරණෙන ච;
අඤ්ඤත්‍ර සමයො වුත්තො, උපයොගෙන සො ඉධා’’ති.

පොරාණා පන වණ්ණයන්ති – ‘‘යස්මිං සමයෙ’’ති වා ‘‘තෙන සමයෙනා’’ති වා ‘‘එකං සමය’’න්ති වා අභිලාපමත්තභෙදො එස නිද්දෙසො, සබ්බත්ථ භුම්මමෙව අත්ථොති. තස්මා ‘‘එකං සමය’’න්ති වුත්තෙපි එකස්මිං සමයෙති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

භගවාති ගරු. ගරුඤ්හි ලොකෙ ‘‘භගවා’’ති වදන්ති. අයඤ්ච සබ්බගුණවිසිට්ඨතාය සබ්බසත්තානං ගරු, තස්මා භගවාති වෙදිතබ්බො. පොරාණෙහිපි වුත්තං –

‘‘භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං;
ගරු ගාරවයුත්තො සො, භගවා තෙන වුච්චතී’’ති.

තත්ථ සෙට්ඨවාචකවචනං සෙට්ඨන්ති වුත්තං සෙට්ඨගුණසහචරණතො. අථ වා වුච්චතීති වචනං, අත්ථො. **භගවාති වචනං සෙට්ඨන්ති** භගවාති ඉමිනා වචනෙන වචනීයො යො අත්ථො, සො සෙට්ඨොති අත්ථො. **භගවාති වචනමුත්තමන්ති** එත්ථාපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ගාරවයුත්තොති** ගරුභාවයුත්තො ගරුගුණයොගතො විසෙසගරුකරණාරහතාය වා ගාරවයුත්තො. එවං ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමගරුගාරවාධිවචනං භගවාති ඉදං වචනන්ති වෙදිතබ්බං. අපිච –

‘‘භගී භජී භාගී විභත්තවා ඉති,
අකාසි භග්ගන්ති ගරූති භාග්‍යවා;
බහූහි ඤායෙහි සුභාවිතත්තනො,
භවන්තගො සො භගවාති වුච්චතී’’ති. –

නිද්දෙසෙ (මහානි. 84) ආගතනයෙන –

‘‘භාග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො, භගෙහි ච විභත්තවා;
භත්තවා වන්තගමනො, භවෙසු භගවා තතො’’ති. –

ඉමාය ගාථාය ච වසෙන භගවාති පදස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. සො පනායං අත්ථො සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.142) වුත්තො, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව විවරිතබ්බො.

අපිච භාගෙ වනි, භගෙ වා වමීති භගවා. තථාගතො හි දානසීලාදිපාරමිධම්මෙ ඣානවිමොක්ඛාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මෙ වනි භජි සෙවි බහුලමකාසි, තස්මා භගවා. අථ වා තෙයෙව ''වෙනෙය්‍යසත්තසන්තානෙසු කථං නු ඛො උප්පජ්ජෙය්‍යු''න්ති වනි අභිපත්ථයීති භගවා. අථ වා භගසඞ්ඛාතං ඉස්සරියං යසඤ්ච වමි උග්ගිරි ඛෙළපිණ්ඩං විය අනපෙක්ඛො ඡඩ්ඩයීති භගවා. තථා හි තථාගතො හත්ථගතං චක්කවත්තිසිරිං දෙවලොකාධිපච්චසදිසං චාතුද්දීපිස්සරියං, චක්කවත්තිසම්පත්තිසන්නිස්සයඤ්ච සත්තරතනසමුජ්ජලං යසං තිණායපි අමඤ්ඤමානො නිරපෙක්ඛො පහාය අභිනික්ඛමිත්වා සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, තස්මා ඉමෙ සිරිආදිකෙ භගෙ වමීති භගවා. අථ වා භානි නාම නක්ඛත්තානි, තෙහි සමං ගච්ඡන්ති පවත්තන්තීති භගා. සිනෙරුයුගන්ධරඋත්තරකුරුහිමවන්තාදිභාජනලොකවිසෙසසන්නිස්සයසොභා කප්පට්ඨියිභාවතො, තෙපි භගෙ වමි, තන්නිවාසිසත්තාවාසසමතික්කමනතො තප්පටිබද්ධඡන්දරාගප්පහානෙන පජහීති. එවම්පි භගෙ වමීති භගවාති එවමාදිනා නයෙන භගවාති පදස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එත්තාවතා චෙත්ථ **එවං මෙ සුත**න්ති වචනෙන යථාසුතං ධම්මං සවනවසෙන භාසන්තො භගවතො ධම්මසරීරං පච්චක්ඛං කරොති, තෙන ''නයිදං අතික්කන්තසත්ථුකං පාවචනං, අයං වො සත්ථා''ති සත්ථු අදස්සනෙන උක්කණ්ඨිතං ජනං සමස්සාසෙති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා ''යො ඛො, ආනන්ද, මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා''ති (දී. නි. 2.216; මි. ප. 4.1.1). **එකං සමයං භගවා**ති වචනෙන තස්මිං සමයෙ භගවතො අවිජ්ජමානභාවං දස්සෙන්තො රූපකායපරිනිබ්බානං සාධෙති, තෙන ''එවංවිධස්ස නාම ධම්මස්ස දෙසෙතා දසබලධරො වජිරසඞ්ඝාතසමානකායො සොපි භගවා පරිනිබ්බුතො, කෙනඤ්ඤෙන ජීවිතෙ ආසා ජනෙතබ්බා''ති ජීවිතමදමත්තං ජනං සංවෙජෙති, සද්ධම්මෙ චස්ස උස්සාහං ජනෙති.

එවන්ති ච භණන්තො දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති, වක්ඛමානස්ස සකලසුත්තස්ස එවන්ති නිදස්සනතො. **මෙ සුත**න්ති සාවකසම්පත්තිං සවනසම්පත්තිඤ්ච නිද්දිසති, පටිසම්භිදාපත්තෙන පඤ්චසු ඨානෙසු භගවතා එතදග්ගෙ ඨපිතෙන ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන සුතභාවදීපනතො ''තඤ්ච ඛො මයාව සුතං, න අනුස්සුතිකං, න පරම්පරාභත''න්ති ඉමස්ස චත්ථස්ස දීපනතො. **එකං සමය**න්ති කාලසම්පත්තිං නිද්දිසති භගවතො උරුවෙලායං විහරණසමයභාවෙන බුද්ධුප්පාදප්පටිමණ්ඩිතභාවදීපනතො. බුද්ධුප්පාදපරමා හි කාලසම්පදා. **භගවා**ති දෙසකසම්පත්තිං නිද්දිසති ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමගරුභාවදීපනතො.

උරුවෙලායන්ති මහාවෙලායං, මහන්තෙ වාලුකාරාසිම්හීති අත්ථො. අථ වා උරූති වාලුකා වුච්චති, වෙලාති මරියාදා. වෙලාතික්කමනහෙතු ආභතා උරු උරුවෙලාති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අතීතෙ කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ දසසහස්සතාපසා තස්මිං පදෙසෙ විහරන්තා ''කායකම්මවචීකම්මානි පරෙසම්පි පාකටානි හොන්ති, මනොකම්මං පන අපාකටං. තස්මා යො මිච්ඡාවිතක්කං විතක්කෙති, සො අත්තනාව අත්තානං චොදෙත්වා පත්තපුටෙන වාලුකං ආහරිත්වා ඉමස්මිං ඨානෙ ආකිරතු, ඉදමස්ස දණ්ඩකම්ම''න්ති කතිකවත්තං කත්වා තතො පට්ඨාය යො තාදිසං විතක්කං විතක්කෙති, සො තත්ථ පත්තපුටෙන වාලුකං ආහරිත්වා ආකිරති. එවං තත්ථ අනුක්කමෙන මහාවාලුකාරාසි ජාතො, තතො නං පච්ඡිමා ජනතා පරික්ඛිපිත්වා චෙතියට්ඨානමකාසි. තං සන්ධාය වුත්තං – ''උරුවෙලායන්ති මහාවෙලායං, මහන්තෙ වාලුකාරාසිම්හීති අත්ථො දට්ඨබ්බො''ති.

විහරතීති අවිසෙසෙන ඉරියාපථදිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙසු අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගිතාපරිදීපනං. ඉධ පන ඨානනිසජ්ජාගමනසයනප්පභෙදෙසු ඉරියාපථෙසු ආසනසඞ්ඛාතඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං අරියවිහාරසමඞ්ගිතාපරිදීපනඤ්චාති වෙදිතබ්බං. තත්ථ යස්මා එකං ඉරියාපථබාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරති පවත්තෙති, තස්මා විහරතීති පදස්ස ඉරියාපථවිහාරවසෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. යස්මා පන භගවා දිබ්බවිහාරාදීහි සත්තානං විවිධං හිතං හරති උපහරති උපනෙති උප්පාදෙති, තස්මා තෙසම්පි වසෙන විවිධං හරතීති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

නජ්ජාති නදති සන්දතීති නදී, තස්සා නජ්ජා, නදියා නින්නගායාති අත්ථො. **නෙරඤ්ජරායා**ති නෙලං ජලමස්සාති ''නෙලඤ්ජලායා''ති වත්තබ්බෙ ලකාරස්ස රකාරං කත්වා ''නෙරඤ්ජරායා''ති වුත්තං, කද්දමසෙවාලපණකාදිදොසරහිතසලිලායාති අත්ථො. කෙචි ''නීලජලායාති වත්තබ්බෙ නෙරඤ්ජරායාති වුත්ත''න්ති වදන්ති. නාමමෙව වා එතං එතිස්සා නදියාති වෙදිතබ්බං. තස්සා නදියා තීරෙ යත්ථ භගවා විහාසි, තං දස්සෙතුං **''බොධිරුක්ඛමූලෙ''**ති වුත්තං. තත්ථ ''බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ''න්ති එත්ථ (චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121) මග්ගඤාණං බොධීති වුත්තං. ''පප්පොති බොධිං වරභූරිමෙධසො''ති එත්ථ (දී. නි. 3.217) සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තදුභයම්පි බොධිං භගවා එත්ථ පත්තොති රුක්ඛොපි බොධිරුක්ඛොත්වෙව නාමං ලභි. අථ වා සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ බුජ්ඣීති භගවා බොධි, තෙන බුජ්ඣන්තෙන සන්නිස්සිතත්තා සො රුක්ඛොපි බොධිරුක්ඛොති නාමං ලභි, තස්ස බොධිරුක්ඛස්ස. **මූලෙ**ති සමීපෙ. අයඤ්හි මූලසද්දො ''මූලානි උද්ධරෙය්‍ය අන්තමසො උසීරනාළමත්තානිපි''තිආදීසු (අ. නි. 4.195) මූලමූලෙ දිස්සති. ''ලොභො අකුසලමූල''න්තිආදීසු (දී. නි. 3.305) අසාධාරණහෙතුම්හි. ''යාවතා මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ ඡායා ඵරති, නිවාතෙ පණ්ණානි පතන්ති, එත්තාවතා

රුක්ඛමූල''න්තිආදීසු සමීපෙ. ඉධාපි සමීපෙ අධිප්පෙතො, තස්මා බොධිරුක්ඛස්ස මූලෙ සමීපෙති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

පඨමාභිසම්බුද්ධොති පඨමං අභිසම්බුද්ධො හුත්වා, සබ්බපඨමංයෙවාති අත්ථො. එත්තාවතා ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන උදානදෙසනාය නිදානං ඨපෙන්තෙන කාලදෙසදෙසකාපදෙසා සහ විසෙසෙන පකාසිතා හොන්ති.

එත්ථාහ ''කස්මා ධම්මවිනයසඞ්ගහෙ කයිරමානෙ නිදානවචනං වුත්තං, නනු භගවතා භාසිතවචනස්සෙව සඞ්ගහො කාතබ්බො''ති? වුච්චතෙ – දෙසනාය චිරට්ඨිතිඅසම්මොසසද්ධෙය්‍යභාවසම්පාදනත්ථං. කාලදෙසදෙසකවත්ථුආදීහි උපනිබන්ධිත්වා ඨපිතා හි දෙසනා චිරට්ඨිතිකා හොති අසම්මොසා සද්ධෙය්‍යා ච දෙසකාලකත්තුහෙතුනිමිත්තෙහි උපනිබද්ධො විය වොහාරවිනිච්ඡයො. තෙනෙව ච ආයස්මතා මහාකස්සපෙන ''පඨමං, ආවුසො ආනන්ද, උදානං කත්ථ භාසිත''න්තිආදිනා දෙසාදීසු පුච්ඡාය කතාය විස්සජ්ජනං කරොන්තෙන ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන ''එවං මෙ සුත''න්තිආදිනා උදානස්ස නිදානං භාසිතන්ති.

අපිච සත්ථු සම්පත්තිපකාසනත්ථං නිදානවචනං. තථාගතස්ස හි භගවතො පුබ්බරචනානුමානාගමතක්කාභාවතො සම්බුද්ධත්තසිද්ධි. න හි සම්මාසම්බුද්ධස්ස පුබ්බරචනාදීහි අත්ථො අත්ථි සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණචාරතාය එකප්පමාණත්තා ඤෙය්‍යධම්මෙසු. තථා ආචරියමුට්ඨිධම්මමච්ඡරියසාසනසාවකානුරාගාභාවතො ඛීණාසවත්තසිද්ධි. න හි සබ්බසො පරික්ඛීණාසවස්ස කත්ථචිපි ආචරියමුට්ඨිආදීනං සම්භවොති සුවිසුද්ධස්ස පරානුග්ගහප්පවත්ති. ඉති දෙසකදොසභූතානං දිට්ඨිසීලසම්පත්තිදූසකානං අච්චන්තං අවිජ්ජාතණ්හානං අභාවසංසූචකෙහි ඤාණසම්පදාපහානසම්පදාභිබ්‍යඤ්ජකෙහි ච සම්බුද්ධවිසුද්ධභාවෙහි පුරිමවෙසාරජ්ජද්වයසිද්ධි, තතො ච අන්තරායිකනිය්‍යානිකධම්මෙසු සම්මොහාභාවසිද්ධිතො පච්ඡිමවෙසාරජ්ජද්වයසිද්ධීති භගවතො චතුවෙසාරජ්ජසමන්නාගමො අත්තහිතපරහිතප්පටිපත්ති ච නිදානවචනෙන පකාසිතා හොන්ති, තත්ථ තත්ථ සම්පත්තපරිසාය අජ්ඣාසයානුරූපං ඨානුප්පත්තිකප්පටිභානෙන ධම්මදෙසනාදීපනතො. ඉධ පන විමුත්තිසුඛප්පටිසංවෙදනපටිච්චසමුප්පාදමනසිකාරපකාසනෙනාති යොජෙතබ්බං. තෙන වුත්තං – ''සත්ථු සම්පත්තිපකාසනත්ථං නිදානවචන''න්ති.

තථා සාසනසම්පත්තිපකාසනත්ථං නිදානවචනං. ඤාණකරුණාපරිග්ගහිතසබ්බකිරියස්ස හි භගවතො නත්ථි නිරත්ථකා පටිපත්ති අත්තහිතා වා. තස්මා පරෙසංයෙව අත්ථාය පවත්තසබ්බකිරියස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස සකලම්පි කායවචීමනොකම්මං යථාපවත්තං වුච්චමානං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි යථාරහං සත්තානං අනුසාසනට්ඨෙන සාසනං, න කබ්බරචනා. තයිදං සත්ථු චරිතං කාලදෙසදෙසකපරිසාපදෙසාදීහි සද්ධිං තත්ථ තත්ථ නිදානවචනෙන යථාරහං පකාසීයති, ඉධ පන අභිසම්බොධිවිමුත්තිසුඛප්පටිසංවෙදනපටිච්චසමුප්පාදමනසිකාරෙනාති යොජෙතබ්බං. තෙන වුත්තං – ''සාසනසම්පත්තිපකාසනත්ථං නිදානවචන''න්ති.

අපිච සත්ථුනො පමාණභාවප්පකාසනෙන සාසනස්ස පමාණභාවදස්සනත්ථං නිදානවචනං. සා චස්ස පමාණභාවදස්සනතා හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බා. භගවාති හි ඉමිනා තථාගතස්ස රාගදොසමොහාදිසබ්බකිලෙසමලදුච්චරිතාදිදොසප්පහානදීපනෙන , සබ්බසත්තුත්තමභාවදීපනෙන ච අනඤ්ඤසාධාරණඤාණකරුණාදිගුණවිසෙසයොගපරිදීපනෙන, අයමත්ථො සබ්බථා පකාසිතො හොතීති ඉදමෙත්ථ නිදානවචනප්පයොජනස්ස මුඛමත්තදස්සනං.

තං පනෙතං ''එවං මෙ සුත''න්ති ආරභිත්වා යාව ''ඉමං උදානං උදානෙසී''ති පදං, තාව ඉමස්ස උදානස්ස නිදානන්ති වෙදිතබ්බං. තථා හි තං යථා පටිපන්නො භගවා ඉමං උදානං උදානෙසි, ආදිතො පට්ඨාය තස්ස කායිකචෙතසිකප්පටිපත්තියා පකාසනත්ථං සඞ්ගීතිකාරෙහි සඞ්ගීතිකාලෙ භාසිතවචනං.

නනු ච ''ඉමස්මිං සති ඉදං හොතී''තිආදි භගවතො එව වචනං භවිතුං අරහති, න හි සත්ථාරං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤො පටිච්චසමුප්පාදං දෙසෙතුං සමත්ථො හොතීති? සච්චමෙතං, යථා පන භගවා බොධිරුක්ඛමූලෙ ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණවසෙන පටිච්චසමුප්පාදං මනසාකාසි, තථෙව නං බොධනෙය්‍යබන්ධවානං බොධනත්ථං පටිච්චසමුප්පාදසීහනාදසුත්තාදීසු දෙසිතස්ස ච වචනානං දෙසිතාකාරස්ස අනුකරණවසෙන පටිච්චසමුප්පාදස්ස මනසිකාරං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා භගවතා භාසිතස්ස ඉමස්ස උදානස්ස ධම්මසඞ්ගාහකා මහාථෙරා නිදානං සඞ්ගායිංසූති යථාවුත්තවචනං සඞ්ගීතිකාරානමෙව වචනන්ති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. ඉතො පරෙසුපි සුත්තන්තෙසු එසෙව නයො.

එත්ථ ච අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො පුච්ඡාවසිකො අට්ඨුප්පත්තිකොති චත්තාරො සුත්තනික්ඛෙපා වෙදිතබ්බා. යථා හි අනෙකසතඅනෙකසහස්සභෙදානිපි සුත්තානි සංකිලෙසභාගියාදිපට්ඨානනයෙන සොළසවිධතං නාතිවත්තන්ති, එවං තානි සබ්බානිපි අත්තජ්ඣාසයාදිසුත්තනික්ඛෙපවසෙන චතුබ්බිධභාවං නාතිවත්තන්ති. කාමඤ්චෙත්ථ අත්තජ්ඣාසයස්ස අට්ඨුප්පත්තියා ච පරජ්ඣාසයපුච්ඡාවසිකෙහි සද්ධිං සංසග්ගභෙදො සම්භවති අජ්ඣාසයානුසන්ධිපුච්ඡානුසන්ධිසම්භවතො, අත්තජ්ඣාසයඅට්ඨුප්පත්තීනං අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසග්ගො නත්ථීති නිරවසෙසො පට්ඨානනයො න සම්භවති. තදන්තොගධත්තා වා සම්භවන්තානං සෙසනික්ඛෙපානං මූලනික්ඛෙපවසෙන චත්තාරො සුත්තනික්ඛෙපාති වුත්තං.

තත්‍රායං වචනත්ථො – නික්ඛිපනං නික්ඛෙපො, සුත්තස්ස නික්ඛෙපො සුත්තනික්ඛෙපො, සුත්තදෙසනාති අත්ථො. නික්ඛිපීයතීති වා නික්ඛෙපො, සුත්තං එව නික්ඛෙපො සුත්තනික්ඛෙපො. අත්තනො අජ්ඣාසයො අත්තජ්ඣාසයො, සො අස්ස අත්ථි කාරණභූතොති අත්තජ්ඣාසයො, අත්තනො අජ්ඣාසයො එතස්සාති වා අත්තජ්ඣාසයො. පරජ්ඣාසයෙපි එසෙව නයො. පුච්ඡාය වසො පුච්ඡාවසො, සො එතස්ස අත්ථීති පුච්ඡාවසිකො. සුත්තදෙසනාය වත්ථුභූතස්ස අත්ථස්ස උප්පත්ති අත්ථුප්පත්ති, අත්ථුප්පත්ති එව අට්ඨුප්පත්ති, සා එතස්ස අත්ථීති අට්ඨුප්පත්තිකො. අථ වා නික්ඛිපීයති සුත්තං එතෙනාති නික්ඛෙපො, අත්තජ්ඣාසයාදි එව. එතස්මිං පන අත්ථවිකප්පෙ අත්තනො අජ්ඣාසයො අත්තජ්ඣාසයො. පරෙසං අජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො. පුච්ඡීයතීති පුච්ඡා, පුච්ඡිතබ්බො අත්ථො. පුච්ඡනවසෙන පවත්තං ධම්මප්පටිග්ගාහකානං වචනං පුච්ඡාවසං, තදෙව නික්ඛෙපසද්දාපෙක්ඛාය පුච්ඡාවසිකොති පුල්ලිඞ්ගවසෙන වුත්තං. තථා අත්ථුප්පත්තියෙව අට්ඨුප්පත්තිකොති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච පරෙසං ඉන්ද්‍රියපරිපාකාදිකාරණනිරපෙක්ඛත්තා අත්තජ්ඣාසයස්ස විසුං සුත්තනික්ඛෙපභාවො යුත්තො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව ධම්මතන්තිඨපනත්ථං පවත්තිතදෙසනත්තා, පරජ්ඣාසයපුච්ඡාවසිකානං පන පරෙසං අජ්ඣාසයපුච්ඡානං දෙසනාපවත්තිහෙතුභූතානං උප්පත්තියං පවත්තිතානං කථමට්ඨුප්පත්තියා අනවරොධො, පුච්ඡාවසිකඅට්ඨුප්පත්තිපුබ්බකානං වා පරජ්ඣාසයානුරොධෙන පවත්තිතානං කථං පරජ්ඣාසයෙ අනවරොධොති? න චොදෙතබ්බමෙතං. පරෙසඤ්හි අභිනීහාරපරිපුච්ඡාදිවිනිච්ඡයාදිවිනිමුත්තස්සෙව සුත්තන්තදෙසනාකාරණුප්පාදස්ස අට්ඨුප්පත්තිභාවෙන ගහිතත්තා පරජ්ඣාසයපුච්ඡාවසිකානං විසුං ගහණං. තථා හි බ්‍රහ්මජාලධම්මදායාදසුත්තාදීනං වණ්ණාවණ්ණආමිසුප්පාදාදිදෙසනානිමිත්තං අට්ඨුප්පත්ති වුච්චති, පරෙසං පුච්ඡාය විනා අජ්ඣාසයමෙව නිමිත්තං කත්වා දෙසිතො පරජ්ඣාසයො, පුච්ඡාවසෙන දෙසිතො පුච්ඡාවසිකොති පාකටොයමත්ථොති.

තත්ථ පඨමාදීනි තීණි බොධිසුත්තානි මුචලින්දසුත්තං, ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනසුත්තං, පච්චවෙක්ඛණසුත්තං, පපඤ්චසඤ්ඤාසුත්තන්ති ඉමෙසං උදානානං අත්තජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. හුහුඞ්කසුත්තං, බ්‍රාහ්මණජාතිකසුත්තං, බාහියසුත්තන්ති ඉමෙසං උදානානං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො. රාජසුත්තං, සක්කාරසුත්තං, උච්ඡාදනසුත්තං, පිණ්ඩපාතිකසුත්තං, සිප්පසුත්තං, ගොපාලසුත්තං, සුන්දරිකසුත්තං , මාතුසුත්තං, සඞ්ඝභෙදකසුත්තං, උදපානසුත්තං, තථාගතුප්පාදසුත්තං, මොනෙය්‍යසුත්තං, පාටලිගාමියසුත්තං, ද්වෙපි දබ්බසුත්තානීති එතෙසං උදානානං අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. පාලිලෙය්‍යසුත්තං, පියසුත්තං, නාගසමාලසුත්තං, විසාඛාසුත්තඤ්චාති ඉමෙසං උදානානං අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො ච නික්ඛෙපො. සෙසානං එකපඤ්ඤාසාය සුත්තානං පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. එවමෙතෙසං උදානානං අත්තජ්ඣාසයාදිවසෙන නික්ඛෙපවිසෙසො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච යානි උදානානි භගවතා භික්ඛූනං සම්මුඛා භාසිතානි, තානි තෙහි යථාභාසිතසුත්තානි වචසා පරිචිතානි මනසානුපෙක්ඛිතානි ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස කථිතානි. යානි පන භගවතා භික්ඛූනං අසම්මුඛා භාසිතානි, තානිපි අපරභාගෙ භගවතා ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස පුන භාසිතානි. එවං සබ්බානිපි තානි ආයස්මා ආනන්දො එකජ්ඣං කත්වා ධාරෙන්තො භික්ඛූනඤ්ච වාචෙන්තො අපරභාගෙ පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ උදානන්ත්වෙව සඞ්ගහං ආරොපෙසීති වෙදිතබ්බං.

තෙන ඛො පන සමයෙනාතිආදීසු **තෙන සමයෙනාති** ච භුම්මත්ථෙ කරණවචනං, **ඛො පනාති** නිපාතො, තස්මිං සමයෙති අත්ථො. කස්මිං පන සමයෙ? යං සමයං භගවා උරුවෙලායං විහරති නජ්ජා නෙරඤ්ජරාය තීරෙ බොධිරුක්ඛමූලෙ පඨමාභිසම්බුද්ධො. තස්මිං සමයෙ. **සත්තාහන්ති** සත්ත අහානි සත්තාහං, අච්චන්තසංයොගත්ථෙ එතං උපයොගවචනං. යස්මා භගවා තං සත්තාහං නිරන්තරතාය අච්චන්තමෙව ඵලසමාපත්තිසුඛෙන විහාසි, තස්මා සත්තාහන්ති අච්චන්තසංයොගවසෙන උපයොගවචනං වුත්තං. **එකපල්ලඞ්කෙනාති** විසාඛාපුණ්ණමාය අනත්ථඞ්ගතෙයෙව සූරියෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කවරෙ වජිරාසනෙ නිසින්නකාලතො පට්ඨාය සකිම්පි අනුට්ඨහිත්වා යථාආභුජිතෙන එකෙනෙව පල්ලඞ්කෙන .

විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදීති විමුත්තිසුඛං ඵලසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදියමානො නිසින්නො හොතීති අත්ථො. තත්ථ **විමුත්තීති** තදඞ්ගවිමුත්ති, වික්ඛම්භනවිමුත්ති, සමුච්ඡෙදවිමුත්ති, පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්ති, නිස්සරණවිමුත්තීති පඤ්ච විමුත්තියො. තාසු යං දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගාදීහි තෙහි තෙහි ගුණඞ්ගෙහි නාමරූපපරිච්ඡෙදාදීහි විපස්සනඞ්ගෙහි ච යාව තස්ස තස්ස අඞ්ගස්ස අපරිහානිවසෙන පවත්ති, තාව තංතංපටිපක්ඛතො විමුච්චනතො විමුච්චනං පහානං. සෙය්‍යථීදං ? දානෙන මච්ඡරියලොභාදිතො, සීලෙන පාණාතිපාතාදිතො, නාමරූපවවත්ථානෙන සක්කායදිට්ඨියා, පච්චයපරිග්ගහෙන අහෙතුවිසමහෙතුදිට්ඨීහි, තස්සෙව අපරභාගෙන කඞ්ඛාවිතරණෙන කථංකථීභාවතො, කලාපසම්මසනෙන ‘‘අහං මමා’’ති ගාහතො, මග්ගාමග්ගවවත්ථානෙන අමග්ගෙ මග්ගසඤ්ඤාය, උදයදස්සනෙන උච්ඡෙදදිට්ඨියා, වයදස්සනෙන සස්සතදිට්ඨියා, භයදස්සනෙන සභයෙ අභයසඤ්ඤාය, ආදීනවදස්සනෙන අස්සාදසඤ්ඤාය, නිබ්බිදානුපස්සනෙන අභිරතිසඤ්ඤාය, මුච්චිතුකම්‍යතාඤාණෙන අමුච්චිතුකම්‍යතාය, උපෙක්ඛාඤාණෙන අනුපෙක්ඛාය, අනුලොමෙන ධම්මට්ඨිතියං නිබ්බානෙ ච පටිලොමභාවතො, ගොත්‍රභුනා සඞ්ඛාරනිමිත්තභාවතො විමුච්චනං, අයං **තදඞ්ගවිමුත්ති** නාම. යං පන උපචාරප්පනාභෙදෙන සමාධිනා යාවස්ස අපරිහානිවසෙන පවත්ති, තාව කාමච්ඡන්දාදීනං නීවරණානඤ්චෙව, විතක්කාදීනඤ්ච පච්චනීකධම්මානං, අනුප්පත්තිසඞ්ඛාතං විමුච්චනං, අයං **වික්ඛම්භනවිමුත්ති** නාම. යං චතුන්නං අරියමග්ගානං භාවිතත්තා තංතංමග්ගවතො අරියස්ස සන්තානෙ යථාරහං ‘‘දිට්ඨිගතානං පහානායා’’තිආදිනා (ධ. ස. 277; විභ. 628) නයෙන වුත්තස්ස සමුදයපක්ඛියස්ස කිලෙසගණස්ස පුන අච්චන්තං අප්පවත්තිභාවෙන සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන විමුච්චනං,

අයං **සමුච්ඡෙදවිමුත්ති** නාම. යං පන ඵලක්ඛණෙ පටිප්පස්සද්ධත්තං කිලෙසානං, අයං **පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්ති** නාම. සබ්බසඞ්ඛතනිස්සටත්තා පන සබ්බසඞ්ඛාරවිමුත්තං නිබ්බානං, අයං **නිස්සරණවිමුත්ති** නාම. ඉධ පන භගවතො නිබ්බානාරම්මණා ඵලවිමුත්ති අධිප්පෙතා. තෙන වුත්තං – ''විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදීති විමුත්තිසුඛං ඵලසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදියමානො නිසින්නො හොතීති අත්ථො''ති.

විමුත්තීති ච උපක්කිලෙසෙහි පටිප්පස්සද්ධිවසෙන චිත්තස්ස විමුත්තභාවො, චිත්තමෙව වා තථා විමුත්තං වෙදිතබ්බං, තාය විමුත්තියා ජාතං සම්පයුත්තං වා සුඛං විමුත්තිසුඛං. ''යායං, භන්තෙ, උපෙක්ඛා සන්තෙ සුඛෙ වුත්තා භගවතා''ති (ම. නි. 2.88) වචනතො උපෙක්ඛාපි චෙත්ථ සුඛමිච්චෙව වෙදිතබ්බා. තථා ච වුත්තං සම්මොහවිනොදනියං ''උපෙක්ඛා පන සන්තත්තා, සුඛමිච්චෙව භාසිතා''ති (විභ. අට්ඨ. 232). භගවා හි චතුත්ථජ්ඣානිකං අරහත්තසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, න ඉතරං. අථ වා ''තෙසං වූපසමො සුඛො''තිආදීසු යථා සඞ්ඛාරදුක්ඛූපසමො සුඛොති වුච්චති, එවං සකලකිලෙසදුක්ඛූපසමභාවතො අග්ගඵලෙ ලබ්භමානා පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්ති එව ඉධ සුඛන්ති වෙදිතබ්බා. තයිදං විමුත්තිසුඛං මග්ගවීථියං කාලන්තරෙති ඵලචිත්තස්ස පවත්තිවිභාගෙන දුවිධං හොති. එකෙකස්ස හි අරියමග්ගස්ස අනන්තරා තස්ස තස්සෙව විපාකභූතානි නිබ්බානාරම්මණානි තීණි ද්වෙ වා ඵලචිත්තානි උප්පජ්ජන්ති අනන්තරවිපාකත්තා ලොකුත්තරකුසලානං. යස්මිඤ්හි ජවනවාරෙ අරියමග්ගො උප්පජ්ජති, තත්ථ යදා ද්වෙ අනුලොමානි, තදා තතියං ගොත්‍රභු, චතුත්ථං මග්ගචිත්තං, තතො පරං තීණි ඵලචිත්තානි හොන්ති. යදා පන තීණි අනුලොමානි, තදා චතුත්ථං ගොත්‍රභු, පඤ්චමං මග්ගචිත්තං, තතො පරං ද්වෙ ඵලචිත්තානි හොන්ති. එවං චතුත්ථං පඤ්චමං අප්පනාවසෙන පවත්තති, න තතො පරං භවඞ්ගස්ස ආසන්නත්තා. කෙචි පන ''ඡට්ඨම්පි චිත්තං අප්පෙතී''ති වදන්ති, තං අට්ඨකථාසු (විසුද්ධි. 2.811) පටික්ඛිත්තං. එවං මග්ගවීථියං ඵලං වෙදිතබ්බං. කාලන්තරෙ ඵලං පන ඵලසමාපත්තිවසෙන පවත්තං, නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස උප්පජ්ජමානඤ්ච එතෙනෙව සඞ්ගහිතං. සා පනායං ඵලසමාපත්ති අත්ථතො ලොකුත්තරකුසලානං විපාකභූතා නිබ්බානාරම්මණා අප්පනාති දට්ඨබ්බා.

කෙ තං සමාපජ්ජන්ති, කෙ න සමාපජ්ජන්තීති? සබ්බෙපි පුථුජ්ජනා න සමාපජ්ජන්ති අනධිගතත්තා. තථා හෙට්ඨිමා අරියා උපරිමං, උපරිමාපි අරියා හෙට්ඨිමං න සමාපජ්ජන්තියෙව පුග්ගලන්තරභාවූපගමනෙන පටිප්පස්සද්ධභාවතො. අත්තනො එව ඵලං තෙ තෙ අරියා සමාපජ්ජන්ති. කෙචි පන ''සොතාපන්නසකදාගාමිනො ඵලසමාපත්තිං න සමාපජ්ජන්ති, උපරිමා ද්වෙයෙව සමාපජ්ජන්ති සමාධිස්මිං පරිපූරකාරිභාවතො''ති වදන්ති. තං අකාරණං පුථුජ්ජනස්සාපි අත්තනා පටිලද්ධලොකියසමාධිසමාපජ්ජනතො. කිං වා එත්ථ කාරණචින්තාය? වුත්තඤ්හෙතං පටිසම්භිදායං ''කතමා දස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති (පටි. ම. 1.57), කතමෙ දස ගොත්‍රභුධම්මා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්තී''ති (පටි. ම. 1.60) ඉමෙසං පඤ්හානං විස්සජ්ජනෙ සොතාපත්තිඵලසමාපත්තත්ථාය සකදාගාමිඵලසමාපත්තත්ථායාති තෙසම්පි අරියානං ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනං වුත්තං. තස්මා සබ්බෙපි අරියා යථාසකං ඵලං සමාපජ්ජන්තීති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං.

කස්මා පන තෙ සමාපජ්ජන්තීති? දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං. යථා හි රාජානො රජ්ජසුඛං, දෙවතා දිබ්බසුඛං අනුභවන්ති, එවං අරියා ''ලොකුත්තරසුඛං අනුභවිස්සාමා''ති අද්ධානපරිච්ඡෙදං කත්වා ඉච්ඡිතක්ඛණෙ ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජන්ති.

කථඤ්චස්සා සමාපජ්ජනං, කථං ඨානං, කථං වුට්ඨානන්ති? ද්වීහි තාව ආකාරෙහි අස්සා සමාපජ්ජනං හොති නිබ්බානතො අඤ්ඤස්ස ආරම්මණස්ස අමනසිකාරා, නිබ්බානස්ස ච මනසිකාරා. යථාහ –

> ''ද්වෙ ඛො, ආවුසො, පච්චයා අනිමිත්තාය චෙතොවිමුත්තියා සමාපත්තියා, සබ්බනිමිත්තානඤ්ච අමනසිකාරො, අනිමිත්තාය ච ධාතුයා මනසිකාරො''ති (ම. නි. 1.458).

අයං පනෙත්ථ සමාපජ්ජනක්කමො – ඵලසමාපත්තිත්ථිකෙන අරියසාවකෙන රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන උදයබ්බයාදිවසෙන සඞ්ඛාරා විපස්සිතබ්බා. තස්සෙවං පවත්තානුපුබ්බවිපස්සනස්සෙව සඞ්ඛාරාරම්මණගොත්‍රභුඤාණානන්තරං ඵලසමාපත්තිවසෙන නිරොධෙ චිත්තමප්පෙති, ඵලසමාපත්තිනින්නභාවෙන ච සෙක්ඛස්සාපි ඵලමෙව උප්පජ්ජති, න මග්ගො. යෙ පන වදන්ති ''සොතාපන්නො අත්තනො ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිස්සාමීති විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සකදාගාමී හොති, සකදාගාමී ච අනාගාමී''ති. තෙ වත්තබ්බා – එවං සන්තෙ අනාගාමී අරහා භවිස්සති, අරහා ච පච්චෙකබුද්ධො, පච්චෙකබුද්ධො ච සම්බුද්ධොති ආපජ්ජෙය්‍ය, තස්මා යථාභිනිවෙසං යථාජ්ඣාසයං විපස්සනා අත්ථං සාධෙතීති සෙක්ඛස්සාපි ඵලමෙව උප්පජ්ජති, න මග්ගො. ඵලම්පි තස්ස සචෙ අනෙන පඨමජ්ඣානිකො මග්ගො අධිගතො, පඨමජ්ඣානිකමෙව උප්පජ්ජති. සචෙ දුතියාදීසු අඤ්ඤතරජ්ඣානිකො, දුතියාදීසු අඤ්ඤතරජ්ඣානිකමෙවාති.

කස්මා පනෙත්ථ ගොත්‍රභුඤාණං මග්ගඤාණපුරෙචාරිකං විය නිබ්බානාරම්මණං න හොතීති? ඵලඤාණානං අනියානිකභාවතො. අරියමග්ගධම්මායෙව හි නියානිකා. වුත්තඤ්හෙතං ''කතමෙ ධම්මා නියානිකා? චත්තාරො අරියමග්ගා අපරියාපන්නා''ති (ධ. ස. 1295). තස්මා එකන්තෙනෙව නියානිකභාවස්ස උභතො වුට්ඨානභාවෙන පවත්තමානස්ස අනන්තරපච්චයභූතෙන ඤාණෙන නිමිත්තතො වුට්ඨිතෙනෙව භවිතබ්බන්ති තස්ස නිබ්බානාරම්මණතා යුත්තා, න පන අරියමග්ගස්ස භාවිතත්තා තස්ස විපාකභාවෙන පවත්තමානානං කිලෙසානං අසමුච්ඡින්දනතො අනියානිකත්තා අවුට්ඨානසභාවානං ඵලඤාණානං පුරෙචාරිකඤාණස්ස කදාචිපි

නිබ්බානාරම්මණතා උභයත්ථ අනුලොමඤාණානං අතුල්‍යාකාරතො. අරියමග්ගවීථියඤ්හි අනුලොමඤාණානි අනිබ්බිද්ධපුබ්බානං ථූලථූලානං ලොභක්ඛන්ධාදීනං සාතිසයං පදාලනෙන ලොකියඤාණෙන උක්කංසපාරමිප්පත්තානි මග්ගඤාණානුකූලානි උප්පජ්ජන්ති, ඵලසමාපත්තිවීථියං පන තානි තානි තෙන තෙන මග්ගෙන තෙසං තෙසං කිලෙසානං සමුච්ඡින්නත්තා තත්ථ නිරුස්සුක්කානි කෙවලං අරියානං ඵලසමාපත්තිසුඛසමඞ්ගිභාවස්ස පරිකම්මමත්තානි හුත්වා උප්පජ්ජන්තීති න තෙසං කුතොචි වුට්ඨානසම්භවො, යතො තෙසං පරියොසානෙ ඤාණං සඞ්ඛාරනිමිත්තං වුට්ඨානතො නිබ්බානාරම්මණං සියා. එවඤ්ච කත්වා සෙක්ඛස්ස අත්තනො ඵලසමාපත්තිවළඤ්ජනත්ථාය උදයබ්බයාදිවසෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තස්ස විපස්සනාඤාණානුපුබ්බාය ඵලමෙව උප්පජ්ජති, න මග්ගොති අයඤ්ච අත්ථො සමත්ථිතො හොති. එවං තාව ඵලසමාපත්තියා සමාපජ්ජනං වෙදිතබ්බං.

> ‘‘තයො ඛො, ආවුසො, පච්චයා අනිමිත්තාය චෙතොවිමුත්තියා ඨිතියා, සබ්බනිමිත්තානං අමනසිකාරො, අනිමිත්තාය ච ධාතුයා මනසිකාරො, පුබ්බෙ ච අභිසඞ්ඛාරො’’ති (ම. නි. 1.458) –

වචනතො පනස්සා තිභාකාරෙහි ඨානං හොති. තත්ථ **පුබ්බෙ ච අභිසඞ්ඛාරොති** සමාපත්තිතො පුබ්බෙ කාලපරිච්ඡෙදො. ‘‘අසුකස්මිං නාම කාලෙ වුට්ඨහිස්සාමී’’ති පරිච්ඡින්නත්තා හිස්සා යාව සො කාලො නාගච්ඡති, තාව වුට්ඨානං න හොති.

> ‘‘ද්වෙ ඛො, ආවුසො, පච්චයා අනිමිත්තාය චෙතොවිමුත්තියා වුට්ඨානස්ස, සබ්බනිමිත්තානඤ්ච මනසිකාරො, අනිමිත්තාය ච ධාතුයා අමනසිකාරො’’ති (ම. නි. 1.458) –

වචනතො පනස්සා ද්විභාකාරෙහි වුට්ඨානං හොති. තත්ථ **සබ්බනිමිත්තානන්ති** රූපනිමිත්තවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණනිමිත්තානං. කාමඤ්ච න සබ්බානෙවෙතානි එකතො මනසි කරොති, සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන පනෙවං වුත්තං. තස්මා යං භවඞ්ගස්ස ආරම්මණං, තස්ස මනසිකරණෙන ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨානං හොතීති එවං අස්සා වුට්ඨානං වෙදිතබ්බං. තයිදං එවමිධ සමාපජ්ජනවුට්ඨානං අරහත්තඵලභූතං –

> ‘‘පටිප්පස්සද්ධදරථං, අමතාරම්මණං සුභං;
> වන්තලොකාමිසං සන්තං, සාමඤ්ඤඵලමුත්තමං’’.

ඉති වුත්තං සාතාතිසාතං විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙසි. තෙන වුත්තං – ‘‘විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදීති විමුත්තිසුඛං ඵලසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදියමානො නිසින්නො හොතීති අත්ථො’’ති.

අථාති අධිකාරත්ථෙ නිපාතො. **ඛොති** පදපූරණෙ. තෙසු අධිකාරත්ථෙන **අථාති** ඉමිනා විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදනතො අඤ්ඤං අධිකාරං දස්සෙති. කො පනෙසොති? පටිච්චසමුප්පාදමනසිකාරො. **අථාති** වා පච්ඡාති එතස්මිං අත්ථෙ නිපාතො, තෙන ‘‘තස්ස සත්තාහස්ස අච්චයෙනා’’ති වක්ඛමානමෙව අත්ථං ජොතෙති. **තස්ස සත්තාහස්සාති** පල්ලඞ්කසත්තාහස්ස. **අච්චයෙනාති** අපගමෙන. **තම්හා සමාධිම්හාති** අරහත්තඵලසමාධිතො. ඉධ පන ඨත්වා පටිපාටියා සත්ත සත්තාහානි දස්සෙතබ්බානීති කෙචි තානි විත්ථාරයිංසු. මයං පන තානි ඛන්ධකපාඨෙන ඉමිස්සා උදානපාළියා අවිරොධදස්සනමුඛෙන පරතො වණ්ණයිස්සාම. **රත්තියාති** අවයවසම්බන්ධෙ සාමිවචනං. **පඨමන්ති** අච්චන්තසංයොගත්ථෙ උපයොගවචනං. භගවා හි තස්සා රත්තියා සකලම්පි පඨමං යාමං තෙනෙව මනසිකාරෙන යුත්තො අහොසීති.

පටිච්චසමුප්පාදන්ති පච්චයධම්මං. අවිජ්ජාදයො හි පච්චයධම්මා පටිච්චසමුප්පාදො. කථමිදං ජානිතබ්බන්ති චෙ? භගවතො වචනෙන. භගවතා හි ‘‘තස්මාතිහානන්ද, එසෙව හෙතු, එතං නිදානං, එස සමුදයො, එස පච්චයො ජරාමරණස්ස, යදිදං ජාති…පෙ…. සඞ්ඛාරානං, යදිදං අවිජ්ජා’’ති (දී. නි. 2.105 ආදයො) එවං අවිජ්ජාදයො හෙතූති වුත්තා. යථා ද්වාදස පච්චයා ද්වාදස පටිච්චසමුප්පාදාති.

තත්‍රායං වචනත්ථො – අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිච්ච පටිමුඛං කත්වා කාරණසමවායං අප්පටික්ඛිපිත්වා සහිතෙ උප්පාදෙතීති පටිච්චසමුප්පාදො. අථ වා පටිච්ච පච්චෙතබ්බං පච්චයාරහතං පච්චයං පටිගන්ත්වා න විනා තෙන සම්බන්ධස්ස උප්පාදො පටිච්චසමුප්පාදො . පටිච්චසමුප්පාදොති චෙත්ථ සමුප්පාදපදට්ඨානවචනවිඤ්ඤෙයොයා ඵලස්ස උප්පාදනසමත්ථතායුත්තො හෙතු, න පටිච්චසමුප්පත්තිමත්තං වෙදිතබ්බං. අථ වා පච්චෙතුං අරහන්ති නං පණ්ඩිතාති පටිච්චො, සම්මා සයමෙව වා උප්පාදෙතීති සමුප්පාදො, පටිච්චො ච සො සමුප්පාදො චාති පටිච්චසමුප්පාදොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අනුලොමන්ති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා’’තිආදිනා නයෙන වුත්තො අවිජ්ජාදිකො පච්චයාකාරො අත්තනා කත්තබ්බකිච්චකරණතො අනුලොමොති වුච්චති. අථ වා ආදිතො පට්ඨාය අන්තං පාපෙත්වා වුත්තත්තා පවත්තියා වා අනුලොමතො අනුලොමො, තං අනුලොමං. **සාධුකං මනසාකාසීති** සක්කච්චං මනසි අකාසි. යො යො පච්චයධම්මො යස්ස යස්ස පච්චයුප්පන්නධම්මස්ස යථා යථා හෙතුපච්චයාදිනා පච්චයභාවෙන පච්චයො හොති, තං සබ්බං අවිපරීතං අපරිහාපෙත්වා අනවසෙසතො පච්චවෙක්ඛණවසෙන චිත්තෙ අකාසීති අත්ථො. යථා පන භගවා

පටිච්චසමුප්පාදානුලොමං මනසාකාසි, තං සඞ්ඛෙපෙන තාව දස්සෙතුං **“ඉති ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජතී”**ති වුත්තං.

තත්ථ **ඉතීති** එවං, අනෙන පකාරෙනාති අත්ථො. **ඉමස්මිං සති ඉදං හොතීති** ඉමස්මිං අවිජ්ජාදිකෙ පච්චයෙ සති ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං හොති. **ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජතීති** ඉමස්ස අවිජ්ජාදිකස්ස පච්චයස්ස උප්පාදා ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං උප්පජ්ජතීති අත්ථො. **ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති, ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣතීති** අවිජ්ජාදීනං අභාවෙ සඞ්ඛාරාදීනං අභාවස්ස අවිජ්ජාදීනං නිරොධෙ සඞ්ඛාරාදීනං නිරොධස්ස ච දුතියතතියසුත්තවචනෙන එතස්මිං පච්චයලක්ඛණෙ නියමො දස්සිතො හොති – ඉමස්මිං සති එව, නාසති. ඉමස්සුප්පාදා එව, නානුප්පාදා. අනිරොධා එව, න නිරොධාති. තෙනෙතං ලක්ඛණං අන්තොගධනියමං ඉධ පටිච්චසමුප්පාදස්ස වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **නිරොධොති** ච අවිජ්ජාදීනං විරාගාධිගමෙන ආයතිං අනුප්පාදො අප්පවත්ති. තථා හි වුත්තං – ‘‘අවිජ්ජාය ත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො’’තිආදි. නිරොධනිරොධී ච උප්පාදනිරොධීභාවෙන වුත්තො ‘‘ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣතී’’ති.

තෙනෙතං දස්සෙති – අනිරොධො උප්පාදො නාම, සො චෙත්ථ අත්ථිභාවොතිපි වුච්චතීති. ‘‘ඉමස්මිං සති ඉදං හොතී’’ති ඉදමෙව හි ලක්ඛණං පරියායන්තරෙන ‘‘ඉමස්ස උප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජතී’’ති වදන්තෙන පරෙන පුරිමං විසෙසිතං හොති. තස්මා න ධරමානතංයෙව සන්ධාය ‘‘ඉමස්මිං සතී’’ති වුත්තං, අථ ඛො මග්ගෙන අනිරුද්ධභාවඤ්චාති විඤ්ඤායති. යස්මා ච ‘‘ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති, ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣතී’’ති ද්විධාපි උද්දිට්ඨස්ස ලක්ඛණස්ස නිද්දෙසං වදන්තෙන ‘‘අවිජ්ජාය ත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො’’තිආදිනා නිරොධො එව වුත්තො, තස්මා නත්ථිභාවොපි නිරොධො එවාති නත්ථිභාවවිරුද්ධො අත්ථිභාවො අනිරොධොති දස්සිතං හොති. තෙන අනිරොධසඞ්ඛාතෙන අත්ථිභාවෙන උප්පාදං විසෙසෙති. තතො න ඉධ අත්ථිභාවමත්තං උප්පාදොති අත්ථො අධිප්පෙතො, අථ ඛො අනිරොධසඞ්ඛාතො අත්ථිභාවො චාති අයමත්ථො විභාවිතොති. එවමෙතං ලක්ඛණද්වයවචනං අඤ්ඤමඤ්ඤවිසෙසනවිසෙසිතබ්බභාවෙන සාත්ථකන්ති වෙදිතබ්බං.

කො පනායං අනිරොධො නාම, යො ‘‘අත්ථිභාවො, උප්පාදො’’ති ච වුච්චතීති? අප්පහීනභාවො ච, අනිබ්බත්තිතඵලාරහතාපහානෙහි ඵලානුප්පාදනාරහතා ච. යෙ හි පහාතබ්බා අකුසලා ධම්මා, තෙසං අරියමග්ගෙන අසමුග්ඝාටිතභාවො ච. යෙ පන න පහාතබ්බා කුසලාබ්‍යාකතා ධම්මා, යානි තෙසු සංයොජනානි අඛීණාසවානං තෙසං අපරික්ඛීණතා ච. අසමුග්ඝාටිතානුසයතාය හි සසංයොජනා ඛන්ධප්පවත්ති පටිච්චසමුප්පාදො. තථා ච වුත්තං –

> ‘‘යාය ච, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජාය නිවුතස්ස බාලස්ස යාය ච තණ්හාය සම්පයුත්තස්ස අයං කායො සමුදාගතො, සා චෙව අවිජ්ජා බාලස්ස අප්පහීනා, සා ච තණ්හා අපරික්ඛීණා. තං කිස්ස හෙතු? න, භික්ඛවෙ, බාලො අචරි බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය, තස්මා බාලො කායස්ස භෙදා කායූපගො හොති, සො කායූපගො සමානො න පරිමුච්චති ජාතියා ජරාමරණෙනා’’තිආදි (සං. නි. 2.19).

ඛීණසංයොජනානං පන අවිජ්ජාය අභාවතො සඞ්ඛාරානං, තණ්හුපාදානානං අභාවතො උපාදානභවානං අසම්භවොති වට්ටස්ස උපච්ඡෙදො පඤ්ඤායිස්සතීති. තෙනෙවාහ –

> ‘‘ඡන්නං ත්වෙව, ඵග්ගුණ, ඵස්සායතනානං අසෙසවිරාගනිරොධා ඵස්සනිරොධො, ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධො’’තිආදි (සං. නි. 2.12).

න හි අග්ගමග්ගාධිගමතො උද්ධං යාව පරිනිබ්බානා සළායතනාදීනං අප්පවත්ති. අථ ඛො නත්ථිතා නිරොධසද්දවචනීයතා ඛීණසංයොජනතාති නිරොධො වුත්තො. අපිච චිරකතම්පි කම්මං අනිබ්බත්තිතඵලතාය අප්පහීනාහාරතාය ච ඵලාරහං සන්තං එව නාම හොති, න නිබ්බත්තිතඵලං , නාපි පහීනාහාරන්ති. ඵලුප්පත්තිපච්චයානං අවිජ්ජාසඞ්ඛාරාදීනං වුත්තනයෙනෙව ඵලාරහභාවො අනිරොධොති වෙදිතබ්බො. එවං අනිරුද්ධභාවෙනෙව හි යෙන විනා ඵලං න සම්භවති, තං කාරණං අත්ථීතන්තිපි ඉමස්මිං සතීති ඉමිනා වචනෙන වුත්තං. තතොයෙව ච අවුසිතබ්‍රහ්මචරියස්ස අප්පවත්තිධම්මතං අනාපන්නො පච්චයුප්පාදො කාලභෙදං අනාමසිත්වා අනිවත්තනාය එව ඉමස්ස උප්පාදාති වුත්තො. අථ වා අවසෙසපච්චයසමවායෙ අවිජ්ජමානස්සපි විජ්ජමානස්ස විය පගෙව විජ්ජමානස්ස යා ඵලුප්පත්තිඅභිමුඛතා, සා ඉමස්ස උප්පාදාති වුත්තා. තථා හි තතො ඵලං උප්පජ්ජතීති තදවත්ථං කාරණං ඵලස්ස උප්පාදනභාවෙන උට්ඨිතං උප්පතිතං නාම හොති, න විජ්ජමානම්පි අතදවත්ථන්ති තදවත්ථතා උප්පාදොති වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **සතීති** ඉමිනා විජ්ජමානතාමත්තෙන පච්චයභාවං වදන්තො අබ්‍යාපාරතං පටිච්චසමුප්පාදස්ස දස්සෙති. **උප්පාදාති** උප්පත්තිධම්මතං අසබ්බකාලභාවිතං ඵලුප්පත්තිඅභිමුඛතඤ්ච දීපෙන්තො අනිච්චතං පටිච්චසමුප්පාදස්ස දස්සෙති. ‘‘සති, නාසති, උප්පාදා, න නිරොධා’’ති පන හෙතුඅත්ථෙහි භුම්මනිස්සක්කවචනෙහි සමත්ථිතං නිදානසමුදයජාතිපභවභාවං පටිච්චසමුප්පාදස්ස දස්සෙති. හෙතුඅත්ථතා චෙත්ථ භුම්මවචනෙ යස්ස භාවෙ තදවිනාභාවිඵලස්ස භාවො ලක්ඛීයති, තත්ථ පවත්තියා වෙදිතබ්බා යථා ‘‘අධනානං ධනෙ අනනුප්පදීයමානෙ දාලිද්දියං වෙපුල්ලං අගමාසී’’ති (දී. නි. 3.91) ච ‘‘නිප්ඵන්නෙසු සස්සෙසු සුභික්ඛං ජායතී’’ති ච. නිස්සක්කවචනස්සාපි හෙතුඅත්ථතා ඵලස්ස පභවෙ පකතියඤ්ච පවත්තිතො යථා ‘‘කලලා හොති අබ්බුදං, අබ්බුදා ජායතී පෙසී’’ති (සං. නි. 1.235) ච ‘‘හිමවතා ගඞ්ගා පභවන්ති, සිඞ්ගතො සරො ජායතී’’ති ච. අවිජ්ජාදිභාවෙ ච තදවිනාභාවෙන සඞ්ඛාරාදිභාවො

ලක්ඛීයති, අවිජ්ජාදීහි ච සඞ්ඛාරාදයො පභවන්ති පකරියන්ති චාති තෙ තෙසං පභවො පකති ච, තස්මා තදත්ථදීපනත්ථං ‘‘ඉමස්මිං සති ඉමස්ස උප්පාදා’’ති හෙතුඅත්ථෙ භුම්මනිස්සක්කනිද්දෙසා කතාති.

යස්මා වෙත්ථ ‘‘ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජතී’’ති සඞ්ඛෙපෙන උද්දිට්ඨස්ස පටිච්චසමුප්පාදස්ස ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා’’තිආදිකො නිද්දෙසො, තස්මා යථාවුත්තො අත්ථිභාවො උප්පාදො ච තෙසං තෙසං පච්චයුප්පන්නධම්මානං පච්චයභාවොති විඤ්ඤායති. න හි අනිරුද්ධතාසඞ්ඛාතං අත්ථිභාවං උප්පාදඤ්ච අනිවත්තසභාවතාසඞ්ඛාතං උදයාවත්ථතාසඞ්ඛාතං වා ‘‘සති එව, නාසති, උප්පාදා එව, න නිරොධා’’ති අන්තොගධනියමෙහි වචනෙහි අභිහිතං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤො පච්චයභාවො නාම අත්ථි, තස්මා යථාවුත්තො අත්ථිභාවො උප්පාදො ච පච්චයභාවොති වෙදිතබ්බං. යෙපි පට්ඨානෙ ආගතා හෙතුආදයො චතුවීසති පච්චයා, තෙපි එතස්සෙව පච්චයභාවස්ස විසෙසාති වෙදිතබ්බා. ඉති යථා විත්ථාරෙන අනුලොමං පටිච්චසමුප්පාදං මනසි අකාසි, තං දස්සෙතුං, **‘‘යදිදං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා’’**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **යදිදන්ති** නිපාතො, තස්ස යො අයන්ති අත්ථො. **අවිජ්ජාපච්චයාති**ආදීසු අවින්දියං කායදුච්චරිතාදිං වින්දතීති **අවිජ්ජා,** වින්දියං කායසුචරිතාදිං න වින්දතීති අවිජ්ජා, ධම්මානං අවිපරීතසභාවං අවිදිතං කරොතීති අවිජ්ජා, අන්තවිරහිතෙ සංසාරෙ භවාදීසු සත්තෙ ජවාපෙතීති අවිජ්ජා, අවිජ්ජමානෙසු ජවති විජ්ජමානෙසු න ජවතීති අවිජ්ජා, විජ්ජාය පටිපක්ඛාති අවිජ්ජා, සා ‘‘දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණ’’න්තිආදිනා චතුබ්බිධා වෙදිතබ්බා. පටිච්ච න විනා ඵලං එති උප්පජ්ජති චෙව පවත්තති චාති **පච්චයො,** උපකාරකත්ථො වා පච්චයො. අවිජ්ජා ච සා පච්චයො චාති **අවිජ්ජාපච්චයො,** තස්මා **අවිජ්ජාපච්චයා**. සඞ්ඛරොන්තීති **සඞ්ඛාරා,** ලොකියකුසලාකුසලචෙතනා, සා පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරවසෙන තිවිධා වෙදිතබ්බා. විජානාතීති **විඤ්ඤාණං,** තං ලොකියවිපාකවිඤ්ඤාණවසෙන ද්වත්තිංසවිධං. නමතීති **නාමං,** වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයං. රුප්පතීති **රූපං,** භූතරූපං චක්ඛාදිඋපාදාරූපඤ්ච. ආයතති ආයතඤ්ච සංසාරදුක්ඛං නයතීති **ආයතනං** . ඵුසතීති **ඵස්සො.** වෙදයතීති **වෙදනා.** ඉදම්පි ද්වයං ද්වාරවසෙන ඡබ්බිධං, විපාකවසෙන ගහණෙ ඡත්තිංසවිධං. පරිතස්සතීති **තණ්හා,** සා කාමතණ්හාදිවසෙන සඞ්ඛෙපතො තිවිධා, විත්ථාරතො අට්ඨුත්තරසතවිධා ච. උපාදියතීති **උපාදානං,** තං කාමුපාදානාදිවසෙන චතුබ්බිධං. භවති භාවයති චාති **භවො,** සො කම්මූපපත්තිභෙදතො දුවිධො. ජනනං **ජාති**. ජීරණං **ජරා**. මරන්ති තෙනාති **මරණං.** සොචනං **සොකො.** පරිදෙවනං **පරිදෙවො.** දුක්ඛයතීති **දුක්ඛං,** උප්පාදට්ඨිතිවසෙන ද්වෙධා ඛණතීති **දුක්ඛං.** දුමනස්ස භාවො **දොමනස්සං.** භුසො ආයාසො **උපායාසො** . **සම්භවන්තීති** නිබ්බත්තන්ති. න කෙවලඤ්ච සොකාදීහියෙව, අථ ඛො සබ්බපදෙහි ‘‘සම්භවන්ති’’ති පදස්ස යොජනා කාතබ්බා. එවඤ්හි ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා සම්භවන්ති’’ති පච්චයපච්චයුප්පන්නවවත්ථානං දස්සිතං හොති. එස නයො සබ්බත්ථ.

තත්ථ අඤ්ඤාණලක්ඛණා අවිජ්ජා, සම්මොහනරසා, ඡාදනපච්චුපට්ඨානා, ආසවපදට්ඨානා. අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණා සඞ්ඛාරා, ආයූහනරසා, සංවිදහනපච්චුපට්ඨානා, අවිජ්ජාපදට්ඨානා. විජානනලක්ඛණං විඤ්ඤාණං, පුබ්බඞ්ගමරසං, පටිසන්ධිපච්චුපට්ඨානං, සඞ්ඛාරපදට්ඨානං, වත්ථාරම්මණපදට්ඨානං වා. නමනලක්ඛණං නාමං, සම්පයොගරසං, අවිනිබ්භොගපච්චුපට්ඨානං, විඤ්ඤාණපදට්ඨානං. රුප්පනලක්ඛණං රූපං, විකිරණරසං, අප්පහෙය්‍යභාවපච්චුපට්ඨානං, විඤ්ඤාණපදට්ඨානං. ආයතනලක්ඛණං සළායතනං, දස්සනාදිරසං, වත්ථුද්වාරභාවපච්චුපට්ඨානං, නාමරූපපදට්ඨානං. ඵුසනලක්ඛණො ඵස්සො, සඞ්ඝට්ටනරසො, සඞ්ගතිපච්චුපට්ඨානො, සළායතනපදට්ඨානො. අනුභවනලක්ඛණා වෙදනා, විසයරසසම්භොගරසා, සුඛදුක්ඛපච්චුපට්ඨානා, ඵස්සපදට්ඨානා. හෙතුභාවලක්ඛණා තණ්හා, අභිනන්දනරසා, අතිත්තිභාවපච්චුපට්ඨානා, වෙදනාපදට්ඨානා. ගහණලක්ඛණං උපාදානං, අමුඤ්චනරසං, තණ්හාදළ්හත්තදිට්ඨිපච්චුපට්ඨානං, තණ්හාපදට්ඨානං. කම්මකම්මඵලලක්ඛණො භවො, භවනභාවනරසො, කුසලාකුසලාබ්‍යාකතපච්චුපට්ඨානො, උපාදානපදට්ඨානො. තත්ථ තත්ථ භවෙ පඨමාභිනිබ්බත්තිලක්ඛණා ජාති, නිය්‍යාතනරසා, අතීතභවතො ඉධුප්පන්නපච්චුපට්ඨානා, දුක්ඛවිචිත්තතාපච්චුපට්ඨානා වා. ඛන්ධපරිපාකලක්ඛණා ජරා, මරණූපනයනරසා, යොබ්බනවිනාසපච්චුපට්ඨානා. චුතිලක්ඛණං මරණං , විසංයොගරසං, ගතිවිප්පවාසපච්චුපට්ඨානං. අන්තොනිජ්ඣානලක්ඛණො සොකො, චෙතසො නිජ්ඣානරසො, අනුසොචනපච්චුපට්ඨානො. ලාලප්පනලක්ඛණො පරිදෙවො, ගුණදොසපරිකිත්තනරසො, සම්භමපච්චුපට්ඨානො. කායපීළනලක්ඛණං දුක්ඛං, දුප්පඤ්ඤානං දොමනස්සකරණරසං, කායිකාබාධපච්චුපට්ඨානං. චිත්තපීළනලක්ඛණං දොමනස්සං, මනොවිඝාතනරසං, මානසබ්‍යාධිපච්චුපට්ඨානං. චිත්තපරිදහනලක්ඛණො උපායාසො, නිත්ථුනනරසො, විසාදපච්චුපට්ඨානො. එවමෙතෙ අවිජ්ජාදයො ලක්ඛණාදිතොපි වෙදිතබ්බාති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන සබ්බාකාරසම්පන්නං විනිච්ඡයං ඉච්ඡන්තෙන සම්මොහවිනොදනියා (විභ. අට්ඨ. 225) විභඞ්ගට්ඨකථාය ගහෙතබ්බො.

එවන්ති නිද්දිට්ඨස්ස නිදස්සනං, තෙන අවිජ්ජාදීහෙව කාරණෙහි, න ඉස්සරනිම්මානාදීහීති දස්සෙති. **එතස්සාති** යථාවුත්තස්ස. **කෙවලස්සාති** අසම්මිස්සස්ස සකලස්ස වා. **දුක්ඛක්ඛන්ධස්සාති** දුක්ඛසමූහස්ස, න සත්තස්ස, නාපි ජීවස්ස, නාපි සුභසුඛාදීනං. **සමුදයො හොතීති** නිබ්බත්ති සම්භවති.

එතමත්ථං විදිත්වාති ය්වායං අවිජ්ජාදිවසෙන සඞ්ඛාරාදිකස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති වුත්තො, සබ්බාකාරෙන එතමත්ථං විදිත්වා. **තායං වෙලායන්ති** තායං තස්ස අත්ථස්ස විදිතවෙලායං. **ඉමං උදානං උදානෙසීති** ඉමං තස්මිං අත්ථෙ විදිතෙ හෙතුනො ච හෙතුසමුප්පන්නධම්මස්ස ච පජානනාය ආනුභාවදීපකං **‘‘යදා හවෙ**

පාතුභවන්ති''තිආදිකං සොමනස්සසම්පයුත්තඤාණසමුට්ඨානං උදානං උදානෙසි, අත්තමනවාචං නිච්ඡාරෙසීති වුත්තං හොති.

තස්සත්ථො – **යදාති** යස්මිං කාලෙ. **හවෙති** බ්‍යත්තන්ති ඉමස්මිං අත්ථෙ නිපාතො. කෙචි පන ''හවෙති ආහවෙ යුද්ධෙ''ති අත්ථං වදන්ති, ''යොධෙථ මාරං පඤ්ඤාවුධෙනා''ති (ධ. ප. 40) වචනතො කිලෙසමාරෙන යුජ්ඣනසමයෙති තෙසං අධිප්පායො. **පාතුභවන්තීති** උප්පජ්ජන්ති. **ධම්මාති** අනුලොමපච්චයාකාරපටිවෙධසාධකා බොධිපක්ඛියධම්මා. අථ වා **පාතුභවන්තීති** පකාසෙන්ති, අභිසමයවසෙන බ්‍යත්තා පාකටා හොන්ති. **ධම්මාති** චතුඅරියසච්චධම්මා, ආතාපො වුච්චති කිලෙසසන්තාපනට්ඨෙන වීරියං. **ආතාපිනොති** සම්මප්පධානවීරියවතො. **ඣායතොති** ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ඣායන්තස්ස. **බ්‍රාහ්මණස්සාති** බාහිතපාපස්ස ඛීණාසවස්ස. **අථස්ස කඞ්ඛා වපයන්ති සබ්බාති** අථස්ස එවං පාතුභූතධම්මස්ස යා එතා ''කො නු ඛො, භන්තෙ, ඵුසතීති. නො කල්ලො පඤ්හොති භගවා අවොචා''තිආදිනා (සං. නි. 2.12) නයෙන, ''කතමං නු ඛො, භන්තෙ, ජරාමරණං, කස්ස ච පනිදං ජරාමරණන්ති. නො කල්ලො පඤ්හොති භගවා අවොචා''තිආදිනා (සං. නි. 2.35) නයෙන පච්චයාකාරෙ කඞ්ඛා වුත්තා, යා ච පච්චයාකාරස්සෙව අප්පටිවිද්ධත්තා ''අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධාන''න්තිආදිනා (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20) සොළස කඞ්ඛා ආගතා. තා සබ්බා වපයන්ති අපගච්ඡන්ති නිරුජ්ඣන්ති. කස්මා? **යතො පජානාති සහෙතුධම්මං,** යස්මා අවිජ්ජාදිකෙන හෙතුනා සහෙතුකං ඉමං සඞ්ඛාරාදිකං කෙවලං දුක්ඛක්ඛන්ධධම්මං පජානාති අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣීති.

කදා පනස්ස බොධිපක්ඛියධම්මා චතුසච්චධම්මා වා පාතුභවන්ති උප්පජ්ජන්ති පකාසෙන්ති වා? විපස්සනාමග්ගඤාණෙසු . තත්ථ විපස්සනාඤාණසම්පයුත්තා සතිආදයො විපස්සනාඤාණඤ්ච යථාරහං අත්තනො විසයෙසු තදඞ්ගප්පහානවසෙන සුභසඤ්ඤාදිකෙ පජහන්තා කායානුපස්සනාදිවසෙන විසුං විසුං උප්පජ්ජන්ති, මග්ගක්ඛණෙ පන තෙ නිබ්බානමාලම්බිත්වා සමුච්ඡෙදවසෙන පටිපක්ඛෙ පජහන්තා චතූසුපි අරියසච්චෙසු අසම්මොහප්පටිවෙධසාධනවසෙන සකිදෙව උප්පජ්ජන්ති. එවං තාවෙත්ථ බොධිපක්ඛියධම්මානං උප්පජ්ජනට්ඨෙන පාතුභාවො වෙදිතබ්බො.

අරියසච්චධම්මානං පන ලොකියානං විපස්සනාක්ඛණෙ විපස්සනාය ආරම්මණකරණවසෙන, ලොකුත්තරානං තදධිමුත්තතාවසෙන, මග්ගක්ඛණෙ නිරොධසච්චස්ස ආරම්මණාභිසමයවසෙන, සබ්බෙසම්පි කිච්චාභිසමයවසෙන පාකටභාවතො පකාසනට්ඨෙන පාතුභාවො වෙදිතබ්බො.

ඉති භගවා සතිපි සබ්බාකාරෙන සබ්බධම්මානං අත්තනො ඤාණස්ස පාකටභාවෙ පටිච්චසමුප්පාදමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසස්ස කතත්තා නිපුණගම්භීරසුදුද්දසතාය පච්චයාකාරස්ස තං පච්චවෙක්ඛිත්වා උප්පන්නබලවසොමනස්සො පටිපක්ඛසමුච්ඡෙදවිභාවනෙන සද්ධිං අත්තනො තදභිසමයානුභාවදීපකමෙවෙත්ථ උදානං උදානෙසීති.

අයම්පි උදානො වුත්තො භගවතා ඉති මෙ සුතන්ති අයං පාළි කෙසුචියෙව පොත්ථකෙසු දිස්සති. තත්ථ **අයම්පීති** පිසද්දො ''ඉදම්පි බුද්ධෙ රතනං පණීතං, අයම්පි පාරාජිකො හොති''තිආදීසු විය සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන උපරිමං සම්පිණ්ඩෙති. **වුත්තොති** අයං වුත්තසද්දො කෙසොහාරණවප්පනවාපසමීකරණජීවිතවුත්තිපමුත්තභාවපාවචනභාවෙන පවත්තන අජ්ඣෙනකථනාදීසු දිස්සති. තථා හෙස ''කාපටිකො මාණවො දහරො වුත්තසිරො''තිආදීසු (ම. නි. 2.426) කෙසොහාරණෙ ආගතො.

> ''ගාවො තස්ස පජායන්ති, ඛෙත්තෙ වුත්තං විරූහති;
> වුත්තානං ඵලමස්නාති, යො මිත්තානං න දූභතී''ති. –

ආදීසු (ජා. 2.22.19) වප්පනෙ. ''නො ච ඛො පටිවුත්ත''න්තිආදීසු (පාරා. 289) අට්ඨදණ්ඩකාදීහි වාපසමීකරණෙ. ''පන්නලොමො පරදත්තවුත්තො මිගභූතෙන චෙතසා විහරාමී''තිආදීසු (චූළව. 332) ජීවිතවුත්තියං. ''පණ්ඩුපලාසො බන්ධනා පවුත්තො අභබ්බො හරිතත්තාය''තිආදීසු (පාරා. 92) බන්ධනතො පමුත්තභාවෙ. ''ගීතං වුත්තං සමිහිත''න්තිආදීසු (දී. නි. 1.285) පාවචනභාවෙන පවත්තිතෙ. ''වුත්තො පාරායණො''තිආදීසු අජ්ඣෙනෙ. ''වුත්තං ඛො පනෙතං භගවතා 'ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථ, මා ආමිසදායාදා'''තිආදීසු (ම. නි. 1.30) කථනෙ. ඉධාපි කථනෙ එව දට්ඨබ්බො, තෙන අයම්පි උදානො භාසිතොති අත්ථො. **ඉතීති** එවං. **මෙ සුතන්ති** පදද්වයස්ස අත්ථො නිදානවණ්ණනායං සබ්බාකාරතො වුත්තොයෙව. පුබ්බෙ ''එවං මෙ සුත''න්ති නිදානවසෙන වුත්තොයෙව හි අත්ථො ඉධ නිගමනවසෙන ''ඉති මෙ සුත''න්ති පුන වුත්තො. වුත්තස්සෙව හි අත්ථස්ස පුන වචනං නිගමනන්ති. ඉතිසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරො **එවං**-සද්දෙන සමානත්ථතාය **''එවං මෙ සුත''**න්ති එත්ථ විය, අත්ථයොජනා ච **ඉතිවුත්තකවණ්ණනාය** අම්හෙහි පකාසිතායෙවාති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති.

පරමත්ථදීපනියා ඛුද්දකනිකායට්ඨකථාය

උදානසංවණ්ණනාපඨමබොධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියබොධිසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙ **පටිලොමන්ති** ''අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො''තිආදිනා නයෙන වුත්තො අවිජ්ජාදිකොයෙව පච්චයාකාරො අනුප්පාදනිරොධෙන නිරුජ්ඣමානො අත්තනො කත්තබ්බකිච්චස්ස අකරණතො පටිලොමොති වුච්චති. පවත්තියා වා විලොමනතො පටිලොමො, අන්තතො පන මජ්ඣතො වා පට්ඨාය ආදිං පාපෙත්වා අවුත්තත්තා ඉතො අඤ්ඤෙනත්ථෙනෙත්ථ පටිලොමතා න යුජ්ජති. පටිලොමන්ති ච ''විසමං චන්දසූරියා පරිවත්තන්තී''තිආදීසු විය භාවනපුංසකනිද්දෙසො. **ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොතීති** ඉමස්මිං අවිජ්ජාදිකෙ පච්චයෙ අසති මග්ගෙන පහීනෙ ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං න හොති නප්පවත්තති. **ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣතීති** ඉමස්ස අවිජ්ජාදිකස්ස පච්චයස්ස නිරොධා මග්ගෙන අනුප්පත්තිධම්මතං ආපාදිතත්තා ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං නිරුජ්ඣති, නප්පවත්තතීති අත්ථො. ඉධාපි යථා ''ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජතී''ති එත්ථ ''ඉමස්මිං සතියෙව, නාසති, ඉමස්ස උප්පාදා එව, න නිරොධා''ති අන්තොගධනියමතා දස්සිතා. එවං ඉමස්මිං අසතියෙව, න සති, ඉමස්ස නිරොධා එව, න උප්පාදාති අන්තොගධනියමතාලක්ඛණා දස්සිතාති වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං පඨමබොධිසුත්තවණ්ණනාය වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

එවං යථා භගවා පටිලොමපටිච්චසමුප්පාදං මනසි අකාසි, තං සඞ්ඛෙපෙන දස්සෙත්වා ඉදානි විත්ථාරෙන දස්සෙතුං **''අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අවිජ්ජානිරොධාති** අරියමග්ගෙන අවිජ්ජාය අනවසෙසනිරොධා, අනුසයප්පහානවසෙන අග්ගමග්ගෙන අවිජ්ජාය අච්චන්තසමුග්ඝාටතොති අත්ථො. යදිපි හෙට්ඨිමමග්ගෙහි පහීයමානා අවිජ්ජා අච්චන්තසමුග්ඝාටවසෙනෙව පහීයති, තථාපි න අනවසෙසතො පහීයති. අපායගාමිනියා හි අවිජ්ජා පඨමමග්ගෙන පහීයති. තථා සකිදෙව ඉමස්මිං ලොකෙ සබ්බත්ථ ච අනරියභූමියං උපපත්තිපච්චයභූතා අවිජ්ජා යථාක්කමං දුතියතතියමග්ගෙහි පහීයති, න ඉතරාති. අරහත්තමග්ගෙනෙව හි සා අනවසෙසං පහීයතීති. **සඞ්ඛාරනිරොධොති** සඞ්ඛාරානං අනුප්පාදනිරොධො හොති. එවං නිරුද්ධානං පන සඞ්ඛාරානං නිරොධා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණාදීනඤ්ච නිරොධා නාමරූපාදීනි නිරුද්ධානි එව හොන්තීති දස්සෙතුං **''සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො''**තිආදිං වත්වා **''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතී''**ති වුත්තං. තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

අපිචෙත්ථ කිඤ්චාපි ''අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො, සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො''ති එත්තාවතාපි සකලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අනවසෙසතො නිරොධො වුත්තො හොති, තථාපි යථා අනුලොමෙ යස්ස යස්ස පච්චයධම්මස්ස අත්ථිතාය යො යො පච්චයුප්පන්නධම්මො න නිරුජ්ඣති පවත්තති එවාති ඉමස්ස අත්ථස්ස දස්සනත්ථං ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා…පෙ…. සමුදයො හොතී''ති වුත්තං. එවං තප්පටිපක්ඛතො තස්ස තස්ස පච්චයධම්මස්ස අභාවෙ සො සො පච්චයුප්පන්නධම්මො නිරුජ්ඣති නප්පවත්තතීති දස්සනත්ථං ඉධ **''අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො, සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො…පෙ…. දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතී''**ති වුත්තං, න පන අනුලොමෙ විය කාලත්තයපරියාපන්නස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධදස්සනත්ථං. අනාගතස්සෙව හි අරියමග්ගභාවනාය අසති උප්පජ්ජනාරහස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අරියමග්ගභාවනාය නිරොධො ඉච්ඡිතොති අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බො.

එතමත්ථං විදිත්වාති ය්වායං ''අවිජ්ජානිරොධාදිවසෙන සඞ්ඛාරාදිකස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතී''ති වුත්තො, සබ්බාකාරෙන එතමත්ථං විදිත්වා. **ඉමං උදානං උදානෙසීති** ඉමස්මිං අත්ථෙ විදිතෙ ''අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො''ති එවං පකාසිතස්ස අවිජ්ජාදීනං පච්චයානං ඛයස්ස අවබොධානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසීති අත්ථො.

තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – යස්මා අවිජ්ජාදීනං **පච්චයානං** අනුප්පාදනිරොධසඞ්ඛාතං **ඛයං අවෙදි** අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣි, තස්මා එතස්ස වුත්තනයෙන **ආතාපිනො ඣායතො බ්‍රාහ්මණස්ස** වුත්තප්පකාරා බොධිපක්ඛියධම්මා චතුසච්චධම්මා වා **පාතුභවන්ති** උප්පජ්ජන්ති පකාසෙන්ති වා. අථ යා පච්චයනිරොධස්ස සම්මා අවිදිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍යුං පුබ්බෙ වුත්තප්පභෙදා **කඞ්ඛා,** තා සබ්බාපි **වපයන්ති** නිරුජ්ඣන්තීති. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

දුතියබොධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියබොධිසුත්තවණ්ණනා

3. තතියෙ **අනුලොමපටිලොමන්ති** අනුලොමඤ්ච පටිලොමඤ්ච, යථාවුත්තඅනුලොමවසෙන චෙව පටිලොමවසෙන චාති අත්ථො. නනු ච පුබ්බෙපි අනුලොමවසෙන පටිලොමවසෙන ච පටිච්චසමුප්පාදෙ මනසිකාරප්පවත්ති සුත්තද්වයෙ වුත්තා, ඉධ කස්මා පුනපි තදුභයවසෙන මනසිකාරප්පවත්ති වුච්චතීති? තදුභයවසෙන තතියවාරං තත්ථ මනසිකාරස්ස පවත්තිතත්තා. කථං පන තදුභයවසෙන මනසිකාරො පවත්තිතො? න හි සක්කා අපුබ්බං අචරිමං අනුලොමපටිලොමං පටිච්චසමුප්පාදස්ස මනසිකාරං පවත්තෙතුන්ති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං ''තදුභයං එකජ්ඣං මනසාකාසී''ති, අථ ඛො වාරෙන. භගවා හි පඨමං අනුලොමවසෙන පටිච්චසමුප්පාදං මනසි කරිත්වා තදනුරූපං පඨමං උදානං උදානෙසි. දුතියම්පි පටිලොමවසෙන තං මනසි කරිත්වා තදනුරූපමෙව උදානං

උදානෙසි. තතියවාරෙ පන කාලෙන අනුලොමං කාලෙන පටිලොමං මනසිකරණවසෙන අනුලොමපටිලොමං මනසි අකාසි. තෙන වුත්තං – ‘‘අනුලොමපටිලොමන්ති අනුලොමඤ්ච පටිලොමඤ්ච, යථාවුත්තඅනුලොමවසෙන චෙව පටිලොමවසෙන චා’’ති. ඉමිනා මනසිකාරස්ස පගුණබලවභාවො ච වසීභාවො ච පකාසිතො හොති. එත්ථ ච ‘‘අනුලොමං මනසි කරිස්සාමි, පටිලොමං මනසි කරිස්සාමි, අනුලොමපටිලොමං මනසි කරිස්සාමී’’ති එවං පවත්තානං පුබ්බාභොගානං වසෙන නෙසං විභාගො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **අවිජ්ජාය ත්වෙවාති** අවිජ්ජාය තු එව. **අසෙසවිරාගනිරොධාති** විරාගසඞ්ඛාතෙන මග්ගෙන අසෙසනිරොධා, අග්ගමග්ගෙන අනවසෙසඅනුප්පාදප්පහානාති අත්ථො. **සඞ්ඛාරනිරොධොති** සබ්බෙසං සඞ්ඛාරානං අනවසෙසං අනුප්පාදනිරොධො. හෙට්ඨිමෙන හි මග්ගත්තයෙන කෙචි සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්ති, කෙචි න නිරුජ්ඣන්ති අවිජ්ජාය සාවසෙසනිරොධා. අග්ගමග්ගෙන පනස්සා අනවසෙසනිරොධා න කෙචි සඞ්ඛාරා න නිරුජ්ඣන්තීති.

එතමත්ථං විදිත්වාති ය්වායං අවිජ්ජාදිවසෙන සඞ්ඛාරාදිකස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො නිරොධො ච අවිජ්ජාදීනං සමුදයා නිරොධා ච හොතීති වුත්තො, සබ්බාකාරෙන එතමත්ථං විදිත්වා. **ඉමං උදානං උදානෙසීති** ඉදං යෙන මග්ගෙන යො දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයනිරොධසඞ්ඛාතො අත්ථො කිච්චවසෙන ආරම්මණකිරියාය ච විදිතො, තස්ස අරියමග්ගස්ස ආනුභාවදීපකං වුත්තප්පකාරං උදානං උදානෙසීති අත්ථො.

තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – **යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා ආතාපිනො ඣායතො බ්‍රාහ්මණස්ස,** තදා සො බ්‍රාහ්මණො තෙහි උප්පන්නෙහි බොධිපක්ඛියධම්මෙහි යස්ස වා අරියමග්ගස්ස චතුසච්චධම්මා පාතුභූතා , තෙන අරියමග්ගෙන **විධූපයං තිට්ඨති මාරසෙනං,** ‘‘කාමා තෙ පඨමා සෙනා’’තිආදිනා (සු. නි. 438; මහානි. 28; චූළනි. නන්දමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 47) නයෙන වුත්තප්පකාරං මාරසෙනං විධූපයන්තො විධමෙන්තො විද්ධංසෙන්තො තිට්ඨති. කථං? **සූරියොව ඔභාසයමන්තලික්ඛං,** යථා සූරියො අබ්භුග්ගතො අත්තනො පභාය අන්තලික්ඛං ඔභාසෙන්තොව අන්ධකාරං විධමෙන්තො තිට්ඨති, එවං සොපි ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො තෙහි ධම්මෙහි තෙන වා අරියමග්ගෙන සච්චානි පටිවිජ්ඣන්තොව මාරසෙනං විධූපයන්තො තිට්ඨතීති.

එවං භගවතා පඨමං පච්චයාකාරපජානනස්ස, දුතියං පච්චයක්ඛයාධිගමස්ස, තතියං අරියමග්ගස්ස ආනුභාවප්පකාසනානි ඉමානි තීණි උදානානි තීසු යාමෙසු භාසිතානි. කතරාය රත්තියා? අභිසම්බොධිතො සත්තමාය රත්තියා. භගවා හි විසාඛපුණ්ණමාය රත්තියා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා නානානයෙහි තෙභූමකසඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා ‘‘ඉදානි අරුණො උග්ගමිස්සතී’’ති සම්මාසම්බොධිං පාපුණි, සබ්බඤ්ඤුතප්පත්තිසමනන්තරමෙව ච අරුණො උග්ගච්ඡීති. තතො තෙනෙව පල්ලඞ්කෙන බොධිරුක්ඛමූලෙ සත්තාහං වීතිනාමෙන්තො සම්පත්තාය පාටිපදරත්තියා තීසු යාමෙසු වුත්තනයෙන පටිච්චසමුප්පාදං මනසි කරිත්වා යථාක්කමං ඉමානි උදානානි උදානෙසි.

ඛන්ධකෙ පන තීසුපි වාරෙසු ‘‘පටිච්චසමුප්පාදං අනුලොමපටිලොමං මනසාකාසී’’ති (මහාව. 1) ආගතත්තා ඛන්ධකට්ඨකථායං ‘‘තීසුපි යාමෙසු එවං මනසි කත්වා පඨමං උදානං පච්චයාකාරපච්චවෙක්ඛණවසෙන, දුතියං නිබ්බානපච්චවෙක්ඛණවසෙන, තතියං මග්ගපච්චවෙක්ඛණවසෙනාති එවං ඉමානි භගවා උදානානි උදානෙසී’’ති වුත්තං, තම්පි න විරුජ්ඣති. භගවා හි ඨපෙත්වා රතනඝරසත්තාහං සෙසෙසු ඡසු සත්තාහෙසු අන්තරන්තරා ධම්මං පච්චවෙක්ඛිත්වා යෙභුය්‍යෙන විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී විහාසි, රතනඝරසත්තාහෙ පන අභිධම්මපරිචයවසෙනෙව විහාසීති.

තතියබොධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. හුංහුඞ්කසුත්තවණ්ණනා

4. චතුත්ථෙ **අජපාලනිග්‍රොධෙති** තස්ස කිර ඡායායං අජපාලා ගන්ත්වා නිසීදන්ති, තෙනස්ස ‘‘අජපාලනිග්‍රොධො’’ත්වෙව නාමං උදපාදි. කෙචි පන ‘‘යස්මා තත්ථ වෙදෙ සජ්ඣායිතුං අසමත්ථා මහල්ලකබ්‍රාහ්මණා පාකාරපරික්ඛෙපයුත්තානි නිවෙසනානි කත්වා සබ්බෙ වසිංසු, තස්මා **අජපාලනිග්‍රොධොති** නාමං ජාත’’න්ති වදන්ති. තත්‍රායං වචනත්ථො – න ජපන්තීති අජපා, මන්තානං අනජ්ඣායකාති අත්ථො, අජපා ලන්ති ආදියන්ති නිවාසං එත්ථාති අජපාලොති. යස්මා වා මජ්ඣන්හිකෙ සමයෙ අන්තො පවිට්ඨෙ අජෙ අත්තනො ඡායාය පාලෙති රක්ඛති, තස්මා ‘අජපාලො’තිස්ස නාමං රුළ්හන්ති අපරෙ. සබ්බත්ථාපි නාමමෙතං තස්ස රුක්ඛස්ස, තස්ස සමීපෙ. සමීපත්ථෙ හි එතං භුම්මං ‘‘අජපාලනිග්‍රොධෙ’’ති.

විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදීති තත්‍රාපි ධම්මං විචිනන්තො විමුත්තිසුඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තො නිසීදි. බොධිරුක්ඛතො පුරත්ථිමදිසාභාගෙ එස රුක්ඛො හොති. **සත්තාහන්ති** ච ඉදං න පල්ලඞ්කසත්තාහතො අනන්තරසත්තාහං. භගවා හි පල්ලඞ්කසත්තාහතො අපරානිපි තීණි සත්තාහානි බොධිසමීපෙයෙව වීතිනාමෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – භගවති කිර සම්මාසම්බොධිං පත්වා සත්තාහං එකපල්ලඞ්කෙන නිසින්නෙ ‘‘න භගවා වුට්ඨාති, කින්නු ඛො අඤ්ඤෙපි බුද්ධත්තකරා ධම්මා අත්ථී’’ති එකච්චානං දෙවතානං කඞ්ඛා උදපාදි. අථ භගවා අට්ඨමෙ දිවසෙ සමාපත්තිතො වුට්ඨාය දෙවතානං කඞ්ඛං ඤත්වා කඞ්ඛාවිධමනත්ථං ආකාසෙ උප්පතිත්වා යමකපාටිහාරියං දස්සෙත්වා තාසං කඞ්ඛං විධමෙත්වා පල්ලඞ්කතො ඊසකං පාචීනනිස්සිතෙ උත්තරදිසාභාගෙ ඨත්වා චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච උපචිතානං පාරමීනං බලාධිගමට්ඨානං පල්ලඞ්කං බොධිරුක්ඛඤ්ච අනිමිසෙහි චක්ඛූහි ඔලොකයමානො සත්තාහං වීතිනාමෙසි, තං ඨානං **අනිමිසචෙතියං** නාම ජාතං. අථ පල්ලඞ්කස්ස ච ඨිතට්ඨානස්ස ච අන්තරා පුරත්ථිමතො ච පච්ඡිමතො ච ආයතෙ රතනචඞ්කමෙ චඞ්කමන්තො සත්තාහං වීතිනාමෙසි, තං **රතනචඞ්කමචෙතියං** නාම ජාතං. තතො පච්ඡිමදිසාභාගෙ දෙවතා රතනඝරං මාපයිංසු , තත්ථ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා අභිධම්මපිටකං විසෙසතො අනන්තනයං සමන්තපට්ඨානං විචිනන්තො සත්තාහං වීතිනාමෙසි, තං ඨානං **රතනඝරචෙතියං** නාම ජාතං. එවං බොධිසමීපෙයෙව චත්තාරි සත්තාහානි වීතිනාමෙත්වා පඤ්චමෙ සත්තාහෙ බොධිරුක්ඛතො අජපාලනිග්‍රොධං උපසඞ්කමිත්වා තස්ස මූලෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදි.

තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨාසීති තතො ඵලසමාපත්තිසමාධිතො යථාකාලපරිච්ඡෙදං වුට්ඨහි, වුට්ඨහිත්වා ච පන තත්ථ එවං නිසින්නෙ භගවති එකො බ්‍රාහ්මණො තං ගන්ත්වා පඤ්හං පුච්ඡි. තෙන වුත්තං **‘‘අථ ඛො අඤ්ඤතරො’’**තිආදි. තත්ථ **අඤ්ඤතරොති** නාමගොත්තවසෙන අනභිඤ්ඤාතො අපාකටො එකො. **හුංහුඞ්කජාතිකොති** සො කිර දිට්ඨමඞ්ගලිකො මානථද්ධො මානවසෙන කොධවසෙන ච සබ්බං අවොක්ඛජාතිකං පස්සිත්වා ජිගුච්ඡන්තො ‘‘හුංහු’’න්ති කරොන්තො විචරති, තස්මා ‘‘හුංහුඞ්කජාතිකො’’ති වුච්චති, ‘‘හුහුක්කජාතිකො’’තිපි පාඨො. **බ්‍රාහ්මණොති** ජාතියා බ්‍රාහ්මණො.

යෙන භගවාති යස්සං දිසායං භගවා නිසින්නො. භුම්මත්ථෙ හි එතං කරණවචනං . යෙන වා දිසාභාගෙන භගවා උපසඞ්කමිතබ්බො, තෙන දිසාභාගෙන උපසඞ්කමි. අථ වා **යෙනාති** හෙතුඅත්ථෙ කරණවචනං, යෙන කාරණෙන භගවා දෙවමනුස්සෙහි උපසඞ්කමිතබ්බො, තෙන කාරණෙන උපසඞ්කමීති අත්ථො. කෙන ච කාරණෙන භගවා උපසඞ්කමිතබ්බො? නානප්පකාරරොගදුක්ඛාභිපීළිතත්තා ආතුරකායෙහි මහාජනෙහි මහානුභාවො භිසක්කො විය රොගතිකිච්ඡනත්ථං, නානාවිධකිලෙසබ්‍යාධිපීළිතත්තා ආතුරචිත්තෙහි දෙවමනුස්සෙහි කිලෙසබ්‍යාධිතිකිච්ඡනත්ථං ධම්මස්සවනපඤ්හපුච්ඡනාදිකාරණෙහි භගවා උපසඞ්කමිතබ්බො. තෙන අයම්පි බ්‍රාහ්මණො අත්තනො කඞ්ඛං ඡින්දිතුකාමො උපසඞ්කමි.

උපසඞ්කමිත්වාති උපසඞ්කමනපරියොසානදීපනං. අථ වා යං ඨානං උපසඞ්කමි, තතොපි භගවතො සමීපභූතං ආසන්නතරං ඨානං උපගන්ත්වාති අත්ථො. **සම්මොදීති** සමං සම්මා වා මොදි, භගවා චානෙන, සොපි භගවතා ‘‘කච්චි භොතො ඛමනීයං කච්චි යාපනීය’’න්තිආදිනා පටිසන්ථාරකරණවසෙන සමප්පවත්තමොදො අහොසි. **සම්මොදනීයන්ති** සම්මොදනාරහං සම්මොදජනනයොග්ගං. **කථන්ති** කථාසල්ලාපං. **සාරණීයන්ති** සරිතබ්බයුත්තං සාධුජනෙහි පවත්තෙතබ්බං, කාලන්තරෙ වා චින්තෙතබ්බං. **වීතිසාරෙත්වාති** නිට්ඨාපෙත්වා. **එකමන්තන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො. එකස්මිං ඨානෙ, අතිසම්මුඛාදිකෙ ඡ නිසජ්ජදොසෙ වජ්ජෙත්වා එකස්මිං පදෙසෙති අත්ථො. **එතදවොචාති** එතං ඉදානි වත්තබ්බං ‘‘කිත්තාවතා නු ඛො’’තිආදිවචනං අවොච.

තත්ථ **කිත්තාවතාති** කිත්තකෙන පමාණෙන. **නූති** සංසයත්ථෙ නිපාතො. **ඛොති** පදපූරණෙ. **භොති** බ්‍රාහ්මණානං ජාතිසමුදාගතං ආලපනං. තථා හි වුත්තං – ‘‘භොවාදි නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො’’ති (ම. නි. 2.457; ධ. ප. 396). **ගොතමාති** භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති. කථං පනායං බ්‍රාහ්මණො සම්පතිසමාගතො භගවතො ගොත්තං ජානාතීති? නායං සම්පතිසමාගතො, ඡබ්බස්සානි පධානකරණකාලෙ උපට්ඨහන්තෙහි පඤ්චවග්ගියෙහි සද්ධිං චරමානොපි, අපරභාගෙ තං වතං ඡඩ්ඩෙත්වා උරුවෙලායං සෙනනිගමෙ එකො අදුතියො හුත්වා පිණ්ඩාය චරමානොපි තෙන බ්‍රාහ්මණෙන දිට්ඨපුබ්බො චෙව සල්ලපිතපුබ්බො ච. තෙන සො පුබ්බෙ පඤ්චවග්ගියෙහි ගය්හමානං භගවතො ගොත්තං අනුස්සරන්තො, ‘‘භො ගොතමා’’ති භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති. යතො පට්ඨාය වා භගවා මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමන්තො අනොමනදීතීරෙ පබ්බජිතො, තතො පභුති ‘‘සමණො ගොතමො’’ති චන්දො විය සූරියො විය ච පාකටො පඤ්ඤාතො, න තස්ස ගොත්තජානනෙ කාරණං ගවෙසිතබ්බං.

බ්‍රාහ්මණකරණාති බ්‍රාහ්මණං කරොන්තීති බ්‍රාහ්මණකරණා, බ්‍රාහ්මණභාවකරාති අත්ථො. එත්ථ ච **කිත්තාවතාති** එතෙන යෙහි ධම්මෙහි බ්‍රාහ්මණො හොති, තෙසං ධම්මානං පරිමාණං පුච්ඡති. **කතමෙ ච පනාති** ඉමිනා තෙසං සරූපං පුච්ඡති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං තෙන පුට්ඨස්ස පඤ්හස්ස සිඛාපත්තං අත්ථං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි, න පන තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මං දෙසෙසි. කස්මා? ධම්මදෙසනාය අභාජනභාවතො. තථා හි තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ඉමං ගාථං සුත්වා න සච්චාභිසමයො අහොසි. යථා ච ඉමස්ස, එවං උපකස්ස ආජීවකස්ස බුද්ධගුණප්පකාසනං. ධම්මචක්කප්පවත්තනතො හි පුබ්බභාගෙ භගවතා භාසිතං පරෙසං සුණන්තානම්පි තපුස්සභල්ලිකානං සරණදානං විය වාසනාභාගියමෙව ජාතං, න සෙක්ඛභාගියං, න නිබ්බෙධභාගියං. එසා හි ධම්මතාති.

තත්ථ **යො බ්‍රාහ්මණොති** යො බාහිතපාපධම්මතාය බ්‍රාහ්මණො, න දිට්ඨමඞ්ගලිකතාය හුංහුඞ්කාරකසාවාදිපාපධම්මයුත්තො හුත්වා කෙවලං ජාතිමත්තකෙන බ්‍රහ්මඤ්ඤං පටිජානාති. සො බ්‍රාහ්මණො බාහිතපාපධම්මත්තා හුංහුඞ්කාරප්පහානෙන **නිහුංහුඞ්කො,** රාගාදිකසාවාභාවෙන **නික්කසාවො,** භාවනානුයොගයුත්තචිත්තතාය **යතත්තො,** සීලසංයමෙන වා සංයතචිත්තතාය **යතත්තො,** චතුමග්ගඤාණසඞ්ඛාතෙහි වෙදෙහි අන්තං සඞ්ඛාරපරියොසානං නිබ්බානං, වෙදානං වා අන්තං ගතත්තා **වෙදන්තගූ.** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස වුසිතත්තා **වුසිතබ්‍රහ්මචරියො, ධම්මෙන සො බ්‍රහ්මවාදං වදෙය්‍ය** ''බ්‍රාහ්මණො අහ''න්ති එතං වාදං ධම්මෙන ඤායෙන වදෙය්‍ය. **යස්ස** සකලලොකසන්නිවාසෙපි **කුහිඤ්චි** එකාරම්මණෙපි රාගුස්සදො, දොසුස්සදො, මොහුස්සදො, මානුස්සදො, දිට්ඨුස්සදොති ඉමෙ **උස්සදා නත්ථි,** අනවසෙසං පහීනාති අත්ථො.

චතුත්ථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. බ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

5. පඤ්චමෙ **සාවත්ථියන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තඤ්හි සවත්ථස්ස නාම ඉසිනො නිවාසට්ඨානෙ මාපිතත්තා සාවත්ථීති වුච්චති, යථා කාකන්දී, මාකන්දීති. එවං තාව අක්ඛරචින්තකා. අට්ඨකථාචරියා පන භණන්ති – යංකිඤ්චි මනුස්සානං උපභොගපරිභොගං සබ්බමෙත්ථ අත්ථීති සාවත්ථි. සත්ථසමායොගෙ ච කිමෙත්ථ භණ්ඩමත්ථීති පුච්ඡිතෙ සබ්බමත්ථීතිපි වචනං උපාදාය සාවත්ථීති.

> ''සබ්බදා සබ්බූපකරණං, සාවත්ථියං සමොහිතං;
> තස්මා සබ්බමුපාදාය, **සාවත්ථීති** පවුච්චති''ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.14);

තස්සං **සාවත්ථියං,** සමීපත්ථෙ චෙතං භුම්මවචනං. **ජෙතවනෙති** අත්තනො පච්චත්ථිකෙ ජිනාතීති **ජෙතො,** රඤ්ඤා වා පච්චත්ථිකජනෙ ජිතෙ ජාතොති ජෙතො, මඞ්ගලකම්‍යතාය වා තස්ස එවං නාමමෙව කතන්ති ජෙතො. වනයතීති **වනං,** අත්තනො සම්පත්තියා සත්තානං අත්තනි භත්තිං කරොති උප්පාදෙතීති අත්ථො. වනුතෙ ඉති වා **වනං,** නානාවිධකුසුමගන්ධසම්මොදමත්තකොකිලාදිවිහඞ්ගවිරුතාලාපෙහි මන්දමාරුතචලිතරුක්ඛසාඛාපල්ලවහත්ථෙහි ච ''එථ මං පරිභුඤ්ජථා''ති පාණිනො යාචති වියාති අත්ථො. ජෙතස්ස වනං **ජෙතවනං.** තඤ්හි ජෙතෙන කුමාරෙන රොපිතං සංවද්ධිතං පරිපාලිතං. සොව තස්ස සාමී අහොසි, තස්මා ජෙතවනන්ති වුච්චති, තස්මිං **ජෙතවනෙ.**

අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති මාතාපිතූහි ගහිතනාමවසෙන සුදත්තො නාම සො මහාසෙට්ඨී, සබ්බකාමසමිද්ධිතාය පන විගතමලමච්ඡෙරතාය කරුණාදිගුණසමඞ්ගිතාය ච නිච්චකාලං අනාථානං පිණ්ඩං දෙති, තස්මා අනාථපිණ්ඩිකොති වුච්චති. ආරමන්ති එත්ථ පාණිනො විසෙසෙන පබ්බජිතාති **ආරාමො,** පුප්ඵඵලාදිසොභාය නාතිදූරනාච්චාසන්නතාදිපඤ්චවිධසෙනාසනඞ්ගසම්පත්තියා ච තතො තතො ආගම්ම රමන්ති අභිරමන්ති අනුක්කණ්ඨිතා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. වුත්තප්පකාරාය වා සම්පත්තියා තත්ථ තත්ථ ගතෙපි අත්තනො අබ්භන්තරංයෙව ආනෙත්වා රමෙතීති **ආරාමො.** සො හි අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා ජෙතස්ස රාජකුමාරස්ස හත්ථතො අට්ඨාරසහි හිරඤ්ඤකොටීහි කොටිසන්ථාරෙන කිණිත්වා අට්ඨාරසහි හිරඤ්ඤකොටීහි සෙනාසනානි කාරාපෙත්වා අට්ඨාරසහි හිරඤ්ඤකොටීහි විහාරමහං නිට්ඨාපෙත්වා එවං චතුපඤ්ඤාසහිරඤ්ඤකොටිපරිච්චාගෙන බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස නිය්‍යාතිතො, තස්මා ''අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමො''ති වුච්චති. තස්මිං **අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ.**

එත්ථ ච ''ජෙතවනෙ''ති වචනං පුරිමසාමිපරිකිත්තනං, ''අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ''ති පච්ඡිමසාමිපරිකිත්තනං. උභයම්පි ද්වින්නං පරිච්චාගවිසෙසපරිදීපනෙන පුඤ්ඤකාමානං ආයතිං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනත්ථං. තත්ථ හි ද්වාරකොට්ඨකපාසාදකරණවසෙන භූමිවික්කයලද්ධා අට්ඨාරස හිරඤ්ඤකොටියො අනෙකකොටිඅග්ඝනකා රුක්ඛා ච ජෙතස්ස පරිච්චාගො, චතුපඤ්ඤාස කොටියො අනාථපිණ්ඩිකස්ස. ඉති තෙසං පරිච්චාගපරිකිත්තනෙන ''එවං පුඤ්ඤකාමා පුඤ්ඤානි කරොන්ති''ති දස්සෙන්තො ධම්මභණ්ඩාගාරිකො අඤ්ඤෙපි පුඤ්ඤකාමෙ තෙසං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනෙ නියොජෙතීති.

තත්ථ සියා – යදි තාව භගවා සාවත්ථියං විහරති, ''ජෙතවනෙ''ති න වත්තබ්බං. අථ ජෙතවනෙ විහරති, ''සාවත්ථිය''න්ති න වත්තබ්බං. න හි සක්කා උභයත්ථ එකං සමයං විහරිතුන්ති. න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, නනු අවොචුම්හා ''සමීපත්ථෙ එතං භුම්මවචන''න්ති. තස්මා යදිදං සාවත්ථියා සමීපෙ ජෙතවනං, තත්ථ විහරන්තො ''සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ''ති වුත්තො. ගොචරගාමනිදස්සනත්ථං හිස්ස සාවත්ථිවචනං, පබ්බජිතානුරූපනිවාසට්ඨානදස්සනත්ථං සෙසවචනන්ති.

ආයස්මා ච සාරිපුත්තොතිආදීසු ආයස්මාති පියවචනං. චසද්දො සමුච්චයත්ථො. රූපසාරියා නාම බ්‍රාහ්මණියා පුත්තොති **සාරිපුත්තො. මහාමොග්ගල්ලානොති** පූජාවචනං. ගුණවිසෙසෙහි මහන්තො මොග්ගල්ලානොති හි මහාමොග්ගල්ලානො. **රෙවතොති** ඛදිරවනිකරෙවතො, න කඞ්ඛාරෙවතො. එකස්මිඤ්හි දිවසෙ භගවා රත්තසාණිපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණයූපො, පවාළධජපරිවාරිතො විය සුවණ්ණපබ්බතො,

නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා, සත්තරතනසමුජ්ජලාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පරිවාරිතො විය චක්කවත්ති රාජා, මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ගගනමජ්ඣෙ චන්දං උට්ඨාපෙන්තො විය චතුන්නං පරිසානං මජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙන්තො නිසින්නො හොති. තස්මිං සමයෙ ඉමෙ අග්ගසාවකා මහාසාවකා ච භගවතො පාදෙ වන්දනත්ථාය උපසඞ්කමිංසු.

භික්ඛූ ආමන්තෙසීති අත්තානං පරිවාරෙත්වා නිසින්නභික්ඛූ තෙ ආගච්ඡන්තෙ දස්සෙත්වා අභාසි. භගවා හි තෙ ආයස්මන්තෙ සීලසමාධිපඤ්ඤාදිගුණසම්පන්නෙ පරමෙන උපසමෙන සමන්නාගතෙ පරමාය ආකප්පසම්පත්තියා යුත්තෙ උපසඞ්කමන්තෙ පස්සිත්වා පසන්නමානසො තෙසං ගුණවිසෙසපරිකිත්තනත්ථං භික්ඛූ ආමන්තෙසි **''එතෙ, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණා ආගච්ඡන්ති, එතෙ, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණා ආගච්ඡන්තී''**ති. පසාදවසෙන එතං ආමෙඩිතං, පසංසාවසෙනාතිපි වත්තුං යුත්තං. **එවං වුත්තෙ**ති එවං භගවතා තෙ ආයස්මන්තෙ ''බ්‍රාහ්මණා''ති වුත්තෙ. **අඤ්ඤතරො**ති නාමගොත්තෙන අපාකටො, තස්සං පරිසායං නිසින්නො එකො භික්ඛු. **බ්‍රාහ්මණජාතිකො**ති බ්‍රාහ්මණකුලෙ ජාතො. සො හි උළාරභොගා බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලා පබ්බජිතො. තස්ස කිර එවං අහොසි ''ඉමෙ ලොකියා උභතොසුජාතියා බ්‍රාහ්මණසික්ඛානිප්ඵත්තියා ච බ්‍රාහ්මණො හොති, න අඤ්ඤථාති වදන්ති, භගවා ච එතෙ ආයස්මන්තෙ බ්‍රාහ්මණාති වදති, හන්දාහං භගවන්තං බ්‍රාහ්මණලක්ඛණං පුච්ඡෙය්‍යා''න්ති එතදත්ථමෙව හි භගවා තදා තෙ ථෙරෙ ''බ්‍රාහ්මණා''ති අභාසි. බ්‍රහ්මං අණතීති බ්‍රාහ්මණොති හි ජාතිබ්‍රාහ්මණානං නිබ්බචනං. අරියා පන බාහිතපාපතාය බ්‍රාහ්මණා. වුත්තඤ්හෙතං – ''බාහිතපාපොති බ්‍රාහ්මණො, සමචරියා සමණොති වුච්චතී''ති (ධ. ප. 388). වක්ඛති ච ''බාහිත්වා පාපකෙ ධම්මෙ''ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං බ්‍රාහ්මණසද්දස්ස පරමත්ථතො සිඛාපත්තමත්ථං ජානිත්වා. **ඉමං උදාන**න්ති ඉමං පරමත්ථබ්‍රාහ්මණභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **බාහිත්වා**ති බහි කත්වා, අත්තනො සන්තානතො නීහරිත්වා සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන පජහිත්වාති අත්ථො. **පාපකෙ ධම්මෙ**ති ලාමකෙ ධම්මෙ, දුච්චරිතවසෙන තිවිධදුච්චරිතධම්මෙ, චිත්තුප්පාදවසෙන ද්වාදසාකුසලචිත්තුප්පාදෙ, කම්මපථවසෙන දසාකුසලකම්මපථෙ, පවත්තිභෙදවසෙන අනෙකභෙදභින්නෙ සබ්බෙපි අකුසලධම්මෙති අත්ථො. **යෙ චරන්ති සදා සතා**ති යෙ සතිවෙපුල්ලප්පත්තතාය සබ්බකාලං රූපාදීසු ඡසුපි ආරම්මණෙසු සතතවිහාරවසෙන සතා සතිමන්තො හුත්වා චතූහි ඉරියාපථෙහි චරන්ති. සතිග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ සම්පජඤ්ඤම්පි ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. **ඛීණසංයොජනා**ති චතූහිපි අරියමග්ගෙහි දසවිධස්ස සංයොජනස්ස සමුච්ඡින්නත්තා පරික්ඛීණසංයොජනා. **බුද්ධා**ති චතුසච්චසම්බොධෙන බුද්ධා. තෙ ච පන සාවකබුද්ධා, පච්චෙකබුද්ධා , සම්මාසම්බුද්ධාති තිවිධා, තෙසු ඉධ සාවකබුද්ධා අධිප්පෙතා. **තෙ වෙ ලොකස්මිං බ්‍රාහ්මණා**ති තෙ සෙට්ඨත්ථෙන බ්‍රාහ්මණසඞ්ඛාතෙ ධම්මෙ අරියාය ජාතියා ජාතා, බ්‍රාහ්මණභූතස්ස වා භගවතො ඔරසපුත්තාති ඉමස්මිං සත්තලොකෙ පරමත්ථතො බ්‍රාහ්මණා නාම, න ජාතිගොත්තමත්තෙහි, න ජටාධාරණාදිමත්තෙන වාති අත්ථො. එවං ඉමෙසු ද්වීසු සුත්තෙසු බ්‍රාහ්මණකරා ධම්මා අරහත්තං පාපෙත්වා කථිතා, නානජ්ඣාසයතාය පන සත්තානං දෙසනාවිලාසෙන අභිලාපනානත්තෙන දෙසනානානත්තං වෙදිතබ්බං.

පඤ්චමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. මහාකස්සපසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ **රාජගහෙ**ති එවංනාමකෙ නගරෙ. තඤ්හි මහාමන්ධාතුමහාගොවින්දාදීහි පරිග්ගහිතත්තා ''රාජගහ''න්ති වුච්චති. ''දුරභිභවනීයත්තා පටිරාජූනං ගහභූතන්ති රාජගහ''න්තිආදිනා අඤ්ඤෙනෙත්ථ පකාරෙන වණ්ණයන්ති. කින්තෙහි? නාමමෙතං තස්ස නගරස්ස. තං පනෙතං බුද්ධකාලෙ චක්කවත්තිකාලෙ ච නගරං හොති, සෙසකාලෙ සුඤ්ඤං යක්ඛපරිග්ගහිතං තෙසං වසනවනං හුත්වා තිට්ඨති. **වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙ**ති **වෙළුවන**න්ති තස්ස විහාරස්ස නාමං. තං කිර අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධෙන පාකාරෙන පරික්ඛිත්තං බුද්ධස්ස භගවතො වසනානුච්ඡවිකාය මහතියා ගන්ධකුටියා අඤ්ඤෙහි ච පාසාදකුටිලෙණමණ්ඩපචඞ්කමද්වාරකොට්ඨකාදීහි පටිමණ්ඩිතං බහි වෙළූහි පරික්ඛිත්තං අහොසි නීලොභාසං මනොරමං, තෙන ''වෙළුවන''න්ති වුච්චති. කලන්දකානඤ්චෙත්ථ නිවාපං අදංසු, තස්මා **''කලන්දකනිවාපො''**ති වුච්චති. පුබ්බෙ කිර අඤ්ඤතරො රාජා තං උය්‍යානං කීළනත්ථං පවිට්ඨො සුරාමදමත්තො දිවාසෙය්‍යං උපගතො සුපි, පරිජනොපිස්ස ''සුත්තො රාජා''ති පුප්ඵඵලාදීහි පලොභියමානො ඉතො චිතො ච පක්කාමි. අථ සුරාගන්ධෙන අඤ්ඤතරස්මා රුක්ඛසුසිරා කණ්හසප්පො නික්ඛමිත්වා රඤ්ඤො අභිමුඛො ආගච්ඡති. තං දිස්වා රුක්ඛදෙවතා ''රඤ්ඤො ජීවිතං දස්සාමී''ති කලන්දකවෙසෙන ගන්ත්වා කණ්ණමූලෙ සද්දමකාසි. රාජා පටිබුජ්ඣි, කණ්හසප්පො නිවත්තො. සො තං දිස්වා ''ඉමාය කාළකාය මම ජීවිතං දින්න''න්ති කාළකානං නිවාපං තත්ථ පට්ඨපෙසි, අභයඝොසඤ්ච ඝොසාපෙසි. තස්මා තතො පට්ඨාය තං ''කලන්දකනිවාප''න්ති සඞ්ඛං ගතං. කලන්දකාති හි කාළකානං නාමං, තස්මිං **වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙ**.

මහාකස්සපොති මහන්තෙහි සීලක්ඛන්ධාදීහි සමන්නාගතත්තා මහන්තො කස්සපොති මහාකස්සපො, අපිච කුමාරකස්සපත්ථෙරං උපාදාය අයං මහාථෙරො ''මහාකස්සපො''ති වුච්චති. **පිප්පලිගුහාය**න්ති තස්සා කිර ගුහාය ද්වාරසමීපෙ එකො පිප්පලිරුක්ඛො අහොසි, තෙන සා ''පිප්පලිගුහා''ති පඤ්ඤායිත්ථ. තස්සං **පිප්පලිගුහායං.**

ආබාධිකොති ආබාධො අස්ස අත්ථීති ආබාධිකො, බ්‍යාධිකොති අත්ථො. **දුක්ඛිතොති** කායසන්නිස්සිතං දුක්ඛං සඤ්ජාතං අස්සාති දුක්ඛිතො, දුක්ඛප්පත්තොති අත්ථො. **බාළ්හගිලානොති** අධිමත්තගෙලඤ්ඤො, තං පන ගෙලඤ්ඤං සතො සම්පජානො හුත්වා අධිවාසෙසි. අථස්ස භගවා තං පවත්තිං ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා බොජ්ඣඞ්ගපරිත්තං අභාසි, තෙනෙව ථෙරස්ස සො ආබාධො වූපසමි. වුත්තඤ්හෙතං බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තෙ –

''තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා මහාකස්සපො පිප්පලිගුහායං විහරති ආබාධිකො දුක්ඛිතො බාළ්හගිලානො. අථ ඛො භගවා සායන්හසමයං පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො යෙනායස්මා මහාකස්සපො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. නිසජ්ජ ඛො භගවා…පෙ…. එතදවොච – 'කච්චි තෙ, කස්සප, ඛමනීයං, කච්චි යාපනීයං, කච්චි දුක්ඛා වෙදනා පටික්කමන්ති, නො අභික්කමන්ති, පටික්කමොසානං පඤ්ඤායති නො අභික්කමො'ති? 'න මෙ, භන්තෙ, ඛමනීයං, න යාපනීයං, බාළ්හා මෙ භන්තෙ, දුක්ඛා වෙදනා අභික්කමන්ති නො පටික්කමන්ති, අභික්කමොසානං පඤ්ඤායති නො පටික්කමො'ති.

'''සත්තිමෙ, කස්සප, බොජ්ඣඞ්ගා මයා සම්මදක්ඛාතා භාවිතා බහුලීකතා අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තන්ති. කතමෙ සත්ත? සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඛො, කස්සප, මයා සම්මදක්ඛාතො භාවිතො බහුලීකතො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති…පෙ…. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඛො, කස්සප, මයා සම්මදක්ඛාතො භාවිතො බහුලීකතො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති. ඉමෙ ඛො, කස්සප, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා මයා සම්මදක්ඛාතා භාවිතා බහුලීකතා අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තන්තී'ති. 'තග්ඝ භගවා බොජ්ඣඞ්ගා, තග්ඝ, සුගත, බොජ්ඣඞ්ගා'''ති.

''ඉදමවොච භගවා. අත්තමනො ආයස්මා මහාකස්සපො භගවතො භාසිතං අභිනන්දි. වුට්ඨහි චායස්මා මහාකස්සපො තම්හා ආබාධා, තථා පහීනො චායස්මතො මහාකස්සපස්ස සො ආබාධො අහොසී''ති.

තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො අපරෙන සමයෙන තම්හා ආබාධා වුට්ඨාසී''**ති.

එතදහොසීති පුබ්බෙ ගෙලඤ්ඤදිවසෙසු සද්ධිවිහාරිකෙහි උපනීතං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා විහාරෙ එව අහොසි. අථස්ස තම්හා ආබාධා වුට්ඨිතස්ස එතං ''යංනූනාහං රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසෙය්‍යා''න්ති පරිවිතක්කො අහොසි. **පඤ්චමත්තානි දෙවතාසතානීති** සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො පරිචාරිකා පඤ්චසතා කකුටපාදිනියො අච්ඡරායො. **උස්සුක්කං ආපන්නානි හොන්තීති** ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතං දස්සාමාති පඤ්චපිණ්ඩපාතසතානි සජ්ජෙත්වා සුවණ්ණභාජනෙහි ආදාය අන්තරාමග්ගෙ ඨත්වා, ''භන්තෙ, ඉමං පිණ්ඩපාතං ගණ්හථ, සඞ්ගහං නො කරොථා''ති වදමානා පිණ්ඩපාතදානෙ යුත්තප්පයුත්තානි හොන්ති. තෙන වුත්තං **''ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස පිණ්ඩපාතප්පටිලාභායා''**ති.

සක්කො කිර දෙවරාජා ථෙරස්ස චිත්තප්පවත්තිං ඤත්වා තා අච්ඡරායො උය්‍යොජෙසි ''ගච්ඡථ තුම්හෙ අය්‍යස්ස මහාකස්සපත්ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා අත්තනො පතිට්ඨං කරොථා''ති. එවං හිස්ස අහොසි ''ඉමාසු සබ්බාසු ගතාසු කදාචි එකිස්සාපි හත්ථතො පිණ්ඩපාතං ථෙරො පටිග්ගණ්හෙය්‍ය, තං තස්සා භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා''ති. පටික්ඛිපි ථෙරො, ''භන්තෙ , මය්හං පිණ්ඩපාතං ගණ්හථ, මය්හං පිණ්ඩපාතං ගණ්හථා''ති වදන්තියො ''ගච්ඡථ තුම්හෙ කතපුඤ්ඤා මහාභොගා, අහං දුග්ගතානං සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති වත්වා, ''භන්තෙ, මා නො නාසෙථ, සඞ්ගහං නො කරොථා''ති වදන්තියො පුනපි පටික්ඛිපිත්වා පුනපි අපගන්තුං අනිච්ඡමානා යාචන්තියො ''න අත්තනො පමාණං ජානාථ, අපගච්ඡථා''ති වත්වා අච්ඡරං පහරි. තා ථෙරස්ස අච්ඡරාසද්දං සුත්වා සන්තජ්ජිතා ඨාතුං අසක්කොන්තියො පලායිත්වා දෙවලොකමෙව ගතා. තෙන වුත්තං – **''පඤ්චමත්තානි දෙවතාසතානි පටික්ඛිපිත්වා''**ති.

පුබ්බණ්හසමයන්ති පුබ්බණ්හෙ එකං සමයං, එකස්මිං කාලෙ. **නිවාසෙත්වාති** විහාරනිවාසනපරිවත්තනවසෙන නිවාසනං දළ්හං නිවාසෙත්වා. **පත්තචීවරමාදායාති** චීවරං පාරුපිත්වා පත්තං හත්ථෙන ගහෙත්වා. **පිණ්ඩාය පාවිසීති** පිණ්ඩපාතත්ථාය පාවිසි. **දලිද්දවිසිඛාති** දුග්ගතමනුස්සානං වසනොකාසො. **කපණවිසිඛාති** භොගපාරිජුඤ්ඤප්පත්තියා දීනමනුස්සානං වාසො. **පෙසකාරවිසිඛාති** තන්තවායවාසො. **අද්දසා ඛො භගවාති** කථං අද්දස? ''ආබාධා වුට්ඨිතො මම පුත්තො කස්සපො කින්නු ඛො කරොතී''ති ආවජ්ජෙන්තො වෙළුවනෙ නිසින්නො එව භගවා දිබ්බචක්ඛුනා අද්දස.

එතමත්ථං විදිත්වාති යායං ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස පඤ්චහි අච්ඡරාසතෙහි උපනීතං අනෙකසූපං අනෙකබ්‍යඤ්ජනං දිබ්බපිණ්ඩපාතං පටික්ඛිපිත්වා කපණජනානුග්ගහප්පටිපත්ති වුත්තා, එතමත්ථං ජානිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං පරමප්පිච්ඡතාදස්සනමුඛෙන ඛීණාසවස්ස තාදීභාවානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **අනඤ්ඤපොසින්ති** අඤ්ඤං පොසෙතීති අඤ්ඤපොසී, න අඤ්ඤපොසී අනඤ්ඤපොසී, අත්තනා පොසෙතබ්බස්ස අඤ්ඤස්ස අභාවෙන අදුතියො, එකකොති අත්ථො. තෙන ථෙරස්ස සුභරතං දස්සෙති. ථෙරො හි කායපරිහාරිකෙන චීවරෙන කුච්ඡිපරිහාරිකෙන ච පිණ්ඩපාතෙන අත්තානමෙව පොසෙන්තො පරමප්පිච්ඡො හුත්වා විහරති, අඤ්ඤං ඤාතිමිත්තාදීසු කඤ්චි න පොසෙති කත්ථචි අලග්ගභාවතො. අථ වා අඤ්ඤෙන අඤ්ඤතරෙන පොසෙතබ්බතාය අභාවතො අනඤ්ඤපොසී. යො හි එකස්මිංයෙව පච්චයදායකෙ පටිබද්ධචතුපච්චයො සො

අනඤ්ඤපොසී නාම න හොති එකායත්තවුත්තිතො . ථෙරො පන ''යථාපි භමරො පුප්ඵ''න්ති (ධ. ප. 49) ගාථාය වුත්තනයෙන ජඞ්ඝාබලං නිස්සාය පිණ්ඩාය චරන්තො කුලෙසු නිච්චනවො හුත්වා මිස්සකභත්තෙන යාපෙති. තථා හි නං භගවා චන්දූපමප්පටිපදාය ථොමෙසි. **අඤ්ඤාත**න්ති අභිඤ්ඤාතං, යථාභුච්චගුණෙහි පත්ථටයසං, තෙනෙව වා අනඤ්ඤපොසිභාවෙන අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාහි ඤාතං. අථ වා **අඤ්ඤාත**න්ති සබ්බසො පහීනතණ්හතාය ලාභසක්කාරසිලොකනිකාමනහෙතු අත්තානං ජානාපනවසෙන න ඤාතං. අවීතතණ්හො හි පාපිච්ඡො කුහකතාය සම්භාවනාධිප්පායෙන අත්තානං ජානාපෙති. **දන්ත**න්ති ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාවසෙන ඉන්ද්‍රියෙසු උත්තමදමනෙන දන්තං. **සාරෙ පතිට්ඨිත**න්ති විමුත්තිසාරෙ අවට්ඨිතං, අසෙක්ඛසීලක්ඛන්ධාදිකෙ වා සීලාදිසාරෙ පතිට්ඨිතං. **ඛීණාසවං වන්තදොස**න්ති කාමාසවාදීනං චතුන්නං ආසවානං අනවසෙසං පහීනත්තා ඛීණාසවං. තතො එව රාගාදිදොසානං සබ්බසො වන්තත්තා වන්තදොසං. **තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ**න්ති තං යථාවුත්තගුණං පරමත්ථබ්‍රාහ්මණං අහං බ්‍රාහ්මණන්ති වදාමීති. ඉධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව දෙසනානානත්තං වෙදිතබ්බං.

ජටිලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අජකලාපකසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ **පාවායන්ති** එවංනාමකෙ මල්ලරාජූනං නගරෙ. **අජකලාපකෙ චෙතියෙති** අජකලාපකෙන නාම යක්ඛෙන පරිග්ගහිතත්තා ''අජකලාපක''න්ති ලද්ධනාමෙ මනුස්සානං චිත්තීකතට්ඨානෙ . සො කිර යක්ඛො අජෙ කලාපෙ කත්වා බන්ධනෙන අජකොට්ඨාසෙන සද්ධිං බලිං පටිච්ඡති, න අඤ්ඤථා, තස්මා ''අජකලාපකො''ති පඤ්ඤායිත්ථ. කෙචි පනාහු – අජකෙ විය සත්තෙ ලාපෙතීති අජකලාපකොති. තස්ස කිර සත්තා බලිං උපනෙත්වා යදා අජසද්දං කත්වා බලිං උපහරන්ති, තදා සො තුස්සති, තස්මා ''අජකලාපකො''ති වුච්චතීති. සො පන යක්ඛො ආනුභාවසම්පන්නො කක්ඛළො ඵරුසො තත්ථ ච සන්නිහිතො, තස්මා තං ඨානං මනුස්සා චිත්තිං කරොන්ති, කාලෙන කාලං බලිං උපහරන්ති. තෙන වුත්තං ''අජකලාපකෙ චෙතියෙ''ති. **අජකලාපකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙති** තස්ස යක්ඛස්ස විමානෙ.

තදා කිර සත්ථා තං යක්ඛං දමෙතුකාමො සායන්හසමයෙ එකො අදුතියො පත්තචීවරං ආදාය අජකලාපකස්ස යක්ඛස්ස භවනද්වාරං ගන්ත්වා තස්ස දොවාරිකං භවනපවිසනත්ථාය යාචි. සො ''කක්ඛළො, භන්තෙ, අජකලාපකො යක්ඛො, සමණොති වා බ්‍රාහ්මණොති වා ගාරවං න කරොති, තස්මා තුම්හෙ එව ජානාථ, මය්හං පන තස්ස අනාරොචනං න යුත්ත''න්ති තාවදෙව යක්ඛසමාගමං ගතස්ස අජකලාපකස්ස සන්තිකං වාතවෙගෙන අගමාසි. සත්ථා අන්තොභවනං පවිසිත්වා අජකලාපකස්ස නිසීදනමණ්ඩපෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. යක්ඛස්ස ඔරොධා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. සත්ථා තාසං කාලයුත්තං ධම්මිං කථං කථෙසි. තෙන වුත්තං – ''පාවායං විහරති අජකලාපකෙ චෙතියෙ අජකලාපකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ''ති.

තස්මිං සමයෙ සාතාගිරහෙමවතා අජකලාපකස්ස භවනමත්ථකෙන යක්ඛසමාගමං ගච්ඡන්තා අත්තනො ගමනෙ අසම්පජ්ජමානෙ ''කිං නු ඛො කාරණ''න්ති ආවජ්ජෙන්තා සත්ථාරං අජකලාපකස්ස භවනෙ නිසින්නං දිස්වා තත්ථ ගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා ''මයං, භන්තෙ, යක්ඛසමාගමං ගමිස්සාමා''ති ආපුච්ඡිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා ගතා යක්ඛසන්නිපාතෙ අජකලාපකං දිස්වා තුට්ඨිං පවෙදයිංසු ''ලාභා තෙ, ආවුසො, අජකලාපක, යස්ස තෙ භවනෙ සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො භගවා නිසින්නො, උපසඞ්කමිත්වා භගවන්තං පයිරුපාසස්සු, ධම්මඤ්ච සුණාහී''ති. සො තෙසං කථං සුත්වා ''ඉමෙ තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස මම භවනෙ නිසින්නභාවං කථෙන්තී''ති කොධාභිභූතො හුත්වා ''අජ්ජ මය්හං තෙන සමණෙන සද්ධිං සඞ්ගාමො භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා යක්ඛසන්නිපාතතො උට්ඨහිත්වා දක්ඛිණං පාදං උක්ඛිපිත්වා සට්ඨියොජනමත්තං පබ්බතකූටං අක්කමි, තං භිජ්ජිත්වා ද්විධා අහොසි. සෙසං එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං ආළවකසුත්තවණ්ණනායං (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.246) ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

අජකලාපකස්ස සමාගමො හි ආළවකසමාගමසදිසොව ඨපෙත්වා පඤ්හකරණං විස්සජ්ජනං භවනතො තික්ඛත්තුං නික්ඛමනං පවෙසනඤ්ච. අජකලාපකො හි ආගච්ඡන්තොයෙව ''එතෙහියෙව තං සමණං පලාපෙස්සාමී''ති වාතමණ්ඩලාදිකෙ නවවස්සෙ සමුට්ඨාපෙත්වා තෙහි භගවතො චලනමත්තම්පි කාතුං අසක්කොන්තො නානාවිධප්පහරණහත්ථෙ අතිවිය භයානකරූපෙ භූතගණෙ නිම්මිනිත්වා තෙහි සද්ධිං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා අන්තන්තෙනෙව චරන්තො සබ්බරත්තිං නානප්පකාරං විප්පකාරං කත්වාපි භගවතො කිඤ්චි කෙසග්ගමත්තම්පි නිසින්නට්ඨානතො චලනං කාතුං නාසක්ඛි. කෙවලං පන ''අයං සමණො මං අනාපුච්ඡා මය්හං භවනං පවිසිත්වා නිසීදතී''ති කොධවසෙන පජ්ජලි. අථස්ස භගවා චිත්තප්පවත්තිං ඤත්වා ''සෙය්‍යථාපි නාම චණ්ඩස්ස කුක්කුරස්ස නාසාය පිත්තං භින්දෙය්‍ය, එවං සො භිය්‍යොසොමත්තාය චණ්ඩතරො අස්ස, එවමෙවායං යක්ඛො මයි ඉධ නිසින්නෙ චිත්තං පදූසෙති, යංනූනාහං බහි නික්ඛමෙය්‍ය''න්ති සයමෙව භවනතො නික්ඛමිත්වා අබ්භොකාසෙ නිසීදි. තෙන වුත්තං – **''තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා රත්තන්ධකාරතිමිසායං අබ්භොකාසෙ නිසින්නො හොතී''**ති.

තත්ථ **රත්තන්ධකාරතිමිසායන්ති** රත්තියං අන්ධකරණතමසි, චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිවිරහිතෙ බහලන්ධකාරෙති අත්ථො. චතුරඞ්ගසමන්නාගතො කිර තදා අන්ධකාරො පවත්තීති. **දෙවොති** මෙඝො එකමෙකං ඵුසිතකං උදකබින්දුං පාතෙති. අථ යක්ඛො ''ඉමිනා සද්දෙන තාසෙත්වා ඉමං සමණං පලාපෙස්සාමී''ති භගවතො සමීපං ගන්ත්වා ''අක්කුලො''තිආදිනා තං භිංසනං අකාසි. තෙන වුත්තං **''අථ ඛො අජකලාපකො''**තිආදි. තත්ථ **භයන්ති** චිත්තුත්‍රාසං,

ඡම්භිතත්තන්ති ඌරුත්ථම්භකසරීරස්ස ඡම්භිතභාවං. **ලොමහංසන්ති** ලොමානං පහට්ඨභාවං, තීහිපි පදෙහි භයුප්පත්තිමෙව දස්සෙති. **උපසඞ්කමීති** කස්මා පනායං එවමධිප්පායො උපසඞ්කමි, නනු පුබ්බෙ අත්තනා කාතබ්බං විප්පකාරං අකාසීති? සච්චමකාසි, තං පනෙස ‘‘අන්තොභවනෙ චෙමට්ඨානෙ වීරභූමියං ඨිතස්ස න කිඤ්චි කාතුං අසක්ඛි, ඉදානි බහි ඨිතං එවං හිංසාපෙත්වා පලාපෙතුං සක්කා’’ති මඤ්ඤමානො උපසඞ්කමි. අයඤ්හි යක්ඛො අත්තනො භවනං ‘‘වීරභූමී’’ති මඤ්ඤති, ‘‘තත්ථ ඨිතත්තා අයං සමණො න භායතී’’ති ච.

තික්ඛත්තුං ‘‘අක්කුලො පක්කුලො’’ති අක්කුලපක්කුලිකං අකාසීති තයො වාරෙ ‘‘අක්කුලො පක්කුලො’’ති හිංසාපෙතුකාමතාය එවරූපං සද්දං අකාසි. අනුකරණසද්දො හි අයං. තදා හි සො යක්ඛො සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය මහාපථවිං පරිවත්තෙන්තො විය ච මහතා උස්සාහෙන අසනිසතසද්දසඞ්ඝාටං විය එකස්මිං ඨානෙ පුඤ්ජීකතං හුත්වා විනිච්ඡරන්තං දිසාගජානං හත්ථිගජ්ජිතං, කෙසරසීහානං සීහනින්නාදං , යක්ඛානං හිංකාරසද්දං, භූතානං අට්ටහාසං, අසුරානං අප්ඵොටනඝොසං , ඉන්දස්ස දෙවරඤ්ඤො වජිරනිග්ඝාතනිග්ඝොසං, අත්තනො ගම්භීරතාය විප්ඵාරිකතාය භයානකතාය ච අවසෙසසද්දං අවහසන්තම්ව අභිභවන්තම්ව ච කප්පවුට්ඨානමහාවාතමණ්ඩලිකාය විනිග්ඝොසං පුථුජ්ජනානං හදයං ඵාලෙන්තං විය මහන්තං පටිභයනිග්ඝොසං අබ්‍යත්තක්ඛරං තික්ඛත්තුං අත්තනො යක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජි ‘‘එතෙන ඉමං සමණං හිංසාපෙත්වා පලාපෙස්සාමී’’ති. යං යං නිච්ඡරති, තෙන තෙන පබ්බතා පපටිකං මුඤ්චිංසු, වනප්පතිජෙට්ඨකෙ උපාදාය සබ්බෙසු රුක්ඛලතාගුම්බෙසු පත්තඵලපුප්ඵානි සීදයිංසු, තියොජනසහස්සවිත්ථතොපි හිමවන්තපබ්බතරාජා සඞ්කම්පි සම්පකම්පි සම්පවෙධි, භුම්මදෙවතා ආදිං කත්වා යෙභුය්‍යෙන දෙවතානම්පි අහුදෙව භයං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො, පගෙව මනුස්සානං. අඤ්ඤෙසඤ්ච අපදද්විපදචතුප්පදානං මහාපථවියා උන්ද්‍රියනකාලො විය මහතී විභිංසනකා අහොසි, සකලස්මිං ජම්බුදීපතලෙ මහන්තං කොලාහලං උදපාදි. භගවා පන තං සද්දං ‘‘කිමී’’ති අමඤ්ඤමානො නිච්චලො නිසීදි, ‘‘මා කස්සචි ඉමිනා අන්තරායො හොතූ’’ති අධිට්ඨාසි.

යස්මා පන සො සද්දො ‘‘අක්කුල පක්කුල’’ ඉති ඉමිනා ආකාරෙන සත්තානං සොතපථං අගමාසි, තස්මා තස්ස අනුකරණවසෙන ‘‘අක්කුලො පක්කුලො’’ති, යක්ඛස්ස ච තස්සං නිග්ඝොසනිච්ඡාරණායං අක්කුලපක්කුලකරණං අත්ථීති කත්වා ‘‘අක්කුලපක්කුලිකං අකාසී’’ති සඞ්ගහං ආරොපයිංසු. කෙචි පන ‘‘ආකුලබ්‍යාකුල ඉති පදද්වයස්ස පරියායාභිධානවසෙන අක්කුලො බක්කුලොති අයං සද්දො වුත්තො’’ති වදන්ති යථා ‘‘එකං එකක’’න්ති. යස්මා එකවාරං ජාතො පඨමුප්පත්තිවසෙනෙව නිබ්බත්තත්තා ආකුලොති ආදිඅත්ථො ආකාරො, තස්ස ච කකාරාගමං කත්වා රස්සත්තං කතන්ති. ද්වෙ වාරෙ පන ජාතො බක්කුලො, කුලසද්දො චෙත්ථ ජාතිපරියායො කොලංකොලොතිආදීසු විය. වුත්තඅධිප්පායානුවිධායී ච සද්දප්පයොගොති පඨමෙන පදෙන ජලාබුජසීහබ්‍යග්ඝාදයො, දුතියෙන අණ්ඩජආසීවිසකණ්හසප්පාදයො වුච්චන්ති, තස්මා සීහාදිකො විය ආසීවිසාදිකො විය ච ‘‘අහං තෙ ජීවිතහාරකො’’ති ඉමං අත්ථං යක්ඛො පදද්වයෙන දස්සෙතීති අඤ්ඤෙ. අපරෙ පන ‘‘අක්ඛුලො හක්ඛුලො’’ති පාළිං වත්වා ‘‘අක්ඛෙතුං ඛෙපෙතුං විනාසෙතුං උලති පවත්තෙතීති අක්ඛුලො, හක්ඛිතුං බාධිතුං උලතීති හක්ඛුලො. කො පනෙසො? යක්ඛරක්ඛසපිසාචසීහබ්‍යග්ඝාදීසු අඤ්ඤතරො යො කොචි මනුස්සානං අනත්ථාවහො’’ති තස්ස අත්ථං වදන්ති. ඉධාපි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව අධිප්පායයොජනා වෙදිතබ්බා.

එසො තෙ, සමණ, පිසාචොති ‘‘අම්භො, සමණ, තව පිසිතාසනො පිසාචො උපට්ඨිතො’’ති මහන්තං භෙරවරූපං අභිනිම්මිනිත්වා භගවතො පුරතො ඨත්වා අත්තානං සන්ධාය යක්ඛො වදති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං තෙන යක්ඛෙන කායවාචාහි පවත්තියමානං විප්පකාරං. තෙන ච අත්තනො අනභිභවනීයස්ස හෙතුභූතං ලොකධම්මෙසු නිරුපක්කිලෙසතං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **තායං වෙලායන්ති** තස්සං විප්පකාරකරණවෙලායං. **ඉමං උදානන්ති** තං විප්පකාරං අගණෙත්වා අස්ස අගණනහෙතුභූතං ධම්මානුභාවදීපකං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **යදා සකෙසු ධම්මෙසූති** යස්මිං කාලෙ සකඅත්තභාවසඞ්ඛාතෙසු පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධධම්මෙසු. **පාරගූති** පරිඤ්ඤාභිසමයපාරිපූරිවසෙන පාරඞ්ගතො, තතොයෙව තෙසං හෙතුභූතෙ සමුදයෙ, තදප්පවත්තිලක්ඛණෙ නිරොධෙ, නිරොධගාමිනියා පටිපදාය ච පහානසච්ඡිකිරියාභාවනාභිසමයපාරිපූරිවසෙන පාරගතො. **හොති බ්‍රාහ්මණොති** එවං සබ්බසො බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණො නාම හොති, සබ්බසො සකඅත්තභාවාවබොධනෙපි චතුසච්චාභිසමයො හොති. වුත්තඤ්චෙතං – ‘‘ඉමස්මිංයෙව බ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙ සසඤ්ඤිම්හි සමනකෙ ලොකඤ්ච ලොකසමුදයඤ්ච පඤ්ඤපෙමී’’තිආදි (සං. නි. 1.107; අ. නි. 4.45). අථ වා **සකෙසු ධම්මෙසූති** අත්තනො ධම්මෙසු, අත්තනො ධම්මා නාම අත්ථකාමස්ස පුග්ගලස්ස සීලාදිධම්මා. සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිආදයො හි වොදානධම්මා එකන්තහිතසුඛසම්පාදනෙන පුරිසස්ස අත්තනො ධම්මා නාම, න අනත්ථාවහා සංකිලෙසධම්මා විය අසකධම්මා. **පාරගූති** තෙසං සීලාදීනං පාරිපූරියා පාරං පරියන්තං ගතො.

තත්ථ සීලං තාව ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුවිධං. තෙසු ලොකියං පුබ්බභාගසීලං. තං සඞ්ඛෙපතො පාතිමොක්ඛසංවරාදිවසෙන චතුබ්බිධං, විත්ථාරතො පන අනෙකප්පභෙදං. ලොකුත්තරං මග්ගඵලවසෙන දුවිධං, අත්ථතො සම්මාවාචාසම්මාකම්මන්තසම්මාආජීවා. යථා ච සීලං, තථා සමාධිපඤ්ඤා ච ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුවිධා. තත්ථ ලොකියසමාධි සහ උපචාරෙන අට්ඨ සමාපත්තියො, ලොකුත්තරසමාධි මග්ගපරියාපන්නො . පඤ්ඤාපි ලොකියා සුතමයා, චින්තාමයා, භාවනාමයා ච සාසවා, ලොකුත්තරා පන මග්ගසම්පයුත්තා ඵලසම්පයුත්තා ච. විමුත්ති නාම ඵලවිමුත්ති නිබ්බානඤ්ච, තස්මා සා ලොකුත්තරාව. විමුත්තිඤාණදස්සනං ලොකියමෙව, තං එකූනවීසතිවිධං

පච්චවෙක්ඛණඤාණභාවතො. එවං එතෙසං සීලාදිධම්මානං අත්තනො සන්තානෙ අරහත්තඵලාධිගමෙන අනවසෙසතො නිබ්බත්තපාරිපූරියා පාරං පරියන්තං ගතොති **සකෙසු ධම්මෙසු පාරගූ**.

අථ වා සොතාපත්තිඵලාධිගමෙන සීලස්මිං පාරගූ. සො හි ‘‘සීලෙසු පරිපූරකාරී’’ති වුත්තො, සොතාපන්නග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ සකදාගාමීපි ගහිතො හොති. අනාගාමිඵලාධිගමෙන සමාධිස්මිං පාරගූ. සො හි ‘‘සමාධිස්මිං පරිපූරකාරී’’ති වුත්තො. අරහත්තඵලාධිගමෙන ඉතරෙසු තීසු පාරගූ. අරහා හි පඤ්ඤාවෙපුල්ලප්පත්තියා අග්ගභූතාය අකුප්පාය චෙතොවිමුත්තියා අධිගතත්තා පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස ච පරියොසානගමනතො පඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනෙසු පාරගූ නාම හොති. එවං සබ්බථාපි චතූසු අරියසච්චෙසු චතුමග්ගවසෙන පරිඤ්ඤාදිසොළසවිධාය කිච්චනිප්ඵත්තියා යථාවුත්තෙසු තස්මිං තස්මිං කාලෙ සකෙසු ධම්මෙසු පාරගතො.

හොති බ්‍රාහ්මණොති තදා සො බාහිතපාපධම්මතාය පරමත්ථබ්‍රාහ්මණො හොති. **අථ එතං පිසාචඤ්ච, පක්කුලඤ්චාතිවත්තතී**ති තතො යථාවුත්තපාරගමනතො අථ පච්ඡා, අජකලාපක, එතං තයා දස්සිතං පිසිතාසනත්ථමාගතං පිසාචං භයජනනත්ථං සමුට්ඨාපිතං අක්කුලපක්කුලිකඤ්ච අතිවත්තති, අතික්කමති, අභිභවති, තං න භායතීති අත්ථො.

අයම්පි ගාථා අරහත්තමෙව උල්ලපිත්වා කථිතා. අථ අජකලාපකො අත්තනා කතෙන තථාරූපෙනපි පටිභයරූපෙන විහිංසනෙන අකම්පනීයස්ස භගවතො තං තාදිභාවං දිස්වා ‘‘අහො අච්ඡරියමනුස්සොවතාය’’න්ති පසන්නමානසො පොථුජ්ජනිකාය සද්ධාය අත්තනි නිවිට්ඨභාවං විභාවෙන්තො සත්ථු සම්මුඛා උපාසකත්තං පවෙදෙසි.

සත්තමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සඞ්ගාමජිසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ **සඞ්ගාමජී**ති එවංනාමො. අයඤ්හි ආයස්මා සාවත්ථියං අඤ්ඤතරස්ස මහාවිභවස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො, වයප්පත්තකාලෙ මාතාපිතූහි පතිරූපෙන දාරෙන නියොජෙත්වා සාපතෙය්‍යං නිය්‍යාතෙත්වා ඝරබන්ධනෙන බද්ධො හොති. සො එකදිවසං සාවත්ථිවාසිනො උපාසකෙ පුබ්බණ්හසමයං දානං දත්වා සීලං සමාදියිත්වා සායන්හසමයෙ සුද්ධවත්ථෙ සුද්ධුත්තරාසඞ්ගෙ ගන්ධමාලාදිහත්ථෙ ධම්මස්සවනත්ථං ජෙතවනාභිමුඛෙ ගච්ඡන්තෙ දිස්වා ‘‘කත්ථ තුම්හෙ ගච්ඡථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ධම්මස්සවනත්ථං ජෙතවනෙ සත්ථු සන්තික’’න්ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි අහම්පි ගමිස්සාමී’’ති තෙහි සද්ධිං ජෙතවනං අගමාසි. තෙන ච සමයෙන භගවා කඤ්චනගුහායං සීහනාදං නදන්තො කෙසරසීහො විය සද්ධම්මමණ්ඩපෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙති.

අථ ඛො තෙ උපාසකා භගවන්තං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු, සඞ්ගාමජිපි කුලපුත්තො තස්සා පරිසාය පරියන්තෙ ධම්මං සුණන්තො නිසීදි. භගවා අනුපුබ්බිකථං කථෙත්වා චත්තාරි සච්චානි පකාසෙසි, සච්චපරියොසානෙ අනෙකෙසං පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සඞ්ගාමජිපි කුලපුත්තො සොතාපත්තිඵලං පත්වා පරිසාය වුට්ඨිතාය භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි ‘‘පබ්බාජෙථ මං භගවා’’ති. ‘‘අනුඤ්ඤාතොසි පන ත්වං මාතාපිතූහි පබ්බජ්ජායා’’ති? ‘‘නාහං, භන්තෙ, අනුඤ්ඤාතො’’ති. ‘‘න ඛො, සඞ්ගාමජි, තථාගතා මාතාපිතූහි අනනුඤ්ඤාතං පුත්තං පබ්බාජෙන්තී’’ති. ‘‘සොහං, භන්තෙ, තථා කරිස්සාමි, යථා මං මාතාපිතරො පබ්බජිතුං අනුජානන්තී’’ති. සො භගවන්තං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා මාතාපිතරො උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘අම්මතාතා, අනුජානාථ මං පබ්බජිතු’’න්ති ආහ. තතො පරං රට්ඨපාලසුත්තෙ (ම. නි. 2.293 ආදයො) ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං.

අථ සො ‘‘පබ්බජිත්වා අත්තානං දස්සෙස්සාමී’’ති පටිඤ්ඤං දත්වා අනුඤ්ඤාතො මාතාපිතූහි භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. අලත්ථ ඛො ච භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං උපසම්පදඤ්ච, අචිරූපසම්පන්නො ච පන සො උපරිමග්ගත්ථාය ඝටෙන්තො වායමන්තො අඤ්ඤතරස්මිං අරඤ්ඤාවාසෙ වස්සං වසිත්වා ඡළභිඤ්ඤො හුත්වා වුත්ථවස්සො භගවන්තං දස්සනාය මාතාපිතූනඤ්ච පටිස්සවමොචනත්ථං සාවත්ථිං අගමාසි. තෙන වුත්තං – **‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා සඞ්ගාමජි සාවත්ථිං අනුප්පත්තො හොතී’’**ති.

සො හායස්මා ධුරගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො ජෙතවනං පවිසිත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා භගවතා සද්ධිං කතපටිසන්ථාරො අඤ්ඤං බ්‍යාකරිත්වා පුන භගවන්තං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා නික්ඛමිත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ දිවාවිහාරං නිසීදි. අථස්ස මාතාපිතරො ඤාතිමිත්තා චස්ස ආගමනං සුත්වා, ‘‘සඞ්ගාමජි, කිර ඉධාගතො’’ති හට්ඨතුට්ඨා තුරිතතුරිතා විහාරං ගන්ත්වා පරියෙසන්තා නං තත්ථ නිසින්නං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා ‘‘මා අපුත්තකං සාපතෙය්‍යං රාජානො හරෙය්‍යුං, අප්පියා දායාදා වා ගණ්හෙය්‍යුං, නාලං පබ්බජ්ජාය, එහි, තාත, විබ්භමා’’ති යාචිංසු. තං සුත්වා ථෙරො ‘‘ඉමෙ මය්හං කාමෙහි අනත්ථිකභාවං න ජානන්ති, ගූථධාරී විය ගූථපිණ්ඩෙ කාමෙසුයෙව අල්ලීයනං ඉච්ඡන්ති, නයිමෙ සක්කා ධම්මකථාය සඤ්ඤාපෙතු’’න්ති අස්සුණන්තො විය නිසීදි. තෙ නානප්පකාරං යාචිත්වා අත්තනො වචනං අග්ගණ්හන්තං දිස්වා ඝරං පවිසිත්වා පුත්තෙන සද්ධිං තස්ස භරියං සපරිවාරං උය්‍යොජෙසුං ‘‘මයං නානප්පකාරං තං යාචන්තාපි තස්ස මනං අලභිත්වා ආගතා, ගච්ඡ ත්වං, භද්දෙ, තව භත්තාරං පුත්තසන්දස්සනෙන යාචිත්වා සඤ්ඤාපෙහී’’ති. තාය කිර ආපන්නසත්තාය අයමායස්මා

පබ්බජිතො. සා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා දාරකමාදාය මහතා පරිවාරෙන ජෙතවනං අගමාසි. තං සන්ධාය වුත්තං – **‘‘අස්සොසි ඛො ආයස්මතො සඞ්ගාමජිස්සා’’**තිආදි.

තත්ථ **පුරාණදුතියිකා**ති පුබ්බෙ ගිහිකාලෙ පාදපරිචරණවසෙන දුතියිකා, භරියාති අත්ථො. **අයො**ති ‘‘අයාපුත්තො’’ති වත්තබ්බෙ පබ්බජිතානං අනුච්ඡවිකවොහාරෙන වදති. **කිරා**ති අනුස්සවනත්ථෙ නිපාතො, තස්ස අනුප්පත්තො කිරාති සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **ඛුද්දපුත්තඤ්හි සමණ, පොස ම**න්ති ආපන්නසත්තමෙව මං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බජිතො, සාහං එතරහි ඛුද්දපුත්තා, තාදිසං මං ඡඩ්ඩෙත්වාව තව සමණධම්මකරණං අයුත්තං, තස්මා, සමණ, පුත්තදුතියං මං ඝාසච්ඡාදනාදීහි භරස්සූති. ආයස්මා පන, සඞ්ගාමජි, ඉන්ද්‍රියානි උක්ඛිපිත්වා තං නෙව ඔලොකෙති, නාපි ආලපති. තෙන වුත්තං – **‘‘එවං වුත්තෙ ආයස්මා සඞ්ගාමජි තුණ්හී අහොසී’’**ති.

සා තික්ඛත්තුං තථෙව වත්වා තුණ්හීභූතමෙව තං දිස්වා ‘‘පුරිසා නාම භරියාසු නිරපෙක්ඛාපි පුත්තෙසු සාපෙක්ඛා හොන්ති, පුත්තසිනෙහො පිතු අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච තිට්ඨති, තස්මා පුත්තපෙමෙනාපි මය්හං වසෙ වත්තෙය්‍යා’’ති මඤ්ඤමානා පුත්තං ථෙරස්ස අඞ්කෙ නික්ඛිපිත්වා එකමන්තං අපක්කම්ම **‘‘එසො තෙ, සමණ, පුත්තො, පොස න’’**න්ති වත්වාථොකං අගමාසි. සා කිර සමණතෙජෙනස්ස සම්මුඛෙ ඨාතුං නාසක්ඛි. ථෙරො දාරකම්පි නෙව ඔලොකෙති නාපි ආලපති. අථ සා ඉත්ථී අවිදූරෙ ඨත්වා මුඛං පරිවත්තෙත්වා ඔලොකෙන්තී ථෙරස්ස ආකාරං ඤත්වා පටිනිවත්තිත්වා ‘‘පුත්තෙනපි අයං සමණො අනත්ථිකො’’ති දාරකං ගහෙත්වා පක්කාමි. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො ආයස්මතො සඞ්ගාමජිස්ස පුරාණදුතියිකා’’**තිආදි.

තත්ථ **පුත්තෙනපී**ති අයං සමණො අත්තනො ඔරසපුත්තෙනපි අනත්ථිකො, පගෙව අඤ්ඤෙහීති අධිප්පායො. **දිබ්බෙනා**ති එත්ථ දිබ්බසදිසත්තා දිබ්බං. දෙවතානඤ්හි සුචරිතකම්මනිබ්බත්තං පිත්තසෙම්හරුහිරාදීහි අපලිබුද්ධං දූරෙපි ආරම්මණසම්පටිච්ඡනසමත්ථං දිබ්බං පසාදචක්ඛු හොති. ඉදම්පි චතුත්ථජ්ඣානසමාධිනිබ්බත්තං අභිඤ්ඤාචක්ඛුං තාදිසන්ති දිබ්බං වියාති දිබ්බං, දිබ්බවිහාරසන්නිස්සයෙන ලද්ධත්තා වා දිබ්බං, මහාජුතිකත්තා මහාගතිකත්තා වා දිබ්බං, තෙන දිබ්බෙන. **විසුද්ධෙනා**ති නීවරණාදිසංකිලෙසවිගමෙන සුපරිසුද්ධෙන. **අතික්කන්තමානුසකෙනා**ති මනුස්සානං විසයාතීතෙන. **ඉමං එවරූපං විප්පකාර**න්ති ඉමං එවං විප්පකාරං යථාවුත්තං පබ්බජිතෙසු අසාරුප්පං අඞ්කෙ පුත්තට්ඨපනසඞ්ඛාතං විරූපකිරියං.

එතමත්ථන්ති එතං ආයස්මතො සඞ්ගාමජිස්ස පුත්තදාරාදීසු සබ්බත්ථ නිරපෙක්ඛභාවසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදාන**න්ති ඉමං තස්ස ඉට්ඨානිට්ඨාදීසු තාදිභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **ආයන්ති**න්ති ආගච්ඡන්තිං, පුරාණදුතියිකන්ති අධිප්පායො. **නාභිනන්දතී**ති දට්ඨුං මං ආගතාති න නන්දති න තුස්සති. **පක්කමන්ති**න්ති සා අයං මයා අසම්මොදිතාව ගච්ඡතීති ගච්ඡන්තිං. **න සොචතී**ති න චිත්තසන්තාපමාපජ්ජති. යෙන පන කාරණෙන ථෙරො එවං නාභිනන්දති න සොචති, තං දස්සෙතුං **‘‘සඞ්ගා සඞ්ගාමජිං මුත්ත’’**න්ති වුත්තං. තත්ථ **සඞ්ගා**ති රාගසඞ්ගො දොසමොහමානදිට්ඨිසඞ්ගොති පඤ්චවිධාපි සඞ්ගා සමුච්ඡෙදප්පටිපස්සද්ධිවිමුත්තීහි විමුත්තං සඞ්ගාමජිං භික්ඛුං. **තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ**න්ති තං තාදිභාවප්පත්තං ඛීණාසවං අහං සබ්බසො බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණන්ති වදාමීති.

අට්ඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ජටිලසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ **ගයාය**න්ති එත්ථ **ගයා**ති ගාමොපි තිත්ථම්පි වුච්චති. ගයාගාමස්ස හි අවිදූරෙ විහරන්තො භගවා ‘‘ගයායං විහරතී’’ති වුච්චති, තථා ගයාතිත්ථස්ස. ගයාතිත්ථන්ති හි ගයාගාමස්ස අවිදූරෙ එකා පොක්ඛරණී අත්ථි නදීපි, තදුභයං ‘‘පාපපවාහනතිත්ථ’’න්ති ලොකියමහාජනො සමුදාචරති. **ගයාසීසෙ**ති ගජසීසසදිසසිඛරො තත්ථ එකො පබ්බතො ගයාසීසනාමකො, යත්ථ හත්ථිකුම්භසදිසො පිට්ඨිපාසාණො භික්ඛුසහස්සස්ස ඔකාසො පහොති, තත්‍ර භගවා විහරති. තෙන වුත්තං – **‘‘ගයායං විහරති ගයාසීසෙ’’**ති.

ජටිලාති තාපසා. තෙ හි ජටාධාරිතාය ඉධ ‘‘ජටිලා’’ති වුත්තා. **අන්තරට්ඨකෙ හිමපාතසමයෙ**ති හෙමන්තස්ස උතුනො අබ්භන්තරභූතෙ මාඝමාසස්ස අවසානෙ චත්තාරො ඵග්ගුණමාසස්ස ආදිම්හි චත්තාරොති අට්ඨදිවසපරිමාණෙ හිමස්ස පතනකාලෙ. **ගයායං උම්මුජ්ජන්තී**ති කෙචි තස්මිං තිත්ථසම්මතෙ උදකෙ පඨමං නිමුග්ගසකලසරීරා තතො උම්මුජ්ජන්ති වුට්ඨහන්ති උප්පිලවන්ති. **නිමුජ්ජන්තී**ති සසීසං උදකෙ ඔසීදන්ති. **උම්මුජ්ජනිමුජ්ජම්පි කරොන්තී**ති පුනප්පුනං උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනානිපි කරොන්ති.

තත්ථ හි කෙචි ‘‘එකුම්මුජ්ජනෙනෙව පාපසුද්ධි හොතී’’ති එවංදිට්ඨිකා, තෙ උම්මුජ්ජනමෙව කත්වා ගච්ඡන්ති. උම්මුජ්ජනං පන නිමුජ්ජනමන්තරෙන නත්ථීති අවිනාභාවතො නිමුජ්ජනම්පි තෙ කරොන්තියෙව. යෙපි ‘‘එකනිමුජ්ජනෙනෙව පාපසුද්ධි හොතී’’ති එවංදිට්ඨිකා, තෙපි එකවාරමෙව නිමුජ්ජිත්වා වුත්තනයෙන අවිනාභාවතො උම්මුජ්ජනම්පි කත්වා පක්කමන්ති. යෙ පන ‘‘තස්මිං තිත්ථෙ නිමුජ්ජනෙනෙව පාපසුද්ධි හොතී’’ති එවංදිට්ඨිකා, තෙ

තත්ථ නිමුජ්ජිත්වා අස්සාසෙ සන්නිරුම්භිත්වා මරුප්පපාතපතිතා විය තත්ථෙව ජීවිතක්ඛයං පාපුණන්ති . අපරෙ ‘‘පුනප්පුනං උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනානි කත්වා න්හාතෙ පාපසුද්ධි හොතී’’ති එවංදිට්ඨිකා, තෙ කාලෙන කාලං උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනානි කරොන්ති. තෙ සබ්බෙපි සන්ධාය වුත්තං – ‘‘**උම්මුජ්ජන්තිපි නිමුජ්ජන්තිපි උම්මුජ්ජනිමුජ්ජම්පි කරොන්තී’’ති.** එත්ථ ච කිඤ්චාපි නිමුජ්ජනපුබ්බකං උම්මුජ්ජනං, නිමුජ්ජනමෙව පන කරොන්තා කතිපයා, උම්මුජ්ජනං තදුභයඤ්ච කරොන්තා බහූති තෙසං යෙභුය්‍යභාවදස්සනත්ථං උම්මුජ්ජනං පඨමං වුත්තං. තථා **සම්බහුලා ජටිලා**ති ජටිලානං යෙභුය්‍යතාය වුත්තං, මුණ්ඩසිඛණ්ඩිනොපි ච බ්‍රාහ්මණා උදකසුද්ධිකා තස්මිං කාලෙ තත්ථ තථා කරොන්ති.

ඔසිඤ්චන්තීති කෙචි ගයාය උදකං හත්ථෙන ගහෙත්වා අත්තනො සීසෙ ච සරීරෙ ච ඔසිඤ්චන්ති, අපරෙ ඝටෙහි උදකං ගහෙත්වා තීරෙ ඨත්වා තථා කරොන්ති. **අග්ගිං ජුහන්තී**ති කෙචි ගයාතීරෙ වෙදිං සජ්ජෙත්වා ධූමදබ්භිපූජාදිකෙ උපකරණෙ උපනෙත්වා අග්ගිහුතං ජුහන්ති අග්ගිහුතං පරිචරන්ති. **ඉමිනා සුද්ධී**ති ඉමිනා ගයායං උම්මුජ්ජනාදිනා අග්ගිපරිචරණෙන ච පාපමලතො සුද්ධි පාපපවාහනා සංසාරසුද්ධි එව වා හොතීති එවංදිට්ඨිකා හුත්වාති අත්ථො.

උම්මුජ්ජනාදි චෙත්ථ නිදස්සනමත්තං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙසු හි කෙචි උදකවාසං වසන්ති, කෙචි උදකස්සඤ්ජලිං දෙන්ති, කෙචි තස්මිං උදකෙ ඨත්වා චන්දිමසූරියෙ අනුපරිවත්තන්ති, කෙචි අනෙකසහස්සවාරං සාවිත්තිආදිකෙ ජපන්ති, කෙචි ‘‘ඉන්ද ආගච්ඡා’’තිආදිනා විජ්ජාජපං අව්හායන්ති, කෙචි මහතුපට්ඨානං කරොන්ති, එවඤ්ච කරොන්තා කෙචි ඔතරන්ති, කෙචි උත්තරන්ති කෙචි උත්තරිත්වා සුද්ධිකආචමනං කරොන්ති, කෙචි අන්තොඋදකෙ ඨිතා තන්තිං වාදෙන්ති, වීණං වාදෙන්තීති එවමාදිකා නානප්පකාරකිරියා දස්සෙන්ති. යස්මා වා තෙ එවරූපා විකාරකිරියා කරොන්තාපි තස්මිං උදකෙ නිමුජ්ජනඋම්මුජ්ජනපුබ්බකමෙව කරොන්ති, තස්මා තං සබ්බං නිමුජ්ජනුම්මුජ්ජනන්තොගධමෙව කත්වා ‘‘උම්මුජ්ජන්තී’’තිපිආදි වුත්තං. එවං තත්ථ ආකුලබ්‍යාකුලෙ වත්තමානෙ උපරිපබ්බතෙ ඨිතො භගවා තෙසං තං කොලාහලං සුත්වා ‘‘කින්නු ඛො එත’’න්ති ඔලොකෙන්තො තං කිරියවිකාරං අද්දස, තං සන්ධාය වුත්තං – **‘‘අද්දසා ඛො භගවා…පෙ…. ඉමිනා සුද්ධී’’**ති, තං වුත්තත්ථමෙව.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං අත්ථං උදකොරොහනාදිඅසුද්ධිමග්ගෙ තෙසං සුද්ධිමග්ගපරාමසනං සච්චාදිකෙ ච සුද්ධිමග්ගෙ අත්තනො අවිපරීතාවබොධං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදාන**න්ති ඉමං උදකසුද්ධියා අසුද්ධිමග්ගභාවදීපකං සච්චාදිධම්මානඤ්ච යාථාවතො සුද්ධිමග්ගභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **න උදකෙන සුචී හොතී**ති එත්ථ **උදකෙනා**ති උදකුම්මුජ්ජනාදිනා. උදකුම්මුජ්ජනාදි හි ඉධ උත්තරපදලොපෙන ‘‘උදක’’න්ති වුත්තං යථා රූපභවො රූපන්ති. අථ වා **උදකෙනා**ති උම්මුජ්ජනාදිකිරියාය සාධනභූතෙන උදකෙන සුචි සත්තස්ස සුද්ධි නාම න හොති, නත්ථීති අත්ථො. අථ වා **සුචී**ති තෙන යථාවුත්තෙන උදකෙන සුචි පාපමලතො සුද්ධො නාම සත්තො න හොති. කස්මා? **බහ්වෙත්ථ න්හායතී ජනො.** යදි හි උදකොරොහනාදිනා යථාවුත්තෙන පාපසුද්ධි නාම සියා, බහු එත්ථ උදකෙ ජනො න්හායති, මාතුඝාතාදිපාපකම්මකාරී අඤ්ඤො ච ගොමහිංසාදිකො අන්තමසො මච්ඡකච්ඡපෙ උපාදාය, තස්ස සබ්බස්සාපි පාපසුද්ධි සියා, න පනෙවං හොති. කස්මා? න්හානස්ස පාපහෙතූනං අප්පටිපක්ඛභාවතො. යඤ්හි යං විනාසෙති, සො තස්ස පටිපක්ඛො යථා ආලොකො අන්ධකාරස්ස, විජ්ජා ච අවිජ්ජාය, න එවං න්හානං පාපස්ස. තස්මා නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං ‘‘න උදකෙන සුචි හොතී’’ති.

යෙන පන සුචි හොති, තං දස්සෙතුං **‘‘යම්හි සච්චඤ්චා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **යම්හී**ති යස්මිං පුග්ගලෙ . **සච්ච**න්ති වචීසච්චඤ්චෙව විරතිසච්චඤ්ච. අථ වා සච්චන්ති ඤාණසච්චඤ්චෙව පරමත්ථසච්චඤ්ච. **ධම්මො**ති අරියමග්ගධම්මො, ඵලධම්මො ච, සො සබ්බොපි යස්මිං පුග්ගලෙ උපලබ්භති, **සො සුචී සො ච බ්‍රාහ්මණො**ති සො අරියපුග්ගලො විසෙසතො ඛීණාසවො අච්චන්තසුද්ධියා සුචි ච බ්‍රාහ්මණො චාති. කස්මා පනෙත්ථ සච්චං ධම්මතො විසුං කත්වා ගහිතං? සච්චස්ස බහුපකාරත්තා. තථා හි ‘‘සච්චං වෙ අමතා වාචා (සු. නි. 455), සච්චං හවෙ සාදුතරං රසානං (සං. නි. 1.246; සු. නි. 184), සච්චෙ අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච, ආහු සන්තො පතිට්ඨිතා (සු. නි. 455), සච්චෙ ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා චා’’තිආදිනා (ජා. 2.21.433) අනෙකෙසු සුත්තපදෙසු සච්චගුණා පකාසිතා. සච්චවිපරියස්ස ච ‘‘එකං ධම්මං අතීතස්ස, මුසාවාදිස්ස ජන්තුනො (ධ. ප. 176), අභූතවාදී නිරයං උපෙතී’’ති (ධ. ප. 306) ච ආදිනා පකාසිතාති.

නවමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. බාහියසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ **බාහියො**ති තස්ස නාමං. **දාරුචීරියො**ති දාරුමයචීරො. **සුප්පාරකෙ**ති එවංනාමකෙ පට්ටනෙ වසති. කො පනායං බාහියො, කථඤ්ච දාරුචීරියො අහොසි, කථං සුප්පාරකෙ පට්ටනෙ පටිවසතීති?

තත්‍රායං අනුපුබ්බීකථා – ඉතො කිර කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ එකො කුලපුත්තො හංසවතීනගරෙ දසබලස්ස ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ඛිප්පාභිඤ්ඤානං එතදග්ගෙ ඨපෙන්තං දිස්වා ‘‘මහා වතායං භික්ඛු, යො සත්ථාරා එවං එතදග්ගෙ ඨපීයති, අහො වතාහම්පි අනාගතෙ එවරූපස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා සත්ථාරා එදිසෙ ඨානෙ එතදග්ගෙ ඨපෙතබ්බො භවෙය්‍යං යථායං භික්ඛූ’’ති තං

ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා තදනුරූපං අධිකාරකම්මං කත්වා යාවජීවං පුඤ්ඤං කත්වා සග්ගපරායණො හුත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපදසබලස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා පරිපුණ්ණසීලො සමණධම්මං කරොන්තොව ජීවිතක්ඛයං පත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. සො එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ වසිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ බාහියරට්ඨෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, තං බාහියරට්ඨෙ ජාතත්තා **බාහියො**ති සඤ්ජානිංසු. සො වයප්පත්තො ඝරාවාසං වසන්තො වණිජ්ජත්ථාය බහූනං භණ්ඩානං නාවං පූරෙත්වා සමුද්දං පවිසිත්වා අපරාපරං සඤ්චරන්තො සත්ත වාරෙ සද්ධිංයෙව පරිසාය අත්තනො නගරං උපගඤ්ඡි.

අට්ඨමෙ වාරෙ පන ''සුවණ්ණභූමිං ගමිස්සාමී''ති ආරොපිතභණ්ඩො නාවං අභිරුහි. නාවා මහාසමුද්දං අජ්ඣොගාහෙත්වා ඉච්ඡිතදෙසං අපත්වාව සමුද්දමජ්ඣෙ විපන්නා. මහාජනො මච්ඡකච්ඡපභක්ඛො අහොසි. බාහියො පන එකං නාවාඵලකං ගහෙත්වා තරන්තො ඌමිවෙගෙන මන්දමන්දං ඛිපමානො හස්සිත්වා සමුද්දෙ පතිතත්තා ජාතරූපෙනෙව සමුද්දතීරෙ නිපන්නො. පරිස්සමං විනොදෙත්වා අස්සාසමත්තං ලභිත්වා උට්ඨාය ලජ්ජාය ගුම්බන්තරං පවිසිත්වා අච්ඡාදනං අඤ්ඤං කිඤ්චි අපස්සන්තො අක්කනාළානි ඡින්දිත්වා වාකෙහි පලිවෙඨෙත්වා නිවාසනපාවුරණානි කත්වා අච්ඡාදෙසි. කෙචි පන ''දාරුඵලකානි විජ්ඣිත්වා වාකෙන ආවුණිත්වා නිවාසනපාවුරණං කත්වා අච්ඡාදෙසී''ති වදන්ති. එවං සබ්බථාපි දාරුමයචීරධාරිතාය **''දාරුචීරියො''**ති පුරිමවොහාරෙන **''බාහියො''**ති ච පඤ්ඤායිත්ථ.

තං එකං කපාලං ගහෙත්වා වුත්තනියාමෙන සුප්පාරකපට්ටනෙ පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා මනුස්සා චින්තෙසුං ''සචෙ ලොකෙ අරහන්තො නාම හොන්ති, එවංවිධෙහි භවිතබ්බං, කින්නු ඛො අයං අයොයා වත්ථං දියමානං ගණ්හෙය්‍ය, උදාහු අප්පිච්ඡතාය න ගණ්හෙය්‍යා''ති වීමංසන්තා නානාදිසාහි වත්ථානි උපනෙසුං. සො චින්තෙසි – ''සචාහං ඉමිනා නියාමෙන නාගමිස්සං, නයිමෙ එවං මයි පසීදෙය්‍යුං, යංනූනාහං ඉමානි පටික්ඛිපිත්වා ඉමිනාව නීහාරෙන විහරෙය්‍යං, එවං මෙ ලාභසක්කාරො උප්පජ්ජිස්සතී''ති. සො එවං චින්තෙත්වා කොහඤ්ඤෙ ඨත්වා වත්ථානි න පටිග්ගණ්හි. මනුස්සා ''අහො අප්පිච්ඡො වතායං අයොයා''ති භියොසොමත්තාය පසන්නමානසා මහන්තං සක්කාරසම්මානං කරිංසු.

සොපි භත්තකිච්චං කත්වා අවිදූරට්ඨානෙ එකං දෙවායතනං අගමාසි. මහාජනො තෙන සද්ධිං එව ගන්ත්වා තං දෙවායතනං පටිජග්ගිත්වා අදාසි. සො ''ඉමෙ මය්හං චීරධාරණමත්තෙ පසීදිත්වා එවංවිධං සක්කාරසම්මානං කරොන්ති, එතෙසං මයා උක්කට්ඨවුත්තිනා භවිතුං වට්ටතී''ති සල්ලහුකපරික්ඛාරො අප්පිච්ඡොව හුත්වා විහාසි. ''අරහා''ති පන තෙහි සම්භාවියමානො ''අරහා''ති අත්තානං අමඤ්ඤි, උපරූපරි චස්ස සක්කාරගරුකාරො අභිවඩ්ඪි, ලාභී ච අහොසි උළාරානං පච්චයානං. තෙන වුත්තං – **''තෙන ඛො පන සමයෙන බාහියො දාරුචීරියො සුප්පාරකෙ පටිවසති සමුද්දතීරෙ සක්කතො ගරුකතො''**තිආදි.

තත්ථ **සක්කතො**ති සක්කච්චං ආදරෙන උපට්ඨානවසෙන සක්කතො. **ගරුකතො**ති ගුණවිසෙසෙන යුත්තොති අධිප්පායෙන පාසාණච්ඡත්තං විය ගරුකරණවසෙන ගරුකතො. **මානිතො**ති මනසා සම්භාවනවසෙන මානිතො. **පූජිතො**ති පුප්ඵගන්ධාදීහි පූජාවසෙන පූජිතො. **අපචිතො**ති අභිප්පසන්නචිත්තෙහි මග්ගදානආසනාභිහරණාදිවසෙන අපචිතො. **ලාභී චීවර...පෙ.... පරික්ඛාරාන**න්ති පණීතපණීතානං උපරූපරි උපනීයමානානං චීවරාදීනං චතුන්නං පච්චයානං ලහනවසෙන ලාභී.

අපරො නයො – **සක්කතො**ති සක්කාරප්පත්තො. **ගරුකතො**ති ගරුකාරප්පත්තො. **මානිතො**ති බහුමානිතො මනසා පියායිතො ච. **පූජිතො**ති චතුපච්චයාභිපූජාය පූජිතො. **අපචිතො**ති අපචායනප්පත්තො. යස්ස හි චත්තාරො පච්චයෙ සක්කත්වා සුඅභිසඞ්ඛතෙ පණීතපණීතෙ දෙන්ති, සො **සක්කතො**. යස්මිං ගරුභාවං පච්චුපට්ඨපෙත්වා දෙන්ති, සො **ගරුකතො**. යං මනසා පියායන්ති බහුමඤ්ඤන්ති ච, සො **මානිතො**. යස්ස සබ්බම්පෙතං පූජනවසෙන කරොන්ති, සො **පූජිතො**. යස්ස අභිවාදනපච්චුට්ඨානඤ්ජලිකම්මාදිවසෙන පරමනිපච්චකාරං කරොන්ති, සො **අපචිතො**. බාහියස්ස පන තෙ සබ්බමෙතං අකංසු. තෙන වුත්තං – ''බාහියො දාරුචීරියො සුප්පාරකෙ පටිවසති සක්කතො''තිආදි. එත්ථ ච චීවරං සො අග්ගණ්හන්තොපි ''එහි, භන්තෙ, ඉමං වත්ථං පටිග්ගණ්හාහී''ති උපනාමනවසෙන චීවරස්සාපි ''ලාභී''ත්වෙව වුත්තො.

රහොගතස්සාති රහසි ගතස්ස. **පටිසල්ලීනස්සා**ති එකීභූතස්ස බහූහි මනුස්සෙහි ''අරහා''ති වුච්චමානස්ස තස්ස ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන **චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි** චිත්තස්ස මිච්ඡාසඞ්කප්පො උප්පජ්ජි. කථං? **යෙ ඛො කෙචි ලොකෙ අරහන්තො වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නා, අහං තෙසං අඤ්ඤතරො**ති. තස්සත්ථො – යෙ ඉමස්මිං සත්තලොකෙ කිලෙසාරීනං හතත්තා පූජාසක්කාරාදීනඤ්ච අරහභාවෙන අරහන්තො, යෙ කිලෙසාරීනං හනනෙන අරහත්තමග්ගං සමාපන්නා, තෙසු අහං එකොති.

පුරාණසාලොහිතාති පුරිමස්මිං භවෙ සාලොහිතා බන්ධුසදිසා එකතො කතසමණධම්මා දෙවතා. කෙචි පන ''පුරාණසාලොහිතාති පුරාණකාලෙ භවන්තරෙ සාලොහිතා මාතුභූතා එකා දෙවතා''ති වදන්ති, තං අට්ඨකථායං පටික්ඛිපිත්වා පුරිමොයෙවත්ථො ගහිතො.

පුබ්බෙ කිර කස්සපදසබලස්ස සාසනෙ ඔසක්කමානෙ සාමණෙරාදීනං විප්පකාරං දිස්වා සත්ත භික්ඛූ සංවෙගප්පත්තා ''යාව සාසනං න අන්තරධායති, තාව අත්තනො පතිට්ඨං කරිස්සාමා''ති සුවණ්ණචෙතියං වන්දිත්වා අරඤ්ඤං පවිට්ඨා එකං පබ්බතං දිස්වා ''ජීවිතෙ සාලයා නිවත්තන්තු, නිරාලයා ඉමං පබ්බතං අභිරුහන්තූ''ති වත්වා නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා සබ්බෙ තං පබ්බතං අභිරුය්හ නිස්සෙණිං පාතෙත්වා සමණධම්මං කරිංසු. තෙසු සඞ්ඝත්ථෙරො එකරත්තාතික්කමෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. සො උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං ආනෙත්වා තෙ භික්ඛූ, ''ආවුසො, ඉතො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථා''ති ආහ. තෙ ''තුම්හෙ, භන්තෙ, අත්තනො ආනුභාවෙන එවං අකත්ථ, මයම්පි සචෙ තුම්හෙ විය විසෙසං නිබ්බත්තෙස්සාම, සයමෙව ආහරිත්වා භුඤ්ජිස්සාමා''ති භුඤ්ජිතුං න ඉච්ඡිංසු. තතො දුතියදිවසෙ දුතියත්ථෙරො අනාගාමිඵලං පාපුණි, සොපි තථෙව පිණ්ඩපාතං ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා ඉතරෙ නිමන්තෙසි, තෙපි තථෙව පටික්ඛිපිංසු. තෙසු අරහත්තප්පත්තො පරිනිබ්බායි, අනාගාමී සුද්ධාවාසභූමියං නිබ්බත්ති. ඉතරෙ පන පඤ්ච ජනා ඝටෙන්තා වායමන්තාපි විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛිංසු. තෙ අසක්කොන්තා තත්ථෙව පරිසුස්සිත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. එකං බුද්ධන්තරං දෙවෙසුයෙව සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ දෙවලොකතො චවිත්වා තත්ථ තත්ථ කුලඝරෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙසු හි එකො පක්කුසාති රාජා අහොසි, එකො කුමාරකස්සපො, එකො දබ්බො මල්ලපුත්තො, එකො සභියො පරිබ්බාජකො, එකො බාහියො දාරුචීරියො. තත්ථ යො සො අනාගාමී බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො, තං සන්ධායෙතං වුත්තං ''පුරාණසාලොහිතා දෙවතා''ති. දෙවපුත්තොපි හි දෙවධීතා විය දෙවො එව දෙවතාති කත්වා දෙවතාති වුච්චති ''අථ ඛො අඤ්ඤතරා දෙවතා''තිආදීසු විය. ඉධ පන බ්‍රහ්මා දෙවතාති අධිප්පෙතො.

තස්ස හි බ්‍රහ්මුනො තත්ථ නිබ්බත්තසමනන්තරමෙව අත්තනො බ්‍රහ්මසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ආගතට්ඨානං ආවජ්ජෙන්තස්ස සත්තන්නං ජනානං පබ්බතං ආරුය්හ සමණධම්මකරණං, තත්ථෙකස්ස පරිනිබ්බුතභාවො, අනාගාමිඵලං පත්වා අත්තනො ච එත්ථ නිබ්බත්තභාවො උපට්ඨාසි. සො ''කත්ථ නු ඛො ඉතරෙ පඤ්ච ජනා''ති ආවජ්ජෙන්තො කාමාවචරදෙවලොකෙ තෙසං නිබ්බත්තභාවං ඤත්වා අපරභාගෙ කාලානුකාලං ''කින්නු ඛො කරොන්තී''ති තෙසං පවත්තිං ඔලොකෙතියෙව. ඉමස්මිං පන කාලෙ ''කහං නු ඛො''ති ආවජ්ජෙන්තො බාහියං සුප්පාරකපට්ටනං උපනිස්සාය දාරුචීරධාරිං කොහඤ්ඤෙන ජීවිකං කප්පෙන්තං දිස්වා ''අයං මයා සද්ධිං පුබ්බෙ නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා පබ්බතං අභිරුහිත්වා සමණධම්මං කරොන්තො අතිසල්ලෙඛවුත්තියා ජීවිතෙ අනපෙක්ඛො අරහතාපි ආභතං පිණ්ඩපාතං අපරිභුඤ්ජිත්වා ඉදානි සම්භාවනාධිප්පායො අනරහාව අරහත්තං පටිජානිත්වා විචරති ලාභසක්කාරසිලොකං නිකාමයමානො, දසබලස්ස ච නිබ්බත්තභාවං න ජානාති, හන්ද නං සංවෙජෙත්වා බුද්ධුප්පාදං ජානාපෙස්සාමී''ති තාවදෙව බ්‍රහ්මලොකතො ඔතරිත්වා රත්තිභාගෙ සුප්පාරකපට්ටනෙ දාරුචීරියස්ස සම්මුඛෙ පාතුරහොසි. බාහියො අත්තනො වසනට්ඨානෙ උළාරං ඔභාසං දිස්වා ''කිං නු ඛො එත''න්ති බහි නික්ඛමිත්වා ඔලොකෙන්තො ආකාසෙ ඨිතං මහාබ්‍රහ්මානං දිස්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ''කෙ තුම්හෙ''ති පුච්ඡි. අථස්ස සො බ්‍රහ්මා ''අහං තෙ පොරාණකසහායො තදා අනාගාමිඵලං පත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො, ත්වං පන කිඤ්චි විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො තදා පුථුජ්ජනකාලකිරියං කත්වා සංසරන්තො ඉදානි තිත්ථියවෙසධාරී අනරහාව සමානො 'අරහා අහ'න්ති ඉමං ලද්ධිං ගහෙත්වා විචරසීති ඤත්වා ආගතො, නෙව ඛො ත්වං, බාහිය, අරහා, පටිනිස්සජ්ජෙතං පාපකං දිට්ඨිගතං, මා තෙ අහොසි දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය, සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො. සො හි භගවා අරහා, ගච්ඡ නං පයිරුපාසස්සූ''ති ආහ. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො බාහියස්ස දාරුචීරියස්ස පුරාණසාලොහිතා දෙවතා''**තිආදි.

තත්ථ **අනුකම්පිකාති** අනුග්ගහසීලා කරුණාධිකා. **අත්ථකාමාති** හිතකාමා මෙත්තාධිකා. පුරිමපදෙන චෙත්ථ බාහියස්ස දුක්ඛාපනයනකාමතං තස්සා දෙවතාය දස්සෙති, පච්ඡිමෙන හිතූපසංහාරං. **චෙතසාති** අත්තනො චිත්තෙන, චෙතොසීසෙන චෙත්ථ චෙතොපරියඤාණං ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. **චෙතොපරිවිතක්කන්ති** තස්ස චිත්තප්පවත්තිං. **අඤ්ඤායාති** ජානිත්වා. **තෙනුපසඞ්කමීති** සෙය්‍යථාපි නාම බලවා පුරිසො සමිඤ්ජිතං වා බාහං පසාරෙය්‍ය, පසාරිතං වා බාහං සමිඤ්ජෙය්‍ය, එවමෙව බ්‍රහ්මලොකෙ අන්තරහිතො බාහියස්ස පුරතො පාතුභවනවසෙන උපසඞ්කමි. **එතදවොචාති** ''යෙ ඛො කෙචි ලොකෙ අරහන්තො වා''තිආදිපවත්තමිච්ඡාපරිවිතක්කං බාහියං සහොඩං චොරං ගණ්හන්තො විය ''නෙව ඛො ත්වං, බාහිය, අරහා''තිආදිකං එතං ඉදානි වුච්චමානවචනං බ්‍රහ්මා අවොච. **නෙව ඛො ත්වං, බාහිය, අරහාති** එතෙන තදා බාහියස්ස අසෙක්ඛභාවං පටික්ඛිපති, **නාපි අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නොති** එතෙන සෙක්ඛභාවං, උභයෙනපිස්ස අනරියභාවමෙව දීපෙති. **සාපි තෙ පටිපදා නත්ථි, යාය ත්වං අරහා වා අස්ස අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නොති** ඉමිනා පනස්ස කල්‍යාණපුථුජ්ජනභාවම්පි පටික්ඛිපති. තත්ථ **පටිපදාති** සීලවිසුද්ධිආදයො ඡ විසුද්ධියො. පටිපජ්ජති එතාය අරියමග්ගෙති පටිපදා. **අස්සාති** භවෙය්‍යාසි.

අයඤ්චස්ස අරහත්තාධිමානො කිං නිස්සාය උප්පන්නොති? ''අප්පිච්ඡතාය සන්තුට්ඨිතාය සල්ලෙඛතාය දීඝරත්තං කතාධිකාරත්තා තදඞ්ගප්පහානවසෙන කිලෙසානං විහතත්තා අරහත්තාධිමානො උප්පන්නො''ති කෙචි වදන්ති. අපරෙ පනාහු ''බාහියො පඨමාදිඣානචතුක්කලාභී, තස්මාස්ස වික්ඛම්භනප්පහානෙන කිලෙසානං අසමුදාචාරතො අරහත්තාධිමානො උප්පජ්ජතී''ති. තදුභයම්පි තෙසං මතිමත්තමෙව ''සම්භාවනාධිප්පායො ලාභසක්කාරසිලොකං නිකාමයමානො''ති ච අට්ඨකථායං ආගතත්තා. තස්මා වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අථ බාහියො ආකාසෙ ඨත්වා කථෙන්තං මහාබ්‍රහ්මානං ඔලොකෙත්වා චින්තෙසි – ''අහො භාරියං වත කම්මං, යමහං අරහාති චින්තෙසිං, අයඤ්ච 'අරහත්තගාමිනී පටිපදාපි තෙ නත්ථී'ති වදති, අත්ථි නු ඛො ලොකෙ කොචි

අරහා''ති? අථ නං පුච්ඡි. තෙන වුත්තං – **''අථ කෙ චරහි දෙවතෙ ලොකෙ අරහන්තො වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නා''**ති.

තත්ථ **අථා**ති පුච්ඡාරම්භෙ නිපාතො. **කෙ චරහී**ති කෙ එතරහි. **ලොකෙ**ති ඔකාසලොකෙ. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – භාජනලොකභූතෙ සකලස්මිං ජම්බුදීපතලෙ කස්මිං ඨානෙ අරහන්තො වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නා එතරහි විහරන්ති, යත්ථ මයං තෙ උපසඞ්කමිත්වා තෙසං ඔවාදෙ ඨත්වා වට්ටදුක්ඛතො මුච්චිස්සාමාති. **උත්තරෙසූ**ති සුප්පාරකපට්ටනතො පුබ්බුත්තරදිසාභාගං සන්ධාය වුත්තං.

අරහන්ති ආරකත්තා අරහං. ආරකා හි සො සබ්බකිලෙසෙහි සුවිදූරවිදූරෙ ඨිතො මග්ගෙන සවාසනානං කිලෙසානං විද්ධංසිතත්තා. අරීනං වා හතත්තා අරහං. භගවතා හි කිලෙසාරයො අනවසෙසතො අරියමග්ගෙන හතා සමුච්ඡින්නාති. අරානං වා හතත්තා අරහං. යඤ්ච අවිජ්ජාභවතණ්හාමයනාභි පුඤ්ඤාදිඅභිසඞ්ඛාරාරං ජරාමරණනෙමි ආසවසමුදයමයෙන අක්ඛෙන විජ්ඣිත්වා තිභවරථෙ සමායොජිතං අනාදිකාලප්පවත්තං සංසාරචක්කං. තස්සානෙන බොධිමණ්ඩෙ වීරියපාදෙහි සීලපථවියං පතිට්ඨාය සද්ධාහත්ථෙන කම්මක්ඛයකරඤාණඵරසුං ගහෙත්වා සබ්බෙපි අරා හතා විහතා විද්ධංසිතාති. අරහතීති වා අරහං. භගවා හි සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යත්තා උළාරෙ චීවරාදිපච්චයෙ පූජාවිසෙසඤ්ච අරහති. රහාභාවතො වා අරහං. තථාගතො හි සබ්බසො සමුච්ඡින්නරාගාදිකිලෙසත්තා පාපකිලෙසස්සාපි අසම්භවතො පාපකරණෙ රහාභාවතොපි අරහන්ති වුච්චති.

සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා **සම්මාසම්බුද්ධො**. භගවා හි අභිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යතො, පරිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ පරිඤ්ඤෙය්‍යතො, පහාතබ්බෙ ධම්මෙ පහාතබ්බතො, සච්ඡිකාතබ්බෙ ධම්මෙ සච්ඡිකාතබ්බතො, භාවෙතබ්බෙ ධම්මෙ භාවෙතබ්බතො අභිසම්බුජ්ඣි. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිඤ්ඤාතං, භාවෙතබ්බඤ්ච භාවිතං;
> පහාතබ්බං පහීනං මෙ, තස්මා බුද්ධොස්මි බ්‍රාහ්මණා''ති. (සු. නි. 563; ම. නි. 2.399; විසුද්ධි. 1.131);

අපිච කුසලෙ ධම්මෙ අනවජ්ජසුඛවිපාකතො, අකුසලෙ ධම්මෙ සාවජ්ජදුක්ඛවිපාකතොතිආදිනා සබ්බත්තිකදුකාදිවසෙන අයමත්ථො නෙතබ්බො. ඉති අවිපරීතං සයම්භුඤාණෙන සබ්බාකාරතො සබ්බධම්මානං අභිසම්බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධොති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.129-131) ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **අරහත්තායා**ති අග්ගඵලප්පටිලාභාය. **ධම්මං දෙසෙතී**ති ආදිකල්‍යාණාදිගුණවිසෙසයුත්තං සීලාදිපටිපදාධම්මං සමථවිපස්සනාධම්මමෙව වා වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං උපදිසති කථෙති.

සංවෙජිතොති ''ධිරත්ථු වත, භො, පුථුජ්ජනභාවස්ස, යෙනාහං අනරහාව සමානො අරහාති අමඤ්ඤිං, සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තං න ජානිං, දුජ්ජානං ඛො පනිදං ජීවිතං, දුජ්ජානං මරණ''න්ති සංවෙගමාපාදිතො, දෙවතාවචනෙන යථාවුත්තෙනාකාරෙන සංවිග්ගමානසොති අත්ථො. **තාවදෙවා**ති තස්මිංයෙව ඛණෙ. **සුප්පාරකා පක්කාමී**ති බුද්ධොති නාමමපි සවනෙන උප්පන්නාය බුද්ධාරම්මණාය පීතියා සංවෙගෙන ච චොදියමානහදයො සුප්පාරකපට්ටනතො සාවත්ථිං උද්දිස්ස පක්කන්තො. **සබ්බත්ථ එකරත්තිපරිවාසෙනා**ති සබ්බස්මිං මග්ගෙ එකරත්තිවාසෙනෙව අගමාසි. සුප්පාරකපට්ටනතො හි සාවත්ථී වීසයොජනසතෙ හොති, තඤ්චායං එත්තකං අද්ධානං එකරත්තිවාසෙන අගමාසි. යදා සුප්පාරකතො නික්ඛන්තො, තදහෙව සාවත්ථිං සම්පත්තොති.

කථං පනායං එවං අගමාසීති? දෙවතානුභාවෙන, ''බුද්ධානුභාවෙනා''තිපි වදන්ති. ''සබ්බත්ථ එකරත්තිපරිවාසෙනා''ති පන වුත්තත්තා මග්ගස්ස ච වීසයොජනසතිකත්තා අන්තරාමග්ගෙ ගාමනිගමරාජධානීසු යත්ථ යත්ථ රත්තියං වසති, තත්ථ තත්ථ දුතියං අරුණං අනුට්ඨාපෙත්වා සබ්බත්ථ එකරත්තිවාසෙනෙව සාවත්ථිං උපසඞ්කමීති අයමත්ථො දීපිතො හොතීති. නයිදං එවං දට්ඨබ්බං. සබ්බස්මිං වීසයොජනසතිකෙ මග්ගෙ එකරත්තිවාසෙනාති ඉමස්ස අත්ථස්ස අධිප්පෙතත්තා. එකරත්තිමත්තං සො සකලස්මිං තස්මිං මග්ගෙ වසිත්වා පච්ඡිමදිවසෙ පුබ්බණ්හසමයෙ සාවත්ථිං අනුප්පත්තොති.

භගවාපි බාහියස්ස ආගමනං ඤත්වා ''න තාවස්ස ඉන්ද්‍රියානි පරිපාකං ගතානි, ඛණන්තරෙ පන පරිපාකං ගමිස්සන්තී''ති තස්ස ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකං ආගමයමානො මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො තස්මිං ඛණෙ සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පාවිසි. සො ච ජෙතවනං පවිසිත්වා භුත්තපාතරාසෙ කායාලසියවිමොචනත්ථං අබ්භොකාසෙ චඞ්කමන්තෙ සම්බහුලෙ භික්ඛූ පස්සිත්වා ''කහං නු ඛො එතරහි භගවා''ති පුච්ඡි. භික්ඛූ ''භගවා සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො''ති වත්වා පුච්ඡිංසු ''ත්වං පන කුතො ආගතො''ති? ''සුප්පාරකපට්ටනතො ආගතොම්හී''ති. ''දූරතො ආගතොසි, නිසීද, තාව පාදෙ ධොවිත්වා මක්ඛෙත්වා ථොකං විස්සමාහි, ආගතකාලෙ සත්ථාරං දක්ඛිසී''ති. ''අහං, භන්තෙ, අත්තනො ජීවිතන්තරායං න ජානාමි, එකරත්තෙනෙවම්හි කත්ථචිපි චිරං අට්ඨත්වා අනිසීදිත්වා වීසයොජනසතිකං මග්ගං ආගතො, සත්ථාරං පස්සිත්වාව විස්සමිස්සාමී''ති වත්වා තරමානරූපො සාවත්ථිං පවිසිත්වා අනොපමාය බුද්ධසිරියා

විරොචමානං භගවන්තං පස්සි. තෙන වුත්තං **“තෙන ඛො පන සමයෙන සම්බහුලා භික්ඛූ අබ්භොකාසෙ චඞ්කමන්ති. අථ ඛො බාහියො දාරුචීරියො යෙන තෙ භික්ඛූ තෙනුපසඞ්කමි”**තිආදි.

තත්ථ **කහන්ති** කත්ථ. **නූති** සංසයෙ, **ඛොති** පදපූරණෙ, කස්මිං නු ඛො පදෙසෙති අත්ථො. **දස්සනකාමම්හාති** දට්ඨුකාමා අම්හ. මයඤ්හි තං භගවන්තං අන්ධො විය චක්ඛුං, බධිරො විය සොතං, මූගො විය කල්‍යාණවාක්කරණං, හත්ථපාදවිකලො විය හත්ථපාදෙ, දලිද්දො විය ධනසම්පදං, කන්තාරද්ධානප්පටිපන්නො විය ඛෙමන්තභූමිං, රොගාභිභූතො විය ආරොග්‍යං, මහාසමුද්දෙ භින්නනාවො විය මහාකුල්ලං පස්සිතුං උපසඞ්කමිතුඤ්ච ඉච්ඡාමාති දස්සෙති. **තරමානරූපොති** තරමානාකාරො.

පාසාදිකන්ති බාත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාකෙතුමාලාලඞ්කතාය සමන්තපාසාදිකාය අත්තනො සරීරසොභාසම්පත්තියා රූපකායදස්සනබ්‍යාවටස්ස ජනස්ස සබ්බභාගතො පසාදාවහං. **පසාදනීයන්ති** දසබලචතුවෙසාරජ්ජඅසාධාරණඤාණඅට්ඨාරසාවෙණික- බුද්ධධම්මප්පභුතිඅපරිමාණගුණගණසමන්නාගතාය ධම්මකායසම්පත්තියා සරික්ඛකජනස්ස පසාදනීයං පසීදිතබ්බයුත්තං පසාදාරහං වා. **සන්තින්ද්‍රියන්ති** චක්ඛාදිපඤ්චින්ද්‍රියලොලභාවාපගමනෙන වූපසන්තපඤ්චින්ද්‍රියං. **සන්තමානසන්ති** ඡට්ඨස්ස මනින්ද්‍රියස්ස නිබ්බිසෙවනභාවූපගමනෙන වූපසන්තමානසං. **උත්තමදමථසමථමනුප්පත්තන්ති** ලොකුත්තරපඤ්ඤාවිමුත්තිචෙතොවිමුත්තිසඞ්ඛාතං උත්තමං දමථං සමථඤ්ච අනුප්පත්වා අධිගන්ත්වා ඨිතං. **දන්තන්ති** සුපරිසුද්ධකායසමාචාරතාය චෙව හත්ථපාදකුක්කුච්චාභාවතො දවාදිඅභාවතො ච කායෙන දන්තං. **ගුත්තන්ති** සුපරිසුද්ධවචීසමාචාරතාය චෙව නිරත්ථකවාචාභාවතො දවාදිඅභාවතො ච වාචාය ගුත්තං. **යතින්ද්‍රියන්ති** සුපරිසුද්ධමනොසමාචාරතාය අරියිද්ධියොගෙන අබ්‍යාවටඅප්පටිසඞ්ඛානුපෙක්ඛාභාවතො ච මනින්ද්‍රියවසෙන යතින්ද්‍රියං. **නාගන්ති** ඡන්දාදිවසෙන අගමනතො, පහීනානං රාගාදිකිලෙසානං පුනානාගමනතො, කස්සචිපි ආගුස්ස සබ්බථාපි අකරණතො, පුනබ්භවස්ස ච අගමනතොති ඉමෙහි කාරණෙහි නාගං. එත්ථ ච පාසාදිකන්ති ඉමිනා රූපකායෙන භගවතො පමාණභූතතං දීපෙති, පසාදනීයන්ති ඉමිනා ධම්මකායෙන, සන්තින්ද්‍රියන්තිආදිනා සෙසෙහි පමාණභූතතං දීපෙති. තෙන චතුප්පමාණිකෙ ලොකසන්නිවාසෙ අනවසෙසතො සත්තානං භගවතො පමාණභාවො පකාසිතොති වෙදිතබ්බො.

එවංභූතඤ්ච භගවන්තං අන්තරවීථියං ගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘චිරස්සං වත මෙ සම්මාසම්බුද්ධො දිට්ඨො’’ති හට්ඨතුට්ඨො පඤ්චවණ්ණාය පීතියා නිරන්තරං ඵුටසරීරො පීතිවිප්ඵාරිතවිවටනිච්චලලොචනො දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔණතසරීරො භගවතො සරීරප්පභාවෙමජ්ඣං අජ්ඣොගාහෙත්වා තත්ථ නිමුජ්ජන්තො භගවතො සමීපං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා භගවතො පාදෙ සම්බාහන්තො පරිචුම්බන්තො ‘‘දෙසෙතු මෙ, භන්තෙ, භගවා ධම්ම’’න්ති ආහ. තෙන වුත්තං – **“භගවතො පාදෙ සිරසා නිපතිත්වා භගවන්තං එතදවොච – ‘දෙසෙතු මෙ, භන්තෙ, භගවා ධම්මං, දෙසෙතු සුගතො ධම්මං, යං මමස්ස දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා’”**ති.

තත්ථ **සුගතොති** සොභනගමනත්තා, සුන්දරං ඨානං ගතත්තා, සම්මා ගතත්තා, සම්මා ගදත්තා සුගතො. ගමනම්පි හි ගතන්ති වුච්චති, තඤ්ච භගවතො සොභනං පරිසුද්ධං අනවජ්ජං. කිං පන තන්ති? අරියමග්ගො. තෙන හෙස ගමනෙන ඛෙමං දිසං අසජ්ජමානො ගතො, අඤ්ඤෙපි ගමෙතීති සොභනගමනත්තා සුගතො. සුන්දරඤ්චෙස ඨානං අමතං නිබ්බානං ගතොති සුන්දරං ඨානං ගතත්තා සුගතො. සම්මා ච ගතත්තා සුගතො තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනෙ කිලෙසෙ පුන අපච්චාගමනතො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතීති සුගතො. සකදාගාමි…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන…පෙ…. න පච්චාගච්ඡතීති සුගතො’’ති (චූළනි. මෙත්තගූමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 27).

අථ වා සම්මා ගතත්තාති තීසුපි අවත්ථාසු සම්මාපටිපත්තියා ගතත්තා, සුප්පටිපන්නත්තාති අත්ථො. දීපඞ්කරපාදමූලතො හි පට්ඨාය යාව මහාබොධිමණ්ඩා තාව සමතිංසපාරමීපූරිතාය සම්මාපටිපත්තියා ඤාතත්ථචරියාය ලොකත්ථචරියාය බුද්ධත්ථචරියාය කොටිං පාපුණිත්වා සබ්බලොකස්ස හිතසුඛමෙව පරිබ්රූහන්තො සස්සතං උච්ඡෙදං කාමසුඛං අත්තකිලමථන්ති ඉමෙ අන්තෙ අනුපගච්ඡන්තියා අනුත්තරාය බොජ්ඣඞ්ගභාවනාසඞ්ඛාතාය මජ්ඣිමාය පටිපදාය අරියසච්චෙසු තතො පරං සමධිගතධම්මාධිපතෙය්‍යො සබ්බසත්තෙසු අවිසයාය සම්මාපටිපත්තියා ච ගතො පටිපන්නොති එවම්පි සම්මා ගතත්තා සුගතො. සම්මා චෙස ගදති යුත්තට්ඨානෙ යුත්තමෙව වාචං භාසතීති සුගතො. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘කාලවාදී , භූතවාදී, අත්ථවාදී, ධම්මවාදී, විනයවාදී, නිධානවතිං වාචං භාසිතා කාලෙන සාපදෙසං පරියන්තවතිං අත්ථසංහිත’’න්ති (දී. නි. 1.9; ම. නි. 3.14).

අපරම්පි වුත්තං –

‘‘යා සා වාචා අභූතා අතච්ඡා අනත්ථසංහිතා, යා ච පරෙසං අප්පියා අමනාපා, න තං තථාගතො වාචං භාසතී’’තිආදි (ම. නි. 2.86).

එවං සම්මා ගදත්තාපි සුගතො.

යං මමස්ස දීඝරත්තං හිතාය සුඛායාති යං ධම්මස්ස උපදිසනං චිරකාලං මම ඣානවිමොක්ඛාදිහිතාය තදධිගන්තබ්බසුඛාය ච සියා. **අකාලො ඛො තාව බාහියාති** තව ධම්මදෙසනාය න තාව කාලොති අත්ථො. කිං පන භගවතො සත්තහිතපටිපත්තියා අකාලොපි නාම අත්ථි, යතො භගවා කාලවාදීති? වුච්චතෙ – කාලොති චෙත්ථ වෙනෙය්‍යානං ඉන්ද්‍රියපරිපාකකාලො අධිප්පෙතො. යස්මා පන තදා බාහියස්ස අත්තනො ඉන්ද්‍රියානං පරිපක්කාපරිපක්කභාවො දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යො, තස්මා භගවා තං අවත්වා අත්තනො අන්තරවීථියං ඨිතභාවමස්ස කාරණං අපදිසන්තො ආහ **‘‘අන්තරඝරං පවිට්ඨම්හා’’**ති. **දුජ්ජානන්ති** දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යං. **ජීවිතන්තරායානන්ති** ජීවිතස්ස අන්තරායකරධම්මානං වත්තනං අවත්තනං වාති වත්තුකාමො සම්භමවසෙන ‘‘ජීවිතන්තරායාන’’න්ති ආහ. තථා හි අනෙකපච්චයප්පටිබද්ධවුත්තිජීවිතං අනෙකරූපා ච තදන්තරායා. වුත්තඤ්හි –

‘‘අජ්ජෙව කිච්චමාතප්පං, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;
න හි නො සඞ්ගරං තෙන, මහාසෙනෙන මච්චුනා’’ති. (ම. නි. 3.272; නෙත්ති. 103);

කස්මා පනායං ජීවිතන්තරායමෙව තාව පුරක්ඛරොති? ‘‘නිමිත්තඤ්ඤුතාය අදිට්ඨකොසල්ලෙන වා’’ති කෙචි. අපරෙ ‘‘දෙවතාය සන්තිකෙ ජීවිතන්තරායස්ස සුතත්තා’’ති වදන්ති. අන්තිමභවිකත්තා පන උපනිස්සයසම්පත්තියා චොදියමානො එවමාහ. න හි තෙසං අප්පත්තඅරහත්තානං ජීවිතක්ඛයො හොති. කිං පන කාරණා භගවා තස්ස ධම්මං දෙසෙතුකාමොව ද්වික්ඛත්තුං පටික්ඛිපි? එවං කිරස්ස අහොසි ‘‘ඉමස්ස මං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය සකලසරීරං පීතියා නිරන්තරං ඵුටං, අතිබලවා පීතිවෙගො, ධම්මං සුත්වාපි න තාව සක්ඛිස්සති පටිවිජ්ඣිතුං. යාව පන මජ්ඣත්තුපෙක්ඛා සණ්ඨාති, තාව තිට්ඨතු, වීසයොජනසතං මග්ගං ආගතත්තා දරථොපිස්ස කායෙ බලවා, සොපි තාව පටිප්පස්සම්භතූ’’ති. තස්මා ද්වික්ඛත්තුං පටික්ඛිපි. කෙචි පන ‘‘ධම්මස්සවනෙ ආදරජනනත්ථං භගවා එවමකාසී’’ති වදන්ති. තතියවාරං යාචිතො පන මජ්ඣත්තුපෙක්ඛං දරථප්පටිපස්සද්ධිං පච්චුපට්ඨිතඤ්චස්ස ජීවිතන්තරායං දිස්වා ‘‘ඉදානි ධම්මදෙසනාය කාලො’’ති චින්තෙත්වා **‘‘තස්මා තිහා’’**තිආදිනා ධම්මදෙසනං ආරභි.

තත්ථ **තස්මාති** යස්මා ත්වං උස්සුක්කජාතො හුත්වා අතිවිය මං යාචසි, යස්මා වා ජීවිතන්තරායානං දුජ්ජානතං වදසි, ඉන්ද්‍රියානි ච තෙ පරිපාකං ගතානි, තස්මා. **තිහාති** නිපාතමත්තං. **තෙති** තයා **එවන්ති** ඉදානි වත්තබ්බාකාරං වදති.

සික්ඛිතබ්බන්ති අධිසීලසික්ඛාදීනං තිස්සන්නම්පි සික්ඛානං වසෙන සික්ඛනං කාතබ්බං. යථා පන සික්ඛිතබ්බං, තං දස්සෙන්තො **‘‘දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සතී’’**තිආදිමාහ.

තත්ථ **දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තන්ති** රූපායතනෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨමත්තං. යථා හි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං රූපෙ රූපමත්තමෙව පස්සති, න අනිච්චාදිසභාවං, එවමෙව සෙසං. චක්ඛුද්වාරිකවිඤ්ඤාණෙන හි මෙ දිට්ඨමත්තමෙව භවිස්සතීති සික්ඛිතබ්බන්ති අත්ථො. අථ වා දිට්ඨෙ දිට්ඨං නාම චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපවිජානනන්ති අත්ථො. මත්තන්ති පමාණං. දිට්ඨං මත්තා එතස්සාති දිට්ඨමත්තං, චක්ඛුවිඤ්ඤාණමත්තමෙව චිත්තං භවිස්සතීති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා ආපාථගතෙ රූපෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න රජ්ජති, න දුස්සති, න මුය්හති, එවං රාගාදිවිරහෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණමත්තමෙව මෙ ජවනං භවිස්සති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණප්පමාණෙනෙව ජවනං ඨපෙස්සාමීති.

අථ වා දිට්ඨං නාම චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨං රූපං, දිට්ඨමත්තං නාම තත්ථෙව උප්පන්නං සම්පටිච්ඡනසන්තීරණවොට්ඨබ්බනසඞ්ඛාතං චිත්තත්තයං. යථා තං න රජ්ජති, න දුස්සති, න මුය්හති, එවං ආපාථගතෙ රූපෙ තෙනෙව සම්පටිච්ඡනාදිප්පමාණෙන ජවනං උප්පාදෙස්සාමි, නාහං තං පමාණං අතික්කමිත්වා රජ්ජනාදිවසෙන උප්පජ්ජිතුං දස්සාමීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එසෙව නයො සුතමුතෙ . **මුතන්ති** තදාරම්මණවිඤ්ඤාණෙහි සද්ධිං ගන්ධරසඵොට්ඨබ්බායතනං වෙදිතබ්බං. **විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තන්ති** එත්ථ පන විඤ්ඤාතං නාම මනොද්වාරාවජ්ජනෙන විඤ්ඤාතාරම්මණං. තස්මිං විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තන්ති ආවජ්ජනප්පමාණං. යථා ආවජ්ජනං න රජ්ජති, න දුස්සති, න මුය්හති, එවං රජ්ජනාදිවසෙන ච උප්පජ්ජිතුං අදත්වා ආවජ්ජනප්පමාණෙනෙව චිත්තං ඨපෙස්සාමීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **එවඤ්හි තෙ, බාහිය, සික්ඛිතබ්බන්ති** එවං ඉමාය පටිපදාය තයා, බාහිය, තිස්සන්නං සික්ඛානං අනුවත්තනවසෙන සික්ඛිතබ්බං.

ඉති භගවා බාහියස්ස සංඛිත්තරුචිතාය ඡහි විඤ්ඤාණකායෙහි සද්ධිං ඡළාරම්මණභෙදභින්නං විපස්සනාය විසයං දිට්ඨාදීහි චතූහි කොට්ඨාසෙහි විභජිත්වා තත්ථස්ස ඤාතතීරණපරිඤ්ඤං දස්සෙති. කථං? එත්ථ හි රූපායතනං පස්සිතබ්බට්ඨෙන දිට්ඨං නාම, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං පන සද්ධිං තංද්වාරිකවිඤ්ඤාණෙහි දස්සනට්ඨෙන, තදුභයම්පි යථාපච්චයං පවත්තමානං ධම්මමත්තමෙව, න එත්ථ කොචි කත්තා වා කාරෙතා වා, යතො තං හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චං, උදයබ්බයප්පටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛං, අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තාති කුතො තත්ථ පණ්ඩිතස්ස රජ්ජනාදීනං ඔකාසොති? අයමෙත්ථ අධිප්පායො සුතාදීසුපි.

ඉදානි ඤාතතීරණපරිඤ්ඤාසු පතිට්ඨිතස්ස උපරි සහ මග්ගඵලෙන පහානපරිඤ්ඤං දස්සෙතුං, **“යතො ඛො තෙ, බාහිය”**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **යතොති** යදා, යස්මා වා. **තෙති** තව. **තතොති** තදා, තස්මා වා. **තෙනාති** තෙන දිට්ඨාදිනා, දිට්ඨාදිපටිබද්ධෙන රාගාදිනා වා. ඉදං වුත්තං හොති – බාහිය, තව යස්මිං කාලෙ යෙන වා කාරණෙන දිට්ඨාදීසු මයා වුත්තවිධිං පටිපජ්ජන්තස්ස අවිපරීතසභාවාවබොධෙන දිට්ඨාදිමත්තං භවිස්සති, තස්මිං කාලෙ තෙන වා කාරණෙන දිට්ඨාදිපටිබද්ධෙන රාගාදිනා සහ න භවිස්සසි, රත්තො වා දුට්ඨො වා මූළ්හො වා න භවිස්සසි, පහීනරාගාදිකත්තා තෙන වා දිට්ඨාදිනා සහ පටිබද්ධො න භවිස්සසීති. **තතො ත්වං, බාහිය, න තත්ථාති** යදා යස්මා වා ත්වං තෙන රාගෙන වා රත්තො දොසෙන වා දුට්ඨො මොහෙන වා මූළ්හො න භවිස්සසි, තදා තස්මා වා ත්වං තත්ථ දිට්ඨාදිකෙ න භවිස්සසි, තස්මිං දිට්ඨෙ වා සුතමුතවිඤ්ඤාතෙ වා “එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තා”ති තණ්හාමානදිට්ඨීහි අල්ලීනො පතිට්ඨිතො න භවිස්සසි. එත්තාවතා පහානපරිඤ්ඤං මත්ථකං පාපෙත්වා ඛීණාසවභූමි දස්සිතා.

තතො ත්වං, බාහිය, නෙවිධ න හුරං න උභයමන්තරෙනාති යදා ත්වං, බාහිය, තෙන රාගාදිනා තත්ථ දිට්ඨාදීසු පටිබද්ධො න භවිස්සසි, තදා ත්වං නෙව ඉධලොකෙ න පරලොකෙ න උභයත්ථාපි. **එසෙවන්තො දුක්ඛස්සාති** කිලෙසදුක්ඛස්ස ච වට්ටදුක්ඛස්ස ච අයමෙව හි අන්තො අයං පරිවටුමභාවොති අයමෙව හි එත්ථ අත්ථො. යෙ පන “උභයමන්තරෙනා”ති පදං ගහෙත්වා අන්තරාභවං නාම ඉච්ඡන්ති, තෙසං තං මිච්ඡා. අන්තරාභවස්ස හි භාවො අභිධම්මෙ පටික්ඛිත්තොයෙව. අන්තරෙනාති වචනං පන විකප්පන්තරදීපනං, තස්මා අයමෙත්ථ අත්ථො – “නෙව ඉධ න හුරං, අපරො විකප්පො න උභය”න්ති.

අථ වා අන්තරෙනාති වචනං පන විකප්පන්තරාභාවදීපනං. තස්සත්ථො – “නෙව ඉධ න හුරං, උභයමන්තරෙ පන න අඤ්ඤට්ඨානං අත්ථී”ති. යෙපි ච “අන්තරාපරිනිබ්බායී සම්භවෙසී”ති ච ඉමෙසං සුත්තපදානං අත්ථං අයොනිසො ගහෙත්වා “අත්ථියෙව අන්තරාභවො”ති වදන්ති, තෙපි යස්මා අවිහාදීසු තත්ථ තත්ථ ආයුවෙමජ්ඣං අනතික්කමිත්වා අන්තරා අග්ගමග්ගාධිගමෙන අනවසෙසකිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායතීති අන්තරාපරිනිබ්බායී, න අන්තරාභවභූතොති පුරිමස්ස සුත්තපදස්ස අත්ථො. පච්ඡිමස්ස ච යෙ භූතා එව, න භවිස්සන්ති, තෙ ඛීණාසවා පුරිමපදෙ භූතාති වුත්තා. තබ්බිරුද්ධතාය සම්භවමෙසන්තීති සම්භවෙසිනො, අප්පහීනභවසංයොජනත්තා සෙඛා පුථුජ්ජනා ච. චතූසු වා යොනීසු අණ්ඩජජලාබුජසත්තා යාව අණ්ඩකොසං වත්ථිකොසඤ්ච න භින්දන්ති, තාව සම්භවෙසී නාම, අණ්ඩකොසතො වත්ථිකොසතො ච බහි නික්ඛන්තා භූතා නාම. සංසෙදජා ඔපපාතිකා ච පඨමචිත්තක්ඛණෙ සම්භවෙසී නාම, දුතියචිත්තක්ඛණතො පට්ඨාය භූතා නාම. යෙන වා ඉරියාපථෙන ජායන්ති, යාව තතො අඤ්ඤං න පාපුණන්ති, තාව සම්භවෙසිනො, තතො පරං භූතාති අත්ථො. තස්මා නත්ථීති පටික්ඛිපිතබ්බා. සති හි උජුකෙ පාළිඅනුගතෙ අත්ථෙ කිං අනිද්ධාරිතසාමත්ථියෙන අන්තරාභවෙන පරිකප්පිතෙන පයොජනන්ති.

යෙ පන “සන්තානවසෙන පවත්තමානානං ධම්මානං අවිච්ඡෙදෙන දෙසන්තරෙසු පාතුභාවො දිට්ඨො, යථා තං වීහිආදිඅවිඤ්ඤාණකසන්තානෙ, එවං සවිඤ්ඤාණකසන්තානෙපි අවිච්ඡෙදෙන දෙසන්තරෙසු පාතුභාවෙන භවිතබ්බං. අයඤ්ච නයො සති අන්තරාභවෙ යුජ්ජති, න අඤ්ඤථා”ති යුත්තිං වදන්ති. තෙන හි ඉද්ධිමතො චෙතොවසිප්පත්තස්ස චිත්තානුගතිකං කායං අධිට්ඨහන්තස්ස ඛණෙන බ්‍රහ්මලොකතො ඉධූපසඞ්කමනෙ ඉතො වා බ්‍රහ්මලොකගමනෙ යුත්ති වත්තබ්බා. යදි සබ්බත්ථෙව අවිච්ඡින්නදෙසෙ ධම්මානං පවත්ති ඉච්ඡිතා, යදිපි සියා ඉද්ධිමන්තානං ඉද්ධිවිසයො අචින්තෙය්‍යොති. තං ඉධාපි සමානං “කම්මවිපාකො අචින්තෙය්‍යො”ති වචනතො. තස්මා තං තෙසං මතිමත්තමෙව. අචින්තෙය්‍යසභාවා හි සභාවධම්මා, තෙ කත්ථචි පච්චයවසෙන විච්ඡින්නදෙසෙ පාතුභවන්ති, කත්ථචි අවිච්ඡින්නදෙසෙ. තථා හි මුඛඝොසාදීහි පච්චයෙහි අඤ්ඤස්මිං දෙසෙ ආදාසපබ්බතපදෙසාදිකෙ පටිබිම්බපටිඝොසාදිකං පච්චයුප්පන්නං නිබ්බත්තමානං දිස්සති, තස්මා න සබ්බං සබ්බත්ථ උපනෙතබ්බන්ති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන පටිබිම්බස්ස උදාහරණභාවසාධනාදිකො අන්තරාභවකථාවිචාරො කථාවත්ථුපකරණස්ස (කථා. 505; කථා. අට්ඨ. 505) ටීකායං ගහෙතබ්බො.

අපරෙ පන **“ඉධාති** කාමභවො, **හුරන්ති** අරූපභවො, **උභයමන්තරෙනාති** රූපභවො වුත්තො”ති. අඤ්ඤෙ **“ඉධාති** අජ්ඣත්තිකායතනානි, **හුරන්ති** බාහිරායතනානි, **උභයමන්තරෙනාති** චිත්තචෙතසිකා”ති. **“ඉධාති** වා පච්චයධම්මා, **හුරන්ති** පච්චයුප්පන්නධම්මා, **උභයමන්තරෙනාති** පණ්ණත්තිධම්මා වුත්තා”ති වදන්ති. තං සබ්බං අට්ඨකථාසු නත්ථි. එවං තාව “දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සතී”තිආදිනා දිට්ඨාදිවසෙන චතුධා තෙභූමකධම්මා සඞ්ගහෙතබ්බා. තත්ථ සුභසුඛනිච්චඅත්තගාහපරිවජ්ජනමුඛෙන අසුභදුක්ඛානිච්චානත්තානුපස්සනා දස්සිතාති හෙට්ඨිමාහි විසුද්ධීහි සද්ධිං සඞ්ඛෙපෙනෙව විපස්සනා කථිතා. “තතො ත්වං, බාහිය, න තෙනා”ති ඉමිනා රාගාදීනං සමුච්ඡෙදස්ස අධිප්පෙතත්තා මග්ගො. “තතො ත්වං, බාහිය, න තත්ථා”ති ඉමිනා ඵලං. “නෙවිධා”තිආදිනා අනුපාදිසෙසා පරිනිබ්බානධාතු කථිතාති දට්ඨබ්බං. තෙන වුත්තං – **“අථ ඛො බාහියස්ස…පෙ.… ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චී”**ති.

ඉමාය සංඛිත්තපදාය දෙසනාය **තාවදෙවාති** තස්මිංයෙව ඛණෙ, න කාලන්තරෙ. **අනුපාදායාති** අග්ගහෙත්වා. **ආසවෙහීති** ආභවග්ගං ආගොත්‍රභුං සවනතො පවත්තනතො චිරපාරිවාසියට්ඨෙන මදිරාදිආසවසදිසතාය ච “ආසවා”ති ලද්ධනාමෙහි කාමරාගාදීහි. **විමුච්චීති** සමුච්ඡෙදවිමුත්තියා පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තියා ච විමුච්චි නිස්සජ්ජි. සො හි සත්ථු ධම්මං සුණන්තො එව සීලානි සොධෙත්වා යථාලද්ධං චිත්තසමාධිං නිස්සාය විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා ඛිප්පාභිඤ්ඤතාය තාවදෙව සබ්බාසවෙ ඛෙපෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. සො සංසාරසොතං ඡින්දිත්වා කතවට්ටපරියන්තො අන්තිමදෙහධරො හුත්වා එකූනවීසතියා පච්චවෙක්ඛණාසු පවත්තාසු ධම්මතාය චොදියමානො

භගවන්තං පබ්බජ්ජං යාචි. ‘‘පරිපුණ්ණං තෙ පත්තචීවර’’න්ති පුට්ඨො ‘‘න පරිපුණ්ණ’’න්ති ආහ. අථ නං සත්ථා ‘‘තෙන හි පත්තචීවරං පරියෙසා’’ති වත්වා පක්කාමි. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො භගවා…පෙ.… පක්කාමී’’**ති.

සො කිර කස්සපදසබලස්ස සාසනෙ වීසවස්සසහස්සානි සමණධම්මං කරොන්තො ‘‘භික්ඛුනා නාම අත්තනා පච්චයෙ ලභිත්වා යථාදානං කරොන්තෙන අත්තනාව පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතී’’ති එකස්ස භික්ඛුස්සපි පත්තෙන වා චීවරෙන වා සඞ්ගහං නාකාසි, තෙනස්ස එහිභික්ඛුඋපසම්පදාය උපනිස්සයො නාහොසි. කෙචි පනාහු – ‘‘සො කිර බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ චොරො හුත්වා ධනුකලාපං සන්නය්හිත්වා අරඤ්ඤෙ චොරිකං කරොන්තො එකං පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා පත්තචීවරලොභෙන තං උසුනා විජ්ඣිත්වා පත්තචීවරං ගණ්හි, තෙනස්ස ඉද්ධිමයපත්තචීවරං න උප්පජ්ජිස්සතීති, සත්ථා තං ඤත්වා එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බජ්ජං න අදාසී’’ති. තම්පි පත්තචීවරපරියෙසනං චරමානං එකා ධෙනු වෙගෙන ආපතන්තී පහරිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං **‘‘අථ ඛො අචිරපක්කන්තස්ස භගවතො බාහියං දාරුචීරියං ගාවී තරුණවච්ඡා අධිපතිත්වා ජීවිතා වොරොපෙසී’’**ති.

තත්ථ **අචිරපක්කන්තස්සා**ති න චිරං පක්කන්තස්ස භගවතො. **ගාවී තරුණවච්ඡා**ති එකා යක්ඛිනී තරුණවච්ඡධෙනුරූපා. **අධිපතිත්වා**ති අභිභවිත්වා මද්දිත්වා. **ජීවිතා වොරොපෙසී**ති පුරිමස්මිං අත්තභාවෙ ලද්ධාඝාතතාය දිට්ඨමත්තෙනෙව වෙරචිත්තං උප්පාදෙත්වා සිඞ්ගෙන පහරිත්වා ජීවිතා වොරොපෙසි.

සත්ථා පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො සම්බහුලෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං නගරතො නික්ඛමන්තො බාහියස්ස සරීරං සඞ්කාරට්ඨානෙ පතිතං දිස්වා භික්ඛූ ආණාපෙසි – ‘‘භික්ඛවෙ, එකස්මිං ඝරද්වාරෙ ඨත්වා මඤ්චකං ආහරාපෙත්වා ඉදං සරීරං නගරතො නීහරිත්වා ඣාපෙත්වා ථූපං කරොථා’’ති, භික්ඛූ තථා අකංසු. කත්වා ච පන විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනා කතකිච්චං ආරොචෙත්වා තස්ස අභිසම්පරායං පුච්ඡිංසු. අථ නෙසං භගවා තස්ස පරිනිබ්බුතභාවං ආචික්ඛි. භික්ඛූ ‘‘තුම්හෙ, භන්තෙ, ‘බාහියො දාරුචීරියො අරහත්තං පත්තො’ති වදථ, කදා සො අරහත්තං පත්තො’’ති පුච්ඡිංසු. ‘‘මම ධම්මං සුතකාලෙ’’ති ච වුත්තෙ ‘‘කදා පනස්ස තුම්හෙහි ධම්මො කථිතො’’ති? ‘‘පිණ්ඩාය චරන්තෙන අජ්ජෙව අන්තරවීථියං ඨත්වා’’ති. ‘‘අප්පමත්තකො සො, භන්තෙ, තුම්හෙහි අන්තරවීථියං ඨත්වා කථිතධම්මො, කථං සො තාවතකෙන විසෙසං නිබ්බත්තෙසී’’ති? ‘‘කිං, භික්ඛවෙ, මම ධම්මං ‘අප්පං වා බහුං වා’ති පමිණථ, අනෙකානි ගාථාසහස්සානිපි අනත්ථසංහිතානි න සෙය්‍යො, අත්ථනිස්සිතං පන එකම්පි ගාථාපදං සෙය්‍යො’’ති දස්සෙන්තො –

> ‘‘සහස්සමපි චෙ ගාථා, අනත්ථපදසඤ්හිතා;
> එකං ගාථාපදං සෙය්‍යො, යං සුත්වා උපසම්මතී’’ති. (ධ. ප. 101) –

ධම්මපදෙ ඉමං ගාථං වත්වා ‘‘න කෙවලං සො පරිනිබ්බානමත්තෙන, අථ ඛො මම සාවකානං භික්ඛූනං ඛිප්පාභිඤ්ඤානං අග්ගභාවෙනපි පූජාරහො’’ති දස්සෙන්තො ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඛිප්පාභිඤ්ඤානං, යදිදං බාහියො දාරුචීරියො’’ති (අ. නි. 1.216) තං ආයස්මන්තං එතදග්ගෙ ඨපෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – **‘‘අථ ඛො භගවා සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිත්වා…පෙ.… පරිනිබ්බුතො, භික්ඛවෙ, බාහියො දාරුචීරියො’’**ති.

තත්ථ **පච්ඡාභත්ත**න්ති භත්තකිච්චතො පච්ඡා. **පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො**ති පිණ්ඩපාතපරියෙසනතො පටිනිවත්තො. පදද්වයෙනාපි කතභත්තකිච්චොති වුත්තං හොති. **නීහරිත්වා**ති නගරතො බහි නෙත්වා. **ඣාපෙථා**ති දහථ. **ථූපඤ්චස්ස කරොථා**ති අස්ස බාහියස්ස සරීරධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියඤ්ච කරොථ . තත්ථ කාරණමාහ – **‘‘සබ්‍රහ්මචාරී වො, භික්ඛවෙ, කාලකතො’’**ති. තස්සත්ථො – යං තුම්හෙ සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මං අධිසීලාදිපටිපත්තිධම්මං සන්දිට්ඨං චරථ, තං සො තුම්හෙහි සමානං බ්‍රහ්මං අචරීති සබ්‍රහ්මචාරී මරණකාලස්ස පත්තියාව කාලකතො, තස්මා තං මඤ්චකෙන නීහරිත්වා ඣාපෙථ, ථූපඤ්චස්ස කරොථාති.

තස්ස කා ගතීති පඤ්චසු ගතීසු තස්ස කතමා ගති උපපත්ති භවභූතා, **ගතී**ති නිප්ඵත්ති, අරියො පුථුජ්ජනො වාති කා නිට්ඨාති අත්ථො. **අභිසම්පරායො**ති පෙච්ච භවුප්පත්ති භවනිරොධො වා. කිඤ්චාපි තස්ස ථූපකරණාණත්තියාව පරිනිබ්බුතභාවො අත්ථතො පකාසිතො හොති, යෙ පන භික්ඛූ තත්තකෙන න ජානිංසු, තෙ ‘‘තස්ස කා ගතී’’ති පුච්ඡිංසු. පාකටතරං වා කාරාපෙතුකාමා තථා භගවන්තං පුච්ඡිංසු.

පණ්ඩිතොති අග්ගමග්ගපඤ්ඤාය අධිගතත්තා පණ්ඩෙන ඉතො ගතො පවත්තොති පණ්ඩිතො. **පච්චපාදී**ති පටිපජ්ජි. **ධම්මස්සා**ති ලොකුත්තරධම්මස්ස. **අනුධම්ම**න්ති සීලවිසුද්ධිආදිපටිපදාධම්මං. අථ වා **ධම්මස්සා**ති නිබ්බානධම්මස්ස. **අනුධම්ම**න්ති අරියමග්ගඵලධම්මං. **න ච මං ධම්මාධිකරණ**න්ති ධම්මදෙසනාහෙතු න ච මං විහෙසෙසි යථානුසිට්ඨං පටිපන්නත්තා. යො හි සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා කම්මට්ඨානං වා ගහෙත්වා යථානුසිට්ඨං න පටිපජ්ජති, සො සත්ථාරං විහෙසෙති නාම. යං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘විහිංසසඤ්ඤී පගුණං න භාසිං, ධම්මං පණීතං මනුජෙසු බ්‍රහ්මෙ’’ති (මහාව. 9; ම. නි. 1.283; 2.339). අථ වා **න ච මං ධම්මාධිකරණ**න්ති න ච ඉමං ධම්මාධිකරණං. ඉදං වුත්තං හොති – වට්ටදුක්ඛතො නිය්‍යානහෙතුභූතං ඉමං මම සාසනධම්මං සුප්පටිපන්නත්තා න විහෙසෙති. දුප්පටිපන්නො හි සාසනං භින්දන්තො සත්ථු ධම්මසරීරෙ පහාරං දෙති නාම. අයං පන සම්මාපටිපත්තිං මත්ථකං

පාපෙත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. තෙන වුත්තං – **‘‘පරිනිබ්බුතො, භික්ඛවෙ, බාහියො දාරුචීරියො’’**ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ථෙරස්ස බාහියස්ස අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතභාවං, තථා පරිනිබ්බුතානඤ්ච ඛීණාසවානං ගතියා පචුරජනෙහි දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යභාවං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං අප්පතිට්ඨිතපරිනිබ්බානානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **යත්ථා**ති යස්මිං නිබ්බානෙ ආපො ච න ගාධති, පථවී ච තෙජො ච වායො ච න ගාධති, න පතිට්ඨාති. කස්මා? නිබ්බානස්ස අසඞ්ඛතසභාවත්තා. න හි තත්ථ සඞ්ඛතධම්මානං ලෙසොපි සම්භවති. **සුක්කා**ති සුක්කවණ්ණතාය සුක්කාති ලද්ධනාමා ගහනක්ඛත්තතාරකා. **න ජොතන්තී**ති න භාසන්ති. **ආදිච්චො නප්පකාසතී**ති තීසු දීපෙසු එකස්මිං ඛණෙ ආලොකඵරණසමත්ථො ආදිච්චොපි ආභාවසෙන න දිබ්බති. **න තත්ථ චන්දිමා භාතී**ති සතිපි භාසුරභාවෙ කන්තසීතලකිරණො චන්දොපි තස්මිං නිබ්බානෙ අභාවතො එව අත්තනො ජුණ්හාවිභාසනෙන න විරොචති. යදි තත්ථ චන්දිමසූරියාදයො නත්ථි, ලොකන්තරො විය නිච්චන්ධකාරමෙව තං භවෙය්‍යාති ආසඞ්කං සන්ධායාහ **‘‘තමො තත්ථ න විජ්ජතී’’**ති. සති හි රූපාභාවෙ තමො නාම න සියා.

යදා ච අත්තනා වෙදි, මුනි මොනෙන බ්‍රාහ්මණොති චතුසච්චමුනනතො මොනන්ති ලද්ධනාමෙන මග්ගඤාණෙන කායමොනෙය්‍යාදීහි ච සමන්නාගතත්තා ‘‘මුනී’’ති ලද්ධනාමො අරියසාවකබ්‍රාහ්මණො තෙනෙව මොනසඞ්ඛාතෙන පටිවෙධඤාණෙන යදා යස්මිං කාලෙ අග්ගමග්ගක්ඛණෙ අත්තනා සයමෙව අනුස්සවාදිකෙ පහාය අත්තපච්චක්ඛං කත්වා නිබ්බානං වෙදි පටිවිජ්ඣි. ‘‘අවෙදී’’තිපි පාඨො, අඤ්ඤාසීති අත්ථො. **අථ රූපා අරූපා ච, සුඛදුක්ඛා පමුච්චතී**ති **අථා**ති තස්ස නිබ්බානස්ස ජානනතො පච්ඡා. **රූපා**ති රූපධම්මා, තෙන පඤ්චවොකාරභවො එකවොකාරභවො ච ගහිතො හොති. **අරූපා**ති අරූපධම්මා, තෙන රූපෙනාමිස්සීකතො අරූපභවො ගහිතො හොති. සො ‘‘චතුවොකාරභවො’’තිපි වුච්චති. **සුඛදුක්ඛා**ති සබ්බත්ථ උප්පජ්ජනකසුඛදුක්ඛතොපි වට්ටතො. අථ වා **රූපා**ති රූපලොකපටිසන්ධිතො. **අරූපා**ති අරූපලොකපටිසන්ධිතො. **සුඛදුක්ඛා**ති කාමාවචරපටිසන්ධිතො. කාමභවො හි බ්‍යාමිස්සසුඛදුක්ඛො. එවමෙතස්මා සකලතොපි වට්ටතො අච්චන්තමෙව මුච්චතීති ගාථාද්වයෙනපි භගවා ‘‘මය්හං පුත්තස්ස බාහියස්ස එවරූපා නිබ්බානගතී’’ති දස්සෙති.

දසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච බොධිවග්ගවණ්ණනා.

2. මුචලින්දවග්ගො

1. මුචලින්දසුත්තවණ්ණනා

11. මුචලින්දවග්ගස්ස පඨමෙ **මුචලින්දමූලෙති** එත්ථ මුචලින්දො වුච්චති නීපරුක්ඛො. සො ‘‘නිචුලො’’තිපි වුච්චති, තස්ස සමීපෙ. කෙචි පන ‘‘මුචලොති තස්ස රුක්ඛස්ස නාමං, තං වනජෙට්ඨකතාය පන මුචලින්දොති වුත්ත’’න්ති වදන්ති. **මහා අකාලමෙඝොති** අසම්පත්තෙ වස්සකාලෙ උප්පන්නමහාමෙඝො. සො හි ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ සකලචක්කවාළගබ්භං පූරෙන්තො උදපාදි. **සත්තාහවද්දලිකාති** තස්මිං උප්පන්නෙ සත්තාහං අවිච්ඡින්නවුට්ඨිකා අහොසි. **සීතවාතදුද්දිනීති** සා ච සත්තාහවද්දලිකා උදකඵුසිතසම්මිස්සෙන සීතවාතෙන සමන්තතො පරිබ්භමන්තෙන දූසිතදිවසත්තා දුද්දිනී නාම අහොසි. **මුචලින්දො නාම නාගරාජාති** තස්සෙව මුචලින්දරුක්ඛස්ස සමීපෙ පොක්ඛරණියා හෙට්ඨා නාගභවනං අත්ථි, තත්ථ නිබ්බත්තො මහානුභාවො නාගරාජා. **සකභවනාති** අත්තනො නාගභවනතො. **සත්තක්ඛත්තුං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වාති** සත්තවාරෙ අත්තනො සරීරභොගෙහි භගවතො කායං පරිවාරෙත්වා. **උපරිමුද්ධනි මහන්තං ඵණං විහච්චාති** භගවතො මුද්ධප්පදෙසස්ස උපරි අත්තනො මහන්තං ඵණං පසාරෙත්වා. ‘‘ඵණං කරිත්වා’’තිපි පාඨො, සො එවත්ථො.

තස්ස කිර නාගරාජස්ස එතදහොසි ‘‘භගවා ච මය්හං භවනසමීපෙ රුක්ඛමූලෙ නිසින්නො, අයඤ්ච සත්තාහවද්දලිකා වත්තති, වාසාගාරමස්ස ලද්ධුං වට්ටතී’’ති. සො සත්තරතනමයං පාසාදං නිම්මිනිතුං සක්කොන්තොපි ‘‘එවං කතෙ කායසාරො ගහිතො න භවිස්සති, දසබලස්ස කායවෙය්‍යාවච්චං කරිස්සාමී’’ති මහන්තං අත්තභාවං කත්වා සත්ථාරං සත්තක්ඛත්තුං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා උපරි ඵණං කත්වා ධාරෙසි. ‘‘පරික්ඛෙපබ්භන්තරං ලොහපාසාදෙ භණ්ඩාගාරගබ්භප්පමාණං අහොසී’’ති ඛන්ධකට්ඨකථායං (මහාව. අට්ඨ. 5) වුත්තං. මජ්ඣිමට්ඨකථායං පන ‘‘හෙට්ඨාලොහපාසාදප්පමාණ’’න්ති (ම. නි. අට්ඨ. 1.284). ‘‘ඉච්ඡිතිච්ඡිතෙන ඉරියාපථෙන සත්ථා විහරිස්සතී’’ති කිර නාගරාජස්ස අජ්ඣාසයො. භගවා පන යථානිසින්නොව සත්තාහං වීතිනාමෙසි. තඤ්ච ඨානං සුපිහිතවාතපානං සුඵුසිතඅග්ගළද්වාරං කූටාගාරං විය අහොසි. **මා භගවන්තං සීත**න්තිආදි තස්ස තථා කරිත්වා ඨානකාරණපරිදීපනං. සො හි ‘‘මා භගවන්තං සීතං බාධයිත්ථ, මා උණ්හං, මා ඩංසාදිසම්ඵස්සො බාධයිත්ථා’’ති තථා කරිත්වා අට්ඨාසි.

තත්ථ කිඤ්චාපි සත්තාහවද්දලිකාය උණ්හමෙව නත්ථි, සචෙ පන අන්තරන්තරා මෙඝො විගච්ඡෙය්‍ය, උණ්හං භවෙය්‍ය, තම්පි මා බාධයිත්ථාති එවං තස්ස චින්තෙතුං යුත්තං. කෙචි පනෙත්ථ වදන්ති ‘‘උණ්හග්ගහණං භොගපරික්ඛෙපස්ස විපුලභාවකරණෙ කාරණකිත්තනං. ඛුද්දකෙ හි තස්මිං භගවන්තං නාගස්ස සරීරසම්භූතා උස්මා බාධෙය්‍ය, විපුලභාවකරණෙන පන තාදිසං ‘මා උණ්හං බාධයිත්ථා’ති තථා කරිත්වා අට්ඨාසී’’ති.

විද්ධන්ති උබ්බිද්ධං, මෙඝවිගමෙන දූරීභූතන්ති අත්ථො. **විගතවලාහකන්ති** අපගතමෙඝං. **දෙවන්ති** ආකාසං. **විදිත්වාති** ‘‘ඉදානි විගතවලාහකො ආකාසො, නත්ථි භගවතො සීතාදිඋපද්දවො’’ති ඤත්වා. **විනිවෙඨෙත්වාති** අපනෙත්වා. **සකවණ්ණන්ති** අත්තනො නාගරූපං. **පටිසංහරිත්වාති** අන්තරධාපෙත්වා. **මාණවකවණ්ණන්ති** කුමාරකරූපං.

එතමත්ථන්ති විවෙකසුඛප්පටිසංවෙදිනො යත්ථ කත්ථචි සුඛමෙව හොතීති එතමත්ථං සබ්බාකාරෙන ජානිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං විවෙකසුඛානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **සුඛො විවෙකොති** නිබ්බානසඞ්ඛාතො උපධිවිවෙකො සුඛො. **තුට්ඨස්සාති** චතුමග්ගඤාණසන්තොසෙන තුට්ඨස්ස. **සුතධම්මස්සාති** පකාසිතධම්මස්ස විස්සුතධම්මස්ස. **පස්සතොති** තං විවෙකං, යං වා කිඤ්චි පස්සිතබ්බං නාම, තං සබ්බං අත්තනො වීරියබලාධිගතෙන ඤාණචක්ඛුනා පස්සන්තස්ස. **අබ්‍යාපජ්ජන්ති** අකුප්පනභාවො, එතෙන මෙත්තාපුබ්බභාගො දස්සිතො. **පාණභූතෙසු සංයමොති** සත්තෙසු ච සංයමො අවිහිංසනභාවො සුඛොති අත්ථො. එතෙන කරුණාපුබ්බභාගො දස්සිතො.

සුඛා විරාගතා ලොකෙති විගතරාගතාපි ලොකෙ සුඛා. කීදිසී? **කාමානං සමතික්කමොති**, යා කාමානං සමතික්කමොති වුච්චති, සා විගතරාගතාපි සුඛාති අත්ථො, එතෙන අනාගාමිමග්ගො කථිතො. **අස්මිමානස්ස යො විනයොති** ඉමිනා පන අරහත්තං කථිතං. අරහත්තඤ්හි අස්මිමානස්ස පටිප්පස්සද්ධිවිනයොති වුච්චති, ඉතො පරඤ්ච සුඛං නාම නත්ථි, තෙනාහ **‘‘එතං වෙ පරමං සුඛ’’**න්ති. එවං අරහත්තෙන දෙසනාය කූටං ගණ්හීති.

පඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රාජසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ **සම්බහුලානන්ති** විනයපරියායෙන තයො ජනා ‘‘සම්බහුලා’’ති වුච්චන්ති, තතො පරං සඞ්ඝො. සුත්තන්තපරියායෙන පන තයො තයො එව, තතො උද්ධං සම්බහුලා. තස්මා ඉධාපි සුත්තන්තපරියායෙන සම්බහුලාති

වෙදිතබ්බා. **උපට්ඨානසාලායන්ති** ධම්මසභාමණ්ඩපෙ. සා හි ධම්මං දෙසෙතුං ආගතස්ස තථාගතස්ස භික්ඛූනං උපට්ඨානකරණට්ඨානන්ති ''උපට්ඨානසාලා''ති වුච්චති. අථ වා යත්ථ භික්ඛූ විනයං විනිච්ඡිනන්ති, ධම්මං කථෙන්ති, සාකච්ඡං සමාපජ්ජන්ති, සන්නිපතනවසෙන පකතියා උපතිට්ඨන්ති, සා සාලාපි මණ්ඩපොපි ''උපට්ඨානසාලා''ත්වෙව වුච්චති. තත්ථාපි හි බුද්ධාසනං නිච්චං පඤ්ඤත්තමෙව හොති. ඉදඤ්හි බුද්ධානං ධරමානකාලෙ භික්ඛූනං චාරිත්තං. **සන්නිසින්නානන්ති** නිසජ්ජනවසෙන සඞ්ගම්ම නිසින්නානං. **සන්නිපතිතානන්ති** තතො තතො ආගන්ත්වා සන්නිපතනවසෙන සන්නිපතිතානං. අථ වා බුද්ධාසනං පුරතො කත්වා සත්ථු සම්මුඛෙ විය ආදරුප්පත්තියා සක්කච්චං නිසීදනවසෙන සන්නිසින්නානං, සමානජ්ඣාසයත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්මිං අජ්ඣාසයෙන සුට්ඨු සම්මා ච නිපතනවසෙන සන්නිපතිතානං. **අයන්ති** ඉදානි වුච්චමානං නිද්දිසති. **අන්තරාකථාති** කම්මට්ඨානමනසිකාරඋද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනං අන්තරා අඤ්ඤා එකා කථා, අථ වා මජ්ඣන්හිකෙ ලද්ධස්ස සුගතොවාදස්ස, සායං ලභිතබ්බස්ස ධම්මස්සවනස්ස ච අන්තරා පවත්තත්තා අන්තරාකථා, සමණසමාචාරස්සෙව වා අන්තරා පවත්තා අඤ්ඤා එකා කථාති අන්තරාකථා. **උදපාදීති** උප්පන්නා.

ඉමෙසං ද්වින්නං රාජූනන්ති නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. **මහද්ධනතරො** වාතිආදීසු පථවියං නිඛණිත්වා ඨපිතං සත්තරතනනිචයසඞ්ඛාතං මහන්තං ධනං එතස්සාති මහද්ධනො, ද්වීසු අයං අතිසයෙන මහද්ධනොති **මහද්ධනතරො**. වාසද්දො විකප්පත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. අයං පන විසෙසො – නිච්චපරිබ්බයවසෙන මහන්තො භොගො එතස්සාති **මහාභොගො**. දෙවසිකං පවිසනආයභූතො මහන්තො කොසො එතස්සාති **මහාකොසො**. අපරෙ පන ''දෙවසිකං පවිසනආයභූතං මණිසාරඵෙග්ගුගුම්බාදිභෙදභින්නං පරිග්ගහවත්ථු ධනං, තදෙව සාරගබ්භාදීසු නිහිතං කොසො''ති වදන්ති. වජිරො, මහානීලො, ඉන්දනීලො, මරකතො, වෙළුරියො, පදුමරාගො, ඵුස්සරාගො, කක්කෙතනො, පුලාකො, විමලො, ලොහිතඞ්කො , ඵලිකො, පවාළො, ජොතිරසො, ගොමුත්තකො, ගොමෙදකො, සොගන්ධිකො, මුත්තා, සඞ්ඛො, අඤ්ජනමූලො, රාජපට්ටො, අමතංසකො, පියකො, බ්‍රාහ්මණී චාති චතුබ්බීසති **මණි** නාම. සත්ත ලොහානි කහාපණො ච **සාරො** නාම. සයනච්ඡාදනපාවුරණගජදන්තසිලාදීනි **ඵෙග්ගු** නාම. චන්දනාගරුකුඞ්කුමතගරකප්පූරාදි **ගුම්බා** නාම. තත්ථ පුරිමෙන ආදිසද්දෙන සාලිවීහිආදිමුග්ගමාසාදිපුබ්බණ්ණාපරණ්ණභෙදං ධඤ්ඤවිකතිං ආදිං කත්වා යං සත්තානං උපභොගපරිභොගභූතං වත්ථු, තං සබ්බං සඞ්ගය්හති. මහන්තං විජිතං රට්ඨං එතස්සාති **මහාවිජිතො**. මහන්තො හත්ථිඅස්සාදිවාහනො එතස්සාති **මහාවාහනො**. මහන්තං සෙනාබලඤ්චෙව ථාමබලඤ්ච එතස්සාති **මහබ්බලො**. ඉච්ඡිතනිබ්බත්තිසඞ්ඛාතා පුඤ්ඤකම්මනිප්ඵන්නා මහතී ඉද්ධි එතස්සාති **මහිද්ධිකො**. තෙජසඞ්ඛාතො උස්සාහමන්තපභුසත්තිසඞ්ඛාතො වා මහන්තො ආනුභාවො එතස්සාති **මහානුභාවො**.

එත්ථ ච පඨමෙන ආයසම්පදා, දුතියෙන විත්තූපකරණසම්පදා, තතියෙන විභවසම්පදා, චතුත්ථෙන ජනපදසම්පදා, පඤ්චමෙන යානසම්පදා, ඡට්ඨෙන පරිවාරසම්පදාය සද්ධිං අත්තසම්පදා, සත්තමෙන පුඤ්ඤකම්මසම්පදා, අට්ඨමෙන පභාවසම්පදා තෙසං රාජූනං පකාසිතා හොති. තෙන යා සා සාමිසම්පත්ති, අමච්චසම්පත්ති, සෙනාසම්පත්ති, රට්ඨසම්පත්ති, විභවසම්පත්ති, මිත්තසම්පත්ති, දුග්ගසම්පත්තීති සත්ත පකතිසම්පදා රාජූනං ඉච්ඡිතබ්බා. තා සබ්බා යථාරහං පරිදීපිතාති වෙදිතබ්බා.

දානාදීහි චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි පරිසං රඤ්ජෙතීති **රාජා**. මගධානං ඉස්සරොති **මාගධො**. මහතියා සෙනාය සමන්නාගතත්තා සෙනියගොත්තත්තා වා **සෙනියො**. බිම්බි වුච්චති සුවණ්ණං, තස්මා සාරබිම්බිවණ්ණතාය **බිම්බිසාරො**. කෙචි පන ''නාමමෙවෙතං තස්ස රඤ්ඤො''ති වදන්ති. පච්චාමිත්තං පරසෙනං ජිනාතීති **පසෙනදි**. කොසලරට්ඨස්ස අධිපතීති **කොසලො**. **අයඤ්චරහීති** එත්ථ **චරහීති** නිපාතමත්තං. **විප්පකතාති** අපරියොසිතා. අයං තෙසං භික්ඛූනං අන්තරාකථා අනිට්ඨිතාති අත්ථො.

සායන්හසමයන්ති සායන්හෙ එකං සමයං. **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති** තතො තතො රූපාදිආරම්මණතො චිත්තස්ස පටිසංහරණතො පටිසල්ලානසඞ්ඛාතාය ඵලසමාපත්තිතො යථාකාලපරිච්ඡෙදං වුට්ඨිතො. භගවා හි පුබ්බණ්හසමයං භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො සාවත්ථිං පවිසිත්වා භික්ඛූනං සුලභපිණ්ඩපාතං කත්වා කතභත්තකිච්චො භික්ඛූහි සද්ධිං සාවත්ථිතො නික්ඛමිත්වා විහාරං පවිසිත්වා ගන්ධකුටිප්පමුඛෙ ඨත්වා වත්තං දස්සෙත්වා ඨිතානං භික්ඛූනං යථාසමුට්ඨිතං සුගතොවාදං දත්වා තෙසු අරඤ්ඤරුක්ඛමූලාදිදිවාට්ඨානං උද්දිස්ස ගතෙසු ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා ඵලසමාපත්තිසුඛෙන දිවසභාගං වීතිනාමෙත්වා යථාකාලපරිච්ඡෙදෙ සමාපත්තිතො වුට්ඨාය, ''මය්හං උපගමනං ආගමයමානා චතස්සො පරිසා සකලවිහාරං පරිපූරෙන්තියො නිසින්නා, ඉදානි මෙ ධම්මදෙසනත්ථං ධම්මසභාමණ්ඩලං උපගන්තුං කාලො''ති ආසනතො වුට්ඨාය, කෙසරසීහො විය කඤ්චනගුහාය සුරභිගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා යූථං උපසඞ්කමන්තො මත්තවරවාරණො විය අකායචාපල්ලෙන චාරුවික්කන්තගමනො අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනප්පටිමණ්ඩිතබාත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණසමුජ්ජලාය බ්‍යාමප්පභාය පරික්ඛෙපවිලාසසම්පන්නාය පභස්සරකෙතුමාලාලඞ්කතාය නීලපීතලොහිතොදාතමඤ්ජිට්ඨපභස්සරානං වසෙන ඡබ්බණ්ණබුද්ධරංසියො විස්සජ්ජෙන්තියා අචින්තෙය්‍යානුභාවාය අනුපමාය බුද්ධලීලාය සමන්නාගතාය රූපකායසම්පත්තියා සකලවිහාරං එකාලොකං කුරුමානො උපට්ඨානසාලං උපසඞ්කමි. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො භගවා...පෙ.... තෙනුපසඞ්කමී''**ති.

එවං උපසඞ්කමිත්වා වත්තං දස්සෙත්වා නිසින්නෙ තෙ භික්ඛූ තුණ්හීභූතෙ දිස්වා ''මයි අකථෙන්තෙ ඉමෙ භික්ඛූ බුද්ධගාරවෙන කප්පම්පි න කථෙස්සන්තී''ති කථාසමුට්ඨාපනත්ථං **''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ **කාය**

නුත්ථාති කතමාය නු භවථ. ''කාය නොත්ථා''තිපි පාළි, සො එවත්ථො, ''කාය න්වෙත්ථා''තිපි පඨන්ති, තස්ස කතමාය නු එත්ථාති අත්ථො. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – භික්ඛවෙ, කතමාය නාම කථාය ඉධ සන්නිසින්නා භවථ, කතමා ච තුම්හාකං කථා මමාගමනපච්චයා අනිට්ඨිතා, තං නිට්ඨාපෙස්සාමීති එවං සබ්බඤ්ඤුපවාරණාය පවාරෙසි.

න ඛ්වෙතන්ති න ඛො එතං, අයමෙව වා පාඨො. ''න ඛොත''න්තිපි පඨන්ති, න ඛො එතං ඉච්චෙව පදවිභාගො. **කුලපුත්තානන්ති** ජාතිආචාරකුලපුත්තානං. **සද්ධාති** සද්ධාය, කම්මඵලසද්ධාය රතනත්තයසද්ධාය ච. **අගාරස්මාති** ඝරතො, ගහට්ඨභාවාති අත්ථො. **අනගාරියන්ති** පබ්බජ්ජං. **පබ්බජිතානන්ති** උපගතානං . **යන්ති** කිරියාපරාමසනං. තත්ථායං පදයොජනා – ''භික්ඛවෙ, තුම්හෙ නෙව රාජාභිනීතා න චොරාභිනීතා න ඉණට්ටා න ජීවිතපකතා පබ්බජිතා, අථ ඛො සද්ධාය අගාරතො නික්ඛමිත්වා මම සාසනෙ පබ්බජිතා, තුම්හෙ එතරහි එවරූපිං රාජප්පටිසංයුත්තං තිරච්ඡානකථං කථෙය්‍යාථ, යං එවරූපාය කථාය කථනං, එතං තුම්හාකං න ඛො පතිරූපං න යුත්තමෙවා''ති.

එවං සන්නිපතිතානං පබ්බජිතානං අප්පතිරූපං පටික්ඛිපිත්වා ඉදානි නෙසං පතිරූපං පටිපත්තිං අනුජානන්තො **''සන්නිපතිතානං වො, භික්ඛවෙ, ද්වයං කරණීයං ධම්මී වා කථා අරියො වා තුණ්හීභාවො''**ති ආහ. තත්ථ **වොති** තුම්හාකං. කරණීයන්ති හි පදං අපෙක්ඛිත්වා කත්තරි සාමිවචනමෙතං, තස්මා තුම්හෙහීති අත්ථො. **ද්වයං කරණීයන්ති** ද්වෙ කාතබ්බා. **ධම්මී කථාති** චතුසච්චධම්මතො අනපෙතා කථා, පවත්තිනිවත්තිපරිදීපිනී ධම්මදෙසනාති අත්ථො. දසකථාවත්ථුසඞ්ඛාතාපි හි ධම්මකථා තදෙකදෙසා එවාති. **අරියොති** එකන්තහිතාවහත්තා අරියො, විසුද්ධො උත්තමොති වා අරියො. **තුණ්හීභාවොති** සමථවිපස්සනාභාවනාභූතං අකථනං. කෙචි පන ''වචීසඞ්ඛාරපටිපක්ඛභාවතො දුතියජ්ඣානං අරියො තුණ්හීභාවො''ති වදන්ති. අපරෙ ''චතුත්ථජ්ඣානං අරියො තුණ්හීභාවො''ති වදන්ති. අයං පනෙත්ථ අත්ථො – ''භික්ඛවෙ, චිත්තවිවෙකස්ස පරිබ්‍රූහනත්ථං විවෙකට්ඨකායා සුඤ්ඤාගාරෙ විහරන්තා සචෙ කදාචි සන්නිපතථ, එවං සන්නිපතිතෙහි තුම්හෙහි 'අස්සුතං සාවෙති සුතං වා පරියොදපෙතී'ති වුත්තනයෙන අඤ්ඤමඤ්ඤස්සූපකාරාය ඛන්ධාදීනං අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තා ධම්මකථා වා පවත්තෙතබ්බා, අඤ්ඤමඤ්ඤං අබ්‍යාබාධනත්ථං ඣානසමාපත්තියා වා විහරිතබ්බ''න්ති.

තත්ථ පුරිමෙන කරණීයවචනෙන අනොතිණ්ණානං සාසනෙ ඔතරණූපායං දස්සෙති, පච්ඡිමෙන ඔතිණ්ණානං සංසාරතො නිස්සරණූපායං. පුරිමෙන වා ආගමවෙය්‍යත්තියෙ නියොජෙති, පච්ඡිමෙන අධිගමවෙය්‍යත්තියෙ. අථ වා පුරිමෙන සම්මාදිට්ඨියා පඨමං උප්පත්තිහෙතුං දීපෙති, දුතියෙන දුතියං. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, හෙතූ ද්වෙ පච්චයා සම්මාදිට්ඨියා උප්පාදාය පරතො ච ඝොසො, පච්චත්තඤ්ච යොනිසො මනසිකාරො''ති (අ. නි. 2.127).

පුරිමෙන වා ලොකියසම්මාදිට්ඨියා මූලකාරණං විභාවෙති, පච්ඡිමෙන ලොකුත්තරසම්මාදිට්ඨියා මූලකාරණන්ති එවමාදිනා එත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

එතමත්ථං විදිත්වාති තෙහි භික්ඛූහි කිත්තිතකාමසම්පත්තිතො ඣානාදිසම්පත්ති සන්තතරා චෙව පණීතතරා චාති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං අරියවිහාරසුඛානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **යඤ්ච කාමසුඛං ලොකෙති** ලොකසද්දො ''ඛන්ධලොකො ආයතනලොකො ධාතුලොකො''තිආදීසු (මහානි. 3, 7; චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 2) සඞ්ඛාරෙසු ආගතො.

> ''යාවතා චන්දිමසූරියා පරිහරන්ති,
> දිසා භන්ති විරොචනා;
> තාව සහස්සධා ලොකො,
> එත්ථ තෙ වත්තතී වසො''ති. –

ආදීසු (ම. නි. 1.503) ඔකාසෙ ආගතො. ''අද්දසා ඛො භගවා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො''තිආදීසු (මහාව. 9; ම. නි. 1.283) සත්තෙසු. ඉධ පන සත්තලොකෙ ඔකාසලොකෙ ච වෙදිතබ්බො. තස්මා අවීචිතො පට්ඨාය උපරි බ්‍රහ්මලොකතො හෙට්ඨා එතස්මිං ලොකෙ යං වත්ථුකාමෙ පටිච්ච කිලෙසකාමවසෙන උප්පජ්ජනතො කාමසහගතං සුඛං. **යඤ්චිදං දිවියං සුඛන්ති** යඤ්ච ඉදං දිවි භවං දිබ්බවිහාරවසෙන ච ලද්ධබ්බං බ්‍රහ්මානං මනුස්සානඤ්ච රූපසමාපත්තිසුඛං. **තණ්හක්ඛයසුඛස්සාති** යං ආගම්ම තණ්හා ඛීයති, තං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා තණ්හාය ච පටිපස්සම්භනවසෙන පවත්තඵලසමාපත්තිසුඛං තණ්හක්ඛයසුඛං නාම, තස්ස තණ්හක්ඛයසුඛස්ස. **එතෙති** ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන නිද්දෙසො, එතානි සුඛානීති අත්ථො. කෙචි උභයම්පි සුඛසාමඤ්ඤෙන ගහෙත්වා **''එත''**න්ති පඨන්ති, තෙසං ''කලං නාග්ඝති''ති පාඨෙන භවිතබ්බං.

සොළසින්ති සොළසන්නං පූරණිං. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – චක්කවත්තිසුඛං ආදිං කත්වා සබ්බස්මිං මනුස්සලොකෙ මනුස්සසුඛං, නාගසුපණ්ණාදිලොකෙ නාගාදීහි අනුභවිතබ්බං සුඛං, චාතුමහාරාජිකාදිදෙවලොකෙ ඡබ්බිධං කාමසුඛන්ති යං එකාදසවිධෙ කාමලොකෙ උප්පජ්ජන්තං කාමසුඛං, යඤ්ච ඉදං රූපාරූපදෙවෙසු

දිබ්බවිහාරභූතෙසු රූපාරූපජ්ඣානෙසු ච උප්පන්නත්තා ‘‘දිවිය’’න්ති ලද්ධනාමං ලොකියජ්ඣානසුඛං, සකලම්පි තදුභයං තණ්හක්ඛයසුඛසඞ්ඛාතං ඵලසමාපත්තිසුඛං සොළස භාගෙ කත්වා තතො එකභාගං සොළසභාගගුණෙ ලද්ධං එකභාගසඞ්ඛාතං කලං න අග්ඝතීති.

අයඤ්ච අත්ථවණ්ණනා ඵලසමාපත්තිසාමඤ්ඤෙන වුත්තා. පාළියං අවිසෙසෙන තණ්හක්ඛයස්ස ආගතත්තා පඨමඵලසමාපත්තිසුඛස්සාපි කලං ලොකියං න අග්ඝති එව. තථා හි වුත්තං –

‘‘පථබ්‍යා එකරජ්ජෙන, සග්ගස්ස ගමනෙන වා;
සබ්බලොකාධිපච්චෙන, සොතාපත්තිඵලං වර’’න්ති. (ධ. ප. 178);

සොතාපත්තිසංයුත්තෙපි වුත්තං –

‘‘කිඤ්චාපි, භික්ඛවෙ, රාජා චක්කවත්තී චතුන්නං දීපානං ඉස්සරියාධිපච්චං රජ්ජං කාරෙත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති දෙවානං තාවතිංසානං සහබ්‍යතං, සො තත්ථ නන්දනෙ වනෙ අච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතො දිබ්බෙහි ච පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතො සමඞ්ගීභූතො පරිචාරෙති, සො චතූහි ධම්මෙහි අසමන්නාගතො. අථ ඛො සො අපරිමුත්තොව නිරයා, අපරිමුත්තො තිරච්ඡානයොනියා, අපරිමුත්තො පෙත්තිවිසයා, අපරිමුත්තො අපායදුග්ගතිවිනිපාතා. කිඤ්චාපි, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො පිණ්ඩියාලොපෙන යාපෙති, නන්තකානි ච ධාරෙති, සො චතූහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො, අථ ඛො සො පරිමුත්තො නිරයා, පරිමුත්තො තිරච්ඡානයොනියා, පරිමුත්තො පෙත්තිවිසයා, පරිමුත්තො අපායදුග්ගතිවිනිපාතා.

‘‘කතමෙහි චතූහි? ඉධ, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතො හොති ‘ඉතිපි සො භගවා අරහං…පෙ… බුද්ධො භගවා’ති. ධම්මෙ අවෙච්චප්පසාදෙන…පෙ…. විඤ්ඤූහී’ති. සඞ්ඝෙ අවෙච්චප්පසාදෙන…පෙ…. පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සා’ති. අරියකන්තෙහි සීලෙහි සමන්නාගතො හොති අඛණ්ඩෙහි…පෙ…. සමාධිසංවත්තනිකෙහි. ඉමෙහි චතූහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො හොති. යො ච, භික්ඛවෙ, චතුන්නං දීපානං පටිලාභො, යො චතුන්නං ධම්මානං පටිලාභො, චතුන්නං දීපානං පටිලාභො චතුන්නං ධම්මානං පටිලාභස්ස කලං නාග්ඝති සොළසි’’න්ති (සං. නි. 5.997).

එවං භගවා සබ්බත්ථ ලොකියසුඛං සඋත්තරං සාතිසයං, ලොකුත්තරසුඛමෙව අනුත්තරන්ති අතිසයන්ති භාජෙසීති.

දුතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ **කුමාරකාති** දාරකා. **අන්තරා ච සාවත්ථිං අන්තරා ච ජෙතවනන්ති** අන්තරාසද්දො ‘‘තදන්තරං කො ජානෙය්‍ය, අඤ්ඤත්‍ර තථාගතා’’ති (අ. නි. 6.44; 10.75), ‘‘ජනා සඞ්ගම්ම මන්තෙන්ති, මඤ්ච ත්වඤ්ච කිමන්තර’’න්තිආදීසු (සං. නි. 1.228) කාරණෙ ආගතො. ‘‘අද්දසා මං, භන්තෙ, අඤ්ඤතරා ඉත්ථී විජ්ජන්තරිකාය භාජනං ධොවන්තී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.149) ඛණෙ. ‘‘යස්සන්තරතො න සන්ති කොපා’’තිආදීසු (උදා. 20) චිත්තෙ. ‘‘අන්තරා වොසානමාපාදී’’තිආදීසු වෙමජ්ඣෙ. ‘‘අපිචායං, භික්ඛවෙ, තපොදා ද්වින්නං මහානිරයානං අන්තරිකාය ආගච්ඡතී’’තිආදීසු (පාරා. 231) විවරෙ . ස්වායමිධාපි විවරෙ වෙදිතබ්බො. තස්මා සාවත්ථියා ච ජෙතවනස්ස ච විවරෙති, එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. අන්තරාසද්දයොගතො චෙත්ථ උපයොගවචනං ‘‘අන්තරා ච සාවත්ථිං අන්තරා ච ජෙතවන’’න්ති. ඊදිසෙසු ඨානෙසු අක්ඛරචින්තකා ‘‘අන්තරා ගාමඤ්ච නදිඤ්ච ගච්ඡතී’’ති එකමෙව අන්තරාසද්දං පයුජ්ජන්ති, සො දුතියපදෙනපි යොජෙතබ්බො හොති. ඉධ පන යොජෙත්වා වුත්තො.

අහිං දණ්ඩෙන හනන්තීති බිලතො නික්ඛමිත්වා ගොචරාය ගච්ඡන්තං කණ්හසප්පං ඡාතජ්ඣත්තං අනුබන්ධිත්වා යට්ඨීහි පොථෙන්ති. තෙන ච සමයෙන භගවා සාවත්ථිං පිණ්ඩාය ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ තෙ දාරකෙ අහිං දණ්ඩෙන හනන්තෙ දිස්වා ‘‘කස්මා කුමාරකා ඉමං අහිං දණ්ඩෙන හනථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඩංසනභයෙන, භන්තෙ’’ති ච වුත්තෙ ‘‘ඉමෙ අත්තනො සුඛං කරිස්සාමාති ඉමං පහරන්තා නිබ්බත්තට්ඨානෙ දුක්ඛං අනුභවිස්සන්ති, අහො අවිජ්ජාය නිකතිකොසල්ල’’න්ති ධම්මසංවෙගං උප්පාදෙසි. තෙනෙව ච ධම්මසංවෙගෙන උදානං උදානෙසි. තෙන වුත්තං **‘‘අථ ඛො භගවා’’**තිආදි.

තත්ථ **එතමත්ථං විදිත්වාති** ‘‘ඉමෙ දාරකා අත්තසුඛාය පරදුක්ඛං කරොන්තා සයං පරත්ථ සුඛං න ලභිස්සන්තී’’ති එතමත්ථං ජානිත්වාති එවමෙකෙ වණ්ණෙන්ති. අඤ්ඤෙසං දුප්පටිපන්නානං සුඛපරියෙසනං ආයතිං දුක්ඛාය සංවත්තති, සුප්පටිපන්නානං එකන්තෙන සුඛාය සංවත්තති. තස්මා ‘‘පරවිහෙසාවිනිමුත්තා අච්චන්තමෙව සුඛභාගිනො වත මය්හං ඔවාදප්පටිකරා’’ති සොමනස්සවසෙනෙවෙතම්පි සත්ථා උදානං උදානෙසීති වදන්ති. අපරෙ පන භණන්ති

''එවං තෙහි කුමාරකෙහි පවත්තිතං පරවිහෙඨනං සබ්බාකාරෙන ආදීනවතො විදිත්වා පරවිහෙසාය පරානුකම්පාය ච යථාක්කමං ආදීනවානිසංසවිභාවනං ඉමං උදානං උදානෙසී''ති.

තත්ථ **සුඛකාමානී**ති එකන්තෙනෙව අත්තනො සුඛස්ස ඉච්ඡනතො සුඛානුගිද්ධානි. **භූතානී**ති පාණිනො. **යො දණ්ඩෙන විහිංසතී**ති එත්ථ **දණ්ඩෙනා**ති දෙසනාමත්තං, දණ්ඩෙන වා ලෙඩ්ඩුසත්ථපාණිප්පහාරාදීහි වාති අත්ථො. අථ වා **දණ්ඩෙනා**ති දණ්ඩනෙන. ඉදං වුත්තං හොති – යො සුඛකාමානි සබ්බභූතානි ජාතිආදිනා ඝට්ටනවසෙන වචීදණ්ඩෙන වා පාණිමුග්ගරසත්ථාදීහි පොථනතාළනච්ඡෙදනාදිවසෙන සරීරදණ්ඩෙන වා සතං වා සහස්සං වා ඨාපනවසෙන ධනදණ්ඩෙන වාති ඉමෙසු දණ්ඩෙසු යෙන කෙනචි දණ්ඩෙන විහිංසති විහෙඨෙති දුක්ඛං පාපෙති, **අත්තනො සුඛමෙසානො, පෙච්ච සො න ලභතෙ සුඛ**න්ති සො පුග්ගලො අත්තනො සුඛං එසන්තො ගවෙසන්තො පත්ථෙන්තො පෙච්ච පරලොකෙ මනුස්සසුඛං දිබ්බසුඛං නිබ්බානසුඛන්ති තිවිධම්පි සුඛං න ලභති, අඤ්ඤදත්ථු තෙන දණ්ඩෙන දුක්ඛමෙව ලභතීති අත්ථො.

පෙච්ච සො ලභතෙ සුඛන්ති යො ඛන්තිමෙත්තානුද්දයසම්පන්නො ''යථාහං සුඛකාමො දුක්ඛප්පටිකූලො, එවං සබ්බෙපී''ති චින්තෙත්වා සම්පත්තවිරතිආදීසු ඨිතො වුත්තනයෙන කෙනචි දණ්ඩෙන සබ්බානිපි භූතානි න හිංසති න බාධති, සො පුග්ගලො පරලොකෙ මනුස්සභූතො මනුස්සසුඛං, දෙවභූතො දිබ්බසුඛං, උභයං අතික්කමන්තො නිබ්බානසුඛං ලභතීති. එත්ථ ච තාදිසස්ස පුග්ගලස්ස අවස්සංභාවිතාය තං සුඛං පච්චුප්පන්නං විය හොතීති දස්සනත්ථං ''ලභතෙ''ති වුත්තං. පුරිමගාථායපි එසෙව නයො.

තතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සක්කාරසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ **තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොතී**ති කප්පානං සතසහස්සාධිකෙසු චතූසු අසඞ්ඛෙය්‍යෙසු පරිපූරිතස්ස පුඤ්ඤසම්භාරවිසෙසස්ස ඵලභූතෙන ''ඉතො පරං මය්හං ඔකාසො නත්ථී''ති උස්සහජාතෙන විය උපරූපරි වඩ්ඪමානෙන සක්කාරාදිනා භගවා සක්කතො හොති. සබ්බදිසාසු හි යමකමහාමෙඝො වුට්ඨහිත්වා මහොඝං විය සබ්බපාරමියො ''එකස්මිං අත්තභාවෙ විපාකං දස්සාමා''ති සම්පිණ්ඩිතා විය භගවතො ලාභසක්කාරමහොඝං නිබ්බත්තයිංසු. තතො අන්නපානවත්ථයානමාලාගන්ධවිලෙපනාදිහත්ථා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදයො ආගන්ත්වා ''කහං බුද්ධො, කහං භගවා, කහං දෙවදෙවො, කහං නරාසභො, කහං පුරිසසීහො''ති භගවන්තං පරියෙසන්ති. සකටසතෙහි පච්චයෙ ආහරිත්වා ඔකාසං අලභමානා සමන්තා ගාවුතප්පමාණෙපි සකටධුරෙන සකටධුරං ආහච්ච තිට්ඨන්ති චෙව අනුබන්ධන්ති ච අන්ධකවින්දබ්‍රාහ්මණාදයො විය. සබ්බං තං ඛන්ධකෙ (මහාව. 282) තෙසු තෙසු ච සුත්තෙසු ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං. යථා ච භගවතො, එවං භික්ඛුසඞ්ඝස්සාති. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''යාවතා ඛො, චුන්ද, එතරහි සඞ්ඝා වා ගණා වා ලොකෙ උප්පන්නා, නාහං, චුන්ද, අඤ්ඤං එකසඞ්ඝම්පි සමනුපස්සාමි එවං ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තං, යථරිවායං, චුන්ද, භික්ඛුසඞ්ඝො''ති (දී. නි. 3.176).

ස්වායං භගවතො ච භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච උප්පන්නො ලාභසක්කාරො එකතො හුත්වා ද්වින්නං මහානදීනං උදකොඝො විය අප්පමෙය්‍යො අහොසි. තෙන වුත්තං – ''තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොති…පෙ…. පරික්ඛාරානං, භික්ඛුසඞ්ඝොපි සක්කතො…පෙ…. පරික්ඛාරාන''න්ති.

තිත්ථියා පන පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤතාය ච දුප්පටිපන්නතාය ච අසක්කතා අගරුකතා, බුද්ධුප්පාදෙන පන විසෙසතො විපන්නසොභා සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකා විය නිප්පභා නිත්තෙජා හතලාභසක්කාරා අහෙසුං. තෙ තාදිසං භගවතො සඞ්ඝස්ස ච ලාභසක්කාරං අසහමානා ඉස්සාපකතා ''එවං ඉමෙ ඵරුසාහි වාචාහි ඝට්ටෙත්වාව පලාපෙස්සාමා''ති උසූයා විසුග්ගාරං උග්ගිරන්තා තත්ථ තත්ථ භික්ඛූ අක්කොසන්තා පරිභාසන්තා විචරිංසු . තෙන වුත්තං – **''අඤ්ඤතිත්ථියා පන පරිබ්බාජකා අසක්කතා හොන්ති…පෙ…. පරික්ඛාරානං. අථ ඛො තෙ අඤ්ඤතිත්ථියා පරිබ්බාජකා භගවතො සක්කාරං අසහමානා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච ගාමෙ ච අරඤ්ඤෙ ච භික්ඛූ දිස්වා අසබ්භාහි ඵරුසාහි වාචාහි අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති රොසෙන්ති විහෙසෙන්තී''**ති.

තත්ථ **අසබ්භාහී**ති අසභායොග්ගාහි සභායං සාධුජනසමූහෙ වත්තුං අයුත්තාහි, දුට්ඨුල්ලාහීති අත්ථො. **ඵරුසාහී**ති කක්ඛළාහි මම්මච්ඡෙදිකාහි. **අක්කොසන්තී**ති ජාතිආදීහි අක්කොසවත්ථූහි ඛුංසෙන්ති. **පරිභාසන්තී**ති භණ්ඩනවසෙන භයං උප්පාදෙන්තා තජ්ජෙන්ති. **රොසෙන්තී**ති යථා පරස්ස රොසො හොති, එවං අනුද්ධංසනවසෙන රොසං උප්පාදෙන්ති. **විහෙසෙන්තී**ති විහෙඨෙන්ති, විවිධෙහි ආකාරෙහි අඵාසුං කරොන්ති.

කථං පනෙතෙ සමන්තපාසාදිකෙ භගවති භික්ඛුසඞ්ඝෙ ච අක්කොසාදීනි පවත්තෙසුන්ති? භගවතො උප්පාදතො පභිනලාභසක්කාරතාය උපහතචිත්තා පථවිං ඛණිත්වා පක්ඛලන්තා විය අවණෙ වෙළුරියමණිම්හි වණං උප්පාදෙන්තා විය ච සුන්දරිකං නාම පරිබ්බාජිකං සඤ්ඤාපෙත්වා තාය සත්ථු භික්ඛූනඤ්ච අවණ්ණං වුට්ඨාපෙත්වා අක්කොසාදීනි

පවත්තෙසුං. තං පනෙතං සුන්දරීවත්ථු පරතො සුන්දරීසුත්තෙ (උදා. 38) පාළියංයෙව ආගමිස්සති, තස්මා යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං තත්ථෙව වණ්ණයිස්සාම.

භික්ඛූ භගවතො සන්තිකං උපසඞ්කමිත්වා තං පවත්තිමාරොචෙසුං. තෙන වුත්තං – **“අථ ඛො සම්බහුලා භික්ඛූ යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසු…පෙ…. විහෙසෙන්තී”**ති. තං වුත්තත්ථමෙව.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ඉස්සාපකතානං තිත්ථියානං විප්පටිපත්තිං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං තෙහි කතෙ විප්පකාරෙ පසන්නචිත්තෙහි ච පරෙහි කතෙ උපකාරෙ තාදිභාවානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **ගාමෙ අරඤ්ඤෙ සුඛදුක්ඛඵුට්ඨොති** ගාමෙ වා අරඤ්ඤෙ වා යත්ථ කත්ථචි සුඛෙන දුක්ඛෙන ච ඵුට්ඨො සුඛදුක්ඛානි අනුභවන්තො, තෙසං වා පච්චයෙහි සමඞ්ගීභූතො. **නෙවත්තතො නො පරතො දහෙථාති** ‘‘අහං සුඛිතො , අහං දුක්ඛිතො, මම සුඛං, මම දුක්ඛං, පරෙනිදං මය්හං සුඛදුක්ඛං උප්පාදිත’’න්ති ච නෙව අත්තතො න පරතො තං සුඛදුක්ඛං ඨපෙථ. කස්මා? න හෙත්ථ ඛන්ධපඤ්චකෙ අහන්ති වා මමන්ති වා පරොති වා පරස්සාති වා පස්සිතබ්බයුත්තකං කිඤ්චි අත්ථි, කෙවලං සඞ්ඛාරා එව පන යථාපච්චයං උප්පජ්ජිත්වා ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජන්තීති. සුඛදුක්ඛග්ගහණඤ්චෙත්ථ දෙසනාසීසං, සබ්බස්සාපි ලොකධම්මස්ස වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉති භගවා ‘‘නාහං ක්වචනි, කස්සචි කිඤ්චනතස්මිං, න ච මම ක්වචනි, කත්ථචි කිඤ්චනතත්ථි’’ති චතුකොටිකං සුඤ්ඤතං විභාවෙසි.

ඉදානි තස්ස අත්තතො පරතො ච අදහනස්ස කාරණං දස්සෙති **“ඵුසන්ති ඵස්සා උපධිං පටිච්චා”**ති. එතෙ සුඛවෙදනීයා දුක්ඛවෙදනීයා ච ඵස්සා නාම ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතං උපධිං පටිච්ච තස්මිං සති යථාසකං විසයං ඵුසන්ති, තත්ථ පවත්තන්තියෙව. අදුක්ඛමසුඛා හි වෙදනා සන්තසභාවතාය සුඛෙ එව සඞ්ගහං ගච්ඡතීති දුවිධසම්ඵස්සවසෙනෙවායං අත්ථවණ්ණනා කතා.

යථා පන තෙ ඵස්සා න ඵුසන්ති, තං දස්සෙතුං **“නිරූපධිං කෙන ඵුසෙය්‍යුං ඵස්සා”**ති වුත්තං. සබ්බසො හි ඛන්ධූපධියා අසති කෙන කාරණෙන තෙ ඵස්සා ඵුසෙය්‍යුං, න තං කාරණං අත්ථි. යදි හි තුම්හෙ අක්කොසාදිවසෙන උප්පජ්ජනසුඛදුක්ඛං න ඉච්ඡථ, සබ්බසො නිරූපධිභාවෙයෙව යොගං කරෙය්‍යාථාති අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුයා ගාථං නිට්ඨපෙසි. එවං ඉමිනා උදානෙන වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

චතුත්ථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. උපාසකසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ **ඉච්ඡානඞ්ගලකොති** ඉච්ඡානඞ්ගලනාමකො කොසලෙසු එකො බ්‍රාහ්මණගාමො, තංනිවාසිතාය තත්ථ වා ජාතො භවොති වා ඉච්ඡානඞ්ගලකො. **උපාසකොති** තීහි සරණගමනෙහි භගවතො සන්තිකෙ උපාසකභාවස්ස පවෙදිතත්තා උපාසකො පඤ්චසික්ඛාපදිකො බුද්ධමාමකො, ධම්මමාමකො, සඞ්ඝමාමකො. **කෙනචිදෙව කරණීයෙනාති** උද්ධාරසොධාපනාදිනා කෙනචිදෙව කත්තබ්බෙන. **තීරෙත්වාති** නිට්ඨාපෙත්වා. අයං කිර උපාසකො පුබ්බෙ අභිණ්හං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පයිරුපාසති, සො කතිපයං කාලං බහුකරණීයතාය සත්ථු දස්සනං නාභිසම්භොසි. තෙනාහ භගවා – **“චිරස්සං ඛො ත්වං, උපාසක, ඉමං පරියායමකාසි, යදිදං ඉධාගමනායා”**ති.

තත්ථ **චිරස්සන්ති** චිරෙන. **පරියායන්ති** වාරං. **යදිදන්ති** නිපාතො, යො අයන්ති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – ඉධ මම සන්තිකෙ ආගමනාය යො අයං අජ්ජ කතො වාරො, තං ඉමං චිරෙන පපඤ්චං කත්වා අකාසීති. **චිරපටිකාහන්ති** චිරපටිකො අහං, චිරකාලතො පට්ඨාය අහං උපසඞ්කමිතුකාමොති සම්බන්ධො. **කෙහිචි කෙහිචීති** එකච්චෙහි එකච්චෙහි. අථ වා **කෙහිචි කෙහිචීති** යෙහි වා තෙහි වා. තත්ථ ගාරවං දස්සෙති. සත්ථරි අභිප්පසන්නස්ස හි සත්ථුදස්සනධම්මස්සවනෙසු විය න අඤ්ඤත්ථ ආදරො හොති. **කිච්චකරණීයෙහීති** එත්ථ අවස්සං කාතබ්බං කිච්චං, ඉතරං කරණීයං. පඨමං වා කාතබ්බං කිච්චං, පච්ඡා කාතබ්බං කරණීයං. ඛුද්දකං වා කිච්චං, මහන්තං කරණීයං. **බ්‍යාවටොති** උස්සුක්කො. **එවාහන්ති** එවං ඉමිනා පකාරෙන අහං නාසක්ඛිං උපසඞ්කමිතුං, න අගාරවාදිනාති අධිප්පායො.

එතමත්ථං විදිත්වාති දුල්ලභෙ බුද්ධුප්පාදෙ මනුස්සත්තලාභෙ ච සත්තානං සකිඤ්චනභාවෙන කිච්චපසුතතාය කුසලන්තරායො හොති, න අකිඤ්චනස්සාති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** තදත්ථපරිදීපනමෙව ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **සුඛං වත තස්ස න හොති කිඤ්චීති** යස්ස පුග්ගලස්ස කිඤ්චි රූපාදීසු එකවත්ථුම්පි ‘‘මමෙත’’න්ති තණ්හාය පරිග්ගහිතභාවෙන න හොති නත්ථි න විජ්ජති, සුඛං වත තස්ස පුග්ගලස්ස, අහො සුඛමෙවාති අත්ථො. ‘‘න හොසී’’තිපි පාඨො, තස්ස අතීතකාලවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. කෙචි පන **න හොති කිඤ්චීති** පදස්ස ‘‘රාගාදිකිඤ්චනං යස්ස න හොතී’’ති අත්ථං වණ්ණෙන්ති, තං න සුන්දරං පරිග්ගහධම්මවසෙන දෙසනාය ආගතත්තා. රාගාදිකිඤ්චනන්ති පරිග්ගහෙතබ්බස්සාපි සඞ්ගහෙ සති යුත්තමෙව වුත්තං සියා අථ වා යස්ස පුග්ගලස්ස කිඤ්චි අප්පම්පි කිඤ්චනං

පලිබොධජාතං රාගාදිකිඤ්චනාභාවතො එව න හොති, තං තස්ස අකිඤ්චනත්තං සුඛස්ස පච්චයභාවතො සුඛං වත, අහො සුඛන්ති අත්ථො. කස්ස පන න හොති කිඤ්චනන්ති චෙ, ආහ **"සඞ්ඛාතධම්මස්ස බහුස්සුතස්සා"**ති. යො චතූහිපි මග්ගසඞ්ඛාහි සොළසකිච්චනිප්ඵත්තියා සඞ්ඛාතධම්මො කතකිච්චො, තතො එව පටිවෙධබාහුසච්චෙන බහුස්සුතො, තස්ස.

ඉති භගවා අකිඤ්චනභාවෙ ආනිසංසං දස්සෙත්වා සකිඤ්චනභාවෙ ආදීනවං දස්සෙතුං **"සකිඤ්චනං පස්සා"**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – රාගාදිකිඤ්චනානං ආමිසකිඤ්චනානඤ්ච අත්ථිතාය සකිඤ්චනං, සකිඤ්චනත්තා එව අලද්ධානඤ්ච ලද්ධානඤ්ච කාමානං පරියෙසනාරක්ඛණහෙතු කිච්චකරණීයවසෙන ''අහං මමා''ති ගහණවසෙන ච විහඤ්ඤමානං විඝාතං ආපජ්ජමානං පස්සාති ධම්මසංවෙගප්පත්තො සත්ථා අත්තනො චිත්තං වදති. **ජනො ජනස්මිං පටිබන්ධරූපොති** සයං අඤ්ඤො ජනො සමානො අඤ්ඤස්මිං ජනෙ ''අහං ඉමස්ස, මම අය''න්ති තණ්හාවසෙන පටිබන්ධසභාවො හුත්වා විහඤ්ඤති විඝාතං ආපජ්ජති. ''පටිබද්ධචිත්තො''තිපි පාඨො. අයඤ්ච අත්ථො –

> ''පුත්තා මත්ථි ධනම්මත්ථි, ඉති බාලො විහඤ්ඤති;
> අත්තා හි අත්තනො නත්ථි, කුතො පුත්තා කුතො ධන''න්ති. (ධ. ප. 62) –

ආදීහි සුත්තපදෙහි දීපෙතබ්බොති.

පඤ්චමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ගබ්භිනීසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ **අඤ්ඤතරස්ස පරිබ්බාජකස්සාති** එකස්ස කුටුම්බිකස්ස පරිබ්බාජකස්ස. **දහරාති** තරුණී. **මාණවිකාති** බ්‍රාහ්මණධීතාය වොහාරො. **පජාපතීති** භරියා. **ගබ්භිනීති** ආපන්නසත්තා. **උපවිජඤ්ඤාති** අජ්ජ සුවෙති පච්චුපට්ඨිතවිජායනකාලා හොතීති සම්බන්ධො. සො කිර බ්‍රාහ්මණජාතිකො සභරියො වාදපත්ථස්සමෙ ඨිතො, තෙන නං සපජාපතිකං පරිබ්බාජකවොහාරෙන සමුදාචරන්ති. භරියා පනස්ස බ්‍රාහ්මණජාතිකත්තා බ්‍රාහ්මණීති ආලපති. **තෙලන්ති** තිලතෙලං. තෙලසීසෙන චෙත්ථ යං යං විජාතාය පසවදුක්ඛප්පටිකාරත්ථං ඉච්ඡිතබ්බං, තං සබ්බං සප්පිලොණාදිං ආහරාති ආණාපෙති. **යං මෙ විජාතාය භවිස්සතීති** යං තෙලාදි මය්හං විජාතාය බහිනික්ඛන්තගබ්භාය උපකාරාය භවිස්සති. ''පරිබ්බාජිකායා''තිපි පාඨො. **කුතොති** කස්මා ඨානා, යතො ඤාතිකුලා වා මිත්තකුලා වා තෙලාදිං ආහරෙය්‍යං, තං ඨානං මෙ නත්ථීති අධිප්පායො. **තෙලං ආහරාමීති** වත්තමානසමීපතාය වත්තමානං කත්වා වුත්තං, තෙලං ආහරිස්සාමීති අත්ථො. **සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා සප්පිස්ස වා තෙලස්ස වාති** ච සමුච්චයත්ථො වා-සද්දො ''අග්ගිතො වා උදකතො වා මිථුභෙදා වා''තිආදීසු (මහාව. 286; දී. නි. 2.152; උදා. 76) විය. **සප්පිස්ස වා තෙලස්ස වාති** පච්චත්තෙ සාමිවචනං, සප්පි ච තෙලඤ්ච යාවදත්ථං පාතුං පිවිතුං දීයතීති අත්ථො. අපරෙ පන ''සප්පිස්ස වා තෙලස්ස වාති අවයවසම්බන්ධෙ සාමිවචනං. සප්පිතෙලසමුදායස්ස හි අවයවො ඉධ යාවදත්ථසද්දෙන වුච්චතී''ති වදන්ති. **නො නීහරිතුන්ති** භාජනෙන වා හත්ථෙන වා බහි නෙතුං නො දීයති, **උච්ඡද්දිත්වානාති** වමිත්වා, යංනූන දදෙය්‍යන්ති සම්බන්ධො. එවං කිරස්ස අහොසි ''අහං රඤ්ඤො කොට්ඨාගාරං ගන්ත්වා තෙලං කණ්ඨමත්තං පිවිත්වා තාවදෙව ඝරං ආගන්ත්වා එකස්මිං භාජනෙ යථාපීතං වමිත්වා උද්ධනං ආරොපෙත්වා පචිස්සාමි, යං පිත්තසෙම්හාදිමිස්සිතං, තං අග්ගිනා ඣායිස්සති, තෙලං පන ගහෙත්වා ඉමිස්සා පරිබ්බාජිකාය කම්මෙ උපනෙස්සාමී''ති.

උද්ධං කාතුන්ති වමනවසෙන උද්ධං නීහරිතුං. **න පන අධොති** විරිඤ්චනවසෙන හෙට්ඨා නීහරිතුං න පන සක්කොති. සො හි ''අධිකං පීතං සයමෙව මුඛතො නිග්ගමිස්සතී''ති පිවිත්වා ආසයස්ස අරිත්තතාය අනිග්ගතෙ වමනවිරෙචනයොගං අජානන්තො අලභන්තො වා කෙවලං දුක්ඛාහි වෙදනාහි ඵුට්ඨො ආවට්ටති ච පරිවට්ටති ච. **දුක්ඛාහීති** දුක්ඛමාහි. **තිබ්බාහීති** බහලාහි තිඛිණාහි වා. **ඛරාහීති** කක්ඛළාහි. **කටුකාහීති** අතිවිය අනිට්ඨභාවෙන දාරුණාහි. **ආවට්ටතීති** එකස්මිංයෙව ඨානෙ අනිපජ්ජිත්වා අත්තනො සරීරං ඉතො චිතො ආකඩ්ඪන්තො ආවට්ටති. **පරිවට්ටතීති** එකස්මිං පදෙසෙ නිපන්නොපි අඞ්ගපච්චඞ්ගානි පරිතො ඛිපන්තො වට්ටති, අභිමුඛං වා වට්ටන්තො ආවට්ටති, සමන්තතො වට්ටන්තො පරිවට්ටති.

එතමත්ථං විදිත්වාති ''සකිඤ්චනස්ස අප්පටිසඞ්ඛාපරිභොගහෙතුකා අයං දුක්ඛුප්පත්ති, අකිඤ්චනස්ස පන සබ්බසො අයං නත්ථී''ති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො ජානිත්වා තදත්ථප්පකාසනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **සුඛිනො වතාති** සුඛිනො වත සප්පුරිසා. කෙ පන තෙති? **යෙ අකිඤ්චනා,** යෙ රාගාදිකිඤ්චනස්ස පරිග්ගහකිඤ්චනස්ස ච අභාවෙන අකිඤ්චනා, කෙසං පනිදං කිඤ්චනං නත්ථීති ආහ – **"වෙදගුනො හි ජනා අකිඤ්චනා"**ති, යෙ අරියමග්ගඤාණසඞ්ඛාතං වෙදං ගතා අධිගතා, තෙන වා වෙදෙන නිබ්බානං ගතාති වෙදගුනො, තෙ අරියජනා ඛීණාසවපුග්ගලා අනවසෙසරාගාදිකිඤ්චනානං අග්ගමග්ගෙන සමුච්ඡින්නත්තා අකිඤ්චනා නාම. අසති හි රාගාදිකිඤ්චනෙ කුතො පරිග්ගහකිඤ්චනස්ස සම්භවො. එවං ගාථාය පුරිමභාගෙන අරහන්තෙ පසංසිත්වා අපරභාගෙන

අන්ධපුථුජ්ජනෙ ගරහන්තො ‘‘සකිඤ්චනං පස්සා’’තිආදිමාහ. තං පුරිමසුත්තෙ වුත්තත්ථමෙව. එවං ඉමායපි ගාථාය වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

ඡට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. එකපුත්තකසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ **එකපුත්තකො**ති එකො පුත්තො, සො ච අනුකම්පිතබ්බට්ඨෙන එකපුත්තකො, පියායිතබ්බට්ඨෙන **පියො,** මනස්ස වඩ්ඪනට්ඨෙන **මනාපො**. සරීරසොභාසම්පත්තියා වා දස්සනීයට්ඨෙන **පියො,** සීලාචාරසම්පත්තියා කල්‍යාණධම්මතාය **මනාපො**. කලෙති සත්තෙ ඛෙපෙතීති **කාලො,** මරණං. තං කතො පත්තොති **කාලඞ්කතො,** කාලෙන වා මච්චුනා කතො නට්ඨො අදස්සනං ගතොති **කාලඞ්කතො,** මතොති අත්ථො.

සම්බහුලා උපාසකාති සාවත්ථිවාසිනො බහූ උපාසකා මතපුත්තඋපාසකස්ස සහසොකීභාවෙන යාව ආළාහනා පච්ඡතො ගන්ත්වා මතසරීරස්ස කත්තබ්බං කාරෙත්වා පටිනිවත්තා යථානිවත්ථාව උදකං ඔතරිත්වා සීසංන්හාතා වත්ථානි පීළෙත්වා අනොතාපෙත්වාව එකං නිවාසෙත්වා එකං උත්තරාසඞ්ගං කත්වා උපාසකං පුරතො කත්වා ‘‘සොකවිනොදනං ධම්මං සත්ථු සන්තිකෙ සොස්සාමා’’ති භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු. තෙන වුත්තං **‘‘අල්ලකෙසා’’**තිආදි.

තත්ථ **අල්ලවත්ථා**ති උදකෙන තින්තවත්ථා. **දිවා දිවස්සා**ති දිවසස්සපි දිවා, මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙති අත්ථො. යස්මා ජානන්තාපි තථාගතා පුච්ඡන්ති , ජානන්තාපි න පුච්ඡන්ති. කාලං විදිත්වා පුච්ඡන්ති, කාලං විදිත්වා න පුච්ඡන්ති, තස්මා ජානන්තොයෙව භගවා කථාසමුට්ඨාපනත්ථං පුච්ඡන්තො **‘‘කිං නු ඛො තුම්හෙ උපාසකා’’**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – තුම්හෙ උපාසකා අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු මම සන්තිකං ආගච්ඡන්තා ඔතාපිතසුද්ධවත්ථා සායන්හෙ ආගච්ඡථ, අජ්ජ පන අල්ලවත්ථා අල්ලකෙසා ඨිතමජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ ඉධාගතා, තං කිං කාරණන්ති. **තෙන මයන්ති** තෙන පුත්තවියොගජනිතචිත්තසන්තාපෙන බලවසොකාභිභූතතාය එවංභූතා මයං ඉධූපසඞ්කමන්තාති.

එතමත්ථං විදිත්වාති පියවත්ථුසම්භවා සොකදුක්ඛදොමනස්සාදයො, අසති පියවත්ථුස්මිං සබ්බසො එතෙ න සන්තීති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො ජානිත්වා තදත්ථප්පකාසනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **පියරූපස්සාදගධිතාසෙ**ති පියසභාවෙසු රූපක්ඛන්ධාදීසු සුඛවෙදනස්සාදෙන ගධිතා පටිබද්ධචිත්තා. ගධිතාසෙති හි ගධිතාඉච්චෙවත්ථො. **සෙ**ති වා නිපාතමත්තං. පියරූපා නාම චක්ඛාදයො පුත්තදාරාදයො ච. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘කිඤ්ච ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං චක්ඛු ලොකෙ ...පෙ.... ධම්මතණ්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූප’’න්ති (චූළනි. හෙමකමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 55).

> ‘‘ඛෙත්තං වත්ථුං හිරඤ්ඤං වා, ගවස්සං දාසපොරිසං;
> ථියො බන්ධූ පුථූ කාමෙ, යො නරො අනුගිජ්ඣතී’’ති ච. (සු. නි. 775);

තස්මා තෙසු පියරූපෙසු අස්සාදෙන ගිද්ධා මුච්ඡිතා අජ්ඣාපන්නාති අත්ථො. කෙ පන තෙ පියරූපස්සාදගධිතාති තෙ දස්සෙති **‘‘දෙවකායා පුථුමනුස්සා චා’’**ති, චාතුමහාරාජිකාදයො බහුදෙවසමූහා චෙව ජම්බුදීපකාදිකා බහුමනුස්සා ච. **අඝාවිනො**ති කායිකචෙතසිකදුක්ඛෙන දුක්ඛිතා. **පරිජුන්නා**ති ජරාරොගාදිවිපත්තියා යොබ්බනාරොග්‍යාදිසම්පත්තිතො පරිහීනා. යථාලාභවසෙන වායමත්ථො දෙවමනුස්සෙසු වෙදිතබ්බො. අථ වා කාමඤ්චෙකන්තසුඛසමප්පිතානං දෙවානං දුක්ඛජරාරොගා න සම්භවන්ති, තදනතිවත්තසභාවතාය පන තෙපි ‘‘අඝාවිනො’’ති ‘‘පරිජුන්නා’’ති ච වුත්තා. තෙසම්පි වා පුබ්බනිමිත්තුප්පත්තියා පටිච්ඡන්නජරාය චෙතසිකරොගස්ස ච වසෙන දුක්ඛාදීනං සම්භවො වෙදිතබ්බො. **මච්චුරාජස්ස වසං ගච්ඡන්තී**ති පියවත්ථුවිසයාය තණ්හාය අප්පහීනත්තා පුනප්පුනං ගබ්භුපගමනතො ධාතුත්තයිස්සරතාය මච්චුරාජසඞ්ඛාතස්ස මරණස්ස වසං හත්ථමෙව ගච්ඡන්ති.

එත්තාවතා වට්ටං දස්සෙත්වා ඉදානි **‘‘යෙ වෙ දිවා’’**තිආදිනා විවට්ටං දස්සෙති. තත්ථ **යෙ වෙ දිවා ච රත්තො ච අප්පමත්තා**ති ‘‘දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙතී’’තිආදිනා වුත්තනයෙන දිවසභාගෙ රත්තිභාගෙ ච දළ්හං අප්පමත්තා අප්පමාදප්පටිපදං පූරෙන්ති. **ජහන්ති පියරූපන්ති** චතුසච්චකම්මට්ඨානභාවනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරියමග්ගාධිගමෙන පියරූපං පියජාතිකං චක්ඛාදිපියවත්ථුං තප්පටිබද්ධඡන්දරාගජහනෙන ජහන්ති. **තෙ වෙ ඛණන්ති අඝමූලං, මච්චුනො ආමිසං දුරතිවත්ත**න්ති තෙ අරියපුග්ගලා අඝස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස මූලභූතං, මච්චුනා මරණෙන ආමසිතබ්බතො ආමිසං, ඉතො බහිද්ධා කෙහිචිපි සමණබ්‍රාහ්මණෙහි නිවත්තිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය දුරතිවත්තං, සහ අවිජ්ජාය තණ්හං අරියමග්ගඤාණකුදාලෙන ඛණන්ති, ලෙසමත්තම්පි අනවසෙසන්තා උම්මූලයන්තීති. ස්වායමත්ථො –

> ‘‘අප්පමාදො අමතපදං, පමාදො මච්චුනො පදං;
> අප්පමත්තා න මීයන්ති, යෙ පමත්තා යථා මතා’’ති. (ධ. ප. 21) –

ආදීහි සුත්තපදෙහි විත්ථාරෙතබ්බොති.

සත්තමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සුප්පවාසාසුත්තවණ්ණනා

18. අට්ඨමෙ **කුණ්ඩිකායන්**ති එවංනාමකෙ කොලියානං නගරෙ. **කුණ්ඩධානවනෙති** තස්ස නගරස්ස අවිදූරෙ කුණ්ඩධානසඞ්ඛාතෙ වනෙ.

පුබ්බෙ කිර කුණ්ඩො නාම එකො යක්ඛො තස්මිං වනසණ්ඩෙ වාසං කප්පෙසි, කුණ්ඩධානමිස්සකෙන ච බලිකම්මෙන තුස්සතීති තස්ස තථා තත්ථ බලිං උපහරන්ති, තෙනෙතං වනසණ්ඩං කුණ්ඩධානවනන්ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තස්ස අවිදූරෙ එකා ගාමපතිකා අහොසි, සාපි තස්ස යක්ඛස්ස ආණාපවත්තිට්ඨානෙ නිවිට්ඨත්තා තෙනෙව පරිපාලිතත්තා කුණ්ඩිකාති වොහරීයිත්ථ . අපරභාගෙ තත්ථ කොලියරාජානො නගරං කාරෙසුං, තම්පි පුරිමවොහාරෙන **කුණ්ඩිකාත්**වෙව වුච්චති. තස්මිඤ්ච වනසණ්ඩෙ කොලියරාජානො භගවතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච වසනත්ථාය විහාරං පතිට්ඨාපෙසුං, තම්පි **කුණ්ඩධානවනන්**ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. අථ භගවා ජනපදචාරිකං චරන්තො අනුක්කමෙන තං විහාරං පත්වා තත්ථ විහාසි. තෙන වුත්තං – **''එකං සමයං භගවා කුණ්ඩිකායං විහරති කුණ්ඩධානවනෙ''**ති.

සුප්පවාසාති තස්සා උපාසිකාය නාමං. **කොලියධීතාති** කොලියරාජපුත්තී. සා හි භගවතො අග්ගුපට්ඨායිකා පණීතදායිකානං සාවිකානං එතදග්ගෙ ඨපිතා සොතාපන්නා අරියසාවිකා. යඤ්හි කිඤ්චි භගවතො යුත්තරූපං ඛාදනීයං භොජනීයං භෙසජ්ජං වා න තත්ථ අඤ්ඤාහි සංවිධාතබ්බං අත්ථි, සබ්බං තං සයමෙව අත්තනො පඤ්ඤාය විචාරෙත්වා සක්කච්චං සම්පාදෙත්වා උපනෙති. දෙවසිකඤ්ච අට්ඨසතං සඞ්ඝභත්තපාටිපුග්ගලිකභත්තානි දෙති. යො කොචි භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා තං කුලං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො රිත්තහත්ථො න ගච්ඡති. එවං මුත්තචාගා පයතපාණී වොස්සග්ගරතා යාචයොගා දානසංවිභාගරතා. අස්සා කුච්ඡියං පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො පච්ඡිමභවිකො සාවකබොධිසත්තො පටිසන්ධිං ගණ්හි. සා තං ගබ්භං කෙනචිදෙව පාපකම්මෙන සත්ත වස්සානි කුච්ඡිනා පරිහරි, සත්තාහඤ්ච මූළ්හගබ්භා අහොසි. තෙන වුත්තං – **''සත්ත වස්සානි ගබ්භං ධාරෙති සත්තාහං මූළ්හගබ්භා''**ති.

තත්ථ **සත්ත වස්සානීති** සත්ත සංවච්ඡරානි, අච්චන්තසංයොගෙ ච ඉදං උපයොගවචනං. **ගබ්භං ධාරෙතීති** ගබ්භං වහති, ගබ්භිනී හොතීති අත්ථො. **සත්තාහං මූළ්හගබ්භාති** සත්ත අහානි බ්‍යාකුලගබ්භා. ගබ්භො හි පරිපක්කො සම්පජ්ජමානො විජායනකාලෙ කම්මජවාතෙහි සඤ්චාලෙත්වා පරිවත්තිතො උද්ධංපාදො අධොසිරො හුත්වා යොනිමුඛාභිමුඛො හොති, එවං සො කත්ථචි අලග්ගො බහි නික්ඛමති. විපජ්ජමානො පන විපරිවත්තනවසෙන යොනිමග්ගං පිදහිත්වා තිරියං නිපජ්ජති, සයමෙව වා යොනිමග්ගො පිදහති, සො තත්ථ කම්මජවාතෙහි අපරාපරං පරිවත්තමානො බ්‍යාකුලො මූළ්හගබ්භොති වුච්චති. තස්සාපි සත්ත දිවසෙ එවං අහොසි, තෙන වුත්තං ''සත්තාහං මූළ්හගබ්භා''ති.

අයඤ්ච ගබ්භො සීවලිත්ථෙරො. තස්ස කථං සත්ත වස්සානි ගබ්භවාසදුක්ඛං, සත්තාහං මූළ්හගබ්භභාවප්පත්ති, මාතු චස්සාපි සොතාපන්නාය අරියසාවිකාය තථා දුක්ඛානුභවනං ජාතන්ති? වුච්චතෙ – අතීතෙ කාසිකරාජෙ බාරාණසියං රජ්ජං කාරෙන්තෙ එකො කොසලරාජා මහන්තෙන බලෙනාගන්ත්වා බාරාණසිං ගහෙත්වා තං රාජානං මාරෙත්වා තස්ස අග්ගමහෙසිං අත්තනො අග්ගමහෙසිං අකාසි. බාරාණසිරඤ්ඤො පන පුත්තො පිතු මරණකාලෙ නිද්ධමනද්වාරෙන පලායිත්වා අත්තනො ඤාතිමිත්තබන්ධවෙ එකජ්ඣං කත්වා අනුක්කමෙන බලං සංහරිත්වා බාරාණසිං ආගන්ත්වා අවිදූරෙ මහන්තං ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා තස්ස රඤ්ඤො පණ්ණං පෙසෙසි ''රජ්ජං වා දෙතු, යුද්ධං වා''ති . රාජකුමාරස්ස මාතා සාසනං සුත්වා ''යුද්ධෙන කම්මං නත්ථි, සබ්බදිසාසු සඤ්චාරං පච්ඡින්දිත්වා බාරාණසිනගරං පරිවාරෙතු, තතො දාරුදකභත්තපරික්ඛයෙන කිලන්තා නගරෙ මනුස්සා විනාව යුද්ධෙන රාජානං ගහෙත්වා දස්සන්තී''ති පණ්ණං පෙසෙසි. සො මාතු සාසනං සුත්වා චත්තාරි මහාද්වාරානි රක්ඛන්තො සත්ත වස්සානි නගරං උපරුන්ධි, නගරෙ මනුස්සා චූළද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා දාරුදකානි ආහරන්ති, සබ්බකිච්චානි කරොන්ති.

අථ රාජකුමාරස්ස මාතා තං පවත්තිං සුත්වා ''බාලො මම පුත්තො උපායං න ජානාති, ගච්ඡථ, අස්ස චූළද්වාරානි පිධාය නගරං උපරුන්ධතූති වදෙථා''ති පුත්තස්ස ගුළ්හසාසනං පහිණි. සො මාතු සාසනං සුත්වා සත්ත දිවසෙ තථා අකාසි. නාගරා බහි නික්ඛමිතුං අලභන්තා සත්තමෙ දිවසෙ තස්ස රඤ්ඤො සීසං ගහෙත්වා කුමාරස්ස අදංසු. කුමාරො නගරං පවිසිත්වා රජ්ජං අග්ගහෙසි. සො තදා සත්ත වස්සානි නගරරුන්ධනකම්මනිස්සන්දෙන එතරහි සත්ත වස්සානි මාතුකුච්ඡිසඞ්ඛාතාය ලොහිතකුම්භියා වසි, අවසෙසතො පන සත්තාහං නගරූපරුන්ධනෙන සත්තාහං මූළ්හගබ්භභාවං ආපජ්ජි. ජාතකට්ඨකථායං පන ''සත්ත දිවසානි නගරං රුන්ධිත්වා ගහිතකම්මනිස්සන්දෙන සත්තවස්සානි ලොහිතකුම්භියං වසිත්වා සත්තාහං මූළ්හගබ්භභාවං ආපජ්ජී''ති වුත්තං. යං පන සො පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධපාදමූලෙ ''ලාභීනං අග්ගො භවෙය්‍ය''න්ති මහාදානං දත්වා පත්ථනං අකාසි, යඤ්ච විපස්සිස්ස භගවතො කාලෙ නාගරෙහි සද්ධිං සහස්සග්ඝනිකං ගුළදධිං දත්වා පත්ථනං අකාසි, තස්සානුභාවෙන ලාභීනං අග්ගො ජාතො. සුප්පවාසාපි ''නගරං රුන්ධිත්වා ගණ්හ, තාතා''ති පෙසිතභාවෙන සත්ත වස්සානි කුච්ඡිනා ගබ්භං පරිහරිත්වා සත්තාහං මූළ්හගබ්භාජාතා . එවං තෙ මාතාපුත්තා අත්තනො කම්මස්ස අනුරූපං ඊදිසං දුක්ඛං පටිසංවෙදිංසු.

තීහි විතක්කෙහීති රතනත්තයගුණානුස්සතිපටිසංයුත්තෙහි තීහි සම්මාවිතක්කෙහි. **අධිවාසෙතීති** මූළ්හගබ්භතාය උප්පන්නදුක්ඛං සහති. සා හි භගවතො සම්බුද්ධභාවං, අරියසඞ්ඝස්ස සුප්පටිපත්තිං, නිබ්බානස්ස ච දුක්ඛනිස්සරණභාවං අනුස්සරන්තී අත්තනො උප්පජ්ජමානදුක්ඛං අමනසිකරණෙනෙව අභිභවිත්වා ඛමති. තෙන වුත්තං ‘‘තීහි විතක්කෙහි අධිවාසෙතී’’ති.

සම්මාසම්බුද්ධො වතාතිආදි තෙසං විතක්කානං පවත්තිආකාරදස්සනං. තස්සත්ථො – යො භග්‍යවන්තතාදීහි කාරණෙහි භගවා ලොකනාථො සම්මා අවිපරීතං සාමං සයමෙව සබ්බධම්මෙ අහො වත බුද්ධො, සො භගවා එවරූපස්ස එතරහි මයා අනුභවියමානස්ස අඤ්ඤස්ස ච එවංජාතිකස්ස සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස පහානාය අච්චන්තං අනුප්පාදනිරොධාය ධම්මං කථෙති, අවිපරීතධම්මං කථෙති. අවිපරීතධම්මදෙසනතාය හි සත්ථු සම්මාසම්බොධිසිද්ධි. තස්ස යථාවුත්තගුණස්ස භගවතො ධම්මස්සවනන්තෙ ජාතත්තා සීලදිට්ඨිසාමඤ්ඤෙන සංහතත්තා ච සාවකසඞ්ඝොති ලද්ධනාමො අට්ඨඅරියපුග්ගලසමූහො සුප්පටිපන්නො වත අහො වත සම්මා පටිපන්නො, යො අරියසඞ්ඝො එවරූපස්ස ඊදිසස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස පහානාය අනුප්පාදනිරොධාය අනිවත්තිපටිපදං පටිපන්නො. සුසුඛං වත අහො වත සුට්ඨු සුඛං සබ්බසඞ්ඛතනිස්සටං නිබ්බානං, යස්මිං නිබ්බානෙ ඊදිසං වට්ටදුක්ඛං න උපලබ්භතීති. එත්ථ ච පටිපජ්ජමානාපි පටිපන්නා ඉච්චෙව වුත්තා පටිපත්තියා අනිවත්තිභාවතො. අථ වා උප්පන්නසද්දො විය පටිපන්නසද්දො වත්තමානත්ථොපි වෙදිතබ්බො. තෙනෙවාහ ‘‘සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො’’ති.

සාමිකන්ති අත්තනො පතිං කොලියරාජපුත්තං. **ආමන්තෙසීති** අභාසි. **මම වචනෙන භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දාහීති** මය්හං වචනෙන චක්කලක්ඛණප්පටිමණ්ඩිතානි විකසිතපදුමසස්සිරිකානි භගවතො චරණානි තව සිරසා වන්දාහි, උත්තමඞ්ගෙන අභිවාදනං කරොහීති අත්ථො. **අප්පාබාධන්ති**ආදීසු **ආබාධොති** විසභාගවෙදනා වුච්චති, යා එකදෙසෙ උප්පජ්ජිත්වාපි සකලසරීරං අයපට්ටෙන ආබන්ධිත්වා විය ගණ්හති. **ආතඞ්කොති** කිච්ඡජීවිතකරො රොගො. අථ වා යාපෙතබ්බරොගො ආතඞ්කො, ඉතරො ආබාධො. ඛුද්දකො වා රොගො ආතඞ්කො, බලවා ආබාධො. කෙචි පන ‘‘අජ්ඣත්තසමුට්ඨානො ආබාධො, බහිද්ධාසමුට්ඨානො ආතඞ්කො’’ති වදන්ති. තදුභයස්සාපි අභාවං පුච්ඡාති වදති. ගිලානස්සෙව ච උට්ඨානං නාම ගරුකං හොති, කායෙ බලං න හොති, තස්මා නිග්ගෙලඤ්ඤතාය ලහුපරිවත්තිසඞ්ඛාතං කායස්ස ලහුට්ඨානං සරීරබලඤ්ච පුච්ඡාති වදති. **ඵාසුවිහාරන්ති** ඨානනිසින්නගමනසයනසඞ්ඛාතෙසු චතූසු ඉරියාපථෙසු සුඛවිහාරඤ්ච පුච්ඡාති වදති. අථස්ස පුච්ඡිතබ්බාකාරං දස්සෙන්තී **‘‘සුප්පවාසා, භන්තෙ’’**තිආදිමාහ. **එවඤ්ච වදෙහීති** ඉදානි වත්තබ්බාකාරං නිදස්සෙති.

පරමන්ති වචනසම්පටිච්ඡනං. තෙන සාධු, භද්දෙ, යථා වුත්තං, තථා පටිපජ්ජාමීති දස්සෙති. **කොලියපුත්තොති** සුප්පවාසාය සාමිකො කොලියරාජපුත්තො. **සුඛිනී හොතූති** සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො සත්ථා සුප්පවාසාය පෙසිතවන්දනං සම්පටිච්ඡිත්වා තදනන්තරං අත්තනො මෙත්තාවිහාරසංසූචකං බුද්ධාචිණ්ණං සුඛූපසංහාරං තස්සා සාමඤ්ඤතො පකාසෙත්වා පුන තස්සා පුත්තස්ස ච ගබ්භවිපත්තිමූලකදුක්ඛුප්පත්තිපටික්ඛෙපමුඛෙන සුඛූපසංහාරං නිදස්සෙන්තො **‘‘සුඛිනී...පෙ.... අරොගා, අරොගං පුත්තං විජායතූ’’ති ආහ.**

සහ වචනාති භගවතො වචනෙන සහෙව. යස්මිං කාලෙ භගවා තථා අවොච, තස්මිංයෙව කාලෙ තම්පි කම්මං පරික්ඛයං අගමාසි. තස්ස පරික්ඛීණභාවං ඔලොකෙත්වා සත්ථා තථා අභාසි. අපරෙ පන වදන්ති – සචෙ තථා සත්ථා නාවක්ඛිස්සා, තතො පරම්පි කිඤ්චි කාලං තස්සා තං දුක්ඛං අනුබන්ධිස්සා. යස්මා පන භගවතා ‘‘සුඛිනී අරොගා අරොගඤ්ච පුත්තං විජායතූ’’ති වුත්තං, තස්මා තස්ස වචනසමකාලමෙව සො ගබ්භො බ්‍යාකුලභාවං විජහිත්වා සුඛෙනෙව බහි නික්ඛමි, එවං තෙසං මාතාපුත්තානං සොත්ථි අහොසි. අචින්තෙය්‍යො හි බුද්ධානං බුද්ධානුභාවො. යථා හි පටාචාරාය පියවිප්පයොගසම්භූතෙන සොකෙන උම්මාදං පත්වා –

‘‘උභො පුත්තා කාලකතා, පන්ථෙ මය්හං පතී මතො;
මාතා පිතා ච භාතා ච, එකචිතකම්හි ඩය්හරෙ’’ති. (අප. ථෙරී 2.2.498) –

වත්වා ජාතරූපෙනෙව චරන්තියා ‘‘සතිං පටිලභාහි භගිනී’’ති භගවතො වචනසමනන්තරමෙව උම්මාදො වූපසමි, තථා සුප්පියාපි උපාසිකා අත්තනාව අත්තනො ඌරුයං කතෙන මහාවණෙන වුට්ඨාතුං අසක්කොන්තී සයනපිට්ඨෙ නිපන්නා ‘‘ආගන්ත්වා මං වන්දතූ’’ති වචනසමනන්තරමෙව වණෙ පාකතිකෙ ජාතෙ සයමෙව ගන්ත්වා භගවන්තං වන්දීති එවමාදීනි වත්ථූනි ඉධ උදාහරිතබ්බානීති.

එවං, භන්තෙති, භන්තෙ, යථා භගවා සපුත්තාය මාතුයා අරොගභාවං ආසීසන්තො ආහ – ‘‘සුඛිනී අරොගා අරොගං පුත්තං විජායතූ’’ති, තං එවමෙව. න හි කදාචි බුද්ධානං භගවන්තානං වචනස්ස අඤ්ඤථාභාවොති අධිප්පායො. කෙචි පන ‘‘එවමත්ථූ’’ති වදන්ති, අපරෙ ‘‘හොතූ’’ති පදස්ස අත්ථං ආනෙත්වා වණ්ණයන්ති. **අභිනන්දිත්වාති** කරවීකරුතමඤ්ජුනා බ්‍රහ්මස්සරෙන භගවතා වුච්චමානෙ තස්මිං වචනෙ පීතිසොමනස්සපටිලාභතො අභිමුඛභාවෙන නන්දිත්වා. **අනුමොදිත්වාති** තතො පච්ඡාපි සම්මොදනං උප්පාදෙත්වා, චිත්තෙන වා අභිනන්දිත්වා වාචාය අනුමොදිත්වා, වචනසම්පත්තියා වා අභිනන්දිත්වා අත්ථසම්පත්තියා අනුමොදිත්වා. **සකං ඝරං පච්චායාසීති** අත්තනො ඝරං පටිගච්ඡි. යෙ පන ‘‘යෙන සකං ඝර’’න්ති පඨන්ති, තෙසං යදිපි ය-ත-සද්දානං සම්බන්ධභාවතො ‘‘තෙනා’’ති පදං වුත්තමෙව හොති, තථාපි ‘‘පටියායිත්වා’’ති පාඨසෙසො යොජෙතබ්බො හොති.

විජාතන්ති පජාතං, පසුතන්ති අත්ථො. **අච්ඡරියන්ති** අන්ධස්ස පබ්බතාරොහනං විය නිච්චං න හොතීති අච්ඡරියං, අයං තාව සද්දනයො. අට්ඨකථාසු පන ''අච්ඡරායොග්ගං අච්ඡරිය''න්ති වුත්තං , අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තන්ති අත්ථො. **වතාති** සම්භාවනෙ, අහො අච්ඡරියන්ති අත්ථො. **භොති** ධම්මාලපනං. අභූතපුබ්බං භූතන්ති **අබ්භුතං**.

තථාගතස්සාති අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො – තථා ආගතොති තථාගතො, තථා ගතොති තථාගතො, තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො, තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො, තථදස්සිතාය තථාගතො, තථවාදිතාය තථාගතො, තථාකාරිතාය තථාගතො, අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො.

කථං භගවා **තථා ආගතොති තථාගතො**? යථා සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපන්නා පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා ආගතාති. කිං වුත්තං හොති? යෙන අභිනීහාරෙන තෙ භගවන්තො ආගතා, තෙන අට්ඨගුණසමන්නාගතෙන අයම්පි භගවා ආගතො. යථා ච තෙ භගවන්තො දානපාරමිං පූරෙත්වා සීලනෙක්ඛම්මපඤ්ඤාවීරියඛන්තිසච්චඅධිට්ඨානමෙත්තාඋපෙක්ඛාපාරමීති ඉමා දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා පුබ්බයොගපුබ්බචරියධම්මක්ඛානඤාතත්ථචරියාදයො පූරෙත්වා බුද්ධිචරියාය කොටිං පත්වා ආගතා, තථා අයම්පි භගවා ආගතො. යථා ච තෙ භගවන්තො චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ…පෙ…. අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙත්වා බ්‍රූහෙත්වා ආගතා, තථා අයම්පි භගවා ආගතො. එවං තථා ආගතොති තථාගතො.

කථං **තථා ගතොති තථාගතො**? යථා සම්පතිජාතා තෙ භගවන්තො සමෙහි පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨාය උත්තරාභිමුඛා සත්තපදවීතිහාරෙන ගතා, සෙතච්ඡත්තෙ ධාරියමානෙ සබ්බාච දිසා අනුවිලොකෙසුං, ආසභිඤ්ච වාචං භාසිංසු ලොකෙ අත්තනො ජෙට්ඨසෙට්ඨභාවං පකාසෙන්තා, තඤ්ච නෙසං ගමනං තථං අහොසි අවිතථං අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන, තථා අයම්පි භගවා ගතො, තඤ්චස්ස ගමනං තථං අහොසි අවිතථං තෙසඤ්ඤෙව විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන. එවං තථා ගතොති තථාගතො.

යථා වා තෙ භගවන්තො නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං පහාය ගතා, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං, ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං, ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං පහාය ගතා, ඤාණෙන අවිජ්ජං පදාලෙත්වා, පාමොජ්ජෙන අරතිං විනොදෙත්වා, අට්ඨසමාපත්තීහි අට්ඨාරසහි මහාවිපස්සනාහි චතූහි ච අරියමග්ගෙහි තං තං පටිපක්ඛං පහාය ගතා, එවං අයම්පි භගවා ගතො. එවම්පි තථා ගතොති තථාගතො.

කථං **තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො**? පථවීධාතුයා කක්ඛළලක්ඛණං, ආපොධාතුයා පග්ඝරණලක්ඛණං, තෙජොධාතුයා උණ්හත්තලක්ඛණං, වායොධාතුයා විත්ථම්භනලක්ඛණං, ආකාසධාතුයා අසම්ඵුට්ඨලක්ඛණං, රූපස්ස රුප්පනලක්ඛණං, වෙදනාය වෙදයිතලක්ඛණං, සඤ්ඤාය සඤ්ජානනලක්ඛණං, සඞ්ඛාරානං අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණං, විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්ඛණන්ති එවං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං, ද්වාදසන්නං ආයතනානං, අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං, බාවීසතියා ඉන්ද්‍රියානං, චතුන්නං සච්චානං, ද්වාදසපදිකස්ස පච්චයාකාරස්ස, චතුන්නං සතිපට්ඨානානං, චතුන්නං සම්මප්පධානානං, චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං, පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං, පඤ්චන්නං බලානං, සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං, අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස, සත්තන්නං විසුද්ධීනං, අමතොගධස්ස නිබ්බානස්සාති එවං තස්ස තස්ස ධම්මස්ස යං සභාවසරසලක්ඛණං, තං තථං අවිතථං අනඤ්ඤථං ලක්ඛණං ඤාණගතියා ආගතො අවිරජ්ඣිත්වා පත්තො අධිගතොති තථාගතො. එවං තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො.

කථං **තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො**? තථධම්මා නාම චත්තාරි අරියසච්චානි. යථාහ – ''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. කතමානි චත්තාරි? ඉදං දුක්ඛන්ති, භික්ඛවෙ, තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙත''න්ති (සං. නි. 5.1090) විත්ථාරො. තානි ච භගවා අභිසම්බුද්ධො, තස්මා තථානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතො.

අපිච ජරාමරණස්ස ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො…පෙ…. සඞ්ඛාරානං අවිජ්ජාපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො, තථා අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨො…පෙ… ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො, තං සබ්බං භගවා අභිසම්බුද්ධො, තස්මාපි තථානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතො. අභිසම්බුද්ධත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දොති. එවං තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො.

කථං **තථදස්සිතාය තථාගතො**? යං සදෙවකෙ…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය පජාය අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛුද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡන්තං රූපාරම්මණං නාම අත්ථි, තං භගවා සබ්බාකාරතො ජානාති පස්සති. එවං ජානතා පස්සතා ච තෙන තං ඉට්ඨානිට්ඨාදිවසෙන වා දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු ලබ්භමානකපදවසෙන වා ''කතමං තං රූපං රූපායතනං , යං රූපං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝං නීලං පීතක''න්තිආදිනා (ධ. ස. 616) නයෙන අනෙකෙහි නාමෙහි තෙරසහි වාරෙහි ද්විපඤ්ඤාසාය නයෙහි විභජ්ජමානං තථමෙව හොති, විතථං නත්ථි. එස නයො සොතද්වාරාදීසු ආපාථමාගච්ඡන්තෙසු සද්දාදීසු. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘යං , භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලොකස්ස…පෙ.… සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා, තමහං ජානාමි, තමහං අබ්භඤ්ඤාසිං, තං තථාගතස්ස විදිතං, තං තථාගතො න උපට්ඨාසී’’ති (අ. නි. 4.24).

එවං තථදස්සිතාය තථාගතො . තත්ථ තථදස්සීඅත්ථෙ තථාගතොති පදසම්භවො වෙදිතබ්බො.

කථං **තථවාදිතාය තථාගතො**? යං රත්තිං භගවා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි, එත්ථන්තරෙ පඤ්චචත්තාලීසවස්සපරිමාණකාලං යං භගවතා භාසිතං ලපිතං සුත්තගෙය්‍යාදි, සබ්බං තං පරිසුද්ධං පරිපුණ්ණං රාගමදාදිනිම්මථනං එකසදිසං තථං අවිතථං. තෙනාහ –

‘‘යඤ්ච, චුන්ද, රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති, සබ්බං තං තථෙව හොති, නො අඤ්ඤථා, තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චතී’’ති (දී. නි. 3.188).

ගදඅත්ථො එත්ථ ගතසද්දො. එවං තථවාදිතාය තථාගතො.

අපිච ආගදනං ආගදො, වචනන්ති අත්ථො. තථො අවිතථො අවිපරීතො ආගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති එවමෙත්ථ පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

කථං **තථාකාරිතාය තථාගතො**? භගවතො හි වාචාය කායො අනුලොමෙති, කායස්සපි වාචා, තස්මා යථාවාදී තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී ච හොති. එවංභූතස්ස චස්ස යථාවාචා, කායොපි තථා ගතො පවත්තොති අත්ථො. යථා ච කායො, වාචාපි තථා ගතා පවත්තාති තථාගතො. තෙනාහ –

‘‘යථාවාදී , භික්ඛවෙ, තථාගතො තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී. ඉති යථාවාදී තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී. තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චතී’’ති (අ. නි. 4.23).

එවං තථාකාරිතාය තථාගතො.

කථං **අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො**? යස්මා උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවීචිං පරියන්තං කරිත්වා තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු සබ්බසත්තෙ අභිභවති සීලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුත්තියාපි විමුත්තිඤාණදස්සනෙනපි , න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථි, අථ ඛො අතුලො අප්පමෙය්‍යො අනුත්තරො දෙවදෙවො සක්කානං අතිසක්කො, බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා සබ්බසත්තුත්තමො, තස්මා තථාගතො. තෙනාහ –

‘‘සදෙවකෙ, භික්ඛවෙ, ලොකෙ…පෙ.… සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථුදසො වසවත්ති, තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චතී’’ති (අ. නි. 4.23).

තත්‍රායං පදසිද්ධි – අගදො විය අගදො, දෙසනාවිලාසො චෙව පුඤ්ඤුස්සයො ච. තෙන සො මහානුභාවො භිසක්කො විය දිබ්බාගදෙන සප්පෙ සබ්බපරප්පවාදිනො සදෙවකඤ්ච ලොකං අභිභවති. ඉති සබ්බලොකාභිභවනෙ තථො අවිතථො අවිපරීතො යථාවුත්තොව අගදො එතස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති වෙදිතබ්බො. එවං අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො.

අපිච තථාය ගතොති තථාගතො, තථං ගතොති තථාගතො. තත්ථ සකලලොකං තීරණපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අවගතොති තථාගතො. ලොකසමුදයං පහානපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අතීතොති තථාගතො. ලොකනිරොධං සච්ඡිකිරියාය තථාය ගතො අධිගතොති තථාගතො. ලොකනිරොධගාමිනිං පටිපදං තථං ගතො පටිපන්නොති තථාගතො. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘ලොකො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකස්මා තථාගතො විසංයුත්තො. ලොකසමුදයො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකසමුදයො තථාගතස්ස පහීනො, ලොකනිරොධො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකනිරොධො තථාගතස්ස සච්ඡිකතො. ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා , භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා , ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා තථාගතස්ස භාවිතා. යං, භික්ඛවෙ , සදෙවකස්ස ලොකස්ස…පෙ.… සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං. තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චතී’’ති (අ. නි. 4.23).

අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො – තථාය ආගතොති තථාගතො, තථාය ගතොති තථාගතො, තථානි ආගතොති තථාගතො, තථා ගතොති තථාගතො, තථාවිධොති තථාගතො, තථා පවත්තිතොති තථාගතො, තථෙහි අගතොති තථාගතො, තථා ගතභාවෙන තථාගතො.

කථං **තථාය ආගතොති තථාගතො?** යා සා භගවතා සුමෙධභූතෙන දීපඞ්කරදසබලස්ස පාදමූලෙ –

> ‘‘මනුස්සත්තං ලිඞ්ගසම්පත්ති, හෙතු සත්ථාරදස්සනං,
> පබ්බජ්ජා ගුණසම්පත්ති, අධිකාරො ච ඡන්දතා;
> අට්ඨධම්මසමොධානා, අභිනීහාරො සමිජ්ඣතී’’ති. (බු. වං. 2.59) –

එවං වුත්තං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං අභිනීහාරං සම්පාදෙන්තෙන ‘‘අහං සදෙවකං ලොකං තිණ්ණො තාරෙස්සාමි, මුත්තො මොචෙස්සාමි, දන්තො දමෙස්සාමි, සන්තො සමෙස්සාමි, අස්සත්ථො අස්සාසෙස්සාමි, පරිනිබ්බුතො පරිනිබ්බාපෙස්සාමි, බුද්ධො බොධෙස්සාමී’’ති මහාපටිඤ්ඤා පවත්තිතා. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘කිං මෙ එකෙන තිණ්ණෙන, පුරිසෙන ථාමදස්සිනා;
> සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා, සන්තාරෙස්සං සදෙවකං.
>
> ‘‘ඉමිනා මෙ අධිකාරෙන, කතෙන පුරිසුත්තමෙ;
> සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා, තාරෙමි ජනතං බහුං.
>
> ‘‘සංසාරසොතං ඡින්දිත්වා, විද්ධංසෙත්වා තයො භවෙ;
> ධම්මනාවං සමාරුය්හ, සන්තාරෙස්සං සදෙවකං.
>
> ‘‘කිං මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙන, ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ;
> සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා, බුද්ධො හෙස්සං සදෙවකෙ’’ති. (බු. වං. 2.55-58);

තං පනෙතං මහාපටිඤ්ඤං සකලස්සාපි බුද්ධකරධම්මසමුදායස්ස පවිචය පච්චවෙක්ඛණසමාදානානං කාරණභූතං අවිසංවාදෙත්වා ලොකනායකො යස්මා මහාකප්පානං සතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි සක්කච්චං නිරන්තරං නිරවසෙසතො දානපාරමිආදයො සමතිංසපාරමියො පූරෙත්වා, අඞ්ගපරිච්චාගාදයො පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා, සච්චාධිට්ඨානාදීනි චත්තාරි අධිට්ඨානානි පරිබ්‍රූහෙත්වා, පුඤ්ඤඤාණසම්භාරෙ සම්භරිත්වා, පුබ්බයොගපුබ්බචරියධම්මක්ඛානඤාතත්ථචරියාදයො උක්කංසාපෙත්වා, බුද්ධිචරියං පරමකොටිං පාපෙත්වා, අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣි, තස්මා තස්සෙව සා මහාපටිඤ්ඤා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා, න තස්ස වාලග්ගමත්තම්පි විතථං අත්ථි. තථා හි දීපඞ්කරදසබලො කොණ්ඩඤ්ඤො මඞ්ගලො…පෙ.… කස්සපො භගවාති ඉමෙ චතුවීසති සම්මාසම්බුද්ධා පටිපාටියා උප්පන්නා ‘‘බුද්ධො භවිස්සතී’’ති බ්‍යාකරිංසු. එවං චතුවීසතියා බුද්ධානං සන්තිකෙ ලද්ධබ්‍යාකරණො යෙ තෙ කතාභිනීහාරෙහි බොධිසත්තෙහි ලද්ධබ්බා ආනිසංසා, තෙ ලභිත්වාව ආගතොති තාය යථාවුත්තාය මහාපටිඤ්ඤාය තථාය අභිසම්බුද්ධභාවං ආගතො අධිගතොති තථාගතො. එවං තථාය ආගතොති තථාගතො.

කථං **තථාය ගතොති තථාගතො?** යාය මහාකරුණාය ලොකනාථො මහාදුක්ඛසම්බාධප්පටිපන්නං සත්තනිකායං දිස්වා ‘‘තස්ස නත්ථඤ්ඤො කොචි පටිස්සරණං, අහමෙව නම්තො සංසාරදුක්ඛතො මුත්තො මොචෙස්සාමී’’ති සමුස්සාහිතමානසො මහාභිනීහාරමකාසි. කත්වා ච යථාපණිධානං සකලලොකහිතසම්පාදනාය උස්සුක්කමාපන්නො අත්තනො කායජීවිතනිරපෙක්ඛො පරෙසං සොතපථාගමනමත්තෙනපි චිත්තුත්‍රාසසමුප්පාදිකා අතිදුක්කරා දුක්කරචරියා සමාචරන්තො යථා මහාබොධියා පටිපත්ති හානභාගියා සංකිලෙසභාගියා ඨිතිභාගියා වා න හොති, අථ ඛො උත්තරුත්තරි විසෙසභාගියාව හොති, තථා පටිපජ්ජමානො අනුපුබ්බෙන නිරවසෙසෙ බොධිසම්භාරෙ සම්පාදෙත්වා අභිසම්බොධිං පාපුණි. තතො පරඤ්ච තායෙව මහාකරුණාය සඤ්චොදිතමානසො පවිවෙකරතිං පරමඤ්ච සන්තං විමොක්ඛසුඛං පහාය බාලජනබහුලෙ ලොකෙ තෙහි සමුප්පාදිතං සම්මානාවමානවිප්පකාරං අගණෙත්වා විනෙය්‍යජනස්ස විනයනෙන නිරවසෙසං බුද්ධකිච්චං නිට්ඨපෙසි. තත්ථ යො භගවතො සත්තෙසු මහාකරුණාය සමොක්කමනාකාරො, සො පරතො ආවිභවිස්සති. යථා ච බුද්ධභූතස්ස ලොකනාථස්ස සත්තෙසු මහාකරුණා, එවං බොධිසත්තභූතස්සපි මහාභිනීහාරකාලාදීසූති සබ්බත්ථ සබ්බදා ච එකසදිසතාය තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා, තස්මා තීසුපි අවත්ථාසු සබ්බසත්තෙසු සමානරසාය තථාය මහාකරුණාය සකලලොකහිතාය ගතො පටිපන්නොති තථාගතො. එවං තථාය ගතොති තථාගතො.

කථං **තථානි ආගතොති තථාගතො?** තථානි නාම චත්තාරි අරියමග්ගඤාණානි. තානි හි ඉදං දුක්ඛං, අයං දුක්ඛසමුදයො, අයං දුක්ඛනිරොධො, අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති එවං සබ්බඤෙය්‍යධම්මසඞ්ගාහකානං පවත්තිනිවත්තිතදුභයහෙතුභූතානං චතුන්නං අරියසච්චානං දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො සඞ්ඛතට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො, සමුදයස්ස ආයූහනට්ඨො නිදානට්ඨො සංයොගට්ඨො පලිබොධට්ඨො, නිරොධස්ස නිස්සරණට්ඨො විවෙකට්ඨො අසඞ්ඛතට්ඨො අමතට්ඨො, මග්ගස්ස නිය්‍යානට්ඨො හෙතුට්ඨො දස්සනට්ඨො ආධිපතෙය්‍යට්ඨොතිආදීනං තබ්බිභාගානඤ්ච යථාභූතසභාවාවබොධවිබන්ධකස්ස සංකිලෙසපක්ඛස්ස සමුච්ඡින්දනෙන පටිලද්ධාය තත්ථ අසම්මොහාභිසමයසඞ්ඛාතාය අවිපරීතාකාරප්පවත්තියා ධම්මානං සභාවසරසලක්ඛණස්ස අවිසංවාදනතො තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි, තානි භගවා අනඤ්ඤනෙය්‍යො සයමෙව ආගතො අධිගතො, තස්මා තථානි ආගතොති තථාගතො.

යථා ච මග්ගඤාණානි, එවං භගවතො තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤාණානි චතුපටිසම්භිදාඤාණානි චතුවෙසාරජ්ජඤාණානි පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදඤාණානි ඡඅසාධාරණඤාණානි සත්තබොජ්ඣඞ්ගවිභාවනඤාණානි අට්ඨමග්ගඞ්ගවිභාවනඤාණානි නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තිඤාණානි දසබලඤාණානි ච තථභාවෙ වෙදිතබ්බානි.

තත්‍රායං විභාවනා – යඤ්හි කිඤ්චි අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං හීනාදිභෙදභින්නාසු අතීතාසු ඛන්ධායතනධාතූසු සභාවකිච්චාදි අවත්ථාවිසෙසාදි ඛන්ධප්පටිබද්ධනාමගොත්තාදි ච ජානිතබ්බං. අනින්ද්‍රියබද්ධෙසු ච අතිසුඛුමතිරොහිතවිදූරදෙසෙසුපි රූපධම්මෙසු යො තංතංපච්චයවිසෙසෙහි සද්ධිං පච්චයුප්පන්නානං වණ්ණසණ්ඨානගන්ධරසඵස්සාදිවිසෙසො, තත්ථ සබ්බත්ථෙව හත්ථතලෙ ඨපිතආමලකෙ විය පච්චක්ඛතො අප්පටිහතං භගවතො ඤාණං පවත්තති, තථා අනාගතාසු පච්චුප්පන්නාසු චාති ඉමානි තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤාණානි නාම. යථාහ –

> ‘‘අතීතංසෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතං ඤාණං, අනාගතංසෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතං ඤාණං, පච්චුප්පන්නංසෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතං ඤාණ’’න්ති (පටි. ම. 3.5).

තානි පනෙතානි තත්ථ තත්ථ ධම්මානං සභාවසරසලක්ඛණස්ස අවිසංවාදනතො තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි, තානි භගවා සයම්භුඤාණෙන අධිගඤ්ඡීති. එවම්පි තථානි ආගතොති තථාගතො.

තථා අත්ථප්පටිසම්භිදා ධම්මප්පටිසම්භිදා නිරුත්තිප්පටිසම්භිදා පටිභානප්පටිසම්භිදාති චතස්සො පටිසම්භිදා. තත්ථ අත්ථප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං අත්ථප්පභෙදගතං ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා. ධම්මප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං ධම්මප්පභෙදගතං ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා. නිරුත්තිප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං නිරුත්තාභිලාපෙ පභෙදගතං ඤාණං නිරුත්තිප්පටිසම්භිදා. පටිභානප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං පටිභානප්පභෙදගතං ඤාණං පටිභානප්පටිසම්භිදා. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘අත්ථෙ ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා, ධම්මෙ ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා, තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිප්පටිසම්භිදා, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානප්පටිසම්භිදා’’ති (විභ. 718-721).

එත්ථ ච හෙතුඅනුසාරෙන අරණීයතො අධිගන්තබ්බතො ච සඞ්ඛෙපතො හෙතුඵලං අත්ථො නාම. පභෙදතො පන යං කිඤ්චි පච්චයුප්පන්නං, නිබ්බානං , භාසිතත්ථො, විපාකො, කිරියාති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා අත්ථො. තං අත්ථං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස තස්මිං අත්ථෙ පභෙදගතං ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා. ධම්මොති සඞ්ඛෙපතො පච්චයො. සො හි යස්මා තං තං අත්ථං විදහති පවත්තෙති චෙව පාපෙති ච, තස්මා ධම්මොති වුච්චති, පභෙදතො පන යො කොචි ඵලනිබ්බත්තනකො හෙතු අරියමග්ගො භාසිතං කුසලං අකුසලන්ති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ධම්මො, තං ධම්මං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස තස්මිං ධම්මෙ පභෙදගතං ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘දුක්ඛෙ ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා, දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා’’ති (විභ. 719).

අථ වා හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා, හෙතුඵලෙ ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා. යෙ ධම්මා ජාතා භූතා සඤ්ජාතා නිබ්බත්තා අභිනිබ්බත්තා පාතුභූතා, ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා. යම්හා ධම්මා තෙ ධම්මා ජාතා භූතා සඤ්ජාතා නිබ්බත්තා අභිනිබ්බත්තා පාතුභූතා, තෙසු ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා. ජරාමරණෙ ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා, ජරාමරණසමුදයෙ ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා. ජරාමරණනිරොධෙ ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා, ජරාමරණනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා. ජාතියා, භවෙ, උපාදානෙ, තණ්හාය, වෙදනාය, ඵස්සෙ, සළායතනෙ, නාමරූපෙ, විඤ්ඤාණෙ, සඞ්ඛාරෙසු ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා, සඞ්ඛාරසමුදයෙ ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා. සඞ්ඛාරනිරොධෙ ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා, සඞ්ඛාරනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා.

> ‘‘ඉධ භික්ඛු ධම්මං ජානාති සුත්තං ගෙය්‍යං…පෙ…. වෙදල්ලං, අයං වුච්චති ධම්මප්පටිසම්භිදා. සො තස්ස තස්සෙව භාසිතස්ස අත්ථං ජානාති ‘අයං ඉමස්ස භාසිතස්ස අත්ථො, අයං ඉමස්ස භාසිතස්ස අත්ථො’ති, අයං වුච්චති අත්ථප්පටිසම්භිදා.

> ‘‘කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති…පෙ…. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මප්පටිසම්භිදා, තෙසං විපාකෙ ඤාණං අත්ථප්පටිසම්භිදා’’තිආදි (විභ. 724-725) විත්ථාරො.

යා පනෙතස්මිං අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච සභාවනිරුත්ති අබ්‍යභිචාරවොහාරො අභිලාපො, තස්මිං සභාවනිරුත්තාභිලාපෙ මාගධිකාය සබ්බසත්තානං මූලභාසාය ‘‘අයං සභාවනිරුත්ති, අයං අසභාවනිරුත්තී’’ති

පභෙදගතං ඤාණං නිරුත්තිප්පටිසම්භිදා. යථාවුත්තෙසු තෙසු ඤාණෙසු ගොචරකිච්චතො විත්ථාරතො පවත්තං සබ්බම්පි තං ඤාණං ආරම්මණං කත්වා පච්චවෙක්ඛන්තස්ස තස්මිං ඤාණෙ පභෙදගතං ඤාණං පටිභානප්පටිසම්භිදා. ඉති ඉමානි චත්තාරි පටිසම්භිදාඤාණානි සයමෙව භගවතා අධිගතානි අත්ථධම්මාදිකෙ තස්මිං තස්මිං අත්තනො විසයෙ අවිසංවාදනවසෙන අවිපරීතාකාරප්පවත්තියා තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. එවම්පි භගවා තථානි ආගතොති තථාගතො.

තථා යංකිඤ්චි ඤෙය්‍යං නාම, සබ්බං තං භගවතා සබ්බාකාරෙන ඤාතං දිට්ඨං අධිගතං අභිසම්බුද්ධං. තථා හිස්ස අභිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යතො බුද්ධා, පරිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යතො, පහාතබ්බා ධම්මා පහාතබ්බතො, සච්ඡිකාතබ්බා ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බතො, භාවෙතබ්බා ධම්මා භාවෙතබ්බතො, යතො නං කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා ‘‘ඉමෙ නාම තෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධා’’ති සහ ධම්මෙන අනුයුඤ්ජිතුං සමත්ථො නත්ථි.

යංකිඤ්චි පහාතබ්බං නාම, සබ්බං තං භගවතො අනවසෙසතො බොධිමූලෙයෙව පහීනං අනුප්පත්තිධම්මං , න තස්ස පහානාය උත්තරි කරණීයං අත්ථි. තථා හිස්ස ලොභදොසමොහවිපරීතමනසිකාරඅහිරිකානොත්තප්පථිනමිද්ධකොධූපනාහ-මක්ඛපලාසඉස්සාමච්ඡරියමායාසාඨෙය්‍යථම්භසාරම්භමානාතිමානමදප්පමාදතිවිධා-කුසලමූලදුච්චරිතවිසමවිපරීතසඤ්ඤා- මලවිතක්කපපඤ්චඑසනාතණ්හාචතුබ්බිධවිපරියෙසආසවගන්ථ-ඔඝයොගාගතිතණ්හුපාදානපඤ්චාභිනන්දනනීවරණචෙතොඛිලචෙතසොවිනිබන්ධ-ඡවිවාදමූලසත්තානුසයඅට්ඨමිච්ඡත්තනවආඝාතවත්ථුතණ්හා- මූලකදසඅකුසලකම්මපථඑකවීසති අනෙසනද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතඅට්ඨසතතණ්හාවිචරිතාදිප්පභෙදං දියඩ්ඪකිලෙසසහස්සං සහ වාසනාය පහීනං සමුච්ඡින්නං සමූහතං, යතො නං කොචි සමණො වා…පෙ.... බ්‍රහ්මා වා ‘‘ඉමෙ නාම තෙ කිලෙසා අප්පහීනා’’ති සහ ධම්මෙන අනුයුඤ්ජිතුං සමත්ථො නත්ථි.

යෙ චිමෙ භගවතා කම්මවිපාකකිලෙසූපවාදආණාවීතික්කමප්පභෙදා අන්තරායිකා වුත්තා, අලමෙව තෙ පටිසෙවතො එකන්තෙන අන්තරායාය. යතො නං කොචි සමණො වා…පෙ.... බ්‍රහ්මා වා ‘‘නාලං තෙ පටිසෙවතො අන්තරායායා’’ති සහ ධම්මෙන අනුයුඤ්ජිතුං සමත්ථො නත්ථි.

යො ච භගවතා නිරවසෙසවට්ටදුක්ඛනිස්සරණාය සීලසමාධිපඤ්ඤාය සඞ්ගහො සත්තකොට්ඨාසිකො සත්තතිංසප්පභෙදො අරියමග්ගපුබ්බඞ්ගමො අනුත්තරො නිය්‍යානිකො ධම්මො දෙසිතො, සො එකන්තෙනෙව නිය්‍යාති, පටිපන්නස්ස වට්ටදුක්ඛතො මොක්ඛාය හොති, යතො නං කොචි සමණො වා…පෙ.... බ්‍රහ්මා වා ‘‘නිය්‍යානිකො ධම්මොති තයා දෙසිතො න නිය්‍යාතී’’ති සහ ධම්මෙන අනුයුඤ්ජිතුං සමත්ථො නත්ථීති. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධා’’ති (ම. නි. 1.150) විත්ථාරො. එවමෙතානි අත්තනො ඤාණප්පහානදෙසනාවිසෙසානං අවිතථභාවාවබොධනතො අවිපරීතාකාරප්පවත්තිතානි භගවතො චතුවෙසාරජ්ජඤාණානි තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. එවම්පි භගවා තථානි ආගතොති තථාගතො.

තථා නිරයගති, තිරච්ඡානගති, පෙතගති, මනුස්සගති, දෙවගතීති පඤ්ච ගතියො, තාසු සඤ්ජීවාදයො අට්ඨ මහානිරයා, කුක්කුළාදයො සොළස උස්සදනිරයා, ලොකන්තරිකනිරයොති සබ්බෙපිමෙ එකන්තදුක්ඛතාය නිරස්සාදට්ඨෙන නිරයා, යථාකම්මුනා ගන්තබ්බතො ගති චාති **නිරයගති,** තිබ්බන්ධකාරසීතනරකාපි එතෙස්වෙව අන්තොගධා. කිමිකීටසරීසපපක්ඛිසොණසිඞ්ගාලාදයො තිරියං අඤ්ඡිතභාවෙන තිරච්ඡානා, තෙ එව ගතීති **තිරච්ඡානගති**. ඛුප්පිපාසිතත්තා පරදත්තූපජීවිනිජ්ඣාමතණ්හිකාදයො දුක්ඛබහුලතාය පාකටසුඛතො ඉතා විගතාති පෙතා, තෙ එව ගතීති **පෙතගති,** කාලකඤ්චිකාදිඅසුරාපි එතෙස්වෙවන්තොගධා. පරිත්තදීපවාසීහි සද්ධිං ජම්බුදීපාදිචතුමහාදීපවාසිනො මනසො උස්සන්නතාය මනුස්සා, තෙ එව ගතීති **මනුස්සගති**. චාතුමහාරාජිකතො පට්ඨාය යාව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනූපගාති ඉමෙ ඡබ්බීසති දෙවනිකායා දිබ්බන්ති අත්තනො ඉද්ධානුභාවෙන කීළන්ති ජොතන්ති චාති දෙවා, තෙ එව ගතීති **දෙවගති**.

තා පනෙතා ගතියො යස්මා තංතංකම්මනිබ්බත්තො උපපත්තිභවවිසෙසො, තස්මා අත්ථතො විපාකක්ඛන්ධා කටත්තා ච රූපං. තත්ථ ‘‘අයං නාම ගති ඉමිනා නාම කම්මුනා ජායති, තස්ස ච කම්මස්ස පච්චයවිසෙසෙහි එවං විභාගභින්නත්තා විසුං එතෙ සත්තනිකායා එවං විභාගභින්නා’’ති යථාසකං හෙතුඵලවිභාගපරිච්ඡින්දනවසෙන ඨානසො හෙතුසො භගවතො ඤාණං පවත්තති. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘පඤ්ච ඛො ඉමා, සාරිපුත්ත, ගතියො. කතමා පඤ්ච? නිරයො, තිරච්ඡානයොනි, පෙත්තිවිසයො, මනුස්සා, දෙවා. නිරයඤ්චාහං, සාරිපුත්ත, පජානාමි නිරයගාමිඤ්ච මග්ගං නිරයගාමිනිඤ්ච පටිපදං, යථා පටිපන්නො ච කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජති, තඤ්ච පජානාමී’’තිආදි (ම. නි. 1.153).

තානි පනෙතානි භගවතො ඤාණානි තස්මිං තස්මිං විසයෙ අවිපරීතාකාරප්පවත්තියා අවිසංවාදනතො තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. එවම්පි භගවා තථානි ආගතොති තථාගතො.

තථා යං සත්තානං සද්ධාදියොගවිකලාවිකලභාවාවබොධනෙන අප්පරජක්ඛමහාරජක්ඛතාදිවිසෙසවිභාවනං පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි පවත්තං භගවතො ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණං. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘සද්ධො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, අස්සද්ධො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො’’ති (පටි. ම. 1.111) විත්ථාරො.

යඤ්ච ‘‘අයං පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, අයං සස්සතදිට්ඨිකො, අයං උච්ඡෙදදිට්ඨිකො, අයං අනුලොමිකායං ඛන්තියං ඨිතො, අයං යථාභූතඤාණෙ ඨිතො, අයං කාමාසයො, න නෙක්ඛම්මාදිආසයො, අයං නෙක්ඛම්මාසයො, න කාමාදිආසයො’’තිආදිනා ‘‘ඉමස්ස කාමරාගො අතිවිය ථාමගතො, න පටිඝාදිකො, ඉමස්ස පටිඝො අතිවිය ථාමගතො, න කාමරාගාදිකො’’තිආදිනා ‘‘ඉමස්ස පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අධිකො, න අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො න ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො, ඉමස්ස අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අධිකො, න පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො න ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො, ඉමස්ස ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො අධිකො, න පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො න අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො. ඉමස්ස කායසුචරිතං අධිකං, ඉමස්ස වචීසුචරිතං, ඉමස්ස මනොසුචරිතං, අයං හීනාධිමුත්තිකො, අයං පණීතාධිමුත්තිකො, අයං කම්මාවරණෙන සමන්නාගතො, අයං කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතො, අයං විපාකාවරණෙන සමන්නාගතො, අයං න කම්මාවරණෙන සමන්නාගතො, න කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතො, න විපාකාවරණෙන සමන්නාගතො’’තිආදිනා ච සත්තානං ආසයාදීනං යථාභූතං විභාවනාකාරප්පවත්තං භගවතො ආසයානුසයඤාණං. යං සන්ධාය වුත්තං –

‘‘ඉධ තථාගතො සත්තානං ආසයං ජානාති, අනුසයං ජානාති, චරිතං ජානාති, අධිමුත්තිං ජානාති, භබ්බාභබ්බෙ සත්තෙ ජානාතී’’තිආදි (පටි. ම. 1.113).

යඤ්ච උපරිමහෙට්ඨිමපුරිමපච්ඡිමකායෙහි දක්ඛිණවාමඅක්ඛිකණ්ණසොතනාසිකසොතඅංසකූටහත්ථපාදෙහි අඞ්ගුලිඅඞ්ගුලන්තරෙහි ලොමකූපෙහි ච අග්ගික්ඛන්ධුදකධාරාපවත්තනං අනඤ්ඤසාධාරණං විවිධවිකුබ්බනිද්ධිනිම්මාපනකං භගවතො යමකපාටිහාරියඤාණං. යං සන්ධාය වුත්තං –

‘‘ඉධ තථාගතො යමකපාටිහාරියං කරොති අසාධාරණං සාවකෙහි, උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්තති. හෙට්ඨිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, උපරිමකායතො උදකධාරා පවත්තතී’’තිආදි (පටි. ම. 1.116).

යඤ්ච රාගාදීහි ජාතිආදීහි ච අනෙකෙහි දුක්ඛධම්මෙහි උපද්දුතං සත්තනිකායං තතො නීහරිතුකාමතාවසෙන නානානයෙහි පවත්තස්ස භගවතො මහාකරුණොක්කමනස්ස පච්චයභූතං මහාකරුණාසමාපත්තිඤාණං. යථාහ (පටි. ම. 1.117-118) –

‘‘කතමං තථාගතස්ස මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං? බහුකෙහි ආකාරෙහි පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති, ආදිත්තො ලොකසන්නිවාසොති පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති. උය්‍යුත්තො, පයාතො, කුම්මග්ගප්පටිපන්නො, උපනීයති ලොකො අද්ධුවො, අතාණො ලොකො අනභිස්සරො , අස්සකො ලොකො, සබ්බං පහාය ගමනීයං, ඌනො ලොකො අතිත්තො තණ්හාදාසොති පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති.

‘‘අතායනො ලොකසන්නිවාසො, අලෙණො, අසරණො, අසරණීභූතො. උද්ධතො ලොකො අවූපසන්තො, සසල්ලො ලොකසන්නිවාසො විද්ධො පුථුසල්ලෙහි, අවිජ්ජන්ධකාරාවරණො කිලෙසපඤ්ජරපක්ඛිත්තො, අවිජ්ජාගතො ලොකසන්නිවාසො අණ්ඩභූතො පරියොනද්ධො තන්තාකුලකජාතො කුලගුණ්ඩිකජාතො මුඤ්ජපබ්බජභූතො අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාතිවත්තති, අවිජ්ජාවිසදොසසංලිත්තො, කිලෙසකලලීභූතො, රාගදොසමොහජටාජටිතො.

‘‘තණ්හාසඞ්ඝාටපටිමුක්කො, තණ්හාජාලෙන ඔත්ථටො, තණ්හාසොතෙන වුය්හති, තණ්හාසඤ්ඤොජනෙන සංයුත්තො, තණ්හානුසයෙන අනුසටො, තණ්හාසන්තාපෙන සන්තප්පති, තණ්හාපරිළාහෙන පරිඩය්හති.

‘‘දිට්ඨිසඞ්ඝාටපටිමුක්කො, දිට්ඨිජාලෙන ඔත්ථටො, දිට්ඨිසොතෙන වුය්හති, දිට්ඨිසඤ්ඤොජනෙන සංයුත්තො, දිට්ඨානුසයෙන අනුසටො, දිට්ඨිසන්තාපෙන සන්තප්පති, දිට්ඨිපරිළාහෙන පරිඩය්හති.

‘‘ජාතියා අනුගතො, ජරාය අනුසටො, බ්‍යාධිනා අභිභූතො, මරණෙන අබ්භාහතො, දුක්ඛෙ පතිට්ඨිතො.

‘‘තණ්හාය උඩ්ඩිතො, ජරාපාකාරපරික්ඛිත්තො, මච්චුපාසෙන පරික්ඛිත්තො, මහාබන්ධනබද්ධො, රාගබන්ධනෙන දොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසදුච්චරිතබන්ධනෙන බද්ධො, මහාසම්බාධප්පටිපන්නො, මහාපලිබොධෙන පලිබුද්ධො, මහාපපාතෙ පතිතො, මහාකන්තාරප්පටිපන්නො, මහාසංසාරප්පටිපන්නො, මහාවිදුග්ගෙ සම්පරිවත්තති, මහාපලිපෙ පලිපන්නො.

‘‘අබ්භාහතො ලොකසන්නිවාසො, ආදිත්තො ලොකසන්නිවාසො රාගග්ගිනා දොසග්ගිනා මොහග්ගිනා ජාතියා ජරාය මරණෙන සොකෙහි පරිදෙවෙහි දුක්ඛෙහි දොමනස්සෙහි උපායාසෙහි, උන්නීතකො ලොකසන්නිවාසො හඤ්ඤති නිච්චමතාණො පත්තදණ්ඩො තක්කරො, වජ්ජබන්ධනබද්ධො ආඝාතනපච්චුපට්ඨිතො, අනාථො ලොකසන්නිවාසො පරමකාරුඤ්ඤප්පත්තො, දුක්ඛාභිතුන්නො චිරරත්තං පීළිතො, ගධිතො නිච්චං පිපාසිතො.

‘‘අන්ධො අචක්ඛුකො, හතනෙත්තො අපරිණායකො, විපථපක්ඛන්දො අඤ්ජසාපරද්ධො, මහොඝපක්ඛන්දො.

‘‘ද්වීහි දිට්ඨිගතෙහි පරියුට්ඨිතො, තීහි දුච්චරිතෙහි විප්පටිපන්නො, චතූහි යොගෙහි යොජිතො, චතූහි ගන්ථෙහි ගන්ථිතො, චතූහි උපාදානෙහි උපාදියති, පඤ්චගතිසමාරුළ්හො, පඤ්චහි කාමගුණෙහි රජ්ජති, පඤ්චහි නීවරණෙහි ඔත්ථටො, ඡහි විවාදමූලෙහි විවදති, ඡහි තණ්හාකායෙහි රජ්ජති, ඡහි දිට්ඨිගතෙහි පරියුට්ඨිතො, සත්තහි අනුසයෙහි අනුසටො, සත්තහි සඤ්ඤොජනෙහි සංයුත්තො, සත්තහි මානෙහි උන්නතො, අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි සම්පරිවත්තති, අට්ඨහි මිච්ඡත්තෙහි නියාතො, අට්ඨහි පුරිසදොසෙහි දුස්සති, නවහි ආඝාතවත්ථූහි ආඝාතිතො, නවවිධමානෙහි උන්නතො, නවහි තණ්හාමූලකෙහි ධම්මෙහි රජ්ජති, දසහි කිලෙසවත්ථූහි කිලිස්සති, දසහි ආඝාතවත්ථූහි ආඝාතිතො, දසහි අකුසලකම්මපථෙහි සමන්නාගතො, දසහි සංයොජනෙහි සංයුත්තො, දසහි මිච්ඡත්තෙහි නියාතො, දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතො, දසවත්ථුකාය අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා සමන්නාගතො, අට්ඨසතතණ්හාපපඤ්චෙහි පපඤ්චිතො, ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨිගතෙහි පරියුට්ඨිතො, ලොකසන්නිවාසොති පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමති.

‘‘අහඤ්චම්හි තිණ්ණො, ලොකො ච අතිණ්ණො. අහඤ්චම්හි මුත්තො, ලොකො ච අමුත්තො. අහඤ්චම්හි දන්තො, ලොකො ච අදන්තො. අහඤ්චම්හි සන්තො, ලොකො ච අසන්තො. අහඤ්චම්හි අස්සත්ථො, ලොකො ච අනස්සත්ථො. අහඤ්චම්හි පරිනිබ්බුතො, ලොකො ච අපරිනිබ්බුතො. පහොමි ඛ්වාහං තිණ්ණො තාරෙතුං, මුත්තො මොචෙතුං, දන්තො දමෙතුං, සන්තො සමෙතුං, අස්සත්ථො අස්සාසෙතුං, පරිනිබ්බුතො පරිනිබ්බාපෙතුන්ති පස්සන්තානං බුද්ධානං භගවන්තානං සත්තෙසු මහාකරුණා ඔක්කමතී’’ති (පටි. ම. 1.117-118).

එවං එකූනනවුතියා ආකාරෙහි විභජනං කතං.

යං පන යාවතා ධම්මධාතුයා යත්තකං ඤාතබ්බං සඞ්ඛතාසඞ්ඛතාදිකස්ස සබ්බස්ස පරොපදෙසනිරපෙක්ඛං සබ්බාකාරෙන පටිවිජ්ඣනසමත්ථං ආකඞ්ඛමත්තපටිබද්ධවුත්තිඅනඤ්ඤසාධාරණං භගවතො ඤාණං සබ්බථා අනවසෙසසඞ්ඛතාසඞ්ඛතසම්මුතිසච්චාවබොධතො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං තත්ථාවරණාභාවතො නිස්සඞ්ගප්පවත්තිමුපාදාය අනාවරණඤාණන්ති වුච්චති. එකමෙව හි තං ඤාණං විසයප්පවත්තිමුඛෙන අඤ්ඤෙහි අසාධාරණභාවදස්සනත්ථං දුවිධෙන උද්දිට්ඨං. අඤ්ඤථා සබ්බඤ්ඤුතානාවරණඤාණානං සාධාරණතා සබ්බවිසයතා ආපජ්ජෙය්‍යුං, න ච තං යුත්තං කිඤ්චාපි ඉමාය යුත්තියා. අයඤ්හෙත්ථ පාළි –

‘‘සබ්බං සඞ්ඛතමසඞ්ඛතං අනවසෙසං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, තත්ථ ආවරණං නත්ථීති අනාවරණඤාණං. අතීතං සබ්බං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, තත්ථ ආවරණං නත්ථීති අනාවරණඤාණං. අනාගතං සබ්බං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, තත්ථ ආවරණං නත්ථීති අනාවරණඤාණං. පච්චුප්පන්නං සබ්බං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, තත්ථ ආවරණං නත්ථීති අනාවරණඤාණ’’න්ති (පටි. ම. 1.119-120) විත්ථාරො.

එවමෙතානි භගවතො ඡඅසාධාරණඤාණානි අවිපරීතාකාරප්පවත්තියා යථාසකවිසයස්ස අවිසංවාදනතො තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. එවම්පි භගවා තථානි ආගතොති තථාගතො.

තථා –

‘‘සත්තිමෙ, භික්ඛවෙ, බොජ්ඣඞ්ගා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’ති (පටි. ම. 2.17; සං. නි. 5.185) එවං **සරූපතො,** ‘‘යායං ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානා ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායූහනකාමසුඛල්ලිකත්තකිලමථානුයොගඋච්ඡෙදසස්සතාභිනිවෙසාදීනං අනෙකෙසං උපද්දවානං පටිපක්ඛභූතා සතිආදිභෙදා ධම්මසාමග්ගී, යාය අරියසාවකො බුජ්ඣති කිලෙසනිද්දාය උට්ඨහති, චත්තාරි වා අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣති, නිබ්බානමෙව වා සච්ඡිකරොතීති, සා ධම්මසාමග්ගී බොධීති වුච්චති. තස්සා ‘බොධියා අඞ්ගාති බොජ්ඣඞ්ගා, අරියසාවකො වා යථාවුත්තාය ධම්මසාමග්ගියා බුජ්ඣතීති කත්වා බොධීති වුච්චති, තස්ස බොධිස්ස අඞ්ගාතිපි බොජ්ඣඞ්ගා’’ති එවං **සාමඤ්ඤලක්ඛණතො.** ‘‘උපට්ඨානලක්ඛණො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පවිචයලක්ඛණො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පග්ගහලක්ඛණො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො,

ඵරණලක්ඛණො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපසමලක්ඛණො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, අවික්ඛෙපලක්ඛණො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පටිසඞ්ඛානලක්ඛණො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති එවං **විසෙසලක්ඛණතො.**

''තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? ඉධ, භික්ඛු , සතිමා හොති පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගතො, චිරකතම්පි චිරභාසිතම්පි සරිතා හොති අනුස්සරිතා''තිආදිනා (විභ. 467) සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං අඤ්ඤමඤ්ඤොපකාරවසෙන **එකක්ඛණෙ පවත්තිදස්සනතො,** ''තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? අත්ථි අජ්ඣත්තං, භික්ඛවෙ, ධම්මෙසු සති, අත්ථි බහිද්ධා ධම්මෙසු සතී''තිආදිනා තෙසං **විසයවිභාගෙන පවත්තිදස්සනතො.** ''තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමි''න්තිආදිනා (විභ. 471) **භාවනාවිධිදස්සනතො.** ''තත්ථ කතමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති…පෙ…. තස්මිං සමයෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා හොන්ති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො…පෙ…. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො. තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? යා සති…පෙ…. අනුස්සතී''තිආදිනා (විභ. 478-479) **ඡන්නවුතියා නයසහස්සවිභාගෙහීති** එවං නානාකාරතො පවත්තානි භගවතො සම්බොජ්ඣඞ්ගවිභාවනඤාණානි තස්ස තස්ස අත්ථස්ස අවිසංවාදනතො තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. එවම්පි භගවා තථානි ආගතොති තථාගතො.

තථා –

''තත්ථ කතමං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. සෙය්‍යථිදං, සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධී''ති (විභ. 205) එවං **සරූපතො.** සබ්බකිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියභාවකරත්තා අරියඵලප්පටිලාභකරත්තා ච අරියො, අට්ඨවිධත්තා නිබ්බානාධිගමාය එකන්තකාරණත්තා ච අට්ඨඞ්ගිකො. කිලෙසෙ මාරෙන්තො ගච්ඡති, නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගීයති, සයං වා නිබ්බානං මග්ගතීති මග්ගොති එවං **සාමඤ්ඤලක්ඛණතො.** ''සම්මා දස්සනලක්ඛණා සම්මාදිට්ඨි, සම්මා අභිනිරොපනලක්ඛණො සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මා පරිග්ගහණලක්ඛණා සම්මාවාචා, සම්මා සමුට්ඨානලක්ඛණො සම්මාකම්මන්තො, සම්මා වොදානලක්ඛණො සම්මාආජීවො, සම්මා පග්ගහලක්ඛණො සම්මාවායාමො, සම්මා උපට්ඨානලක්ඛණා සම්මාසති, සම්මා අවික්ඛෙපලක්ඛණො සම්මාසමාධී''ති එවං **විසෙසලක්ඛණතො .** සම්මාදිට්ඨි අඤ්ඤෙහිපි අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධිං මිච්ඡාදිට්ඨිං පජහති, නිබ්බානං ආරම්මණං කරොති, තප්පටිච්ඡාදකමොහවිධමනෙන අසම්මොහතො සම්පයුත්තධම්මෙ ච පස්සති. තථා සම්මාසඞ්කප්පාදයොපි මිච්ඡාසඞ්කප්පාදීනි පජහන්ති, නිබ්බානඤ්ච ආරම්මණං කරොන්ති, සහජාතධම්මානං සම්මාඅභිනිරොපනපරිග්ගහණසමුට්ඨානවොදානපග්ගහඋපට්ඨානසමාදහනානි ච කරොන්තීති එවං **කිච්චවිභාගතො.** සම්මාදිට්ඨි පුබ්බභාගෙ නානක්ඛණා විසුං විසුං දුක්ඛාදිආරම්මණා හුත්වා මග්ගකාලෙ එකක්ඛණා නිබ්බානමෙව ආරම්මණං කත්වා කිච්චතො ''දුක්ඛෙ ඤාණ''න්තිආදීනි චත්තාරි නාමානි ලභති, සම්මාසඞ්කප්පාදයොපි පුබ්බභාගෙ නානක්ඛණා නානාරම්මණා මග්ගකාලෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා.

තෙසු සම්මාසඞ්කප්පො කිච්චතො නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පොතිආදීනි තීණි නාමානි ලභති, සම්මාවාචාදයො තයො පුබ්බභාගෙ මුසාවාදාවෙරමණීතිආදිවිභාගා විරතියොපි චෙතනායොපි හුත්වා මග්ගක්ඛණෙ විරතියොව, සම්මාවායාමසතියො කිච්චතො සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙන චත්තාරි නාමානි ලභන්ති. සම්මාසමාධි පන මග්ගක්ඛණෙපි පඨමජ්ඣානාදිවසෙන නානා එවාති එවං පුබ්බභාගපරභාගෙසු **පවත්තිවිභාගතො,** ''ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සම්මාදිට්ඨිං භාවෙති විවෙකනිස්සිත''න්තිආදිනා (විභ. 489) **භාවනාවිධිතො,** ''තත්ථ කතමො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො? ඉධ, භික්ඛු, යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති…පෙ…. දුක්ඛාපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො හොති සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්පො''තිආදිනා (විභ. 499) **චතුරාසීතියා නයසහස්සවිභාගෙහීති** එවං අනෙකාකාරතො පවත්තානි භගවතො අරියමග්ගවිභාවනඤාණානි අත්ථස්ස අවිසංවාදනතො සබ්බානිපි තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. එවම්පි භගවා තථානි ආගතොති තථාගතො.

තථා පඨමජ්ඣානසමාපත්ති යා ච නිරොධසමාපත්තීති එතාසු අනුපටිපාටියා විහරිතබ්බට්ඨෙන සමාපජ්ජිතබ්බට්ඨෙන ච අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තීසු සම්පාදනපච්චවෙක්ඛණාදිවසෙන යථාරහං සම්පයොගවසෙන ච පවත්තානි භගවතො ඤාණානි තදත්ථසිද්ධියා තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි . තථා ''ඉදං ඉමස්ස ඨානං, ඉදං අට්ඨාන''න්ති අවිපරීතං තස්ස තස්ස ඵලස්ස කාරණාකාරණජානනං, තෙසං තෙසං සත්තානං අතීතාදිභෙදභින්නස්ස කම්මසමාදානස්ස අනවසෙසතො යථාභූතං විපාකන්තරජානනං, ආයූහනක්ඛණෙයෙව තස්ස තස්ස සත්තස්ස ''අයං නිරයගාමිනී පටිපදා…පෙ…. අයං නිබ්බානගාමිනී පටිපදා''ති යාථාවතො සාසවානාසවකම්මවිභාගජානනං, 0.ඛන්ධායතනාදීනං උපාදින්නානුපාදින්නාදිඅනෙකසභාවං නානාසභාවඤ්ච තස්ස ලොකස්ස ''ඉමාය නාම ධාතුයා උස්සන්නත්තා ඉමස්මිං ධම්මප්පබන්ධෙ අයං විසෙසො ජායතී''තිආදිනා නයෙන යථාභූතං ධාතුනානත්තජානනං, අනවසෙසතො සත්තානං හීනාදිඅජ්ඣාසයාධිමුත්තිජානනං, සද්ධාදිඉන්ද්‍රියානං තික්ඛමුදුතාජානනං, සංකිලෙසාදීහි සද්ධිං ඣානවිමොක්ඛාදිවිසෙසජානනං , සත්තානං අපරිමාණාසු ජාතීසු තප්පටිබන්ධෙන සද්ධිං අනවසෙසතො පුබ්බෙනිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තතිජානනං, හීනාදිවිභාගෙහි සද්ධිං චුතිපටිසන්ධිජානනං, ''ඉදං දුක්ඛ''න්තිආදිනා හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව චතුසච්චජානනන්ති ඉමානි භගවතො දසබලඤාණානි අවිරජ්ඣිත්වා යථාසකං විසයාවගාහනතො යථාධිප්පෙතත්ථසාධනතො ච යථාභූතවුත්තියා තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘ඉධ තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාතී’’තිආදි (විභ. 809; අ. නි. 10.21).

එවම්පි භගවා තථානි ආගතොති තථාගතො.

යථා චෙතෙසං ඤාණානං වසෙන, එවං යථාවුත්තානං සතිපට්ඨානසම්මප්පධානවිභාවනඤාණාදීනං අනන්තාපරිමෙය්‍යභෙදානං අනඤ්ඤසාධාරණානං පඤ්ඤාවිසෙසානං වසෙන භගවා තථානි ඤාණානි ආගතො අධිගතොති තථාගතො. එවම්පි තථානි ආගතොති තථාගතො.

කථං **තථා ගතොති තථාගතො**? යා සා භගවතො අභිජාති අභිසම්බොධි ධම්මවිනයපඤ්ඤාපනා අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතු, සා තථා. කිං වුත්තං හොති? යදත්ථං ලොකනාථෙන අභිසම්බොධි පත්ථිතා පවත්තිතා ච, තදත්ථස්ස එකන්තසිද්ධියා අවිසංවාදනතො අවිපරීතත්ථවුත්තියා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. තථා හි අයං භගවා බොධිසත්තභූතො සමතිංසපාරමිපරිපූරණාදිකං වුත්තප්පභෙදං සබ්බං බුද්ධත්තහෙතුං සම්පාදෙත්වා තුසිතපුරෙ ඨිතොව බුද්ධකොලාහලං සුත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතාහි එකතො සන්නිපතිතාහි උපසඞ්කමිත්වා –

‘‘කාලො දෙව මහාවීර, උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං;
සදෙවකං තාරයන්තො, බුජ්ඣස්සු අමතං පද’’න්ති. (බු. වං. 1.67) –

ආයාචිතො උප්පන්නපුබ්බනිමිත්තො පඤ්ච මහාවිලොකනානි විලොකෙත්වා ‘‘ඉදානාහං මනුස්සයොනියං උප්පජ්ජිත්වා අභිසම්බුජ්ඣිස්සාමී’’ති ආසාළ්හිපුණ්ණමාය සක්‍යරාජකුලෙ මහාමායාය දෙවියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගහෙත්වා දස මාසෙ දෙවමනුස්සෙහි මහතා පරිහාරෙන පරිහරියමානො විසාඛපුණ්ණමාය පච්චූසසමයෙ අභිජාතිං පාපුණි.

අභිජාතික්ඛණෙ පනස්ස පටිසන්ධිග්ගහණක්ඛණෙ විය **ද්වත්තිංසපුබ්බනිමිත්තානි** පාතුරහෙසුං. අයඤ්හි දසසහස්සී ලොකධාතු කම්පි සඞ්කම්පි සම්පකම්පි සම්පවෙධි, දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු අප්පමාණො ඔභාසො ඵරි, තස්ස තං සිරිං දට්ඨුකාමා විය ජච්චන්ධා චක්ඛූනි පටිලභිංසු, බධිරා සද්දං සුණිංසු. මූගා සමාලපිංසු, ඛුජ්ජා උජුගත්තා අහෙසුං, පඞ්ගුලා පදසා ගමනං පටිලභිංසු, බන්ධනගතා සබ්බසත්තා අන්දුබන්ධනාදීහි මුච්චිංසු, සබ්බනිරයෙසු අග්ගි නිබ්බායි, පෙත්තිවිසයෙ ඛුප්පිපාසා වූපසමි, තිරච්ඡානානං භයං නාහොසි, සබ්බසත්තානං රොගො වූපසමි, සබ්බසත්තා පියංවදා අහෙසුං, මධුරෙනාකාරෙන අස්සා හසිංසු, වාරණා ගජ්ජිංසු, සබ්බතූරියානි සකං සකං නින්නාදං මුඤ්චිංසු, අඝට්ටිතානි එව මනුස්සානං හත්ථූපගාදීනි ආභරණානි මධුරෙනාකාරෙන රවිංසු, සබ්බදිසා විප්පසන්නා අහෙසුං, සත්තානං සුඛං උප්පාදයමානො මුදුසීතලවාතො වායි, අකාලමෙඝො වස්සි, පථවිතොපි උදකං උබ්භිජ්ජිත්වා විස්සන්දි, පක්ඛිනො ආකාසගමනං විජහිංසු, නදියො අසන්දමානා අට්ඨංසු, මහාසමුද්දෙ මධුරං උදකං අහොසි, උපක්කිලෙසවිමුත්තෙ සූරියෙ දිස්සමානෙ එව ආකාසගතා සබ්බා ජොතියො ජලිංසු , ඨපෙත්වා අරූපාවචරෙ දෙවෙ අවසෙසා සබ්බෙ දෙවා සබ්බෙපි නෙරයිකා දිස්සමානරූපා අහෙසුං, තරුකුට්ටකවාටසෙලාදයො අනාවරණභූතා අහෙසුං, සත්තානං චුතූපපාතා නාහෙසුං, සබ්බං අනිට්ඨගන්ධං අභිභවිත්වා දිබ්බගන්ධො වායි, සබ්බෙ ඵලූපගා රුක්ඛා ඵලධරා සම්පජ්ජිංසු, මහාසමුද්දො සබ්බත්ථකමෙව පඤ්චවණ්ණෙහි පදුමෙහි සඤ්ඡන්නතලො අහොසි, ථලජජලජාදීනි සබ්බපුප්ඵානි පුප්ඵිංසු, රුක්ඛානං ඛන්ධෙසු ඛන්ධපදුමානි, සාඛාසු සාඛපදුමානි, ලතාසු ලතාපදුමානි පුප්ඵිංසු, මහීතලෙ සිලාතලානි භින්දිත්වා උපරූපරි සත්ත සත්ත හුත්වා දණ්ඩපදුමානි නාම නික්ඛමිංසු, ආකාසෙ ඔලම්බකපදුමානි නිබ්බත්තිංසු, සමන්තතො පුප්ඵවස්සං වස්සි, ආකාසෙ දිබ්බතූරියානි වජ්ජිංසු, සකලදසසහස්සී ලොකධාතු වට්ටෙත්වා විස්සට්ඨමාලාගුළං විය උප්පීළෙත්වා බද්ධමාලාකලාපො විය අලඞ්කතප්පටියත්තං මාලාසනං විය ච එකමාලාමාලිනී විප්ඵුරන්තවාළබීජනී පුප්ඵධූපගන්ධපරිවාසිතා පරමසොභග්ගප්පත්තා අහොසි, තානි ච පුබ්බනිමිත්තානි උපරි අධිගතානං අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං නිමිත්තභූතානි එව අහෙසුං. එවං අනෙකච්ඡරියපාතුභාවප්පටිමණ්ඩිතා චායං අභිජාති යදත්ථං අනෙන අභිසම්බොධි පත්ථිතා, තස්සා අභිසම්බොධියා එකන්තසිද්ධියා තථාව අහොසි අවිතථා අනඤ්ඤථා.

තථා යෙ බුද්ධවෙනෙය්‍යා බොධනෙය්‍යබන්ධවා, තෙ සබ්බෙපි අනවසෙසතො සයමෙව භගවතා විනීතා. යෙ ච සාවකවෙනෙය්‍යා ධම්මවෙනෙය්‍යා ච, තෙපි සාවකාදීහි විනීතා විනයං ගච්ඡන්ති ගමිස්සන්ති චාති යදත්ථං භගවතා අභිසම්බොධි අභිපත්ථිතා, තදත්ථස්ස එකන්තසිද්ධියා අභිසම්බොධි තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා.

අපිච යස්ස යස්ස ඤෙය්‍යධම්මස්ස යො යො සභාවො බුජ්ඣිතබ්බො, සො සො හත්ථතලෙ ඨපිතආමලකං විය ආවජ්ජනමත්තප්පටිබද්ධෙන අත්තනො ඤාණෙන අවිපරීතං අනවසෙසතො භගවතා අභිසම්බුද්ධොති එවම්පි අභිසම්බොධි තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා.

තථා තෙසං තෙසං ධම්මානං තථා තථා දෙසෙතබ්බප්පකාරං තෙසං තෙසඤ්ච සත්තානං ආසයානුසයචරිතාධිමුත්තිං සම්මදෙව ඔලොකෙත්වා ධම්මතං අවිජහන්තෙනෙව පඤ්ඤත්තිනයවොහාරමග්ගං අනතිධාවන්තෙනෙව ච ධම්මතං විභාවන්තෙන යථාපරාධං යථාජ්ඣාසයං යථාධම්මඤ්ච අනුසාසන්තෙන භගවතා

වෙනෙය්‍යා විනීතා අරියභූමිං සම්පාපිතාති ධම්මවිනයපඤ්ඤාපනාපිස්ස තදත්ථසිද්ධියා යථාභූතවුත්තියා ච තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා.

තථා යා සා භගවතා අනුප්පත්තා පථවියාදිඵස්සවෙදනාදිරූපාරූපසභාවවිනිමුත්තා ලුජ්ජනභාවාභාවතො ලොකසභාවාතීතා තමසා විසංසට්ඨත්තා කෙනචි අනොභාසනීයා ලොකසභාවාභාවතො එව ගතිආදිභාවරහිතා අප්පතිට්ඨා අනාරම්මණා අමතමහානිබ්බානධාතු ඛන්ධසඞ්ඛාතානං උපාදීනං ලෙසමත්තස්සපි අභාවතො අනුපාදිසෙසාති වුච්චති, යං සන්ධාය වුත්තං –

> ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, තදායතනං, යත්ථ නෙව පථවී න ආපො න තෙජො න වායො න ආකාසානඤ්චායතනං න විඤ්ඤාණඤ්චායතනං න ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං න නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං නායං ලොකො න පරො ලොකො න ච උභො චන්දිමසූරියා, තත්‍රාපාහං, භික්ඛවෙ, නෙව ආගතිං වදාමි න ගතිං න ඨිතිං න චුතිං න උපපත්තිං, අප්පතිට්ඨං අප්පවත්තං අනාරම්මණමෙවෙතං, එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා’’ති (උදා. 71).

සා සබ්බෙසම්පි උපාදානක්ඛන්ධානං අත්ථඞ්ගමො, සබ්බසඞ්ඛාරානං සමථො, සබ්බූපධීනං පටිනිස්සග්ගො, සබ්බදුක්ඛානං වූපසමො, සබ්බාලයානං සමුග්ඝාතො, සබ්බවට්ටානං උපච්ඡෙදො, අච්චන්තසන්තිලක්ඛණොති යථාවුත්තසභාවස්ස කදාචිපි අවිසංවාදනතො තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. එවමෙතා අභිජාතිආදිකා තථා ගතො උපගතො අධිගතො පටිපන්නො පත්තොති තථාගතො. එවං භගවා තථා ගතොති තථාගතො.

කථං **තථාවිධොති තථාගතො?** යථාවිධා පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා, අයම්පි භගවා තථාවිධො. කිං වුත්තං හොති? යථාවිධා තෙ භගවන්තො මග්ගසීලෙන ඵලසීලෙන සබ්බෙනපි ලොකියලොකුත්තරසීලෙන, මග්ගසමාධිනා ඵලසමාධිනා සබ්බෙනපි ලොකියලොකුත්තරසමාධිනා, මග්ගපඤ්ඤාය ඵලපඤ්ඤාය සබ්බායපි ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාය, දෙවසිකං වලඤ්ජිතබ්බෙහි චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසමාපත්තිවිහාරෙහි, තදඞ්ගවිමුත්තියා, වික්ඛම්භනවිමුත්තියා, සමුච්ඡෙදවිමුත්තියා, පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තියා, නිස්සරණවිමුත්තියාති සඞ්ඛෙපතො. විත්ථාරතො පන අනන්තාපරිමාණභෙදෙහි අචින්තෙය්‍යානුභාවෙහි සකලසබ්බඤ්ඤුගුණෙහි, අයම්පි අම්හාකං භගවා තථාවිධො. සබ්බෙසඤ්හි සම්මාසම්බුද්ධානං ආයුවෙමත්තං, සරීරප්පමාණවෙමත්තං, කුලවෙමත්තං, දුක්කරචරියාවෙමත්තං, රස්මිවෙමත්තන්ති, ඉමෙහි පඤ්චහි වෙමත්තෙහි සියා වෙමත්තං, න පන සීලවිසුද්ධියාදීසු විසුද්ධීසු සමථවිපස්සනාපටිපත්තියං අත්තනා පටිලද්ධගුණෙසු ච කිඤ්චි නානාකරණං අත්ථි. අථ ඛො මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණං විය අඤ්ඤමඤ්ඤං නිබ්බිසෙසා තෙ බුද්ධා භගවන්තො. තස්මා යථාවිධා පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා, අයම්පි භගවා තථාවිධො. එවං තථාවිධොති තථාගතො. විධත්ථො චෙත්ථ ගතසද්දො, තථා හි ලොකියා විධයුත්තගතසද්දෙ පකාරත්ථෙ වදන්ති.

කථං **තථා පවත්තිතොති තථාගතො?** අනඤ්ඤසාධාරණෙන ඉද්ධානුභාවෙන සමන්නාගතත්තා අත්ථප්පටිසම්භිදාදීනං උක්කංසපාරමිප්පත්තියා අනාවරණඤාණප්පටිලාභෙන ච භගවතො කායප්පවත්තියාදීනං කත්ථචි පටිඝාතාභාවතො යථා රුචි තථා ගතං ගති ගමනං කායවචීචිත්තප්පවත්ති එතස්සාති තථාගතො. එවං තථා පවත්තිතොති තථාගතො.

කථං **තථෙහි අගතොති තථාගතො?** බොධිසම්භාරසම්භරණෙ තප්පටිපක්ඛප්පවත්තිසඞ්ඛාතං නත්ථි එතස්ස ගතන්ති අගතො. සො පනස්ස අගතභාවො මච්ඡෙරදානපාරමිආදීසු අවිපරීතං ආදීනවානිසංසපච්චවෙක්ඛණාදිනයප්පවත්තෙහි ඤාණෙහීති තථෙහි ඤාණෙහි අගතොති තථාගතො.

අථ වා කිලෙසාභිසඞ්ඛාරප්පවත්තිසඞ්ඛාතං ඛන්ධප්පවත්තිසඞ්ඛාතමෙව වා පඤ්චසුපි ගතීසු ගතං ගමනං එතස්ස නත්ථීති අගතො. සඋපාදිසෙසඅනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තියා ස්වායමස්ස අගතභාවො තථෙහි අරියමග්ගඤාණෙහීති එවම්පි භගවා තථෙහි අගතොති තථාගතො.

කථං **තථා ගතභාවෙන තථාගතො?** තථා ගතභාවෙනාති ච තථාගතස්ස සබ්භාවෙන අත්ථිතායාති අත්ථො. කො පනෙස තථාගතො, යස්ස අත්ථිතාය භගවා තථාගතොති වුච්චතීති? සද්ධම්මො. සද්ධම්මො හි අරියමග්ගො තාව යථා යුගනද්ධසමථවිපස්සනාබලෙන අනවසෙසතො කිලෙසපක්ඛං සමුහනන්තෙන සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන ගන්තබ්බං , තථා ගතො. ඵලධම්මො යථා අත්තනො මග්ගානුරූපං පටිප්පස්සද්ධිපහානවසෙන ගන්තබ්බං, තථා ගතො පවත්තො. නිබ්බානධම්මො පන යථා ගතො පඤ්ඤාය පටිවිද්ධො සකලවට්ටදුක්ඛවූපසමාය සම්පජ්ජති, බුද්ධාදීහි තථා ගතො සච්ඡිකතොති තථාගතො. පරියත්තිධම්මොපි යථා පුරිමබුද්ධෙහි සුත්තගෙය්‍යාදිවසෙන පවත්තිආදිප්පකාසනවසෙන ච වෙනෙය්‍යානං ආසයාදිඅනුරූපං පවත්තිතො, අම්හාකම්පි භගවතා තථා ගතො ගදිතො පවත්තිතොති වා තථාගතො. යථා භගවතා දෙසිතො, තථා භගවතො සාවකෙහි ගතො අවගතොති තථාගතො. එවං සබ්බොපි සද්ධම්මො තථාගතො. තෙනාහ සක්කො දෙවානමින්දො – ‘‘තථාගතං දෙවමනුස්සපූජිතං, ධම්මං නමස්සාම සුවත්ථි හොතූ’’ති (ඛු. පා. 6.17; සු. නි. 240). ස්වාස්ස අත්ථීති භගවා තථාගතො.

යථා ච ධම්මො, එවං අරියසඞ්ඝොපි යථා අත්තහිතාය පරහිතාය ච පටිපන්නෙහි සුවිසුද්ධං පුබ්බභාගසමථවිපස්සනාපටිපදං පුරක්ඛත්වා තෙන තෙන මග්ගෙන ගන්තබ්බං, තං තං තථා ගතොති තථාගතො. යථා චා භගවතා සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදයො දෙසිතා, තථාව බුද්ධත්තා තථා ගදනතො ච තථාගතො. තෙනාහ සක්කො දෙවරාජා – ‘‘තථාගතං දෙවමනුස්සපූජිතං, සඞ්ඝං නමස්සාම සුවත්ථි හොතූ’’ති. ස්වාස්ස සාවකභූතො අත්ථීති භගවා තථාගතො. එවං තථාගතභාවෙන තථාගතොති.

ඉදම්පි ච තථාගතස්ස තථාගතභාවදීපනෙ මුඛමත්තකමෙව, සබ්බාකාරෙන පන තථාගතොව තථාගතස්ස තථාගතභාවං වණ්ණෙය්‍ය. ඉදඤ්හි තථාගතපදං මහත්ථං මහාගතිකං මහාවිසයං, තස්ස අප්පමාදපදස්ස විය තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං යුත්තිතො අත්ථභාවෙන ආහරන්තො ‘‘අතිත්ථෙන ධම්මකථිකො පක්ඛන්දො’’ති න වත්තබ්බොති.

තත්ථෙතං වුච්චති –

‘‘යථෙව ලොකෙ පුරිමා මහෙසිනො,
සබ්බඤ්ඤුභාවං මුනයො ඉධාගතා;
තථා අයං සක්‍යමුනීපි ආගතො,
තථාගතො වුච්චති තෙන චක්ඛුමා.

‘‘පහාය කාමාදිමලෙ අසෙසතො,
සමාධිඤාණෙහි යථා ගතා ජිනා;
පුරාතනා සක්‍යමුනී ජුතින්ධරො,
තථා ගතො තෙන තථාගතො මතො.

‘‘තථඤ්ච ධාතායතනාදිලක්ඛණං,
සභාවසාමඤ්ඤවිභාගභෙදතො;
සයම්භුඤාණෙන ජිනොයමාගතො,
තථාගතො වුච්චති සක්‍යපුඞ්ගවො.

‘‘තථානි සච්චානි සමන්තචක්ඛුනා,
තථා ඉදප්පච්චයතා ච සබ්බසො;
අනඤ්ඤනෙය්‍යා නයතො විභාවිතා,
තථා ගතො තෙන ජිනො තථාගතො.

‘‘අනෙකභෙදාසුපි ලොකධාතුසු,
ජිනස්ස රූපායතනාදිගොචරෙ;
විචිත්තභෙදෙ තථමෙව දස්සනං,
තථාගතො තෙන සමන්තලොචනො.

‘‘යතො ච ධම්මං තථමෙව භාසති,
කරොති වාචාය නුරූපමත්තනො;
ගුණෙහි ලොකං අභිභුය්‍යිරීයති,
තථාගතො තෙනපි ලොකනායකො.

‘‘තථා පරිඤ්ඤාය තථාය සබ්බසො,
අවෙදි ලොකං පභවං අතික්කමි;
ගතො ච පච්චක්ඛකිරියාය නිබ්බුතිං,
අරියමග්ගඤ්ච ගතො තථාගතො.

‘‘තථා පටිඤ්ඤාය තථාය සබ්බසො,
හිතාය ලොකස්ස යතොයමාගතො;
තථාය නාථො කරුණාය සබ්බදා,
ගතො ච තෙනාපි ජිනො තථාගතො.

‘‘තථානි ඤාණානි යතොයමාගතො,
යථාසභාවං විසයාවබොධතො;
තථාභිජාතිප්පභුතී තථාගතො,
තදත්ථසම්පාදනතො තථාගතො.

‘‘යථාවිධා තෙ පුරිමා මහෙසිනො,
තථාවිධොයම්පි තථා යථාරුචි;
පවත්තවාචා තනුචිත්තභාවතො,
තථාගතො වුච්චති අග්ගපුග්ගලො.

‘‘සම්බොධිසම්භාරවිපක්ඛතො පුරෙ,
ගතං න සංසාරගතම්පි තස්ස වා;
න චත්ථි නාථස්ස භවන්තදස්සිනො,
තථෙහි තස්මා අගතො තථාගතො.

‘‘තථාගතො ධම්මවරො මහෙසිනා,
යථා පහාතබ්බමලං පහීයති;
තථාගතො අරියගණොපි සත්ථුනො,
තථාගතො තෙන සමඞ්ගිභාවතො’’ති.

මහිද්ධිකතාති පරමෙන චිත්තවසීභාවෙන ච ඉද්ධිවිධයොගෙන ධම්මානුභාවඤ්ඤථත්තනිප්ඵාදනසමත්ථතාසඞ්ඛාතාය මහතියා ඉද්ධියා සමන්නාගමො **මහිද්ධිකතා.** චිරකාලසම්භූතෙන සුවිදූරප්පටිපක්ඛෙන ඉච්ඡිතත්ථනිප්ඵත්තිහෙතුභූතෙන මහාජුතිකෙන පුඤ්ඤතෙජෙන සමන්නාගමො **මහානුභාවතා. යත්‍ර**ාති අච්ඡරියපසංසාකොතුහලහාසපසාදිකො පච්චත්තත්ථෙ නිපාතො. තෙන යුත්තත්තා **විජායිස්සති**ති අනාගතකාලවචනං, අත්ථො පන අතීතකාලොයෙව. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – යා හි නාම අයං සුප්පවාසා තථා දුක්ඛනිමුග්ගා කිච්ඡාපන්නා භගවතො වචනසමකාලමෙව සුඛිනී අරොගා අරොගං පුත්තං විජායීති. **අත්තමනො**ති සකමනො, භගවති පසාදෙන කිලෙසරහිතචිත්තොති අත්ථො. කිලෙසපරියුට්ඨිතඤ්හි චිත්තං වසෙ අවත්තනතො අත්තමනොති න සක්කා වත්තුන්ති. **අත්තමනො**ති වා පීතිසොමනස්සෙහි ගහිතමනො. **පමුදිතො**ති පාමොජ්ජෙන යුත්තො. **පීතිසොමනස්සජාතො**ති ජාතබලවපීතිසොමනස්සො. **අථා**ති පච්ඡා, තතො කතිපාහස්ස අච්චයෙන. **සත්තභත්තානී**ති සත්තසු දිවසෙසු දාතබ්බභත්තානි. **ස්වාතනාය**ාති ස්වාතනපුඤ්ඤත්ථං, යං ස්වෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස දානවසෙන පයිරුපාසනවසෙන ච භවිස්සති පුඤ්ඤං තදත්ථං.

අථ ඛො භගවා ආයස්මන්තං මහාමොග්ගල්ලානං ආමන්තෙසීති කස්මා ආමන්තෙසි? සුප්පවාසාය සාමිකස්ස පසාදරක්ඛණත්ථං. සුප්පවාසා පන අචලප්පසාදාව, උපාසකස්ස පන පසාදරක්ඛණං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස භාරො. තෙනාහ **‘‘තුය්හෙසො උපට්ඨාකො’’**ති. තත්ථ **තුය්හෙසො**ති තුය්හං එසො. **තිණ්ණං ධම්මානං පාටිභොගො**ති මම භොගාදීනං තිණ්ණං ධම්මානං අහානියා අවිනාසාය අයොා මහාමොග්ගල්ලානො යදි පාටිභොගො යදි පතිභූ, ඉතො සත්ත දිවසෙ අතික්කමිත්වා මම සක්කා දානං දාතුන්ති යදි අයොයන ඤාතන්ති දීපෙති. ථෙරොපි තස්ස තෙසු දිවසෙසු භොගානං ජීවිතස්ස ච අනුපද්දවං පස්සිත්වා ආහ – **‘‘ද්වින්නං ඛො නෙසං, ආවුසො, ධම්මානං පාටිභොගො භොගානඤ්ච ජීවිතස්ස චා’’**ති. සද්ධා පනස්ස චිත්තප්පටිබද්ධාති තස්සෙව භාරං කරොන්තො **‘‘සද්ධාය පන ත්වඤ්ඤෙව පාටිභොගො’’**ති ආහ. අපි ච සො උපාසකො දිට්ඨසච්චො, තස්ස සද්ධාය අඤ්ඤථාභාවො නත්ථීති තථා වුත්තං. තෙනෙව ච කාරණෙන භගවතා **‘‘පච්ඡාපි ත්වං කරිස්සසීති සඤ්ඤාපෙහී’’**ති වුත්තං. උපාසකොපි සත්ථරි ථෙරෙ ච ගාරවෙන සුබ්බචතාය තස්සා ච පුඤ්ඤෙන වඩ්ඪිං ඉච්ඡන්තො **‘‘කරොතු සුප්පවාසා කොලියධීතා සත්ත භත්තානි, පච්ඡාහං කරිස්සාමී’’**ති අනුජානි.

තඤ්ච දාරකන්ති විජාතදිවසතො පට්ඨාය එකාදසමං දිවසං අතික්කමිත්වා තතො පරං සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං භොජෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ තං සත්තවස්සිකං දාරකං භගවන්තං භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච වන්දාපෙසි. **සත්ත මෙ වස්සානී**ති සත්ත මෙ සංවච්ඡරානි, අච්චන්තසංයොගවසෙන චෙතං උපයොගවචනං. **ලොහිතකුම්භියං වුත්ථානී**ති මාතුකුච්ඡියං අත්තනො ගබ්භවාසදුක්ඛං සන්ධාය වදති. **අඤ්ඤානිපි එවරූපානි සත්ත පුත්තානී**ති ‘‘අඤ්ඤෙපි එවරූපෙ සත්ත පුත්තෙ’’ති වත්තබ්බෙ ලිඞ්ගවිපල්ලාසවසෙන වුත්තං ‘‘එවරූපානී’’ති. එවං සත්ත වස්සානි ගබ්භධාරණවසෙන සත්තාහං මූළ්හගබ්භතාය ච මහන්තං දුක්ඛං පාපෙත්වා උප්පජ්ජනකපුත්තෙති අත්ථො. එතෙන මාතුගාමානං පුත්තලොලතාය පුත්තලාභෙන තිත්ති නත්ථීති දස්සෙති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං සත්තදිවසාධිකානි සත්ත සංවච්ඡරානි ගබ්භධාරණාදිවසෙන පවත්තං මහන්තං දුක්ඛං එකපදෙ විසරිත්වා පුත්තලොලතාවසෙන තාය වුත්තමත්ථං විදිත්වා. **ඉමං උදානන්**ති ඉමං චිත්තසුඛප්පමත්තො විය පමත්තපුග්ගලෙ ඉට්ඨාකාරෙන වඤ්චෙත්වා තණ්හාසිනෙහස්ස මහානත්ථකරභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **අසාතන්**ති අමධුරං අසුන්දරං අනිට්ඨං. **සාතරූපෙනා**ති ඉට්ඨසභාවෙන. **පියරූපෙනා**ති පියායිතබ්බභාවෙන. **සුඛස්ස රූපෙනා**ති සුඛසභාවෙන. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා අසාතං අප්පියං දුක්ඛමෙව සමානං සකලම්පි වට්ටගතං සඞ්ඛාරජාතං අප්පහීනවිපල්ලාසත්තා අයොනිසොමනසිකාරෙන ඉට්ඨං විය පියං විය සුඛං විය ච හුත්වා උපට්ඨහමානං සතිවිප්පවාසෙන පමත්තපුග්ගලං අතිවත්තති අභිභවති අජ්ඣොත්ථරති, තස්මා ඉමම්පි සුප්පවාසං පුනපි සත්තක්ඛත්තුං එවරූපං අසාතං අප්පියං දුක්ඛං සාතාදිපතිරූපකෙන දුක්ඛෙන පුත්තසඞ්ඛාතපෙමවත්ථුසුඛෙන අජ්ඣොත්ථරතීති.

අට්ඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. විසාඛාසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ **පුබ්බාරාමෙ**ති සාවත්ථියා පාචීනදිසාභාගෙ අනුරාධපුරස්ස උත්තමදෙවීවිහාරසදිසෙ ඨානෙ කාරිතෙ ආරාමෙ. **මිගාරමාතුපාසාදෙ**ති මිගාරමාතුයා පාසාදෙ.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ පදුමුත්තරදසබලං එකා උපාසිකා අඤ්ඤතරං උපාසිකං අත්තනො අග්ගුපට්ඨායිකට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා භගවන්තං නිමන්තෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසතසහස්සස්ස දානං දත්වා භගවතො නිපච්චකාරං කත්වා ''අනාගතෙ තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස අග්ගුපට්ඨායිකා භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං අකාසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ භද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස ධනඤ්ජයසෙට්ඨිනො ගෙහෙ සුමනදෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. ජාතකාලෙ චස්සා **විසාඛා**ති නාමං අකංසු. සා යදා භගවා භද්දියනගරං අගමාසි, තදා පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං භගවතො පච්චුග්ගමනං කත්වා පඨමදස්සනෙනෙව සොතාපන්නා අහොසි.

අපරභාගෙ සාවත්ථියං මිගාරසෙට්ඨිපුත්තස්ස පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරස්ස ගෙහං ගතා, තත්ථ නං සසුරො මිගාරසෙට්ඨි උපකාරවසෙන මාතුට්ඨානෙ ඨපෙසි. තස්මා **මිගාරමාතා**ති වුච්චති. සා අත්තනො මහල්ලතාපසාධනං විස්සජ්ජෙත්වා නවකොටීහි භගවතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච වසනත්ථාය කරීසමත්තෙ භූමිභාගෙ උපරිභූමියං පඤ්චගබ්භසතානි හෙට්ඨාභූමියං පඤ්චගබ්භසතානීති ගබ්භසහස්සෙහි පටිමණ්ඩිතං පාසාදං කාරෙසි. තෙන වුත්තං **''මිගාරමාතුපාසාදෙ''**ති.

කොචිදෙව අත්ථොති කිඤ්චිදෙව පයොජනං. **රඤ්ඤෙ**ති රාජිනි. **පටිබද්ධො**ති ආයත්තො. විසාඛාය ඤාතිකුලතො මණිමුත්තාදිරචිතං තාදිසං භණ්ඩජාතං තස්සා පණ්ණාකාරත්ථාය පෙසිතං, තං නගරද්වාරප්පත්තං සුඞ්කිකා තත්ථ සුඞ්කං ගණ්හන්තා තදනුරූපං අග්ගහෙත්වා අතිරෙකං ගණ්හිංසු. තං සුත්වා විසාඛා රඤ්ඤො තමත්ථං නිවෙදෙතුකාමා පතිරූපපරිවාරෙන රාජනිවෙසනං අගමාසි, තස්මිං ඛණෙ රාජා මල්ලිකාය දෙවියා සද්ධිං අන්තෙපුරං ගතො හොති. විසාඛා ඔකාසං අලභමානා ''ඉදානි ලභිස්සාමි, ඉදානි ලභිස්සාමී''ති භොජනවෙලං අතික්කමිත්වා ජින්නභත්තා හුත්වා පක්කාමි. එවං ද්වීහතීහං ගන්ත්වාපි ඔකාසං න ලභියෙව. ඉති රාජා අනිවෙදිතොපි තස්ස අත්ථවිනිච්ඡයස්ස ඔකාසාකරණෙන **''යථාධිප්පායං න තීරෙති''**ති වුත්තො. තත්ථ **යථාධිප්පායන්**ති අධිප්පායානුරූපං. **න තීරෙතී**ති න නිට්ඨාපෙති. මහාඋපාසිකාය හි රාජායත්තසුඞ්කමෙව රඤ්ඤො දත්වා ඉතරං විස්සජ්ජාපෙතුං අධිප්පායො, සො රඤ්ඤා න දිට්ඨත්තා එව න තීරිතො. **හන්දා**ති වොස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. **දිවා දිවස්සා**ති දිවසස්ස දිවා, මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙති අත්ථො. කෙනචිදෙව කරණීයෙන ද්වීහතීහං රාජනිවෙසනද්වාරං ගච්ඡන්තී තස්ස අත්ථස්ස අනිට්ඨිතත්තා නිරත්ථකමෙව උපසඞ්කමිං , භගවති උපසඞ්කමනමෙව පන දස්සනානුත්තරියාදිප්පටිලාභකාරණත්තා සාත්ථකන්ති එවාහං, භන්තෙ, ඉමාය වෙලාය ඉධාගතාති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තී මහාඋපාසිකා **''ඉධ මෙ, භන්තෙ''**තිආදිමාහ.

එතමත්ථන්ති එතං පරායත්තතාය අධිප්පායාසමිජ්ඣනසඞ්ඛාතං අත්ථං විදිත්වා. **ඉමං උදානන්**ති ඉමං පරාධීනාපරාධීනවුත්තීසු ආදීනවානිසංසපරිදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **සබ්බං පරවසං දුක්ඛන්**ති යං කිඤ්චි අත්ථජාතං පයොජනං පරවසං පරායත්තං අත්තනො ඉච්ඡාය නිප්ඵාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය දුක්ඛං දුක්ඛාවහං හොතීති අත්ථො. **සබ්බං ඉස්සරියං සුඛන්**ති දුවිධං ඉස්සරියං ලොකියං ලොකුත්තරඤ්ච. තත්ථ ලොකියං රාජිස්සරියාදි චෙව ලොකියජ්ඣානාභිඤ්ඤානිබ්බත්තං චිත්තිස්සරියඤ්ච, ලොකුත්තරං මග්ගඵලාධිගමනිමිත්තං නිරොධිස්සරියං. තෙසු යං චක්කවත්තිභාවපරියොසානං මනුස්සෙසු ඉස්සරියං, යඤ්ච සක්කාදීනං තස්මිං තස්මිං දෙවනිකායෙ ආධිපච්චභූතං ඉස්සරියං, තදුභයං යදිපි කම්මානුභාවෙන යථිච්ඡිතනිප්ඵත්තියා සුඛනිමිත්තතාය සුඛං, විපරිණාමදුක්ඛතාය පන සබ්බථා දුක්ඛමෙව. තථා අනිච්චන්තිකතාය ලොකියජ්ඣානනිබ්බත්තං චිත්තිස්සරියං, නිරොධිස්සරියමෙව පන ලොකධම්මෙහි අකම්පනීයතො අනිවත්තිසභාවත්තා ච එකන්තසුඛං නාම. යං පනෙත්ථ සබ්බත්ථෙව අපරාධීනතාය ලභති චිත්තසුඛං, තං සන්ධාය සත්ථා ''සබ්බං ඉස්සරියං සුඛ''න්ති ආහ.

සාධාරණෙ විහඤ්ඤන්තීති ඉදං ''සබ්බං පරවසං දුක්ඛ''න්ති ඉමස්ස පදස්ස අත්ථවිවරණං. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – සාධාරණෙ පයොජනෙ සාධෙතබ්බෙ සති තස්ස පරාධීනතාය යථාධිප්පායං අනිප්ඵාදනතො ඉමෙ සත්තා විහඤ්ඤන්ති විඝාතං ආපජ්ජන්ති කිලමන්ති. කස්මා? **යොගා හි දුරතික්කමා**ති යස්මා කාමයොගභවයොගදිට්ඨියොගඅවිජ්ජායොගා අනාදිකාලභාවිතා අනුපචිතකුසලසම්භාරෙහි පජහිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය දුරතික්කමා. එතෙසු දිට්ඨියොගො පඨමමග්ගෙන අතික්කමිතබ්බො, කාමයොගො තතියමග්ගෙන. ඉතරෙ අග්ගමග්ගෙන. ඉති අරියමග්ගානං දුරධිගමනීයත්තා ඉමෙ යොගා දුරතික්කමා. තස්මා කාමයොගාදිවසෙන ඉච්ඡිතාලාභහෙතු සත්තා විහඤ්ඤන්ති, අසාධාරණෙ පන චිත්තිස්සරියෙ නිරොධිස්සරියෙ ච සති න කදාචිපි විඝාතස්ස සම්භවොති අධිප්පායො.

අථ වා **සබ්බං පරවසන්ති** යං අත්තනො අඤ්ඤප්පටිබද්ධවුත්තිසඞ්ඛාතං, තං සබ්බං අනිච්චසභාවතාය දුක්ඛං. ''යදනිච්චං තං දුක්ඛ''න්ති හි වුත්තං. **සබ්බං ඉස්සරියන්ති** යං සබ්බසඞ්ඛතනිස්සටං ඉස්සරියට්ඨානතාය ඉස්සරියන්ති ලද්ධනාමං නිබ්බානං, තං උපාදිසෙසාදිවිභාගං සබ්බං සුඛං. ''නිබ්බානං පරමං සුඛ''න්ති (ධ. ප. 203-204) හි වුත්තං. **සාධාරණෙති** එවං දුක්ඛසුඛෙ වවත්ථිතෙ ඉමෙ සත්තා බහුසාධාරණෙ දුක්ඛකාරණෙ නිමුග්ගා හුත්වා විහඤ්ඤන්ති. කස්මා? **යොගා හි දුරතික්කමාති** යස්මා තෙ සබ්බත්ථ නිමුජ්ජනස්ස හෙතුභූතා කාමයොගාදයො දුරතික්කමා, තස්මා ත්වම්පි විසාඛෙ පරායත්තමත්ථං පත්ථෙත්වා අලභමානා විහඤ්ඤසීති අධිප්පායො.

නවමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. භද්දියසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ **අනුපියායන්ති** එවං නාමකෙ නගරෙ. **අම්බවනෙති** තස්ස නගරස්ස අවිදූරෙ මල්ලරාජූනං එකං අම්බවනං අහොසි, තත්ථ මල්ලරාජූහි භගවතො විහාරො කාරිතො, සො ''අම්බවන''න්ත්වෙව වුච්චති. අනුපියං ගොචරගාමං කත්වා තත්ථ භගවා විහරති, තෙන වුත්තං **''අනුපියායං විහරති අම්බවනෙ''**ති. **භද්දියොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. **කාළීගොධාය පුත්තොති** කාළීගොධා නාම සාකියානී සක්‍යරාජදෙවී අරියසාවිකා ආගතඵලා විඤ්ඤාතසාසනා, තස්සා අයං පුත්තො. තස්ස පබ්බජ්ජාවිධි ඛන්ධකෙ (චූළව. 330-331) ආගතොව. සො පබ්බජිත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා න චිරස්සෙව ඡළභිඤ්ඤො අහොසි, තෙරසපි ධුතඞ්ගානි සමාදාය වත්තති. භගවතා ච ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං උච්චකුලිකානං, යදිදං භද්දියො කාළීගොධාය පුත්තො''ති (අ. නි. 1.193) උච්චකුලිකභාවෙ එතදග්ගෙ ඨපිතො අසීතියා සාවකානං අබ්භන්තරො.

සුඤ්ඤාගාරගතොති ''ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච අවසෙසං අරඤ්ඤ''න්ති වුත්තං අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලඤ්ච ඨපෙත්වා අඤ්ඤං පබ්බතකන්දරාදි පබ්බජිතසාරුප්පං නිවාසට්ඨානං ජනසම්බාධාභාවතො ඉධ සුඤ්ඤාගාරන්ති අධිප්පෙතං. අථ වා ඣානකණ්ටකානං සද්දානං අභාවතො විවිත්තං යං කිඤ්චි අගාරම්පි සුඤ්ඤාගාරන්ති වෙදිතබ්බං. තං සුඤ්ඤාගාරං උපගතො. **අභික්ඛණන්ති** බහුලං. **උදානං උදානෙසීති** සො හි ආයස්මා අරඤ්ඤෙ දිවාවිහාරං උපගතොපි රත්තිවාසූපගතොපි යෙභුය්‍යෙන ඵලසමාපත්තිසුඛෙන නිරොධසුඛෙන ච වීතිනාමෙති, තස්මා තං සුඛං සන්ධාය පුබ්බෙ අත්තනා අනුභූතං සභයං සපරිළාහං රජ්ජසුඛං ජිගුච්ඡිත්වා **''අහො සුඛං අහො සුඛ''**න්ති සොමනස්සසහිතං ඤාණසමුට්ඨානං පීතිසමුට්ඨානං සමුග්ගිරති.

සුත්වාන නෙසං එතදහොසීති නෙසං සම්බහුලානං භික්ඛූනං තස්ස ආයස්මතො ''අහො සුඛං, අහො සුඛ''න්ති උදානෙන්තස්ස උදානං සුත්වා ''නිස්සංසයං එස අනභිරතො බ්‍රහ්මචරියං චරතී''ති එවං පරිවිතක්කිතං අහොසි. තෙ භික්ඛූ පුථුජ්ජනා තස්ස ආයස්මතො විවෙකසුඛං සන්ධාය උදානං අජානන්තා එවං අමඤ්ඤිංසු, තෙන වුත්තං **''නිස්සංසය''**න්තිආදි. තත්ථ **නිස්සංසයන්ති** අසන්දෙහෙන එකන්තෙනාති අත්ථො. ''යං සො පුබ්බෙ අගාරියභූතො සමානො''ති පාළිං වත්වා ''අනුභවී''ති වචනසෙසෙන කෙචි අත්ථං වණ්ණෙන්ති, අපරෙ ''යං සා''ති පඨන්ති, ''යංස පුබ්බෙ අගාරියභූතස්සා''ති පන පාළි. තත්ථ **යංසාති** යං අස්ස, සන්ධිවසෙන හි අකාරසකාරලොපො ''එවංස තෙ (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58), පුප්ඵංසා උප්පජ්ජී''තිආදීසු (පාරා. 36) විය. තස්සත්ථො – අස්ස ආයස්මතො භද්දියස්ස පබ්බජිතතො පුබ්බෙ අගාරියභූතස්ස ගහට්ඨස්ස සතො යං රජ්ජසුඛං අනුභූතං. **සා තමනුස්සරමානොති** සො තං සුඛං එතරහි උක්කණ්ඨනවසෙන අනුස්සරන්තො.

තෙ භික්ඛූ භගවන්තං එතදවොචුන්ති තෙ සම්බහුලා භික්ඛූ උල්ලපනසභාවසණ්ඨිතා තස්ස අනුග්ගහණාධිප්පායෙන භගවන්තං එතදවොචුං, න උජ්ඣානවසෙන. **අඤ්ඤතරන්ති** නාමගොත්තෙන අපාකටං එකං භික්ඛුං. **ආමන්තෙසීති** ආණාපෙසි තෙ භික්ඛූ සඤ්ඤාපෙතුකාමො. **එවන්ති** වචනසම්පටිග්ගහෙ, සාධූති අත්ථො. පුන **එවන්ති** පටිඤ්ඤාය. **අභික්ඛණං ''අහො සුඛං, අහො සුඛ''න්ති ඉමං උදානං උදානෙසීති** යථා තෙ භික්ඛූ වදන්ති, තං එවං තථෙවාති අත්තනො උදානං පටිජානාති. **කිං පන ත්වං භද්දියාති** කස්මා භගවා පුච්ඡති, කිං තස්ස චිත්තං න ජානාතීති ? නො න ජානාති, තෙනෙව පන තමත්ථං වදාපෙත්වා තෙ භික්ඛූ සඤ්ඤාපෙතුං පුච්ඡති. වුත්තඤ්හෙතං – ''ජානන්තාපි තථාගතා පුච්ඡන්ති, ජානන්තාපි න පුච්ඡන්තී''තිආදි. **අත්ථවසන්ති** කාරණං.

අන්තෙපුරෙති ඉත්ථාගාරස්ස සඤ්චරණට්ඨානභූතෙ රාජගෙහස්ස අබ්භන්තරෙ, යත්ථ රාජා න්හානභොජනසයනාදිං කප්පෙති. **රක්ඛා සුසංවිහිතාති** ආරක්ඛාදිකතපුරිසෙහි ගුත්ති සුට්ඨු සමන්තතො විහිතා. **බහිපි අන්තෙපුරෙති** අඩ්ඩකරණට්ඨානාදිකෙ අන්තෙපුරතො බහිභූතෙ රාජගෙහෙ. **එවං රක්ඛිතො ගොපිතො සන්තොති** එවං රාජගෙහරාජධානිරජ්ජදෙසෙසු අන්තො ච බහි ච අනෙකෙසු ඨානෙසු අනෙකසතෙහි සුසංවිහිතරක්ඛාවරණගුත්තියා මමෙව නිබ්භයත්ථං ඵාසුවිහාරත්ථං රක්ඛිතො ගොපිතො සමානො. **භීතොතිආදීනි** පදානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානි. අථ වා **භීතොති** පරරාජූහි භායමානො. **උබ්බිග්ගොති** සකරජ්ජෙපි පකතිතො උප්පජ්ජනකභයුබ්බෙගෙන උබ්බිග්ගො චලිතො. **උස්සඞ්කීති** ''රඤ්ඤා නාම සබ්බකාලං අවිස්සත්ථෙන භවිතබ්බ''න්ති වචනෙන සබ්බත්ථ අවිස්සාසවසෙන තෙසං තෙසං කිච්චකරණීයානං පච්චයපරිසඞ්කාය ච උද්ධමුඛං සඞ්කමානො. **උත්‍රාසීති** ''සන්තිකාවචරෙහිපි අජානන්තස්සෙව මෙ කදාචි අනත්ථො භවෙය්‍යා''ති උප්පන්නෙන සරීරකම්පං උප්පාදනසමත්ථෙන තාසෙන උත්‍රාසී. ''උත්‍රස්තො''තිපි පඨන්ති. **විහාසින්ති** එවංභූතො හුත්වා විහරිං.

එතරහීති ඉදානි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය. **එකොති** අසහායො, තෙන වූපකට්ඨකායතං දස්සෙති. **අභීතොති**ආදීනං පදානං වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. භයාදිනිමිත්තස්ස පරිග්ගහස්ස තං නිමිත්තස්ස ච කිලෙසස්ස අභාවෙනෙවස්ස අභීතාදිතාති. එතෙන චිත්තවිවෙකං දස්සෙති . **අප්පොස්සුක්කොති** සරීරගුත්තියං නිරුස්සුක්කො. **පන්නලොමොති** ලොමහංසුප්පාදකස්ස ඡම්භිතත්තස්ස අභාවෙන අනුග්ගතලොමො. පදද්වයෙනපි සෙරිවිහාරං දස්සෙති. **පරදත්තවුත්තොති** පරෙහි දින්නෙන චීවරාදිනා වත්තමානො, එතෙන සබ්බසො සඞ්ගාභාවදීපනමුඛෙන අනවසෙසභයහෙතුවිරහං දස්සෙති. **මිගභූතෙන චෙතසාති** විස්සත්ථවිහාරිතාය මිගස්ස විය ජාතෙන චිත්තෙන. මිගො හි අමනුස්සපථෙ අරඤ්ඤෙ වසමානො විස්සත්ථො තිට්ඨති, නිසීදති, නිපජ්ජති, යෙනකාමඤ්ච පක්කමති අප්පටිහතචාරො, එවං අහම්පි විහරාමීති දස්සෙති. වුත්තඤ්හෙතං පච්චෙකබුද්ධෙන –

> ''මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො,
> යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය;
> විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො,
> එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති. (සු. නි. 39; අප. ථෙර 1.1.95);

ඉමං ඛො අහං, භන්තෙ, අත්ථවසන්ති, භන්තෙ, භගවා යදිදං මම එතරහි පරමං විවෙකසුඛං ඵලසමාපත්තිසුඛං, ඉදමෙව කාරණං සම්පස්සමානො ''අහො සුඛං, අහො සුඛ''න්ති උදානං උදානෙසින්ති.

එතමත්ථන්ති එතං භද්දියත්ථෙරස්ස පුථුජ්ජනවිසයාතීතං විවෙකසුඛසඞ්ඛාතමත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉදං සහෙතුකභයසොකවිගමානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **යස්සන්තරතො න සන්ති කොපාති** යස්ස අරියපුග්ගලස්ස අන්තරතො අබ්භන්තරෙ අත්තනො චිත්තෙ චිත්තකාලුස්සියකරණතො චිත්තප්පකොපා රාගාදයො ආඝාතවත්ථුආදිකාරණභෙදතො අනෙකභෙදා දොසකොපා එව කොපා න සන්ති මග්ගෙන පහීනත්තා න විජ්ජන්ති. අයඤ්හි අන්තරසද්දො කිඤ්චාපි ''මඤ්ච ත්වඤ්ච කිමන්තර''න්තිආදීසු (සං. නි. 1.228) කාරණෙ දිස්සති, ''අන්තරට්ඨකෙ හිමපාතසමයෙ''තිආදීසු (මහාව. 346) වෙමජ්ඣෙ, ''අන්තරා ච ජෙතවනං අන්තරා ච සාවත්ථි''න්තිආදීසු (උදා. 13, 44) විවරෙ, ''භයමන්තරතො ජාත''න්තිආදීසු (ඉතිවු. 88; මහානි. 5) චිත්තෙ, ඉධාපි චිත්තෙ එව දට්ඨබ්බො. තෙන වුත්තං ''අන්තරතො අත්තනො චිත්තෙ''ති.

ඉතිභවාභවතඤ්ච වීතිවත්තොති යස්මා භවොති සම්පත්ති, අභවොති විපත්ති. තථා භවොති වුද්ධි, අභවොති හානි. භවොති වා සස්සතං, අභවොති උච්ඡෙදො. භවොති වා පුඤ්ඤං, අභවොති පාපං. භවොති වා සුගති, අභවොති දුග්ගති. භවොති වා ඛුද්දකො, අභවොති මහන්තො. තස්මා යා සා සම්පත්තිවිපත්තිවුඩ්ඪිහානිසස්සතුච්ඡෙදපුඤ්ඤපාපසුගතිදුග්ගති- ඛුද්දකමහන්තඋපපත්තිභවානං වසෙන ඉති අනෙකප්පකාරා භවාභවතා වුච්චති. චතූහිපි අරියමග්ගෙහි යථාසම්භවං තෙන තෙන නයෙන තං ඉතිභවාභවතඤ්ච වීතිවත්තො අතික්කන්තො හොති. අත්ථවසෙන විභත්ති විපරිණාමෙතබ්බා. **තං විගතභයන්ති** තං එවරූපං යථාවුත්තගුණසමන්නාගතං ඛීණාසවං චිත්තකොපාභාවතො ඉතිභවාභවසමතික්කමතො ච භයහෙතුවිගමෙන විගතභයං, විවෙකසුඛෙන අග්ගඵලසුඛෙන ච **සුඛිං,** විගතභයත්තා එව **අසොකං. දෙවා නානුභවන්ති දස්සනායාති** අධිගතමග්ගෙ ඨපෙත්වා සබ්බෙපි උපපත්තිදෙවා වායමන්තාපි චිත්තචාරදස්සනවසෙන දස්සනාය දට්ඨුං නානුභවන්ති න අභිසම්භුණන්ති න සක්කොන්ති, පගෙව මනුස්සා. සෙක්ඛාපි හි පුථුජ්ජනා විය අරහතො චිත්තප්පවත්තිං න ජානන්ති.

දසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච මුචලින්දවග්ගවණ්ණනා.

3. නන්දවග්ගො

1. කම්මවිපාකජසුත්තවණ්ණනා

21. නන්දවග්ගස්ස පඨමෙ **අඤ්ඤතරො භික්ඛූති** නාමගොත්තෙන අපාකටො එකො ඛීණාසවභික්ඛු. සො කිර රාජගහවාසී කුලපුත්තො මොග්ගල්ලානත්ථෙරෙන සංවෙජිතො සංසාරදොසං දිස්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා සීලානි සොධෙත්වා චතුසච්චකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා න චිරස්සෙව විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තස්ස අපරභාගෙ ඛරො ආබාධො උප්පජ්ජි, සො පච්චවෙක්ඛණාය අධිවාසෙන්තො විහරති. ඛීණාසවානඤ්හි චෙතසිකදුක්ඛං නාම නත්ථි, කායිකදුක්ඛං පන හොතියෙව. සො එකදිවසං භගවතො ධම්මං දෙසෙන්තස්ස නාතිදූරෙ ඨානෙ දුක්ඛං අධිවාසෙන්තො පල්ලඞ්කෙන නිසීදි. තෙන වුත්තං **''භගවතො අවිදූරෙ නිසින්නො හොති''**තිආදි.

තත්ථ **පල්ලඞ්කන්ති** සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං. **ආභුජිත්වාති** බන්ධිත්වා. **උජුං කායං පණිධායාති** උපරිමං සරීරං උජුකං ඨපෙත්වා අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකෙ කොටියා කොටිං පටිපාදෙත්වා. එවඤ්හි නිසින්නස්ස චම්මමංසන්හාරූනි න නමන්ති, තස්මා සො තථා නිසින්නො හොති. **පුරාණකම්මවිපාකජන්ති** පුබ්බෙ කතස්ස කම්මස්ස විපාකභාවෙන ජාතං, පුරාණකම්මවිපාකෙ වා සුඛදුක්ඛප්පකාරෙ විපාකවට්ටසමුදායෙ තදෙකදෙසභාවෙන ජාතං. කිං තං? දුක්ඛං. පුරාණකම්මවිපාකජන්ති ච ඉමිනා තස්ස ආබාධස්ස කම්මසමුට්ඨානතං දස්සෙන්තො ඔපක්කමිකඋතුවිපරිණාමජාදිභාවං පටික්ඛිපති. **දුක්ඛන්ති** පචුරජනෙහි ඛමිතුං අසක්කුණෙය්‍යං. **තිබ්බන්ති** තිඛිණං, අභිභවිත්වා පවත්තියා බහලං වා. **ඛරන්ති** කක්ඛළං. **කටුකන්ති** අසාතං. **අධිවාසෙන්තොති** උපරි වාසෙන්තො සහන්තො ඛමන්තො.

සතො සම්පජානොති වෙදනාපරිග්ගාහකානං සතිසම්පජඤ්ඤානං වසෙන සතිමා සම්පජානන්තො ච. ඉදං වුත්තං හොති – ''අයං වෙදනා නාම හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චා, අනිට්ඨාරම්මණාදිපච්චයෙ පටිච්ච උප්පන්නත්තා පටිච්චසමුප්පන්නා, උප්පජ්ජිත්වා එකන්තෙන භිජ්ජනසභාවත්තා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා''ති වෙදනාය අනිච්චතාසල්ලක්ඛණවසෙන සතොකාරිතාය **සතො** , අවිපරීතසභාවපටිවිජ්ඣනවසෙන **සම්පජානො** ච හුත්වා. අථ වා සතිවෙපුල්ලපත්තියා සබ්බත්ථෙව කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු සුට්ඨු උපට්ඨිතසතිතාය **සතො,** තථා පඤ්ඤාවෙපුල්ලප්පත්තියා පරිග්ගහිතසඞ්ඛාරතාය **සම්පජානො. අවිහඤ්ඤමානොති** ''අස්සුතවා, භික්ඛවෙ, පුථුජ්ජනො අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨො සමානො සොචති කිලමති පරිදෙවති උරත්තාළිං කන්දති සම්මොහං ආපජ්ජතී''ති වුත්තනයෙන අන්ධපුථුජ්ජනො විය න විහඤ්ඤමානො මග්ගෙනෙව සමුග්ඝාතිතත්තා චෙතොදුක්ඛං අනුප්පාදෙන්තො කෙවලං කම්මවිපාකජං සරීරදුක්ඛං අධිවාසෙන්තො සමාපත්තිං සමාපන්නො විය නිසින්නො හොති. **අද්දසාති** තං ආයස්මන්තං අධිවාසනඛන්තියා තථා නිසින්නං අද්දක්ඛි.

එතමත්ථන්ති එතං තාදිසස්සපි රොගස්ස වෙජ්ජාදීහි තිකිච්ඡනත්ථං අනුස්සුක්කාපජ්ජනකාරණං ඛීණාසවානං ලොකධම්මෙහි අනුපලෙපිතසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං සඞ්ඛතධම්මානං යෙහි කෙහිචි දුක්ඛධම්මෙහි අවිඝාතපත්තිවිභාවනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **සබ්බකම්මජහස්සාති** පහීනසබ්බකම්මස්ස. අග්ගමග්ගස්ස හි උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය අරහතො සබ්බානි කුසලාකුසලකම්මානි පහීනානි නාම හොන්ති පටිසන්ධිං දාතුං අසමත්ථභාවතො, යතො අරියමග්ගඤාණං කම්මක්ඛයකරන්ති වුච්චති. **භික්ඛුනොති** භින්නකිලෙසතාය භික්ඛුනො. **ධුනමානස්ස පුරෙ කතං රජන්ති** අරහත්තප්පත්තිතො පුබ්බෙ කතං රාගරජාදිමිස්සතාය රජන්ති ලද්ධනාමං දුක්ඛවෙදනීයං කම්මං විපාකපටිසංවෙදනෙන තං ධුනන්තස්ස විද්ධංසෙන්තස්ස, අරහත්තප්පත්තියා පරතො පන සාවජ්ජකිරියාය සම්භවොයෙව නත්ථි, අනවජ්ජකිරියා ච භවමූලස්ස සමුච්ඡින්නත්තා සමුච්ඡින්නමූලතාය පුප්ඵං විය ඵලදානසමත්ථතාය අභාවතො කිරියමත්තාව හොති.

අමමස්සාති රූපාදීසු කත්ථචි මමන්ති ගහණාභාවතො අමමස්ස මමඞ්කාරරහිතස්ස. යස්ස හි මමඞ්කාරො අත්ථි, සො අත්තසිනෙහෙන වෙජ්ජාදීහි සරීරං පටිජග්ගාපෙති. අරහා පන අමමො, තස්මා සො සරීරජග්ගනෙපි උදාසීනධාතුකොව. **ඨිතස්සාති** චතුබ්බිධම්පි ඔඝං තරිත්වා නිබ්බානථලෙ ඨිතස්ස, පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන වා සන්ධාවනස්ස අභාවෙන ඨිතස්ස . සෙක්ඛපුථුජ්ජනා හි කිලෙසාභිසඞ්ඛාරානං අප්පහීනත්තා චුතිපටිසන්ධිවසෙන සංසාරෙ ධාවන්ති නාම, අරහා පන තදභාවතො ඨිතොති වුච්චති. අථ වා දසවිධෙ ඛීණාසවසඞ්ඛාතෙ අරියධම්මෙ ඨිතස්ස. **තාදිනොති** ''පටිකූලෙ අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරතී''තිආදිනා (පටි. ම. 3.17) නයෙන වුත්තාය පඤ්චවිධාය අරියිද්ධියා අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අකම්පනියාය ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය ච සමන්නාගතෙන ඉට්ඨාදීසු එකසදිසතාසඞ්ඛාතෙන තාදීභාවෙන තාදිනො. **අත්ථො නත්ථි ජනං ලපෙතවෙති** ''මම භෙසජ්ජාදීනි කරොථා''ති ජනං ලපිතුං කථෙතුං පයොජනං නත්ථි සරීරෙ නිරපෙක්ඛභාවතො. පණ්ඩුපලාසො විය හි බන්ධනා පවුත්තො සයමෙවායං කායො භිජ්ජිත්වා පතතූති ඛීණාසවානං අජ්ඣාසයො. වුත්තඤ්හෙතං –

''නාභිකඞ්ඛාමි මරණං, නාභිකඞ්ඛාමි ජීවිතං;

කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, නිබ්බිසං භතකො යථා''ති. (ථෙරගා. 606);

අථ වා යංකිඤ්චි නිමිත්තං දස්සෙත්වා ''කිං අයාස්ස ඉච්ඡිතබ්බ''න්ති ජනං ලපෙතවෙ පච්චයෙහි නිමන්තනවසෙන ලපාපෙතුං ඛීණාසවස්ස අත්ථො නත්ථි තාදිසස්ස මිච්ඡාජීවස්ස මග්ගෙනෙව සමුග්ඝාතිතත්තාති අත්ථො. ඉති භගවා ''කිස්සායං ථෙරො අත්තනො රොගං වෙජ්ජෙහි අතිකිච්ඡාපෙත්වා භගවතො අවිදූරෙ නිසීදතී''ති චින්තෙන්තානං තස්ස අතිකිච්ඡාපනෙ කාරණං පකාසෙසි.

පඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. නන්දසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ **නන්දොති** තස්ස නාමං. සො හි චක්කවත්තිලක්ඛණූපෙතත්තා මාතාපිතරො සපරිජනං සකලඤ්ච ඤාතිපරිවට්ටං නන්දයන්තො ජාතොති ''නන්දො''ති නාමං ලභි. **භගවතො භාතාති** භගවතො එකපිතුපුත්තතාය භාතා. න හි භගවතො සහොදරා උප්පජ්ජන්ති, තෙන වුත්තං **''මාතුච්ඡාපුත්තො''**ති, චූළමාතුපුත්තොති අත්ථො. මහාපජාපතිගොතමියා හි සො පුත්තො. **අනභිරතොති** න අභිරතො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං උත්තමං චරියං එකාසනං එකසෙය්‍යං මෙථුනවිරතිං. **සන්ධාරෙතුන්ති** පඨමචිත්තතො යාවචරිමකචිත්තං සම්මා පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං ධාරෙතුං පවත්තෙතුං. දුතියෙන චෙත්ථ බ්‍රහ්මචරියපදෙන මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්සාපි සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. **සික්ඛං පච්චක්ඛායාති** උපසම්පදකාලෙ භික්ඛුභාවෙන සද්ධිං සමාදින්නං නිබ්බත්තෙතබ්බභාවෙන අනුට්ඨිතං තිවිධම්පි සික්ඛං පටික්ඛිපිත්වා, විස්සජ්ජෙත්වාති අත්ථො. **හීනායාති** ගිහිභාවාය. **ආවත්තිස්සාමීති** නිවත්තිස්සාමි.

කස්මා පනායං එවමාරොචෙසීති? එත්ථායං අනුපුබ්බිකථා – භගවා පවත්තවරධම්මචක්කො රාජගහං ගන්ත්වා වෙළුවනෙ විහරන්තො ''පුත්තං මෙ ආනෙත්වා දස්සෙථා''ති සුද්ධොදනමහාරාජෙන පෙසිතෙසු සහස්සසහස්සපරිවාරෙසු දසසු දූතෙසු සහ පරිවාරෙන අරහත්තං පත්තෙසු සබ්බපච්ඡා ගන්ත්වා අරහත්තප්පත්තෙන කාළුදායිත්ථෙරෙන ගමනකාලං ඤත්වා මග්ගවණ්ණනං වණ්ණෙත්වා ජාතිභූමිගමනාය යාචිතො වීසතිසහස්සඛීණාසවපරිවුත්තො කපිලවත්ථුනගරං ගන්ත්වා ඤාතිසමාගමෙ පොක්ඛරවස්සං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා වෙස්සන්තරජාතකං (ජා. 2.22.1655 ආදයො) කථෙත්වා පුනදිවසෙ පිණ්ඩාය පවිට්ඨො ''උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍යා''ති (ධ. ප. 168) ගාථාය පිතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා නිවෙසනං ගන්ත්වා ''ධම්මඤ්චරෙ''ති (ධ. ප. 169) ගාථාය මහාපජාපතිං සොතාපත්තිඵලෙ, රාජානං සකදාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි.

භත්තකිච්චාවසානෙ පන රාහුලමාතුගුණකථං නිස්සාය චන්දකින්නරීජාතකං (ජා. 1.14.18 ආදයො) කථෙත්වා තතියදිවසෙ නන්දකුමාරස්ස අභිසෙකගෙහප්පවෙසනවිවාහමඞ්ගලෙසු වත්තමානෙසු පිණ්ඩාය පවිසිත්වා නන්දකුමාරස්ස හත්ථෙ පත්තං දත්වා මඞ්ගලං වත්වා උට්ඨායාසනා පක්කමන්තො කුමාරස්ස හත්ථතො පත්තං න ගණ්හි. සොපි තථාගතෙ ගාරවෙන ''පත්තං තෙ, භන්තෙ, ගණ්හථා''ති වත්තුං නාසක්ඛි. එවං පන චින්තෙසි, ''සොපානසීසෙ පත්තං ගණ්හිස්සතී''ති, සත්ථා තස්මිං ඨානෙ න ගණ්හි. ඉතරො ''සොපානමූලෙ ගණ්හිස්සතී''ති චින්තෙසි, සත්ථා තත්ථපි න ගණ්හි. ඉතරො ''රාජඞ්ගණෙ ගණ්හිස්සතී''ති චින්තෙසි, සත්ථා තත්ථපි න ගණ්හි. කුමාරො නිවත්තිතුකාමො අනිච්ඡාය ගච්ඡන්තො ගාරවෙන ''පත්තං ගණ්හථා''ති වත්තුං න සක්කොති, ''ඉධ ගණ්හිස්සති, එත්ථ ගණ්හිස්සතී''ති චින්තෙන්තො ගච්ඡති.

තස්මිං ඛණෙ ජනපදකල්‍යාණියා ආචික්ඛිංසු, ''අය්‍යො භගවා, නන්දරාජානං ගහෙත්වා ගච්ඡති, තුම්හෙහි විනා කරිස්සතී''ති. සා උදකබින්දූහි පග්ඝරන්තෙහි අඩ්ඪුල්ලිඛිතෙහි කෙසෙහි වෙගෙන පාසාදං ආරුය්හ සීහපඤ්ජරද්වාරෙ ඨත්වා ''තුවටං ඛො, අය්‍යපුත්ත, ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති ආහ. තං තස්සා වචනං තස්ස හදයෙ තිරියං පතිත්වා විය ඨිතං. සත්ථාපිස්ස හත්ථතො පත්තං අග්ගහෙත්වාව තං විහාරං නෙත්වා ''පබ්බජිස්සසි නන්දා''ති ආහ. සො බුද්ධගාරවෙන ''න පබ්බජිස්සාමී''ති අවත්වා, ''ආම, පබ්බජිස්සාමී''ති ආහ. සත්ථා තෙන හි නන්දං පබ්බාජෙථාති කපිලවත්ථුපුරං ගන්ත්වා තතියදිවසෙ තං පබ්බාජෙසි. සත්තමෙ දිවසෙ මාතරා අලඞ්කරිත්වා පෙසිතං ''දායජ්ජං මෙ, සමණ, දෙහී''ති වත්වා අත්තනා සද්ධිං ආරාමාගතං රාහුලකුමාරං පබ්බාජෙසි. පුනෙකදිවසං මහාධම්මපාලජාතකං (ජා. 1.10.92 ආදයො) කථෙත්වා රාජානං අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි.

ඉති භගවා මහාපජාපතිං සොතාපත්තිඵලෙ, පිතරං තීසු ඵලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො පුනදෙව රාජගහං ගන්ත්වා තතො අනාථපිණ්ඩිකෙන සාවත්ථිං ආගමනත්ථාය ගහිතපටිඤ්ඤො නිට්ඨිතෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ තත්ථ ගන්ත්වා වාසං කප්පෙසි. එවං සත්ථරි ජෙතවනෙ විහරන්තෙ ආයස්මා නන්දො අත්තනො අනිච්ඡාය පබ්බජිතො කාමෙසු අනාදීනවදස්සාවී ජනපදකල්‍යාණියා වුත්තවචනමනුස්සරන්තො උක්කණ්ඨිතො හුත්වා භික්ඛූනං අත්තනො අනභිරතිං ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං **''තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා නන්දො…පෙ…. හීනායාවත්තිස්සාමී''**ති.

කස්මා පන නං භගවා එවං පබ්බාජෙසීති? ''පුරෙතරමෙව ආදීනවං දස්සෙත්වා කාමෙහි නං විවෙචෙතුං න සක්කා, පබ්බාජෙත්වා පන උපායෙන තතො විවෙචෙත්වා උපරිවිසෙසං නිබ්බත්තෙස්සාමී''ති වෙනෙය්‍යදමනකුසලො සත්ථා එවං නං පඨමං පබ්බාජෙසි.

සාකියානීති සක්‍යරාජධීතා. **ජනපදකල්‍යාණීති** ජනපදම්හි කල්‍යාණී රූපෙන උත්තමා ඡසරීරදොසරහිතා, පඤ්චකල්‍යාණසමන්නාගතා. සා හි යස්මා නාතිදීඝා නාතිරස්සා නාතිකිසා නාතිථූලා නාතිකාළිකා නච්චොදාතා අතික්කන්තා මානුසකවණ්ණං අප්පත්තා දිබ්බවණ්ණං, තස්මා ඡසරීරදොසරහිතා. ඡවිකල්‍යාණං මංසකල්‍යාණං නඛකල්‍යාණං අට්ඨිකල්‍යාණං වයකල්‍යාණන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි කල්‍යාණෙහි සමන්නාගතා.

තත්ථ අත්තනො සරීරොභාසෙන දසද්වාදසහත්ථෙ ඨානෙ ආලොකං කරොති, පියඞ්ගුසමා වා සුවණ්ණසමා වා හොති, අයමස්සා **ඡවිකල්‍යාණතා.** චත්තාරො පනස්සා හත්ථපාදා මුඛපරියොසානඤ්ච ලාඛාරසපරිකම්මකතං විය රත්තපවාළරත්තකම්බලෙන සදිසං හොති, අයමස්සා **මංසකල්‍යාණතා.** වීසති නඛපත්තානි මංසතො අමුත්තට්ඨානෙ ලාඛාරසපරිකිතානි විය මුත්තට්ඨානෙ ඛීරධාරාසදිසානි හොන්ති, අයමස්සා **නඛකල්‍යාණතා.** ද්වත්තිංසදන්තා සුඵුසිතා පරිසුද්ධපවාළපන්තිසදිසා වජිරපන්තී විය ඛායන්ති, අයමස්සා **අට්ඨිකල්‍යාණතා.** වීසතිවස්සසතිකාපි සමානා සොළසවස්සුද්දෙසිකා විය හොති නිප්පලිතා, අයමස්සා **වයකල්‍යාණතා.** සුන්දරී ච හොති එවරූපගුණසමන්නාගතා, තෙන වුත්තං **"ජනපදකල්‍යාණී"**ති.

සරා නික්ඛමන්තස්සාති අනාදරෙ සාමිවචනං, සරතො නික්ඛමතොති අත්ථො. ''සරා නික්ඛමන්ත''න්තිපි පඨන්ති. **උපඩ්ඪුල්ලිඛිතෙහි කෙසෙහීති** ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ කරණවචනං, විප්පකතුල්ලිඛිතෙහි කෙසෙහි උපලක්ඛිතාති අත්ථො. ''අඩ්ඪුල්ලිඛිතෙහී''තිපි පඨන්ති. උල්ලිඛනන්ති ච ඵණකාදීහි කෙසසණ්ඨාපනං, ''අඩ්ඪකාරවිධාන''න්තිපි වදන්ති. **අපලොකෙත්වාති** සිනෙහරසවිප්ඵාරසංසූචකෙන අඩ්ඪක්ඛිනා ආබන්ධන්තී විය ඔලොකෙත්වා. **මං, භන්තෙති** පුබ්බෙපි ''ම''න්ති වත්වා උක්කණ්ඨාකුලචිත්තතාය පුන ''මං එතදවොචා''ති ආහ. **තුවටන්ති** සීඝං. **තමනුස්සරමානොති** තං තස්සා වචනං, තං වා තස්සා ආකාරසහිතං වචනං අනුස්සරන්තො.

භගවා තස්ස වචනං සුත්වා ''උපායෙනස්ස රාගං වූපසමෙස්සාමී''ති ඉද්ධිබලෙන නං තාවතිංසභවනං නෙන්තො අන්තරාමග්ගෙ එකස්මිං ඣාමඛෙත්තෙ ඣාමඛාණුමත්ථකෙ නිසින්නං ඡින්නකණ්ණනාසානඞ්ගුට්ඨං එකං පලුට්ඨමක්කටිං දස්සෙත්වා තාවතිංසභවනං නෙසි. පාළියං පන එකක්ඛණෙනෙව සත්ථාරා තාවතිංසභවනං ගතං විය වුත්තං, තං ගමනං අවත්වා තාවතිංසභවනං සන්ධාය වුත්තං. ගච්ඡන්තොයෙව හි භගවා ආයස්මතො නන්දස්ස අන්තරාමග්ගෙ තං පලුට්ඨමක්කටිං දස්සෙති. යදි එවං කථං සම්මිඤ්ජනාදිනිදස්සනං? තං අන්තරධානනිදස්සනන්ති ගහෙතබ්බං. එවං සත්ථා තං තාවතිංසභවනං නෙත්වා සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො උපට්ඨානං ආගතානි කකුටපාදානි පඤ්ච අච්ඡරාසතානි අත්තානං වන්දිත්වා ඨිතානි දස්සෙත්වා ජනපදකල්‍යාණියා තාසං පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානං රූපසම්පත්තිං පටිච්ච විසෙසං පුච්ඡි. තෙන වුත්තං – **"අථ ඛො භගවා ආයස්මන්තං නන්දං බාහායං ගහෙත්වා…පෙ…. කකුටපාදානී"**ති.

තත්ථ **බාහායං ගහෙත්වාති** බාහුම්හි ගහෙත්වා විය. භගවා හි තදා තාදිසං ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛාරෙසි, යථා ආයස්මා නන්දො භුජෙ ගහෙත්වා භගවතා නීයමානො විය අහොසි. තත්ථ ච භගවතා සචෙ තස්ස ආයස්මතො තාවතිංසදෙවලොකස්ස දස්සනං පවෙසනමෙව වා ඉච්ඡිතං සියා, යථානිසින්නස්සෙව තස්ස තං දෙවලොකං දස්සෙයා ලොකවිවරණිද්ධිකාලෙ විය, තමෙව වා ඉද්ධියා තත්ථ පෙසෙය්‍ය. යස්මා පනස්ස දිබ්බත්තභාවතො මනුස්සත්තභාවස්ස යො නිහීනජිගුච්ඡනීයභාවො, තස්ස සුඛග්ගහණත්ථං අන්තරාමග්ගෙ තං මක්කටිං දස්සෙතුකාමො, දෙවලොකසිරිවිභවසම්පත්තියො ච ඔගාහෙත්වා දස්සෙතුකාමො අහොසි, තස්මා තං ගහෙත්වා තත්ථ නෙසි. එවඤ්හිස්ස තදත්ථං බ්‍රහ්මචරියවාසෙ විසෙසතො අභිරති භවිස්සතීති.

කකුටපාදානීති රත්තවණ්ණතාය පාරාවතසදිසපාදානි. තා කිර සබ්බාපි කස්සපස්ස භගවතො සාවකානං පාදමක්ඛනතෙලදානෙන තාදිසා සුකුමාරපාදා අහෙසුං. **පස්සසි නොති** පස්සසි නු. **අභිරූපතරාති** විසිට්ඨරූපතරා. **දස්සනීයතරාති** දිවසම්පි පස්සන්තානං අතිත්තිකරණට්ඨෙන පස්සිතබ්බතරා. **පාසාදිකතරාති** සබ්බාවයවසොභාය සමන්තතො පසාදාවහතරා.

කස්මා පන භගවා අවස්සුතචිත්තං ආයස්මන්තං නන්දං අච්ඡරායො ඔලොකාපෙසි? සුඛෙනෙවස්ස කිලෙසෙ නීහරිතුං. යථා හි කුසලො වෙජ්ජො උස්සන්නදොසං පුග්ගලං තිකිච්ඡන්තො සිනෙහපානාදිනා පඨමං දොසෙ උක්කිලෙදෙත්වා පච්ඡා වමනවිරෙචනෙහි සම්මදෙව නීහරාපෙති, එවං විනෙය්‍යදමනකුසලො භගවා උස්සන්නරාගං ආයස්මන්තං නන්දං දෙවච්ඡරායො දස්සෙත්වා උක්කිලෙදෙසි අරියමග්ගභෙසජ්ජෙන අනවසෙසතො නීහරිතුකාමොති වෙදිතබ්බං.

පලුට්ඨමක්කටීති ඣාමඞ්ගපච්චඞ්ගමක්කටී. **එවමෙව ඛොති** යථා සා, භන්තෙ, තුම්හෙහි මය්හං දස්සිතා ඡින්නකණ්ණනාසා පලුට්ඨමක්කටී ජනපදකල්‍යාණිං උපාදාය , එවමෙව ජනපදකල්‍යාණී ඉමානි පඤ්ච අච්ඡරාසතානි උපාදායාති අත්ථො. **පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානන්ති** උපයොගෙ සාමිවචනං, පඤ්ච අච්ඡරාසතානීති අත්ථො. අවයවසම්බන්ධෙ වා එතං සාමිවචනං, තෙන පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානං රූපසම්පත්තිං උපනිධායාති අධිප්පායො. **උපනිධායාති** ච සමීපෙ ඨපෙත්වා, උපාදායාති අත්ථො. **සඞ්ඛ්‍යන්ති** ඉත්ථීති ගණනං. **කලභාගන්ති** කලායපි භාගං, එකං සොළසකොට්ඨාසෙ කත්වා තතො එකකොට්ඨාසං ගහෙත්වා සොළසධා ගණිතෙ තත්ථ යො එකෙකො කොට්ඨාසො,

සො කලහාගොති අධිප්පෙතො, තම්පි කලහාගං න උපෙතීති වදති. **උපනිධින්ති** ''ඉමාය අයං සදිසී''ති උපමාභාවෙන ගහෙත්වා සමීපෙ ඨපනම්පි.

යත්ථායං අනභිරතො, තං බ්‍රහ්මචරියං පුබ්බෙ වුත්තං පාකටඤ්චාති තං අනාමසිත්වා තත්ථ අභිරතියං ආදරජනනත්ථං **අභිරම, නන්ද, අභිරම, නන්දා''**ති ආමෙඩිතවසෙන වුත්තං. **අහං තෙ පාටිභොගොති** කස්මා භගවා තස්ස බ්‍රහ්මචරියවාසං ඉච්ඡන්තො අබ්‍රහ්මචරියවාසස්ස පාටිභොගං උපගඤ්ඡි? යත්ථස්ස ආරම්මණෙ රාගො දළ්හං නිපති, තං ආගන්තුකාරම්මණෙ සඞ්කාමෙත්වා සුඛෙන සක්කා ජහාපෙතුන්ති පාටිභොගං උපගඤ්ඡි. අනුපුබ්බිකථායං සග්ගකථා ඉමස්ස අත්ථස්ස නිදස්සනං.

අස්සොසුන්ති කථමස්සොසුං? භගවා හි තදා ආයස්මන්තෙ නන්දෙ වත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො දිවාට්ඨානං ගතෙ උපට්ඨානං ආගතානං භික්ඛූනං තං පවත්තිං කථෙත්වා යථා නාම කුසලො පුරිසො අනික්ඛන්තං ආණිං අඤ්ඤාය ආණියා නීහරිත්වා පුන තං හත්ථාදීහි සඤ්චාලෙත්වා අපනෙති, එවමෙව ආචිණ්ණවිසයෙ තස්ස රාගං ආගන්තුකවිසයෙන නීහරිත්වා පුන තදපි බ්‍රහ්මචරියමග්ගහෙතුං කත්වා අපනෙතුකාමො ''එථ තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, නන්දං භික්ඛුං භතකවාදෙන ච උපක්කිතකවාදෙන ච සමුදාචරථා''ති ආණාපෙසි, එවං භික්ඛූ අස්සොසුං. කෙචි පන ''භගවා තථාරූපං ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛාරෙසි, යථා තෙ භික්ඛූ තමත්ථං ජානිංසූ''ති වදන්ති.

භතකවාදෙනාති භතකොති වාදෙන. යො හි භතියා කම්මං කරොති, සො භතකොති වුච්චති, අයම්පි ආයස්මා අච්ඡරාසම්භොගනිමිත්තං බ්‍රහ්මචරියං චරන්තො භතකො විය හොතීති වුත්තං ''භතකවාදෙනා''ති . **උපක්කිතකවාදෙනාති** යො කහාපණාදීහි කිඤ්චි කිණාති, සො උපක්කිතකොති වුච්චති, අයම්පි ආයස්මා අච්ඡරානං හෙතු අත්තනො බ්‍රහ්මචරියං කිණාති, තස්මා ''උපක්කිතකො''ති එවං වචනෙන. අථ වා භගවතො ආණාය අච්ඡරාසම්භොගසඞ්ඛාතාය භතියා බ්‍රහ්මචරියවාසසඞ්ඛාතං ජීවිතං පවත්තෙන්තො තාය භතියා යාපනෙ භගවතා හරියමානො විය හොතීති ''භතකො''ති වුත්තො, තථා අච්ඡරාසම්භොගසඞ්ඛාතං චික්කයං ආදාතබ්බං කත්වා භගවතො ආණත්තියං තිට්ඨන්තො තෙන චික්කයෙන භගවතා උපක්කිතො විය හොතීති වුත්තං ''උපක්කිතකො''ති.

අට්ටීයමානොති පීළියමානො දුක්ඛාපියමානො. **හරායමානොති** ලජ්ජමානො. **ජිගුච්ඡමානොති** පාටිකුල්‍යතො දහන්තො. **එකොති** අසහායො. **වූපකට්ඨොති** වත්ථුකාමෙහි කිලෙසකාමෙහි ච කායෙන චෙව චිත්තෙන ච වූපකට්ඨො. **අප්පමත්තොති** කම්මට්ඨානෙ සතිං අවිජහන්තො. **ආතාපීති** කායිකචෙතසිකවීරියාතාපෙන ආතාපවා, ආතාපෙති කිලෙසෙති ආතාපො, වීරියං. **පහිතත්තොති** කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය පෙසිතත්තො විස්සට්ඨඅත්තභාවො, නිබ්බානෙ වා පෙසිතචිත්තො. **න චිරස්සෙවාති** කම්මට්ඨානාරම්භතො න චිරෙනෙව. **යස්සත්ථායාති** යස්ස අත්ථාය. **කුලපුත්තාති** දුවිධා කුලපුත්තා ජාතිකුලපුත්තා ච ආචාරකුලපුත්තා ච, අයං පන උභයථාපි කුලපුත්තො. **සම්මදෙවාති** හෙතුනා ච කාරණෙන ච. **අගාරස්මාති** ඝරතො. **අනගාරියන්ති** පබ්බජ්ජං. කසිවණිජ්ජාදිකම්මඤ්හි අගාරස්ස හිතන්ති අගාරියං නාම, තං එත්ථ නත්ථීති පබ්බජ්ජා අනගාරියාති වුච්චති. **පබ්බජන්තීති** උපගච්ඡන්ති. **තදනුත්තරන්ති** තං අනුත්තරං. **බ්‍රහ්මචරියපරියොසානන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානභූතං අරහත්තඵලං. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා ඉධ පබ්බජන්ති. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති** අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරප්පච්චයෙන ඤත්වාති අත්ථො. **උපසම්පජ්ජ විහාසීති** පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා වා විහාසි. එවං විහරන්තොව **ඛීණා ජාති…පෙ…. අබ්භඤ්ඤාසීති**. ඉමිනා අස්ස පච්චවෙක්ඛණභූමිං දස්සිතා.

තත්ථ **ඛීණා ජාතීති** න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා පුබ්බෙව ඛීණත්තා, න අනාගතා අනාගතත්තා එව, න පච්චුප්පන්නා විජ්ජමානත්තා. මග්ගස්ස පන අභාවිතත්තා යා එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධප්පභෙදා ජාති උප්පජ්ජෙය්‍ය, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛීණා. තං සො මග්ගභාවනාය පහීනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා කිලෙසාභාවෙන විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අප්පටිසන්ධිකං හොතීති ජානනෙන අබ්භඤ්ඤාසි. **වුසිතන්ති** වුත්ථං පරිවුත්ථං කතං චරිතං, නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධිං සත්ත සෙක්ඛා බ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්ති නාම, ඛීණාසවො වුත්ථවාසො, තස්මා සො අත්තනො බ්‍රහ්මචරියවාසං පච්චවෙක්ඛන්තො ''වුසිතං බ්‍රහ්මචරිය''න්ති අබ්භඤ්ඤාසි. **කතං කරණීයන්ති** චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනාවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං නිට්ඨාපිතං. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාදයො හි තං කිච්චං කරොන්ති නාම, ඛීණාසවො කතකරණීයො, තස්මා සො අත්තනො කරණීයං පච්චවෙක්ඛන්තො ''කතං කරණීය''න්ති අබ්භඤ්ඤාසි. **නාපරං ඉත්ථත්තායාති** ''ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය එවං සොළසකිච්චභාවාය කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනාය කිච්චං මෙ නත්ථී''ති අබ්භඤ්ඤාසි. **නාපරං ඉත්ථත්තායාති** වා ''ඉත්ථභාවතො ඉමස්මා එවංපකාරා වත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං නත්ථි, ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා විය රුක්ඛා, තෙ චරිමකචිත්තනිරොධෙන අනුපාදානො විය ජාතවෙදො නිබ්බායිස්සන්ති, අපණ්ණත්තිකභාවං ගමිස්සන්තී''ති අබ්භඤ්ඤාසි. **අඤ්ඤතරොති** එකො. **අරහතන්ති** භගවතො සාවකානං අරහන්තානං අබ්භන්තරො එකො මහාසාවකො අහොසීති අත්ථො.

අඤ්ඤතරා දෙවතාති අධිගතමග්ගා එකා බ්‍රහ්මදෙවතා. සා හි සයං අසෙක්ඛත්තා අසෙක්ඛවිසයං අබ්භඤ්ඤාසි. සෙක්ඛා හි තං තං සෙක්ඛවිසයං, පුථුජ්ජනා ච අත්තනො පුථුජ්ජනවිසයමෙව ජානන්ති. **අභික්කන්තාය රත්තියාති** පරික්ඛීණාය රත්තියා, මජ්ඣිමයාමෙති අත්ථො. **අභික්කන්තවණ්ණාති** අතිඋත්තමවණ්ණා. **කෙවලකප්පන්ති**

අනවසෙසෙන සමන්තතො. **ඔභාසෙත්වා**ති අත්තනො පභාය චන්දො විය සූරියො විය ච ජෙතවනං එකොභාසං කත්වා. **තෙනුපසඞ්කමී**ති ආයස්මතො නන්දස්ස අරහත්තප්පත්තිං විදිත්වා පීතිසොමනස්සජාතා ''තං භගවතො පටිවෙදෙස්සාමී''ති උපසඞ්කමි.

ආසවානං ඛයාති එත්ථ ආසවන්තීති ආසවා, චක්ඛුද්වාරාදීහි පවත්තන්තීති අත්ථො. අථ වා ආගොත්‍රභුං ආභවග්ගං වා සවන්තීති ආසවා, එතෙ ධම්මෙ එතඤ්ච ඔකාසං අන්තො කරිත්වා පවත්තන්තීති අත්ථො. චිරපාරිවාසියට්ඨෙන මදිරාදිආසවා වියාති ආසවා. ''පුරිමා, භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය''තිආදිවචනෙහි (අ. නි. 10.61) නෙසං චිරපාරිවාසියතා වෙදිතබ්බා. අථ වා ආයතං සංසාරදුක්ඛං සවන්ති පසවන්තීතිපි, ආසවා. පුරිමො චෙත්ථ අත්ථො කිලෙසෙසු යුජ්ජති, පච්ඡිමො කම්මෙපි. න කෙවලඤ්ච කම්මකිලෙසා එව ආසවා, අථ ඛො නානප්පකාරා උපද්දවාපි. තථා හි ''නාහං, චුන්ද , දිට්ඨධම්මිකානංයෙව ආසවානං සංවරාය ධම්මං දෙසෙමී''ති එත්ථ (දී. නි. 3.182) විවාදමූලභූතා කිලෙසා ආසවාති ආගතා.

> ''යෙන දෙවූපපත්‍යස්ස, ගන්ධබ්බො වා විහඞ්ගමො;
> යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍ය, මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බජෙ;
> තෙ මය්හං ආසවා ඛීණා, විද්ධස්තා විනළීකතා''ති. (අ. නි. 4.36) –

එත්ථ තෙභූමිකං කම්මං අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා ආසවාති ආගතා. ''දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය, සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය''ති (පාරා. 39) පරූපඝාතවිප්පටිසාරවධබන්ධාදයො චෙව අපායදුක්ඛභූතා ච නානප්පකාරා උපද්දවා.

තෙ පනෙතෙ ආසවා විනයෙ – ''දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය''ති (පාරා. 39) ද්විධා ආගතා. සළායතනෙ ''තයොමෙ, ආවුසො, ආසවා – කාමාසවො, භවාසවො, අවිජ්ජාසවො''ති (දී. නි. 3.305) තිධා ආගතා, තථා අඤ්ඤෙසු ච සුත්තන්තෙසු. අභිධම්මෙ තෙයෙව දිට්ඨාසවෙන සද්ධිං චතුධා ආගතා. නිබ්බෙධිකපරියායෙ ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආසවා නිරයගාමිනියා''තිආදිනා (අ. නි. 6.63) පඤ්චධා ආගතා. ඡක්කනිපාතෙ ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආසවා සංවරාය පහාතබ්බා''තිආදිනා (අ. නි. 6.58) නයෙන ඡධා ආගතා. සබ්බාසවපරියායෙ (ම. නි. 1.22) තෙයෙව දස්සනපහාතබ්බෙහි සද්ධිං සත්තධා ආගතා. ඉධ පන අභිධම්මනයෙන චත්තාරො ආසවා වෙදිතබ්බා.

ඛයාති එත්ථ පන ''යො ආසවානං ඛයො භෙදො පරිභෙදො''තිආදීසු ආසවානං සරසභෙදො ආසවක්ඛයොති වුත්තො. ''ජානතො අහං, භික්ඛවෙ, පස්සතො ආසවානං ඛයං වදාමී''තිආදීසු (ම. නි. 1.15) ආසවානං ආයතිං අනුප්පාදො ආසවක්ඛයොති වුත්තො.

> ''සෙක්ඛස්ස සික්ඛමානස්ස, උජුමග්ගානුසාරිනො;
> ඛයස්මිං පඨමං ඤාණං, තතො අඤ්ඤා අනන්තරා''ති. (ඉතිවු. 62) –

ආදීසු මග්ගො ආසවක්ඛයොති වුත්තො. ''ආසවානං ඛයා සමණො හොතී''තිආදීසු (ම. නි. 1.438) ඵලං.

> ''පරවජ්ජානුපස්සිස්ස, නිච්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිනො;
> ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති, ආරා සො ආසවක්ඛයා''ති. –

ආදීසු (ධ. ප. 253) නිබ්බානං. ඉධ පන ආසවානං අච්චන්තඛයො අනුප්පාදො වා මග්ගො වා ''ආසවානං ඛයො''ති වුත්තො.

අනාසවන්ති පටිපස්සද්ධිවසෙන සබ්බසො පහීනාසවං. **චෙතොවිමුත්තින්ති** අරහත්තඵලසමාධිං. **පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති** අරහත්තඵලපඤ්ඤං. උභයවචනං මග්ගෙ විය ඵලෙපි සමථවිපස්සනානං යුගනන්ධභාවදස්සනත්ථං. **ඤාණන්ති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. දෙවතාය වචනසමනන්තරමෙව ''කථං නු ඛො''ති ආවජ්ජෙන්තස්ස භගවතො ඤාණං උප්පජ්ජි ''නන්දෙන අරහත්තං සච්ඡිකත''න්ති. සො හි ආයස්මා සහායභික්ඛූහි තථා උප්පණ්ඩියමානො ''භාරියං වත මයා කතං, යොහං එවං ස්වාක්ඛාතෙ ධම්මවිනයෙ පබ්බජිත්වා අච්ඡරානං පටිලාභාය සත්ථාරං පාටිභොගං අකාසි''න්ති උප්පන්නසංවෙගො හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ඝටෙන්තො වායමන්තො අරහත්තං පත්වා චින්තෙසි – ''යංනූනාහං භගවන්තං එතස්මා පටිස්සවා මොචෙය්‍ය''න්ති. සො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො අධිප්පායං සත්ථු ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො ආයස්මා නන්දො...පෙ.... එතස්මා පටිස්සවා''**ති. තත්ථ **පටිස්සවා**ති පාටිභොගප්පටිස්සවා, ''අච්ඡරානං පටිලාභාය අහං පටිභූතො''ති පටිඤ්ඤාය.

අථස්ස භගවා ''යස්මා තයා අඤ්ඤා ආරාධිතාති ඤාතමෙතං මයා, දෙවතාපි මෙ ආරොචෙසි, තස්මා නාහං පටිස්සවා ඉදානි මොචෙතබ්බො අරහත්තප්පත්තියාව මොචිතත්තා''ති ආහ. තෙන වුත්තං **''යදෙව ඛො තෙ නන්දා''**තිආදි. තත්ථ **යදෙවා**ති යදා එව. **තෙ**ති තව. **මුත්තො**ති පමුත්තො. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මිංයෙව කාලෙ ආසවෙහි තව චිත්තං විමුත්තං, අථ අනන්තරමෙවාහං තතො පාටිභොගතො මුත්තොති.

සොපි ආයස්මා විපස්සනාකාලෙයෙව ''යදෙවාහං ඉන්ද්‍රියාසංවරං නිස්සාය ඉමං විප්පකාරං පත්තො, තමෙව සුට්ඨු නිග්ගහෙස්සාමී''ති උස්සාහජාතො බලවහිරොත්තප්පො තත්ථ ච කතාධිකාරත්තා ඉන්ද්‍රියසංවරෙ උක්කට්ඨපටිපදම්පි අගමාසි. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''සචෙ , භික්ඛවෙ, නන්දස්ස පුරත්ථිමා දිසා ආලොකෙතබ්බා හොති, සබ්බං චෙතසො සමන්නාහරිත්වා නන්දො පුරත්ථිමං දිසං ආලොකෙති 'එවං මෙ පුරත්ථිමං දිසං ආලොකයතො න අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යු'න්ති, ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො හොති.
>
> ''සචෙ, භික්ඛවෙ, නන්දස්ස පච්ඡිමා…පෙ…. උත්තරා… දක්ඛිණා… උද්ධං… අධො… අනුදිසා ආලොකෙතබ්බා හොති, සබ්බං චෙතසො සමන්නාහරිත්වා නන්දො අනුදිසං ආලොකෙති 'එවං මෙ…පෙ…. සම්පජානො හොතී'''ති (අ. නි. 8.9).

තෙනෙව තං ආයස්මන්තං සත්ථා ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං යදිදං නන්දො''ති (අ. නි. 1.230) එතදග්ගෙ ඨපෙසි.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො නන්දස්ස සබ්බාසවෙ ඛෙපෙත්වා සුඛාදීසු තාදිභාවප්පත්තිසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්**ති තදත්ථවිභාවනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **යස්ස නිත්තිණ්ණො පඞ්කො**ති යෙන අරියපුග්ගලෙන අරියමග්ගසෙතුනා සබ්බො දිට්ඨිපඞ්කො සංසාරපඞ්කො එව වා නිබ්බානපාරගමනෙන තිණ්ණො. **මද්දිතො කාමකණ්ඩකො**ති යෙන සත්තානං විජ්ඣනතො. ''කාමකණ්ඩකො''ති ලද්ධනාමො සබ්බො කිලෙසකාමො සබ්බො කාමවිසූකො අග්ගඤාණදණ්ඩෙන මද්දිතො භග්ගො අනවසෙසතො මථිතො. **මොහක්ඛයං අනුප්පත්තො**ති එවංභූතො ච දුක්ඛාදිවිසයස්ස සබ්බස්ස සම්මොහස්ස ඛෙපනෙන මොහක්ඛයං පත්තො, අරහත්තඵලං නිබ්බානඤ්ච අනුප්පත්තො. **සුඛදුක්ඛෙසු න වෙධතී ස භික්ඛූ**ති සො භින්නකිලෙසො භික්ඛු ඉට්ඨාරම්මණසමායොගතො උප්පන්නෙසු සුඛෙසු අනිට්ඨාරම්මණසමායොගතො උප්පන්නෙසු දුක්ඛෙසු ච න වෙධති න කම්පති, තං නිමිත්තං චිත්තවිකාරං නාපජ්ජති. ''සුඛදුක්ඛෙසූ''ති ච දෙසනාමත්තං, සබ්බෙසුපි ලොකධම්මෙසු න වෙධතීති වෙදිතබ්බං.

දුතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. යසොජසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ **යසොජප්පමුඛානී**ති එත්ථ **යසොජො**ති තස්ස ථෙරස්ස නාමං, තං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා පබ්බජිතත්තා විචරණතො ච තානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි ''යසොජප්පමුඛානී''ති වුත්තානි.

තෙසං අයං පුබ්බයොගො – අතීතෙ කිර කස්සපදසබලස්ස සාසනෙ අඤ්ඤතරො භික්ඛු ආරඤ්ඤකො අරඤ්ඤෙ පිට්ඨිපාසාණෙ කතපණ්ණකුටියං විහරති. තස්මිඤ්ච සමයෙ පඤ්චසතා චොරා ගාමඝාතකාදීනි කත්වා චොරිකාය ජීවන්තා චොරකම්මං කත්වා ජනපදමනුස්සෙහි අනුබද්ධා පලායමානා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ කිඤ්චි ගහණං වා පටිසරණං වා අපස්සන්තා අවිදූරෙ තං භික්ඛුං පාසාණෙ නිසින්නං දිස්වා වන්දිත්වා තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා ''අම්හාකං, භන්තෙ, පටිසරණං හොථා''ති යාචිංසු. ථෙරො ''තුම්හාකං සීලසදිසං පටිසරණං නත්ථි, සබ්බෙ පඤ්ච සීලානි සමාදියථා''ති ආහ. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා සීලානි සමාදියිංසු. ථෙරො ''තුම්හෙ ඉදානි සීලෙසු පතිට්ඨිතා, අත්තනො ජීවිතං විනාසයන්තෙසුපි මා මනං පදොසයිත්ථා''ති කකචූපමවිධිං (ම. නි. 1.222 ආදයො) ආචික්ඛි. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිංසු. අථ තෙ ජානපදා තං සම්පත්තා ඉතො චිතො ච ගවෙසන්තා තෙ චොරෙ දිස්වා සබ්බෙව ජීවිතා වොරොපෙසුං. තෙ තෙසු මනොපදොසමත්තම්පි අකත්වා අක්ඛණ්ඩසීලා කාලං කත්වා කාමාවචරදෙවෙසු නිබ්බත්තිංසු. තෙසු ජෙට්ඨචොරො ජෙට්ඨදෙවපුත්තො අහොසි, ඉතරෙ තස්සෙව පරිවාරා.

තෙ අපරාපරං සංසරන්තා එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ ඛෙපෙත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ දෙවලොකතො චවිත්වා ජෙට්ඨදෙවපුත්තො සාවත්ථිනගරද්වාරෙ කෙවට්ටගාමෙ පඤ්චසතකුලගාමජෙට්ඨකස්ස කෙවට්ටස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, **යසොජො**තිස්ස නාමං අකංසු. ඉතරෙපි අවසෙසකෙවට්ටානං පුත්තා හුත්වා නිබ්බත්තිංසු. තෙ පුබ්බසන්නිවාසෙන සබ්බෙපි සහායකා හුත්වා සහපංසුකීළිතං කීළන්තා අනුපුබ්බෙන වයප්පත්තා අහෙසුං, යසොජො තෙසං අග්ගො අහොසි. තෙ සබ්බෙව එකතො හුත්වා ජාලානි ගහෙත්වා නදිතළාකාදීසු මච්ඡෙ බන්ධන්තා විචරන්ති.

අථෙකදිවසං අචිරවතියා නදියා ජාලෙ ඛිත්තෙ සුවණ්ණවණ්ණො මච්ඡො අන්තොජාලෙ පාවිසි. තං දිස්වා සබ්බෙපි කෙවට්ටා ''අම්හාකං පුත්තා මච්ඡෙ බන්ධන්තා සුවණ්ණවණ්ණං මච්ඡං බන්ධිංසූ''ති හට්ඨතුට්ඨා අහෙසුං. අථ තෙ පඤ්චසතාපි සහායකා මච්ඡං නාවාය පක්ඛිපිත්වා නාවං උක්ඛිපිත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා තං දිස්වා ''භගවා එතස්ස සුවණ්ණවණ්ණකාරණං ජානිස්සතී''ති මච්ඡං ගාහාපෙත්වා භගවතො දස්සෙසි. සත්ථා ''අයං කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස සාසනෙ ඔසක්කමානෙ පබ්බජිත්වා මිච්ඡා පටිපජ්ජන්තො සාසනං ඔසක්කාපෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තො එකං බුද්ධන්තරං නිරයෙ පච්චිත්වා තතො චුතො අචිරවතියං මච්ඡො හුත්වා නිබ්බත්තො''ති වත්වා තස්ස

මාතුභගිනීනඤ්ච නිරයෙ නිබ්බත්තභාවං, තස්ස භාතිකත්ථෙරස්ස පරිනිබ්බුතභාවඤ්ච තෙනෙව කථාපෙත්වා ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා කපිලසුත්තං දෙසෙසි.

සත්ථු දෙසනං සුත්වා තෙ පඤ්චසතා කෙවට්ටපුත්තා සංවෙගජාතා හුත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා, උපසම්පන්නා හුත්වා විවෙකවාසං වසන්තා භගවන්තං දස්සනාය ආගමංසු. තෙන වුත්තං – **"තෙන ඛො පන සමයෙන යසොජප්පමුඛානි පඤ්චමත්තානි භික්ඛුසතානී"**තිආදි.

තත්ථ **තෙධාති** තෙ ඉධ. **නෙවාසිකෙහීති** නිබද්ධවාසං වසමානෙහි. **පටිසම්මොදමානාති** නෙවාසිකභික්ඛූහි "කච්චාවුසො, ඛමනීය"න්තිආදිනා පටිසන්ථාරවසෙන සම්මොදනාය කතාය "ආමාවුසො, ඛමනීය"න්තිආදිනා , පුන සම්මොදමානා තෙහි සද්ධිං සමප්පවත්තමොදා. **සෙනාසනානි පඤ්ඤාපයමානාති** ආචරියුපජ්ඣායානං අත්තනො ච පාපුණකානි සෙනාසනානි පුච්ඡිත්වා තෙහි නෙවාසිකෙහි තෙසං "ඉදං තුම්හාකං ආචරියානං, ඉදං තුම්හාකං උපජ්ඣායානං, ඉදං තුම්හාකං පාපුණාතී"ති සෙනාසනානි සංවිධාපෙත්වා අත්තනා ච තත්ථ ගන්ත්වා, ද්වාරකවාටානි විවරිත්වා, මඤ්චපීඨකටසාරකාදීනි නීහරිත්වා පප්ඵොටෙත්වා යථාඨානං ඨපනාදිවසෙන පඤ්ඤාපෙන්තා ච.

පත්තචීවරානි පටිසාමයමානාති, "භන්තෙ, ඉමං මෙ පත්තං ඨපෙථ, ඉදං චීවරං, ඉදං ථාලකං, ඉදං උදකතුම්බං, ඉදං මෙ කත්තරයට්ඨී"න්ති එවං සමණපරික්ඛාරං සංගොපයමානා. **උච්චාසද්දා මහාසද්දාති** උද්ධං ගතට්ඨෙන උච්චො සද්දො යෙසන්තෙ උච්චාසද්දා අකාරස්ස ආකාරං කත්වා. සමන්තතො පත්ථටට්ඨෙන මහන්තො සද්දො යෙසන්තෙ මහාසද්දා. **කෙවට්ටා මඤ්ඤෙ මච්ඡවිලොපෙති** කෙවට්ටා විය මච්ඡවිලුම්පනෙ. යථා නාම කෙවට්ටා උදකෙ වට්ටනතො මච්ඡග්ගහණත්ථං පවත්තනතො "කෙවට්ටා"ති ලද්ධනාමා මච්ඡබන්ධා මච්ඡග්ගහණත්ථං ජලෙ ජාලං පක්ඛිපිත්වා "පවිට්ඨො න පවිට්ඨො, ගහිතො න ගහිතො"තිආදිනා උච්චාසද්දමහාසද්දා හොන්ති. යථා ච තෙ මච්ඡපච්ඡිආදීනි ඨපිතට්ඨානෙ මහාජනෙ ගන්ත්වා "මය්හං එකං මච්ඡං දෙථ, මය්හං එකං මච්ඡඵාලං දෙථ, අමුකස්ස දින්නො මහන්තො, මය්හං ඛුද්දකො"තිආදීනි වත්වා විලුම්පමානෙ තෙසං පටිසෙධනාදිවසෙන උච්චාසද්දමහාසද්දා ච හොන්ති, එවමෙතෙ භික්ඛූති දස්සෙති. **කෙතෙති** තෙ එතෙ. **කිංනුති** කිස්ස නු, කිමත්ථං නූති අත්ථො. **තෙමෙති** තෙ ඉමෙ. **පණාමෙමීති** නීහරාමි. **වොති** තුම්හෙ. **න වො මම සන්තිකෙ වත්ථබ්බන්ති** තුම්හෙහි මය්හං සන්තිකෙ න වසිතබ්බං. යෙ තුම්හෙ මාදිසස්ස බුද්ධස්ස වසනට්ඨානං ආගන්ත්වා එවං මහාසද්දං කරොථ, අත්තනො ධම්මතාය වසන්තා කිං නාම සාරුප්පං කරිස්සථ, තුම්හාදිසානං මම සන්තිකෙ වසනකිච්චං නත්ථීති දීපෙති. එවං පණාමිතෙසු ච භගවතා තෙසු එකභික්ඛුපි "භගවා තුම්හෙ මහාසද්දමත්තකෙන අම්හෙ පණාමෙථා"ති වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි පටිවචනං අවත්වා බුද්ධගාරවෙන සබ්බෙ භගවතො වචනං සම්පටිච්ඡන්තා "එවං, භන්තෙ"ති වත්වා නික්ඛමිංසු. එවං පන තෙසං අහොසි "මයං සත්ථාරං පස්සිස්සාම, ධම්මං සොස්සාම, සත්ථු සන්තිකෙ වසිස්සාමාති ආගතා, එවරූපස්ස පන ගරුනො සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා මහාසද්දං කරිම්හා, අම්හාකමෙව දොසොයං, පණාමිතම්හා තතො, න ලද්ධං සත්ථු සන්තිකෙ වත්ථුං, සමන්තපාසාදිකං සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං ඔලොකෙතුං, මධුරස්සරෙන දෙසිතං ධම්මං සොතු"න්ති. තෙ බලවදොමනස්සජාතා හුත්වා පක්කමිංසු.

සංසාමෙත්වාති සුගුත්තං කත්වා. **වජ්ජීති** එවංනාමකො ජනපදො, වජ්ජී නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීවසෙන "වජ්ජී"ත්වෙව වුච්චති. තෙන වුත්තං **"වජ්ජීසූ"**ති. **වග්ගුමුදාති** එවංනාම ලොකස්ස පුඤ්ඤසම්මතා එකා නදී. "වග්ගමුදා"තිපි පාඨො. **අත්ථකාමෙනාති** කිඤ්චි පයොජනං අනපෙක්ඛිත්වා අත්ථමෙව ඉච්ඡන්තෙන. **හිතෙසිනාති** අත්ථං ඉච්ඡන්තෙන, "කින්ති මෙ සාවකා වට්ටදුක්ඛා පරිමුච්චෙය්‍යු"න්ති තස්ස අත්ථසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස වා හෙතුභූතස්ස හිතස්ස එසනසීලෙන. තතො එව අත්තනො සරීරඛෙදං අගණෙත්වා දූරෙපි වෙනෙය්‍යසන්තිකං ගන්ත්වා අනුකම්පනතො **අනුකම්පකෙන**. තමෙව අනුකම්පං උපාදාය මයං පණාමිතා, න අත්තනො වෙය්‍යාවච්චාදිපච්චාසීසාය. යස්මා ධම්මගරුනො බුද්ධා භගවන්තො සම්මාපටිපත්තියාව පූජෙතබ්බා, යෙ උච්චාසද්දකරණමත්තෙපි පණාමෙන්ති, තස්මා **හන්ද මයං, ආවුසො, තථා විහාරං කප්පෙම** සබ්බත්ථ සතිසම්පජඤ්ඤයොගෙන අපණ්ණකප්පටිපදං පූරෙන්තා යථාගහිතකම්මට්ඨානං මත්ථකං පාපෙන්තා චතුඉරියාපථවිහාරං කප්පෙම විහරාම. **යථා නො විහරතන්ති** යථා අම්හෙසු විහරන්තෙසු, **භගවා අත්තමනො අස්ස,** සම්මාපටිපත්තියා පූජාය ආරාධිතො භවෙය්‍යාති අත්ථො.

තෙනෙවන්තරවස්සෙනාති තස්මිංයෙව අන්තරවස්සෙ මහාපවාරණං අනතික්කමිත්වාව. **සබ්බෙව තිස්සො විජ්ජා සච්ඡාකංසූති** සබ්බෙයෙව තෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං දිබ්බචක්ඛුඤාණං ආසවක්ඛයඤාණන්ති ඉමා තිස්සො පුබ්බෙනිවුත්ථක්ඛන්ධප්පටිච්ඡාදකමොහක්ඛන්ධාදීනං විනිවිජ්ඣනට්ඨෙන විජ්ජා අත්තපච්චක්ඛා අකංසු. ලොකියාභිඤ්ඤාසු ඉමායෙව ද්වෙ අභිඤ්ඤා ආසවක්ඛයඤාණස්ස බහූපකාරා, න තථා දිබ්බසොතචෙතොපරියඉද්ධිවිධඤාණානීති දස්සනත්ථං විජ්ජත්තයමෙවෙත්ථ තෙසං භික්ඛූනං අධිගමදස්සනවසෙන උද්ධටං. තථා හි වෙරඤ්ජසුත්තෙ (අ. නි. 8.11) භගවා වෙරඤ්ජබ්‍රාහ්මණස්ස අත්තනො අධිගමං දස්සෙන්තො විජ්ජත්තයමෙව දෙසෙසි, න දිබ්බසොතඤාණාදීනං අභාවතො. එවං තෙසම්පි භික්ඛූනං විජ්ජමානානිපි දිබ්බසොතඤාණාදීනි න උද්ධටානි. ඡළභිඤ්ඤා හි තෙ භික්ඛූ. එවඤ්ච කත්වා "වග්ගුමුදාය නදියා තීරෙ අන්තරහිතා මහාවනෙ කූටාගාරසාලායං භගවතො සම්මුඛෙ පාතුරහෙසු"න්ති තෙසං භික්ඛූනං ඉද්ධිවළඤ්ජනං වක්ඛති.

යථාභිරන්තන්ති යථාභිරතිං යථාජ්ඣාසයං. බුද්ධානඤ්හි එකස්මිං ඨානෙ වසන්තානං ඡායූදකවිපත්තිං වා අඵාසුකසෙනාසනං වා මනුස්සානං අස්සද්ධාදිභාවං වා ආගම්ම අනභිරති නාම නත්ථි, තෙසං සම්පත්තියා ''ඵාසුං විහරාමා''ති චිරවිහාරොපි නත්ථි. යත්ථ පන භගවති විහරන්තෙ මනුස්සා සරණෙසු වා පතිට්ඨහන්ති, සීලානි වා සමාදියන්ති පබ්බජන්ති, සොතාපත්තිමග්ගාදීනි වා පාපුණන්ති, සත්ථා තාසු සම්පත්තීසු තෙසං පතිට්ඨාපනත්ථං වසති, තදභාවෙ පක්කමති. තදා හි සාවත්ථියං කත්තබ්බබුද්ධකිච්චං නාහොසි. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො භගවා සාවත්ථියං යථාභිරන්තං විහරිත්වා යෙන වෙසාලී තෙන චාරිකං පක්කාමී''ති.**

චාරිකං චරමානොති අද්ධානගමනං ගච්ඡන්තො. චාරිකා ච නාමෙසා භගවතො දුවිධා තුරිතචාරිකා අතුරිතචාරිකාති. තත්ථ දූරෙපි බොධනෙය්‍යපුග්ගලං දිස්වා තස්ස බොධනත්ථං සහසා ගමනං තුරිතචාරිකා නාම, සා මහාකස්සපපච්චුග්ගමනාදීසු දට්ඨබ්බා. යා පන ගාමනිගමරාජධානිපටිපාටියා දෙවසිකං යොජනද්ධයොජනවසෙන පිණ්ඩපාතචරියාදීහි ලොකං අනුග්ගණ්හන්තො ගච්ඡති, අයං අතුරිතචාරිකා නාම, අයමෙව ඉධාධිප්පෙතා. **තදවසරීති** තෙන අවසරි, තං වා අවසරි, තත්ථ අවසරි , පාවිසීති අත්ථො.

තත්‍රාති තස්සං. **සුදන්ති** නිපාතමත්තං. **වෙසාලියන්ති** තික්ඛත්තුං විසාලීභූතත්තා ''වෙසාලී''ති ලද්ධනාමෙ ලිච්ඡවිරාජූනං නගරෙ. **මහාවනෙති** මහාවනං නාම සයංජාතං අරොපිමං සපරිච්ඡෙදං මහන්තං වනං. කපිලවත්ථුසාමන්තා පන මහාවනං හිමවන්තෙන සහ එකාබද්ධං අපරිච්ඡෙදං හුත්වා මහාසමුද්දං ආහච්ච ඨිතං. ඉදං තාදිසං න හොති, සපරිච්ඡෙදං මහන්තං වනන්ති මහාවනං. **කූටාගාරසාලායන්ති** තස්මිං මහාවනෙ භගවන්තං උද්දිස්ස කතෙ ආරාමෙ කූටාගාරං අන්තො කත්වා හංසවට්ටකච්ඡන්නෙන කතා සබ්බාකාරසම්පන්නා බුද්ධස්ස භගවතො ගන්ධකුටි කූටාගාරසාලා නාම , තස්සං කූටාගාරසාලායං. **වග්ගුමුදාතීරියානන්ති** වග්ගුමුදාතීරවාසීනං. **චෙතසා චෙතො පරිච්ච මනසි කරිත්වාති** අත්තනො චිත්තෙන තෙසං චිත්තං පරිච්ඡිජ්ජ මනසි කරිත්වා, චෙතොපරියඤාණෙන වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන වා තෙහි අධිගතවිසෙසං ජානිත්වාති අත්ථො.

ආලොකජාතා වියාති සඤ්ජාතාලොකා විය. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං, චන්දසහස්සසූරියසහස්සෙහි ඔභාසිතා වියාති අත්ථො. යස්මා තෙ යසොජප්පමුඛා පඤ්චසතා භික්ඛූ සබ්බසො අවිජ්ජන්ධකාරවිධමනෙන ආලොකභූතා ඔභාසභූතා හුත්වා විහරන්ති, තස්මා භගවා තෙහි ඨිතදිසාය ''ආලොකජාතා විය මෙ, ආනන්ද, එසා දිසා''තිආදිනා වණ්ණභණනාපදෙසෙන තෙ භික්ඛූ පසංසති. තෙන වුත්තං – **''යස්සං දිසායං වග්ගුමුදාතීරියා භික්ඛූ විහරන්ති''**ති. **අප්පටිකූලාති** න පටිකූලා, මනාපා මනොහරාති අත්ථො. යස්මිඤ්හි පදෙසෙ සීලාදිගුණසම්පන්නා මහෙසිනො විහරන්ති, තං කිඤ්චාපි උක්කූලවිකූලවිසමදුග්ගාකාරං, අථ ඛො මනුඤ්ඤං රමණීයමෙව. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ, නින්නෙ වා යදි වා ථලෙ;
> යත්ථ අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්‍යක''න්ති. (ධ. ප. 98);

පහිණෙය්‍යාසීති පෙසෙය්‍යාසි. **සත්ථා ආයස්මන්තානං දස්සනකාමොති** තෙසං භික්ඛූනං සන්තිකෙ පහෙණාකාරදස්සනං. ඉති භගවා යදත්ථං තෙ භික්ඛූ පණාමෙසි, තමත්ථං මත්ථකප්පත්තං දිස්වා ආරද්ධචිත්තො තෙසං දස්සනකාමතං ථෙරස්ස ආරොචෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි ''අහං ඉමෙ උච්චාසද්දමහාසද්දකරණෙ පණාමෙස්සාමි, අථ තෙ භද්‍රො අස්සාජානීයො විය කසාභිඝාතෙන, තෙන චොදිතා සංවෙගප්පත්තා මමාරාධනත්ථං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඝටෙන්තා වායමන්තා ඛිප්පමෙව අරහත්තං සච්ඡිකරිස්සන්තී''ති. ඉදානි තෙ අග්ගඵලප්පත්තෙ දිස්වා තාය අරහත්තප්පත්තියා ආරාධිතචිත්තො තෙසං දස්සනකාමො හුත්වා එවං ධම්මභණ්ඩාගාරිකං ආණාපෙසි.

සො භික්ඛූති ආනන්දත්ථෙරෙන තථා ආණත්තො ඡළභිඤ්ඤො එකො භික්ඛු. **පමුඛෙති** සම්මුඛෙ. **ආනෙඤ්ජසමාධිනාති** චතුත්ථජ්ඣානපාදකෙන අග්ගඵලසමාධිනා, ''අරූපජ්ඣානපාදකෙනා''තිපි වදන්ති. ''ආනෙඤ්ජෙන සමාධිනා''තිපි පාඨො. කස්මා පන භගවා තෙසං භික්ඛූනං ආගමනං ජානන්තො පටිසන්ථාරං අකත්වා සමාපත්තිංයෙව සමාපජ්ජි? තෙසං අත්තනා සමාපන්නසමාපත්තිං ජානිත්වා සමාපජ්ජනත්ථං, තෙසං පුබ්බෙ පණාමිතානං ඉදානි අත්තනා සමානසම්භොගදස්සනත්ථං, ආනුභාවදීපනත්ථං, විනා වචීභෙදෙන අඤ්ඤබ්‍යාකරණදීපනත්ථඤ්ච. අපරෙ පනාහු ''පුබ්බෙ පණාමිතානං ඉදානි අත්තනො සන්තිකං ආගතානං අනුත්තරසුඛුප්පාදනෙන අනඤ්ඤසාධාරණපටිසන්ථාරකරණත්ථ''න්ති. තෙපි ආයස්මන්තො භගවතො අජ්ඣාසයං ඤත්වා තංයෙව සමාපත්තිං සමාපජ්ජිංසු. තෙන වුත්තං – **''කතමෙන නු ඛො භගවා විහාරෙන එතරහි විහරතී''**තිආදි.

එත්ථ ච රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං කොසජ්ජාදීනං පාරිපන්ථිකධම්මානං සුවිදූරභාවතො ඉද්ධියා මූලභූතෙහි අනොණමනාදීහි සොළසහි චොදානධම්මෙහි සමන්නාගමනතො ආනෙඤ්ජප්පත්තං සයං අනිඤ්ජනට්ඨෙන ආනෙඤ්ජන්ති වුච්චති. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''අනොණතං චිත්තං කොසජ්ජෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. අනුණ්ණතං චිත්තං උද්ධච්චෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. අනභිරතං චිත්තං රාගෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. අනපනතං චිත්තං බ්‍යාපාදෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. අනිස්සිතං චිත්තං දිට්ඨියා න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. අප්පටිබද්ධං චිත්තං ඡන්දරාගෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. විප්පමුත්තං චිත්තං කාමරාගෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. විසංයුත්තං චිත්තං කිලෙසෙ න

ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. විමරියාදිකතං චිත්තං කිලෙසමරියාදාය න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. එකත්තගතං චිත්තං නානත්තකිලෙසෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. සද්ධාය පරිග්ගහිතං චිත්තං අස්සද්ධියෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. වීරියෙන පරිග්ගහිතං චිත්තං කොසජ්ජෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. සතියා පරිග්ගහිතං චිත්තං පමාදෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. සමාධිනා පරිග්ගහිතං චිත්තං උද්ධච්චෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. පඤ්ඤාය පරිග්ගහිතං චිත්තං අවිජ්ජාය න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. ඔභාසගතං චිත්තං අවිජ්ජන්ධකාරෙ න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජ''න්ති.

රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානමෙව ච රූපවිරාගභාවනාවසෙන පවත්තිතං, ආරම්මණවිභාගෙන චතුබ්බිධං අරූපාවචරජ්ඣානන්ති එතෙසං පඤ්චන්නං ඣානානං ආනෙඤ්ජවොහාරො. තෙසං යං කිඤ්චි පාදකං කත්වා සමාපන්නා අරහත්තඵලසමාපත්ති ආනෙඤ්ජසමාධීති පොරාණා.

අභික්කන්තායාති අතීතාය. **නික්ඛන්තෙ**ති නිග්ගතෙ, අපගතෙති අත්ථො. **තුණ්හී අහොසී**ති භගවා අරියෙන තුණ්හීභාවෙන තුණ්හී අහොසි. **උද්ධස්තෙ අරුණෙ**ති උග්ගතෙ අරුණෙ, අරුණො නාම පුරත්ථිමදිසාය සූරියොදයතො පුරෙතරමෙව උට්ඨිතොභාසො. **නන්දිමුඛියා**ති රත්තියා අරුණස්ස උග්ගතත්තා එව අරුණප්පභාය සූරියාලොකූපජීවිනො සත්තෙ නන්දාපනමුඛියා විය රත්තියා ජාතාය, විභායමානායාති අත්ථො.

තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨහිත්වාති යථාපරිච්ඡෙදං තතො ආනෙඤ්ජසමාධිතො අරහත්තඵලසමාපත්තිතො උට්ඨාය. **සචෙ ඛො ත්වං, ආනන්ද, ජානෙය්‍යාසී**ති භගවා ''ඉමෙ ච භික්ඛූ එත්තකං කාලං ඉමිනා නාම සමාපත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙන්තී''ති, ආනන්ද, යදි ත්වං ජානෙය්‍යාසි. **එත්තකම්පි තෙ නප්පටිභාසෙය්‍යා**ති ලොකියපටිසම්මොදනං සන්ධාය යදිදං තෙ ''අභික්කන්තා, භන්තෙ, රත්තී''තිආදිනා තික්ඛත්තුං පටිභානං උපට්ඨිතං, තයිදං එත්තකම්පි තෙ න උපට්ඨහෙය්‍ය. යස්මා ච ඛො ත්වං, ආනන්ද, සෙක්ඛො අසෙක්ඛං සමාපත්තිවිහාරං න ජානාසි, තස්මා මං ඉමෙසං භික්ඛූනං ලොකියපටිසම්මොදනං කාරෙතුං උස්සුක්කං ආපජ්ජි. අහං පන ඉමෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ලොකුත්තරපටිසම්මොදනෙනෙව තියාමරත්තිං වීතිනාමෙසින්ති දස්සෙන්තො භගවා ආහ – **''අහඤ්ච, ආනන්ද, ඉමානි ච පඤ්ච භික්ඛුසතානි සබ්බෙව ආනෙඤ්ජසමාධිනා නිසීදිම්හා''**ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං තෙසං භික්ඛූනං අත්තනා සමං ආනෙඤ්ජසමාධිසමාපජ්ජනසමත්ථතාසඞ්ඛාතං වසීභාවත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං තෙසං භික්ඛූනං අනවසෙසරාගාදිප්පහානසංසිද්ධිතාදිසභාවදීපනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **යස්ස ජිතො කාමකණ්ඩකො**ති කුසලපක්ඛවිජ්ඣනට්ඨෙන කණ්ඩකභූතො කිලෙසකාමො යෙන අරියපුග්ගලෙන අනවසෙසං ජිතො පහීනො, එතෙනස්ස අනුනයාභාවං දස්සෙති. ''ගාමකණ්ටකො''තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – ගාමෙ කණ්ටකො කණ්ටකට්ඨානියො සකලො වත්ථුකාමො යස්ස ජිතොති. ජයො චස්ස තප්පටිබද්ධඡන්දරාගප්පහානෙනෙව වෙදිතබ්බො, තෙන තෙසං අනාගාමිමග්ගො වුත්තො හොති . අක්කොසො ච ජිතොති සම්බන්ධො. **වධො ච බන්ධනඤ්චා**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. තෙසු අක්කොසජයෙන වචීදුච්චරිතාභාවො, ඉතරෙන කායදුච්චරිතාභාවො දස්සිතො. තෙන තංනිමිත්තකස්ස බ්‍යාපාදස්ස අනවසෙසප්පහානෙන තතියමග්ගො වුත්තො හොති. අථ වා අක්කොසාදිජයවචනෙන තතියමග්ගො වුත්තො හොති, අක්කොසාදීනං අච්චන්තඛමනං තත්ථ පකාසිතං හොති, උභයථාපි නෙසං විරොධාභාවං දස්සෙති. **පබ්බතො විය සො ඨිතො අනෙජො**ති එජා වුච්චති චලනකිලෙසපරිපන්ථො, එජාහෙතූනං අවසෙසකිලෙසානං අභාවෙන අනෙජො, අනෙජත්තායෙව සබ්බකිලෙසෙහි පරවාදවාතෙහි ච අකම්පනීයත්තා ඨිතො එකග්ඝනපබ්බතසදිසො. **සුඛදුක්ඛෙසු න වෙධති ස භික්ඛූ**ති සො භින්නකිලෙසො භික්ඛු සුඛදුක්ඛනිමිත්තං න කම්පතීති හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉති භගවා තෙසං පඤ්චසතානං භික්ඛූනං අරහත්තාධිගමෙන තාදිභාවප්පත්තිං එකජ්ඣං කත්වා එකපුග්ගලාධිට්ඨානං උදානං උදානෙසීති.

තතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ **පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා**ති ආරම්මණාභිමුඛං සතිං ඨපයිත්වා මුඛසමීපෙ කත්වා. තථා හි විභඞ්ගෙ වුත්තං –

> ''අයං සති උපට්ඨිතා හොති සුපට්ඨිතා නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා, තෙන වුච්චති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා''ති (විභ. 537).

අථ වා **''පරී**ති පරිග්ගහට්ඨො, **මුඛ**න්ති නිය්‍යානට්ඨො, **සතී**ති උපට්ඨානට්ඨො, තෙන වුච්චති 'පරිමුඛං සති'''න්ති. එවං පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.164) වුත්තනයෙනපෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – පරිග්ගහිතනිය්‍යානසතිං කත්වාති. නිය්‍යානන්ති ච සතියා ඔගාහිතබ්බං ආරම්මණං දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච පුරිමො පච්ඡිමො

ච අත්ථො සබ්බසඞ්ගාහකවසෙන, ඉතරො සමාපත්තියා පුබ්බභාගසමන්නාහාරවසෙන දට්ඨබ්බො. සතීති වා සතිසීසෙන ඣානං වුත්තං ''යෙ කායගතාසතිං පරිභුඤ්ජන්තී''තිආදීසු (අ. නි. 1.600) විය. කතමං පන තං ඣානන්ති? රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං පාදකං කත්වා සමාපන්නං අරහත්තඵලජ්ඣානං. කථං පනෙතං ජානිතබ්බන්ති? ආනෙඤ්ජසමාධියොගෙන ථෙරස්ස සවිසෙසං නිච්චලභාවං කෙනචි අකම්පනීයතඤ්ච පබ්බතොපමාය පකාසෙන්තො භගවා ඉමං උදානං අභාසීති ගාථාය එව අයමත්ථො විඤ්ඤායති. න චායං නිසජ්ජා ථෙරස්ස සච්චප්පටිවෙධාය, අථ ඛො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාය. පුබ්බෙයෙව හි සූකරඛතලෙණෙ (ම. නි. 2.201) අත්තනො භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස භගවති ධම්මං දෙසෙන්තෙ අයං මහාථෙරො සච්චප්පටිවෙධකිච්චං මත්ථකං පාපෙසීති.

එතමත්ථන්ති එතං ථෙරස්ස ආනෙඤ්ජසමාධියොගෙන තාදිභාවප්පත්තියා ච කෙනචි අකම්පනීයතාසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථවිභාවනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **යථාපි පබ්බතො සෙලොති** යථා සිලාමයො එකග්ඝනසිලාපබ්බතො, න පංසුපබ්බතො න මිස්සකපබ්බතොති අත්ථො. **අචලො සුප්පතිට්ඨිතොති** සුප්පතිට්ඨිතමූලො පකතිවාතෙහි අචලො අකම්පනීයො හොති. **එවං මොහක්ඛයා භික්ඛු, පබ්බතොව න වෙධතීති** මොහස්ස අනවසෙසප්පහානා මොහමූලකත්තා ච සබ්බාකුසලානං පහීනසබ්බාකුසලො භික්ඛු, යථා සො පබ්බතො පකතිවාතෙහි, එවං ලොකධම්මෙහි න වෙධති න කම්පති. මොහක්ඛයොති වා යස්මා නිබ්බානං අරහත්තඤ්ච වුච්චති, තස්මා මොහක්ඛයස්ස හෙතු නිබ්බානස්ස අරහත්තස්ස වා අධිගතත්තා චතූසු අරියසච්චෙසු සුප්පතිට්ඨිතො අසමාපන්නකාලෙපි යථාවුත්තපබ්බතො විය න කෙනචි වෙධති, පගෙව සමාපන්නකාලෙති අධිප්පායො.

චතුත්ථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මහාමොග්ගල්ලානසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ **කායගතාය සතියාති** කායානුපස්සනාවසෙන කායෙ ගතාය කායාරම්මණාය සතියා, ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ ඉදං කරණවචනං . **අජ්ඣත්තන්ති** ඉධ අජ්ඣත්තං නාම නියකජ්ඣත්තං, තස්මා අත්තනි අත්තසන්තානෙති අත්ථො. අථ වා යස්මා කම්මට්ඨානභූතො කෙසාදිකො ද්වත්තිංසකොට්ඨාසසමුදායො ඉධ කායොති අධිප්පෙතො, තස්මා අජ්ඣත්තන්ති පදස්ස ගොචරජ්ඣත්තන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සූපට්ඨිතායාති** නියකජ්ඣත්තභූතෙ ගොචරජ්ඣත්තභූතෙ වා කායෙ සුට්ඨු උපට්ඨිතාය. කා පනායං සති, යා ''අජ්ඣත්තං සූපට්ඨිතා''ති වුත්තා? ය්වායං භගවතා ''අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා ලොමා''තිආදිනා (දී. නි. 2.377; ම. නි. 1.110; ඛු. පා. 3.ද්වත්තිංසාකාර) අජ්ඣත්තකෙසාදිකො ද්වත්තිංසාකාරො කායො වුත්තො, තත්ථ යා පටිකූලමනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස උපචාරප්පනාවසෙන කායෙ උපට්ඨිතා සති, සා ''කායගතා සතී''ති වුච්චති. යථා චායං, එවං ආනාපානචතුඉරියාපථසතිසම්පජඤ්ඤානං වසෙන උද්ධුමාතකවිනීලකාදිවසෙන ච මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස යථාරහං උපචාරප්පනාවසෙන කායෙ උපට්ඨිතා සති ''කායගතා සතී''ති වුච්චති. ඉධ පන අජ්ඣත්තං කායගතා සති පථවීආදිකා චතස්සො ධාතුයො සසම්භාරසඞ්ඛෙපාදීසු චතූසු යෙන කෙනචි එකෙනාකාරෙන වවත්ථපෙත්වා තෙසං අනිච්චාදිලක්ඛණසල්ලක්ඛණවසෙන උපට්ඨිතා විපස්සනාසම්පයුත්තා සති ''කායගතා සතී''ති අධිප්පෙතා. ථෙරො පන තථා විපස්සිත්වා අත්තනො ඵලසමාපත්තිමෙව සමාපජ්ජිත්වා නිසීදි. ඉධාපි ගාථාය එවං ඉමස්ස අත්ථස්ස විඤ්ඤාතබ්බතා ''න චායං නිසජ්ජා''තිආදිනා වුත්තනයානුසාරෙන යොජෙතබ්බා.

එතමත්ථන්ති එතං ථෙරස්ස චතුධාතුවවත්ථානමුඛෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙන විපස්සනං ඔගාහෙත්වා ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනසඞ්ඛාතං අත්ථං විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං සතිපට්ඨානභාවනාය නිබ්බානාධිගමදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **සති කායගතා උපට්ඨිතාති** පුබ්බෙ වුත්තලක්ඛණා සති සද්ධාපුබ්බඞ්ගමානං සමාධිවීරියපඤ්ඤානං යථාසකං කිච්චනිප්ඵාදනෙන සහායභාවං ආපන්නත්තා පහීනප්පටිපක්ඛා තතො එව තික්ඛවිසදභූතා ච යථාවුත්තකායසංවරණවසෙන එකත්ථසමොසරණවසෙන ච අවිපරීතසභාවං සල්ලක්ඛෙන්තී උපගන්ත්වා ඨිතා හොති, එතෙන කායසඞ්ඛාතානං චතුන්නං ධාතූනං තන්නිස්සිතානඤ්ච උපාදාරූපානං සල්ලක්ඛණවසෙන, පච්චයෙ වවත්ථපෙත්වා තතො පරං තෙසං අනිච්චාදිලක්ඛණසල්ලක්ඛණවසෙන ච පවත්තං ඤාණපරම්පරාගතං සතිං දස්සෙති, සතිසීසෙන වා තංසම්පයුත්තං පරිඤ්ඤාත්තයපරියාපන්නඤාණපරම්පරමෙව දස්සෙති. **ඡසු ඵස්සායතනෙසු සංවුතොති** යථාවුත්තාය කායෙ උපට්ඨිතාය සතියා සමන්නාගතො චක්ඛාදීසු ඵස්සස්ස කාරණභූතෙසු ඡසු ද්වාරෙසු කායානුපස්සනාය අභාවිතාය උප්පජ්ජනාරහානං අභිජ්ඣාදීනං තස්සා භාවිතත්තා ඤාණප්පවත්තිං පටිවෙධෙන්තො තෙ පිදහන්තො ''තත්ථ සංවුතො''ති වුච්චති, එතෙන ඤාණසංවරං දස්සෙති.

සතතං භික්ඛු සමාහිතොති සො භික්ඛු එවං උපට්ඨිතස්සති සබ්බත්ථ ච සංවුතො පුථුත්තාරම්මණෙ චිත්තං අවිස්සජ්ජෙත්වා අනිච්චාදිවසෙන සම්මසන්තො විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා ඤාණෙ තික්ඛෙ සූරෙ වහන්තෙ විපස්සනාසමාධිනා තාව සතතං නිරන්තරං සමාහිතො අනුලොමඤාණානන්තරං ගොත්‍රභුඤාණොදයතො පට්ඨාය. **ජඤ්ඤා නිබ්බානමත්තනොති** අඤ්ඤෙසං පුථුජ්ජනානං සුපිනන්තෙපි අගොචරභාවතො, අරියානං පන තස්ස තස්සෙව

ආවෙණිකත්තා අත්තසදිසත්තා ච ''අත්තා''ති ලද්ධවොහාරස්ස මග්ගඵලඤාණස්ස සාතිසයවිසයභාවතො එකන්තසුඛාවහං නිබ්බානං අසඞ්ඛතධාතු ''අත්තනො''ති වුත්තං, තං නිබ්බානං පඤ්ඤා ජානෙය්‍ය, මග්ගඵලඤාණෙහි පටිවිජ්ඣෙය්‍ය, සච්ඡිකරෙය්‍යාති අත්ථො. එතෙන අරියානං නිබ්බානෙ අධිමුත්තතං දස්සෙති. අරියා හි අධිචිත්තප්පවත්තිකාලෙපි එකන්තෙනෙව නිබ්බානෙ නින්නපොණපබ්භාරභාවෙන විහරන්ති. එත්ථ ච යස්ස සති කායගතා උපට්ඨිතා, සො භික්ඛු ඡසු ඵස්සායතනෙසු සංවුතො, තතො එව සතතං සමාහිතො අත්තපච්චක්ඛකරණෙන නිබ්බානං අත්තනො ජානෙය්‍යාති එවං ගාථාපදානං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. එවං කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානමුඛෙන යාව අරහත්තා එකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමග්ගං දස්සෙති ධම්මරාජා.

අපරො නයො – **සති කායගතා උපට්ඨිතාති** එතෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං දස්සෙති. **ඡසු ඵස්සායතනෙසු සංවුතොති** ඵස්සො ආයතනං කාරණං එතෙසන්ති ඵස්සායතනානි, තෙසු ඵස්සායතනෙසු. ඵස්සහෙතුකෙසු ඵස්සපච්චයා නිබ්බත්තෙසු ඡසු චක්ඛුසම්ඵස්සජාදිවෙදයිතෙසු තණ්හාදීනං අප්පවත්තියා සංවුතො, එතෙන වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං දස්සෙති. **සතතං භික්ඛු සමාහිතොති** සතතං නිච්චකාලං නිරන්තරං වික්ඛෙපාභාවතො සමාහිතො භික්ඛු. සො වායං අවික්ඛෙපො සබ්බසො සතිපට්ඨානභාවනාය මත්ථකප්පත්තාය හොති. සම්මසන්තො හි අතීතාදිභෙදභින්නෙසු පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙසු අනවසෙසතොව පරිග්ගහෙත්වා සම්මසතීති. එතෙන සෙසසතිපට්ඨානෙ දස්සෙති. **ඤත්වා නිබ්බානමත්තනොති** එවං චතුසතිපට්ඨානභාවනං මත්ථකං පාපෙත්වා ඨිතො භින්නකිලෙසො භික්ඛු අත්තනො කිලෙසනිබ්බානං පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන සයමෙව ජානෙය්‍යාති අත්ථො.

අථ වා **සති කායගතා උපට්ඨිතාති** අත්තනො පරෙසඤ්ච කායස්ස යථාසභාවපරිඤ්ඤාදීපනෙන ථෙරස්ස සතිවෙපුල්ලප්පත්ති දීපිතා. **ඡසු ඵස්සායතනෙසු සංවුතොති** චක්ඛාදීසු ඡසු ද්වාරෙසු අච්චන්තසංවරදීපනෙන සතතවිහාරිවසෙන ථෙරස්ස සම්පජඤ්ඤප්පකාසිනී පඤ්ඤාවෙපුල්ලප්පත්ති දීපිතා. **සතතං භික්ඛු සමාහිතොති** සමාපත්තිබහුලතාදස්සනෙන නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තියො දස්සිතා. එවංභූතො පන භික්ඛු **ඤත්වා නිබ්බානමත්තනොති** කතකිච්චත්තා උත්තරි කරණීයාභාවතො කෙවලං අත්තනො අනුපාදිසෙසනිබ්බානමෙව ජානෙය්‍ය චින්තෙය්‍ය, අඤ්ඤම්පි තස්ස චින්තෙතබ්බං නත්ථීති අධිප්පායො.

පඤ්චමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පිලින්දවච්ඡසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙ **පිලින්දවච්ඡොති** පිලින්දාතිස්ස නාමං, **වච්ඡොති** ගොත්තවසෙන ථෙරං සඤ්ජානන්ති. **වසලවාදෙන සමුදාචරතීති** ''එහි, වසල, අපෙහි, වසලා''තිආදිනා භික්ඛූ වසලවාදෙන වොහරති ආලපති. **සම්බහුලා භික්ඛූති** බහූ භික්ඛූ. තෙ ථෙරං තථා සමුදාචරන්තං දිස්වා ''අරහාව සමානො අප්පහීනවාසනත්තා එවං භණතී''ති අජානන්තා ''දොසන්තරො මඤ්ඤෙ අයං ථෙරො එවං සමුදාචරතී''ති චින්තෙත්වා උල්ලපනාධිප්පායා තං තතො වුට්ඨාපෙතුං භගවතො ආරොචෙසුං. තෙන වුත්තං – ''ආයස්මා, භන්තෙ, පිලින්දවච්ඡො භික්ඛූ වසලවාදෙන සමුදාචරතී''ති. කෙචි පනාහු – ''ඉමං ථෙරං භික්ඛූ 'අරහා'ති සඤ්ජානන්ති, අයඤ්ච භික්ඛූ ඵරුසවචනෙන එවං සමුදාචරති, 'අභූතො එව නු ඛො ඉමස්මිං උත්තරිමනුස්සධම්මො'ති වාසනාවසෙන තස්ස තථා සමුදාචාරං අජානන්තා අරියභාවඤ්චස්ස අසද්දහන්තා උජ්ඣානසඤ්ඤිනො භගවතො තමත්ථං ආරොචෙසු''න්ති. භගවා ථෙරස්ස දොසන්තරාභාවං පකාසෙතුකාමො එකෙන භික්ඛුනා තං පක්කොසාපෙත්වා සම්මුඛා තස්ස ''පුබ්බාචිණ්ණවසෙනායං තථා සමුදාචරති, න ඵරුසවචනාධිප්පායො''ති ආහ. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො භගවා අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසී''**තිආදි.

තත්ථ **පුබ්බෙනිවාසං මනසි කරිත්වාති** සත්ථා ''සච්චං කිර ත්වං, වච්ඡ, භික්ඛූ වසලවාදෙන සමුදාචරසී''ති ථෙරං පුච්ඡිත්වා තෙන ''එවං, භන්තෙ''ති වුත්තෙ ''අයං වච්ඡො කිලෙසවාසනාය වසලවාදං න පරිච්චජති, කිං නු ඛො අතීතෙසුපි අත්තභාවෙසු බ්‍රාහ්මණජාතිකො අහොසී''ති ආවජ්ජෙන්තො පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන වා තස්ස පුබ්බෙනිවාසං අතීතාසු ජාතීසු නිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තානං මනසි කරිත්වා හත්ථතලෙ ඨපිතං ආමලකං විය පච්චක්ඛකරණවසෙන අත්තනො මනසි කත්වා. **භික්ඛූ ආමන්තෙසීති** තෙ භික්ඛූ සඤ්ඤාපෙතුං ආලපි, අභාසි. තෙන වුත්තං **''මා ඛො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ''**තිආදි.

තත්ථ **මාති** පටිසෙධෙ නිපාතො, තස්ස ''උජ්ඣායිත්ථා''ති ඉමිනා සම්බන්ධො. **මා උජ්ඣායිත්ථාති** මා හෙට්ඨා කත්වා චින්තයිත්ථ, ඔලොකයිත්ථාති අත්ථො. **වච්ඡස්ස භික්ඛුනොති** ච උජ්ඣායනස්ස උපයුජ්ජනත්ථත්තා සම්පදානවචනං. ඉදානිස්ස අනුජ්ඣායිතබ්බෙ කාරණං දස්සෙන්තො **''න, භික්ඛවෙ, වච්ඡො දොසන්තරො භික්ඛූ වසලවාදෙන සමුදාචරතී''**ති ආහ. තස්සත්ථො – භික්ඛවෙ, අයං වච්ඡො දොසන්තරො දොසචිත්තො දොසෙන බ්‍යාපාදෙන දූසිතචිත්තො හුත්වා භික්ඛූ වසලවාදෙන න සමුදාචරති , මග්ගෙනෙව වස්ස බ්‍යාපාදො සමුග්ඝාතිතො. එවං අදොසන්තරත්තෙපි තස්ස තථා සමුදාචාරස්ස පුරිමජාතිසිද්ධං කාරණං දස්සෙන්තො **''වච්ඡස්ස, භික්ඛවෙ''**තිආදිමාහ.

තත්ථ **අබ්බොකිණ්ණානීති** ඛත්තියාදිජාතිඅන්තරෙහි අවොමිස්සානි අනන්තරිතානි. **පඤ්ච ජාතිසතානි බ්‍රාහ්මණකුලෙ පච්චාජාතානීති** සබ්බානි තානි වච්ඡස්ස පඤ්ච ජාතිසතානි පටිපාටියා බ්‍රාහ්මණකුලෙ එව ජාතානි, අහෙසුන්ති අත්ථො. **සො තස්ස වසලවාදො දීඝරත්තං සමුදාචිණ්ණොති** යො එතරහි ඛීණාසවෙනපි සතා පවත්තියති,

සො තස්ස වච්ඡස්ස භික්ඛුනො වසලවාදො දීඝරත්තං ඉතො ජාතිතො පට්ඨාය උද්ධං ආරොහනවසෙන පඤ්චජාතිසතමත්තං කාලං බ්‍රාහ්මණජාතිකත්තා සමුදාචිණ්ණො සමුදාචරිතො අහොසි. බ්‍රාහ්මණා හි ජාතිසිද්ධෙන මානෙන ථද්ධා අඤ්ඤං වසලවාදෙන සමුදාචරන්ති. ‘‘අජ්ඣාචිණ්ණො’’තිපි පඨන්ති, සො එව අත්ථො. **තෙනාති** තෙන දීඝරත්තං තථා සමුදාචිණ්ණභාවෙන, එතෙනස්ස තථා සමුදාචාරස්ස කාරණං වාසනාති දස්සෙති. කා පනායං වාසනා නාම? යං කිලෙසරහිතස්සාපි සන්තානෙ අප්පහීනකිලෙසානං සමාචාරසදිසසමාචාරහෙතුභූතං, අනාදිකාලභාවිතෙහි කිලෙසෙහි ආහිතං සාමත්ථියමත්තං, තථාරූපා අධිමුත්තීති වදන්ති. තං පනෙතං අභිනීහාරසම්පත්තියා ඤෙයාාවරණප්පහානවසෙන යත්ථ කිලෙසා පහීනා, තත්ථ භගවතො සන්තානෙ නත්ථි. යත්ථ පන තථා කිලෙසා න පහීනා, තත්ථ සාවකානං පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච සන්තානෙ අත්ථි, තතො තථාගතොව අනාවරණඤාණදස්සනො.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො පිලින්දවච්ඡස්ස සතිපි වසලසමුදාචාරෙ දොසන්තරාභාවසඞ්ඛාතං අත්ථං විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** තස්ස අග්ගඵලාධිගමවිභාවනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **යම්හි න මායා වසති න මානොති** යස්මිං අරියපුග්ගලෙ සන්තදොසප්පටිච්ඡාදනලක්ඛණා මායා, ‘‘සෙය්‍යොහමස්මී’’තිආදිනා සම්පග්ගහවසෙන පවත්තො උණ්ණතිලක්ඛණො මානො ච න වසති, මග්ගෙන සමුග්ඝාතිතත්තා න පවත්තති න උප්පජ්ජති. **යො වීතලොභො අමමො නිරාසොති** යො ච රාගාදිපරියායවසෙන පවත්තස්ස ආරම්මණග්ගහණලක්ඛණස්ස ලොභස්ස සබ්බථා විගතත්තා වීතලොභො, තතො එව රූපාදීසු කත්ථචි මමායනාභාවතො අමමො අපරිග්ගහො, අනාගතානම්පි භවාදීනං අනාසීසනතො නිරාසො. **පනුණ්ණකොධොති** කුජ්ඣනලක්ඛණස්ස කොධස්ස අනාගාමිමග්ගෙන සබ්බසො පහීනත්තා පනුණ්ණකොධො සමුච්ඡින්නාඝාතො. **අභිනිබ්බුතත්තොති** යො එවං මායාමානලොභකොධානං සමුග්ඝාතෙන තදෙකට්ඨතාය සබ්බස්ස සංකිලෙසපක්ඛස්ස සුප්පහීනත්තා සබ්බසො කිලෙසපරිනිබ්බානෙන අභිනිබ්බුතචිත්තො සීතිභූතො. **සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො ස භික්ඛූති** සො එවරූපො ඛීණාසවො සබ්බසො බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණො, සො එව සමිතපාපත්තා සමචරියාය ච සමණො, සො එව ච සබ්බසො භින්නකිලෙසත්තා භික්ඛු නාම. එවංභූතො ච, භික්ඛවෙ, වච්ඡො සො කථං දොසන්තරො කිඤ්චි කායකම්මාදිං පවත්තෙය්‍ය, කෙවලං පන වාසනාය අප්පහීනත්තා වසලවාදෙන සමුදාචරතීති.

ඡට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සක්කුදානසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ **සත්තාහං එකපල්ලඞ්කෙන නිසින්නො හොති අඤ්ඤතරං සමාධිං සමාපජ්ජිත්වාති** එත්ථ කෙචි තාව ආහු ‘‘අරහත්තඵලසමාධි ඉධ ‘අඤ්ඤතරො සමාධී’ති අධිප්පෙතො’’ති. තඤ්හි සො ආයස්මා බහුලං සමාපජ්ජති දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං, පහොති ච සත්තාහම්පි ඵලසමාපත්තියා වීතිනාමෙතුං. තථා හි භගවතා –

> ‘‘අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඞ්ඛාමි විවිච්චෙව කාමෙහි, විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි…පෙ…. විහරාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඞ්ඛති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. විහරතී’’ති (සං. නි. 2.152) –

ආදිනා නවානුපුබ්බවිහාරඡළභිඤ්ඤාදිභෙදෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනා සමසමට්ඨානෙ ඨපිතො, න චෙත්ථ ‘‘යදි එවං ථෙරො යමකපාටිහාරියම්පි කරෙය්‍යා’’ති වත්තබ්බං සාවකසාධාරණානංයෙව ඣානාදීනං අධිප්පෙතත්තාති.

පොරාණා පනාහු – **අඤ්ඤතරං සමාධිං සමාපජ්ජිත්වාති** නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා. කථං පන නිරොධසමාපත්ති සමාධීති වුත්තා? සමාධානට්ඨෙන. කො පනායං සමාධානට්ඨො? සම්මදෙව ආධාතබ්බතා. යා හි එසා පච්චනීකධම්මෙහි අකම්පනීයා බලප්පත්තියා සමථබලං විපස්සනාබලන්ති ඉමෙහි ද්වීහි බලෙහි, අනිච්චදුක්ඛානත්තනිබ්බිදාවිරාගනිරොධපටිනිස්සග්ගවිවට්ටානුපස්සනා චත්තාරි මග්ගඤාණානි චත්තාරි ච ඵලඤාණානීති ඉමෙසං සොළසන්නං ඤාණානං වසෙන සොළසහි ඤාණචරියාහි, පඨමජ්ඣානසමාධිආදයො අට්ඨ සමාධී එකජ්ඣං කත්වා ගහිතො තෙසං උපචාරසමාධි චාති ඉමෙසං නවන්නං සමාධීනං වසෙන නවහි සමාධිචරියාහි කායසඞ්ඛාරො වචීසඞ්ඛාරො චිත්තසඞ්ඛාරොති ඉමෙසං තිණ්ණං සඞ්ඛාරානං තත්ථ තත්ථ පටිප්පස්සද්ධියා තථා විහරිතුකාමෙන යථාවුත්තෙසු ඨානෙසු වසීභාවප්පත්තෙන අරහතා අනාගාමිනා වා යථාධිප්පෙතං කාලං චිත්තචෙතසිකසන්තානස්ස සම්මදෙව අප්පවත්ති ආධාතබ්බා, තස්සා තථා සමාධාතබ්බතා ඉධ සමාධානට්ඨො, තෙනායං විහාරො සමාධීති වුත්තො, න අවික්ඛෙපට්ඨෙන. එතෙනස්ස සමාපත්තිඅත්ථොපි වුත්තොති වෙදිතබ්බො. ඉමඤ්හි නිරොධසමාපත්තිං සන්ධාය පටිසම්භිදාමග්ගෙ –

> ‘‘කථං ද්වීහි බලෙහි සමන්නාගතත්තා තිණ්ණං සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා සොළසහි ඤාණචරියාහි නවහි සමාධිචරියාහි වසීභාවතාය සඤ්ඤානිරොධසමාපත්තියා ඤාණ’’න්ති (පටි. ම. 1.83) –

පුච්ඡිත්වා ‘‘ද්වීහි බලෙහී’’ති ද්වෙ බලානි සමථබලං විපස්සනාබලන්ති විත්ථාරො. සායං නිරොධසමාපත්තිකථා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.867 ආදයො) සංවණ්ණිතාව. කස්මා පනායං ථෙරො ඵලසමාපත්තිං අසමාපජ්ජිත්වා නිරොධං සමාපජ්ජි? සත්තෙසු අනුකම්පාය. අයඤ්හි මහාථෙරො සබ්බාපි සමාපත්තියො වළඤ්ජෙති, සත්තානුග්ගහෙන පන

යෙහුයොයන නිරොධං සමාපජ්ජති. තඤ්හි සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨිතස්ස කතො අප්පකොපි සක්කාරො විසෙසතො මහප්ඵලො මහානිසංසො හොතීති.

වුට්ඨාසීති අරහත්තඵලචිත්තුප්පත්තියා වුට්ඨාසි. නිරොධං සමාපන්නො හි අරහා චෙ අරහත්තඵලස්ස, අනාගාමී චෙ අනාගාමිඵලස්ස උප්පාදෙන වුට්ඨිතො නාම හොති.

තෙන ඛො පන සමයෙන සක්කො දෙවානමින්දො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස පිණ්ඩපාතං දාතුකාමො හොතීති කථං තස්ස දාතුකාමතා ජාතා? යානි ''තානි පඤ්චමත්තානි දෙවතාසතානී''ති වුත්තානි, තා සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො පරිචාරිකා කකුටපාදිනියො පුබ්බෙ ''අයොා මහාකස්සපො රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසති, ගච්ඡථ ථෙරස්ස දානං දෙථා''ති සක්කෙන පෙසිතා උපගන්ත්වා දිබ්බාහාරං දාතුකාමා ඨිතා ථෙරෙන පටික්ඛිත්තා දෙවලොකමෙව ගතා. ඉදානි පුරිමප්පටික්ඛෙපං චින්තෙත්වා ''කදාචි ගණ්හෙය්‍යා''ති සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස ථෙරස්ස දානං දාතුකාමා සක්කස්ස අනාරොචෙත්වා සයමෙව ආගන්ත්වා දිබ්බභොජනානි උපනෙන්තියො පුරිමනයෙනෙව ථෙරෙන පටික්ඛිත්තා දෙවලොකං ගන්ත්වා සක්කෙන ''කහං ගතත්ථා''ති පුට්ඨා තමත්ථං ආරොචෙත්වා ''දින්නො වො ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතො''ති සක්කෙන වුත්තෙ ''ගණ්හිතුං න ඉච්ඡතී''ති. ''කිං කථෙසී''ති? '''දුග්ගතානං සඞ්ගහං කරිස්සාමී'ති ආහ, දෙවා''ති. ''තුම්හෙ කෙනාකාරෙන ගතා''ති? ''ඉමිනාව, දෙවා''ති. සක්කො ''තුම්හාදිසියො ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතං කිං දස්සන්තී''ති? සයං දාතුකාමො, ජරාජිණ්ණො ඛණ්ඩදන්තො පලිතකෙසො ඔභග්ගසරීරො මහල්ලකො තන්තවායො හුත්වා, සුජම්පි අසුරධීතරං තථාරූපිමෙව මහල්ලිකං කත්වා, එකං පෙසකාරවීථිං මාපෙත්වා තන්තං පසාරෙන්තො අච්ඡි, සුජා තසරං පූරෙති. තෙන වුත්තං – **''තෙන ඛො පන සමයෙන සක්කො දෙවානමින්දො…පෙ…. තසරං පූරෙතී''**ති.

තත්ථ **තන්තං විනාතීති** පසාරිතතන්තං විනන්තො විය හොති. **තසරං පූරෙතීති** තසරවට්ටිං වඩ්ඪෙන්තී විය. **යෙන සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස නිවෙසනං තෙනුපසඞ්කමීති** ථෙරො නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය ''දුග්ගතජනසඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති නගරාභිමුඛො ගච්ඡන්තො බහිනගරෙ සක්කෙන මාපිතං පෙසකාරවීථිං පටිපජ්ජිත්වා ඔලොකෙන්තො අද්දස ඔලුග්ගවිලුග්ගජිණ්ණසාලං තත්ථ ච තෙ ජායම්පතිකෙ යථාවුත්තරූපෙ තන්තවායකම්මං කරොන්තෙ දිස්වා චින්තෙසි – ''ඉමෙ මහල්ලකකාලෙපි කම්මං කරොන්ති. ඉමස්මිං නගරෙ ඉමෙහි දුග්ගතතරා නත්ථි මඤ්ඤෙ. ඉමෙහි දින්නං සාකමත්තම්පි ගහෙත්වා ඉමෙසං සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති. සො තෙසං ගෙහාභිමුඛො අගමාසි. සක්කො තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා සුජං ආහ – ''භද්දෙ, මය්හං අයොා ඉතො ආගච්ඡති, තං ත්වං අපස්සන්තී විය තුණ්හී හුත්වා නිසීද. ඛණෙනෙව වඤ්චෙත්වා පිණ්ඩපාතං දස්සාමා''ති ථෙරො ගන්ත්වා ගෙහද්වාරෙ අට්ඨාසි. තෙපි අපස්සන්තා විය අත්තනො කම්මමෙව කරොන්තා ථොකං ආගමයිංසු. අථ සක්කො ''ගෙහද්වාරෙ ඨිතො එකො ථෙරො විය ඛායති, උපධාරෙහි තාවා''ති ආහ. ''තුම්හෙ ගන්ත්වා උපධාරෙථ, සාමී''ති. සො ගෙහා නික්ඛමිත්වා ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා උභොහි හත්ථෙහි ජණ්ණුකානි ඔලුම්බිත්වා නිත්ථුනන්තො උට්ඨාය ''කතරත්ථෙරො නු ඛො අයොා''ති ථොකං ඔසක්කිත්වා ''අක්ඛීනි මෙ ධූමායන්තී''ති වත්වා නලාටෙ හත්ථං ඨපෙත්වා උද්ධං උල්ලොකෙත්වා ''අහො දුක්ඛං අයොා නො මහාකස්සපත්ථෙරොව චිරස්සං මෙ කුටිද්වාරං ආගතො. අත්ථි නු ඛො කිඤ්චි ගෙහෙ''ති ආහ. සුජා ථොකං ආකුලා විය හුත්වා ''අත්ථි, සාමී''ති පටිවචනං අදාසි. සක්කො, ''භන්තෙ, ලූඛං වා පණීතං වාති අචින්තෙත්වා සඞ්ගහං නො කරොථා''ති පත්තං ගණ්හි. ථෙරො පත්තං දෙන්තො ''ඉමෙසං එව දුග්ගතානං ජරාජිණ්ණානං මයා සඞ්ගහො කාතබ්බො''ති චින්තෙසි. සො අන්තො පවිසිත්වා සටිඔදනං නාම සටිතො උද්ධරිත්වා, පත්තං පූරෙත්වා, ථෙරස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි. තෙන වුත්තං – **''අද්දසා ඛො සක්කො දෙවානමින්දො…පෙ…. අදාසී''**ති.

තත්ථ **සටියාති** හත්තසටිතො. ''සටිඔදන''න්තිපි පාඨො, තස්ස සටිඔදනං නාම දෙවානං කොචි ආහාරවිසෙසොති අත්ථං වදන්ති. **උද්ධරිත්වාති** කුතොචි භාජනතො උද්ධරිත්වා. අනෙකසූපො සො එව ආහාරො පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ ඨපනකාලෙ කපණානං උපකප්පනකලූඛාහාරො විය පඤ්ඤායිත්ථ, හත්ථෙ ඨපිතමත්තෙ පන අත්තනො දිබ්බසභාවෙනෙව අට්ඨාසි. **අනෙකසූපොති** මුග්ගමාසාදිසූපෙහි චෙව ඛජ්ජවිකතීහි ච අනෙකවිධසූපො. **අනෙකබ්‍යඤ්ජනොති** නානාවිධඋත්තරිභඞ්ගො. **අනෙකරසබ්‍යඤ්ජනොති** අනෙකෙහි සූපෙහි චෙව බ්‍යඤ්ජනෙහි ච මධුරාදිමූලරසානඤ්චෙව සම්භින්නරසානඤ්ච අභිබ්‍යඤ්ජකො, නානග්ගරසසූපබ්‍යඤ්ජනොති අත්ථො.

සො කිර පිණ්ඩපාතො ථෙරස්ස හත්ථෙ ඨපිතකාලෙ රාජගහනගරං අත්තනො දිබ්බගන්ධෙන අජ්ඣොත්ථරි, තතො ථෙරො චින්තෙසි – ''අයං පුරිසො අප්පෙසක්ඛො, පිණ්ඩපාතො අතිවිය පණීතො සක්කස්ස භොජනසදිසො. කො නු ඛො එසො''ති? අථ නං ''සක්කො''ති ඤත්වා ආහ – ''භාරියං තෙ, කොසිය, කම්මං කතං දුග්ගතානං සම්පත්තිං විලුම්පන්තෙන, අජ්ජ මය්හං දානං දත්වා කොචිදෙව දුග්ගතො සෙනාපතිට්ඨානං වා සෙට්ඨිට්ඨානං වා ලභෙය්‍යා''ති. ''කො මයා දුග්ගතතරො අත්ථි, භන්තෙ''ති? ''කථං ත්වං දුග්ගතො දෙවරජ්ජසිරිං අනුභවන්තො''ති? ''භන්තෙ, එවං නාමෙතං, මයා පන අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ කල්‍යාණකම්මං කතං, බුද්ධුප්පාදෙ පන වත්තමානෙ පුඤ්ඤකම්මං කත්වා චූළරථදෙවපුත්තො මහාරථදෙවපුත්තො අනෙකවණ්ණදෙවපුත්තොති ඉමෙ තයො දෙවපුත්තා මමාසන්නට්ඨානෙ නිබ්බත්තා මහාතෙජවන්තතරා. අහං තෙසු දෙවපුත්තෙසු 'නක්ඛත්තං කීළිස්සාමා'ති පරිචාරිකායො ගහෙත්වා අන්තරවීථිං ඔතිණ්ණෙසු පලායිත්වා ගෙහං පවිසාමි. තෙසඤ්හි සරීරතො තෙජො මම සරීරං ඔත්ථරති, මම සරීරතො තෙජො තෙසං සරීරං න ඔත්ථරති. කො මයා දුග්ගතතරො, භන්තෙ''ති? ''එවං සන්තෙපි ඉතො පට්ඨාය මය්හං මා එවං වඤ්චෙත්වා දානමදාසී''ති. ''වඤ්චෙත්වා තුම්හාකං දානෙ දින්නෙ මය්හං කුසලං අත්ථි නත්ථී''ති? ''අත්ථි, ආවුසො''ති. ''එවං සන්තෙ කුසලකරණං නාම මය්හං භාරො, භන්තෙ''ති වත්වා ථෙරං වන්දිත්වා සුජං ආදාය

ථෙරං පදක්ඛිණං කත්වා, වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ‘‘අහො දානං පරමදානං, කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිත’’න්ති තික්ඛත්තුං උදානං උදානෙසි. තෙන වුත්තං **‘‘අථ ඛො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස එතදහොසී’’**තිආදි.

තත්ථ **කොසියා**ති සක්කං දෙවානමින්දං ගොත්තෙන ආලපති. **පුඤ්ඤෙන අත්ථො**ති පුඤ්ඤෙන පයොජනං. අත්ථීති වචනසෙසො. **වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා**ති පථවිතො වෙහාසං අභිඋග්ගන්ත්වා. **ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ**ති ආකාසමෙව පරියායසද්දෙන අන්තලික්ඛෙති වදන්ති. අථ වා අන්තලික්ඛසඞ්ඛාතෙ ආකාසෙ න කසිණුග්ඝාටිමාදිආකාසෙති විසෙසෙන්තො වදති. **අහො දාන**න්ති එත්ථ **අහො**ති අච්ඡරියත්ථෙ නිපාතො. සක්කො හි දෙවානමින්දො, ‘‘යස්මා නිරොධා වුට්ඨිතස්ස අයාසස්ස මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සක්කච්චං සහත්ථෙන චිත්තීකත්වා අනපවිද්ධං කාලෙන පරෙසං අනුපහච්ච, සම්මාදිට්ඨිං පුරක්ඛත්වා ඉදමීදිසං මයා දිබ්බභොජනදානං දින්නං, තස්මා ඛෙත්තසම්පත්ති දෙය්‍යධම්මසම්පත්ති චිත්තසම්පත්තීති, තිවිධායපි සම්පත්තියා සමන්නාගතත්තා සබ්බඞ්ගසම්පන්නං වත මයා දානං පවත්තිත’’න්ති අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො තදා අත්තනො හදයබ්භන්තරගතං පීතිසොමනස්සං සමුග්ගිරන්තො **‘‘අහො දාන’’**න්ති වත්වා තස්ස දානස්ස වුත්තනයෙන උත්තමදානභාවං ඛෙත්තඞ්ගතභාවඤ්ච පකාසෙන්තො **‘‘පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිත’’**න්ති උදානං උදානෙසි.

එවං පන සක්කස්ස උදානෙන්තස්ස භගවා විහාරෙ ඨිතොයෙව දිබ්බසොතෙන සද්දං සුත්වා ‘‘පස්සථ, භික්ඛවෙ, සක්කං දෙවානමින්දං උදානං උදානෙත්වා ආකාසෙන ගච්ඡන්ත’’න්ති භික්ඛූනං වත්වා තෙහි ‘‘කිං පන, භන්තෙ, තෙන කත’’න්ති පුට්ඨො ‘‘මම පුත්තස්ස කස්සපස්ස වඤ්චෙත්වා දානං අදාසි, තෙන ච අත්තමනො උදානෙසී’’ති ආහ. තෙන වුත්තං **‘‘අස්සොසි ඛො භගවා දිබ්බාය සොතධාතුයා’’**තිආදි.

තත්ථ **දිබ්බාය සොතධාතුයා**ති දිබ්බසදිසත්තා දිබ්බා. දෙවතානඤ්හි සුචරිතකම්මනිබ්බත්තා පිත්තසෙම්හරුහිරාදීහි අපලිබුද්ධා උපක්කිලෙසවිනිමුත්තතාය දූරෙපි ආරම්මණං ගහෙතුං සමත්ථා දිබ්බපසාදසොතධාතු හොති. අයඤ්චාපි භගවතො වීරියභාවනාබලනිබ්බත්තා ඤාණමයා සොතධාතු තාදිසා එවාති දිබ්බසදිසත්තා දිබ්බා. අපි ච දිබ්බවිහාරවසෙන පටිලද්ධත්තා අත්තනා ච දිබ්බවිහාරසන්නිස්සිතත්තාපි දිබ්බා. සවනට්ඨෙන ච සභාවධාරණට්ඨෙන ච සොතධාතු, සොතධාතුයාපි කිච්චකරණෙන සොතධාතු වියාති සොතධාතු, තාය දිබ්බාය සොතධාතුයා. **විසුද්ධායා**ති පරිසුද්ධාය නිරුපක්කිලෙසාය. **අතික්කන්තමානුසිකායා**ති මනුස්සූපචාරං අතික්කමිත්වා සද්දස්සවනෙන මානුසිකමංසසොතධාතුං අතික්කමිත්වා ඨිතාය.

එතමත්ථං විදිත්වාති ‘‘සම්මාපටිපත්තියා ගුණවිසෙසෙ පතිට්ඨිතං පුරිසාතිසයං දෙවාපි මනුස්සාපි ආදරජාතා අතිවිය පිහයන්තී’’ති ඉමමත්ථං විදිත්වා තදත්ථදීපනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ පිණ්ඩපාතිකඞ්ගසඞ්ඛාතං ධුතඞ්ගං සමාදාය තස්ස පරිපූරණෙන **පිණ්ඩපාතිකස්ස**. නනු චායං ගාථා ආයස්මන්තං මහාකස්සපං නිමිත්තං කත්වා භාසිතා, ථෙරො ච සබ්බෙසං ධුතවාදානං අග්ගො තෙරසධුතඞ්ගධරො, සො කස්මා එකෙනෙව ධුතඞ්ගෙන කිත්තිතොති? අට්ඨුප්පත්තිවසෙනායං නිද්දෙසො. අථ වා දෙසනාමත්තමෙතං, ඉමිනා දෙසනාසීසෙන සබ්බෙපිස්ස ධුතඞ්ගා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අථ වා ‘‘යථාපි භමරො පුප්ඵ’’න්ති (ධ. ප. 49) ගාථාය වුත්තනයෙන පරමප්පිච්ඡතාය කුලානුද්දයතාය චස්ස සබ්බං පිණ්ඩපාතිකවත්තං අක්ඛණ්ඩෙත්වා තත්ථ සාතිසයං පටිපත්තියා පකාසනත්ථං **‘‘පිණ්ඩපාතිකස්සා’’**ති වුත්තං. පිණ්ඩපාතිකස්සාති ච පිහයන්තීති පදං අපෙක්ඛිත්වා සම්පදානවචනං, තං උපයොගත්ථෙ දට්ඨබ්බං. **අත්තභරස්සා**ති ‘‘අප්පානි ච තානි සුලභානි අනවජ්ජානී’’ති (අ. නි. 4.27; ඉතිවු. 101) එවං වුත්තෙහි අප්පානවජ්ජසුලභරූපෙහි චතූහි පච්චයෙහි අත්තානමෙව භරන්තස්ස. **අනඤ්ඤපොසිනො**ති ආමිසසඞ්ගණ්හනෙන අඤ්ඤෙ සිස්සාදිකෙ පොසෙතුං අනුස්සුක්කතාය අනඤ්ඤපොසිනො. පදද්වයෙනස්ස කායපරිහාරිකෙන චීවරෙන කුච්ඡිපරිහාරිකෙන පිණ්ඩපාතෙන විචරණතො සල්ලහුකවුත්තිතං සුභරතං පරමඤ්ච සන්තුට්ඨිං දස්සෙති. අථ වා **අත්තභරස්සා**ති එකවචනිච්ඡාය අත්තභාවසඞ්ඛාතං එකංයෙව ඉමං අත්තානං භරති, න ඉතො පරං අඤ්ඤන්ති අත්තභරො, තතො එව අත්තනා අඤ්ඤස්ස පොසෙතබ්බස්ස අභාවතො අනඤ්ඤපොසී, තස්ස අත්තභරස්ස අනඤ්ඤපොසිනො. පදද්වයෙනපි ඛීණාසවභාවෙන ආයතිං අනාදානතං දස්සෙති.

දෙවා පිහයන්ති…පෙ…. සතීමතොති තං අග්ගඵලාධිගමෙන සබ්බකිලෙසදරථපරිළාහානං වූපසමෙන පටිප්පස්සද්ධියා උපසන්තං, සතිවෙපුල්ලප්පත්තියා නිච්චකාලං සතොකාරිතාය සතිමන්තං, තතො එව ඉට්ඨානිට්ඨාදීසු තාදිලක්ඛණප්පත්තං ඛීණාසවං සක්කාදයො දෙවා පිහයන්ති පත්ථෙන්ති, තස්ස සීලාදිගුණවිසෙසෙසු බහුමානං උප්පාදෙන්තා ආදරං ජනෙන්ති, පගෙව මනුස්සාති.

සත්තමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පිණ්ඩපාතිකසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ **පච්ඡාභත්ත**න්ති එකාසනිකඛලුපච්ඡාභත්තිකානං පාතොව භුත්තානං අන්තොමජ්ඣන්හිකොපි පච්ඡාභත්තමෙව, ඉධ පන පකතිභත්තස්සෙව පච්ඡතො පච්ඡාභත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **පිණ්ඩපාතපටික්කන්තාන**න්ති පිණ්ඩපාතතො පටික්කන්තානං, පිණ්ඩපාතං පරියෙසිත්වා භත්තකිච්චස්ස නිට්ඨාපනවසෙන තතො නිවත්තානං.

කරෙරිමණ්ඩලමාළෙති එත්ථ **කරෙරීති** වරුණරුක්ඛස්ස නාමං. සො කිර ගන්ධකුටියා මණ්ඩපස්ස සාලාය ච අන්තරෙ හොති, තෙන ගන්ධකුටීපි ''කරෙරිකුටිකා''ති වුච්චති, මණ්ඩපොපි සාලාපි ''කරෙරිමණ්ඩලමාළො''ති. තස්මා කරෙරිරුක්ඛස්ස අවිදූරෙ කතෙ නිසීදනසාලසඞ්ඛාතෙ මණ්ඩලමාළෙ. තිණපණ්ණච්ඡදනං අනොවස්සකං ''මණ්ඩලමාළො''ති වදන්ති, අතිමුත්තකාදිලතාමණ්ඩපො ''මණ්ඩලමාළො''ති අපරෙ.

කාලෙන කාලන්ති කාලෙ කාලෙ අන්තරන්තරා, තස්මිං තස්මිං සමයෙති අත්ථො. **මනාපිකෙති** මනවඩ්ඪකෙ, පියරූපෙ ඉට්ඨෙති අත්ථො. ඉට්ඨානිට්ඨභාවො ච පුග්ගලවසෙන ච ද්වාරවසෙන ච ගහෙතබ්බො. එකච්චස්ස හි ඉට්ඨාභිමතො එකච්චස්ස අනිට්ඨො හොති, එකච්චස්ස අනිට්ඨාභිමතො එකච්චස්ස ඉට්ඨො . තථා එකස්ස ද්වාරස්ස ඉට්ඨො අඤ්ඤස්ස අනිට්ඨො. විපාකවසෙන පනෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. කුසලවිපාකො හි එකන්තෙන ඉට්ඨො, අකුසලවිපාකො අනිට්ඨො එවාති. **චක්ඛුනා රූපෙ පස්සිතුන්ති** ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො උපාසකෙහි ගෙහං පවෙසෙත්වා පූජාසක්කාරකරණත්ථං උපනීතෙසු ආසනවිතානාදීසු නානාවිරාගසමුජ්ජලවණ්ණසඞ්ඛාතෙ රජනීයෙ අඤ්ඤෙ ච සවිඤ්ඤාණකරූපෙ චක්ඛුද්වාරිකවිඤ්ඤාණෙහි පස්සිතුං. **සද්දෙති** තථෙව ඉස්සරජනානං ගෙහං පවිට්ඨො තෙසං පයුත්තෙ ගීතවාදිතසද්දෙ සොතුං. **ගන්ධෙති** තථා තෙහි පූජාසක්කාරවසෙන උපනීතෙ පුප්ඵධූමාදිගන්ධෙ සායිතුං. **රසෙති** තෙහි දින්නාහාරපරිභොගෙ නානග්ගරසෙ සායිතුං. **ඵොට්ඨබ්බෙති** මහග්ඝපච්චත්ථරණෙසු ආසනෙසු නිසින්නකාලෙ සුඛසම්ඵස්සෙ ඵොට්ඨබ්බෙ ඵුසිතුං. එවඤ්ච පඤ්චද්වාරිකඉට්ඨාරම්මණප්පටිලාභං කිත්තෙත්වා ඉදානි මනොද්වාරිකඉට්ඨාරම්මණප්පටිලාභං දස්සෙතුං **''සක්කතො''**තිආදි වුත්තං. තං හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව.

කිං පන අපිණ්ඩපාතිකානං අයං නයො න ලබ්භතීති? ලබ්භති. තෙසම්පි හි නිමන්තනසලාකභත්තාදිඅත්ථං ගාමං ගතකාලෙ උළාරවිභවා උපාසකා තථා සක්කාරසම්මානං කරොන්තියෙව, තං පන අනියතං. පිණ්ඩපාතිකානං පන තදා නිච්චමෙව තත්ථ පූජාසක්කාරං කරියමානං දිස්වා, සක්කාරගරුතාය අනිස්සරණමග්ගෙ ඨත්වා, අයොනිසොමනසිකාරවසෙන තෙ භික්ඛූ එවමාහංසු. තෙනෙවාහ – **''හන්දාවුසො, මයම්පි පිණ්ඩපාතිකා හොමා''**තිආදි.

තත්ථ **හන්දාති** වොස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. **ලච්ඡාමාති** ලභිස්සාම. **තෙනුපසඞ්කමීති** තත්ථ සුරභිගන්ධකුටියං නිසින්නො තෙසං තං කථාසල්ලාපං සුත්වා ''ඉමෙ භික්ඛූ මාදිසස්ස නාම බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා මයා සද්ධිං එකවිහාරෙ වසන්තාපි එවං අයොනිසොමනසිකාරවසෙන කථං පවත්තෙන්ති, සල්ලෙඛෙ න වත්තන්ති, හන්ද තෙ තතො නිවාරෙත්වා සල්ලෙඛවිහාරෙ නියොජෙස්සාමී''ති මණ්ඩලමාළං උපසඞ්කමි. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

එතමත්ථං විදිත්වාති ''අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාසල්ලෙඛානං වසෙන කිලෙසෙ ධුනිතුං තණ්හං විසොසෙතුං පටිපන්නොති පිණ්ඩපාතිකස්ස සතො දෙවා පිහයන්ති, තස්ස පටිපත්තියා ආදරජාතා පියායන්ති, න ඉතො අඤ්ඤථා''ති ඉමමත්ථං විදිත්වා තදත්ථදීපනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **නො චෙ සද්දසිලොකනිස්සිතොති** ''අහො අයොයා අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො පරමසල්ලෙඛවුත්තී''තිආදිනා පරෙහි කිත්තිතබ්බසද්දසඞ්ඛාතං සිලොකං. තණ්හාය නිස්සිතො න හොති චෙති අත්ථො. සද්දො වා සම්මුඛා වණ්ණභණනථුතිඝොසො, සිලොකො පරම්මුඛභූතා පසංසා පත්ථටයසතා වා. සෙසං අනන්තරසුත්තෙ වුත්තනයමෙව.

අට්ඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සිප්පසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ **කො නු ඛො, ආවුසො, සිප්පං ජානාතීති**, ආවුසො, අම්හෙසු ඉධ සන්නිපතිතෙසු කො නු ජීවිතනිමිත්තං සික්ඛිතබ්බට්ඨෙන ''සිප්ප''න්ති ලද්ධනාමං යංකිඤ්චි ආජීවං විජානාති? **කො කිං සිප්පං සික්ඛීති** කො දීඝරත්තං සිප්පාචරියකුලං පයිරුපාසිත්වා ආගමතො පයොගතො ච හත්ථිසිප්පාදීසු කිං සිප්පං සික්ඛි? **කතරං සිප්පං සිප්පානං අග්ගන්ති** සබ්බසිප්පානං අගාරය්හතාය මහප්ඵලතාය අකිච්ඡසිද්ධියා ච කතරං සිප්පං අග්ගං උත්තමං? යං නිස්සාය සුඛෙන සක්කා ජීවිතුන්ති අධිප්පායො. **තත්ථෙකච්චෙති** තෙසු භික්ඛූසු එකච්චෙ භික්ඛූ. යෙ හත්ථාචරියකුලා පබ්බජිතා තෙ. **එවමාහංසූති** තෙ එවං භණිංසු. ඉතො පරම්පි ''එකච්චෙ''ති වුත්තට්ඨානෙ එසෙව නයො. **හත්ථිසිප්පන්ති** යං හත්ථීනං පරිග්ගණ්හනදමනසාරණරොගතිකිච්ඡාදිභෙදං කත්තබ්බං, තං උද්දිස්ස පවත්තං සබ්බම්පි සිප්පං ඉධ ''හත්ථිසිප්ප''න්ති අධිප්පෙතං. **අස්සසිප්පන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **රථසිප්පං** පන රථයොග්ගානං දමනසාරණාදිවිධානවසෙන චෙව රථස්ස කරණවසෙන ච වෙදිතබ්බං. **ධනුසිප්පන්ති** ඉස්සාසසිප්පං, යො ධනුබ්බෙදොති වුච්චති. **ථරුසිප්පන්ති** සෙසආවුධසිප්පං. **මුද්දාසිප්පන්ති** හත්ථමුද්දාය ගණනසිප්පං. **ගණනසිප්පන්ති** අච්ඡිද්දකගණනසිප්පං. **සඞ්ඛානසිප්පන්ති** සඞ්කලනපටුප්පාදනාදිවසෙන පිණ්ඩගණනසිප්පං. තං යස්ස පගුණං හොති, සො රුක්ඛම්පි දිස්වා ''එත්තකානි එත්ථ පණ්ණානී''ති ගණිතුං ජානාති. **ලෙඛාසිප්පන්ති** නානාකාරෙහි අක්ඛරලිඛනසිප්පං, ලිපිඤාණං වා. **කාවෙය්‍යසිප්පන්ති** අත්තනො චින්තාවසෙන වා පරතො පටිලද්ධසුතවසෙන වා, ''ඉමස්ස අයමත්ථො, එවං නං යොජෙස්සාමී''ති එවං අත්ථවසෙන වා, කිඤ්චිදෙව කබ්බං දිස්වා, ''තප්පටිභාගං කබ්බං කරිස්සාමී''ති ඨානුප්පත්තිකපටිභානවසෙන වා චින්තාකවිආදීනං චතුන්නං කවීනං කබ්බකරණසිප්පං. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, කවී – චින්තාකවි, සුතකවි, අත්ථකවි, පටිභානකවී’’ති (අ. නි. 4.231).

ලොකායතසිප්පන්ති ‘‘කාකො සෙතො අට්ඨීනං සෙතත්තා, බලාකා රත්තා ලොහිතස්ස රත්තත්තා’’ති එවමාදිනයප්පවත්තං පරලොකනිබ්බානානං පටිසෙධකං විතණ්ඩසත්ථසිප්පං. **ඛත්තවිජ්ජාසිප්පන්ති** අබ්භෙය්‍යමාසුරක්ඛාදිනීතිසත්ථසිප්පං. ඉමානි කිර ද්වාදස මහාසිප්පානි නාම. තෙනෙවාහ තත්ථ තත්ථ **‘‘සිප්පානං අග්ග’’**න්ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං සබ්බසිප්පායතනානං ජීවිකත්ථතාය වට්ටදුක්ඛතො අනිස්සරණභාවං , සීලාදීනංයෙව පන සුපරිසුද්ධානං නිස්සරණභාවං, තං සමඞ්ගිනොයෙව ච භික්ඛුභාවං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථවිභාවනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **අසිප්පජීවීති** චතුන්නං තණ්හුප්පාදානං සමුච්ඡෙදවික්ඛම්භනෙන පච්චයාසාය විසොසිතත්තා යංකිඤ්චි සිප්පං උපනිස්සාය ජීවිකං න කප්පෙතීති අසිප්පජීවී, එතෙන ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං දස්සෙති. **ලහූති** අප්පකිච්චතාය සල්ලහුකවුත්තිතාය ච ලහු අබහුලසම්භාරො, එතෙන චතුපච්චයසන්තොසසිද්ධං සුභරතං දස්සෙති. **අත්ථකාමොති** සදෙවකස්ස ලොකස්ස අත්ථමෙව කාමෙතීති අත්ථකාමො, එතෙන සත්තානං අනත්ථපරිවජ්ජනස්ස පකාසිතත්තා පාතිමොක්ඛසංවරසීලං දස්සෙති පාණාතිපාතාදිඅනත්ථවිරමණපරිදීපනතො. **යතින්ද්‍රියොති** චක්ඛාදීනං ඡන්නං ඉන්ද්‍රියානං අභිජ්ඣාදාප්පවත්තිතො සංයමෙන යතින්ද්‍රියො, එතෙන ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං වුත්තං. **සබ්බධි විප්පමුත්තොති** එවං සුපරිසුද්ධසීලො චතුපච්චයසන්තොසෙ අවට්ඨිතො සප්පච්චයං නාමරූපං පරිග්ගහෙත්වා අනිච්චාදිවසෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා තතො පරං පටිපාටියා පවත්තිතෙහි චතූහි අරියමග්ගෙහි සංයොජනානං පහීනත්තා සබ්බධි සබ්බත්ථ භවාදීසු විප්පමුත්තො.

අනොකසාරී අමමො නිරාසොති තථා සබ්බධි විප්පමුත්තත්තා එව ඔකසඞ්ඛාතෙසු ඡසුපි ආයතනෙසු තණ්හාභිසරණස්ස අභාවෙන අනොකසාරී, රූපාදීසු කත්ථචි මමඞ්කාරාභාවතො අමමො, සබ්බෙන සබ්බං අනාසීසනතො නිරාසො. **හිත්වා මානං එකචරො ස භික්ඛූති** එවංභූතො ච සො අරහත්තමග්ගප්පත්තිසමකාලමෙව අනවසෙසං මානං හිත්වා පජහිත්වා ඉමෙ භික්ඛූ විය ගණසඞ්ගණිකං අකත්වා පවිවෙකකාමතාය තණ්හාසහායවිරහෙන ච සබ්බිරියාපථෙසු එකචරො, සො සබ්බසො භින්නකිලෙසත්තා පරමත්ථතො භික්ඛු නාම. එත්ථ ච ‘‘අසිප්පජීවී’’තිආදිනා ලොකියගුණා කථිතා, ‘‘සබ්බධි විප්පමුත්තො’’තිආදිනා ලොකුත්තරගුණා කථිතා. තත්ථ අසිප්පජීවීතිආදි ‘‘විභවෙ ඨිතස්සෙව අයං ධම්මො, න සිප්පං නිස්සාය මිච්ඡාජීවෙන ජීවිකං කප්පෙන්තස්ස, තස්මා සිප්පෙසු සාරග්ගහණං විස්සජ්ජෙත්වා අධිසීලාදීසුයෙව තුම්හෙහි සික්ඛිතබ්බ’’න්ති දස්සෙති.

නවමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ලොකසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ **බුද්ධචක්ඛුනාති** එත්ථ ආසයානුසයඤාණං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච බුද්ධචක්ඛු නාම. යථාහ –

‘‘අද්දසා බො භගවා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො සත්තෙ අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ’’තිආදි (ම. නි. 1.283; 2.339).

ලොකන්ති තයො ලොකා – ඔකාසලොකො, සඞ්ඛාරලොකො, සත්තලොකොති. තත්ථ –

‘‘යාවතා චන්දිමසූරියා පරිහරන්ති,
දිසා භන්ති විරොචනා;
තාව සහස්සධා ලොකො,
එත්ථ තෙ වත්තතී වසො’’ති. –

ආදීසු (ම. නි. 1.503) ඔකාසලොකො. ‘‘එකො ලොකො – සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා, ද්වෙ ලොකා – නාමඤ්ච රූපඤ්ච, තයො ලොකා – තිස්සො වෙදනා , චත්තාරො ලොකා – චත්තාරො ආහාරා, පඤ්ච ලොකා – පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා, ඡ ලොකා – ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි, සත්ත ලොකා – සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, අට්ඨ ලොකා – අට්ඨ ලොකධම්මා, නව ලොකා – නව සත්තාවාසා, දස ලොකා – දසායතනානි, ද්වාදස ලොකා – ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ලොකා – අට්ඨාරස ධාතුයො’’තිආදීසු (පටි. ම. 1.112) සඞ්ඛාරලොකො. ‘‘සස්සතො ලොකො, අසස්සතො ලොකො’’තිආදීසු සත්තලොකො වුත්තො. ඉධාපි සත්තලොකො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ ලොකීයති විචිත්තාකාරතො දිස්සතීති චක්කවාළසඞ්ඛාතො ලොකො ඔකාසලොකො, සඞ්ඛාරො ලුජ්ජති පලුජ්ජතීති ලොකො, ලොකීයති එත්ථ පුඤ්ඤාපාපං තබ්බිපාකො චාති සත්තලොකො. තෙසු භගවා මහාකරුණාය අනුකම්පමානො සංසාරදුක්ඛතො මොචෙතුකාමො සත්තලොකං ඔලොකෙසි. කතමස්ස පන සත්තාහස්ස අච්චයෙන

ඔලොකෙසි? පඨමස්ස සත්තාහස්ස. භගවා හි පල්ලඞ්කසත්තාහස්ස පරියොසානෙ පච්ඡිමයාමාවසානෙ ‘‘යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා…පෙ…. සූරියොව ඔභාසයමන්තලික්ඛ’’න්ති (උදා. 1-3; කථා. 321; මහාව. 1-3) ඉමං අරියමග්ගානුභාවදීපකං උදානං උදානෙත්වා, ‘‘අහං තාව එවං සුදුත්තරං සංසාරමහොඝං ඉමාය ධම්මනාවාය සමුත්තරිත්වා නිබ්බානපාරෙ ඨිතො, හන්ද දානි ලොකම්පි තාරෙස්සාමි, කීදිසො නු ඛො ලොකො’’ති ලොකං වොලොකෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – **‘‘අථ ඛො භගවා තස්ස සත්තාහස්ස අච්චයෙන තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨහිත්වා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙසී’’**ති.

තත්ථ **වොලොකෙසී**ති විවිධෙහි ආකාරෙහි පස්සි, හත්ථතලෙ ඨපිතආමලකං විය අත්තනො ඤාණෙන පච්චක්ඛං අකාසි. **අනෙකෙහි සන්තාපෙහී**තිආදි වොලොකිතාකාරදස්සනං. **අනෙකෙහි සන්තාපෙහී**ති අනෙකෙහි දුක්ඛෙහි. දුක්ඛඤ්හි සන්තාපනපීළනට්ඨෙන සන්තාපොති වුච්චති. යථාහ – ‘‘දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො සඞ්ඛතට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො’’ති (පටි. ම. 1.17). තඤ්ච දුක්ඛදුක්ඛාදිවසෙන චෙව ජාතිආදිවසෙන ච අනෙකප්පකාරං. තෙන වුත්තං ‘‘අනෙකෙහි සන්තාපෙහී’’ති. අනෙකෙහි දුක්ඛෙහි සන්තප්පමානෙ පීළියමානෙ බාධියමානෙ. **පරිළාහෙහී**ති පරිදාහෙහි. **පරිඩය්හමානෙ**ති ඉන්ධනං විය අග්ගිනා සමන්තතො ඩය්හමානෙ. **රාගජෙහී**ති රාගසම්භූතෙහි . එස නයො සෙසෙසුපි. රාගාදයො හි යස්මිං සන්තානෙ උප්පජ්ජන්ති, තං නිද්දහන්තා විය විබාධෙන්ති, තෙන වුත්තං – ‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, අග්ගී – රාගග්ගි, දොසග්ගි, මොහග්ගී’’ති (ඉතිවු. 93). යතො තෙ චිත්තං කායඤ්ච කිලෙසෙන්තීති කිලෙසාති වුච්චන්ති. එත්ථ ච පරිඩය්හමානෙති එතෙන භගවා රාගාදිකිලෙසානං පවත්තිදුක්ඛතං, තෙන ච සත්තානං අභිභූතතං දස්සෙති. සන්තප්පමානෙති ඉමිනා පන තෙසං කාලන්තරදුක්ඛතං, තෙන නිරන්තරොපද්දවතඤ්ච දස්සෙති.

භගවා හි බොධිරුක්ඛමූලෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා කිලෙසමූලකං වට්ටදුක්ඛං අභිඤ්ඤාය සඞ්ඛාරෙ පරිග්ගහෙත්වා සම්මසන්තො අනුක්කමෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරියමග්ගාධිගමෙන සයං විගතවිද්ධස්තකිලෙසො අභිසම්බුද්ධො හුත්වා පච්චවෙක්ඛණානන්තරං අනවසෙසානං කිලෙසානං පහීනත්තා අත්තනො වට්ටදුක්ඛස්ස පරික්ඛීණභාවදීපකං සබ්බබුද්ධානං අවිජහිතං ‘‘අනෙකජාතිසංසාර’’න්ති (ධ. ප. 153) උදානං උදානෙත්වා තෙනෙව පල්ලඞ්කෙන සත්තාහං විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී නිසින්නො සත්තමාය රත්තියා තීසු යාමෙසු වුත්තනයෙන තීණි උදානානි උදානෙත්වා තතියඋදානානන්තරං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො ‘‘සකලමිදං සත්තානං වට්ටදුක්ඛං කිලෙසමූලකං, කිලෙසා නාමෙතෙ පවත්තිදුක්ඛා ආයතිම්පි දුක්ඛහෙතුභූතා, තෙහි ඉමෙ සත්තා සන්තප්පන්ති පරිඩය්හන්ති චා’’ති පස්සි. තෙන වුත්තං **‘‘අද්දසා ඛො භගවා…පෙ…. මොහජෙහිපී’’**ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ලොකස්ස යථාවුත්තසන්තාපපරිළාහෙහි අභිභුය්‍යමානතං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදාන**න්ති ඉමං සබ්බසන්තාපපරිළාහතො පරිනිබ්බානවිභාවනං මහාඋදානං උදානෙසි.

තත්ථ **අයං ලොකො සන්තාපජාතො**ති අයං සබ්බොපි ලොකො ජරාරොගමරණෙහි චෙව නානාවිධබ්‍යසනෙහි ච කිලෙසපරියුට්ඨානෙහි ච ජාතසන්තාපො, උප්පන්නකායිකචෙතසිකදුක්ඛාභිභවොති අත්ථො. **ඵස්සපරෙතො**ති තතො එව අනෙකෙහි දුක්ඛසම්ඵස්සෙහි පරිහතො උපද්දුතො. අථ වා **ඵස්සපරෙතො**ති සුඛාදිසඞ්ඛාතානං තිස්සන්නං දුක්ඛතානං පච්චයභූතෙහි ඡහි ඵස්සෙහි අභිභූතො, තතො තතො ද්වාරතො තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ පවත්තිවසෙන උපස්සට්ඨො. **රොගං වදති අත්තතො**ති ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජමානං වෙදනාසඞ්ඛාතං රොගං දුක්ඛං, ඛන්ධපඤ්චකමෙව වා යථාභූතං අජානන්තො ‘‘අහ’’න්ති සඤ්ඤාය දිට්ඨිගාහවසෙන ‘‘අහං සුඛිතො දුක්ඛිතො’’ති අත්තතො වදති. ‘‘අත්තනො’’තිපි පඨන්ති. තස්සත්ථො – ය්වායං ලොකො කෙනචි දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨො අභාවිතත්තතාය අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො ‘‘අහො දුක්ඛං, ඊදිසං දුක්ඛං මය්හං අත්තනොපි මා හොතූ’’තිආදිනා විප්පලපන්තො කෙවලං අත්තනො රොගං වදති, තස්ස පන පහානාය න පටිපජ්ජතීති අධිප්පායො. අථ වා තං යථාවුත්තං දුක්ඛං යථාභූතං අජානන්තො තණ්හාගාහවසෙන ‘‘මම’’න්ති සඤ්ඤාය අත්තතො වදති, ‘‘මම ඉද’’න්ති වාචං නිච්ඡාරෙති.

යෙන යෙන හි මඤ්ඤතීති එවමිමං රොගභූතං ඛන්ධපඤ්චකං අත්තතො අත්තනො වා වදන්තො ලොකො යෙන යෙන රූපවෙදනාදිනා කාරණභූතෙන, යෙන වා සස්සතාදිනා පකාරෙන දිට්ඨිමානතණ්හාමඤ්ඤනාහි මඤ්ඤති. **තතො තං හොති අඤ්ඤථා**ති තතො අත්තනා පරිකප්පිතාකාරතො තං මඤ්ඤනාය වත්ථුභූතං ඛන්ධපඤ්චකං අඤ්ඤථා අනත්තානත්තනියමෙව හොති. වසෙ වත්තෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අහඞ්කාරමමඞ්කාරත්තං න නිප්ඵාදෙතීති අත්ථො. අථ වා **තතො**ති තස්මා මඤ්ඤනාමත්තභාවතො තං ඛන්ධපඤ්චකං නිච්චාදිවසෙන මඤ්ඤිතං අඤ්ඤථා අනිච්චාදිසභාවමෙව හොති. න හි මඤ්ඤනා භාවඤ්ඤථත්තං වා ලක්ඛණඤ්ඤථත්තං වා කාතුං සක්කොති.

අඤ්ඤථාභාවී භවසත්තොති අසම්භවෙ වඩ්ඪිං හිතසුඛෙ සත්තො ලග්ගො සත්තලොකො මඤ්ඤනාය යථාරුචි චින්තියමානොපි විපරීතප්පටිපත්තියා තතො අඤ්ඤථාභාවී අහිතදුක්ඛභාවී විඝාතංයෙව පාපුණාති. **භවමෙවාභිනන්දතී**ති එවං සන්තෙපි තං මඤ්ඤනාපරිකප්පිතං අවිජ්ජමානං භවං වඩ්ඪිං අභිනන්දති එව අභිකඞ්ඛති එව. අථ වා **අඤ්ඤථාභාවී**ති ‘‘නිච්චො මෙ අත්තා’’තිආදිනා මඤ්ඤනාය පරිකප්පිතාකාරතො සයං අඤ්ඤථාභාවී සමානො අනිච්චො අධුවොති අත්ථො. **භවසත්තො**ති කාමාදිභවෙසු භවතණ්හාය සත්තො ලග්ගො ගධිතො.

භවමෙවාභිනන්දතීති අනිච්චාදිසභාවං භවමෙව නිච්චාදිවසෙන පරාමසිත්වා, තත්ථ වා අධිමුත්තිසඤ්ඤං තණ්හාදිට්ඨාභිනන්දනාහි අභිනන්දති, න තත්ථ නිබ්බින්දති . **යදභිනන්දති තං භයන්ති** යං වඩ්ඪිසඞ්ඛාතං භවං කාමාදිභවං වා අභිනන්දති, තං අනිච්චාදිවිපරිණාමසභාවත්තා අනෙකබ්‍යසනානුබන්ධත්තා ච භවහෙතුභාවතො අතිවිය භයානකට්ඨෙන භයං. **යස්ස භායතීති** යතො ජරාමරණාදිතො භායති, තං ජරාමරණාදි දුක්ඛාධිට්ඨානභාවතො දුක්ඛදුක්ඛභාවතො ච දුක්ඛං. අථ වා **යස්ස භායතීති** භවාභිනන්දනෙන යස්ස විභවස්ස භායති , සො උච්ඡෙදසඞ්ඛාතො විභවො, තතො භායනඤ්ච දුක්ඛවත්ථුභාවතො ජාතිආදිදුක්ඛස්ස අනතිවත්තනතො ච දුක්ඛං දුක්ඛසභාවමෙවාති අත්ථො. අථ වා **යස්ස භායති තං දුක්ඛන්ති** යස්ස අනිච්චාදිකස්ස භායති තං නිස්සරණං අජානන්තො, තං භයං තස්ස දුක්ඛං හොති, දුක්ඛං ආවහතීති අත්ථො.

එත්තකෙන වට්ටං දස්සෙත්වා ඉදානි විවට්ටං දස්සෙතුං, **''භවවිප්පහානාය ඛො පනිදං බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී''**ති ආහ. තත්ථ **භවවිප්පහානායාති** කාමාදිභවස්ස පජහනත්ථාය. **ඛොති** අවධාරණෙ, **පනාති** පදපූරණෙ නිපාතො. **ඉදන්ති** ආසන්නපච්චක්ඛවචනං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. **වුස්සතීති** පූරෙස්සති. ඉදං වුත්තං හොති – එකන්තෙනෙව කාමාදිභවස්ස සමුදයප්පහානෙන අනවසෙසපජහනත්ථාය ඉදං මයා සතසහස්සකප්පාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙයානි අතිදුක්කරානි ආචරිත්වා පාරමියො පූරෙත්වා බොධිමණ්ඩෙ තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා අධිගතං සීලාදික්ඛන්ධත්තයසඞ්ගහං අට්ඨඞ්ගිකමග්ගබ්‍රහ්මචරියං චරියති භාවියතීති.

එවං අරියමග්ගස්ස එකංසෙනෙව නිය්‍යානිකභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අඤ්ඤමග්ගස්ස තදභාවං දස්සෙන්තො **''යෙ හි කෙචී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **යෙති** අනියමනිද්දෙසො. **හීති** නිපාතමත්තං. **කෙචීති** එකච්චෙ. පදද්වයෙනාපි තථාවාදිනො දිට්ඨිගතිකෙ අනියමතො පරියාදියති. **සමණාති** පබ්බජ්ජූපගමනමත්තෙන සමණා, න සමිතපාපා. **බ්‍රාහ්මණාති** ජාතිමත්තෙන බ්‍රාහ්මණා, න බාහිතපාපා. **වා**සද්දො විකප්පත්ථො. **භවෙන භවස්ස විප්පමොක්ඛමාහංසූති** එකච්චෙ කාමභවෙන රූපභවෙන වා සබ්බභවතො විමුත්තිං සංසාරසුද්ධිං කථයිංසු.

කෙ පනෙවං වදන්තීති? දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදිනො තෙසු හි කෙචි ''උළාරෙහි පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතො අත්තා දිට්ඨෙව ධම්මෙ පරමං නිබ්බුතිං පත්තො හොතී''ති වදන්ති. කෙචි ''රූපාවචරජ්ඣානෙසු පඨමජ්ඣානසමඞ්ගී… පෙ…. කෙචි ''දුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානසමඞ්ගී අත්තා දිට්ඨෙව ධම්මෙ පරමං නිබ්බුතිං පත්තො හොතී''ති වදන්ති. යථාහ –

> ''ඉධ , භික්ඛවෙ, එකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවංවාදී හොති එවංදිට්ඨී 'යතො ඛො හො අයං අත්තා පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතො'''ති (දී. නි. 1.94) විත්ථාරො.

තෙ පන යස්මා යාවදත්ථං පීතත්තා සුහිතාය ජලූකාය විය රුහිරපිපාසා කාමාදිසුඛෙහි සමප්පිතස්ස තස්ස අත්තනො කාමෙසනාදයො න භවිස්සන්ති, තදභාවෙ ච භවස්ස අභාවොයෙව, යස්මිං යස්මිඤ්ච භවෙ ඨිතස්ස අයං නයො ලබ්භති, තෙන තෙන භවෙන සබ්බභවතො විමුත්ති හොතීති වදන්ති, තස්මා ''භවෙන භවස්ස විප්පමොක්ඛමාහංසූ''ති වුත්තා. යෙසඤ්ච ''එත්තකං නාම කාලං සංසරිත්වා බාලා ච පණ්ඩිතා ච පරියොසානභවෙ ඨත්වා සංසාරතො විමුච්චන්ති''ති ලද්ධි, තෙපි භවෙන භවස්ස විප්පමොක්ඛං වදන්ති නාම. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''චුල්ලාසීති මහාකප්පිනො සතසහස්සානි යානි බාලෙ ච පණ්ඩිතෙ ච සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්ති''ති (දී. නි. 1.168).

අථ වා **භවෙනාති** භවදිට්ඨියා. භවති සස්සතං තිට්ඨතීති පවත්තනතො සස්සතදිට්ඨි භවදිට්ඨීති වුච්චති, භවදිට්ඨි එවෙත්ථ උත්තරපදලොපෙන භවතණ්හාතිආදීසු විය භවොති වුත්තො. භවදිට්ඨිවසෙන ච එකච්චෙ භවවිසෙසංයෙව කිලෙසානං වූපසන්තවුත්තියා ආයුනො ච දීඝාවාසතාය නිච්චාදිසභාවං භවවිමොක්ඛං මඤ්ඤන්ති, සෙය්‍යථාපි බකො බ්‍රහ්මා ''ඉදං නිච්චං, ඉදං ධුවං, ඉදං සස්සතං, ඉදං අවිපරිණාමධම්ම''න්ති (ම. නි. 1.501) අවොච. තෙසමෙවං විපරීතගාහීනං අනිස්සරණෙ නිස්සරණදිට්ඨීනං කුතො භවවිමොක්ඛො. තෙනාහ භගවා – **''සබ්බෙ තෙ 'අවිප්පමුත්තා භවස්මා'ති වදාමී''**ති.

විභවෙනාති උච්ඡෙදෙන. **භවස්ස නිස්සරණමාහංසූති** සබ්බභවතො නිග්ගමනං නික්ඛන්තිං සංසාරසුද්ධිං වදිංසු. තෙ හි ''භවෙන භවස්ස විප්පමොක්ඛො''ති වදන්තානං වාදං අනනුජානන්තා භවූපච්ඡෙදෙන නිස්සරණං පටිජානිංසු. **විභවෙනාති** වා උච්ඡෙදදිට්ඨියා. විභවති විනස්සති උච්ඡිජ්ජති අත්තා ච ලොකො චාති පවත්තනතො උච්ඡෙදදිට්ඨි වුත්තනයෙන ''විභවො''ති වුච්චති. උච්ඡෙදදිට්ඨිවසෙන හි සත්තා අධිමුච්චිත්වා තත්ථ තත්ථ උප්පන්නා උච්ඡිජ්ජන්ති, සා එව සංසාරසුද්ධීති උච්ඡෙදවාදිනො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''යතො ඛො හො අයං අත්තා රූපී චාතුමහාභූතිකො…පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති, එත්තාවතා ඛො හො අයං අත්තා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොතී''ති (දී. නි. 1.85).

තථා –

‘‘නත්ථි, මහාරාජ, දින්නං, නත්ථි යිට්ඨං නත්ථි හුතං…පෙ.… බාලෙ ච පණ්ඩිතෙ ච කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජන්ති විනස්සන්ති න හොන්ති පරං මරණා’’ති ච (දී. නි. 1.171).

තෙසම්පි එවං විපරීතගාහීනං කුතො භවනිස්සරණං. තෙනාහ භගවා – **‘‘සබ්බෙ තෙ ‘අනිස්සටා භවස්මා’ති වදාමී’’**ති. න හි අරියමග්ගභාවනාය අනවසෙසකිලෙසං අසමුග්ඝාතෙත්වා කදාචිපි භවතො නිස්සරණවිමුත්ති සම්භවති. තථා හි තෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං යථාභූතාවබොධාභාවතො ‘‘අත්ථි නත්ථී’’ති අන්තද්වයනිපතිතානං තණ්හාදිට්ඨිවසෙන සම්පරිතසිතවිප්ඵන්දිතමත්තං, යතො තෙ දිට්ඨිගතිකා පවත්තිහෙතූසුපි සම්මූළ්හා සක්කායභූමියං සුනිඛාතෙ විපරීතදස්සනථම්භෙ තණ්හාබන්ධනෙන බද්ධා ගද්දූලබන්ධනා විය සා න විජහන්ති බන්ධනට්ඨානං, කුතො නෙසං විමොක්ඛො?

යෙ පන චතුසච්චවිභාවනෙන පවත්තිආදීසු අසම්මොහතො තං අන්තද්වයං අනුපගම්ම මජ්ඣිමං පටිපදං සමාරුළ්හා, තෙසංයෙව භවවිප්පමොක්ඛො නිස්සරණඤ්චාති දස්සෙන්තො සත්ථා **‘‘උපධිං හී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **උපධින්ති** ඛන්ධාදිඋපධිං. **හීති** නිපාතමත්තං. **පටිච්චාති** නිස්සාය, පච්චයං කත්වා. **දුක්ඛන්ති** ජාතිආදි දුක්ඛං. කිං වුත්තං හොති? යත්ථිමෙ දිට්ඨිගතිකා විමොක්ඛසඤ්ඤිනො, තත්ථ ඛන්ධකිලෙසාභිසඞ්ඛාරූපධයො අධිගතා, කුතො තත්ථ දුක්ඛනිස්සරණං? යත්‍ර හි කිලෙසා, තත්‍රාභිසඞ්ඛාරසම්භවතො භවපබන්ධස්ස අවිච්ඡෙදොයෙවාති වට්ටදුක්ඛස්ස අනිවත්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘උපධිඤ්හි පටිච්ච දුක්ඛමිදං සම්භොතී’’ති.

ඉදානි යං පරමත්ථතො දුක්ඛස්ස නිස්සරණං, තං දස්සෙතුං, **‘‘සබ්බුපාදානක්ඛයා නත්ථි දුක්ඛස්ස සම්භවො’’**ති වුත්තං. තත්ථ **සබ්බුපාදානක්ඛයාති** කාමුපාදානං දිට්ඨුපාදානං සීලබ්බතුපාදානං අත්තවාදුපාදානන්ති සබ්බෙසං ඉමෙසං චතුන්නම්පි උපාදානානං අරියමග්ගාධිගමෙන අනවසෙසප්පහානතො. තත්ථ දිට්ඨුපාදානං සීලබ්බතුපාදානං අත්තවාදුපාදානන්ති ඉමානි තීණි උපාදානානි සොතාපත්තිමග්ගෙන ඛීයන්ති, අනුප්පත්තිධම්මතං ආපජ්ජන්ති. කාමුපාදානං අපායගමනීයං පඨමෙන, කාමරාගභූතං ඔළාරිකං දුතියෙන, සුඛුමං තතියෙන, රූපරාගාරූපරාගප්පහානං චතුත්ථෙනාති චතූහිපි මග්ගෙහි ඛීයති, අනුප්පත්තිධම්මතං ආපජ්ජතීති වෙදිතබ්බං. **නත්ථි දුක්ඛස්ස සම්භවොති** එවං සබ්බසො උපාදානක්ඛයා තදෙකට්ඨතාය සබ්බස්සපි කිලෙසගණස්ස අනුප්පාදනතො අප්පමත්තකස්සපි වට්ටදුක්ඛස්ස සම්භවො පාතුභාවො නත්ථි.

එවං භගවා හෙතුනා සද්ධිං පවත්තිං නිවත්තිඤ්ච දස්සෙත්වා ‘‘ඉමං නයං අජානන්තො අයං සත්තලොකො වට්ටතොපි සීසං න උක්ඛිපතී’’ති දස්සෙන්තො **‘‘ලොකමිමං පස්සා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ලොකමිමං පස්සාති** අත්තනො බුද්ධචක්ඛුනා පච්චක්ඛතො විසයභාවස්ස උපගතත්තා ‘‘ලොකමිමං පස්සා’’ති භගවාදස්සනකිරියාය නියොජෙන්තො අත්තානමෙවාලපති. **පුථූති** බහූ, විසුං විසුං වා. **අවිජ්ජාය පරෙතාති** ‘‘දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණ’’න්තිආදිනා (ධ. ස. 1106; විභ. 226) නයෙන වුත්තාය චතුසච්චපටිච්ඡාදිකාය අවිජ්ජාය අභිභූතා. **භූතාති** කම්මකිලෙසෙහි ජාතා නිබ්බත්තා. **භූතරතාති** භූතෙසු මාතාපිතුපුත්තදාරාදිසඤ්ඤාය අඤ්ඤසත්තෙසු තණ්හාය රතා, භූතෙ වා ඛන්ධපඤ්චකෙ අනිච්චාසුභදුක්ඛානත්තසභාවෙ තංසභාවානවබොධතො ඉත්ථිපුරිසාදිපරිකප්පවසෙන නිච්චාදිවසෙන අත්තත්තනියගාහවසෙන ච අභිරතා. **භවා අපරිමුත්තාති** යථාවුත්තෙන තණ්හාදිට්ඨිගාහෙන භවතො සංසාරතො න පරිමුත්තා.

එත්ථ ච ‘‘ලොකමිම’’න්ති පඨමං තාව සකලම්පි සත්තනිකායං සාමඤ්ඤතො එකත්තං උපනෙන්තො එකවචනෙන අනොධිසො ගහණං දීපෙත්වා ‘‘ස්වායං ලොකො භවයොනිගතිඨිතිසත්තාවාසාදිවසෙන චෙව තත්ථාපි තංතංසත්තනිකායාදිවසෙන ච අනෙකභෙදභින්නො පච්චෙකං මයා වොලොකිතො’’ති අත්තනො බුද්ධචක්ඛුඤාණානුභාවං පකාසෙන්තො සත්ථා පුන වචනභෙදං කත්වා බහුවචනෙන ඔධිසො ගහණං දීපෙති ‘‘පුථූ අවිජ්ජාය පරෙතා භූතා’’තිආදිනා. එවඤ්ච කත්වා ‘‘ලොකමිම’’න්ති උපයොගවචනං කත්වා ‘‘අවිජ්ජාය පරෙතා’’තිආදිනා පච්චත්තබහුවචනනිද්දෙසොපි අවිරුද්ධො හොති භින්නවාක්‍යත්තා. කෙචි පන එකවාක්‍යතාධිප්පායෙන ‘‘අවිජ්ජාය පරෙතං භූතං භූතරතං භවා අපරිමුත්ත’’න්ති පඨන්ති, විභත්තිභෙදවසෙනෙව පන පුරාණපාඨො.

ඉදානි යෙන උපායෙන භවවිප්පමොක්ඛො හොති, තං සබ්බං තිත්ථියානං අවිසයභූතං බුද්ධගොචරං විපස්සනාවීථිං දස්සෙන්තො **‘‘යෙ හි කෙචී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **යෙ හි කෙචි භවාති** කාමභවාදි සඤ්ඤීභවාදි එකවොකාරභවාදිවිභාගෙන නානාභෙදභින්නා සාතවන්තො වා අසාතවන්තො වා දීඝායුකා වා ඉත්තරක්ඛණා වා යෙ හි කෙචි භවා. **සබ්බධීති** උද්ධං අධො තිරියන්ති ආදිවිභාගෙන සබ්බත්ථ. **සබ්බත්ථතායාති** සග්ගාපායමනුස්සාදිවිභාගෙන. **සබ්බෙ තෙතිආදීසු** සබ්බෙපි තෙ භවා රූපවෙදනාදිධම්මා හුත්වා අභාවට්ඨෙන **අනිච්චා,** උදයබ්බයපටිපීළිතත්තා **දුක්ඛා,** ජරාය මරණෙන චාති ද්විධා විපරිණාමෙතබ්බතාය **විපරිණාමධම්මා. ඉති**සද්දො ආදිඅත්ථො පකාරත්ථො වා, තෙන අනත්තලක්ඛණම්පි සඞ්ගහෙත්වා අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා, විපරිණාමධම්මතාය වා අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තාති වුත්තා.

එවං ලක්ඛණත්තයපටිවිජ්ඣනාකාරෙන **එතං** භවසඞ්ඛාතං ඛන්ධපඤ්චකං **යථාභූතං** අවිපරීතං **සම්මප්පඤ්ඤාය** සම්මා ඤායෙන විපස්සනාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය **පස්සතො** පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන පටිවිජ්ඣතො ‘‘භවො

නිච්චො''ති ආදිනයප්පවත්තා භවෙසු **තණ්හා පහීයති,** අග්ගමග්ගප්පත්තිසමකාලමෙව අනවසෙසං නිරුජ්ඣති, උච්ඡෙදදිට්ඨියා සබ්බසො පහීනත්තා **විභවං** විච්ඡෙදං **නාභිනන්දති** න පත්ථෙති. එවංභූතස්ස තස්ස යා කාමතණ්හාදිවසෙන අට්ඨසතභෙදා අවත්ථාදිවිභාගෙන අනන්තභෙදා ච, තාසං **සබ්බසො** සබ්බප්පකාරෙන **තණ්හානං ඛයා** පහානා, තදෙකට්ඨතාය සබ්බස්සපි සංකිලෙසපක්ඛස්ස **අසෙසං** නිස්සෙසං **විරාගෙන** අරියමග්ගෙන යො අනුප්පාදනිරොධො, තං **නිබ්බානන්ති.**

එවං තණ්හාය පහානමුඛෙන සඋපාදිසෙසනිබ්බානං දස්සෙත්වා ඉදානි අනුපාදිසෙසනිබ්බානං දස්සෙන්තො **''තස්ස නිබ්බුතස්සා''**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යො සො සබ්බසො තණ්හානං ඛයා කිලෙසපරිනිබ්බානෙන නිබ්බුතො වුත්තනයෙන භින්නකිලෙසො ඛීණාසවභික්ඛු, **තස්ස නිබ්බුතස්ස භික්ඛුනො අනුපාදා** උපාදානාභාවතො කිලෙසාභිසඞ්ඛාරමාරානං වා අග්ගහණතො **පුනබ්භවො න හොති,** ආයතිං පටිසන්ධිවසෙන උපපත්තිභවො නත්ථි. එවංභූතෙන ච තෙන **අභිභූතො මාරො,** අරියමග්ගක්ඛණෙ කිලෙසමාරො අභිසඞ්ඛාරමාරො දෙවපුත්තමාරො ච චරිමකචිත්තක්ඛණෙ ඛන්ධමාරො මච්චුමාරො චාති පඤ්චවිධො මාරො අභිභූතො පරාජිතො, පුන සීසං උක්ඛිපිතුං අප්පදානෙන නිබ්බිසෙවනො කතො, යතො තෙන විජිතො සඞ්ගාමො මාරෙහි තත්ථ තත්ථ පවත්තිතො. එවං **විජිතසඞ්ගාමො** පන ඉට්ඨාදීසු සබ්බෙසු විකාරාභාවෙන තාදිලක්ඛණප්පත්තියා **තාදී** අරහා **සබ්බභවානි** යථාවුත්තභෙදෙ සබ්බෙපි භවෙ **උපච්චගා** සමතික්කන්තො, න යත්ථ කත්ථචි සඞ්ඛං උපෙති, අඤ්ඤදත්ථු අනුපාදානො විය ජාතවෙදො පරිනිබ්බානතො උද්ධං අපඤ්ඤත්තිකොව හොතීති. ඉති භගවා ඉමං මහාඋදානං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා කූටං ගහෙත්වා නිට්ඨපෙසි.

දසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච නන්දවග්ගවණ්ණනා.

4. මෙඝියවග්ගො

1. මෙඝියසුත්තවණ්ණනා

31. මෙඝියවග්ගස්ස පඨමෙ **චාලිකායන්ති** එවං නාමකෙ නගරෙ. තස්ස කිර නගරස්ස ද්වාරට්ඨානං මුඤ්චිත්වා සමන්තතො චලපඞ්කං හොති, තං චලපඞ්කං නිස්සාය ඨිතත්තා ඔලොකෙන්තානං චලමානං විය උපට්ඨාති, තස්මා ‘‘චාලිකා’’ති වුච්චති. **චාලිකෙ පබ්බතෙති** තස්ස නගරස්ස අවිදූරෙ එකො පබ්බතො, සොපි සබ්බසෙතත්තා කාළපක්ඛඋපොසථෙ ඔලොකෙන්තානං චලමානො විය උපට්ඨාති, තස්මා ‘‘චාලිකපබ්බතො’’ති සඞ්ඛං ගතො. තත්ථ භගවතො මහන්තං විහාරං කාරයිංසු, භගවා තදා තං නගරං ගොචරගාමං කත්වා තස්මිං චාලිකපබ්බතමහාවිහාරෙ විහරති. තෙන වුත්තං – ‘‘චාලිකායං විහරති චාලිකෙ පබ්බතෙ’’ති. **මෙඝියොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. **උපට්ඨාකො හොතීති** පරිචාරකො හොති. භගවතො හි පඨමබොධියං උපට්ඨාකා අනිබද්ධා අහෙසුං, එකදා නාගසමාලො, එකදා නාගිතො, එකදා උපවානො, එකදා සුනක්ඛත්තො, තදාපි මෙඝියත්ථෙරොව උපට්ඨාකො. තෙනාහ – ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා මෙඝියො භගවතො උපට්ඨාකො හොතී’’ති.

ජන්තුගාමන්ති එවං නාමකං තස්සෙව විහාරස්ස අපරං ගොචරගාමං. ‘‘ජත්තුගාම’’න්තිපි පාඨො. **කිමිකාළායාති** කාළකිමීනං බහුලතාය ‘‘කිමිකාළා’’ති ලද්ධනාමාය නදියා. **ජඞ්ඝවිහාරන්ති** චිරනිසජ්ජාය ජඞ්ඝාසු උප්පන්නකිලමථවිනොදනත්ථං විචරණං. **පාසාදිකන්ති** අවිරළරුක්ඛතාය සිනිද්ධපත්තතාය ච පස්සන්තානං පසාදමාවහතීති පාසාදිකං. සන්දච්ඡායතාය මනුඤ්ඤභූමිභාගතාය ච **මනුඤ්ඤං**. අන්තො පවිට්ඨානං පීතිසොමනස්සජනනට්ඨෙන චිත්තං රමෙතීති **රමණීයං. අලන්ති** පරියත්තං, යුත්තන්තිපි අත්ථො. **පධානත්ථිකස්සාති** යොගෙන භාවනාය අත්ථිකස්ස. **පධානායාති** සමණධම්මකරණාය. **ආගච්ඡෙය්‍යාහන්ති** ආගච්ඡෙය්‍යං අහං. ථෙරෙන කිර පුබ්බෙ තං ඨානං අනුපටිපාටියා පඤ්ච ජාතිසතානි රඤ්ඤා එව සතා අනුභූතං උය්‍යානං අහොසි, තෙනස්ස දිට්ඨමත්තෙයෙව තත්ථ විහරිතුං චිත්තං නමි. **ආගමෙහි තාවාති** සත්ථා ථෙරස්ස වචනං සුත්වා උපධාරෙන්තො ‘‘න තාවස්ස ඤාණං පරිපාකං ගත’’න්ති ඤත්වා පටික්ඛිපන්තො එවමාහ . **එකකම්හි තාවාති** ඉදං පනස්ස ‘‘එවමයං ගන්ත්වාපි කම්මෙ අනිප්ඵජ්ජමානෙ නිරාසඞ්කො හුත්වා පෙමවසෙන පුන ආගච්ඡිස්සතී’’ති චිත්තමද්දවජනනත්ථං ආහ. **යාව අඤ්ඤොපි කොචි භික්ඛු ආගච්ඡතීති** අඤ්ඤො කොචි භික්ඛු මම සන්තිකං යාව ආගච්ඡති, තාව ආගමෙහීති අත්ථො. ‘‘කොචි භික්ඛු දිස්සතී’’තිපි පාඨො. ‘‘ආගච්ඡතූ’’තිපි පඨන්ති, තථා ‘‘දිස්සතූ’’ති.

නත්ථි කිඤ්චි උත්තරි කරණීයන්ති චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාදීනං සොළසන්නං කිච්චානං කතත්තා, අභිසම්බොධියා වා අධිගතත්තා තතො අඤ්ඤං උත්තරි කරණීයං නාම නත්ථි. **නත්ථි කතස්ස වා පතිචයොති** කතස්ස වා පුන පතිචයොපි නත්ථි. න හි භාවිතමග්ගො පුන භාවීයති, පහීනකිලෙසානං වා පුන පහානෙන කිච්චං අත්ථි. **අත්ථි කතස්ස පතිචයොති** මය්හං සන්තානෙ නිප්ඵාදිතස්ස සීලාදිධම්මස්ස අරියමග්ගස්ස අනධිගතත්තා තදත්ථං පුන වඩ්ඪනසඞ්ඛාතො පතිචයො අත්ථි, ඉච්ඡිතබ්බොති අත්ථො. **පධානන්ති ඛො මෙඝිය වදමානං කින්ති වදෙය්‍යාමාති** ‘‘සමණධම්මං කරොමී’’ති තං වදමානං මයං අඤ්ඤං කිං නාම වදෙය්‍යාම?

දිවාවිහාරං නිසීදීති දිවාවිහාරත්ථාය නිසීදි. නිසින්නො ච යස්මිං මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ පුබ්බෙ අනුපටිපාටියා පඤ්ච ජාතිසතානි රාජා හුත්වා උය්‍යානකීළං කීළන්තො විවිධනාටකපරිවාරො නිසින්නපුබ්බො, තස්මිංයෙව ඨානෙ නිසීදි. අථස්ස නිසින්නකාලතො පට්ඨාය සමණභාවො විගතො විය අහොසි, රාජවෙසං ගහෙත්වා නාටකපරිවාරපරිවුතො සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසින්නො විය ජාතො. අථස්ස තං සම්පත්තිං අස්සාදයතො කාමවිතක්කො උදපාදි. සො තස්මිංයෙව ඛණෙ සහොඩ්ඩං ගහිතෙ ද්වෙ චොරෙ ආනෙත්වා පුරතො ඨපිතෙ විය අද්දස. තෙසු එකස්ස වධං ආණාපනවසෙන බ්‍යාපාදවිතක්කො උප්පජ්ජි, එකස්ස බන්ධනං ආණාපනවසෙන විහිංසාවිතක්කො, එවං සො ලතාජාලෙන රුක්ඛො විය මධුමක්ඛිකාහි මධුඝාතකො විය ච අකුසලවිතක්කෙහි පරික්ඛිත්තො සම්පරිකිණ්ණො අහොසි. තං සන්ධාය **‘‘අථ ඛො ආයස්මතො මෙඝියස්සා’’**තිආදි වුත්තං.

අච්ඡරියං වත භොති ගරහණච්ඡරියං නාම කිරෙතං යථා ආයස්මා ආනන්දො භගවතො වලියගත්තං දිස්වා අවොච ‘‘අච්ඡරියං, භන්තෙ, අබ්භුතං, භන්තෙ’’ති (සං. නි. 5.511). අපරෙ පන ‘‘තස්මිං සමයෙ පුප්ඵඵලපල්ලවාදීසු ලොභවසෙන කාමවිතක්කො, ඛරස්සරානං පක්ඛිආදීනං සද්දස්සවනෙන බ්‍යාපාදවිතක්කො, ලෙඩ්ඩුආදීහි තෙසං පටිබාහනාධිප්පායෙන විහිංසාවිතක්කො, ‘ඉධෙවාහං වසෙය්‍ය’න්ති තත්ථ සාපෙක්ඛතාවසෙන කාමවිතක්කො, වනචරකෙ තත්ථ තත්ථ දිස්වා තෙසු චිත්තදුබ්භනෙන බ්‍යාපාදවිතක්කො, තෙසං විහෙඨනාධිප්පායෙන විහිංසාවිතක්කො තස්ස උප්පජ්ජී’’තිපි වදන්ති. යථා වා තථා වා තස්ස මිච්ඡාවිතක්කුප්පත්තියෙව අච්ඡරියකාරණං. **අන්වාසත්තාති** අනුලග්ගා වොකිණ්ණා. අත්තනි ගරුම්හි ච එකත්තෙපි බහුවචනං දිස්සති. ‘‘අනුසන්තො’’තිපි පාඨො.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති එවං මිච්ඡාවිතක්කෙහි සම්පරිකිණ්ණො කම්මට්ඨානසප්පායං කාතුං අසක්කොන්තො ‘‘ඉදං වත දිස්වා දීඝදස්සී භගවා පටිසෙධෙසී’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා ‘‘ඉමං කාරණං දසබලස්ස ආරොචෙස්සාමී’’ති නිසින්නාසනතො වුට්ඨාය යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. උපසඞ්කමිත්වා ච **‘‘ඉධ මය්හං, භන්තෙ’’**තිආදිනා අත්තනො පවත්තිං ආරොචෙසි.

තත්ථ **යෙභුය්‍යෙනාති** බහුලං අභික්ඛණං. **පාපකාති** ලාමකා. **අකුසලාති** අකොසල්ලසම්භූතා. දුග්ගතිසම්පාපනට්ඨෙන වා පාපකා, කුසලපටිපක්ඛතාය අකුසලා. විතක්කෙති ඌහති ආරම්මණං චිත්තං අභිනිරොපෙතීති විතක්කො, කාමසහගතො විතක්කො **කාමවිතක්කො,** කිලෙසකාමසම්පයුත්තො වත්ථුකාමාරම්මණො විතක්කොති අත්ථො. බ්‍යාපාදසහගතො විතක්කො **බ්‍යාපාදවිතක්කො**. විහිංසාසහගතො විතක්කො **විහිංසාවිතක්කො**. තෙසු කාමානං අභිනන්දනවසෙන පවත්තො නෙක්ඛම්මපටිපක්ඛො කාමවිතක්කො, ‘‘ඉමෙ සත්තා හඤ්ඤන්තු වා විනස්සන්තු වා මා වා අහෙසු’’න්ති සත්තෙසු සම්පදුස්සනවසෙන පවත්තො මෙත්තාපටිපක්ඛො බ්‍යාපාදවිතක්කො, පාණිලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි සත්තානං විහෙඨෙතුකාමතාවසෙන පවත්තො කරුණාපටිපක්ඛො විහිංසාවිතක්කො.

කස්මා පනස්ස භගවා තත්ථ ගමනං අනුජානි? ‘‘අනනුඤ්ඤාතොපි චායං මං ඔහාය ගච්ඡිස්සතෙව, ‘පරිවාරකාමතාය මඤ්ඤෙ භගවා ගන්තුං න දෙතී’ති චස්ස සියා අඤ්ඤථත්තං. තදස්ස දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තෙය්‍යා’’ති අනුජානි.

එවං තස්මිං අත්තනො පවත්තිං ආරොචෙත්වා නිසින්නෙ අථස්ස භගවා සප්පායං ධම්මං දෙසෙන්තො **‘‘අපරිපක්කාය, මෙඝිය, චෙතොවිමුත්තියා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **අපරිපක්කායාති** පරිපාකං අප්පත්තාය. **චෙතොවිමුත්තියාති** කිලෙසෙහි චෙතසො විමුත්තියා. පුබ්බභාගෙ හි තදඞ්ගවසෙන චෙව වික්ඛම්භනවසෙන ච කිලෙසෙහි චෙතසො විමුත්ති හොති, අපරභාගෙ සමුච්ඡෙදවසෙන චෙව පටිපස්සද්ධිවසෙන ච. සායං විමුත්ති හෙට්ඨා විත්ථාරතො කථිතාව, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. තත්ථ විමුත්තිපරිපාචනීයෙහි ධම්මෙහි ආසයෙ පරිපාචිතෙ පබොධිතෙ විපස්සනාය මග්ගගබ්භං ගණ්හන්තියා පරිපාකං ගච්ඡන්තියා චෙතොවිමුත්ති පරිපක්කා නාම හොති, තදභාවෙ අපරිපක්කා.

කතමෙ පන විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා? සද්ධින්ද්‍රියාදීනං විසුද්ධිකරණවසෙන පන්නරස ධම්මා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘අස්සද්ධෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සද්ධෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, පසාදනීයෙ සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සද්ධින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති.
>
> ‘‘කුසීතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, ආරද්ධවීරියෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සම්මප්පධානෙ පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි වීරියින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති.
>
> ‘‘මුට්ඨස්සතී පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, උපට්ඨිතස්සතී පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සතිපට්ඨානෙ පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සතින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති.
>
> ‘‘අසමාහිතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සමාහිතෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, ඣානවිමොක්ඛෙ පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි සමාධින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති.
>
> ‘‘දුප්පඤ්ඤෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ඤවන්තෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, ගම්භීරඤාණචරියං පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි පඤ්ඤින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති.
>
> ‘‘ඉති ඉමෙ පඤ්ච පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ච පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, පඤ්ච සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛතො – ඉමෙහි පන්නරසහි ආකාරෙහි, ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි විසුජ්ඣන්තී’’ති (පටි. ම. 1.185).

අපරෙපි පන්නරස ධම්මා විමුත්තිපරිපාචනීයා – සද්ධාපඤ්චමානි ඉන්ද්‍රියානි, අනිච්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අනත්තසඤ්ඤා පහානසඤ්ඤා විරාගසඤ්ඤාති ඉමා පඤ්ච නිබ්බෙධභාගියා සඤ්ඤා, කල්‍යාණමිත්තතා සීලසංවරො අභිසල්ලෙඛතා වීරියාරම්භො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤාති. තෙසු විනෙය්‍යදමනකුසලො සත්ථා විනෙය්‍යස්ස මෙඝියත්ථෙරස්ස අජ්ඣාසයවසෙන ඉධ කල්‍යාණමිත්තතාදයො විමුත්තිපරිපාචනීයෙ ධම්මෙ දස්සෙන්තො **‘‘පඤ්ච ධම්මා පරිපාකාය සංවත්තන්තී’’**ති වත්වා තෙ විත්ථාරෙන්තො **‘‘ඉධ, මෙඝිය, භික්ඛු කල්‍යාණමිත්තො හොතී’’**තිආදිමාහ.

තත්ථ **කල්‍යාණමිත්තොති** කල්‍යාණො භද්දො සුන්දරො මිත්තො එතස්සාති කල්‍යාණමිත්තො. යස්ස සීලාදිගුණසම්පන්නො ‘‘අඝස්ස ඝාතා, හිතස්ස විධාතා’’ති එවං සබ්බාකාරෙන උපකාරො මිත්තො හොති, සො පුග්ගලො කල්‍යාණමිත්තොව. යථාවුත්තෙහි කල්‍යාණපුග්ගලෙහෙව සබ්බිරියාපථෙසු සහ අයති පවත්තති, න විනා තෙහීති **කල්‍යාණසහායො.** කල්‍යාණපුග්ගලෙසු එව චිත්තෙන චෙව කායෙන ච නින්නපොණපබ්භාරභාවෙන පවත්තතීති **කල්‍යාණසම්පවඞ්කො**. පදත්තයෙන කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගෙ ආදරං උප්පාදෙති.

තත්‍රිදං කල්‍යාණමිත්තලක්ඛණං – ඉධ කල්‍යාණමිත්තො සද්ධාසම්පන්නො හොති සීලසම්පන්නො සුතසම්පන්නො චාගසම්පන්නො වීරියසම්පන්නො සතිසම්පන්නො සමාධිසම්පන්නො පඤ්ඤාසම්පන්නො. තත්ථ සද්ධාසම්පත්තියා සද්දහති තථාගතස්ස බොධිං කම්මඵලඤ්ච, තෙන සම්මාසම්බොධිහෙතුභූතං සත්තෙසු හිතෙසිතං න පරිච්චජති. සීලසම්පත්තියා සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො හොති මනාපො ගරු භාවනීයො චොදකො පාපගරහී වත්තා වචනක්ඛමො, සුතසම්පත්තියා සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදිපටිසංයුත්තානං ගම්භීරානං කථානං කත්තා හොති, චාගසම්පත්තියා අප්පිච්ඡො හොති සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො අසංසට්ඨො, වීරියසම්පත්තියා ආරද්ධවීරියො හොති සත්තානං හිතප්පටිපත්තියා, සතිසම්පත්තියා උපට්ඨිතස්සති හොති, සමාධිසම්පත්තියා අවික්ඛිත්තො හොති සමාහිතචිත්තො, පඤ්ඤාසම්පත්තියා අවිපරීතං ජානාති. සො සතියා කුසලානං ධම්මානං ගතියො සමන්වෙසමානො පඤ්ඤාය සත්තානං හිතාහිතං යථාභූතං ජානිත්වා, සමාධිනා තත්ථ එකග්ගචිත්තො හුත්වා, වීරියෙන සත්තෙ අහිතා නිසෙධෙත්වා හිතෙ නියොජෙති. තෙනාහ –

‘‘පියො ගරු භාවනීයො, වත්තා ච වචනක්ඛමො;
ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා, නො චට්ඨානෙ නියොජයෙ’’ති. (අ. නි. 7.37);

අයං පඨමො ධම්මො පරිපාකාය සංවත්තතීති, අයං කල්‍යාණමිත්තතාසඞ්ඛාතො බ්‍රහ්මචරියවාසස්ස ආදිභාවතො, සබ්බෙසඤ්ච කුසලානං ධම්මානං බහුකාරතාය පධානභාවතො ච ඉමෙසු පඤ්චසු ධම්මෙසු ආදිතො වුත්තත්තා පඨමො අනවජ්ජධම්මො අවිසුද්ධානං සද්ධාදීනං විසුද්ධිකරණවසෙන චෙතොවිමුත්තියා පරිපාකාය සංවත්තති. එත්ථ ච කල්‍යාණමිත්තස්ස බහුකාරතා පධානතා ච ‘‘උපඩ්ඪමිදං, භන්තෙ, බ්‍රහ්මචරියස්ස යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා’’ති වදන්තං ධම්මභණ්ඩාගාරිකං, ‘‘මා හෙවං, ආනන්දා’’ති ද්වික්ඛත්තුං පටිසෙධෙත්වා, ‘‘සකලමෙව හිදං, ආනන්ද, බ්‍රහ්මචරියං, යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා කල්‍යාණසහායතා’’තිආදිසුත්තපදෙහි (සං. නි. 1.129; 5.2) වෙදිතබ්බා.

පුන චපරන්ති පුන ච අපරං ධම්මජාතං. **සීලවාති** එත්ථ කෙනට්ඨෙන සීලං? සීලනට්ඨෙන සීලං. කිමිදං සීලනං නාම? සමාධානං, කායකම්මාදීනං සුසීල්‍යවසෙන අවිප්පකිණ්ණතාති අත්ථො. අථ වා උපධාරණං, ඣානාදිකුසලානං ධම්මානං පතිට්ඨානවසෙන ආධාරභාවොති අත්ථො. තස්මා සීලෙති සීලතීති වා සීලං. අයං තාව සද්දලක්ඛණනයෙන සීලත්ථො. අපරෙ පන ‘‘සිරට්ඨො සීතලට්ඨො සීලට්ඨො සංවරට්ඨො’’ති නිරුත්තිනයෙන අත්ථං වණ්ණෙන්ති. තයිදං පාරිපූරිතො අතිසයතො වා සීලං අස්ස අත්ථීති සීලවා, සීලසම්පන්නොති අත්ථො.

යථා ච සීලවා හොති සීලසම්පන්නො, තං දස්සෙතුං **‘‘පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **පාතිමොක්ඛ**න්ති සික්ඛාපදසීලං. තඤ්හි යො නං පාති රක්ඛති, තං මොක්ඛෙති මොචෙති ආපායිකාදීහි දුක්ඛෙහීති පාතිමොක්ඛං. සංවරණං සංවරො, කායවාචාහි අවීතික්කමො. පාතිමොක්ඛමෙව සංවරො පාතිමොක්ඛසංවරො, තෙන සංවුතො පිහිතකායවාචොති පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො, ඉදමස්ස තස්මිං සීලෙ පතිට්ඨිතභාවපරිදීපනං. **විහරතීති** තදනුරූපවිහාරසමඞ්ගිභාවපරිදීපනං. **ආචාරගොචරසම්පන්නොති** හෙට්ඨා පාතිමොක්ඛසංවරස්ස, උපරි විසෙසානං යොගස්ස ච උපකාරකධම්මපරිදීපනං. **අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවීති** පාතිමොක්ඛසීලතො අච්චවනධම්මතාපරිදීපනං. **සමාදායාති** සික්ඛාපදානං අනවසෙසතො ආදානපරිදීපනං. **සික්ඛතීති** සික්ඛාය සමඞ්ගිභාවපරිදීපනං. **සික්ඛාපදෙසූති** සික්ඛිතබ්බධම්මපරිදීපනං.

අපරො නයො – කිලෙසානං බලවභාවතො, පාපකිරියාය සුකරභාවතො, පුඤ්ඤකිරියාය ච දුක්කරභාවතො බහුක්ඛත්තුං අපායෙසු පතනසීලොති පාතී, පුථුජ්ජනො. අනිච්චතාය වා භවාදීසු කම්මවෙගක්ඛිත්තො ඝටීයන්තං විය අනවට්ඨානෙන පරිබ්භමනතො ගමනසීලොති පාතී, මරණවසෙන වා තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ අත්තභාවස්ස පතනසීලොති වා පාතී, සත්තසන්තානො චිත්තමෙව වා. තං පාතිනං සංසාරදුක්ඛතො මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛං. චිත්තස්ස හි විමොක්ඛෙන සත්තො ‘‘විමුත්තො’’ති වුච්චති. වුත්තඤ්හි ‘‘චිත්තවොදානා සත්තා විසුජ්ඣන්තී’’ති (සං. නි. 3.100), ‘‘අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්ත’’න්ති (මහාව. 28) ච.

අථ වා අවිජ්ජාදිහෙතුනා සංසාරෙ පතති ගච්ඡති පවත්තතීති පාතී, ‘‘අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සන්ධාවතං සංසරත’’න්ති (සං. නි. 2.124) හි වුත්තං. තස්ස පාතිනො සත්තස්ස තණ්හාදිසංකිලෙසත්තයතො මොක්ඛො එතෙනාති පාතිමොක්ඛො, ‘‘කණ්ඨෙකාලො’’තිආදීනං විය සමාසසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අථ වා පාතෙති විනිපාතෙතීති දුක්ඛෙහීති පාති, චිත්තං. වුත්තඤ්හි ‘‘චිත්තෙන නීයතී ලොකො, චිත්තෙන පරිකස්සතී’’ති (සං. නි. 1.62). තස්ස පාතිනො මොක්ඛො එතෙනාති පාතිමොක්ඛො. පතති වා එතෙන අපායදුක්ඛෙ සංසාරදුක්ඛෙ චාති පාති, තණ්හාදිසංකිලෙසා. වුත්තඤ්හි – ‘‘තණ්හා ජනෙති පුරිසං (සං. නි. 1.55-57), තණ්හාදුතියො පුරිසො’’ති (ඉතිවු. 15, 105) චාදි. තතො පාතිතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛො.

අථ වා පතති එත්ථාති පාති, ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරානි ආයතනානි. වුත්තඤ්හි – ‘‘ඡසු ලොකො සමුප්පන්නො, ඡසු කුබ්බති සන්ථව’’න්ති (සු. නි. 171). තතො ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරායතනසඞ්ඛාතපාතිතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛො. අථ වා පාතො විනිපාතො අස්ස අත්ථීති පාතී, සංසාරො. තතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛො.

අථ වා සබ්බලොකාධිපතිභාවතො ධම්මිස්සරො භගවා පතීති වුච්චති, මුච්චති එතෙනාති මොක්ඛො. පතිනො මොක්ඛො තෙන පඤ්ඤත්තත්තාති පතිමොක්ඛො, පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛො. සබ්බගුණානං වා තම්මූලභාවතො උත්තමට්ඨෙන පති ච, සො යථාවුත්තට්ඨෙන මොක්ඛො චාති පතිමොක්ඛො, පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛො. තථා හි වුත්තං ''පාතිමොක්ඛන්තිආදිමෙතං මුඛමෙත''න්ති විත්ථාරො.

අථ වා **පඉති** පකාරෙ, **අතීති** අච්චන්තත්ථෙ නිපාතො, තස්මා පකාරෙහි අච්චන්තං මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛං. ඉදඤ්හි සීලං සයං තදඞ්ගවසෙන, සමාධිසහිතං පඤ්ඤාසහිතඤ්ච වික්ඛම්භනවසෙන සමුච්ඡෙදවසෙන ච අච්චන්තං මොක්ඛෙති මොචෙතීති පාතිමොක්ඛං. පති මොක්ඛොති වා පතිමොක්ඛො, තම්හා තම්හා වීතික්කමදොසතො පච්චෙකං මොක්ඛොති අත්ථො. පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛො. මොක්ඛොති වා නිබ්බානං, තස්ස මොක්ඛස්ස පටිබිම්බභූතොති පතිමොක්ඛො. සීලසංවරො හි සූරියස්ස අරුණුග්ගමනං විය නිබ්බානස්ස උදයභූතො තප්පටිභාගො ච යථාරහං සංකිලෙසනිබ්බාපනතො. පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛො. පතිවත්තති මොක්ඛෙති දුක්ඛන්ති වා පතිමොක්ඛං, පතිමොක්ඛමෙව පාතිමොක්ඛන්ති එවං තාවෙත්ථ පාතිමොක්ඛසද්දස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සංවරති පිදහති එතෙනාති සංවරො, පාතිමොක්ඛමෙව සංවරො පාතිමොක්ඛසංවරො. අත්ථතො පන තතො තතො වීතික්කමිතබ්බතො විරතියො චෙතනා ච. තෙන පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො සමන්නාගතො පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතොති වුත්තො. වුත්තඤ්හෙතං විභඞ්ගෙ –

> ''ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො, තෙන වුච්චති පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො''ති (විභ. 511).

විහරතීති ඉරියාපථවිහාරෙන විහරති ඉරීයති වත්තති.

ආචාරගොචරසම්පන්නොති වෙළුදානාදිමිච්ඡාජීවස්ස කායපාගබ්භියාදීනඤ්ච අකරණෙන සබ්බසො අනාචාරං වජ්ජෙත්වා ''කායිකො අවීතික්කමො වාචසිකො අවීතික්කමො කායිකවාචසිකො අවීතික්කමො''ති එවං වුත්තභික්ඛුසාරුප්පආචාරසම්පත්තියා, වෙසියාදිඅගොචරං වජ්ජෙත්වා පිණ්ඩපාතාදිඅත්ථං උපසඞ්කමිතුං යුත්තට්ඨානසඞ්ඛාතෙන ගොචරෙන ච සම්පන්නත්තා ආචාරගොචරසම්පන්නො.

අපිච යො භික්ඛු සත්ථරි සගාරවො සප්පතිස්සො සබ්‍රහ්මචාරීසු සගාරවො සප්පතිස්සො හිරොත්තප්පසම්පන්නො සුනිවත්ථො සුපාරුතො පාසාදිකෙන අභික්කන්තෙන පටික්කන්තෙන ආලොකිතෙන විලොකිතෙන සමිඤ්ජිතෙන පසාරිතෙන ඉරියාපථසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ ජාගරියමනුයුත්තො සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො අසංසට්ඨො ආභිසමාචාරිකෙසු සක්කච්චකාරී ගරුචිත්තීකාරබහුලො විහරති, අයං වුච්චති ආචාරසම්පන්නො.

ගොචරො පන උපනිස්සයගොචරො ආරක්ඛගොචරො උපනිබන්ධගොචරොති තිවිධො. තත්ථ යො දසකථාවත්ථුගුණසමන්නාගතො වුත්තලක්ඛණො කල්‍යාණමිත්තො, යං නිස්සාය අසුතං සුණාති, සුතං පරියොදාපෙති, කඞ්ඛං විතරති, දිට්ඨිං උජුං කරොති, චිත්තං පසාදෙති, යඤ්ච අනුසික්ඛන්තො සද්ධාය වඩ්ඪති , සීලෙන, සුතෙන, චාගෙන, පඤ්ඤාය වඩ්ඪති, අයං වුච්චති **උපනිස්සයගොචරො**.

යො භික්ඛු අන්තරඝරං පවිට්ඨො වීථිං පටිපන්නො ඔක්ඛිත්තචක්ඛු යුගමත්තදස්සාවී චක්ඛුන්ද්‍රියසංවුතොව ගච්ඡති, න හත්ථිං ඔලොකෙන්තො, න අස්සං, න රථං, න පත්තිං, න ඉත්ථිං, න පුරිසං ඔලොකෙන්තො, න උද්ධං ඔලොකෙන්තො, න අධො ඔලොකෙන්තො, න දිසාවිදිසං පෙක්ඛමානො ගච්ඡති, අයං **ආරක්ඛගොචරො**.

උපනිබන්ධගොචරො පන චත්තාරො සතිපට්ඨානා, යත්ථ භික්ඛු අත්තනො චිත්තං උපනිබන්ධති, වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ''කො ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ගොචරො සකො පෙත්තිකො විසයො, යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා''ති (සං. නි. 5.372).

තත්ථ උපනිස්සයගොචරස්ස පුබ්බෙ වුත්තත්තා ඉතරෙසං වසෙනෙත්ථ ගොචරො වෙදිතබ්බො. ඉති යථාවුත්තාය ආචාරසම්පත්තියා, ඉමාය ච ගොචරසම්පත්තියා සමන්නාගතත්තා ආචාරගොචරසම්පන්නො.

අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවීති අප්පමත්තකත්තා අණුප්පමාණෙසු අස්සතියා අසඤ්චිච්ච ආපන්නසෙඛියඅකුසලචිත්තුප්පාදාදිභෙදෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සනසීලො. යො හි භික්ඛු පරමාණුමත්තං වජ්ජං අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සුබ්බෙධසිනෙරුපබ්බතරාජසදිසං කත්වා පස්සති, යොපි සබ්බලහුකං දුබ්භාසිතමත්තං පාරාජිකසදිසං කත්වා පස්සති, අයම්පි අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී නාම. **සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූති** යංකිඤ්චි සික්ඛාපදෙසු සික්ඛිතබ්බං, තං සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අනවසෙසං සම්මා ආදියිත්වා සික්ඛති, පවත්තති පරිපූරෙතීති අත්ථො.

අභිසල්ලෙඛිකාති අතිවිය කිලෙසානං සල්ලෙඛනී, තෙසං තනුභාවාය පහානාය යුත්තරූපා. **චෙතොවිවරණසප්පායා**ති චෙතසො පටිච්ඡාදකානං නීවරණානං දූරීභාවකරණෙන චෙතොවිවරණසඞ්ඛාතානං සමථවිපස්සනානං සප්පායා, සමථවිපස්සනාචිත්තස්සෙව වා විවරණාය පාකටීකරණාය වා සප්පායා උපකාරිකාති චෙතොවිවරණසප්පායා.

ඉදානි යෙන නිබ්බිදාදිආවහනෙන අයං කථා අභිසල්ලෙඛිකා චෙතොවිවරණසප්පායා ච නාම හොති, තං දස්සෙතුං **''එකන්තනිබ්බිදායා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එකන්තනිබ්බිදායා**ති එකංසෙනෙව වට්ටදුක්ඛතො නිබ්බින්දනත්ථාය. **විරාගාය නිරොධායා**ති තස්සෙව විරජ්ජනත්ථාය ච නිරුජ්ඣනත්ථාය ච. **උපසමායා**ති සබ්බකිලෙසූපසමාය. **අභිඤ්ඤායා**ති සබ්බස්සාපි අභිඤ්ඤෙය්‍යස්ස අභිජානනාය. **සම්බොධායා**ති චතුමග්ගසම්බොධාය. **නිබ්බානායා**ති අනුපාදිසෙසනිබ්බානාය. එතෙසු හි ආදිතො තීහි පදෙහි විපස්සනා වුත්තා, ද්වීහි මග්ගො, ද්වීහි නිබ්බානං වුත්තං. සමථවිපස්සනා ආදිං කත්වා නිබ්බානපරියොසානො අයං සබ්බො උත්තරිමනුස්සධම්මො දසකථාවත්ථුලාභිනො සිජ්ඣතීති දස්සෙති.

ඉදානි තං කථං විභජිත්වා දස්සෙන්තො **''අප්පිච්ඡකථා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **අප්පිච්ඡො**ති න ඉච්ඡො, තස්ස කථා අප්පිච්ඡකථා, අප්පිච්ඡභාවප්පටිසංයුත්තා කථා වා අප්පිච්ඡකථා. එත්ථ ච අත්‍රිච්ඡො පාපිච්ඡො මහිච්ඡො අප්පිච්ඡොති ඉච්ඡාවසෙන චත්තාරො පුග්ගලා. තෙසු අත්තනා යථාලද්ධෙන ලාභෙන අතිත්තො උපරූපරි ලාභං ඉච්ඡන්තො **අත්‍රිච්ඡො** නාම. යං සන්ධාය වුත්තං –

''චතුබ්භි අට්ඨජ්ඣගමා, අට්ඨාහි චාපි සොළස;
සොළසාහි ච ද්වත්තිංස, අත්‍රිච්ඡං චක්කමාසදො;
ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස, චක්කං භමති මත්ථකෙ''ති. (ජා. 1.5.103);

''අත්‍රිච්ඡා අතිලොභෙන, අතිලොභමදෙන වා''ති ච. (ජා. 1.2.168);

ලාභසක්කාරසිලොකනිකාමයතාය අසන්තගුණසම්භාවනාධිප්පායො **පාපිච්ඡො**. යං සන්ධාය වුත්තං –

''තත්ථ කතමා කුහනා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස පච්චයප්පටිසෙවනසඞ්ඛාතෙන වා සාමන්තජප්පිතෙන වා ඉරියාපථස්ස වා අට්ඨපනා''තිආදි (විභ. 861).

සන්තගුණසම්භාවනාධිප්පායො පටිග්ගහණෙ අමත්තඤ්ඤූ **මහිච්ඡො**. යං සන්ධාය වුත්තං –

''ඉධෙකච්චො සද්ධො සමානො 'සද්ධොති මං ජනො ජානාතූ'ති ඉච්ඡති, සීලවා සමානො 'සීලවාති මං ජනො ජානාතූ'ති ඉච්ඡතී''තිආදි (විභ. 851).

දුත්තප්පියතාය හිස්ස විජාතමාතාපි චිත්තං ගහෙතුං න සක්කොති. තෙනෙතං වුච්චති –

''අග්ගික්ඛන්ධො සමුද්දො ච, මහිච්ඡො චාපි පුග්ගලො;
සකටෙහි පච්චයෙ දෙන්තු, තයොපෙතෙ අතප්පියා''ති.

එතෙ පන අත්‍රිච්ඡතාදයො දොසෙ ආරකා පරිවජ්ජෙත්වා සන්තගුණනිගූහනාධිප්පායො පටිග්ගහණෙ ච මත්තඤ්ඤූ අප්පිච්ඡො. සො අත්තනි විජ්ජමානම්පි ගුණං පටිච්ඡාදෙතුකාමතාය සද්ධො සමානො ''සද්ධොති මං ජනො ජානාතූ''ති න ඉච්ඡති, සීලවා, බහුස්සුතො, පවිවිත්තො, ආරද්ධවීරියො, උපට්ඨිතස්සති, සමාහිතො, පඤ්ඤවා සමානො ''පඤ්ඤවාති මං ජනො ජානාතූ''ති න ඉච්ඡති.

ස්වායං පච්චයප්පිච්ඡො ධුතඞ්ගප්පිච්ඡො පරියත්තිඅප්පිච්ඡො අධිගමප්පිච්ඡොති චතුබ්බිධො. තත්ථ **චතූසු පච්චයෙසු අප්පිච්ඡො** පච්චයදායකං දෙය්‍යධම්මං අත්තනො ථාමඤ්ච ඔලොකෙත්වා සචෙපි හි දෙය්‍යධම්මො බහු හොති, දායකො අප්පං දාතුකාමො, දායකස්ස වසෙන අප්පමෙව ගණ්හාති. දෙය්‍යධම්මො චෙ අප්පො, දායකො බහුං දාතුකාමො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසෙන අප්පමෙව ගණ්හාති. දෙය්‍යධම්මොපි චෙ බහු, දායකොපි බහුං දාතුකාමො, අත්තනො ථාමං ඤත්වා පමාණයුත්තමෙව ගණ්හාති. එවරූපො හි භික්ඛු අනුප්පන්නං ලාභං උප්පාදෙති, උප්පන්නං ලාභං ථාවරං කරොති, දායකානං චිත්තං ආරාධෙති. ධුතඞ්ගසමාදානස්ස පන අත්තනි අත්ථිභාවං න ජානාපෙතුකාමො **ධුතඞ්ගප්පිච්ඡො**. යො අත්තනො බහුස්සුතභාවං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං **පරියත්තිඅප්පිච්ඡො**. යො පන සොතාපන්නාදීසු අඤ්ඤතරො හුත්වා සබ්‍රහ්මචාරීනම්පි අත්තනො සොතාපන්නාදිභාවං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං **අධිගමප්පිච්ඡො**. එවමෙතෙසං අප්පිච්ඡානං යා අප්පිච්ඡතා, තස්සා සද්ධිං සන්දස්සනාදිවිධිනා අනෙකාකාරවොකාරආනිසංසවිභාවනවසෙන, තප්පටිපක්ඛස්ස අත්‍රිච්ඡාදිභෙදස්ස ඉච්ඡාචාරස්ස ආදීනවවිභාවනවසෙන ච පවත්තා කථා **අප්පිච්ඡකථා**.

සන්තුට්ඨිකථාති එත්ථ **සන්තුට්ඨී**ති සකෙන අත්තනා ලද්ධෙන තුට්ඨි සන්තුට්ඨි. අථ වා විසමං පච්චයිච්ඡං පහාය සමං තුට්ඨි, සන්තුට්ඨි. සන්තෙන වා විජ්ජමානෙන තුට්ඨි සන්තුට්ඨි. වුත්තඤ්චෙතං –

''අතීතං නානුසොචන්තො, නප්පජප්පමනාගතං;
පච්චුප්පන්නෙන යාපෙන්තො, සන්තුට්ඨොති පවුච්චතී''ති.

සම්මා වා ඤායෙන භගවතා අනුඤ්ඤාතවිධිනා පච්චයෙහි තුට්ඨි සන්තුට්ඨි. අත්ථතො ඉතරීතරපච්චයසන්තොසො , සො ද්වාදසවිධො හොති. කථං ? චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො, යථාබලසන්තොසො, යථාසාරුප්පසන්තොසොති තිවිධො, එවං පිණ්ඩපාතාදීසු.

තත්‍රායං පභෙදවණ්ණනා – ඉධ භික්ඛු චීවරං ලභති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස චීවරෙ **යථාලාභසන්තොසො**. අථ පන පකතිදුබ්බලො වා හොති ආබාධජරාභිභූතො වා, ගරුං චීවරං පාරුපන්තො කිලමති, සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස චීවරෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො පට්ටචීවරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ඝචීවරං ලභිත්වා ''ඉදං ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං, ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං දුබ්බලානං, ඉදං අප්පලාභීනං වා හොතූ''ති තෙසං දත්වා අත්තනා සඞ්කාරකූටාදිතො නන්තකානි උච්චිනිත්වා සඞ්ඝාටිං කත්වා තෙසං වා පුරාණචීවරානි ගහෙත්වා ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස චීවරෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාලාභසන්තොසො**. අථ පන ආබාධිකො හොති, ලූඛං පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා ගාළ්හං රොගාතඞ්කං පාපුණාති, සො සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පායභොජනං භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාබලසන්තොසො** . අපරො භික්ඛු පණීතං පිණ්ඩපාතං ලභති, සො ''අයං පිණ්ඩපාතො චිරපබ්බජිතාදීනං අනුරූපො''ති චීවරං විය තෙසං දත්වා, තෙසං වා සන්තකං ගහෙත්වා, අත්තනා පිණ්ඩාය චරිත්වා, මිස්සකාහාරං වා පරිභුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛුනො සෙනාසනං පාපුණාති මනාපං වා අමනාපං වා අන්තමසො තිණකුටිකාපි තිණසන්ථාරකම්පි, සො තෙනෙව සන්තුස්සති, පුන අඤ්ඤං සුන්දරතරං වා පාපුණාති, තං න ගණ්හාති, අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාලාභසන්තොසො**. අථ පන ආබාධිකො හොති දුබ්බලො වා, සො බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා පකතිවිරුද්ධං වා සෙනාසනං ලභති, යත්ථස්ස වසතො අඵාසු හොති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස සන්තකෙ සප්පායසෙනාසනෙ වසිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො සුන්දරං සෙනාසනං පත්තම්පි න සම්පටිච්ඡති ''පණීතසෙනාසනං පමාදට්ඨාන''න්ති, මහාපුඤ්ඤතාය වා ලෙණමණ්ඩපකූටාගාරාදීනි පණීතසෙනාසනානි ලභති, සො තානි චීවරාදීනි විය චිරපබ්බජිතාදීනං දත්වා යත්ථ කත්ථචි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව තුස්සති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාලාභසන්තොසො**. අථ පන තෙලෙන අත්ථිකො ඵාණිතං ලභති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා, තස්ස හත්ථතො තෙලං ගහෙත්වා, භෙසජ්ජං කත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො මහාපුඤ්ඤො බහුං තෙලමධුඵාණිතාදිපණීතභෙසජ්ජං ලභති, සො තං චීවරාදීනි විය චිරපබ්බජිතාදීනං දත්වා තෙසං ආභතෙන යෙන කෙනචි භෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මුත්තහරීතකං, එකස්මිං චතුමධුරං ඨපෙත්වා ''ගණ්හථ, භන්තෙ, යදිච්ඡසී''ති වුච්චමානො සචස්ස තෙසු අඤ්ඤතරෙනපි රොගො වූපසම්මති , ''මුත්තහරීතකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිතං, පූතිමුත්තභෙසජ්ජං නිස්සාය පබ්බජ්ජා, තත්ථ තෙ යාවජීවං උස්සාහො කරණීයො''ති (මහාව. 128) වචනමනුස්සරන්තො චතුමධුරං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරීතකෙන භෙසජ්ජං කරොන්තො පරමසන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

සො එවංපභෙදො සබ්බොපි සන්තොසො සන්තුට්ඨීති පවුච්චති. තෙන වුත්තං ''අත්ථතො ඉතරීතරපච්චයසන්තොසො''ති. ඉතරීතරසන්තුට්ඨියා සද්ධිං සන්දස්සනාදිවිධිනා ආනිසංසවිභාවනවසෙන, තප්පටිපක්ඛස්ස අත්‍රිච්ඡතාදිභෙදස්ස ඉච්ඡාපකතත්තස්ස ආදීනවවිභාවනවසෙන ච පවත්තා කථා **සන්තුට්ඨිකථා**. ඉතො පරාසුපි කථාසු එසෙව නයො, විසෙසමත්තමෙව වක්ඛාම.

පවිවෙකකථාති එත්ථ කායවිවෙකො චිත්තවිවෙකො උපධිවිවෙකොති තයො විවෙකා. තෙසු එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, එකො සෙය්‍යං කප්පෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එකො පටික්කමති, එකො අභික්කමති, එකො චඞ්කමං අධිට්ඨාති, එකො චරති, එකො විහරතීති එවං සබ්බිරියාපථෙසු සබ්බකිච්චෙසු ගණසඞ්ගණිකං පහාය විවිත්තවාසො **කායවිවෙකො** නාම. අට්ඨ සමාපත්තියො පන **චිත්තවිවෙකො** නාම. නිබ්බානං **උපධිවිවෙකො** නාම. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘කායවිවෙකො ච විවෙකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාභිරතානං, චිත්තවිවෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං, උපධිවිවෙකො ච නිරුපධීනං පුග්ගලානං විසඞ්ඛාරගතාන’’න්ති (මහානි. 57).

විවෙකොයෙව පවිවෙකො, පවිවෙකප්පටිසංයුත්තා කථා **පවිවෙකකථා**.

අසංසග්ගකථාති එත්ථ සවනසංසග්ගො දස්සනසංසග්ගො සමුල්ලපනසංසග්ගො සම්භොගසංසග්ගො කායසංසග්ගොති පඤ්ච සංසග්ගා. තෙසු ඉධෙකච්චො භික්ඛු සුණාති ‘‘අසුකස්මිං ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී අභිරූපා දස්සනීයා පාසාදිකා පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතා’’ති, සො තං සුත්වා සංසීදති විසීදති, න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තති, එවං විසභාගාරම්මණසවනෙන උප්පන්නකිලෙසසන්ථවො **සවනසංසග්ගො** නාම. න හෙව ඛො භික්ඛු සුණාති, අපිච ඛො සාමං පස්සති ඉත්ථිං අභිරූපං දස්සනීයං පාසාදිකං පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතං, සො තං දිස්වා සංසීදති විසීදති, න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තති, එවං විසභාගාරම්මණදස්සනෙන උප්පන්නකිලෙසසන්ථවො **දස්සනසංසග්ගො** නාම. දිස්වා පන අඤ්ඤමඤ්ඤං ආලාපසල්ලාපවසෙන උප්පන්නො කිලෙසසන්ථවො **සමුල්ලපනසංසග්ගො** නාම. සහජග්ඝනාදීනිපි එතෙනෙව සඞ්ගණ්හාති. අත්තනො පන සන්තකං යංකිඤ්චි මාතුගාමස්ස දත්වා වා අදත්වා වා තෙන දින්නස්ස වනභඞ්ගියාදිනො පරිභොගවසෙන උප්පන්නකිලෙසසන්ථවො **සම්භොගසංසග්ගො** නාම. මාතුගාමස්ස හත්ථග්ගාහාදිවසෙන උප්පන්නකිලෙසසන්ථවො **කායසංසග්ගො** නාම. යොපි චෙස –

> ‘‘ගිහීහි සංසට්ඨො විහරති අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන සහසොකී සහනන්දී සුඛිතෙසු සුඛිතො, දුක්ඛිතෙසු දුක්ඛිතො , උප්පන්නෙසු කිච්චකරණීයෙසු අත්තනා උය්‍යොගං ආපජ්ජතී’’ති (සං. නි. 3.3; මහානි. 164) –

එවං වුත්තො අනනුලොමිකො ගිහිසංසග්ගො, යො ච සබ්‍රහ්මචාරීහිපි කිලෙසුප්පත්තිහෙතුභූතො සංසග්ගො, තං සබ්බං පහාය ය්වායං සංසාරෙ ථිරතරං සංවෙගං, සඞ්ඛාරෙසු තිබ්බං භයසඤ්ඤං, සරීරෙ පටිකූලසඤ්ඤං, සබ්බාකුසලෙසු ජිගුච්ඡාපුබ්බඞ්ගමං හිරොත්තප්පං, සබ්බකිරියාසු සතිසම්පජඤ්ඤන්ති සබ්බං පච්චුපට්ඨපෙත්වා කමලදලෙ ජලබින්දු විය සබ්බත්ථ අලග්ගභාවො, අයං සබ්බසංසග්ගප්පටිපක්ඛතාය අසංසග්ගො. තප්පටිසංයුත්තා කථා **අසංසග්ගකථා**.

වීරියාරම්භකථාති එත්ථ වීරස්ස භාවො, කම්මන්ති වා වීරියං, විධිනා ඊරයිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති වා වීරියං, වීරියඤ්ච තං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදාය ආරම්භනං වීරියාරම්භො. ස්වායං කායිකො චෙතසිකො චාති දුවිධො, ආරම්භධාතු, නික්කමධාතු, පරක්කමධාතු චාති තිවිධො; සම්මප්පධානවසෙන චතුබ්බිධො. සො සබ්බොපි යො භික්ඛු ගමනෙ උප්පන්නං කිලෙසං ඨානං පාපුණිතුං න දෙති; ඨානෙ උප්පන්නං නිසජ්ජං, නිසජ්ජාය උප්පන්නං සයනං පාපුණිතුං න දෙති, තත්ථ තත්ථෙව අජපදෙන දණ්ඩෙන කණ්හසප්පං උප්පීළෙත්වා ගණ්හන්තො විය, තිඛිණෙන අසිනා අමිත්තං ගීවාය පහරන්තො විය ච සීසං උක්ඛිපිතුං අදත්වා වීරියබලෙන නිග්ගණ්හාති, තස්සෙවං ආරද්ධවීරියස්ස වසෙන වෙදිතබ්බො. තප්පටිසංයුත්තා කථා **වීරියාරම්භකථා**.

සීලකථාදීසු දුවිධං සීලං ලොකියං ලොකුත්තරඤ්ච. තත්ථ ලොකියං පාතිමොක්ඛසංවරාදි චතුපාරිසුද්ධිසීලං, ලොකුත්තරං මග්ගසීලං ඵලසීලඤ්ච. තථා විපස්සනාය පාදකභූතා සහ උපචාරෙන අට්ඨ සමාපත්තියො ලොකියො සමාධි, මග්ගසම්පයුත්තො පනෙත්ථ ලොකුත්තරො සමාධි නාම. තථා **පඤ්ඤා**පි ලොකියා සුතමයා චින්තාමයා ඣානසම්පයුත්තා විපස්සනාඤාණඤ්ච. විසෙසතො පනෙත්ථ විපස්සනාපඤ්ඤා ගහෙතබ්බා, ලොකුත්තරා මග්ගපඤ්ඤා ඵලපඤ්ඤා ච. **විමුත්ති**පි අරියඵලවිමුත්ති නිබ්බානඤ්ච. අපරෙ පන තදඞ්ගවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදවිමුත්තිනම්පි වසෙනෙත්ථ අත්ථං වණ්ණෙන්ති. **විමුත්තිඤාණදස්සනම්**පි එකූනවීසතිවිධං පච්චවෙක්ඛණඤාණං. ඉති ඉමෙසං සීලාදීනං සද්ධිං සන්දස්සනාදිවිධිනා අනෙකාකාරවොකාරආනිසංසවිභාවනවසෙන චෙව තප්පටිපක්ඛානං දුස්සීල්‍යාදීනං ආදීනවවිභාවනවසෙන ච පවත්තා කථා, තප්පටිසංයුත්තා කථා වා **සීලාදිකථා** නාම.

එත්ථ ච ‘‘අත්තනා ච අප්පිච්ඡො හොති, අප්පිච්ඡකථඤ්ච පරෙසං කත්තා’’ති (ම. නි. 1.252; අ. නි. 10.70) ‘‘සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන චීවරෙන, ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදී’’ති (සං. නි. 2.144; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 128) ච ආදිවචනතො සයඤ්ච අප්පිච්ඡතාදිගුණසමන්නාගතෙන පරෙසම්පි තදත්ථාය හිතජ්ඣාසයෙන පවත්තෙතබ්බා තථාරූපී කථා, යා ඉධ අභිසල්ලෙඛිකාදිභාවෙන විසෙසෙත්වා වුත්තා අප්පිච්ඡකථාදීති වෙදිතබ්බා. කාරකස්සෙව හි කථා විසෙසතො අධිප්පෙතත්ථසාධිනී. තථා හි වක්ඛති ‘‘කල්‍යාණමිත්තස්සෙතං, මෙඝිය, භික්ඛුනො පාටිකඞ්ඛං…පෙ. … අකසිරලාභී’’ති.

එවරූපායාති ඊදිසාය, යථාවුත්තාය. **නිකාමලාභී**ති යථිච්ඡිතලාභී යථාරුචිලාභී, සබ්බකාලං ඉමා කථා සොතුං විචාරෙතුඤ්ච යථාසුඛං ලභන්තො. **අකිච්ඡලාභී**ති නිද්දුක්ඛලාභී. **අකසිරලාභී**ති විපුලලාභී.

ආරද්ධවීරියොති පග්ගහිතවීරියො. **අකුසලානං ධම්මානං පහානායාති** අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන අකුසලානං පාපධම්මානං පජහනත්ථාය. **කුසලානං ධම්මානන්ති** කුච්ඡිතානං සලනාදිඅත්ථෙන අනවජ්ජට්ඨෙන ච කුසලානං සහවිපස්සනානං මග්ගඵලධම්මානං. **උපසම්පදායාති** සම්පාදනාය, අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදනාය. **ථාමවාති** උස්සොළ්හිසඞ්ඛාතෙන වීරියථාමෙන සමන්නාගතො. **දළ්හපරක්කමොති** ථිරපරක්කමො අසිථිලවීරියො. **අනික්ඛිත්තධුරොති** අනොරොහිතධුරො අනොසක්කිතවීරියො.

පඤ්ඤවාති විපස්සනාපඤ්ඤාය පඤ්ඤවා. **උදයත්ථගාමිනියාති** පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයඤ්ච වයඤ්ච පටිවිජ්ඣන්තියා. **අරියායාති** වික්ඛම්භනවසෙන කිලෙසෙහි ආරකා දූරෙ ඨිතාය නිද්දොසාය. **නිබ්බෙධිකායාති** නිබ්බෙධභාගියාය. **සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති** වට්ටදුක්ඛස්ස ඛෙපනතො ''දුක්ඛක්ඛයො''ති ලද්ධනාමං අරියමග්ගං සම්මා හෙතුනා ඤායෙන ගච්ඡන්තියා.

ඉමෙසු ච පන පඤ්චසු ධම්මෙසු සීලං වීරියං පඤ්ඤා ච යොගිනො අජ්ඣත්තිකං අඞ්ගං, ඉතරද්වයං බාහිරං අඞ්ගං. තථාපි කල්‍යාණමිත්තසන්නිස්සයෙනෙව සෙසං චතුබ්බිධං ඉජ්ඣති, කල්‍යාණමිත්තස්සෙවෙත්ථ බහූපකාරතං දස්සෙන්තො සත්ථා **''කල්‍යාණමිත්තස්සෙතං, මෙඝිය, භික්ඛුනො පාටිකඞ්ඛ''**න්තිආදිනා දෙසනං වඩ්ඪෙති. තත්ථ **පාටිකඞ්ඛන්ති** එකංසෙන ඉච්ඡිතබ්බං, අවස්සංභාවීති අත්ථො. **යන්ති** කිරියාපරාමසනං. ඉදං වුත්තං හොති – ''සීලවා භවිස්සතී''ති එත්ථ යදෙතං කල්‍යාණමිත්තස්ස භික්ඛුනො සීලවන්තතාය භවනං සීලසම්පන්නත්තං, තස්ස භික්ඛුනො සීලසම්පන්නත්තා එතං තස්ස පාටිකඞ්ඛං, අවස්සංභාවී එකංසෙනෙව තස්ස තත්ථ නියොජනතොති අධිප්පායො. **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරිස්සතීති**ආදීසුපි එසෙව නයො.

එවං භගවා සදෙවකෙ ලොකෙ උත්තමකල්‍යාණමිත්තසඞ්ඛාතස්ස අත්තනො වචනං අනාදියිත්වා තං වනසණ්ඩං පවිසිත්වා තාදිසං විප්පකාරං පත්තස්ස ආයස්මතො මෙඝියස්ස කල්‍යාණමිත්තතාදිනා සකලං සාසනසම්පත්තිං දස්සෙත්වා, ඉදානිස්ස තත්ථ ආදරජාතස්ස පුබ්බෙ යෙහි කාමවිතක්කාදීහි උපද්දුතත්තා කම්මට්ඨානං න සම්පජ්ජි, තස්ස තෙසං උජුවිපච්චනීකභූතත්තා ච භාවනානයං පකාසෙත්වා, තතො පරං අරහත්තස්ස කම්මට්ඨානං ආචික්ඛන්තො, **''තෙන ච පන, මෙඝිය, භික්ඛුනා ඉමෙසු පඤ්චසු ධම්මෙසු පතිට්ඨාය චත්තාරො ධම්මා උත්තරි භාවෙතබ්බා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **තෙනාති** එවං කල්‍යාණමිත්තසන්නිස්සයෙන යථාවුත්තසීලාදිගුණසමන්නාගතෙන. තෙනෙවාහ **''ඉමෙසු පඤ්චසු ධම්මෙසු පතිට්ඨායා''**ති. **උත්තරීති** ආරද්ධතරුණවිපස්සනස්ස රාගාදිපරිස්සයා චෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙසං විසොධනත්ථං තතො උද්ධං **චත්තාරො ධම්මා භාවෙතබ්බා** උප්පාදෙතබ්බා වඩ්ඪෙතබ්බා ච.

අසුභාති එකාදසසු අසුභකම්මට්ඨානෙසු යථාරහං යත්ථ කත්ථචි අසුභභාවනා. **රාගස්ස පහානායාති** කාමරාගස්ස පජහනත්ථාය. අයමත්ථො සාලිලායකොපමාය විභාවෙතබ්බො – එකො හි පුරිසො අසිතං ගහෙත්වා කොටිතො පට්ඨාය සාලික්ඛෙත්තෙ සාලියො ලායති, අථස්ස වතිං භින්දිත්වා ගාවො පවිසිංසු. සො අසිතං ඨපෙත්වා, යට්ඨිං ආදාය, තෙනෙව මග්ගෙන ගාවො නීහරිත්වා, වතිං පාකතිකං කත්වා, පුන අසිතං ගහෙත්වා සාලියො ලායි. තත්ථ සාලික්ඛෙත්තං විය බුද්ධසාසනං දට්ඨබ්බං, සාලිලායකො විය යොගාවචරො, අසිතං විය පඤ්ඤා, ලායනකාලො විය විපස්සනාය කම්මකරණකාලො, යට්ඨි විය අසුභකම්මට්ඨානං, වති විය සංවරො , වතිං භින්දිත්වා ගාවීනං පවිසනං විය සහසා අප්පටිසඞ්ඛාය පමාදං ආගම්ම රාගස්ස උප්පජ්ජනං, අසිතං ඨපෙත්වා, යට්ඨිං ආදාය, පවිට්ඨමග්ගෙනෙව ගාවො නීහරිත්වා, වතිං පටිපාකතිකං කත්වා, පුන ඨිතට්ඨානතො පට්ඨාය සාලිලායනං විය අසුභකම්මට්ඨානෙන රාගං වික්ඛම්භෙත්වා, පුන විපස්සනාය කම්මකරණකාලොති ඉදමෙත්ථ උපමාසංසන්දනං. එවංභූතං භාවනාවිධිං සන්ධාය වුත්තං ''අසුභා භාවෙතබ්බා රාගස්ස පහානායා''ති.

මෙත්තාති මෙත්තාකම්මට්ඨානං. **බ්‍යාපාදස්ස පහානායාති** වුත්තනයෙනෙව උප්පන්නකොපස්ස පජහනත්ථාය. **ආනාපානස්සතීති** සොළසවත්ථුකා ආනාපානස්සති. **විතක්කුපච්ඡෙදායාති** වුත්තනයෙනෙව උප්පන්නානං විතක්කානං උපච්ඡෙදනත්ථාය. **අස්මිමානසමුග්ඝාතායාති** අස්මීති උප්පජ්ජනකස්ස නවවිධස්ස මානස්ස සමුච්ඡෙදනත්ථාය. **අනිච්චසඤ්ඤිනොති** හුත්වා අභාවතො උදයබ්බයවන්තතො පභඞ්ගුතො තාවකාලිකතො නිච්චප්පටිපක්ඛතො ච ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''ති (ධ. ප. 277; චූළනි. හෙමකමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 56) පවත්තඅනිච්චානුපස්සනාවසෙන අනිච්චසඤ්ඤිනො. **අනත්තසඤ්ඤා සණ්ඨාතීති** අසාරකතො අවසවත්තනතො පරතො රිත්තතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො ච ''සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති (ධ. ප. 279; චූළනි. හෙමකමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 56) එවං පවත්තා අනත්තානුපස්සනාසඞ්ඛාතා අනත්තසඤ්ඤා චිත්තෙ සණ්ඨහති, අතිදළ්හං පතිට්ඨාති. අනිච්චලක්ඛණෙ හි දිට්ඨෙ අනත්තලක්ඛණං දිට්ඨමෙව හොති. තීසු හි ලක්ඛණෙසු එකස්මිං දිට්ඨෙ ඉතරද්වයං දිට්ඨමෙව හොති. තෙන වුත්තං – **''අනිච්චසඤ්ඤිනො හි, මෙඝිය, අනත්තසඤ්ඤා සණ්ඨාතී''**ති. අනත්තලක්ඛණෙ දිට්ඨෙ අස්මීති උප්පජ්ජනකමානො සුප්පජහොව හොතීති ආහ – **''අනත්තසඤ්ඤී අස්මිමානසමුග්ඝාතං පාපුණාතී''**ති **දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිබ්බානන්ති** දිට්ඨෙයෙව ධම්මෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අපච්චයපරිනිබ්බානං පාපුණාති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන අසුභාදිභාවනානයො විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.102) වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බො.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො මෙඝියස්ස මිච්ඡාවිතක්කවොරෙහි කුසලභණ්ඩුපච්ඡෙදසඞ්ඛාතං අත්ථං ජානිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං කාමවිතක්කාදීනං අවිනොදනෙ විනොදනෙ ච ආදීනවානිසංසදීපකං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **බුද්දාති** හීනා ලාමකා. **විතක්කාති** කාමවිතක්කාදයො තයො පාපවිතක්කා. තෙ හි සබ්බවිතක්කෙහි පතිකිට්ඨතාය ඉධ බුද්දාති වුත්තා ''න ච බුද්දමාචරෙ''තිආදීසු (ඛු. පා. 9.3; සු. නි. 145) විය. **සුඛුමාති** ඤාතිවිතක්කාදයො අධිප්පෙතා. ඤාතිවිතක්කො ජනපදවිතක්කො අමරාවිතක්කො පරානුද්දයතාය පටිසංයුත්තො විතක්කො ලාභසක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තො විතක්කො අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තො විතක්කොති එතෙ හි විතක්කා කාමවිතක්කාදයො විය දාරුණා න හොන්තීති අනොළාරිකසභාවතාය සුඛුමාති වුත්තා. **අනුගතාති** චිත්තෙන අනුවත්තිතා. විතක්කෙ හි උප්පජ්ජමානෙ චිත්තං තදනුගතමෙව හොති තස්ස ආරම්මණාභිනිරොපනතො. ''අනුග්ගතා''තිපි පාළි, අනුඋට්ඨිතාති අත්ථො. **මනසො උප්පිලාවාති** චෙතසො උප්පිලාවිතත්තකරා.

එතෙ අවිද්වා මනසො විතක්කෙති එතෙ කාමවිතක්කාදිකෙ මනොවිතක්කෙ අස්සාදාදීනවනිස්සරණතො ඤාතතීරණපහානපරිඤ්ඤාහි යථාභූතං අජානන්තො. **භුරා භුරං ධාවති භන්තචිත්තොති** අප්පහීනමිච්ඡාවිතක්කත්තා අනවට්ඨිතචිත්තො ''කදාචි රූපෙ, කදාචි සද්දෙ''තිආදිනා තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ අස්සාදාදිවසෙන අපරාපරං ධාවති පරිබ්භමති. අථ වා **භුරා භුරං ධාවති භන්තචිත්තොති** අපරිඤ්ඤාතවිතක්කත්තා තන්නිමිත්තානං අවිජ්ජාතණ්හානං වසෙන පරිබ්භමනමානසො ඉධලොකතො පරලොකං ආදානනික්ඛෙපෙහි අපරාපරං ධාවති සංසරතීති අත්ථො.

එතෙ ච විද්වා මනසො විතක්කෙති එතෙ යථාවුත්තප්පභෙදෙ කාමවිතක්කාදිකෙ මනොවිතක්කෙ අස්සාදාදිතො යථාභූතං ජානන්තො. **ආතාපියොති** වීරියවා. **සංවරතීති** පිදහති. **සතිමාති** සතිසම්පන්නො. **අනුග්ගතෙති** දුල්ලභවසෙන අනුප්පන්නෙ. ඉදං වුත්තං හොති – එතෙ වුත්තප්පකාරෙ කාමවිතක්කාදිකෙ මනොවිතක්කෙ චිත්තස්ස උප්පිලාවිතහෙතුතාය මනසො උප්පිලාවෙ විද්වා විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය සම්මදෙව ජානන්තො, තස්ස සහායභූතානං සම්මාවායාමසතීනං අත්ථිතාය ආතාපියො සතිමා තෙ අරියමග්ගභාවනාය ආයතිං උප්පත්තිරහෙ අනුග්ගතෙ අනුප්පන්නෙ එව මග්ගක්ඛණෙ සංවරති, ඤාණසංවරවසෙන පිදහති, ආගමනපථං පච්ඡින්දති, එවංභූතො ච චතුසච්චප්පබොධෙන **බුද්ධො** අරියසාවකො අරහත්තාධිගමෙන **අසෙසං,** අනවසෙසං **එතෙ** කාමවිතක්කාදිකෙ **පජහාසි** සමුච්ඡින්දීති. එත්ථාපි ''අනුගතෙ''තිපි පඨන්ති. තස්සත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

පඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උද්ධතසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ **කුසිනාරායන්ති** කුසිනාරායං නාම මල්ලරාජූනං නගරෙ. **උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙති** යථා හි අනුරාධපුරස්ස ථූපාරාමො, එවං කුසිනාරාය උය්‍යානං දක්ඛිණපච්ඡිමදිසාය හොති. යථා ථූපාරාමතො දක්ඛිණද්වාරෙන නගරපවිසනමග්ගො පාචීනමුඛො ගන්ත්වා උත්තරෙන නිවත්තති, එවං උය්‍යානතො සාලපන්ති පාචීනමුඛා ගන්ත්වා උත්තරෙන නිවත්තා, තස්මා ''උපවත්තන''න්ති වුච්චති. තස්මිං උපවත්තනෙ මල්ලරාජූනං සාලවනෙ. **අරඤ්ඤකුටිකායන්ති** සාලපන්තියා අවිදූරෙ රුක්ඛගච්ඡසඤ්ඡන්නට්ඨානෙ කතා කුටිකා, තං සන්ධාය වුත්තං ''අරඤ්ඤකුටිකායං විහරන්ති''ති. තෙ පන භික්ඛූ පටිසඞ්ඛානවිරහිතා ඔස්සට්ඨවීරියා පමත්තවිහාරිනො, තෙන වුත්තං **''උද්ධතා''**තිආදි.

තත්ථ උද්ධච්චබහුලත්තා අවූපසන්තචිත්තතාය **උද්ධතා.** තුච්ඡභාවෙන මානො නළො වියාති නළො, මානසඞ්ඛාතො උග්ගතො නළො එතෙසන්ති **උන්නළා,** උග්ගතතුච්ඡමානාති අත්ථො. පත්තචීවරමණ්ඩනාදිචාපල්ලෙන සමන්නාගතත්තා බහුකතාය වා **චපලා.** ඵරුසවාචතාය මුඛෙන ඛරාති **මුඛරා.** තිරච්ඡානකථාබහුලතාය විකිණ්ණා බ්‍යාකුලා වාචා එතෙසන්ති **විකිණ්ණවාචා.** මුට්ඨා නට්ඨා සති එතෙසන්ති **මුට්ඨස්සතිනො,** සතිවිරහිතා පමාදවිහාරිනොති අත්ථො. සබ්බෙන සබ්බං සම්පජඤ්ඤාභාවතො **අසම්පජානා.** ගද්දූහනමත්තම්පි කාලං චිත්තසමාධානස්ස අභාවතො න සමාහිතාති **අසමාහිතා.** ලොලසභාවත්තා භන්තමිගසප්පටිභාගතාය **විබ්භන්තචිත්තා.** මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං අසංවරණතො අසඤ්ඤතින්ද්‍රියතාය **පාකතින්ද්‍රියා.**

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං තෙසං භික්ඛූනං උද්ධච්චාදිවසෙන පමාදවිහාරං ජානිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං පමාදවිහාරෙ අප්පමාදවිහාරෙ ච යථාක්කමං ආදීනවානිසංසවිභාවනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **අරක්ඛිතෙනාති** සතිආරක්ඛාභාවෙන අගුත්තෙන. **කායෙනාති** ඡවිඤ්ඤාණකායෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන හි රූපං දිස්වා තත්ථ නිමිත්තානුබ්‍යඤ්ජනග්ගහණවසෙන අභිජ්ඣාදිපවත්තිතො විඤ්ඤාණද්වාරස්ස සතියා අරක්ඛිතභාවතො. සොතවිඤ්ඤාණාදීසුපි එසෙව නයො. එවං ඡවිඤ්ඤාණකායස්ස අරක්ඛිතභාවං සන්ධායාහ ''අරක්ඛිතෙන කායෙනා''ති. කෙචි පන ''කායෙනා''ති අත්ථං වදන්ති, තෙසම්පි වුත්තනයෙනෙව අත්ථයොජනාය සති යුජ්ජෙය්‍ය. අපරෙ පන ''අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා''ති පඨන්ති, තෙසම්පි වුත්තනයො එව අත්ථො. **මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙනාති** සස්සතාදිමිච්ඡාභිනිවෙසදූසිතෙන. **ථීනමිද්ධාභිභූතෙනාති** චිත්තස්ස අකල්‍යතාලක්ඛණෙන ථීනෙන කායස්ස අකල්‍යතාලක්ඛණෙන මිද්ධෙන ච අජ්ඣොත්ථටෙන, තෙන කායෙන චිත්තෙනාති වා සම්බන්ධො. **වසං මාරස්ස ගච්ඡතීති** කිලෙසමාරාදිකස්ස සබ්බස්සපි මාරස්ස වසං යථාකාමකරණීයතං උපගච්ඡති, තෙසං විසයං නාතික්කමතීති අත්ථො.

ඉමාය හි ගාථාය භගවා යෙ සතිආරක්ඛාභාවෙන සබ්බසො අරක්ඛිතචිත්තා, යොනිසොමනසිකාරස්ස හෙතුභූතාය පඤ්ඤාය අභාවතො අයොනිසො උම්මුජ්ජනෙන නිච්චන්තිආදිනා විපරියෙසගාහිනො, තතො එව කුසලකිරියාය වීරියාරම්භාභාවතො කොසජ්ජාභිභූතා සංසාරවට්ටතො සීසං න උක්ඛිපිස්සන්තීති තෙසං භික්ඛූනං පමාදවිහාරගරහාමුඛෙන වට්ටං දස්සෙත්වා ඉදානි විවට්ටං දස්සෙතුං, **''තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා''**ති දුතියගාථමාහ.

තත්ථ **තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා**ති යස්මා අරක්ඛිතචිත්තො මාරස්ස යථාකාමකරණීයො හුත්වා සංසාරෙයෙව හොති, තස්මා සතිසංවරෙන මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං රක්ඛණෙන පිදහනෙන රක්ඛිතචිත්තො අස්ස. චිත්තෙ හි රක්ඛිතෙ චක්ඛාදිඉන්ද්‍රියානි රක්ඛිතානෙව හොන්තීති. **සම්මාසඞ්කප්පගොචරො**ති යස්මා මිච්ඡාසඞ්කප්පගොචරො තථා තථා අයොනිසො විතක්කෙත්වා නානාවිධානි මිච්ඡාදස්සනානි ගණ්හන්තො මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන චිත්තෙන මාරස්ස යථාකාමකරණීයො හොති, තස්මා යොනිසොමනසිකාරෙන කම්මං කරොන්තො නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පාදිසම්මාසඞ්කප්පගොචරො අස්ස, ඣානාදිසම්පයුත්තං සම්මාසඞ්කප්පමෙව අත්තනො චිත්තස්ස පවත්තිට්ඨානං කරෙය්‍ය. **සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො**ති සම්මාසඞ්කප්පගොචරතාය විධුතමිච්ඡාදස්සනො පුරෙතරංයෙව කම්මස්සකතාලක්ඛණං, තතො යථාභූතඤාණලක්ඛණඤ්ච සම්මාදිට්ඨිං පුරතො කත්වා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව සීලසමාධීසු යුත්තො පයුත්තො විපස්සනං ආරභිත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො **ඤත්වාන උදයබ්බයං** පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු සමපඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි උප්පාදනිරොධං වවත්ථපෙත්වා උදයබ්බයඤාණමධිගන්ත්වා තතො පරං භඞ්ගානුපස්සනාදිවසෙන විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අනුක්කමෙන අරියමග්ගං ගණ්හන්තො අග්ගමග්ගෙන, **ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛු සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ**ති, එවං සො හෙට්ඨිමමග්ගවජ්ඣානං කිලෙසානං පඨමමෙව පහීනත්තා දිට්ඨිවිප්පයුත්තලොභසහගතචිත්තුප්පාදෙසු උප්පජ්ජනකථිනමිද්ධානං අධිගතෙන අරහත්තමග්ගෙන සමුච්ඡින්දනතො තදෙකට්ඨානං මානාදීනම්පි පහීනත්තා සබ්බසො භින්නකිලෙසො ඛීණාසවො භික්ඛු තිවිධදුක්ඛතායොගෙන දුග්ගතිසඞ්ඛාතා සබ්බාපි ගතියො උච්ඡින්නභවමූලත්තා **ජහෙ,** පජහෙය්‍ය. තාසං පරභාගෙ නිබ්බානෙ පතිට්ඨෙය්‍යාති අත්ථො.

දුතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ගොපාලකසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ **කොසලෙසූ**ති කොසලා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො ''කොසලා''ත්වෙව වුච්චති, තෙසු කොසලෙසු ජනපදෙ. **චාරිකං චරතී**ති අතුරිතචාරිකාවසෙන ජනපදචාරිකං චරති. **මහතා**ති ගුණමහත්තෙනපි මහතා, අපරිච්ඡින්නසඞ්ඛ්‍යත්තා සඞ්ඛ්‍යාමහත්තෙනපි මහතා. **භික්ඛුසඞ්ඝෙනා**ති දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤසංහතෙන සමණගණෙන. **සද්ධි**න්ති එකතො. **මග්ගා ඔක්කම්මා**ති මග්ගතො අපක්කමිත්වා. **අඤ්ඤතරං රුක්ඛමූල**න්ති ඝනපත්තසාඛාවිටපසම්පන්නස්ස සන්දච්ඡායස්ස මහතො රුක්ඛස්ස සමීපසඞ්ඛාතං මූලං.

අඤ්ඤතරො ගොපාලකොති එකො ගොගණරක්ඛකො, නාමෙන පන නන්දො නාම. සො කිර අඩ්ඪො මහද්ධනො මහාභොගො, යථා කෙණියො ජටිලො පබ්බජ්ජාවසෙන, එවං අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගොයූථං රක්ඛන්තො ගොපාලකත්තෙන රාජපීළං අපහරන්තො අත්තනො කුටුම්බං රක්ඛති. සො කාලෙන කාලං පඤ්ච ගොරසෙ ගහෙත්වා, මහාසෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා නිය්‍යාතෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, සත්ථාරං පස්සති, ධම්මං සුණාති, අත්තනො වසනට්ඨානං ආගමනත්ථාය සත්ථාරං යාචති. සත්ථා තස්සෙව ඤාණපරිපාකං ආගමයමානො අගන්ත්වා, අපරභාගෙ මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන පරිවුතො ජනපදචාරිකං චරන්තො, ''ඉදානිස්ස ඤාණං පරිපක්ක''න්ති ඤත්වා තස්ස වසනට්ඨානස්ස අවිදූරෙ මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදි තස්ස ආගමනං ආගමයමානො. නන්දොපි ඛො ''සත්ථා කිර ජනපදචාරිකං චරන්තො ඉතො ආගච්ඡතී''ති සුත්වා, හට්ඨතුට්ඨො වෙගෙන ගන්ත්වා, සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා කතපටිසන්ථාරො එකමන්තං නිසීදි, අථස්ස භගවා ධම්මං දෙසෙසි. සො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිත්වා භගවන්තං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං පායාසදානමදාසි, සත්තමෙ දිවසෙ භගවා අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. තෙන වුත්තං – **''එකමන්තං නිසින්නං ඛො තං ගොපාලකං භගවා ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙසි...පෙ.... උට්ඨායාසනා පක්කාමී''**ති.

තත්ථ **සන්දස්සෙසී**ති ''ඉමෙ ධම්මා කුසලා, ඉමෙ ධම්මා අකුසලා''තිආදිනා කුසලාදිධම්මෙ කම්මවිපාකෙ ඉධලොකපරලොකෙ පච්චක්ඛතො දස්සෙන්තො අනුපුබ්බිකථාවසානෙ චත්තාරි අරියසච්චානි සම්මා දස්සෙසි. **සමාදපෙසී**ති ''සච්චාධිගමාය ඉමෙ නාම ධම්මා අත්තනි උප්පාදෙතබ්බා''ති සීලාදිධම්මෙ සම්මා ගණ්හාපෙත්වා තෙසු තං පතිට්ඨපෙසි. **සමුත්තෙජෙසී**ති තෙ ධම්මා සමාදින්නා අනුක්කමෙන භාවියමානා නිබ්බෙධභාගියා හුත්වා තික්ඛවිසදා යථා ඛිප්පං අරියමග්ගං ආවහන්ති, තථා සම්මා උත්තෙජෙසි සම්මදෙව තෙජෙසි. **සම්පහංසෙසී**ති භාවනාය පුබ්බෙනාපරං විසෙසභාවදස්සනෙන චිත්තස්ස පමොදාපනවසෙන සුට්ඨු පහංසෙසි. අපිචෙත්ථ සාවජ්ජානවජ්ජධම්මෙසු දුක්ඛාදීසු ච සම්මොහවිනොදනෙන සන්දස්සනං, සම්මාපටිපත්තියං පමාදාපනොදනෙන සමාදපනං, චිත්තස්සාලසියාපත්තිවිනොදනෙන සමුත්තෙජනං, සම්මාපටිපත්තිසිද්ධියා සම්පහංසනං වෙදිතබ්බං. එවං සො භගවතො සාමුක්කංසිකාය ධම්මදෙසනාය සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. **අධිවාසෙසී**ති තෙන දිට්ඨසච්චෙන ''අධිවාසෙතු මෙ, භන්තෙ භගවා''තිආදිනා නිමන්තිතො කායඞ්ගවාචඞ්ගං අචොපෙන්තො චිත්තෙනෙව අධිවාසෙසි සාදියි. තෙනෙවාහ **''තුණ්හීභාවෙනා''**ති.

අප්පොදකපායාසන්ති නිරුදකපායාසං. **පටියාදාපෙත්වාති** සම්පාදෙත්වා සජ්ජෙත්වා. **නවඤ්ච සප්පින්ති** නවනීතං ගහෙත්වා තාවදෙව විලීනං මණ්ඩසප්පිඤ්ච පටියාදාපෙත්වා. **සහත්ථාති** ආදරජාතො සහත්ථෙනෙව පරිවිසන්තො. **සන්තප්පෙසීති** පටියත්තං හොජනං හොජෙසි. **සම්පවාරෙසීති** ''අලං අල''න්ති වාචාය පටික්ඛිපාපෙසි. **භුත්තාවින්ති** කතභත්තකිච්චං. **ඔනීතපත්තපාණින්ති** පත්තතො අපනීතපාණිං, ''ධොතපත්තපාණි''න්තිපි පාඨො, ධොතපත්තහත්ථන්ති අත්ථො. **නීචන්ති** අනුච්චං ආසනං ගහෙත්වා ආසනෙයෙව නිසීදනං අරියදෙසවාසීනං චාරිත්තං, සො පන සත්ථු සන්තිකෙ උපචාරවසෙන පඤ්ඤත්තස්ස දාරුඵලකාසනස්ස සමීපෙ නිසීදි. **ධම්මියා කථායාති**ආදි සත්තමෙ දිවසෙ කතං අනුමොදනං සන්ධාය වුත්තං . සො කිර සත්තාහං භගවන්තං භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච තත්ථ වසාපෙත්වා මහාදානං පවත්තෙසි. සත්තමෙ පන දිවසෙ අප්පොදකපායාසදානං අදාසි. සත්ථා තස්ස තස්මිං අත්තභාවෙ උපරිමග්ගත්ථාය ඤාණපරිපාකාභාවතො අනුමොදනමෙව කත්වා පක්කාමි.

සීමන්තරිකායාති සීමන්තරෙ, තස්ස ගාමස්ස අන්තරං. ගාමවාසිනො කිර එකං තළාකං නිස්සාය තෙන සද්ධිං කලහං අකංසු. සො තෙ අභිභවිත්වා තං තළාකං ගණ්හි. තෙන බද්ධාඝාතො එකො පුරිසො තං සත්ථු පත්තං ගහෙත්වා දූරං අනුගන්ත්වා ''නිවත්තාහි උපාසකා''ති වුත්තෙ භගවන්තං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච අඤ්ජලිං කත්වා යාව දස්සනූපචාරසමතික්කමා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං සිරසි පග්ගය්හ පටිනිවත්තිත්වා ද්වින්නං ගාමානං අන්තරෙ අරඤ්ඤප්පදෙසෙ එකකං ගච්ඡන්තං සරෙන විජ්ඣිත්වා මාරෙසි. තෙන වුත්තං **අචිරපක්කන්තස්ස... පෙ.... වොරොපෙසී''**ති. කෙනචිදෙව කරණීයෙන ඔහීයිත්වා පච්ඡා ගච්ඡන්තා භික්ඛූ තං තථා මතං දිස්වා භගවතො තමත්ථං ආරොචෙසුං, තං සන්ධාය වුත්තං **''අථ ඛො සම්බහුලා භික්ඛූ''**තිආදි.

එතමත්ථං විදිත්වාති යස්මා දිට්ඨිසම්පන්නං අරියසාවකං නන්දං මාරෙන්තෙන පුරිසෙන ආනන්තරියකම්මං බහුලං අපුඤ්ඤං පසුතං, තස්මා යං චොරෙහි ච වෙරීහි ච කත්තබ්බං, තතොපි සොරතරං ඉමෙසං සත්තානං මිච්ඡාපණිහිතං චිත්තං කරොතීති ඉමමත්ථං ජානිත්වා තදත්ථදීපනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **දිසො දිසන්ති** දූසකො දූසනීයං චොරො චොරං, දිස්වාති වචනසෙසො. **යං තං කයිරාති** යං තස්ස අනයබ්‍යසනං කරෙය්‍ය, දුතියපදෙපි එසෙව නයො. ඉදං වුත්තං හොති – එකො එකස්ස මිත්තදුබ්භී චොරො පුත්තදාරඛෙත්තවත්ථුගොමහිංසාදීසු අපරජ්ඣන්තො යස්ස අපරජ්ඣති, තම්පි තථෙව අත්තනි අපරජ්ඣන්තං චොරං දිස්වා, වෙරී වා පන කෙනචිදෙව කාරණෙන බද්ධවෙරං වෙරිං දිස්වා අත්තනො කක්ඛළතාය දාරුණතාය යං තස්ස අනයබ්‍යසනං කරෙය්‍ය, පුත්තදාරං වා පීළෙය්‍ය, ඛෙත්තාදීනි වා නාසෙය්‍ය, ජීවිතා වා වොරොපෙය්‍ය , දසසු අකුසලකම්මපථෙසු මිච්ඡාඨපිතත්තා **මිච්ඡාපණිහිතං චිත්තං පාපියො නං තතො කරෙ,** නං පුරිසං පාපතරං තතො කරෙය්‍ය. වුත්තප්පකාරො හි දිසො වා වෙරී වා දිසස්ස වා වෙරිනො වා ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ දුක්ඛං වා උප්පාදෙය්‍ය, ජීවිතක්ඛයං වා කරෙය්‍ය. ඉදං පන අකුසලකම්මපථෙසු මිච්ඡාඨපිතං චිත්තං දිට්ඨෙව ධම්මෙ අනයබ්‍යසනං පාපෙති, අත්තභාවසතසහස්සෙසුපි චතූසු අපායෙසු ඛිපිත්වා සීසමස්ස උක්ඛිපිතුං න දෙතීති.

තතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. යක්ඛපහාරසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ **කපොතකන්දරායන්ති** එවංනාමකෙ විහාරෙ. තස්මිං කිර පබ්බතකන්දරෙ පුබ්බෙ බහූ කපොතා වසිංසු, තෙන සා පබ්බතකන්දරා ''කපොතකන්දරා''ති වුච්චති. අපරභාගෙ තත්ථ කතවිහාරොපි ''කපොතකන්දරා''ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තෙන වුත්තං – ''කපොතකන්දරායන්ති එවංනාමකෙ විහාරෙ''ති. **ජුණ්හාය රත්තියාති** සුක්කපක්ඛරත්තියං. **නවොරොපිතෙහි කෙසෙහීති** අචිරඔහාරිතෙහි කෙසෙහි, ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ චෙතං කරණවචනං. **අබ්භොකාසෙති** යත්ථ උපරිච්ඡදනං පරික්ඛෙපො වා නත්ථි, තාදිසෙ ආකාසඞ්ගණෙ.

තත්ථ ආයස්මා සාරිපුත්තො සුවණ්ණවණ්ණො, ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො නීලුප්පලවණ්ණො. උභොපි පන තෙ මහාථෙරා උදිච්චබ්‍රාහ්මණජච්චා කප්පානං සතසහස්සාධිකං එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං අභිනීහාරසම්පන්නා ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාප්පත්තා මහාඛීණාසවා සමාපත්තිලාභිනො සත්තසට්ඨියා සාවකපාරමිඤාණානං මත්ථකප්පත්තා එතං කපොතකන්දරවිහාරං උපසොභයන්තා එකං කනකගුහං පවිට්ඨා ද්වෙ සීහා විය, එකං විජම්භනභූමිං ඔතිණ්ණා ද්වෙ බ්‍යග්ඝා විය, එකං සුපුප්ඵිතසාලවනං පවිට්ඨා ද්වෙ ඡද්දන්තනාගරාජානො විය, එකං සිම්බලිවනං පවිට්ඨා ද්වෙ සුපණ්ණරාජානො විය, එකං නරවාහනයානං අභිරුළ්හා ද්වෙ වෙස්සවණා විය, එකං පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං අභිනිසින්නා ද්වෙ සක්කා විය, එකවිමානබ්භන්තරගතා ද්වෙ මහාබ්‍රහ්මානො විය, එකස්මිං ගගනට්ඨානෙ ඨිතානි ද්වෙ චන්දමණ්ඩලානි විය, ද්වෙ සූරියමණ්ඩලානි විය ච විරොචිංසු. තෙසු ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තුණ්හී නිසීදි, ආයස්මා පන සාරිපුත්තො සමාපජ්ජි. තෙන වුත්තං – **''අඤ්ඤතරං සමාධිං සමාපජ්ජිත්වා''**ති.

තත්ථ **අඤ්ඤතරං සමාධින්ති** උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරසමාපත්තිං. කෙචි ''සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති''න්ති වදන්ති, අපරෙ පනාහු ''ආරුප්පපාදකං ඵලසමාපත්ති''න්ති. ඉමා එව හි තිස්සො කායරක්ඛණසමත්ථා සමාපත්තියො. තත්ථ නිරොධසමාපත්තියා සමාධිපරියායසම්භවො හෙට්ඨා වුත්තොව, පච්ඡිමංයෙව පන ආචරියා වණ්ණෙන්ති. **උත්තරාය දිසාය දක්ඛිණං දිසං ගච්ඡන්තීති** උත්තරාය දිසාය යක්ඛසමාගමං ගන්ත්වා අත්තනො භවනං ගන්තුං

දක්ඛිණං දිසං ගච්ඡන්ති. **පටිභාති මන්ති** උපට්ඨාති මම. **මන්ති** හි පටිසද්දයොගෙන සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං, ඉමස්ස සීසෙ පහාරං දාතුං චිත්තං මෙ උප්පජ්ජතීති අත්ථො. සො කිර පුරිමජාතියං ථෙරෙ බද්ධාඝාතො, තෙනස්ස ථෙරං දිස්වා පදුට්ඨචිත්තස්ස එවං අහොසි. ඉතරො පන සප්පඤ්ඤජාතිකො, තස්මා තං පටිසෙධෙන්තො **''අලං සම්මා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **මා ආසාදෙසීති** මා ඝට්ටෙසි, මා පහාරං දෙහීති වුත්තං හොති. **උළාරොති** උළාරෙහි උත්තමෙහි සීලාදිගුණෙහි සමන්නාගතො.

අනාදියිත්වාති ආදරං අකත්වා, තස්ස වචනං අග්ගහෙත්වා. යස්මා පන තස්ස වචනං අග්ගණ්හන්තො තං අනාදියන්තො නාම හොති, තස්මා වුත්තං – ''තං යක්ඛං අනාදියිත්වා''ති. **සීසෙ පහාරං අදාසීති** සබ්බථාමෙන උස්සාහං ජනෙත්වා ආකාසෙ ඨිතොව සීසෙ ඛටකං අදාසි, මුද්ධනි මුට්ඨිඝාතං අකාසීති අත්ථො. **තාව මහාති** ථාමමහත්තෙන තත්තකං මහන්තො පහාරො අහොසි. **තෙන පහාරෙනාති** තෙන පහාරෙන කරණභූතෙන. **සත්තරතනන්ති** පමාණමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස රතනෙන සත්තරතනං. **නාගන්ති** හත්ථිනාගං. **ඔසාදෙය්‍යාති** පථවියං ඔසීදාපෙය්‍ය නිමුජ්ජාපෙය්‍ය. ''ඔසාරෙය්‍යා''තිපි පාඨො, චුණ්ණවිචුණ්ණං කරෙය්‍යාති අත්ථො. **අඩ්ඪට්ඨමරතනන්ති** අඩ්ඪෙන අට්ඨන්නං පූරණානි අඩ්ඪට්ඨමානි, අඩ්ඪට්ඨමානි රතනානි පමාණං එතස්සාති අඩ්ඪට්ඨමරතනො, තං අඩ්ඪට්ඨමරතනං. **මහන්තං පබ්බතකූටන්ති** කෙලාසකූටප්පමාණං විපුලං ගිරිකූටං. **පදාලෙය්‍යාති** සකලිකාකාරෙන භින්දෙය්‍ය. අපි ඔසාදෙය්‍ය, අපි පදාලෙය්‍යාති සම්බන්ධො.

තාවදෙව චස්ස සරීරෙ මහාපරිළාහො උප්පජ්ජි, සො වෙදනාතුරො ආකාසෙ ඨාතුං අසක්කොන්තො භූමියං පති, තඞ්ඛණඤ්ඤෙව අට්ඨසට්ඨිසහස්සාධිකයොජනසතසහස්සුබ්බෙධං සිනෙරුම්පි පබ්බතරාජානං සන්ධාරෙන්තී චතුනහුතාධිකද්වියොජනසතසහස්සබහලා මහාපථවී තං පාපසත්තං ධාරෙතුං අසක්කොන්තී විය විවරමදාසි. අවීචිතො ජාලා උට්ඨහිත්වා කන්දන්තංයෙව තං ගණ්හිංසු, සො කන්දන්තො විප්පලපන්තො පති. තෙන වුත්තං – **''අථ ච පන සො යක්ඛො 'ඩය්හාමි ඩය්හාමී'ති වත්වා තත්ථෙව මහානිරයං අපතාසී''**ති. තත්ථ **අපතාසීති** අපති.

කිං පන සො යක්ඛත්තභාවෙනෙව නිරයං උපගච්ඡීති? න උපගච්ඡි, යඤ්හෙත්ථ දිට්ඨධම්මවෙදනීයං පාපකම්මං අහොසි, තස්ස බලෙන යක්ඛත්තභාවෙ මහන්තං දුක්ඛං අනුභවි. යං පන උපපජ්ජවෙදනීයං ආනන්තරියකම්මං, තෙන චුතිඅනන්තරං නිරයෙ උප්පජ්ජීති. ථෙරස්ස පන සමාපත්තිබලෙන උපත්ථම්භිතසරීරස්ස න කොචි විකාරො අහොසි. සමාපත්තිතො අවුට්ඨිතකාලෙ හි තං යක්ඛො පහරි, තථා පහරන්තං දිබ්බචක්ඛුනා දිස්වා ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො ධම්මසෙනාපතිං උපසඞ්කමි, උපසඞ්කමනසමකාලමෙව ච ධම්මසෙනාපති සමාපත්තිතො උට්ඨාසි. අථ නං මහාමොග්ගල්ලානො සරීරවුත්තිං පුච්ඡි, සොපිස්ස බ්‍යාකාසි, තෙන වුත්තං – **''අද්දසා ඛො ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො...පෙ.... අපි ච මෙ සීසං ථොකං දුක්ඛ''**න්ති.

තත්ථ **ථොකං දුක්ඛන්ති** ථොකං අප්පමත්තකං මධුරකජාතං විය මෙ සීසං දුක්ඛිතං, දුක්ඛප්පත්තන්ති අත්ථො. දුක්ඛාධිට්ඨානඤ්හි සීසං දුක්ඛන්ති වුත්තං. ''සීසෙ ථොකං දුක්ඛ''න්තිපි පාඨො. කථං පන සමාපත්තිබලෙන සරීරෙ උපත්ථම්භිතෙ ථෙරස්ස සීසෙ ථොකම්පි දුක්ඛං අහොසීති? අචිරෙනෙව වුට්ඨිතත්තා. අන්තොසමාපත්තියං අපඤ්ඤායමානදුක්ඛඤ්හි කායනිස්සිතත්තා නිද්දං උපගතස්ස මකසාදිජනිතං විය පටිබුද්ධස්ස ථොකං පඤ්ඤායිත්ථ.

''මහාබලෙන යක්ඛෙන තථා සබ්බුස්සාහෙන පහටෙ සරීරෙපි විකාරො නාම නත්ථී''ති අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතෙන ආයස්මතා මහාමොග්ගල්ලානෙන **''අච්ඡරියං, ආවුසො සාරිපුත්තා''**තිආදිනා ධම්මසෙනාපතිනො මහානුභාවතාය විභාවිතාය සොපිස්ස **'අච්ඡරියං, ආවුසො මොග්ගල්ලානා''**තිආදිනා ඉද්ධානුභාවමහන්තතාපකාසනාපදෙසෙන අත්තනො ඉස්සාමච්ඡරියාහඞ්කාරාදිමලානං සුප්පහීනතං දීපෙති. **පංසුපිසාචකම්පි න පස්සාමාති** සඞ්කාරකූටාදීසු විචරණකඛුද්දකපෙතම්පි න පස්සාම. ඉති අධිගමප්පිච්ඡානං අග්ගභූතො මහාථෙරො තස්මිං කාලෙ අනාවජ්ජනෙන තෙසං අදස්සනං සන්ධාය වදති. තෙනෙවාහ **''එතරහී''**ති.

භගවා පන වෙළුවනෙ ඨිතො උභින්නං අග්ගසාවකානං ඉමං කථාසල්ලාපං දිබ්බසොතෙන අස්සොසි. තෙන වුත්තං – **''අස්සොසි ඛො භගවා''**තිආදි, තං වුත්තත්ථමෙව.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස සමාපත්තිබලූපගතං ඉද්ධානුභාවමහන්තතං විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** තස්සෙව තාදිභාවප්පත්තිදීපකං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **යස්ස සෙලූපමං චිත්තං, ඨිතං නානුපකම්පතීති** යස්ස ඛීණාසවස්ස චිත්තං එකග්ඝනසිලාමයපබ්බතූපමං සබ්බෙසං ඉඤ්ජනානං අභාවතො වසීභාවප්පත්තියාච ඨිතං සබ්බෙහිපි ලොකධම්මෙහි නානුපකම්පති න පවෙධති. ඉදානිස්ස අකම්පනාකාරං සද්ධිං කාරණෙන දස්සෙතුං **''විරත්ත''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **විරත්තං රජනීයෙසූති** විරාගසඞ්ඛාතෙන අරියමග්ගෙන රජනීයෙසු රාගුප්පත්තිහෙතුභූතෙසු සබ්බෙසු තෙභූමකධම්මෙසු විරත්තං, තත්ථ සබ්බසො සමුච්ඡින්නරාගන්ති අත්ථො. **කොපනෙය්‍යෙති** පටිඝට්ඨානීයෙ සබ්බස්මිම්පි ආඝාතවත්ථුස්මිං **න කුප්පති** න දුස්සති න විකාරං ආපජ්ජති. **යස්සෙවං භාවිතං චිත්තන්ති** යස්ස යථාවුත්තස්ස අරියපුග්ගලස්ස චිත්තං එවං වුත්තනයෙන තාදිභාවාවහනභාවෙන භාවිතං. **කුතො තං දුක්ඛමෙස්සතීති** තං උත්තමපුග්ගලං කුතො සත්තතො සඞ්ඛාරතො වා දුක්ඛං උපගමිස්සති, න තාදිසස්ස දුක්ඛං අත්ථීති අත්ථො.

චතුත්ථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. නාගසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ **කොසම්බියන්ති** කුසුම්බෙන නාම ඉසිනා වසිතට්ඨානෙ මාපිතත්තා ‘‘කොසම්බී’’ති එවංලද්ධනාමකෙ නගරෙ. **ඝොසිතාරාමෙති** ඝොසිතසෙට්ඨිනා කාරිතෙ ආරාමෙ. **භගවා ආකිණ්ණො විහරතීති** භගවා සම්බාධප්පත්තො විහරති. කිං පන භගවතො සම්බාධො අත්ථි, සංසග්ගො වාති? නත්ථි. න හි කොචි භගවන්තං අනිච්ඡාය උපසඞ්කමිතුං සක්කොති. දුරාසදා හි බුද්ධා භගවන්තො සබ්බත්ථ ච අනුපලිත්තත්තා. හිතෙසිතාය පන සත්තෙසු අනුකම්පං උපාදාය ‘‘මුත්තො මොචෙස්සාමී’’ති පටිඤ්ඤානුරූපං චතුරොඝනිත්ථරණත්ථං අට්ඨන්නං පරිසානං අත්තනො සන්තිකං කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනං අධිවාසෙති, සයඤ්ච මහාකරුණාසමුස්සාහිතො කාලඤ්ඤූ හුත්වා තත්ථ උපසඞ්කමති, ඉදං සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණං, අයමිධ ආකිණ්ණවිහාරොති අධිප්පෙතො.

ඉධ පන කොසම්බිකානං භික්ඛූනං කලහජාතානං සත්ථා දීඝීතිස්ස කොසලරඤ්ඤො වත්ථුං ආහරිත්වා, ‘‘න හි වෙරෙන වෙරානි, සම්මන්තීධ කුදාචන’’න්තිආදිනා (ධ. ප. 5; ම. නි. 3.237; මහාව. 464) ඔවාදං අදාසි, තං දිවසං තෙසං කලහං කරොන්තානංයෙව රත්ති විභාතා. දුතියදිවසෙපි භගවා තමෙව වත්ථුං කථෙසි, තං දිවසම්පි තෙසං කලහං කරොන්තානංයෙව රත්ති විභාතා. තතියදිවසෙපි භගවා තමෙව වත්ථුං කථෙසි, අථඤ්ඤතරො භික්ඛු භගවන්තං එවමාහ – ‘‘අප්පොස්සුක්කො, භන්තෙ භගවා, දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරමනුයුත්තො විහරතු, මයමෙතෙන භණ්ඩනෙන කලහෙන විග්ගහෙන විවාදෙන පඤ්ඤායිස්සාමා’’ති. සත්ථා ‘‘පරියාදින්නචිත්තා ඛො ඉමෙ මොඝපුරිසා න දානිමෙ සක්කා සඤ්ඤාපෙතුං, නත්ථි චෙත්ථ සඤ්ඤාපෙතබ්බා, යංනූනාහං එකචාරිකවාසං වසෙය්‍යං, එවං ඉමෙ භික්ඛූ කලහතො ඔරමිස්සන්තී’’ති චින්තෙසි. එවං තෙහි කලහකාරකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං එකවිහාරෙ වාසං විනෙතබ්බාභාවතො උපාසකාදීහි උපසඞ්කමනඤ්ච ආකිණ්ණවිහාරං කත්වා වුත්තං – ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා ආකිණ්ණො විහරතී’’තිආදි.

තත්ථ **දුක්ඛන්ති** න සුඛං, අනාරාධිතචිත්තතාය න ඉට්ඨන්ති අත්ථො. තෙනෙවාහ **‘‘න ඵාසු විහරාමී’’**ති. **වූපකට්ඨොති** පවිවෙකට්ඨො දූරීභූතො. තථා චින්තෙත්වාව භගවා පාතොව සරීරප්පටිජග්ගනං කත්වා කොසම්බියං පිණ්ඩාය චරිත්වා කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා එකො අදුතියො ගන්ත්වා කොසලරට්ඨෙ පාලිලෙය්‍යකෙ වනසණ්ඩෙ භද්දසාලමූලෙ විහාසි. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො භගවා පුබ්බණ්හසමයං…පෙ…. භද්දසාලමූලෙ’’**ති. තත්ථ **සාමන්ති** සයං. **සංසාමෙත්වාති** පටිසාමෙත්වා. **පත්තචීවරමාදායාති** එත්ථාපි සාමන්ති පදං ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. **උපට්ඨාකෙති** කොසම්බිනගරවාසිනො ඝොසිතසෙට්ඨිආදිකෙ උපට්ඨාකෙ, විහාරෙ ච අග්ගුපට්ඨාකං ආයස්මන්තං ආනන්දං අනාමන්තෙත්වා.

එවං ගතෙ සත්ථරි පඤ්චසතා භික්ඛූ ආයස්මන්තං ආනන්දං ආහංසු – ‘‘ආවුසො ආනන්ද, සත්ථා එකකොව ගතො, මයං අනුබන්ධිස්සාමා’’ති. ‘‘ආවුසො, යදා භගවා සාමං සෙනාසනං සංසාමෙත්වා පත්තචීවරමාදාය අනාමන්තෙත්වා උපට්ඨාකෙ ච අනපලොකෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං අදුතියො ගච්ඡති, තදා එකචාරං චරිතුං භගවතො අජ්ඣාසයො, සාවකෙන නාම සත්ථු අජ්ඣාසයානුරූපං පටිපජ්ජිතබ්බං, තස්මා න ඉමෙසු දිවසෙසු භගවා අනුගන්තබ්බො’’ති නිවාරෙසි, සයම්පි නානුගච්ඡි.

අනුපුබ්බෙනාති අනුක්කමෙන, ගාමනිගමපටිපාටියා චාරිකං චරමානො ‘‘එකචාරවාසං තාව වසමානං භික්ඛුං පස්සිස්සාමී’’ති බාලකලොණකාරගාමං ගන්ත්වා තත්ථ භගුත්ථෙරස්ස සකලං පච්ඡාභත්තඤ්චෙව තියාමඤ්ච රත්තිං එකචාරවාසෙ ආනිසංසං කථෙත්වා පුනදිවසෙ තෙන පච්ඡාසමණෙන පිණ්ඩාය චරිත්වා තං තත්ථෙව නිවත්තෙත්වා ‘‘සමග්ගවාසං වසමානෙ තයො කුලපුත්තෙ පස්සිස්සාමී’’ති පාචීනවංසමිගදායං ගන්ත්වා තෙසම්පි සකලරත්තිං සමග්ගවාසෙ ආනිසංසං කථෙත්වා තෙපි තත්ථෙව නිවත්තෙත්වා එකකොව පාලිලෙය්‍යගාමං සම්පත්තො. පාලිලෙය්‍යගාමවාසිනො පච්චුග්ගන්ත්වා භගවතො දානං දත්වා පාලිලෙය්‍යගාමස්ස අවිදූරෙ රක්ඛිතවනසණ්ඩො නාම අත්ථි, තත්ථ භගවතො පණ්ණසාලං කත්වා ‘‘එත්ථ භගවා වසතූ’’ති යාචිත්වා වාසයිංසු. **භද්දසාලොති** පන තත්ථෙකො මනාපො භද්දකො සාලරුක්ඛො, භගවා තං ගාමං උපනිස්සාය වනසණ්ඩෙ පණ්ණසාලසමීපෙ තස්මිං රුක්ඛමූලෙ විහාසි. තෙන වුත්තං – **‘‘පාලිලෙය්‍යකෙ විහරති රක්ඛිතවනසණ්ඩෙ භද්දසාලමූලෙ’’**ති.

හත්ථිනාගොති මහාහත්ථී යූථපති. **හත්ථිකලභෙහීති** හත්ථිපොතකෙහි. **හත්ථිච්ඡාපෙහීති** ඛීරූපගෙහි දහරහත්ථිපොතකෙහි, යෙ ‘‘භිඞ්කා’’තිපි වුච්චන්ති. **ඡින්නග්ගානීති** පුරතො පුරතො ගච්ඡන්තෙහි තෙහි හත්ථිආදීහි ඡින්නග්ගානි ඛාදිතාවසෙසානි ඛාණුසදිසානි ඛාදති. **ඔභග්ගොභග්ගන්ති** තෙන හත්ථිනාගෙන උච්චට්ඨානතො භඤ්ජිත්වා භඤ්ජිත්වා පාතිතං. **අස්ස සාඛාභඞ්ගන්ති** එතස්ස සන්තකං සාඛාභඞ්ගං තෙ ඛාදන්ති. **ආවිලානීති** තෙහි පඨමතරං ඔතරිත්වා පිවන්තෙහි ආලුළිතත්තා ආවිලානි කද්දමමිස්සානි පානීයානි පිවති. **ඔගාහාති** තිත්ථතො. ‘‘ඔගාහ’’න්තිපි පාළි. **අස්සාති** හත්ථිනාගස්ස. **උපනිසංසන්තියොති** ඝට්ටෙන්තියො, උපනිසංසියමානොපි අත්තනො උළාරභාවෙන න කුජ්ඣති, තෙන තා තං සංසන්තියෙව. **යූථාති** හත්ථිසටා.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති සො කිර හත්ථිනාගො යූථවාසෙ උක්කණ්ඨිතො තං වනසණ්ඩං පවිට්ඨො තත්ථ භගවන්තං දිස්වා ඝටසහස්සෙන නිබ්බාපිතසන්තාපො විය නිබ්බුතො හුත්වා පසන්නචිත්තො භගවතො සන්තිකෙ අට්ඨාසි, තතො පට්ඨාය වත්තසීසෙ ඨත්වා භද්දසාලස්ස පණ්ණසාලාය ච සමන්තතො අප්පහරිතකං කත්වා සාඛාභඞ්ගෙහි සම්මජ්ජති, භගවතො මුඛධොවනං දෙති, න්හානොදකං ආහරති, දන්තකට්ඨං දෙති, අරඤ්ඤතො මධුරානි ඵලානි ආහරිත්වා සත්ථු උපනෙති, සත්ථා තානි පරිභුඤ්ජති . තෙන වුත්තං – **‘‘තත්‍ර සුදං සො හත්ථිනාගො යස්මිං පදෙසෙ භගවා විහරති, තං පදෙසං අප්පහරිතඤ්ච කරොති, සොණ්ඩාය භගවතො පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙතී’’**ති. සොණ්ඩාය දාරූනි ආහරිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං සංඝිත්වා අග්ගිං උට්ඨාපෙත්වා දාරූනි ජාලාපෙත්වා තත්ථ පාසාණඛණ්ඩානි තාපෙත්වා තානි දණ්ඩකෙහි පවට්ටෙත්වා සොණ්ඩියං ඛිපිත්වා උදකස්ස තත්තභාවං ඤත්වා භගවතො සන්තිකං උපගන්ත්වා තිට්ඨති, භගවා ‘‘හත්ථිනාගො මම න්හානං ඉච්ඡතී’’ති තත්ථ ගන්ත්වා න්හානකිච්චං කරොති, පානීයෙපි එසෙව නයො. තස්මිං පන සීතලෙ සඤ්ජාතෙ උපසඞ්කමති, තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘සොණ්ඩාය භගවතො පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙතී’’ති.

අථ ඛො භගවතො රහොගතස්සාතිආදි උභින්නං මහානාගානං විවෙකසුඛපච්චවෙක්ඛණදස්සනං, තං වුත්තත්ථමෙව. **අත්තනො ච පවිවෙකං විදිත්වා**ති කෙහිචි අනාකිණ්ණභාවලද්ධං කායවිවෙකං ජානිත්වා, ඉතරෙ පන විවෙකා භගවතො සබ්බකාලං විජ්ජන්තියෙව.

ඉමං උදානන්ති ඉමං අත්තනො හත්ථිනාගස්ස ච පවිවෙකාභිරතියා සමානජ්ඣාසයභාවදීපනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථායං සඞ්ඛෙපත්ථො – **එතං ඊසාදන්තස්ස** රථඊසාසදිසදන්තස්ස හත්ථිනාගස්ස **චිත්තං නාගෙන** බුද්ධනාගස්ස **චිත්තෙන සමෙති** සංසන්දති. කථං සමෙති චෙ? **යදෙකො රමතී වනෙ** යස්මා බුද්ධනාගො ‘‘අහං ඛො පුබ්බෙ ආකිණ්ණො විහාසි’’න්ති පුරිමං ආකිණ්ණවිහාරං ජිගුච්ඡිත්වා විවෙකං උපබ්‍රූහයමානො ඉදානි යථා **එකො** අදුතියො **වනෙ** අරඤ්ඤෙ **රමති** අභිරමති, එවං අයම්පි හත්ථිනාගො පුබ්බෙ අත්තනො හත්ථිආදීහි ආකිණ්ණවිහාරං ජිගුච්ඡිත්වා විවෙකං උපබ්‍රූහයමානො ඉදානි **එකො** අසහායො **වනෙ** අරඤ්ඤෙ **රමති** අභිරමති. තස්මාස්ස **චිත්තං නාගෙන සමෙති** තස්ස චිත්තෙන සමෙතීති කත්වා එකීභාවරතියා එකසදිසං හොතීති අත්ථො.

පඤ්චමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පිණ්ඩොලසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙ **පිණ්ඩොලභාරද්වාජො**ති පිණ්ඩං උලමානො පරියෙසමානො පබ්බජිතොති පිණ්ඩොලො. සො කිර පරිජිණ්ණභොගො බ්‍රාහ්මණො හුත්වා මහන්තං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ලාභසක්කාරං දිස්වා පිණ්ඩත්ථාය නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො. සො මහන්තං කපල්ලං ‘‘පත්ත’’න්ති ගහෙත්වා චරති, කපල්ලපූරං යාගුං පිවති, භත්තං භුඤ්ජති, පූවඛජ්ජකඤ්ච ඛාදති. අථස්ස මහග්ඝසභාවං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තස්ස පත්තත්ථවිකං නානුජානි, හෙට්ඨාමඤ්චෙ පත්තං නික්කුජ්ජිත්වා ඨපෙති, සො ඨපෙන්තොපි සංසෙන්තොව පණාමෙත්වා ඨපෙති, ගණ්හන්තොපි සංසෙන්තොව ආකඩ්ඪිත්වා ගණ්හාති. තං ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සංසනෙන පරික්ඛීණං, නාළිකොදනමත්තස්සෙව ගණ්හනකං ජාතං. තතො සත්ථු ආරොචෙසුං, අථස්ස සත්ථා පත්තත්ථවිකං අනුජානි. ථෙරො අපරෙන සමයෙන ඉන්ද්‍රියභාවනං භාවෙන්තො අග්ගඵලෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. ඉති සො පුබ්බෙ සවිසෙසං පිණ්ඩත්ථාය උලතීති පිණ්ඩොලො, ගොත්තෙන පන භාරද්වාජොති උභයං එකතො කත්වා ‘‘පිණ්ඩොලභාරද්වාජො’’ති වුච්චති.

ආරඤ්ඤකොති ගාමන්තසෙනාසනපටික්ඛිපනෙන අරඤ්ඤෙ නිවාසො අස්සාති ආරඤ්ඤකො, ආරඤ්ඤකධුතඞ්ගං සමාදාය වත්තන්තස්සෙතං නාමං. තථා භික්ඛාසඞ්ඛාතානං ආමිසපිණ්ඩානං පාතො පිණ්ඩපාතො, පරෙහි දින්නානං පිණ්ඩානං පත්තෙ නිපතනන්ති අත්ථො. පිණ්ඩපාතං උඤ්ඡති තං තං කුලං උපසඞ්කමන්තො ගවෙසතීති **පිණ්ඩපාතිකො,** පිණ්ඩාය වා පතිතුං චරිතුං වතමෙතස්සාති පිණ්ඩපාතී, පිණ්ඩපාතීයෙව පිණ්ඩපාතිකො. සඞ්කාරකූටාදීසු පංසූනං උපරි ඨිතත්තා අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පංසුකූලං වියාති පංසුකූලං, පංසු විය වා කුච්ඡිතභාවං උලතී ගච්ඡතීති පංසුකූලං, පංසුකූලස්ස ධාරණං පංසුකූලං, තං සීලං එතස්සාති **පංසුකූලිකො**. සඞ්ඝාටිඋත්තරාසඞ්ගඅන්තරවාසකසඞ්ඛාතානි තීණි චීවරානි තිචීවරං, තිචීවරස්ස ධාරණං තිචීවරං, තං සීලං එතස්සාති **තෙචීවරිකො. අප්පිච්ඡොති**ආදීනං පදානං අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

ධුතවාදොති ධුතො වුච්චති ධුතකිලෙසො පුග්ගලො, කිලෙසධුනනකධම්මො වා. තත්ථ අත්ථි ධුතො, න ධුතවාදො, අත්ථි න ධුතො, ධුතවාදො, අත්ථි නෙව ධුතො, න ධුතවාදො, අත්ථි ධුතො චෙව, ධුතවාදො චාති ඉදං චතුක්කං වෙදිතබ්බං. තෙසු යො සයං ධුතධම්මෙ සමාදාය වත්තති, න පරං තදත්ථාය සමාදපෙති, අයං පඨමො. යො පන සයං න ධුතධම්මෙ සමාදාය වත්තති, පරං සමාදපෙති, අයං දුතියො. යො උභයරහිතො, අයං තතියො. යො පන උභයසම්පන්නො, අයං චතුත්ථො. එවරූපො ච ආයස්මා පිණ්ඩොලභාරද්වාජොති. තෙන වුත්තං ‘‘ධුතවාදො’’ති. එකදෙසසරූපෙකසෙසවසෙන හි අයං නිද්දෙසො යථා තං ‘‘නාමරූප’’න්ති.

අධිචිත්තමනුයුත්තොති එත්ථ අට්ඨසමාපත්තිසම්පයොගතො අරහත්තඵලසමාපත්තිසම්පයොගතො වා චිත්තස්ස අධිචිත්තභාවො වෙදිතබ්බො, ඉධ පන ''අරහත්තඵලචිත්ත''න්ති වදන්ති. තංතංසමාපත්තීසු සමාධි එව අධිචිත්තං, ඉධ පන අරහත්තඵලසමාධි වෙදිතබ්බො. කෙචි පන ''අධිචිත්තමනුයුත්තෙන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා කාලෙන කාලං තීණි නිමිත්තානි මනසි කාතබ්බානීති එතස්මිං අධිචිත්තසුත්තෙ (අ. නි. 3.103) විය සමථවිපස්සනාචිත්තං අධිචිත්තන්ති ඉධාධිප්පෙත''න්ති වදන්ති, තං න සුන්දරං. පුරිමොයෙවත්ථො ගහෙතබ්බො.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො පිණ්ඩොලභාරද්වාජස්ස අධිට්ඨානපරික්ඛාරසම්පදාසම්පන්නං අධිචිත්තානුයොගසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. එවං ''අධිචිත්තානුයොගො මම සාසනානුට්ඨාන''න්ති දීපෙන්තො **ඉමං උදානං උදානෙසි.**

තත්ථ **අනූපවාදොති** වාචාය කස්සචිපි අනුපවදනං. **අනූපඝාතොති** කායෙන කස්සචි උපඝාතාකරණං. **පාතිමොක්ඛෙති** එත්ථ පාතිමොක්ඛපදස්ස අත්ථො හෙට්ඨා නානප්පකාරෙහි වුත්තො, තස්මිං පාතිමොක්ඛෙ. සත්තන්නං ආපත්තික්ඛන්ධානං අවීතික්කමලක්ඛණො **සංවරො. මත්තඤ්ඤුතාති** පටිග්ගහණපරිභොගවසෙන පමාණඤ්ඤුතා. **පන්තඤ්ච සයනාසනන්ති** විවිත්තං සඞ්ඝට්ටනවිරහිතං සෙනාසනං. **අධිචිත්තෙ ච ආයොගොති** අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං අධිගමාය භාවනානුයොගො.

අපරො නයො – **අනූපවාදොති** කස්සචිපි උපරුජ්ඣනවචනස්ස අවදනං. තෙන සබ්බම්පි වාචසිකං සීලං සඞ්ගණ්හාති. **අනූපඝාතොති** කායෙන කස්සචි උපඝාතස්ස පරවිහෙඨනස්ස අකරණං. තෙන සබ්බම්පි කායිකං සීලං සඞ්ගණ්හාති. යාදිසං පනිදං උභයං බුද්ධානං සාසනන්තොගධං හොති, තං දස්සෙතුං – **''පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො''**ති වුත්තං. චසද්දො නිපාතමත්තං. **පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරොති** පාතිමොක්ඛසංවරභූතො අනූපවාදො අනූපඝාතො චාති අත්ථො.

අථ වා **පාතිමොක්ඛෙති** අධිකරණෙ භුම්මං. පාතිමොක්ඛෙ නිස්සයභූතෙ සංවරො. කො පන සොති? අනූපවාදො අනූපඝාතො. උපසම්පදවෙලායඤ්හි අවිසෙසෙන පාතිමොක්ඛසීලං සමාදින්නං නාම හොති, තස්මිං පාතිමොක්ඛෙ ඨිතස්ස තතො පරං උපවාදූපඝාතානං අකරණවසෙන සංවරො, සො අනූපවාදො අනූපඝාතො චාති වුත්තො.

අථ වා **පාතිමොක්ඛෙති** නිප්ඵාදෙතබ්බෙ භුම්මං යථා ''චෙතසො අවූපසමො අයොනිසොමනසිකාරපදට්ඨාන''න්ති (සං. නි. 5.232). තෙන පාතිමොක්ඛෙන සාධෙතබ්බො අනූපවාදො අනූපඝාතො, පාතිමොක්ඛසංවරසඞ්ගහිතො අනූපවාදො අනූපඝාතොඉච්චෙව අත්ථො. **සංවරොති** ඉමිනා පන සතිසංවරො , ඤාණසංවරො, ඛන්තිසංවරො, වීරියසංවරොති ඉමෙසං චතුන්නං සංවරානං ගහණං, පාතිමොක්ඛසාධනං ඉදං සංවරචතුක්කං.

මත්තඤ්ඤුතා ච භත්තස්මින්ති පරියෙසනපටිග්ගහණපරිභොගවිස්සජ්ජනානං වසෙන භොජනෙ පමාණඤ්ඤුතා. **පන්තඤ්ච සයනාසනන්ති** භාවනානුකූලං අරඤ්ඤරුක්ඛමූලාදිවිවිත්තසෙනාසනං. **අධිචිත්තෙ ච ආයොගොති** සබ්බචිත්තානං අධිකත්තා උත්තමත්තා අධිචිත්තසඞ්ඛාතෙ අරහත්තඵලචිත්තෙ සාධෙතබ්බෙ තස්ස නිප්ඵාදනත්ථං සමථවිපස්සනාභාවනාවසෙන ආයොගො. **එතං බුද්ධාන සාසනන්ති** එතං පරස්ස අනූපවදනං, අනූපඝාතනං, පාතිමොක්ඛසංවරො , පරියෙසනපටිග්ගහණාදීසු මත්තඤ්ඤුතා, විවිත්තවාසො, යථාවුත්තඅධිචිත්තානුයොගො ච බුද්ධානං සාසනං ඔවාදො අනුසිට්ඨීති අත්ථො. එවං ඉමාය ගාථාය තිස්සො සික්ඛා කථිතාති වෙදිතබ්බා.

ඡට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ අපුබ්බං නත්ථි. ගාථාය **අධිචෙතසොති** අධිචිත්තවතො, සබ්බචිත්තානං අධිකෙන අරහත්තඵලචිත්තෙන සමන්නාගතස්සාති අත්ථො. **අප්පමජ්ජතොති** න පමජ්ජතො, අප්පමාදෙන අනවජ්ජධම්මෙසු සාතච්චකිරියාය සමන්නාගතස්සාති වුත්තං හොති. **මුනිනොති** ''යො මුනාති උභො ලොකෙ, මුනි තෙන පවුච්චති''ති (ධ. ප. 269; චූළනි. මෙත්තගූමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 21) එවං උභයලොකමුනනෙන මොනං වුච්චති ඤාණං, තෙන අරහත්තඵලඤාණසඞ්ඛාතෙන ඤාණෙන සමන්නාගතත්තා වා ඛීණාසවො මුනි නාම, තස්ස මුනිනො. **මොනපථෙසු සික්ඛතොති** අරහත්තඤාණසඞ්ඛාතස්ස මොනස්ස පථෙසු සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මෙසු තීසු වා සික්ඛාසු සික්ඛතො. ඉදඤ්ච පුබ්බභාගප්පටිපදං ගහෙත්වා වුත්තං. පරිනිට්ඨිතසික්ඛො හි අරහා, තස්මා එවං සික්ඛතො, ඉමාය සික්ඛාය මුනිභාවං පත්තස්ස මුනිනොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යස්මා ච එතදෙව, තස්මා හෙට්ඨිමමග්ගඵලචිත්තානං වසෙන අධිචෙතසො, චතුසච්චසම්බොධපටිපත්තියං අප්පමාදවසෙන අප්පමජ්ජතො, මග්ගඤාණසමන්නාගමෙන මුනිනොති එවමෙතෙසං තිණ්ණං පදානං අත්ථො යුජ්ජතියෙව. අථ වා ''අප්පමජ්ජතො සික්ඛතො''ති පදානං හෙතුඅත්ථතා දට්ඨබ්බා අප්පමජ්ජනහෙතු සික්ඛනහෙතු ච අධිචෙතසොති.

සොකා න භවන්ති තාදිනොති තාදිසස්ස ඛීණාසවමුනිනො අබ්භන්තරෙ ඉට්ඨවියොගාදිවත්ථුකා සොකා චිත්තසන්තාපා න හොන්ති. අථ වා **තාදිනොති** තාදිලක්ඛණසමන්නාගතස්ස එවරූපස්ස මුනිනො සොකා න භවන්තීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **උපසන්තස්සාති** රාගාදීනං අච්චන්තූපසමෙන උපසන්තස්ස. **සදා සතීමතොති** සතිවෙපුල්ලප්පත්තියා නිච්චකාලං සතියා අවිරහිතස්ස.

එත්ථ ච ''අධිචෙතසො''ති ඉමිනා අධිචිත්තසික්ඛා, ''අප්පමජ්ජතො''ති එතෙන අධිසීලසික්ඛා, ''මුනිනො මොනපථෙසු සික්ඛතො''ති එතෙහි අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. ''මුනිනො''ති වා එතෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛා, ''මොනපථෙසු සික්ඛතො''ති එතෙන තාසං ලොකුත්තරසික්ඛානං පුබ්බභාගපටිපදා, ''සොකා න භවන්ති''තිආදීහි සික්ඛාපාරිපූරියා ආනිසංසො පකාසිතොති වෙදිතබ්බං. සෙසං වුත්තනයමෙව.

සත්තමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සුන්දරීසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ **සක්කතොති**ආදීනං පදානං අත්ථො හෙට්ඨා වණ්ණිතොයෙව. **අසහමානාති** න සහමානා, උසූයන්තාති අත්ථො. භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච සක්කාරං අසහමානාති සම්බන්ධො.

සුන්දරීති තස්සා නාමං. සා කිර තස්මිං කාලෙ සබ්බපරිබ්බාජිකාසු අභිරූපා දස්සනීයා පාසාදිකා පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතා, තෙනෙව සා ''සුන්දරී''ති පඤ්ඤායිත්ථ. සා ච අනතීතයොබ්බනා අසංයතසමාචාරාව හොති, තස්මා තෙ සුන්දරිං පරිබ්බාජිකං පාපකම්මෙ උය්යොජෙසුං. තෙ හි අඤ්ඤතිත්ථියා බුද්ධුප්පාදතො පට්ඨාය සයං හතලාභසක්කාරා හෙට්ඨා අක්කොසසුත්තවණ්ණනායං ආගතනයෙන භගවතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච උළාරං අපරිමිතං ලාභසක්කාරං පවත්තමානං දිස්වා ඉස්සාපකතා එකතො හුත්වා සම්මන්තයිංසු – මයං සමණස්ස ගොතමස්ස උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය නට්ඨා හතලාභසක්කාරා, න නො කොචි අත්ථිභාවම්පි ජානාති, කිං නිස්සාය නු ඛො ලොකො සමණෙ ගොතමෙ අභිප්පසන්නො උළාරං සක්කාරසම්මානං උපනෙතීති? තත්ථෙකො ආහ – ''උච්චාකුලප්පසුතො අසම්භින්නාය මහාසම්මතපවෙණියා ජාතො''ති, අපරො ''අභිජාතියං තස්ස අනෙකානි අච්ඡරියානි පාතුභූතානී''ති, අඤ්ඤො ''කාලදෙවිලං වන්දාපෙතුං උපනීතස්ස පාදා පරිවත්තිත්වා තස්ස ජටාසු පතිට්ඨිතා''ති, අපරො ''වප්පමඞ්ගලකාලෙ ජම්බුච්ඡායාය සයාපිතස්ස වීතික්කන්තෙපි මජ්ඣන්හිකෙ ජම්බුච්ඡායා අපරිවත්තිත්වා ඨිතා''ති, අඤ්ඤො ''අභිරූපො දස්සනීයො පාසාදිකො රූපසම්පත්තියා''ති, අපරො ''ජිණ්ණාතුරමතපබ්බජිතසඞ්ඛාතනිමිත්තෙ දිස්වා සංවෙගජාතො ආගාමිනං චක්කවත්තිරජ්ජං පහාය පබ්බජිතො''ති. එවං අපරිමාණකාලෙ සම්භතං අනඤ්ඤසාධාරණං භගවතො පුඤ්ඤඤාණසම්භාරං උක්කංසපාරමිප්පත්තං නිරුපමං සල්ලෙඛප්පටිපදං අනුත්තරඤ්ච ඤාණපහානසම්පදාදිබුද්ධානුභාවං අජානන්තා අත්තනා යථාදිට්ඨං යථාසුතං ධරමානං තං තං භගවතො බහුමානකාරණං කිත්තෙත්වා අබහුමානකාරණං පරියෙසිත්වා අපස්සන්තා ''කෙන නු ඛො කාරණෙන මයං සමණස්ස ගොතමස්ස අයසං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නාසෙය්‍යාමා''ති. තෙසු එකො තික්ඛමන්තී එවමාහ – ''අම්භො ඉමස්මිං සත්තලොකෙ මාතුගාමසුඛෙ අසත්තසත්තා නාම නත්ථි, අයඤ්ච සමණො ගොතමො අභිරූපො දෙවසමො තරුණො, අත්තනො සමරූපං මාතුගාමං ලභිත්වා සජ්ජෙය්‍ය. අථාපි න සජ්ජෙය්‍ය, ජනස්ස පන සඞ්කියො භවෙය්‍ය, හන්ද මයං සුන්දරිං පරිබ්බාජිකං තථා උය්යොජෙම, යථා සමණස්ස ගොතමස්ස අයසො පථවියං පත්ථරෙය්‍යා''ති.

තං සුත්වා ඉතරෙ ''ඉදං සුට්ඨු තයා චින්තිතං, එවඤ්හි කතෙ සමණො ගොතමො අයසකෙන උපද්දුතො සීසං උක්ඛිපිතුං අසක්කොන්තො යෙන වා තෙන වා පලායිස්සතී''ති සබ්බෙව එකජ්ඣාසයා හුත්වා තථා උය්යොජෙතුං සුන්දරියා සන්තිකං අගමංසු. සා තෙ දිස්වා ''කිං තුම්හෙ එකතො ආගතත්ථා''ති ආහ. තිත්ථියා අනාලපන්තා ආරාමපරියන්තෙ පටිච්ඡන්නෙ ඨානෙ නිසීදිංසු. සා තත්ථ ගන්ත්වා පුනප්පුනං ආලපන්තී පටිවචනං අලභිත්වා කිං තුම්හාකං අපරජ්ඣං? කස්මා මෙ පටිවචනං න දෙථාති? තථා හි පන ත්වං අම්හෙ විහෙඨියමානෙ අජ්ඣුපෙක්ඛසීති . කො තුම්හෙ විහෙඨෙතීති? ''කිං පන ත්වං න පස්සසි, සමණං ගොතමං අම්හෙ විහෙඨෙත්වා හතලාභසක්කාරෙ කත්වා විචරන්ත''න්ති වත්වා ''තත්ථ මයා කිං කාතබ්බ''න්ති වුත්තෙ ''තෙන හි ත්වං අභික්ඛණං ජෙතවනසමීපං ගන්ත්වා මහාජනස්ස එවඤ්චෙවඤ්ච වදෙය්‍යාසී''ති ආහංසු. සාපි ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡි. තෙන වුත්තං – **''අඤ්ඤතිත්ථියා පරිබ්බාජකා භගවතො සක්කාරං අසහමානා''**තිආදි.

තත්ථ **උස්සහසීති** සක්කොසි. **අත්ථන්ති** හිතං කිච්චං වා. **ක්‍යාහන්ති** කිං අහං. යස්මා තෙ තිත්ථියා තස්සා අඤ්ඤාතකාපි සමානා පබ්බජ්ජසම්බන්ධමත්තෙන සඞ්ගණ්හිතුං ඤාතකා විය හුත්වා **''උස්සහසි ත්වං භගිනි ඤාතීනං අත්ථං කාතු''**න්ති ආහංසු. තස්මා සාපි මිගං වල්ලි විය පාදෙ ලග්ගා **ජීවිතම්පි මෙ පරිච්චත්තං ඤාතීනං අත්ථායාති** ආහ.

තෙන හීති ''යස්මා ත්වං 'ජීවිතම්පි මෙ තුම්හාකං අත්ථාය පරිච්චත්ත'න්ති වදසි, ත්වඤ්ච පඨමවයෙ ඨිතා අභිරූපා සොභග්ගප්පත්තා ච, තස්මා යථා තං නිස්සාය සමණස්ස ගොතමස්ස අයසො උප්පජ්ජිස්සති, තථා කරෙය්‍යාසී''ති වත්වා ''අභික්ඛණං ජෙතවනං ගච්ඡාහී''ති උය්යොජෙසුං. සාපි ඛො බාලා කකචදන්තපන්තියා පුප්ඵාවලිකීළං කීළිතුකාමා විය, පභින්නමදං චණ්ඩහත්ථිං සොණ්ඩාය පරාමසන්තී විය, නලාටෙන මච්චුං ගණ්හන්තී විය තිත්ථියානං වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා මාලාගන්ධවිලෙපනතම්බූලමුඛවාසාදීනි ගහෙත්වා මහාජනස්ස සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා

නගරං පවිසනකාලෙ ජෙතවනාභිමුඛී ගච්ඡන්තී ''කහං ගච්ඡසී''ති ච පුට්ඨා ''සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං, අහඤ්හි තෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසාමී''ති වත්වා අඤ්ඤතරස්මිං තිත්ථියාරාමෙ වසිත්වා පාතොව ජෙතවනමග්ගං ඔතරිත්වා නගරාභිමුඛී ආගච්ඡන්තී ''කිං සුන්දරි කහං ගතාසී''ති ච පුට්ඨා ''සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා තං කිලෙසරතියා රමාපෙත්වා ආගතාම්හී''ති වදති. තෙන වුත්තං – **''එවං අයයාති බො සුන්දරී පරිබ්බාජිකා තෙසං අඤ්ඤතිත්ථියානං පරිබ්බාජකානං පටිස්සුත්වා අභික්ඛණං ජෙතවනං අගමාසී''**ති.

තිත්ථියා කතිපාහස්ස අච්චයෙන ධුත්තානං කහාපණෙ දත්වා ''ගච්ඡථ, සුන්දරිං මාරෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස ගන්ධකුටියා අවිදූරෙ මාලාකචවරන්තරෙ නික්ඛිපිත්වා එථා''ති වදිංසු. තෙ තථා අකංසු. තතො තිත්ථියා ''සුන්දරිං න පස්සාමා''ති කොලාහලං කත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා ''කත්ථ පන තුම්හෙ පරිසඞ්කථා''ති රඤ්ඤා වුත්තා ඉමෙසු දිවසෙසු ජෙතවනෙ වසති, තත්ථස්සා පවත්තිං න ජානාමාති. ''තෙන හි ගච්ඡථ, නං තත්ථ විචිනථා''ති රඤ්ඤා අනුඤ්ඤාතා අත්තනො උපට්ඨාකෙ ගහෙත්වා ජෙතවනං ගන්ත්වා විචිනන්තා විය හුත්වා මාලාකචවරං බ්‍යූහිත්වා තස්සා සරීරං මඤ්චකං ආරොපෙත්වා නගරං පවෙසෙත්වා ''සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා 'සත්ථුනා කතං පාපකම්මං පටිච්ඡාදෙස්සාමා'ති සුන්දරිං මාරෙත්වා මාලාකචවරන්තරෙ නික්ඛිපිංසූ''ති රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජාපි අනුපපරික්ඛිත්වා ''තෙන හි ගච්ඡථ, නගරං ආහිණ්ඩථා''ති ආහ. තෙ නගරවීථීසු ''පස්සථ සමණානං සක්‍යපුත්තියානං කම්ම''න්තිආදීනි වදන්තා විචරිත්වා පුන රඤ්ඤො නිවෙසනද්වාරං අගමංසු. රාජා සුන්දරියා සරීරං ආමකසුසානෙ අට්ටකං ආරොපෙත්වා රක්ඛාපෙසි. සාවත්ථිවාසිනො ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ යෙභුය්‍යෙන ''පස්සථ සමණානං සක්‍යපුත්තියානං කම්ම''න්තිආදීනි වත්වා අන්තොනගරෙ බහිනගරෙ ච භික්ඛූ අක්කොසන්තා විචරිංසු. තෙන වුත්තං – **''යදා තෙ අඤ්ඤිංසු තිත්ථියා පරිබ්බාජකා 'වොදිට්ඨා බො සුන්දරී'''**තිආදි.

තත්ථ **අඤ්ඤිංසූති** ජානිංසු. **වොදිට්ඨාති** බ්‍යපදිට්ඨා, ජෙතවනං ආගච්ඡන්තී ච ගච්ඡන්තී ච විසෙසතො දිට්ඨා, බහුලං දිට්ඨාති අත්ථො. **පරිබාකූපෙති** දීඝිකාවාටෙ . **යා සා, මහාරාජ, සුන්දරීති**, මහාරාජ, යා සා ඉමස්මිං නගරෙ රූපසුන්දරතාය ''සුන්දරී''ති පාකටා අභිඤ්ඤාතා පරිබ්බාජිකා. **සා නො න දිස්සතීති** සා අම්හාකං චක්ඛු විය ජීවිතං විය ච පියායිතබ්බා, ඉදානි න දිස්සති. **යථානික්ඛිත්තන්ති** පුරිසෙ ආණාපෙත්වා මාලාකචවරන්තරෙ අත්තනා යථාඨපිතං. ''යථානිඛාත''න්තිපි පාඨො, පථවියං නිඛාතප්පකාරන්ති අත්ථො.

රථියාය රථියන්ති වීථිතො වීථිං. **වීථීති හි** විනිවිජ්ඣනකරච්ඡා. **සිඞ්ඝාටකන්ති** තිකොණරච්ඡා. **අලජ්ජිනොති** න ලජ්ජිනො, පාපජිගුච්ඡාවිරහිතාති අත්ථො. **දුස්සීලාති** නිස්සීලා. **පාපධම්මාති** ලාමකසභාවා නිහීනාචාරා. **මුසාවාදිනොති** දුස්සීලා සමානා ''සීලවන්තො මය''න්ති අලිකවාදිතාය මුසාවාදිනො. **අබ්‍රහ්මචාරිනොති** ''මෙථුනප්පටිසෙවිතාය අසෙට්ඨචාරිනො ඉමෙ හි නාමා''ති හීළෙන්තා වදන්ති. **ධම්මචාරිනොති** කුසලධම්මචාරිනො. **සමචාරිනොති** කායකම්මාදිසමචාරිනො. **කල්‍යාණධම්මාති** සුන්දරසභාවා, පටිජානිස්සන්ති නාමාති සම්බන්ධො. නාමසද්දයොගෙන හි එත්ථ පටිජානිස්සන්තීති අනාගතකාලවචනං. **සාමඤ්ඤන්ති** සමණභාවො සමිතපාපතා. **බ්‍රහ්මඤ්ඤන්ති** සෙට්ඨභාවො බාහිතපාපතා. **කුතොති** කෙන කාරණෙන. **අපගතාති** අපෙතා පරිභට්ඨා. **පුරිසකිච්චන්ති** මෙථුනප්පටිසෙවනං සන්ධාය වදන්ති.

අථ භික්ඛූ තං පවත්තිං භගවතො ආරොචෙසුං. සත්ථා ''තෙන හි, භික්ඛවෙ, තුම්හෙපි තෙ මනුස්සෙ ඉමාය ගාථාය පටිචොදෙථා''ති වත්වා ''අභූතවාදී''ති ගාථමාහ. තං සන්ධාය වුත්තං – **''අථ බො සම්බහුලා…පෙ…. නිහීනකම්මා මනුජා පරත්ථා''**ති. තත්ථ **නෙසො, භික්ඛවෙ, සද්දො චිරං භවිස්සතීති** ඉදං සත්ථා තස්ස අයසස්ස නිප්ඵත්තිං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ජානිත්වා භික්ඛූ සමස්සාසෙන්තො ආහ.

ගාථායං **අභූතවාදීති** පරස්ස දොසං අදිස්වාව මුසාවාදං කත්වා අභූතෙන අතච්ඡෙන පරං අබ්භාචික්ඛන්තො. **යො වාපි කත්වාති** යො වා පන පාපකම්මං කත්වා ''නාහං එතං කරොමී''ති ආහ. **පෙච්ච සමා භවන්තීති** තෙ උභොපි ජනා ඉතො පරලොකං ගන්ත්වා නිරයූපගමනෙන ගතියා සමා භවන්ති. ගතියෙව හි නෙසං පරිච්ඡින්නා, ආයු පන අපරිච්ඡින්නා. බහුකඤ්හි පාපං කත්වා චිරං නිරයෙ පච්චති, පරිත්තකං කත්වා අප්පමත්තකමෙව කාලං පච්චති. යස්මා පන නෙසං උභින්නම්පි ලාමකමෙව කම්මං, තෙන වුත්තං – **නිහීනකම්මා මනුජා පරත්ථාති**. ''පරත්ථා''ති ඉමස්ස පන පදස්ස පුරතො ''පෙච්චා''තිපදෙන සම්බන්ධො, පෙච්ච පරත්ථ ඉතො ගන්ත්වා තෙ නිහීනකම්මා පරලොකෙ සමා භවන්තීති අත්ථො.

පරියාපුණිත්වාති උග්ගහෙත්වා. **අකාරකාති** අපරාධස්ස න කාරකා. **නයිමෙහි කතන්ති** එවං කිර නෙසමහොසි – ඉමෙහි සමණෙහි සක්‍යපුත්තියෙහි අද්ධා තං පාපකම්මං න කතං, යං අඤ්ඤතිත්ථියා උග්ඝොසිත්වා සකලනගරං ආහිණ්ඩිංසු, යස්මා ඉමෙ අම්හෙසු එවං අසබ්භාහි ඵරුසාහි වාචාහි අබ්භාචික්ඛන්තෙසුපි න කිඤ්චි විකාරං දස්සෙන්ති, ඛන්තිසොරච්චඤ්ච න විජහන්ති, කෙවලං පන ''අභූතවාදී නිරයං උපෙතී''ති ධම්මංයෙව වදන්තා සපන්තියෙව, ඉමෙ සමණා සක්‍යපුත්තියා අම්හෙ අනුපධාරෙත්වා අබ්භාචික්ඛන්තෙ සපන්ති, සපථං කරොන්තා විය වදන්ති . අථ වා ''යො වාපි කත්වා 'න කරොමි' චාහා''ති වදන්තා සපන්ති, අත්තනො අකාරකභාවං බොධෙතුං අම්හාකං සපථං කරොන්ති ඉමෙති අත්ථො.

තෙසඤ්හි මනුස්සානං භගවතා භාසිතගාථාය සවනසමනන්තරමෙව බුද්ධානුභාවෙන සාරජ්ජං ඔක්කමි, සංවෙගො උප්පජ්ජි ''නයිදං අම්හෙහි පච්චක්ඛතො දිට්ඨං, සුතං නාම තථාපි හොති, අඤ්ඤථාපි හොති, එතෙ ච අඤ්ඤතිත්ථියා ඉමෙසං අනත්ථකාමා අහිතකාමා, තස්මා තෙ සද්ධාය නයිදං අම්හෙහි වත්තබ්බං, දුජ්ජානා හි සමණා''ති. තෙ තතො පට්ඨාය තතො ඔරමිංසු.

රාජාපි යෙහි සුන්දරී මාරිතා, තෙසං ජානනත්ථං පුරිසෙ ආණාපෙසි. අථ තෙ ධුත්තා තෙහි කහාපණෙහි සුරං පිවන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහං කරිංසු. තෙසු හි එකො එකං ආහ – ''ත්වං සුන්දරිං එකප්පහාරෙන මාරෙත්වා මාලාකචවරන්තරෙ ඛිපිත්වා තතො ලද්ධකහාපණෙහි සුරං පිවසි, හොතු හොතූ''ති. රාජපුරිසා තං සුත්වා තෙ ධුත්තෙ ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා ''තුම්හෙහි සා මාරිතා''ති තෙ ධුත්තෙ පුච්ඡි. ''ආම, දෙවා''ති. ''කෙහි මාරාපිතා''ති? ''අඤ්ඤතිත්ථියෙහි, දෙවා''ති. රාජා තිත්ථියෙ පක්කොසාපෙත්වා තමත්ථං පටිජානාපෙත්වා, ''අයං සුන්දරී තස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං ආරොපෙතුකාමෙහි අම්හෙහි මාරාපිතා, නෙව ගොතමස්ස, න ගොතමසාවකානං දොසො අත්ථි, අම්හාකමෙව දොසොති එවං වදන්තා නගරං ආහිණ්ඩථා''ති ආණාපෙසි. තෙ තථා අකංසු. මහාජනො සම්මදෙව සද්දහි. තිත්ථියානං ධික්කාරං අකාසි, තිත්ථියා මනුස්සවධදණ්ඩං පාපුණිංසු. තතො පට්ඨාය බුද්ධස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච භියොසොමත්තාය සක්කාරසම්මානො මහා අහොසි. භික්ඛූ අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා අත්තමනා පටිවෙදෙසුං. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො සම්බහුලා භික්ඛූ…පෙ.… අන්තරහිතො සො, භන්තෙ, සද්දො''**ති.

කස්මා පන භගවා ''තිත්ථියානං ඉදං කම්ම''න්ති භික්ඛූනං නාරොචෙසි? අරියානං තාව ආරොචනෙන පයොජනං නත්ථි, පුථුජ්ජනෙසු පන ''යෙ න සද්දහෙය්‍යුං, තෙසං තං දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තෙය්‍යා''ති නාරොචෙසි. අපිචෙතං බුද්ධානං අනාචිණ්ණං, යං අනාගතස්ස ඊදිසස්ස වත්ථුස්ස ආචික්ඛනං. පරානුද්දෙසිකමෙව හි භගවා සංකිලෙසපක්ඛං විභාවෙති , කම්මඤ්ච කතොකාසං න සක්කා නිවත්තෙතුන්ති අබ්භක්ඛානං තන්නිමිත්තඤ්ච භගවා අජ්ඣුපෙක්ඛන්තො නිසීදි. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''න අන්තලික්ඛෙ න සමුද්දමජ්ඣෙ,
> න පබ්බතානං විවරං පවිස්ස;
> න විජ්ජතී සො ජගතිප්පදෙසො,
> යත්ථට්ඨිතො මුච්චෙය්‍ය පාපකම්මා''ති. (ධ. ප. 127; මි. ප. 4.2.4);

එතමත්ථං විදිත්වාති මම්මච්ඡෙදනවසෙනාපි බාලජනෙහි පවත්තිතං දුරුත්තවචනං ඛන්තිබලසමන්නාගතස්ස ධීරස්ස දුත්තිතික්ඛා නාම නත්ථීති ඉමමත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං අධිවාසනඛන්තිබලවිභාවනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **තුදන්ති වාචාය ජනා අසඤ්ඤතා, සරෙහි සඞ්ගාමගතංව කුඤ්ජරන්ති** කායිකසංවරාදීසු කස්සචිපි සංවරස්ස අභාවෙන අසංයතා අවිනීතා බාලජනා සරෙහි සායකෙහි සඞ්ගාමගතං යුද්ධගතං කුඤ්ජරංව හත්ථිනාගං පටියොධා විය වාචාසත්තීහි තුදන්ති විජ්ඣන්ති, අයං තෙසං සභාවො . **සුත්වාන වාක්‍යං ඵරුසං උදීරිතං, අධිවාසයෙ භික්ඛු අදුට්ඨචිත්තොති** තං පන තෙහි බාලජනෙහි උදීරිතං භාසිතං මම්මඝට්ටනවසෙන පවත්තිතං ඵරුසං වාක්‍යං වචනං අභූතං භූතතො නිබ්බෙඨෙන්තො මම කකචූපමඔවාදං (ම. නි. 1.222 ආදයො) අනුස්සරන්තො ඊසකම්පි අදුට්ඨචිත්තො හුත්වා ''සංසාරසභාවො එසො''ති සංසාරෙ භයං ඉක්ඛණසීලො භික්ඛු අධිවාසයෙ, අධිවාසනඛන්තියං ඨත්වා ඛමෙය්‍යාති අත්ථො.

එත්ථාහ – කිං පන තං කම්මං, යං අපරිමාණකාලං සක්කච්චං උපචිතවිපුලපුඤ්ඤසම්භාරො සත්ථා එවං දාරුණං අභූතබ්භක්ඛානං පාපුණීති? වුච්චතෙ – අයං සො භගවා බොධිසත්තභූතො අතීතජාතියං මුනාළි නාම ධුත්තො හුත්වා පාපජනසෙවී අයොනිසොමනසිකාරබහුලො විචරති. සො එකදිවසං සුරභිං නාම පච්චෙකසම්බුද්ධං නගරං පිණ්ඩාය පවිසිතුං චීවරං පාරුපන්තං පස්සි. තස්මිඤ්ච සමයෙ අඤ්ඤතරා ඉත්ථී තස්ස අවිදූරෙන ගච්ඡති. ධුත්තො ''අබ්‍රහ්මචාරී අයං සමණො''ති අබ්භාචික්ඛි. සො තෙන කම්මෙන බහූනි වස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්වා තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන ඉදානි බුද්ධො හුත්වාපි සුන්දරියා කාරණා අභූතබ්භක්ඛානං පාපුණි. යථා චෙතං, එවං චිඤ්චමාණවිකාදීනං විකාරකිත්තීනං භගවතො අබ්භක්ඛානාදීනි දුක්ඛානි පත්තානි, සබ්බානි පුබ්බෙ කතස්ස කම්මස්ස විපාකාවසෙසානි, යානි ''කම්මපිලොතිකානී''ති වුච්චන්ති. වුත්තඤ්හෙතං අපදානෙ (අප. ථෙර 1.39.64-96) –

> ''අනොතත්තසරාසන්නෙ, රමණීයෙ සිලාතලෙ;
> නානාරතනපජ්ජොතෙ, නානාගන්ධවනන්තරෙ.
>
> ''මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන, පරෙතො ලොකනායකො;
> ආසීනො බ්‍යාකරී තත්ථ, පුබ්බකම්මානි අත්තනො.
>
> ''සුණාථ භික්ඛවො මය්හං, යං කම්මං පකතං මයා;
> පිලොතිකස්ස කම්මස්ස, බුද්ධත්තෙපි විපච්චති.

1. ‘‘මුනාළි නාමහං ධුත්තො, පුබ්බෙ අඤ්ඤාසු ජාතිසු;
පච්චෙකබුද්ධං සුරභිං, අබ්භාචික්ඛිං අදූසකං.

‘‘තෙන කම්මවිපාකෙන, නිරයෙ සංසරිං චිරං;
බහූ වස්සසහස්සානි, දුක්ඛං වෙදෙමි වෙදනං.

‘‘තෙන කම්මාවසෙසෙන, ඉධ පච්ඡිමකෙ භවෙ;
අබ්භක්ඛානං මයා ලද්ධං, සුන්දරිකාය කාරණා.

2. ‘‘සබ්බාභිභුස්ස බුද්ධස්ස, නන්දො නාමාසි සාවකො;
තං අබ්භක්ඛාය නිරයෙ, චිරං සංසරිතං මයා.

‘‘දස වස්සසහස්සානි, නිරයෙ සංසරිං චිරං;
මනුස්සභාවං ලද්ධාහං, අබ්භක්ඛානං බහුං ලභිං.

‘‘තෙන කම්මාවසෙසෙන, චිඤ්චමාණවිකා මමං;
අබ්භාචික්ඛි අභූතෙන, ජනකායස්ස අග්ගතො.

3. ‘‘බ්‍රාහ්මණො සුතවා ආසිං, අහං සක්කතපූජිතො;
මහාවනෙ පඤ්චසතෙ, මන්තෙ වාචෙමි මාණවෙ.

‘‘තත්ථාගතො ඉසී භීමො, පඤ්චාභිඤ්ඤො මහිද්ධිකො;
තඤ්චාහං ආගතං දිස්වා, අබ්භාචික්ඛිං අදූසකං.

‘‘තතොහං අවචං සිස්සෙ, කාමභොගී අයං ඉසි;
මය්හම්පි භාසමානස්ස, අනුමොදිංසු මාණවා.

‘‘තතො මාණවකා සබ්බෙ, භික්ඛමානං කුලෙ කුලෙ;
මහාජනස්ස ආහංසු, කාමභොගී අයං ඉසි.

‘‘තෙන කම්මවිපාකෙන, පඤ්ච භික්ඛුසතා ඉමෙ;
අබ්භක්ඛානං ලභුං සබ්බෙ, සුන්දරිකාය කාරණා.

4. ‘‘වෙමාතුභාතිකං පුබ්බෙ, ධනහෙතු හනිං අහං;
පක්ඛිපිං ගිරිදුග්ගස්මිං, සිලාය ච අපිංසයිං.

‘‘තෙන කම්මවිපාකෙන, දෙවදත්තො සිලං ඛිපි;
අඞ්ගුට්ඨං පිංසයී පාදෙ, මම පාසාණසක්ඛරා.

5. ‘‘පුරෙහං දාරකො හුත්වා, කීළමානො මහාපථෙ;
පච්චෙකබුද්ධං දිස්වාන, මග්ගෙ සකලිකං ඛිපිං.

‘‘තෙන කම්මවිපාකෙන, ඉධ පච්ඡිමකෙ භවෙ;
වධත්ථං මං දෙවදත්තො, අභිමාරෙ පයොජයි.

6. ‘‘හත්ථාරොහො පුරෙ ආසිං, පච්චෙකමුනිමුත්තමං;
පිණ්ඩාය විචරන්තං තං, ආසාදෙසිං ගජෙනහං.

‘‘තෙන කම්මවිපාකෙන, භන්තො නාළාගිරී ගජො;
ගිරිබ්බජෙ පුරවරෙ, දාරුණො සමුපාගමි.

7. ‘‘රාජාහං පත්ථිවො ආසිං, සත්තියා පුරිසෙ හනිං;
තෙන කම්මවිපාකෙන, නිරයෙ පච්චිසං භුසං.

‘‘කම්මුනො තස්ස සෙසෙන, සොදානි සකලං මම;
පාදෙ ඡවිං පකප්පෙසි, න හි කම්මං විනස්සති.

8. ‘‘අහං කෙවට්ටගාමස්මිං, අහුං කෙවට්ටදාරකො;
මච්ඡකෙ ඝාතිතෙ දිස්වා, ජනයිං සොමනස්සකං.

‘‘තෙන කම්මවිපාකෙන, සීසදුක්ඛං අහූ මම;

සක්කා ච සබ්බෙ හඤ්ඤිංසු, යදා හනි විටටූභො.

9. ‘‘ඵුස්සස්සාහං පාවචනෙ, සාවකෙ පරිභාසයිං;
යවං ඛාදථ භුඤ්ජථ, මා ච භුඤ්ජථ සාලයො.

‘‘තෙන කම්මවිපාකෙන, තෙමාසං ඛාදිතං යවං;
නිමන්තිතො බ්‍රාහ්මණෙන, වෙරඤ්ජායං වසිං තදා.

10. ‘‘නිබ්බුද්ධෙ වත්තමානම්හි, මල්ලපුත්තං නිහෙඨයිං;
තෙන කම්මවිපාකෙන, පිට්ඨිදුක්ඛං අහූ මම.

11. ‘‘තිකිච්ඡකො අහං ආසිං, සෙට්ඨිපුත්තං විරෙචයිං;
තෙන කම්මවිපාකෙන, හොති පක්ඛන්දිකා මම.

12. ‘‘අවචාහං ජොතිපාලො, කස්සපං සුගතං තදා;
කුතො නු බොධි මුණ්ඩස්ස, බොධි පරමදුල්ලභා.

‘‘තෙන කම්මවිපාකෙන, අචරිං දුක්කරං බහුං;
ඡබ්බස්සානුරුවෙලායං, තතො බොධිං අපාපුණිං.

‘‘නාහං එතෙන මග්ගෙන, පාපුණිං බොධිමුත්තමං;
කුම්මග්ගෙන ගවෙසිස්සං, පුබ්බකම්මෙන වාරිතො.

‘‘පුඤ්ඤපාපපරික්ඛීණො, සබ්බසන්තාපවජ්ජිතො;
අසොකො අනුපායාසො, නිබ්බායිස්සමනාසවො.

‘‘එවං ජිනො වියාකාසි, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අග්ගතො;
සබ්බාභිඤ්ඤාබලප්පත්තො, අනොතත්තමහාසරෙ’’ති. (අප. ථෙර 1.39.64-96);

අට්ඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උපසෙනසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ **උපසෙනස්සා**ති එත්ථ **උපසෙනො**ති තස්ස ථෙරස්ස නාමං, වඞ්ගන්තබ්‍රාහ්මණස්ස පන පුත්තත්තා ‘‘වඞ්ගන්තපුත්තො’’ති ච නං වොහරන්ති.

අයඤ්හි ථෙරො ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස කනිට්ඨභාතා, සාසනෙ පබ්බජිත්වා අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ උපසම්පදාය ද්විවස්සො උපජ්ඣායො හුත්වා එකං භික්ඛුං උපසම්පාදෙත්වා තෙන සද්ධිං භගවතො උපට්ඨානං ගතො, තස්ස භික්ඛුනො භගවතා තස්ස සද්ධිවිහාරිකභාවං පුච්ඡිත්වා ඛන්ධකෙ ආගතනයෙන ‘‘අතිලහුං ඛො ත්වං, මොඝපුරිස, ආවත්තො බාහුල්ලාය, යදිදං ගණබන්ධිය’’න්ති (මහාව. 75) විගරහිතො පතොදාභිතුන්නො විය ආජානීයො සංවිග්ගමානසො ‘‘යදිපාහං ඉදානි පරිසං නිස්සාය භගවතා විගරහිතො, පරිසංයෙව පන නිස්සාය පාසංසියො භවෙය්‍ය’’න්ති උස්සාහජාතො සබ්බෙ ධුතධම්මෙ සමාදාය වත්තමානො විපස්සනං ආරභිත්වා න චිරස්සෙව ඡළභිඤ්ඤො පටිසම්භිදාප්පත්තො මහාඛීණාසවො හුත්වා අත්තනො නිස්සිතකෙ ධුතඞ්ගධරෙ එව කත්වා තෙහි සද්ධිං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා සන්ථතසික්ඛාපදෙ (පාරා. 565 ආදයො) ආගතනයෙන ‘‘පාසාදිකා ඛො ත්‍යායං, උපසෙන, පරිසා’’ති පරිසවසෙන භගවතො සන්තිකා ලද්ධපසංසො ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං සමන්තපාසාදිකානං යදිදං උපසෙනො වඞ්ගන්තපුත්තො’’ති (අ. නි. 1.213) එතදග්ගෙ ඨපිතො අසීතියා මහාසාවකෙසු අබ්භන්තරො.

සො එකදිවසං පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො අන්තෙවාසිකෙසු අත්තනො අත්තනො දිවාට්ඨානං ගතෙසු උදකකුම්භතො උදකං ගහෙත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා ගත්තානි සීතිං කත්වා චම්මක්ඛණ්ඩං අත්ථරිත්වා දිවාට්ඨානෙ දිවාවිහාරං නිසින්නො අත්තනො ගුණෙ ආවජ්ජෙසි. තස්ස තෙ අනෙකසතා අනෙකසහස්සා පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං උපට්ඨහිංසු. සො ‘‘මය්හං තාව සාවකස්ස සතො ඉමෙ එවරූපා ගුණා, කීදිසා නු ඛො මය්හං සත්ථු ගුණා’’ති භගවතො ගුණාභිමුඛං මනසිකාරං පෙසෙසි. තෙ තස්ස ඤාණබලානුරූපං අනෙකකොටිසහස්සා උපට්ඨහිංසු. සො ‘‘එවංසීලො මෙ සත්ථා එවංධම්මො එවංපඤ්ඤො එවංවිමුත්තී’’තිආදිනා ච ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’තිආදිනා ච ආවිභාවානුරූපං සත්ථු ගුණෙ අනුස්සරිත්වා , තතො ‘‘ස්වාක්ඛාතො’’තිආදිනා ධම්මස්ස, ‘‘සුප්පටිපන්නො’’තිආදිනා අරියසඞ්ඝස්ස ච ගුණෙ අනුස්සරි. එවං මහාථෙරො අනෙකාකාරවොකාරං රතනත්තයගුණෙසු ආවිභූතෙසු අත්තමනො පමුදිතො උළාරපීතිසොමනස්සං පටිසංවෙදෙන්තො නිසීදි. තමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘ආයස්මතො උපසෙනස්ස වඞ්ගන්තපුත්තස්ස රහොගතස්සා’’**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **රහොගතස්සාති** රහසි ගතස්ස. **පටිසල්ලීනස්සාති** එකීභූතස්ස. **එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදීති** එවං ඉදානි වුච්චමානාකාරො චිත්තස්ස විතක්කො උප්පජ්ජි. **ලාභා වත මෙති** යෙ ඉමෙ මනුස්සත්තබුද්ධුප්පාදසද්ධාසමධිගමාදයො, අහො වත මෙ එතෙ ලාභා. **සුලද්ධං වත මෙති** යඤ්චිදං මයා භගවතො සාසනෙ පබ්බජ්ජූපසම්පදාරතනත්තයපයිරුපාසනාදි පටිලද්ධං, තං මෙ අහො වත සුට්ඨු ලද්ධං. තත්ථ කාරණමාහ **''සත්ථා ච මෙ''**තිආදිනා.

තත්ථ දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි යථාරහං සත්තෙ අනුසාසතීති **සත්ථා**. භාග්‍යවන්තතාදීහි කාරණෙහි **භගවා**. ආරකත්තා කිලෙසෙහි, කිලෙසාරීනං හතත්තා, සංසාරචක්කස්ස වා අරානං හතත්තා, පච්චයාදීනං අරහත්තා, පාපකරණෙ රහාභාවා **අරහං** . සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා **සම්මාසම්බුද්ධොති** අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.123 ආදයො) බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසතො ගහෙතබ්බො.

ස්වාක්ඛාතෙති සුට්ඨු අක්ඛාතෙ, එකන්තනිය්‍යානිකං කත්වා භාසිතෙ. **ධම්මවිනයෙති** පාවචනෙ. තඤ්හි යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානානං සංසාරදුක්ඛපාතතො ධාරණෙන, රාගාදිකිලෙසෙ විනයනෙන ච ධම්මවිනයොති වුච්චති. **සබ්‍රහ්මචාරිනොති** සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මසඞ්ඛාතං භගවතො සාසනං අරියමග්ගං සහ චරන්ති පටිපජ්ජන්තීති සබ්‍රහ්මචාරිනො. **සීලවන්තොති** මග්ගඵලසීලවසෙන සීලවන්තො. **කල්‍යාණධම්මාති** සමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනාදයො කල්‍යාණා සුන්දරා ධම්මා එතෙසං අත්ථීති කල්‍යාණධම්මා. එතෙන සඞ්ඝස්ස සුප්පටිපත්තිං දස්සෙති. **සීලෙසු චම්හි පරිපූරකාරීති** ''අහම්පි පබ්බජිත්වා න තිරච්ඡානකථාකථිකො කායදළ්හිබහුලො හුත්වා විහාසිං, අථ ඛො පාතිමොක්ඛසංවරාදිං චතුබ්බිධම්පි සීලං අඛණ්ඩං අච්ඡිද්දං අසබලං අකම්මාසං භුජිස්සං විඤ්ඤුප්පසත්ථං අපරාමට්ඨං කත්වා පරිපූරෙන්තො අරියමග්ගංයෙව පාපෙසි''න්ති වදති. එතෙන හෙට්ඨිමඵලද්වයසම්පත්තිමත්තනො දීපෙති. සොතාපන්නසකදාගාමිනො හි සීලෙසු පරිපූරකාරිනො. **සුසමාහිතො චම්හි එකග්ගචිත්තොති** උපචාරප්පනාභෙදෙන සමාධිනා සබ්බථාපි සමාහිතො ච අම්හි අවික්ඛිත්තචිත්තො. ඉමිනා සමාධිස්මිං පරිපූරකාරිතාවචනෙන තතියඵලසම්පත්තිමත්තනො දීපෙති. අනාගාමිනො හි සමාධිස්මිං පරිපූරකාරිනො. **අරහා චම්හි ඛීණාසවොති** කාමාසවාදීනං සබ්බසො ඛීණත්තා ඛීණාසවො, තතො එව පරික්ඛීණභවසංයොජනො සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යතාය අරහා චම්හි. එතෙන අත්තනො කතකරණීයතං දස්සෙති. **මහිද්ධිකො චම්හි මහානුභාවොති** අධිට්ඨානවිකුබ්බනාදිඉද්ධීසු මහතා වසීභාවෙන සමන්නාගතත්තා මහිද්ධිකො උළාරස්ස පුඤ්ඤානුභාවස්ස ගුණානුභාවස්ස ච සම්පත්තියා මහානුභාවො ච අස්මි. එතෙන ලොකියාභිඤ්ඤානවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තියොගමත්තනො දීපෙති. අභිඤ්ඤාසු වසීභාවෙන හි අරියා යථිච්ඡිතනිප්ඵාදනෙන මහිද්ධිකා, පුබ්බූපනිස්සයසම්පත්තියා නානාවිහාරසමාපත්තීහි ච විසොධිතසන්තානත්තා මහානුභාවා ච හොන්තීති.

භද්දකං මෙ ජීවිතන්ති එවංවිධසීලාදිගුණසමන්නාගතස්ස මෙ යාවායං කායො ධරති, තාව සත්තානං හිතසුඛමෙව වඩ්ඪති, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තභාවතො ජීවිතම්පි මෙ භද්දකං සුන්දරං. **භද්දකං මරණන්ති** සචෙ පනිදං ඛන්ධපඤ්චකං අජ්ජ වා ඉමස්මිංයෙව වා ඛණෙ අනුපාදානො විය ජාතවෙදො නිබ්බායති, තං අප්පටිසන්ධිකං පරිනිබ්බානසඞ්ඛාතං මරණම්පි මෙ භද්දකන්ති උභයත්ථ තාදිභාවං දීපෙති. එවං මහාථෙරො අප්පහීනසොමනස්සුප්පිලාවිතවාසනුස්සන්නත්තා උළාරසොමනස්සිතො ධම්මබහුමානෙන ධම්මපීතිපටිසංවෙදනෙන පරිවිතක්කෙසි.

තං සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ජානිත්වා ජීවිතෙ මරණෙ ච තස්ස තාදිභාවවිභාවනං ඉමං උදානං උදානෙසි. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො භගවා…පෙ.… උදානෙසී''**ති.

තත්ථ **යං ජීවිතං න තපතීති** යං ඛීණාසවපුග්ගලං ජීවිතං ආයතිං ඛන්ධප්පවත්තියා සබ්බෙන සබ්බං අභාවතො න තපති න බාධති, වත්තමානමෙව වා ජීවිතං සබ්බසො සඞ්ඛතධම්මත්තා සතිපඤ්ඤාවෙපුල්ලප්පත්තියා සබ්බත්ථ සතිසම්පජඤ්ඤසමායොගතො න බාධති. යො හි අන්ධපුථුජ්ජනො පාපජනසෙවී අයොනිසොමනසිකාරබහුලො අකතකුසලො අකතපුඤ්ඤො, සො ''අකතං වත මෙ කල්‍යාණ''න්තිආදිනා විප්පටිසාරෙන තපතීති තස්ස ජීවිතං තං තපති නාම. ඉතරෙ පන අකතපාපා කතපුඤ්ඤා කල්‍යාණපුථුජ්ජනෙන සද්ධිං සත්ත සෙඛා තපනීයධම්මපරිවජ්ජනෙන අතපනීයධම්මසමන්නාගමෙන ච පච්ඡානුතාපෙන න තපන්තීති න තෙසං ජීවිතං තපති. ඛීණාසවෙ පන වත්තබ්බමෙව නත්ථීති පවත්තිදුක්ඛවසෙන අත්ථවණ්ණනා කතා.

මරණන්තෙ න සොචතීති මරණසඞ්ඛාතෙ අන්තෙ පරියොසානෙ, මරණසමීපෙ වා න සොචති අනාගාමිමග්ගෙනෙව සොකස්ස සමුග්ඝාතිතත්තා. **ස වෙ දිට්ඨපදො ධීරො, සොකමජ්ඣෙ න සොචතීති** සො අනභිජ්ඣාදීනං චතුන්නං ධම්මපදානං නිබ්බානස්සෙව වා දිට්ඨත්තා දිට්ඨපදො, ධිතිසම්පන්නත්තා ධීරො ඛීණාසවො සොචනධම්මත්තා ''සොකා''ති ලද්ධනාමානං අවීතරාගානං සත්තානං, සොකහෙතූනං වා ලොකධම්මානං මජ්ඣෙ ඨත්වාපි න සොචති.

ඉදානිස්ස සබ්බසො සොකහෙතූනං අභාවං දීපෙතුං **''උච්ඡින්නභවතණ්හස්සා''**තිආදිමාහ. තත්ථ යස්ස අග්ගමග්ගෙන සබ්බසො උච්ඡින්නා භවතණ්හා, සො උච්ඡින්නභවතණ්හො. තස්ස අවසෙසකිලෙසානං අනවසෙසවූපසමෙන සන්තචිත්තස්ස ඛීණාසවභික්ඛුනො. **වික්ඛීණො ජාතිසංසාරොති** ජාතිආදිකො –

‘‘ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි, ධාතුආයතනාන ච;
අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානා, ‘සංසාරො’ති පවුච්චතී’’ති. –

වුත්තලක්ඛණො සංසාරො විසෙසතො ඛීණො. තස්මා **නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති** යස්මා තස්ස එවරූපස්ස අරියපුග්ගලස්ස ආයතිං පුනබ්භවො නත්ථි, තස්මා තස්ස ජාතිසංසාරො ඛීණො. කස්මා පනස්ස පුනබ්භවො නත්ථි? යස්මා උච්ඡින්නභවතණ්හො සන්තචිත්තො ච හොති, තස්මාති ආවත්තෙත්වා වත්තබ්බං. අථ වා වික්ඛීණො ජාතිසංසාරො, තතො එව නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති අත්ථො යොජෙතබ්බො.

නවමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සාරිපුත්තඋපසමසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ **අත්තනො උපසමන්ති** සාවකපාරමීමත්ථකප්පත්තියා හෙතුභූතං අග්ගමග්ගෙන අත්තනො අනවසෙසකිලෙසවූපසමං.

ආයස්මා හි සාරිපුත්තො අනුපසන්තකිලෙසානං සත්තානං රාගාදිකිලෙසජනිතසන්තාපදරථපරිළාහදුක්ඛඤ්චෙව කිලෙසාභිසඞ්ඛාරනිමිත්තං ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණසොකපරිදෙවාදිදුක්ඛඤ්ච පච්චක්ඛතො දිස්වා අතීතානාගතෙපි නෙසං වට්ටමූලකදුක්ඛං පරිතුලෙත්වා කරුණායමානො අත්තනාපි පුථුජ්ජනකාලෙ අනුභූතං කිලෙසනිමිත්තං වා අනප්පකං දුක්ඛං අනුස්සරිත්වා ‘‘ඊදිසස්ස නාම මහාදුක්ඛස්ස හෙතුභූතා කිලෙසා ඉදානි මෙ සුප්පහීනා’’ති අත්තනො කිලෙසවූපසමං අභිණ්හං පච්චවෙක්ඛති. පච්චවෙක්ඛන්තො ච ‘‘ඉමෙ එත්තකා කිලෙසා සොතාපත්තිමග්ගෙන උපසමිතා, එත්තකා සකදාගාමිමග්ගෙන, එත්තකා අනාගාමිමග්ගෙන, එත්තකා අරහත්තමග්ගෙන උපසමිතා’’ති තංතංමග්ගඤාණෙහි ඔධිසො කිලෙසානං උපසමිතභාවං පච්චවෙක්ඛති, තෙන වුත්තං – **‘‘අත්තනො උපසමං පච්චවෙක්ඛමානො’’**ති.

අපරෙ ‘‘ථෙරො අරහත්තඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තං පච්චවෙක්ඛිත්වා ‘ඉමස්ස වතායං සන්තපණීතභාවො අච්චන්තසන්තාය අසඞ්ඛතාය ධාතුයා ආරම්මණතො, සයඤ්ච සම්මදෙව කිලෙසවූපසමතො’ති එවං අභිණ්හං උපසමං පච්චවෙක්ඛතී’’ති වදන්ති. අඤ්ඤෙ පන ‘‘අනවසෙසකිලෙසානං උපසමපරියොසානෙ ජාතං අග්ගඵලමෙවෙත්ථ උපසමො නාම, තං පච්චවෙක්ඛමානො නිසින්නො’’ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති යදිදං ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස මහාපඤ්ඤතාදිහෙතුභූතං සාවකෙසු අනඤ්ඤසාධාරණං කිලෙසප්පහානං අග්ගඵලං වා උපසමපරියායෙන වුත්තං, තස්ස පච්චවෙක්ඛණසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදනුභාවදීපකං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **උපසන්තසන්තචිත්තස්සාති** උපසන්තමෙව හුත්වා සන්තං චිත්තං එතස්සාති උපසන්තසන්තචිත්තො. සමාපත්තියා වික්ඛම්භනෙන හි උපසන්තකිලෙසත්තා උපසන්තචිත්තං න සබ්බථා ‘‘උපසන්තසන්ත’’න්ති වුච්චති තස්ස උපසමස්ස අනච්චන්තිකභාවතො, න තථා අග්ගමග්ගෙන. තෙන පන අච්චන්තමෙව කිලෙසානං සමුච්ඡින්නත්තා අරහතො චිත්තං පුන කිලෙසානං අනුපසමෙතබ්බතාය සමථවිපස්සනාහෙට්ඨිමමග්ගෙහි උපසන්තකිලෙසං හුත්වා අච්චන්තසන්තභාවතොව ‘‘උපසන්තසන්ත’’න්ති වුච්චති. තෙන වුත්තං – ‘‘උපසන්තමෙව හුත්වා සන්තං චිත්තං එතස්සාති උපසන්තසන්තචිත්තො’’ති. **උපසන්තන්ති** වා උපසමො වුච්චති, තස්මා ‘‘උපසන්තසන්තචිත්තස්සා’’ති අච්චන්තූපසමෙන සන්තචිත්තස්සාති අත්ථො.

අථ වා සතිපි සබ්බෙසං ඛීණාසවානං අනවසෙසකිලෙසවූපසමෙ සාවකපාරමීඤාණස්ස පන මත්ථකප්පත්තිහෙතුභූතො සාවකෙසු අනඤ්ඤසාධාරණො සවිසෙසො ධම්මසෙනාපතිනො කිලෙසවූපසමොති දස්සෙතුං සත්ථා උපසන්තසද්දෙන විසෙසෙත්වා ආහ ‘‘උපසන්තසන්තචිත්තස්සා’’ති.

තත්‍රායමත්ථො – භුසං දළ්හං වා සන්තං උපසන්තං, තෙන උපසන්තෙන උපසන්තමෙව හුත්වා සන්තං උපසන්තසන්තං , තාදිසං චිත්තං එතස්සාති සබ්බං පුරිමසදිසමෙව. තථා හෙස භගවතා – ‘‘සාරිපුත්තො, භික්ඛවෙ, මහාපඤ්ඤො පුථුපඤ්ඤො හාසපඤ්ඤො ජවනපඤ්ඤො තික්ඛපඤ්ඤො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො’’තිආදිනා (ම. නි. 3.93) අනෙකපරියායෙන වණ්ණිතො ථොමිතො. **නෙත්තිච්ඡින්නස්සාති** නෙත්ති වුච්චති භවතණ්හා සංසාරස්ස නයනතො, සා නෙත්ති ඡින්නා එතස්සාති නෙත්තිච්ඡින්නො. තස්ස නෙත්තිච්ඡින්නස්ස, පහීනතණ්හස්සාති අත්ථො. **මුත්තො සො මාරබන්ධනාති** සො එවංවිධො පරික්ඛීණභවසංයොජනො සබ්බස්මා මාරබන්ධනතො මුත්තො, න තස්ස මාරබන්ධනමොචනාය කරණීයං අත්ථි, තස්මා ධම්මසෙනාපති අත්තනො උපසමං පච්චවෙක්ඛතීති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

දසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච මෙසියවග්ගවණ්ණනා.

5. සොණවග්ගො

1. පියතරසුත්තවණ්ණනා

41. මහාවග්ගස්ස පඨමෙ **මල්ලිකාය දෙවියා සද්ධින්ති** මල්ලිකාය නාම අත්තනො මහෙසියා සහ. **උපරිපාසාදවරගතොති** පාසාදවරස්ස උපරි ගතො. **කොචඤ්ඤො අත්තනා පියතරොති** කොචි අඤ්ඤො අත්තනා පියායිතබ්බතරො. **අත්ථි නු ඛො තෙති** ''කිං තෙ අත්ථී''ති දෙවිං පුච්ඡති.

කස්මා පුච්ඡති? අයඤ්හි සාවත්ථියං දුග්ගතමාලාකාරස්ස ධීතා. එකදිවසං ආපණතො පූවං ගහෙත්වා මාලාරාමං ගන්ත්වා ''ඛාදිස්සාමී''ති ගච්ඡන්තී පටිපථෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතං භගවන්තං භික්ඛාචාරං පවිසන්තං දිස්වා පසන්නචිත්තා තං භගවතො අදාසි. සත්ථා තථාරූපෙ ඨානෙ නිසීදනාකාරං දස්සෙසි. ආනන්දත්ථෙරො චීවරං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. භගවා තත්ථ නිසීදිත්වා තං පූවං පරිභුඤ්ජිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා සිතං පාත්වාකාසි. ථෙරො ''කො ඉමිස්සා, භන්තෙ, දානස්ස විපාකො භවිස්සතී''ති පුච්ඡි. ''අජ්ජෙසා, ආනන්ද, තථාගතස්ස පඨමං භොජනං අදාසි, අජ්ජෙව කොසලරඤ්ඤො අග්ගමහෙසී භවිස්සති පියා මනාපා''ති. තං දිවසමෙව ච රාජා කාසිගාමෙ භාගිනෙය්‍යෙන සද්ධිං යුජ්ඣිත්වා පරාජිතො පලායිත්වා ආගතො නගරං පවිසන්තො ''බලකායස්ස ආගමනං ආගමෙස්සාමී''ති තං මාලාරාමං පාවිසි. සා රාජානං ආගතං පස්සිත්වා තස්ස වත්තමකාසි. රාජා තස්සා වත්තෙ පසීදිත්වා පිතරං පක්කොසාපෙත්වා මහන්තං ඉස්සරියං දත්වා තං අන්තෙපුරං පටිහරාපෙත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. අථෙකදිවසං රාජා චින්තෙසි – ''මයා ඉමිස්සා මහන්තං ඉස්සරියං දින්නං, යංනූනාහං ඉමං පුච්ඡෙය්‍යං 'කො තෙ පියො'ති? සා 'ත්වං මෙ, මහාරාජ, පියො'ති වත්වා, පුන මං පුච්ඡිස්සති, අථස්සාහං 'මය්හම්පි ත්වංයෙව පියා'ති වක්ඛාමී''ති. ඉති සො අඤ්ඤමඤ්ඤං විස්සාසජනනත්ථං සම්මොදනීයං කරොන්තො පුච්ඡි.

දෙවී පන පණ්ඩිතා බුද්ධුපට්ඨායිකා සඞ්ඝුපට්ඨායිකා ''නායං පඤ්හො රඤ්ඤො මුඛං උල්ලොකෙත්වා කථෙතබ්බො''ති චින්තෙත්වා යථාභූතමෙව වදන්තී **''නත්ථි ඛො මෙ, මහාරාජ, කොචඤ්ඤො අත්තනා පියතරො''**ති ආහ. වත්වාපි අත්තනා බ්‍යාකතමත්ථං උපායෙන රඤ්ඤො පච්චක්ඛං කාතුකාමා **''තුය්හං පන, මහාරාජ, අත්ථඤ්ඤො කොචි අත්තනා පියතරො''**ති තථෙව රාජානං පුච්ඡි යථා රඤ්ඤා සයං පුට්ඨා. රාජාපි තාය සරසලක්ඛණෙන කථිතත්තා නිවත්තිතුං අසක්කොන්තො සයම්පි සරසලක්ඛණෙනෙව කථෙන්තො තථෙව බ්‍යාකාසි යථා දෙවියා බ්‍යාකතං.

බ්‍යාකරිත්වා ච මන්දධාතුකතාය එවං චින්තෙසි – ''අහං රාජා පථවිස්සරො මහන්තං පථවිමණ්ඩලං අභිවිජිය අජ්ඣාවසාමි, මය්හං තාව යුත්තං 'අත්තනා පියතරං අඤ්ඤං න පස්සාමී'ති, අයං පන වසලී හීනජච්චා සමානා මයා උච්චෙ ඨානෙ ඨපිතා සාමිභූතං මං න තථා පියායති, 'අත්තාව පියතරො'ති මම සම්මුඛා වදති, යාව කක්ඛළා වතාය''න්ති අනත්තමනො හුත්වා ''නනු තෙ තීණි රතනානි පියතරානී''ති චොදෙසි. දෙවී 'රතනත්තයංපාහං දෙව අත්තනො සග්ගසුඛං මොක්ඛසුඛඤ්ච පත්ථයන්තී සම්පියායාමි, තස්මා අත්තාව මෙ පියතරො''ති ආහ. සබ්බො චායං ලොකො අත්තදත්ථමෙව පරං පියායති, පුත්තං පත්ථෙන්තොපි ''අයං මං ජිණ්ණකාලෙ පොසෙස්සතී''ති පත්ථෙති, ධීතරං ''මම කුලං වඩ්ඪිස්සතී''ති, භරියං ''මය්හං පාදෙ පරිචරිස්සතී''ති, අඤ්ඤෙපි ඤාතිමිත්තබන්ධවෙ තංතංකිච්චවසෙන, ඉති අත්තදත්ථමෙව සම්පස්සන්තො ලොකො පරං පියායතීති. අයඤ්හි දෙවියා අධිප්පායො.

අථ රාජා චින්තෙසි – ''අයං මල්ලිකා කුසලා පණ්ඩිතා නිපුණා 'අත්තාව මෙ පියතරො'ති වදති, මය්හම්පි අත්තාව පියතරො හුත්වා උපට්ඨාති, හන්දාහං ඉමමත්ථං සත්ථු ආරොචෙස්සාමි, යථා ච මෙ සත්ථා බ්‍යාකරිස්සති, තථා නං ධාරෙස්සාමී''ති. එවං පන චින්තෙත්වා සත්ථු සන්තිකං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො රාජා පසෙනදි කොසලො...පෙ.... පියතරො''**ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ''ලොකෙ සබ්බසත්තානං අත්තාව අත්තනො පියතරො''ති රඤ්ඤා වුත්තමත්ථං සබ්බසො ජානිත්වා තදත්ථපරිදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **සබ්බා දිසා අනුපරිගම්ම චෙතසාති** සබ්බා අනවසෙසා දසපි දිසා පරියෙසනවසෙන චිත්තෙන අනුගන්ත්වා. **නෙවජ්ඣගා පියතරමත්තනා ක්වචීති** අත්තනා අතිසයෙන පියං අඤ්ඤං කොචි පුරිසො සබ්බුස්සාහෙන පරියෙසන්තො ක්වචි කත්ථචි සබ්බදිසාසු නෙව අධිගච්ඡෙය්‍ය න පස්සෙය්‍ය. **එවං පියො පුථු අත්තා පරෙසන්ති** එවං කස්සචි අත්තනා පියතරස්ස අනුපලබ්භනවසෙන පුථු විසුං විසුං තෙසං තෙසං සත්තානං අත්තාව පියො. **තස්මා න හිංසෙ පරමත්තකාමොති** යස්මා එවං සබ්බොපි සත්තො අත්තානං පියායති අත්තනො සුඛකාමො දුක්ඛප්පටිකූලො, තස්මා අත්තකාමො අත්තනො හිතසුඛං ඉච්ඡන්තො පරං සත්තං අන්තමසො කුන්ථකිපිල්ලිකං උපාදාය න හිංසෙ න හනෙය්‍ය න පාණිලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහිපි විහෙඨෙය්‍ය. පරස්ස හි අත්තනා කතෙ දුක්ඛෙ තං තතො සඞ්කමන්තං විය කාලන්තරෙ අත්තනි සන්දිස්සති. අයඤ්හි කම්මානං ධම්මතාති.

පඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අප්පායුකසුත්තවණ්ණනා

42. දුතියෙ **අච්ඡරියං, භන්තෙ**ති ඉදම්පි මෙඝියසුත්තෙ විය ගරහණච්ඡරියවසෙන වෙදිතබ්බං. **යාව අප්පායුකා**ති යත්තකං පරිත්තායුකා, අතිඉත්තරජීවිතාති අත්ථො. **සත්තාහජාතෙ**ති සත්තාහෙන ජාතො සත්තාහජාතො. තස්මිං සත්තාහජාතෙ, ජාතස්ස සත්තමෙ අහනීති අත්ථො. **තුසිතං කායං උපපජ්ජී**ති තුසිතං දෙවනිකායං පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන උපපජ්ජි.

එකදිවසං කිර ථෙරො පච්ඡාභත්තං දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනප්පටිමණ්ඩිතං සොභග්ගප්පත්තං දස්සනානුත්තරියභූතං භගවතො රූපකායසිරිං මනසි කරිත්වා, ''අහො බුද්ධානං රූපකායසම්පත්ති දස්සනීයා සමන්තපාසාදිකා මනොහරා''ති උළාරං පීතිසොමනස්සං පටිසංවෙදෙන්තො එවං චින්තෙසි – ''විජාතමාතුයා නාම විරූපොපි පුත්තො සුරූපො විය මනාපො හොති, සචෙ පන බුද්ධානං මාතා මහාමායා දෙවී ධරෙය්‍ය, කීදිසං නු ඛො තස්සා භගවතො රූපදස්සනෙ පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජෙය්‍ය, මහාජානි ඛො මය්හං මහාමාතු දෙවියා, යා සත්තාහජාතෙ භගවති කාලකතා''ති. එවං පන චින්තෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො පරිවිතක්කිතං ආරොචෙන්තො තස්සා කාලකිරියං ගරහන්තො **''අච්ඡරියං, භන්තෙ''**තිආදිමාහ.

කෙචි පනාහු – ''මහාපජාපති ගොතමී භගවන්තං මහතා ආයාසෙන පබ්බජ්ජං යාචිත්වාපි පටික්ඛිත්තා, මයා පන උපායෙන යාචිතො භගවා අට්ඨගරුධම්මප්පටිග්ගහණවසෙන තස්සා පබ්බජ්ජං උපසම්පදඤ්ච අනුජානි, සා තෙ ධම්මෙ පටිග්ගහෙත්වා ලද්ධපබ්බජ්ජූපසම්පදා භගවතො දුතියං පරිසං උප්පාදෙත්වා චතුත්ථාය පරිසාය පච්චයො අහොසි. සචෙ පන භගවතො ජනෙත්ති මහාමායා දෙවී ධරෙය්‍ය, එවමෙතා වුහොපි ඛත්තියභගිනියො එකතො හුත්වා ඉමං සාසනං සොභෙය්‍යුං, භගවා ච මාතරි බහුමානෙන මාතුගාමස්ස සාසනෙ පබ්බජ්ජං උපසම්පදඤ්ච සුඛෙනෙව අනුජානෙය්‍ය, අප්පායුකතාය පනස්සා කසිරෙන නිප්ඵන්නමිදන්ති ඉමිනා අධිප්පායෙන ථෙරො භගවතො සන්තිකෙ **'අච්ඡරියං, භන්තෙ'**තිආදිමාහා''ති. තං අකාරණං. භගවා හි මාතුයා වා අඤ්ඤස්ස වා මාතුගාමස්ස අත්තනො සාසනෙ පබ්බජ්ජං අනුජානන්තො ගරුකංයෙව කත්වා අනුජානාති, න ලහුකං චිරට්ඨිතිකාමතායාති.

අපරෙ පනාහු – ''දසබලචතුවෙසාරජ්ජාදිකෙ අනඤ්ඤසාධාරණෙ අනන්තාපරිමාණෙ බුද්ධගුණෙ ථෙරො මනසි කරිත්වා යා එවං මහානුභාවං නාම ලොකෙ අග්ගපුග්ගලං සත්ථාරං කුච්ඡිනා දස මාසෙ පරිහරි, සා බුද්ධමාතා කස්සචි පරිචාරිකා භවිස්සතීති අයුත්තමිදං. කස්මා? සත්ථු ගුණානුච්ඡවිකමෙවෙතං, යදිදං සත්තාහජාතෙ භගවති ජනෙත්ති කාලං කරොති, කාලකතා ච තුසිතෙසු උප්පජ්ජතීති අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො හුත්වා තං අත්තනො විතක්කුප්පාදනං භගවතො ආරොචෙන්තො **'අච්ඡරියං, භන්තෙ'**තිආදිවචනං අවොචා''ති.

සත්ථා පන යස්මා සත්තාහජාතෙසු බොධිසත්තෙසු බොධිසත්තමාතු කාලකිරියා ධම්මතා සිද්ධා, තස්මා තං ධම්මතං පරිදීපෙන්තො **''එවමෙතං, ආනන්දා''**තිආදිමාහ. සා පනායං ධම්මතා යස්මා යථා සබ්බෙ බොධිසත්තා පාරමියො පූරෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා ආයුපරියොසානෙ දසසහස්සචක්කවාළදෙවතාහි සන්නිපතිත්වා අභිසම්බොධිං පත්තුං මනුස්සලොකෙ පටිසන්ධිග්ගහණාය අජ්ඣෙසිතා කාලදීපදෙසකුලානි විය ජනෙත්තියා ආයුපරිමාණම්පි ඔලොකෙත්වා පටිසන්ධිං ගණ්හන්ති, අයම්පි භගවා බොධිසත්තභූතො තථෙව තුසිතපුරෙ ඨිතො පඤ්ච මහාවිලොකනානි විලොකෙන්තො සත්තදිවසාධිකදසමාසපරිමාණං මාතුයා ආයුපරිමාණං පරිච්ඡින්දිත්වා ''අයං මම පටිසන්ධිග්ගහණස්ස කාලො, ඉදානි උප්පජ්ජිතුං වට්ටතී''ති ඤත්වාව පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි, තස්මා සබ්බබොධිසත්තානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණවසෙනෙව වෙදිතබ්බං. තෙනාහ භගවා – **''අප්පායුකා හි, ආනන්ද, බොධිසත්තමාතරො හොන්තී''**තිආදි.

තත්ථ **කාලං කරොන්තී**ති යථාවුත්තආයුපරික්ඛයෙනෙව කාලං කරොන්ති, න විජාතපච්චයා. චරිමත්තභාවෙහි බොධිසත්තෙහි වසිතට්ඨානං චෙතියසරසදිසං හොති, න අඤ්ඤෙසං පරිභොගාරහං, න ච සක්කා බොධිසත්තමාතරං අපනෙත්වා අඤ්ඤං අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙතුන්ති තත්තකං එව බොධිසත්තමාතු ආයුප්පමාණං හොති, තස්මා තදා කාලං කරොන්ති. ඉමමෙව හි අත්ථං සන්ධාය මහාබොධිසත්තා පඤ්චමං මහාවිලොකනං කරොන්ති.

කතරස්මිං පන වයෙ කාලං කරොන්තීති? මජ්ඣිමවයෙ. පඨමවයස්මිඤ්හි සත්තානං අත්තභාවෙ ඡන්දරාගො බලවා හොති, තෙන තදා සඤ්ජාතගබ්භා ඉත්ථියො යෙභුය්‍යෙන ගබ්භං අනුරක්ඛිතුං න සක්කොන්ති. ගණ්හෙය්‍යුං වෙ, ගබ්භො බහ්වාබාධො හොති. මජ්ඣිමවයස්ස පන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අතික්කමිත්වා තතියකොට්ඨාසෙ වත්ථු විසදං හොති, විසදෙ වත්ථුම්හි නිබ්බත්තදාරකා අරොගා හොන්ති, තස්මා බොධිසත්තමාතරො පඨමවයෙ සම්පත්තිං අනුභවිත්වා මජ්ඣිමවයස්ස තතියකොට්ඨාසෙ විජායිත්වා කාලං කරොන්තීති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං බොධිසත්තමාතු අඤ්ඤෙසඤ්ච සබ්බසත්තානං අත්තභාවෙ ආයුස්ස මරණපරියොසානතං විදිත්වා තදත්ථවිභාවනමුඛෙන අනවජ්ජප්පටිපත්තියං උස්සාහදීපකං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **යෙ කෙචී**ති අනියමනිද්දෙසො. **භූතා**ති නිබ්බත්තා. **භවිස්සන්තී**ති අනාගතෙ නිබ්බත්තිස්සන්ති. **වා**සද්දො විකප්පත්ථො, **අපි**සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන නිබ්බත්තමානෙපි සඞ්ගණ්හාති. එත්තාවතා අතීතාදිවසෙන

තියද්ධපරියාපන්නෙ සත්තෙ අනවසෙසතො පරියාදියති. අපිච ගබ්භසෙය්‍යකසත්තා ගබ්භතො නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය භූතා නාම, තතො පුබ්බෙ භවිස්සන්ති නාම. සංසෙදජූපපාතිකා පටිසන්ධිචිත්තතො පරතො භූතා නාම, තතො පුබ්බෙ උප්පජ්ජිතබ්බභවවසෙන භවිස්සන්ති නාම. සබ්බෙපි වා පච්චුප්පන්නභවවසෙන භූතා නාම, ආයතිං පුනබ්භවවසෙන භවිස්සන්ති නාම. ඛීණාසවා භූතා නාම. තෙ හි භූතා එව, න පුන භවිස්සන්තීති, තදඤ්ඤෙ භවිස්සන්ති නාම.

සබ්බෙ ගමිස්සන්ති පහාය දෙහන්ති සබ්බෙ යථාවුත්තභෙදා සබ්බභවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසාදිවසෙන අනෙකභෙදභින්නා සත්තා දෙහං අත්තනො සරීරං පහාය නික්ඛිපිත්වා පරලොකං ගමිස්සන්ති, අසෙක්ඛා පන නිබ්බානං. එත්ථ කොචි අවචනධම්මො නාම නත්ථීති දස්සෙති. **තං සබ්බජානිං කුසලො විදිත්වාති** තදෙතං සබ්බස්ස සත්තස්ස ජානිං හානිං මරණං, සබ්බස්ස වා සත්තස්ස ජානිං විනාසං පභඞ්ගුතං කුසලො පණ්ඩිතජාතිකො මරණානුස්සතිවසෙන අනිච්චතාමනසිකාරවසෙන වා ජානිත්වා. **ආතාපියො බ්‍රහ්මචරියං චරෙය්‍යාති** විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො ආතාපියසඞ්ඛාතෙන වීරියෙන සමන්නාගතත්තා ආතාපියො චතුබ්බිධසම්මප්පධානවසෙන ආරද්ධවීරියො අනවසෙසමරණසමතික්කමනූපායං මග්ගබ්‍රහ්මචරියං චරෙය්‍ය, පටිපජ්ජෙය්‍යාති අත්ථො.

දුතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සුප්පබුද්ධකුට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

43. තතියෙ **රාජගහෙ සුප්පබුද්ධො නාම කුට්ඨී අහොසීති** සුප්පබුද්ධනාමකො එකො පුරිසො රාජගහෙ අහොසි. සො ච කුට්ඨී කුට්ඨරොගෙන බාළ්හවිදූසිතගත්තො. **මනුස්සදලිද්දොති** යත්තකා රාජගහෙ මනුස්සා තෙසු සබ්බදුග්ගතො. සො හි සඞ්කාරකූටවතිආදීසු මනුස්සෙහි ඡඩ්ඩිතපිලොතිකඛණ්ඩානි සිබ්බිත්වා පරිදහති, කපාලං ගහෙත්වා ඝරා ඝරං ගන්ත්වා ලද්ධආචාමඋච්ඡිට්ඨභත්තානි නිස්සාය ජීවති, තම්පි පුබ්බෙ කතකම්මපච්චයා න යාවදත්ථං ලභති. තෙන වුත්තං ''මනුස්සදලිද්දො''ති. **මනුස්සකපණොති** මනුස්සෙසු පරමකපණතං පත්තො. **මනුස්සවරාකොති** මනුස්සානං හීළිතපරිභූතතාය අතිවිය දීනො. **මහතියා පරිසායාති** මහතියා භික්ඛුපරිසාය චෙව උපාසකපරිසාය ච.

එකදිවසං කිර භගවා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා භික්ඛූනං සුලභපිණ්ඩපාතං කත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො කතිපයභික්ඛුපරිවාරො නික්ඛන්තො යෙහි දානං දින්නං, තෙසං උපාසකානං අවසෙසභික්ඛූනඤ්ච ආගමනං ආගමයමානො අන්තොනගරෙයෙව අඤ්ඤතරස්මිං රමණීයෙ පදෙසෙ අට්ඨාසි. තාවදෙව භික්ඛූ තතො තතො ආගන්ත්වා භගවන්තං පරිවාරෙසුං, උපාසකාපි ''අනුමොදනං සුත්වා වන්දිත්වා නිවත්තිස්සාමා''ති භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු, මහාසන්නිපාතො අහොසි. භගවා නිසීදනාකාරං දස්සෙසි. තාවදෙව බුද්ධාරහං ආසනං පඤ්ඤාපෙසුං. අථ භගවා අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනප්පටිමණ්ඩිතෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි විරොචමානාය බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපසමුජ්ජලාය නීලපීතලොහිතොදාතමඤ්ජෙට්ඨපභස්සරානං වසෙන ඡබ්බණ්ණබුද්ධරංසියො විස්සජ්ජෙන්තියා අනුපමාය රූපකායසිරියා සකලමෙව තං පදෙසං ඔභාසෙන්තො තාරාගණපරිවුතො විය පුණ්ණචන්දො භික්ඛුගණපරිවුතො පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා මනොසිලාතලෙ කෙසරසීහො විය සීහනාදං නදන්තො කරවීකරුතමඤ්ජුනා බ්‍රහ්මස්සරෙන ධම්මං දෙසෙති.

භික්ඛූපි ඛො අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා ආරද්ධවීරියා පහිතත්තා චොදකා පාපගරහිනො වත්තාරො වචනක්ඛමා සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාසම්පන්නා විමුත්තිසම්පන්නා විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා මෙඝවණ්ණං පංසුකූලචීවරං පාරුපිත්වා සුවම්මිතා විය ගන්ධහත්ථිනො භගවන්තං පරිවාරෙත්වා ඔහිතසොතා ධම්මං සුණන්ති. උපාසකාපි සුද්ධවත්ථනිවත්ථා සුද්ධුත්තරාසඞ්ගා පුබ්බණ්හසමයං මහාදානානි පවත්තෙත්වා ගන්ධමාලාදීහි භගවන්තං පූජෙත්වා වන්දිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිපච්චකාරං දස්සෙත්වා භගවන්තං භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච පරිවාරෙත්වා සංයතහත්ථපාදා ඔහිතසොතා සක්කච්චං ධම්මං සුණන්ති. තෙන වුත්තං – **''තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා මහතියා පරිසාය පරිවුතො ධම්මං දෙසෙන්තො නිසින්නො හොතී''**ති.

සුප්පබුද්ධො පන ජිඝච්ඡාදුබ්බල්‍යාපරෙතො ඝාසපරියෙසනං චරමානො අන්තරවීථිං ඔතිණ්ණො දූරතොව තං මහාජනසන්නිපාතං දිස්වා, ''කිං නු ඛො අයං මහාජනකායො සන්නිපතිතො, අද්ධා එත්ථ භොජනං දීයති මඤ්ඤෙ, අප්පෙව නාමෙත්ථ ගතෙන කිඤ්චි ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා ලද්ධුං සක්කා''ති සඤ්ජාතාභිලාසො තත්ථ ගන්ත්වා අද්දස භගවන්තං පාසාදිකං දස්සනීයං පසාදනීයං උත්තමදමථසමථමනුප්පත්තං දන්තං ගුත්තං සන්තින්ද්‍රියං සුසමාහිතං තාය පරිසාය පරිවුතං ධම්මං දෙසෙන්තං, දිස්වාන පුරිමජාතිසම්භතාය පරිපක්කාය උපනිස්සයසම්පත්තියා චොදියමානො ''යංනූනාහම්පි ධම්මං සුණෙය්‍ය''න්ති පරිසපරියන්තෙ නිසීදි. තං සන්ධාය වුත්තං – **''අද්දසා ඛො සුප්පබුද්ධො කුට්ඨී...පෙ.... තත්ථෙව එකමන්තං නිසීදි 'අහම්පි ධම්මං සොස්සාමී'''**ති.

සබ්බාවන්තන්ති සබ්බාවතිං හීනාදිසබ්බපුග්ගලවතිං, තත්ථ කිඤ්චිපි අනවසෙසෙත්වාති අත්ථො. ''සබ්බවන්ත''න්තිපි පඨන්ති. **චෙතසාති** බුද්ධචක්ඛුසම්පයුත්තචිත්තෙන. චිත්තසීසෙන හි ඤාණං නිද්දිට්ඨං, තස්මා

ආසයානුසයඤාණෙන ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණෙන චාති අත්ථො. **චෙතො පරිච්ච මනසාකාසීති** තස්සා පරිසාය චිත්තං පච්චෙකං පරිච්ඡින්දිත්වා මනසි අකාසි තෙ වොලොකෙසි. **භබ්බො ධම්මං විඤ්ඤාතුන්ති** මග්ගඵලධම්මං අධිගන්තුං සමත්ථො, උපනිස්සයසම්පන්නොති අත්ථො. **එතදහොසීති** අයං සුප්පබුද්ධො කිඤ්චාපි නගරසිබ්බිම්හි පච්චෙකබුද්ධෙ අපරජ්ඣිත්වා ඊදිසො ජාතො, මග්ගඵලූපනිස්සයො පනස්ස පංසුපටිච්ඡන්නසුවණ්ණනික්ඛං විය අන්තොහදයෙයෙව විජ්ජොතති, තස්මා සුවිඤ්ඤාපියොති ඉදං අහොසි. තෙනාහ – **‘‘අයං ඛො ඉධ භබ්බො ධම්මං විඤ්ඤාතු’’**න්ති.

අනුපුබ්බිං කථන්ති දානානන්තරං සීලං, සීලානන්තරං සග්ගං, සග්ගානන්තරං මග්ගන්ති එවං අනුපටිපාටිකථං. භගවා හි පඨමං හෙතුනා සද්ධිං අස්සාදං දස්සෙත්වා තතො සත්තෙ විවෙචෙතුං නානානයෙහි ආදීනවං පකාසෙත්වා ආදීනවසවනෙන සංවිග්ගහදයානං නෙක්ඛම්මගුණවිභාවනමුඛෙන ච විවට්ටං දස්සෙති.

දානකථන්ති ඉදං නාම සුඛානං නිදානං, සම්පත්තීනං මූලං, භොගානං පතිට්ඨා, විසමගතස්ස තාණං ලෙණං ගති පරායණං, ඉධලොකපරලොකෙසු දානසදිසො අවස්සයො පතිට්ඨා ආලම්බනං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථි. ඉදඤ්හි අවස්සයට්ඨෙන රතනමයසීහාසනසදිසං, පතිට්ඨානට්ඨෙන මහාපථවිසදිසං , ආලම්බනට්ඨෙන ආලම්බනරජ්ජුසදිසං, දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙන නාවාසදිසං, සමස්සාසනට්ඨෙන සඞ්ගාමසූරො, භයපරිත්තාණට්ඨෙන සුසඞ්ඛතනගරං, මච්ඡෙරමලාදීහි අනුපලිත්තට්ඨෙන පදුමං, තෙසං නිදහනට්ඨෙන ජාතවෙදො, දුරාසදට්ඨෙන ආසීවිසො, අසන්තාසට්ඨෙන සීහො, බලවන්තට්ඨෙන හත්ථී, අභිමඞ්ගලසම්මතට්ඨෙන සෙතඋසභො, ඛෙමන්තභූමිසම්පාපනට්ඨෙන වලාහකො අස්සරාජා. දානඤ්හි ලොකෙ රජ්ජසිරිං දෙති, චක්කවත්තිසම්පත්තිං සක්කසම්පත්තිං මාරසම්පත්තිං බ්‍රහ්මසම්පත්තිං සාවකපාරමීඤාණං පච්චෙකබොධිඤාණං සම්මාසම්බොධිඤාණං දෙතීති එවමාදිදානගුණප්පටිසංයුත්තකථං.

යස්මා පන දානං දෙන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොති, තස්මා දානකථානන්තරං සීලකථං කථෙසි. **සීලකථ**න්ති සීලං නාමෙතං සත්තානං අවස්සයො පතිට්ඨා ආලම්බනං තාණං ලෙණං ගති පරායණං. ඉධලොකපරලොකසම්පත්තීනඤ්හි සීලසදිසො අවස්සයො පතිට්ඨා ආලම්බනං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථි, සීලාලඞ්කාරසදිසො අලඞ්කාරො, සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං, සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථි, සීලාලඞ්කාරෙන හි අලඞ්කතං සීලකුසුමපිළන්ධිතං සීලගන්ධානුලිත්තං සදෙවකො ලොකො ඔලොකෙන්තො තිත්තිං න ගච්ඡතීති එවමාදීහි සීලගුණප්පටිසංයුත්තකථං.

ඉදං පන සීලං නිස්සාය අයං සග්ගො ලබ්භතීති දස්සෙතුං සීලානන්තරං සග්ගකථං කථෙසි. **සග්ගකථ**න්ති සග්ගො නාම ඉට්ඨො කන්තො මනාපො, නිච්චමෙත්ථ කීළා නිච්චසම්පත්තියො ලබ්භන්ති, චාතුමහාරාජිකා දෙවා නවුතිවස්සසතසහස්සානි දිබ්බසුඛං දිබ්බසම්පත්තිං පටිලභන්ති, තාවතිංසා තිස්සො වස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානීති එවමාදිසග්ගගුණප්පටිසංයුත්තකථං. සග්ගසම්පත්තිං කථෙන්තානඤ්හි බුද්ධානං මුඛං නප්පහොති. වුත්තම්පි චෙතං ‘‘අනෙකපරියායෙන ඛො අහං, භික්ඛවෙ, සග්ගකථං කථෙය්‍ය’’න්තිආදි.

එවං හෙතුනා සද්ධිං සග්ගකථාය පලොභෙත්වා පුන හත්ථිං අලඞ්කරිත්වා තස්ස සොණ්ඩං ඡින්දන්තො විය ‘‘අයම්පි සග්ගො අනිච්චො අධුවො, න එත්ථ ඡන්දරාගො කාතබ්බො’’ති දස්සනත්ථං ‘‘අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා, ආදීනවො එත්ථ භියො’’තිආදිනා (ම. නි. 1.177; 2.42) නයෙන කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං කථෙසි. තත්ථ **ආදීනව**න්ති දොසං. **ඔකාර**න්ති ලාමකසභාවං, අසෙට්ඨෙහි සෙවිතබ්බං සෙට්ඨෙහි න සෙවිතබ්බං නිහීනසභාවන්ති අත්ථො. **සංකිලෙස**න්ති තෙහි සත්තානං සංසාරෙ සංකිලිස්සනං. තෙනාහ – ‘‘කිලිස්සන්ති වත භො සත්තා’’ති (ම. නි. 2.351).

එවං කාමාදීනවෙන තජ්ජෙත්වා **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි** පබ්බජ්ජාය ඣානාදීසු ච ගුණං දීපෙසි වණ්ණෙසි. **කල්ලචිත්ත**න්තිආදීසු **කල්ලචිත්ත**න්ති කම්මනියචිත්තං, හෙට්ඨා පවත්තිතදෙසනාය අස්සද්ධියාදීනං චිත්තදොසානං විගතත්තා උපරිදෙසනාය භාජනභාවූපගමනෙන කම්මනියචිත්තං, කම්මක්ඛමචිත්තන්ති අත්ථො. දිට්ඨිමානාදිසංකිලෙසවිගමෙන **මුදුචිත්තං**. කාමච්ඡන්දාදිවිගමෙන **විනීවරණචිත්තං**. සම්මාපටිපත්තියං උළාරපීතිපාමොජ්ජයොගෙන **උදග්ගචිත්තං**. තත්ථ සද්ධාසම්පත්තියා **පසන්නචිත්තං,** යදා භගවා අඤ්ඤාසීති සම්බන්ධො.

අථ වා **කල්ලචිත්ත**න්ති කාමච්ඡන්දවිගමෙන අරොගචිත්තං. **මුදුචිත්ත**න්ති බ්‍යාපාදවිගමෙන මෙත්තාවසෙන අකඨිනචිත්තං. **විනීවරණචිත්ත**න්ති උද්ධච්චකුක්කුච්චවිගමෙන අවික්ඛිපනතො න පිහිතචිත්තං. **උදග්ගචිත්ත**න්ති ථිනමිද්ධවිගමෙන සම්පග්ගහවසෙන අලීනචිත්තං. **පසන්නචිත්ත**න්ති විචිකිච්ඡාවිගමෙන සම්මාපටිපත්තියා අධිමුත්තචිත්තං.

අථාති පච්ඡා. **සාමුක්කංසිකාති** සාමං උක්කංසිකා අත්තනාව උද්ධරිත්වා ගහිතා, සයම්භුඤාණෙන සාමං දිට්ඨා, අඤ්ඤෙසං අසාධාරණාති අත්ථො. කා ච පන සාති? අරියසච්චදෙසනා. තෙනෙවාහ – **‘‘දුක්ඛං සමුදයං නිරොධං**

මග්ග''න්ති. ඉදඤ්හි සච්චානං සරූපදස්සනං, තස්මා ඉමස්මිං ඨානෙ අරියසච්චානි කථෙතබ්බානි, තානි සබ්බාකාරතො විත්ථාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.529) වුත්තානීති තත්ථ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බානි.

සෙය්‍යථාපීතිආදිනා උපමාවසෙන සුප්පබුද්ධස්ස කිලෙසප්පහානං අරියමග්ගුප්පාදඤ්ච දස්සෙති. **අපගතකාළක**න්ති විගතකාළකං. **සම්මදෙවා**ති සුට්ඨුයෙව. **රජන**න්ති නීලපීතලොහිතමඤ්ජෙට්ඨාදිරඞ්ගජාතං. **පටිග්ගණ්හෙය්‍යා**ති ගණ්හෙය්‍ය, පභස්සරං භවෙය්‍ය. **තස්මිංයෙව ආසනෙ**ති තස්සංයෙව නිසජ්ජායං. එතෙනස්ස ලහුවිපස්සනකතා තික්ඛපඤ්ඤතා සුඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤතා ච දස්සිතා හොන්ති. **විරජං වීතමල**න්ති අපායගමනීයරාගරජාදීනං අභාවෙන විරජං, අනවසෙසදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාමලාපගමෙන වීතමලං. පඨමමග්ගවජ්ඣකිලෙසරජාභාවෙන වා විරජං, පඤ්චවිධදුස්සීලමලාපගමෙන වීතමලං. **ධම්මචක්ඛු**න්ති සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො. තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථං **''යංකිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම''**න්ති වුත්තං. තඤ්හි නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිච්චවසෙන එව සඞ්ඛතධම්මෙ පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති.

තත්‍රිදං උපමාසංසන්දනං – වත්ථං විය චිත්තං දට්ඨබ්බං, වත්ථස්ස ආගන්තුකමලෙහි කිලිට්ඨභාවො විය චිත්තස්ස රාගාදිමලෙහි සංකිලිට්ඨභාවො, ධොවනඵලකං විය අනුපුබ්බිකථා, උදකං විය සද්ධා, උදකෙන තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා ගොමයඛාරෙහි කාළකෙ සම්මද්දිත්වා වත්ථස්ස ධොවනප්පයොගො විය සද්ධාසලිලෙන තෙමෙත්වා සතිසමාධිපඤ්ඤාහි දොසෙ සිථිලෙ කත්වා සද්ධාදිවිධිනා චිත්තස්ස සොධනෙ වීරියාරම්භො, තෙන පයොගෙන වත්ථෙ කාළකාපගමො විය වීරියාරම්භෙන කිලෙසවික්ඛම්භනං, රඞ්ගජාතං විය අරියමග්ගො, තෙන සුද්ධස්ස වත්ථස්ස පභස්සරභාවො විය වික්ඛම්භිතකිලෙසස්ස චිත්තස්ස මග්ගෙන පරියොදාපනන්ති.

එවං පන සුප්පබුද්ධො පරිසපරියන්තෙ නිසින්නො ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්වා අත්තනා පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙතුකාමො පරිසමජ්ඣං ඔගාහිතුං අවිසහන්තො මහාජනස්ස සත්ථාරං වන්දිත්වා අනුගන්ත්වා නිවත්තකාලෙ භගවති විහාරං ගතෙ සයම්පි විහාරං අගමාසි. තස්මිං ඛණෙ සක්කො දෙවරාජා ''අයං සුප්පබුද්ධො කුට්ඨී අත්තනා සත්ථු සාසනෙ පටිලද්ධගුණං පාකටං කාතුකාමො''ති ඤත්වා ''වීමංසිස්සාමි න''න්ති ගන්ත්වා ආකාසෙ ඨිතො එතදවොච – ''සුප්පබුද්ධ ත්වං මනුස්සදලිද්දො මනුස්සකපණො මනුස්සවරාකො, අහං තෙ අපරිමිතං ධනං දස්සාමි, 'බුද්ධො න බුද්ධො, ධම්මො න ධම්මො, සඞ්ඝො න සඞ්ඝො, අලං මෙ බුද්ධෙන, අලං මෙ ධම්මෙන, අලං මෙ සඞ්ඝෙනා'ති වදෙහී''ති. අථ නං සො ආහ ''කොසි ත්ව''න්ති? ''අහං සක්කො දෙවරාජා''ති. ''අන්ධබාල අහිරික, ත්වං මයා සද්ධිං කථෙතුං න යුත්තරූපො, යො ත්වං එවං අවත්තබ්බං වදෙසි, අපිච මං ත්වං 'දුග්ගතො දලිද්දො කපණො'ති කස්මා වදෙසි, නනු අහං ලොකනාථස්ස ඔරසපුත්තො, නෙවාහං දුග්ගතො න දලිද්දො න කපණො, අථ ඛො සුඛප්පත්තො පරමෙන සුඛෙන අපාහමස්මි මහද්ධනො''ති වත්වා ආහ –

> ''සද්ධාධනං සීලධනං, හිරිඔත්තප්පියං ධනං;
> සුතධනඤ්ච චාගො ච, පඤ්ඤා වෙ සත්තමං ධනං.
>
> ''යස්ස එතෙ ධනා අත්ථි, ඉත්ථියා පුරිසස්ස වා;
> 'අදලිද්දො'ති තං ආහු, අමොඝං තස්ස ජීවිත''න්ති. (අ. නි. 7.5) –

තස්සිමානි මෙ සත්ත අරියධනානි සන්ති. යෙසඤ්හි ඉමානි ධනානි සන්ති, න ත්වෙව තෙ බුද්ධෙහි වා පච්චෙකබුද්ධෙහි වා 'දලිද්දා'ති වුච්චන්තී''ති.

සක්කො තස්ස කථං සුත්වා තං අන්තරාමග්ගෙ ඔහාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බං තං වචනං පටිවචනඤ්ච ආරොචෙසි. අථ නං භගවා ආහ – ''න ඛො සක්ක සක්කා තාදිසානං සතෙනපි සහස්සෙනපි සුප්පබුද්ධං කුට්ඨිං 'බුද්ධො න බුද්ධො, ධම්මො න ධම්මො, සඞ්ඝො න සඞ්ඝො'ති කථාපෙතු''න්ති. සුප්පබුද්ධොපි ඛො කුට්ඨී සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරා කතපටිසන්ථාරො අත්තනා පටිලද්ධගුණං ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො සුප්පබුද්ධො කුට්ඨී දිට්ඨධම්මො''**තිආදි.

තත්ථ **දිට්ඨධම්මො**ති දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති දිට්ඨධම්මො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ ''දිට්ඨධම්මො''ති වෙත්ථ සාමඤ්ඤවචනො ධම්මසද්දො. දස්සනං නාම ඤාණදස්සනතො අඤ්ඤම්පි අත්ථීති තං නිවත්තනත්ථං **''පත්තධම්මො''**ති වුත්තං. පත්ති ච ඤාණසම්පත්තිතො අඤ්ඤාපි විජ්ජතීති තතො විසෙසනත්ථං **''විදිතධම්මො''**ති වුත්තං. සා පනායං විදිතධම්මතා ධම්මෙසු එකදෙසෙනාපි හොතීති නිප්පදෙසතො විදිතභාවං දස්සෙතුං **''පරියොගාළ්හධම්මො''**ති වුත්තං. තෙනස්ස යථාවුත්තං සච්චාභිසම්බොධංයෙව දීපෙති. මග්ගඤාණඤ්හි එකාභිසමයවසෙන පරිඤ්ඤාදිකිච්චං සාධෙන්තං නිප්පදෙසෙනපි පරිඤ්ඤෙය්‍යාධම්මං සමන්තතො ඔගාළ්හං නාම හොති, න තදඤ්ඤඤාණං. තෙන වුත්තං – ''දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති දිට්ඨධම්මො''ති. තෙනෙවාහ **''තිණ්ණවිචිකිච්ඡො''**තිආදි.

තත්‍ථ පටිභයකන්තාරසදිසා සොළසවත්‍ථුකා ච අට්ඨවත්‍ථුකා ච තිණ්ණා විචිකිච්ඡා එතෙනාති **තිණ්ණවිචිකිච්ඡො.** තතො එව පවත්තිආදීසු ‘‘එවං නු ඛො, න නු ඛො’’ති එවං පවත්තිතා විගතා සමුච්ඡින්නා කථංකථා එතස්සාති **විගතකථංකථො.** සාරජ්ජකරානං පාපධම්මානං පහීනත්තා තප්පටිපක්ඛෙසු ච සීලාදිගුණෙසු සුප්පතිට්ඨිතත්තා වෙසාරජ්ජං විසාරදභාවං වෙයාත්තියං පත්තොති **වෙසාරජ්ජප්පත්තො.** නාස්ස පරො පච්චයො, න පරස්ස සද්ධාය එත්‍ථ වත්තතීති **අපරප්පච්චයො.** කත්‍ථාති ආහ **‘‘සත්‍ථුසාසනෙ’’**ති.

අභික්කන්තන්තිආදීසු කිඤ්චාපි අයං අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපබ්භනුමොදනාදීසු අනෙකෙසු අත්‍ථෙසු දිස්සති, ඉධ පන අබ්භනුමොදනෙ දට්ඨබ්බො. තෙනෙව සො පසාදවසෙන පසංසාවසෙන ච ද්වික්ඛත්තුං වුත්තො, සාධු සාධු, භන්තෙති වුත්තං හොති. **අභික්කන්තන්**ති වා අතිකන්තං අතිඉට්ඨං අතිමනාපං, අතිසුන්දරන්ති අත්‍ථො. තත්‍ථ එකෙන අභික්කන්තසද්දෙන භගවතො දෙසනං ථොමෙති, එකෙන අත්තනො පසාදං.

අයඤ්හෙත්‍ථ අධිප්පායො – අභික්කන්තං, භන්තෙ, යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනා, අභික්කන්තං, භන්තෙ, යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනං ආගම්ම මම පසාදොති. භගවතො එව වා වචනං අභික්කන්තං දොසනාසනතො, අභික්කන්තං ගුණාධිගමනතො, තථා සද්ධාවඩ්ඪනතො, පඤ්ඤාජනනතො, සාත්‍ථතො , සබ්‍යඤ්ජනතො, උත්තානපදතො, ගම්භීරත්‍ථතො, කණ්ණසුඛතො, හදයඞ්ගමතො, අනත්තුක්කංසනතො, අපරවම්භනතො, කරුණාසීතලතො, පඤ්ඤාවදාතතො, ආපාථරමණීයතො, විමද්දක්ඛමතො, සුය්‍යමානසුඛතො, වීමංසියමානහිතතොති එවමාදීනයෙහි ථොමෙන්තො පදද්වයං ආහ.

තතො පරම්පි චතූහි උපමාහි දෙසනංයෙව ථොමෙති. තත්‍ථ **නික්කුජ්ජිතන්**ති අධොමුඛට්ඨපිතං, හෙට්ඨාමුඛජාතං වා. **උක්කුජ්ජෙය්‍යාති** උපරි මුඛං කරෙය්‍ය. **පටිච්ඡන්නන්**ති තිණපණ්ණාදිනා ඡාදිතං. **විවරෙය්‍යාති** උග්ඝාටෙය්‍ය. **මූළ්හස්සාති** දිසාමූළ්හස්ස. **මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යාති** හත්‍ථෙ ගහෙත්වා ‘‘එස මග්ගො’’ති මග්ගං උපදිසෙය්‍ය. **අන්ධකාරෙති** චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙ. අයං තාව පදත්‍ථො.

අයං පන අධිප්පායයොජනා – යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය, එවං සද්ධම්මවිමුඛං අසද්ධම්මෙ පතිට්ඨිතං මං අසද්ධම්මා වුට්ඨාපෙන්තෙන, යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍ය, එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානතො පට්ඨාය මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නං සාසනං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය, එවං කුම්මග්ගමිච්ඡාමග්ගප්පටිපන්නස්ස මෙ සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආවිකරොන්තෙන, යථා අන්ධකාරෙ තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය, එවං මොහන්ධකාරෙ නිමුග්ගස්ස මෙ බුද්ධාදිරතනරූපානි අපස්සතො තප්පටිච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිද්ධංසනදෙසනාපජ්ජොතධාරණෙන භගවතා නානානයෙහි පකාසිතත්තා අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතො.

එවං දෙසනං ථොමෙත්වා තාය දෙසනාය රතනත්තයෙ පසන්නචිත්තො පසන්නාකාරං කරොන්තො **‘‘එසාහ’’**න්තිආදිමාහ. තත්‍ථ **එසාහන්**ති එසො අහං. **භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමීති** භගවා මෙ සරණං පරායණං අඝස්ස තාතා, හිතස්ස විධාතාති ඉමිනා අධිප්පායෙන භගවන්තං ගච්ඡාමි භජාමි, එවං වා ජානාමි බුජ්ඣාමීති. යෙසඤ්හි ධාතූනං ගතිඅත්‍ථො, බුද්ධිපි තෙසං අත්‍ථොති. **ධම්මන්**ති අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකතනිරොධෙ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ චතූසු අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතීති ධම්මො. සො අත්‍ථතො අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී’’ති (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90).
>
> ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී’’ති (ඉතිවු. 90) ච –

න කෙවලං අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච, අපිච ඛො අරියඵලෙහි සද්ධිං පරියත්තිධම්මොපි. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘රාගවිරාගමනෙජමසොකං, ධම්මමසඞ්ඛතමප්පටිකූලං;
> මධුරමිමං පගුණං සුවිභත්තං, ධම්මමිමං සරණත්‍ථමුපෙහී’’ති. (වි. ව. 887);

එත්‍ථ හි **රාගවිරාගන්**ති මග්ගො වුත්තො. **අනෙජමසොකන්**ති ඵලං. **අසඞ්ඛතන්**ති නිබ්බානං. **අප්පටිකූලං මධුරමිමං පගුණං සුවිභත්තන්**ති පරියත්තිධම්මො වුත්තොති.

භික්ඛුසඞ්ඝන්ති දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතං අට්ඨඅරියපුග්ගලසමූහං. එත්තාවතා සුප්පබුද්ධො තීණි සරණගමනානි පටිවෙදෙසි. **උපාසකං මං භගවා ධාරෙතු අජ්ජතග්ගෙ පාණුපෙතං සරණං ගතන්**ති **අජ්ජතග්ගෙති** අජ්ජතං ආදිං කත්වා. ‘‘අජ්ජදග්ගෙ’’තිපි පාඨො, තත්‍ථ දකාරො පදසන්ධිකරො, අජ්ජ අග්ගෙ අජ්ජ ආදිං කත්වාති අත්‍ථො. **පාණුපෙතන්**ති පාණෙහි උපෙතං, යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති, තාව උපෙතං අනඤ්ඤසත්‍ථුකං තීහි සරණගමනෙහි සරණං ගතං රතනත්තයස්ස උපාසනතො උපාසකං කප්පියකාරකං මං භගවා උපධාරෙතු ජානාතූති අත්‍ථො. ඉමස්ස ච සරණගමනං අරියමග්ගාධිගමෙනෙව නිප්ඵන්නං, අජ්ඣාසයං පන ආවිකරොන්තො එවමාහ.

භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වාති භගවතො වචනං චිත්තෙන අභිනන්දිත්වා තමෙව අභිනන්දිතභාවං පකාසෙන්තො වුත්තනයෙන වාචාය අනුමොදිත්වා. **අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමීති** තං භගවන්තං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා සත්ථු ගුණනින්නචිත්තො යාව දස්සනවිසයසමතික්කමා භගවන්තංයෙව පෙක්ඛමානො පඤ්ජලිකො නමස්සමානො පක්කාමි.

පක්කන්තො ච කුට්ඨරොගාභිභවෙන ඡින්නභත්ථපාදඞ්ගුලි උක්කාරගත්තො සමන්තතො විස්සන්දමානාසවො කණ්ඩූතිපතිපීළිතො අසුචි දුග්ගන්ධො ජෙගුච්ඡතමො පරමකාරුඤ්ඤතං පත්තො ''නායං කායො ඉමස්ස අච්චන්තසන්තස්ස පණීතතමස්ස අරියධම්මස්ස ආධාරො භවිතුං යුත්තො''ති උප්පන්නාභිසන්ධිනා විය සග්ගසංවත්තනියෙන පුඤ්ඤකම්මෙන ඔකාසෙ කතෙ අප්පායුකසංවත්තනියෙන උපච්ඡෙදකෙන පාපකම්මෙන කතුපචිතෙන චොදියමානො තරුණවච්ඡාය ධෙනුයා ආපතිත්වා මාරිතො. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො අචිරපක්කන්තං සුප්පබුද්ධං කුට්ඨිං ගාවී තරුණවච්ඡා අධිපතිත්වා ජීවිතා වොරොපෙසී''**ති.

සො කිර අතීතෙ එකො සෙට්ඨිපුත්තො හුත්වා අත්තනො සහායෙහි තීහි සෙට්ඨිපුත්තෙහි සද්ධිං කීළන්තො එකං නගරසොභිනිං ගණිකං උය්‍යානං නෙත්වා දිවසං සම්පත්තිං අනුභවිත්වා අත්ථඞ්ගතෙ සූරියෙ සහායෙ එතදවොච – ''ඉමිස්සා හත්ථෙ කහාපණසහස්සං බහුකඤ්ච සුවණ්ණං මහග්ඝානි ච පසාධනානි සංවිජ්ජන්ති, ඉමස්මිං වනෙ අඤ්ඤො කොචි නත්ථි, රත්ති ච ජාතා, හන්ද ඉමං මයං මාරෙත්වා සබ්බං ධනං ගහෙත්වා ගච්ඡාමා''ති. තෙ චත්තාරොපි ජනා එකජ්ඣාසයා හුත්වා තං මාරෙතුං උපක්කමිංසු. සා තෙහි මාරියමානා ''ඉමෙ නිල්ලජ්ජා නික්කරුණා මයා සද්ධිං කිලෙසසන්ථවං කත්වා නිරපරාධං මං කෙවලං ධනලොභෙන මාරෙන්ති, එකවාරං තාව මං ඉමෙ මාරෙන්තු, අහං පන යක්ඛිනී හුත්වා අනෙකවාරං ඉමෙ මාරෙතුං සමත්ථා භවෙය්‍යා''න්ති පත්ථනං කත්වා කාලමකාසි. තෙසු කිර එකො පක්කුසාති කුලපුත්තො අහොසි, එකො බාහියො දාරුචීරියො, එකො තම්බදාඨිකො චොරඝාතකො, එකො සුප්පබුද්ධො කුට්ඨී, ඉති ඉමෙසං චතුන්නං ජනානං අනෙකසතෙ අත්තභාවෙ සා යක්ඛයොනියං නිබ්බත්තා ගාවී හුත්වා ජීවිතා වොරොපෙසි. තෙ තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන තත්ථ තත්ථ අන්තරාමරණං පාපුණිංසු. එවං සුප්පබුද්ධස්ස කුට්ඨිස්ස සහසා මරණං ජාතං, තෙන වුත්තං – ''අථ ඛො අචිරපක්කන්තං…පෙ.… වොරොපෙසී''ති.

අථ සම්බහුලා භික්ඛූ තස්ස කාලකිරියං භගවතො ආරොචෙත්වා අභිසම්පරායං පුච්ඡිංසු. භගවා බ්‍යාකාසි. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො සම්බහුලා භික්ඛූ''**තිආදි.

තත්ථ **තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයාති** සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බතපරාමාසොති ඉමෙසං තිණ්ණං භවබන්ධනානං සමුච්ඡෙදවසෙන පහානා. **සොතාපන්නොති** සොතසඞ්ඛාතං අරියමග්ගං ආදිතො පන්නො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''සොතො සොතොති ඉදං, ආවුසො සාරිපුත්ත, වුච්චති. කතමො නු ඛො, ආවුසො, සොතොති? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො''තිආදි (සං. නි. 5.1001).

අවිනිපාතධම්මොති විනිපතනං විනිපාතො, නාස්ස විනිපාතො ධම්මොති අවිනිපාතධම්මො, චතූසු අපායෙසු උපපජ්ජනවසෙන අපතනසභාවොති අත්ථො. **නියතොති** ධම්මනියාමෙන සම්මත්තනියාමෙන නියතො. **සම්බොධිපරායණොති** උපරිමග්ගත්තයසඞ්ඛාතා සම්බොධි පරං අයනං අස්ස ගති පටිසරණං අවස්සං පත්තබ්බන්ති සම්බොධිපරායණො. එතෙන ''තස්ස කා ගති, කො අභිසම්පරායො''ති පුච්ඡාය භද්දිකා එව සුප්පබුද්ධස්ස ගති, න පාපිකාති අයමත්ථො දස්සිතො. න පන තෙන සම්පත්තා ගති, තං පන පුච්ඡානුසන්ධිවසෙන පකාසෙතුකාමො ධම්මරාජා එත්තකමෙව අභාසි. පස්සති හි භගවා ''මයා එත්තකෙ කථිතෙ ඉමිස්සංයෙව පරිසති අනුසන්ධිකුසලො එකො භික්ඛු සුප්පබුද්ධස්ස කුට්ඨිභාවදාලිද්දියකපණභාවානං කාරණං පුච්ඡිස්සති, අථාහං තස්ස තං කාරණං තෙන පුච්ඡානුසන්ධිනා පකාසෙත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙස්සාමී''ති. තෙනෙවාහ – **''එවං වුත්තෙ අඤ්ඤතරො භික්ඛූ''**තිආදි. තත්ථ **හෙතූති** අසාධාරණකාරණං, සාධාරණකාරණං පන **පච්චයොති**, අයමෙතෙසං විසෙසො. **යෙනාති** යෙන හෙතුනා යෙන පච්චයෙන ච.

භූතපුබ්බන්ති ජාතපුබ්බං. අතීතෙ කාලෙ නිබ්බත්තං තං දස්සෙතුං **''සුප්පබුද්ධො''**තිආදි වුත්තං. කදා පන භූතන්ති? අතීතෙ කිර අනුප්පන්නෙ තථාගතෙ බාරාණසියා සාමන්තා එකස්මිං ගාමෙ එකා කුලධීතා ඛෙත්තං රක්ඛති. සා එකං පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා පසන්නචිත්තා තස්ස පඤ්චහි ලාජාසතෙහි සද්ධිං එකං පදුමපුප්ඵං දත්වා පඤ්ච පුත්තසතානි පත්ථෙසි. තස්මිංයෙව ඛණෙ පඤ්චසතා මිගලුද්දකා පච්චෙකබුද්ධස්ස මධුරමංසං දත්වා ''එතිස්සා පුත්තා භවෙය්‍යාම, තුම්හෙහි පත්තවිසෙසං ලභෙය්‍යාමා''ති ච පත්ථයිංසු. සා යාවතායුකං ඨත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. තතො චුතා එකස්මිං ජාතස්සරෙ පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්ති. තමෙකො තාපසො දිස්වා පටිජග්ගි. තස්සා විචරන්තියා පාදුද්ධාරෙ පාදුද්ධාරෙ භූමිතො පදුමානි උට්ඨහන්ති. එකො වනචරකො දිස්වා බාරාණසිරඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තං ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිං අකාසි. තස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො සණ්ඨාසි. මහාපදුමකුමාරො තස්සා කුච්ඡියං වසි, සෙසා ගබ්භමලං නිස්සාය නිබ්බත්තා, තෙ වයප්පත්තා උය්‍යානෙ පදුමසරෙ කීළන්තා එකෙකස්මිං පදුමෙ නිසීදිත්වා පරිපක්කඤාණා සඞ්ඛාරෙසු ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා පච්චෙකබොධිං පාපුණිංසු. තෙසං බ්‍යාකරණගාථා අහොසි –

‘‘සරොරුහං පදුමපලාසපත්‍රජං,
සුපුප්ඵිතං භමරගණානුකිණ්ණං;
අනිච්චතං බයවයතං විදිත්වා,
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

එවං පච්චෙකබොධිං අභිසම්බුද්ධෙසු තෙසු පඤ්චසු පච්චෙකබුද්ධසතෙසු අබ්භන්තරො තගරසිඛී නාම පච්චෙකසම්බුද්ධො ගන්ධමාදනපබ්බතෙ නන්දමූලපබ්භාරෙ සත්තාහං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා සත්තාහස්ස අච්චයෙන නිරොධා වුට්ඨිතො ආකාසෙන ආගන්ත්වා ඉසිගිලිපබ්බතෙ ඔතරිත්වා පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි. තස්මිඤ්ච සමයෙ රාජගහෙ එකො සෙට්ඨිපුත්තො මහතා පරිවාරෙන උය්‍යානකීළනත්ථං නගරතො නික්ඛමන්තො තගරසිඛිපච්චෙකබුද්ධං දිස්වා ‘‘කො අයං භණ්ඩුකාසාවවසනො, කුට්ඨී භවිස්සති, තථා හි කුට්ඨිචීවරෙන සරීරං පාරුපිත්වා ගච්ඡතී’’ති නිට්ඨුභිත්වා අපසබ්‍යං කත්වා පක්කාමි. තං සන්ධාය වුත්තං – **‘‘සුප්පබුද්ධො කුට්ඨී ඉමස්මිංයෙව රාජගහෙ…පෙ.… පක්කාමී’’**ති.

තත්ථ **ක්වායන්ති** කො අයං. ඛුංසනවසෙන වදති. ‘‘කොවාය’’න්තිපි පාළි. **කුට්ඨීති** අකුට්ඨිංයෙව තං සෙට්ඨි කුට්ඨරොගං අක්කොසවත්ථුං පාපෙන්තො වදති. **කුට්ඨිචීවරෙනාති** කුට්ඨීනං චීවරෙන. යෙභුය්‍යෙන හි කුට්ඨිනො ඩංසමකසසරීසපපටිබාහනත්ථං රොගපටිච්ඡාදනත්ථඤ්ච යං වා තං වා පිලොතිකඛණ්ඩං ගහෙත්වා පාරුපති, එවමයම්පීති දස්සෙති. පංසුකූලචීවරධරත්තා වා අග්ගලානං අනෙකවණ්ණභාවෙන කුට්ඨසරීරසදිසොති හීළෙන්තො ‘‘කුට්ඨිචීවරෙනා’’ති ආහ. **නිට්ඨුභිත්වාති** ඛෙළං පාතෙත්වා. **අපසබ්‍යතො කරිත්වාති** පණ්ඩිතා තාදිසං පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කරොන්ති, අයං පන අවිඤ්ඤුතාය පරිභවෙන තං අපසබ්‍යං කත්වා අත්තනො අපසබ්‍යං අපදක්ඛිණං කත්වා ගතො. ‘‘අපසබ්‍යාමතො’’තිපි පාඨො. **තස්ස කම්මස්සාති** තගරසිඛිම්හි පච්චෙකබුද්ධෙ ‘‘ක්වායං කුට්ඨී’’ති හීළෙත්වා නිට්ඨුභනඅපසබ්‍යකරණවසෙන පවත්තපාපකම්මස්ස. **නිරයෙ පච්චිත්ථාති** නිරයෙ නිරයග්ගිනා දය්හිත්ථ. ‘‘පච්චිත්වා නිරයග්ගිනා’’තිපි පඨන්ති. **තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙනාති** යෙන කම්මෙන සො නිරයෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, න තං කම්මං මනුස්සලොකෙ විපාකං දෙති. යා පනස්ස නානක්ඛණිකා චෙතනා තදා පච්චෙකබුද්ධෙ විප්පටිපජ්ජනවසෙන පවත්තා අපරාපරියවෙදනීයභූතා, සා අපරාපරියවෙදනීයෙනෙව පුඤ්ඤකම්මෙන මනුස්සෙසු තිහෙතුකපටිසන්ධියා දින්නාය පවත්තියං කුට්ඨිභාවං දාලිද්දියං පරමකාරුඤ්ඤතං ආපාදෙසි. තං සන්ධාය කම්මසභාගතාවසෙන ‘‘තස්සෙව කම්මස්ස විපාකවසෙසෙනා’’ති වුත්තං. සදිසෙපි හි ලොකෙ තබ්බොහාරො දිට්ඨො යථා තං ‘‘සා එව තිත්තිරී, තානියෙව ඔසධානී’’ති.

එත්තාවතා ‘‘කො නු ඛො, භන්තෙ, හෙතූ’’ති තෙන භික්ඛුනා පුට්ඨපඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි යො ‘‘තස්ස කා ගති, කො අභිසම්පරායො’’ති පුබ්බෙ භික්ඛූහි පුට්ඨපඤ්හො, තං විස්සජ්ජෙතුං **‘‘සො තථාගතප්පවෙදිත’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තථාගතප්පවෙදිතන්ති** තථාගතෙන භගවතා දෙසිතං අක්ඛාතං පකාසිතන්ති තථාගතප්පවෙදිතං. **ආගම්මාති** අධිගන්ත්වා, නිස්සාය ඤත්වා වා. ‘‘තථාගතප්පවෙදිතෙ ධම්මවිනයෙ’’තිපි පාඨො. **සද්ධං සමාදියීති** සම්මාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො, සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝොති රතනත්තයසන්නිස්සයං පුබ්බභාගසද්ධඤ්චෙව ලොකුත්තරසද්ධඤ්චාති දුවිධම්පි සද්ධං සම්මා ආදියි. යථා න පුන ආදාතබ්බා හොති, එවං යාව භවක්ඛයා ගණ්හි, අත්තනො චිත්තසන්තානෙ උප්පාදෙසීති අත්ථො. **සීලං සමාදියීති**ආදීසුපි එසෙව නයො. **සීලන්ති** පුබ්බභාගසීලෙන සද්ධිං මග්ගසීලං ඵලසීලඤ්ච . **සුතන්ති** පරියත්තිබාහුසච්චං පටිවෙධබාහුසච්චඤ්චාති දුවිධම්පි සුතං. පරියත්තිධම්මොපි හි තෙන ධම්මස්සවනකාලෙ සච්චප්පටිවෙධාය සාවකෙහි යථාලද්ධප්පකාරං සුතා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා චාති. **චාගන්ති** පඨමමග්ගවජ්ඣකිලෙසාභිසඞ්ඛාරානං වොස්සග්ගසඞ්ඛාතං චාගං, යෙන අරියසාවකා දෙය්‍යධම්මෙසු මුත්තචාගා ච හොන්ති පයතපාණී වොස්සග්ගරතා. **පඤ්ඤන්ති** සද්ධිං විපස්සනාපඤ්ඤාය මග්ගපඤ්ඤඤ්චෙව ඵලපඤ්ඤඤ්ච.

කායස්ස භෙදාති උපාදින්නක්ඛන්ධපරිච්චාගා. **පරං මරණාති** තදනන්තරං අභිනිබ්බත්තක්ඛන්ධගහණා. අථ වා **කායස්ස භෙදාති** ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදා. **පරං මරණාති** චුතිතො උද්ධං. **සුගතිං සග්ගං ලොකන්ති** පදත්තයෙනාපි දෙවලොකමෙව වදති. සො හි සම්පත්තීනං සොභනත්තා සුන්දරා ගතීති සුගති, රූපාදීහි විසෙසෙහි සුට්ඨු අග්ගොති සග්ගො, සබ්බකාලං සුඛමෙවෙත්ථ ලොකියති, ලුජ්ජතීති වා ලොකොති වුච්චති. **උපපන්නොති** පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන උපගතො. **සහබ්‍යතන්ති** සහභාවං. වචනත්ථො පන සහ බ්‍යති පවත්තති, වසතීති වා සහබ්‍යො, සහය්‍යයී සහවායී වා. තස්ස භාවො සහබ්‍යතා. **අතිරොචතීති** අතික්කම්ම අභිභවිත්වා රොචති විරොචති. **වණ්ණෙනාති** රූපසම්පත්තියා. **යසසාති** පරිවාරෙන. සො හි අසුචිමක්ඛිතං ජජ්ජරං මත්තිකාභාජනං ඡඩ්ඩෙත්වා අනෙකරතනවිචිත්තං පභස්සරරංසිජාලවිනද්ධසුද්ධජම්බුනදභාජනං ගණ්හන්තො විය වුත්තප්පකාරං කළෙවරං ඉධ නික්ඛිපිත්වා එකචිත්තක්ඛණෙන යථාවුත්තං දිබ්බත්තභාවං මහතා පරිවාරෙන සද්ධිං පටිලභීති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං පාපානං අපරිවජ්ජනෙ ආදීනවං, පරිවජ්ජනෙ ච ආනිසංසං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථවිභාවනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තස්සායං සඞ්ඛෙපත්ථො – යථා **චක්ඛුමා පුරිසො පරක්කමෙ** කායිකවීරියෙ **විජ්ජමානෙ** සරීරෙ වහන්තෙ **විසමානි** පපාතාදිට්ඨානානි චණ්ඩභාවෙන වා විසමානි හත්ථිඅස්සඅභිකුක්කුරගොරූපාදීනි **පරිවජ්ජයෙ,** එවං **ජීවලොකස්මිං**

ඉමස්මිං සත්තලොකෙ **පණ්ඩිතො** සප්පඤ්ඤො පුරිසො තාය සප්පඤ්ඤතාය අත්තනො හිතං ජානන්තො **පාපානි** ලාමකානි දුච්චරිතානි පරිවජ්ජෙය්‍ය. එවඤ්හි යථායං සුප්පබුද්ධො තගරසිඛිම්හි පච්චෙකබුද්ධෙ පාපං අපරිවජ්ජෙත්වා මහන්තං අනයබ්‍යසනං ආපජ්ජි, එවං ආපජ්ජෙය්‍යාති අධිප්පායො. යථා වා සුප්පබුද්ධො කුට්ඨී මම ධම්මදෙසනං ආගම්ම ඉදානි සංවෙගප්පත්තො පාපානි පරිවජ්ජෙන්තො උළාරං විසෙසං අධිගඤ්ඡි, එවං අඤ්ඤොපි උළාරං විසෙසාධිගමං ඉච්ඡන්තො පාපානි පරිවජ්ජෙය්‍යාති අධිප්පායො.

තතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කුමාරකසුත්තවණ්ණනා

44. චතුත්ථෙ **කුමාරකාති** තරුණපුග්ගලා. යෙ සුභාසිතදුබ්භාසිතස්ස අත්ථං ජානන්ති, තෙ ඉධ කුමාරකාති අධිප්පෙතා. ඉමෙ හි සත්තා ජාතදිවසතො පට්ඨාය යාව පඤ්චදසවස්සකා, තාව ‘‘කුමාරකා, බාලා’’ති ච වුච්චන්ති, තතො පරං වීසතිවස්සානි ‘‘යුවානො’’ති. **මච්ඡකෙ බාධෙන්තීති** මග්ගසමීපෙ එකස්මිං තළාකෙ නිදාඝකාලෙ උදකෙ පරික්ඛීණෙ නින්නට්ඨානෙ ඨිතං උදකං උස්සිඤ්චිත්වා බුද්දකමච්ඡෙ ගණ්හන්ති චෙව හනන්ති ච ‘‘පචිත්වා ඛාදිස්සාමා’’ති. **තෙනුපසඞ්කමීති** මග්ගතො ථොකං තළාකං අතික්කමිත්වා ඨිතො, තස්මා ‘‘උපසඞ්කමී’’ති වදති. කස්මා පන උපසඞ්කමි? තෙ කුමාරකෙ අත්තනි විස්සාසං ජනෙතුං උපසඞ්කමි. **භායථ වොති** එත්ථ **වොති** නිපාතමත්තං. **දුක්ඛස්සාති** නිස්සක්කෙ සාමිවචනං, දුක්ඛස්මාති අත්ථො. **අප්පියං වො දුක්ඛ**න්ති ‘‘කිං තුම්හාකං සරීරෙ උප්පජ්ජනකදුක්ඛං අප්පියං අනිට්ඨ’’න්ති පුච්ඡති.

එතමත්ථං විදිත්වාති ඉමෙ සත්තා අත්තනො දුක්ඛං අනිච්ඡන්තා එව හුත්වා දුක්ඛහෙතුං පටිපජ්ජන්තා අත්තනො තං ඉච්ඡන්තා එව නාම හොන්තීති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං පාපකිරියාය නිසෙධනං ආදීනවවිභාවනඤ්ච උදානං උදානෙසි.

තස්සත්ථො – යදි තුම්හාකං සකලමාපායිකං, සුගතියඤ්ච අප්පායුකතාමනුස්සදොභග්ගියාදිභෙදං **දුක්ඛං අප්පියං** අනිට්ඨං, යදි තුම්හෙ තතො **භායථ, ආවි වා** පරෙසං පාකටභාවවසෙන අප්පටිච්ඡන්නං කත්වා කායෙන වා වාචාය වා පාණාතිපාතාදිප්පභෙදං **යදි වා රහො** අපාකටභාවවසෙන පටිච්ඡන්නං කත්වා මනොද්වාරෙ එව අභිජ්ඣාදිප්පභෙදං අණුමත්තම්පි **පාපකං** ලාමකධම්මං **මාකත්ථ** මා කරිත්ථ, අථ පන තං පාපකම්මං එතරහි **කරොථ,** ආයතිං වා **කරිස්සථ,** නිරයාදීසු චතූසු අපායෙසු මනුස්සෙසු ච තස්ස ඵලභූතං දුක්ඛං ඉතො වා එත්තො වා පලායන්තෙ අම්හෙ නානුබන්ධිස්සතීති අධිප්පායෙන **උපෙච්ච** අපෙච්ච **පලායත**ම්පි තුම්හාකං තතො **මුත්ති** මොක්ඛො නත්ථි. ගතිකාලාදිපච්චයන්තරසමවායෙ විපච්චිස්සතියෙවාති දස්සෙති. ‘‘පලායතෙ’’තිපි පඨන්ති, වුත්තනයෙන යත්ථ කත්ථචි ගමනෙ පක්කමනෙ සතීති අත්ථො. අයඤ්ච අත්ථො ‘‘න අන්තලික්ඛෙ න සමුද්දමජ්ඣෙ…පෙ…. පාපකම්මා’’ති (ධ. ප. 127; මි. ප. 4.2.4) ඉමාය ගාථාය දීපෙතබ්බො.

චතුත්ථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. උපොසථසුත්තවණ්ණනා

45. පඤ්චමෙ **තදහූති** තස්මිං අහනි තස්මිං දිවසෙ. **උපොසථෙති** එත්ථ උපවසන්ති එත්ථාති උපොසථො, **උපවසන්තීති** සීලෙන වා අනසනෙන වා උපෙතා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. අයඤ්හි උපොසථසද්දො ‘‘අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං උපොසථං උපවසාමී’’තිආදීසු (අ. නි. 3.71; 10.46) සීලෙ ආගතො. ‘‘උපොසථො වා පවාරණා වා’’තිආදීසු (මහාව. 155) පාතිමොක්ඛුද්දෙසාදිවිනයකම්මෙ. ‘‘ගොපාලකූපොසථො නිගණ්ඨූපොසථො’’තිආදීසු (අ. නි. 3.71) උපවාසෙ. ‘‘උපොසථො නාම නාගරාජා’’තිආදීසු (දී. නි. 2.246) පඤ්ඤත්තියං. ‘‘අජ්ජුපොසථො පන්නරසො’’තිආදීසු (මහාව. 168) දිවසෙ. ඉධාපි දිවසෙයෙව දට්ඨබ්බො, තස්මා ‘‘තදහුපොසථෙ’’ති තස්මිං උපොසථදිවසභූතෙ අහනීති අත්ථො. **නිසින්නො හොතීති** මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසිතුං නිසින්නො හොති. නිසජ්ජ පන භික්ඛූනං චිත්තානි ඔලොකෙන්තො එකං දුස්සීලපුග්ගලං දිස්වා, ‘‘සචාහං ඉමස්මිං පුග්ගලෙ ඉධ නිසින්නෙයෙව පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමි, සත්තධාස්ස මුද්ධා ඵලිස්සතී’’ති තස්මිං අනුකම්පාය තුණ්හීයෙව අහොසි.

එත්ථ ච **උද්ධස්තං අරුණන්ති** අරුණුග්ගමනං වත්වාපි ‘‘උද්දිසතු, භන්තෙ භගවා, භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ’’න්ති ථෙරො භගවන්තං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං යාචි තස්මිං කාලෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, අනුපොසථෙ උපොසථො කාතබ්බො’’තිසික්ඛාපදස්ස (මහාව. 183) අපඤ්ඤත්තත්තා. **අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසාති** තික්ඛත්තුං ථෙරෙන පාතිමොක්ඛුද්දෙසස්ස යාචිතත්තා අනුද්දෙසස්ස කාරණං කථෙන්තො ‘‘අසුකපුග්ගලො අපරිසුද්ධො’’ති අවත්වා ‘‘අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසා’’ති ආහ. කස්මා පන භගවා තියාමරත්තිං තථා වීතිනාමෙසි? තතො පට්ඨාය ඔවාදපාතිමොක්ඛං අනුද්දිසිතුකාමො තස්ස වත්ථුං පාකටං කාතුං.

අද්දසාති කථං අද්දස. අත්තනො චෙතොපරියඤාණෙන තස්සං පරිසති භික්ඛූනං චිත්තානි පරිජානන්තො තස්ස මොඝපුරිසස්ස දුස්සීලාචිත්තං පස්සි. යස්මා පන චිත්තෙ දිට්ඨෙ තංසමඞ්ගීපුග්ගලො දිට්ඨො නාම හොති, තස්මා **''අද්දසා ඛො ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තං පුග්ගලං දුස්සීල''**න්තිආදි වුත්තං . යථෙව හි අනාගතෙ සත්තසු දිවසෙසු පවත්තමානං පරෙසං චිත්තං චෙතොපරියඤාණලාභී ජානාති, එවං අතීතෙපීති. **දුස්සීලන්ති** නිස්සීලං, සීලවිරහිතන්ති අත්ථො. **පාපධම්මන්ති** දුස්සීලත්තා එව හීනජ්ඣාසයතාය ලාමකසභාවං. **අසුචින්ති** අපරිසුද්ධෙහි කායකම්මාදීහි සමන්නාගතත්තා න සුචිං. **සඞ්කස්සරසමාචාරන්ති** කිඤ්චිදෙව අසාරුප්පං දිස්වා ''ඉදං ඉමිනා කතං භවිස්සතී''ති එවං පරෙසං ආසඞ්කනීයතාය සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරං, අථ වා කෙනචිදෙව කරණීයෙන මන්තයන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා ''කච්චි නු ඛො ඉමෙ මයා කතකම්මං ජානිත්වා මන්තෙන්තී''ති අත්තනොයෙව සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරං.

ලජ්ජිතබ්බතාය පටිච්ඡාදෙතබ්බකාරණතො පටිච්ඡන්නං කම්මන්තං එතස්සාති **පටිච්ඡන්නකම්මන්තං**. කුච්ඡිතසමණවෙසධාරිතාය න සමණන්ති **අස්සමණං**. සලාකග්ගහණාදීසු ''කිත්තකා සමණා''ති ච ගණනාය ''අහම්පි සමණොම්හී''ති මිච්ඡාපටිඤ්ඤාය **සමණපටිඤ්ඤං**. අසෙට්ඨචාරිතාය **අබ්‍රහ්මචාරිං**. අඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මචාරිනො සුනිවත්ථෙ සුපාරුතෙ සුපත්තධරෙ ගාමනිගමාදීසු පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවිකං කප්පෙන්තෙ දිස්වා අබ්‍රහ්මචාරී සමානො සයම්පි තාදිසෙන ආකාරෙන පටිපජ්ජන්තො උපොසථාදීසු සන්දිස්සන්තො ''අහම්පි බ්‍රහ්මචාරී''ති පටිඤ්ඤං දෙන්තො විය හොතීති **බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤං**. පූතිනා කම්මෙන සීලවිපත්තියා අන්තො අනුපවිට්ඨත්තා **අන්තොපූතිං**. ඡහි ද්වාරෙහි රාගාදිකිලෙසවස්සනෙන තින්තත්තා **අවස්සුතං**. සඤ්ජාතරාගාදිකචවරත්තා සීලවන්තෙහි ඡඩ්ඩෙතබ්බත්තා ච **කසම්බුජාතං. මජ්ඣෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිසින්නන්ති** සඞ්ඝපරියාපන්නො විය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අන්තො නිසින්නං. **දිට්ඨොසීති** අයං පන න පකතත්තොති භගවතා දිට්ඨො අසි. යස්මා ච එවං දිට්ඨො, තස්මා නත්ථි **තෙ තව භික්ඛූහි සද්ධිං** එකකම්මාදිසංවාසො. යස්මා පන සො **සංවාසො** තව **නත්ථි,** තස්මා **උට්ඨෙහි, ආවුසොති** එවමෙත්ථ පදයොජනා වෙදිතබ්බා.

තතියම්පි ඛො සො පුග්ගලො තුණ්හී අහොසීති අනෙකවාරං වත්වාපි ථෙරො ''සයමෙව නිබ්බින්නො ඔරමිස්සතී''ති වා, ''ඉදානි ඉමෙසං පටිපත්තිං ජානිස්සාමී''ති වා අධිප්පායෙන තුණ්හී අහොසි. **බාහායං ගහෙත්වාති** භගවතා මයා ච යාථාවතො දිට්ඨො, යාවතතියං උට්ඨෙහීති වුත්තො න උට්ඨාති, ''ඉදානිස්ස නික්කඩ්ඪනකාලො මා සඞ්ඝස්ස උපොසථන්තරායො අහොසී''ති තං බාහායං අග්ගහෙසි, තථා ගහෙත්වා. **බහිද්වාරකොට්ඨකා නික්ඛාමෙත්වාති** ද්වාරකොට්ඨකසාලතො බහි නික්ඛාමෙත්වා. **බහීති** පන නික්ඛාමිතට්ඨානදස්සනං, අථ වා **බහිද්වාරකොට්ඨකාති** බහිද්වාරකොට්ඨකතොපි නික්ඛාමෙත්වා, න අන්තොද්වාරකොට්ඨකතො, එවං උභයථාපි විහාරතො බහි කත්වාති අත්ථො. **සූචිඝටිකං දත්වාති** අග්ගළසූචිඤ්ච උපරිඝටිකඤ්ච ආදහිත්වා, සුට්ඨුතරං කවාටං ථකෙත්වාති අත්ථො. **යාව බාහාගහණාපි නාමාති** ඉමිනා ''අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසා''ති වචනං සුත්වා එව හි තෙන පක්කමිතබ්බං සියා, එවං අපක්කමිත්වා යාව බාහාගහණාපි නාම සො මොඝපුරිසො ආගමෙස්සතීති අච්ඡරියමිදන්ති දස්සෙති. ඉදම්පි ගරහණච්ඡරියමෙවාති වෙදිතබ්බං.

අථ භගවා චින්තෙසි – ''ඉදානි භික්ඛුසඞ්ඝො අබ්බුදජාතො, අපරිසුද්ධා පුග්ගලා උපොසථං ආගච්ඡන්ති, න ච තථාගතා අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසථං කරොන්ති, පාතිමොක්ඛං උද්දිසන්ති, අනුද්දිසන්තෙ ච භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උපොසථො පච්ඡිජ්ජති, යංනූනාහං ඉතො පට්ඨාය භික්ඛූනංයෙව පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානෙය්‍ය''න්ති. එවං පන චින්තෙත්වා භික්ඛූනංයෙව පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානි. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො භගවා…පෙ…. පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යාථා''**ති.

තත්ථ **න දානාහන්ති** ඉදානි අහං උපොසථං න කරිස්සාමි, පාතිමොක්ඛං න උද්දිසිස්සාමීති පච්චෙකං න-කාරෙන සම්බන්ධො. දුවිධඤ්හි පාතිමොක්ඛං ආණාපාතිමොක්ඛං ඔවාදපාතිමොක්ඛන්ති. තෙසු ''සුණාතු මෙ, භන්තෙ''තිආදිකං (මහාව. 134) ආණාපාතිමොක්ඛං, තං සාවකාව උද්දිසන්ති, න බුද්ධා, අයං අන්වද්ධමාසං උද්දිසියති. ''ඛන්තී පරමං…පෙ…. සබ්බපාපස්ස අකරණං…පෙ…. අනූපවාදො අනූපඝාතො…පෙ…. එතං බුද්ධාන සාසන''න්ති (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 183-185) ඉමා පන තිස්සො ගාථා ඔවාදපාතිමොක්ඛං නාම, තං බුද්ධාව උද්දිසන්ති, න සාවකා, ඡන්නම්පි වස්සානං අච්චයෙන උද්දිසන්ති. දීඝායුකබුද්ධානඤ්හි ධරමානකාලෙ අයමෙව පාතිමොක්ඛුද්දෙසො , අප්පායුකබුද්ධානං පන පඨමබොධියංයෙව. තතො පරං ඉතරො, තඤ්ච ඛො භික්ඛූ එව උද්දිසන්ති, න බුද්ධා, තස්මා අම්හාකම්පි භගවා වීසතිවස්සමත්තං ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසිත්වා ඉමං අන්තරායං දිස්වා තතො පරං න උද්දිසි. **අට්ඨානන්ති** අකාරණං. **අනවකාසොති** තස්සෙව වෙවචනං. කාරණඤ්හි යථා තිට්ඨති එත්ථ ඵලං තදායත්තවුත්තිතායාති ඨානන්ති වුච්චති, එවං අනවකාසොතිපි වුච්චතීති. **යන්ති** කිරියාපරාමසනං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයෙන යොජෙතබ්බං.

අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දෙති කො අනුසන්ධි? ය්වායං අපරිසුද්ධාය පරිසාය පාතිමොක්ඛස්ස අනුද්දෙසො වුත්තො, සො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මොති තං අපරෙහි සත්තහි අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙහි සද්ධිං විභජිත්වා දස්සෙතුකාමො පඨමං තාව තෙසං උපමාභාවෙන මහාසමුද්දෙ අට්ඨ අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙ දස්සෙන්තො සත්ථා ''අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දෙ''තිආදිමාහ.

පකතිදෙවා විය න සුරන්ති න ඉසන්ති න විරොචන්තීති **අසුරා,** සුරා නාම දෙවා, තෙසං පටිපක්ඛාති වා අසුරා, වෙපචිත්තිපහාරාදාදයො. තෙසං භවනං සිනෙරුස්ස හෙට්ඨාභාගෙ, තෙ තත්ථ පවිසන්තා නික්ඛමන්තා සිනෙරුපාදෙ මණ්ඩපාදිං නිම්මිනිත්වා කීළන්තාව අභිරමන්ති. තත්ථ තෙසං අභිරති ඉමෙ ගුණෙ දිස්වාති ආහ – **"යෙ දිස්වා දිස්වා අසුරා මහාසමුද්දෙ අභිරමන්තී"**ති. තත්ථ **අභිරමන්තීති** රතිං වින්දන්ති, අනුක්කණ්ඨමානා වසන්තීති අත්ථො.

අනුපුබ්බනින්නොතිආදීනි සබ්බානි අනුපටිපාටියා නින්නභාවස්සෙව වෙවචනානි. **න ආයතකෙනෙව පපාතොති** න ඡින්නතටො මහාසොබ්භො විය ආදිතො එව පපාතො. සො හි තීරදෙසතො පට්ඨාය එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලවිදත්ථිරතනයට්ඨිඋසභඅඩ්ඪගාවුතගාවුතඩ්ඪයොජනාදිවසෙන ගම්භීරො හුත්වා ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො සිනෙරුපාදමූලෙ චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරො හුත්වා ඨිතොති දස්සෙති.

ඨිතධම්මොති ඨිතසභාවො අවට්ඨිතසභාවො. **න මතෙන කුණපෙන සංවසතීති** යෙන කෙනචි හත්ථිඅස්සාදීනං කළෙවරෙන සද්ධිං න සංවසති. **තීරං වාහෙතීති** තීරං අපනෙති. **ථලං උස්සාරෙතීති** හත්ථෙන ගහෙත්වා විය වීචිප්පහාරෙනෙව ථලෙ ඛිපති. **ගඞ්ගා යමුනාති** අනොතත්තදහස්ස දක්ඛිණමුඛතො නික්ඛන්තනදී පඤ්ච ධාරා හුත්වා පවත්තට්ඨානෙ ගඞ්ගාතිආදිනා පඤ්චධා සඞ්ඛං ගතා.

තත්‍රායං ඉමාසං නදීනං ආදිතො පට්ඨාය උප්පත්තිකථා – අයඤ්හි ජම්බුදීපො දසසහස්සයොජනපරිමාණො, තත්ථ චතුසහස්සයොජනප්පමාණො පදෙසො උදකෙන අජ්ඣොත්ථටො සමුද්දොති සඞ්ඛං ගතො, තිසහස්සයොජනප්පමාණෙ මනුස්සා වසන්ති, තිසහස්සයොජනප්පමාණෙ හිමවා පතිට්ඨිතො උබ්බෙධෙන පඤ්චයොජනසතිකො චතුරාසීතිකූටසහස්සපටිමණ්ඩිතො සමන්තතො සන්දමානපඤ්චසතනදීවිචිත්තො, යත්ථ ආයාමෙන විත්ථාරෙන ගම්භීරතාය ච පණ්ණාසයොජනප්පමාණො දියඩ්ඪයොජනසතපරිමණ්ඩලො අනොතත්තදහො කණ්ණමුණ්ඩදහො රථකාරදහො ඡද්දන්තදහො කුණාලදහො මන්දාකිනිදහො සීහපපාතදහොති සත්ත මහාසරා පතිට්ඨිතා.

තෙසු **අනොතත්තදහො** සුදස්සනකූටං චිත්තකූටං කාළකූටං ගන්ධමාදනකූටං කෙලාසකූටන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි පබ්බතකූටෙහි පරික්ඛිත්තො. තත්ථ **සුදස්සනකූටං** සොවණ්ණමයං තියොජනසතුබ්බෙධං අන්තොවඞ්කං කාකමුඛසණ්ඨානං තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා ඨිතං, **චිත්තකූටං** සත්තරතනමයං. **කාළකූටං** අඤ්ජනමයං. **ගන්ධමාදනකූටං** මසාරගල්ලමයං අබ්භන්තරෙ මුග්ගවණ්ණං; මූලගන්ධො, සාරගන්ධො, ඵෙග්ගුගන්ධො, තචගන්ධො, පපටිකාගන්ධො, ඛන්ධගන්ධො, රසගන්ධො, පුප්ඵගන්ධො, ඵලගන්ධො, පත්තගන්ධොති ඉමෙහි දසහි ගන්ධෙහි උස්සන්නං, නානප්පකාරඔසධසඤ්ඡන්නං, කාළපක්ඛුපොසථදිවසෙ ආදිත්තං විය අඞ්ගාරං පජ්ජලන්තං තිට්ඨති. **කෙලාසකූටං** රජතමයං. සබ්බානි චෙතානි සුදස්සනෙන සමානුබ්බෙධසණ්ඨානානි තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා ඨිතානි. තත්ථ දෙවානුභාවෙන නාගානුභාවෙන ච දෙවො වස්සති, නදියො ච සන්දන්ති, තං සබ්බම්පි උදකං අනොතත්තමෙව පවිසති, චන්දිමසූරියා දක්ඛිණෙන වා උත්තරෙන වා ගච්ඡන්තා පබ්බතන්තරෙන තත්ථ ඔභාසං කරොන්ති, උජුකං ගච්ඡන්තා න කරොන්ති, තෙනෙවස්ස ''අනොතත්ත''න්ති සඞ්ඛා උදපාදි.

තත්ථ රතනමයමනුඤ්ඤසොපානසිලාතලානි නිම්මච්ඡකච්ඡපානි ඵලිකසදිසානි නිම්මලූදකානි තදුපභොගසත්තානං කම්මනිබ්බත්තානෙව නහානතිත්ථානි ච හොන්ති, යත්ථ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධා ඉද්ධිමන්තො සාවකා ඉසයො ච නහානාදීනි කරොන්ති, දෙවයක්ඛාදයො උදකකීළං කීළන්ති.

තස්ස චතූසු පස්සෙසු සීහමුඛං, හත්ථිමුඛං, අස්සමුඛං, උසභමුඛන්ති චත්තාරි උදකනික්ඛමනමුඛානි හොන්ති, යෙහි චතස්සො නදියො සන්දන්ති. සීහමුඛෙන නික්ඛන්තනදීතීරෙ කෙසරසීහා බහුතරා හොන්ති, තථා හත්ථිමුඛාදීහි හත්ථිඅස්සඋසභා. පුරත්ථිමදිසතො නික්ඛන්තනදී අනොතත්තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ඉතරා තිස්සො නදියො අනුපගම්ම පාචීනහිමවන්තෙනෙව අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසති. පච්ඡිමදිසතො උත්තරදිසතො ච නික්ඛන්තනදියොපි තථෙව පදක්ඛිණං කත්වා පච්ඡිමහිමවන්තෙනෙව උත්තරහිමවන්තෙනෙව ච අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසන්ති.

දක්ඛිණදිසතො නික්ඛන්තනදී පන තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා දක්ඛිණෙන උජුකං පාසාණපිට්ඨෙනෙව සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා පබ්බතං පහරිත්වා උට්ඨාය පරික්ඛෙපෙන තිගාවුතප්පමාණඋදකධාරා හුත්වා ආකාසෙන සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා තියග්ගළෙ නාම පාසාණෙ පතිතා, පාසාණො උදකධාරාවෙගෙන භින්නො. තත්ථ පඤ්ඤාසයොජනප්පමාණා තියග්ගළා නාම පොක්ඛරණී ජාතා, පොක්ඛරණියා කූලං භින්දිත්වා පාසාණං පවිසිත්වා සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා තතො ඝනපථවිං භින්දිත්වා උමඞ්ගෙන සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා විඤ්ඣං නාම තිරච්ඡානපබ්බතං පහරිත්වා හත්ථතලෙ පඤ්චඞ්ගුලිසදිසා පඤ්චධාරා හුත්වා පවත්තන්ති.

සා තික්ඛත්තුං අනොතත්තං පදක්ඛිණං කත්වා ගතට්ඨානෙ **"ආවට්ටගඞ්ගා"**ති වුච්චති, උජුකං පාසාණපිට්ඨෙන සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ **"කණ්හගඞ්ගා"**ති, ආකාසෙන සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ **"ආකාසගඞ්ගා"**ති, තියග්ගළපාසාණෙ පඤ්ඤාසයොජනොකාසෙ ඨිතා **"තියග්ගළපොක්ඛරණී"**ති, කූලං භින්දිත්වා පාසාණං පවිසිත්වා සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ **"බහලගඞ්ගා"**ති, උමඞ්ගෙන සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ **"උමඞ්ගගඞ්ගා"**ති වුච්චති,

විඤ්ඣං නාම තිරච්ඡානපබ්බතං පහරිත්වා පඤ්චධාරා හුත්වා පවත්තට්ඨානෙ ගඞ්ගා, යමුනා, අචිරවතී, සරභූ, මහීති පඤ්චධා සඞ්ඛං ගතා. එවමෙතා පඤ්ච මහානදියො හිමවන්තතො පවත්තන්තීති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ **නදී නින්නගාති**ආදිකං ගොත්තං, **ගඞ්ගා යමුනාති**ආදිකං නාමං. **සවන්තියොති** යා කාචි සවමානා සන්දමානා ගච්ඡන්තියො මහානදියො වා කුන්නදියො වා. **අප්පෙන්තීති** අල්ලීයන්ති ඔසරන්ති. **ධාරාති** වුට්ඨිධාරා. **පූරත්තන්ති** පුණ්ණභාවො. මහාසමුද්දස්ස හි අයං ධම්මතා – ''ඉමස්මිං කාලෙ දෙවො මන්දො ජාතො, ජාලක්ඛිපාදීනි ආදාය මච්ඡකච්ඡපෙ ගණ්හිස්සාමා''ති වා ''ඉමස්මිං කාලෙ අතිමහන්තී වුට්ඨි, න ලභිස්සාම නු ඛො පිට්ඨිපසාරණට්ඨාන''න්ති වා තං න සක්කා වත්තුං. පඨමකප්පිකකාලතො පට්ඨාය හි යං වස්සිත්වා සිනෙරුමෙඛලං ආහච්ච උදකං ඨිතං, තං තතො එකඞ්ගුලමත්තම්පි උදකං නෙව හෙට්ඨා ඔතරති, න උද්ධං උත්තරති.

එකරසොති අසම්භින්නරසො. **මුත්තාති** ඛුද්දකමහන්තවට්ටදීඝාදිභෙදා අනෙකවිධා මුත්තා. **මණීති** රත්තනීලාදිභෙදො අනෙකවිධො මණි. **වෙළුරියොති** වංසවණ්ණසිරීසපුප්ඵවණ්ණාදිසණ්ඨානතො අනෙකවිධො. **සඞ්ඛොති** දක්ඛිණාවත්තතම්බකුච්ඡිකධමනසඞ්ඛාදිභෙදො අනෙකවිධො. **සිලාති** සෙතකාළමුග්ගවණ්ණාදිභෙදා අනෙකවිධා. **පවාළන්ති** ඛුද්දකමහන්තමන්දරත්තඝනරත්තාදිභෙදං අනෙකවිධං. **ලොහිතඞ්ගොති** පදුමරාගාදිභෙදො අනෙකවිධො **මසාරගල්ලන්ති** කබරමණි. ''චිත්තඵලික''න්තිපි වදන්ති.

මහතං භූතානන්ති මහන්තානං සත්තානං. **තිමිතිමිඞ්ගලාදිකා** තිස්සො මච්ඡජාතියො. තිමිං ගිලනසමත්ථා තිමිඞ්ගලා, තිමිඤ්ච තිමිඞ්ගලඤ්ච ගිලනසමත්ථා ''තිමිතිමිඞ්ගලා''ති වදන්ති. **නාගාති** ඌමිපිට්ඨිවාසිනොපි විමානට්ඨකනාගාපි.

එවමෙව ඛොති කිඤ්චාපි සත්ථා ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ සොළසපි බාත්තිංසපි තතො භිය්‍යොපි අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙ විභජිත්වා දස්සෙතුං සක්කොති, තදා උපමාභාවෙන පන ගහිතානං අට්ඨන්නං අනුරූපවසෙන අට්ඨෙව තෙ උපමෙතබ්බධම්මෙ විභජිත්වා දස්සෙන්තො **''එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අට්ඨ අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා''**තිආදිමාහ.

තත්ථ **අනුපුබ්බසික්ඛාය** තිස්සො සික්ඛා ගහිතා, **අනුපුබ්බකිරියාය** තෙරස ධුතඞ්ගධම්මා, **අනුපුබ්බපටිපදාය** සත්ත අනුපස්සනා අට්ඨාරස මහාවිපස්සනා අට්ඨතිංස ආරම්මණවිභත්තියො සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මා ච ගහිතා. **න ආයතකෙනෙව අඤ්ඤාපටිවෙධොති** මණ්ඩූකස්ස උප්පතිත්වා ගමනං විය ආදිතොව සීලපූරණාදීනි අකත්වා අරහත්තපටිවෙධො නාම නත්ථි, පටිපාටියා පන සීලසමාධිපඤ්ඤායො පූරෙත්වාව අරහත්තප්පත්තීති අත්ථො.

මම සාවකාති සොතාපන්නාදිකෙ අරියපුග්ගලෙ සන්ධාය වදති. **න සංවසතීති** උපොසථකම්මාදිවසෙන සංවාසං න කරොති. **උක්ඛිපතීති** අපනෙති. **ආරකාවාති** දූරෙයෙව. **න තෙන නිබ්බානධාතුයා ඌනත්තං වා පූරත්තං වාති** අසඞ්ඛෙය්‍යෙපි මහාකප්පෙ බුද්ධෙසු අනුප්පජ්ජන්තෙසු එකසත්තොපි පරිනිබ්බාතුං න සක්කොති, තදාපි ''තුච්ඡා නිබ්බානධාතූ''ති න සක්කා වත්තුං, බුද්ධකාලෙ පන එකෙකස්මිං සමාගමෙ අසඞ්ඛෙය්‍යාපි සත්තා අමතං ආරාධෙන්ති, තදාපි න සක්කා වත්තුං ''පූරා නිබ්බානධාතූ''ති. **විමුත්තිරසොති** කිලෙසෙහි විමුච්චනරසො. සබ්බා හි සාසනස්ස සම්පත්ති යාවදෙව අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තස්ස විමුත්තියා හොති.

රතනානීති රතිජනනට්ඨෙන රතනානි. සතිපට්ඨානාදයො හි භාවියමානා පුබ්බභාගෙපි අනප්පකං පීතිපාමොජ්ජං නිබ්බත්තෙන්ති, පගෙව අපරභාගෙ. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
> ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත''න්ති. (ධ. ප. 374) –

ලොකියරතනනිමිත්තං පන පීතිපාමොජ්ජං න තස්ස කලභාගම්පි අග්ඝතීති අයමත්ථො හෙට්ඨා දස්සිතො එව. අපිච –

> ''චිත්තීකතං මහග්ඝඤ්ච, අතුලං දුල්ලභදස්සනං;
> අනොමසත්තපරිභොගං, 'රතන'න්ති පවුච්චතී''ති.

යදි ච චිත්තීකතාදිභාවෙන රතනං නාම හොති, සතිපට්ඨානාදීනංයෙව භූතතො රතනභාවො. බොධිපක්ඛියධම්මානඤ්හි සො ආනුභාවො, යං සාවකා සාවකපාරමීඤාණං, පච්චෙකබුද්ධා පච්චෙකබොධිඤාණං, සම්මාසම්බුද්ධා සම්මාසම්බොධිං අධිගච්ඡන්තීති ආසන්නකාරණත්තා. පරම්පරකාරණඤ්හි දානාදිඋපනිස්සයොති එවං රතිජනනට්ඨෙන චිත්තීකතාදිඅත්ථෙන ච රතනභාවො බොධිපක්ඛියධම්මානං සාතිසයො. තෙන වුත්තං – **''තත්‍රිමානි රතනානි, සෙය්‍යථිදං, චත්තාරො සතිපට්ඨානා''**තිආදි.

තත්ථ ආරම්මණෙ පක්ඛන්දිත්වා උපට්ඨානට්ඨෙන පට්ඨානං, සතියෙව පට්ඨානං සතිපට්ඨානං. ආරම්මණස්ස පන කායාදිවසෙන චතුබ්බිධත්තා වුත්තං **''චත්තාරො සතිපට්ඨානා''**ති. තථා හි කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු

සුභසුඛනිච්චඅත්තසඤ්ඤානං පහානතො අසුභදුක්ඛානිච්චානත්තතාගහණතො ච නෙසං කායානුපස්සනාදිභාවො විභත්තො.

සම්මා පදහන්ති එතෙන, සයං වා සම්මා පදහති, පසත්ථං, සුන්දරං වා පදහන්ති **සම්මප්පධානං**. පුග්ගලස්ස වා සම්මදෙව පධානභාවකරණතො **සම්මප්පධානං**. වීරියස්සෙතං අධිවචනං. තම්පි අනුප්පන්නුප්පන්නානං අකුසලානං අනුප්පාදනපහානවසෙන අනුප්පන්නුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදනභාවනවසෙන ච චතුකිච්චං කත්වා වුත්තං **"චත්තාරො සම්මප්පධානා"**ති.

ඉජ්ඣතීති **ඉද්ධි,** සමිජ්ඣති නිප්ඵජ්ජතීති අත්ථො. ඉජ්ඣන්ති වා එතාය සත්තා ඉද්ධා වුද්ධා උක්කංසගතා හොන්තීති **ඉද්ධි**. ඉති පඨමෙන අත්ථෙන ඉද්ධි එව පාදො ඉද්ධිපාදො, ඉද්ධිකොට්ඨාසොති අත්ථො . දුතියෙන අත්ථෙන ඉද්ධියා පාදො පතිට්ඨා අධිගමූපායොති ඉද්ධිපාදො. තෙන හි උපරූපරිවිසෙසසඞ්ඛාතං ඉද්ධිං පජ්ජන්ති පාපුණන්ති, ස්වායං ඉද්ධිපාදො යස්මා ඡන්දාදිකෙ චත්තාරො අධිපතිධම්මෙ ධුරෙ ජෙට්ඨකෙ කත්වා නිබ්බත්තියති, තස්මා වුත්තං **"චත්තාරො ඉද්ධිපාදා"**ති.

පඤ්චින්ද්‍රියානීති සද්ධාදීනි පඤ්ච ඉන්ද්‍රියානි. තත්ථ අස්සද්ධියං අභිභවිත්වා අධිමොක්ඛලක්ඛණෙ ඉන්දට්ඨං කාරෙතීති සද්ධින්ද්‍රියං, කොසජ්ජං අභිභවිත්වා පග්ගහලක්ඛණෙ , පමාදං අභිභවිත්වා උපට්ඨානලක්ඛණෙ, වික්ඛෙපං අභිභවිත්වා අවික්ඛෙපලක්ඛණෙ, අඤ්ඤාණං අභිභවිත්වා දස්සනලක්ඛණෙ ඉන්දට්ඨං කාරෙතීති පඤ්ඤින්ද්‍රියං.

තානියෙව අස්සද්ධියාදීහි අනභිභවනීයතො අකම්පියට්ඨෙන සම්පයුත්තධම්මෙසු ථිරභාවෙන **"බලානී"**ති වෙදිතබ්බානි.

සත්ත බොජ්ඣඞ්ගාති බොධියා, බොධිස්ස වා අඞ්ගාති බොජ්ඣඞ්ගා. යා හි එසා ධම්මසාමග්ගී යාය ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානාය ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායූහනකාමසුඛත්තකිලමථානුයොග-උච්ඡෙදසස්සතාභිනිවෙසාදීනං අනෙකෙසං උපද්දවානං පටිපක්ඛභූතාය සතිධම්මවිචයවීරියපීතිපස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසඞ්ඛාතාය ධම්මසාමග්ගියා අරියසාවකො බුජ්ඣති, කිලෙසනිද්දාය වුට්ඨහති, චත්තාරි වා අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣති, නිබ්බානමෙව වා සච්ඡිකරොතීති ''බොධී''ති වුච්චති, තස්සා ධම්මසාමග්ගිසඞ්ඛාතාය බොධියා අඞ්ගාතිපි බොජ්ඣඞ්ගා ඣානඞ්ගමග්ගඞ්ගාදයො විය. යොපෙස වුත්තප්පකාරාය ධම්මසාමග්ගියා බුජ්ඣතීති කත්වා අරියසාවකො ''බොධී''ති වුච්චති, තස්ස බොධිස්ස අඞ්ගාතිපි බොජ්ඣඞ්ගා සෙනඞ්ගරථඞ්ගාදයො විය. තෙනාහු පොරාණා – ''බුජ්ඣනකස්ස පුග්ගලස්ස අඞ්ගාති බොජ්ඣඞ්ගා''ති. ''බොධියා සංවත්තන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා''තිආදිනා නයෙනපි බොජ්ඣඞ්ගානං බොජ්ඣඞ්ගත්ථො වෙදිතබ්බො.

අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති තංතංමග්ගවජ්ඣකිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියභාවකරත්තා අරියඵලපටිලාභකරත්තා ච අරියො. සම්මාදිට්ඨිආදීනි අට්ඨඞ්ගානි අස්ස අත්ථි, අට්ඨ අඞ්ගානියෙව වා අට්ඨඞ්ගිකො. කිලෙසෙ මාරෙන්තො ගච්ඡති, නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගියති, සයං වා නිබ්බානං මග්ගතීති මග්ගොති. එවමෙතෙසං සතිපට්ඨානාදීනං අත්ථවිභාගො වෙදිතබ්බො.

සොතාපන්නොති මග්ගසඞ්ඛාතං සොතං ආපජ්ජිත්වා පාපුණිත්වා ඨිතො, සොතාපත්තිඵලට්ඨොති අත්ථො. **සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො**ති සොතාපත්තිඵලස්ස අත්තපච්චක්ඛකරණාය පටිපජ්ජමානො පඨමමග්ගට්ඨො, යො අට්ඨමකොතිපි වුච්චති. **සකදාගාමී**ති සකිදෙව ඉමං ලොකං පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන ආගමනසීලො දුතියඵලට්ඨො. **අනාගාමී**ති පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන කාමලොකං අනාගමනසීලො තතියඵලට්ඨො . යො පන සද්ධානුසාරී ධම්මානුසාරී එකබීජීති එවමාදිකො අරියපුග්ගලවිභාගො, සො එතෙසංයෙව පභෙදොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං අත්තනො ධම්මවිනයෙ මතකුණපසදිසෙන දුස්සීලපුග්ගලෙන සද්ධිං සංවාසාභාවසඞ්ඛාතං අත්ථං විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං අසංවාසාරහසංවාසාරහවිභාගකාරණපරිදීපනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **ඡන්නමතිවස්සතී**ති ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා පටිච්ඡාදෙන්තො අඤ්ඤං නවං ආපත්තිං ආපජ්ජති, තතො පරං තතො පරන්ති එවං ආපත්තිවස්සං කිලෙසවස්සං අතිවිය වස්සති. **විවටං නාතිවස්සතී**ති ආපත්තිං ආපන්නො තං අප්පටිච්ඡාදෙත්වා විවරන්තො සබ්‍රහ්මචාරීනං පකාසෙන්තො යථාධම්මං යථාවිනයං පටිකරොන්තො දෙසෙන්තො වුට්ඨහන්තො අඤ්ඤං නවං ආපත්තිං න ආපජ්ජති, තෙනස්ස විවටං පුන ආපත්තිවස්සං කිලෙසවස්සං න වස්සති. යස්මා ච එතදෙවං, තස්මා **ඡන්නං** ඡාදිතං ආපත්තිං **විවරෙථ** පකාසෙථ. **එවං තං නාතිවස්සතී**ති එවං සන්තෙ තං ආපත්තිආපජ්ජනකං ආපන්නපුග්ගලං අත්තභාවං අතිවිජ්ඣිත්වා කිලෙසවස්සං න වස්සති න තෙමෙති. එවං සො කිලෙසෙහි අනවස්සුතො පරිසුද්ධසීලො සමාහිතො හුත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සම්මසන්තො අනුක්කමෙන නිබ්බානං පාපුණාතීති අධිප්පායො.

පඤ්චමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සොණසුත්තවණ්ණනා

46. ඡට්ඨෙ **අවන්තීසූති** අවන්තිරට්ඨෙ. **කුරරඝරෙති** එවංනාමකෙ නගරෙ. **පවත්තෙ පබ්බතෙති** පවත්තනාමකෙ පබ්බතෙ. ‘‘පපාතෙ පබ්බතෙ’’තිපි පඨන්ති. **සොණො උපාසකො කුටිකණ්ණොති** නාමෙන සොණො නාම, තීහි සරණගමනෙහි උපාසකභාවප්පටිවෙදනෙන උපාසකො, කොටිඅග්ඝනකස්ස කණ්ණපිළන්ධනස්ස ධාරණෙන ‘‘කොටිකණ්ණො’’ති වත්තබ්බෙ ‘‘කුටිකණ්ණො’’ති එවං අභිඤ්ඤාතො, න සුඛුමාලසොණොති අධිප්පායො . අයඤ්හි ආයස්මතො මහාකච්චායනස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සාසනෙ අභිප්පසන්නො, සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨිතො පවත්තෙ පබ්බතෙ ඡායූදකසම්පන්නෙ ඨානෙ විහාරං කාරෙත්වා ථෙරං තත්ථ වසාපෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨාති. තෙන වුත්තං – **‘‘ආයස්මතො මහාකච්චානස්ස උපට්ඨාකො හොතී’’**ති.

සො කාලෙන කාලං ථෙරස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡති. ථෙරො චස්ස ධම්මං දෙසෙති. තෙන සංවෙගබහුලො ධම්මචරියාය උස්සාහජාතො විහරති. සො එකදා සත්ථෙන සද්ධිං වාණිජ්ජත්ථාය උජ්ජෙනිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ අටවියං සත්ථෙ නිවිට්ඨෙ රත්තියං ජනසම්බාධභයෙන එකමන්තං අපක්කම්ම නිද්දං උපගඤ්ඡි. සත්ථො පච්චූසවෙලායං උට්ඨාය ගතො, න එකොපි සොණං පබොධෙසි, සබ්බෙපි විසරිත්වා අගමංසු. සො පභාතාය රත්තියා පබුජ්ඣිත්වා උට්ඨාය කඤ්චි අපස්සන්තො සත්ථෙනෙව ගතමග්ගං ගහෙත්වා සීඝං සීඝං ගච්ඡන්තො එකං වටරුක්ඛං උපගඤ්ඡි. තත්ථ අද්දස එකං මහාකායං විරූපදස්සනං ගච්ඡන්තං පුරිසං අට්ඨීතො මුත්තානි අත්තනො මංසානි සයමෙව ඛාදන්තං, දිස්වාන ‘‘කොසි ත්ව’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘පෙතොම්හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කස්මා එවං කරොසී’’ති. ‘‘අත්තනො පුබ්බකම්මෙනා’’ති. ‘‘කිං පන තං කම්ම’’න්ති. ‘‘අහං පුබ්බෙ භාරුකච්ඡනගරවාසී කූටවාණිජො හුත්වා පරෙසං සන්තකං වඤ්චෙත්වා ඛාදිං, සමණෙ ච භික්ඛාය උපගතෙ ‘තුම්හාකං මංසං ඛාදථා’ති අක්කොසිං, තෙන කම්මෙන එතරහි ඉමං දුක්ඛං අනුභවාමී’’ති. තං සුත්වා සොණො අතිවිය සංවෙගං පටිලභි.

තතො පරං ගච්ඡන්තො මුඛතො පග්ඝරිතකාළලොහිතෙ ද්වෙ පෙතදාරකෙ පස්සිත්වා තථෙව පුච්ඡි. තෙපිස්ස අත්තනො කම්මං කථෙසුං. තෙ කිර භාරුකච්ඡනගරෙ දාරකකාලෙ ගන්ධවාණිජ්ජාය ජීවිකං කප්පෙන්තා අත්තනො මාතරි ඛීණාසවෙ නිමන්තෙත්වා භොජෙන්තියා ගෙහං ගන්ත්වා ‘‘අම්හාකං සන්තකං කස්මා සමණානං දෙසි, තයා දින්නං භොජනං භුඤ්ජනකසමණානං මුඛතො කාළලොහිතං පග්ඝරතූ’’ති අක්කොසිංසු. තෙ තෙන කම්මෙන නිරයෙ පච්චිත්වා තස්ස විපාකාවසෙසෙන පෙතයොනියං නිබ්බත්තිත්වා තදා ඉමං දුක්ඛං අනුභවන්ති. තම්පි සුත්වා සොණො අතිවිය සංවෙගජාතො අහොසි.

සො උජ්ජෙනිං ගන්ත්වා තං කරණීයං තීරෙත්වා කුලඝරං පච්චාගතො ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා කතපටිසන්ථාරො ථෙරස්ස තමත්ථං ආරොචෙසි. ථෙරොපිස්ස පවත්තිනිවත්තීසු ආදීනවානිසංසෙ විභාවෙන්තො ධම්මං දෙසෙසි. සො ථෙරං වන්දිත්වා ගෙහං ගතො සායමාසං භුඤ්ජිත්වා සයනං උපගතො ථොකංයෙව නිද්දායිත්වා පබුජ්ඣිත්වා සයනතලෙ නිසජ්ජ යථාසුතං ධම්මං පච්චවෙක්ඛිතුං ආරද්ධො. තස්ස තං ධම්මං පච්චවෙක්ඛතො, තෙ ච පෙතත්තභාවෙ අනුස්සරතො සංසාරදුක්ඛං අතිවිය භයානකං හුත්වා උපට්ඨාසි, පබ්බජ්ජාය චිත්තං නමි. සො විභාතාය රත්තියා සරීරපටිජග්ගනං කත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො අජ්ඣාසයං ආරොචෙත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො සොණස්ස උපාසකස්ස කුටිකණ්ණස්ස රහොගතස්ස...පෙ.... පබ්බාජෙතු මං, භන්තෙ, අයයො මහාකච්චානො’’**ති.

තත්ථ **යථා යථා**තිආදීනං පදානං අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – යෙන යෙන ආකාරෙන අයයො මහාකච්චානො ධම්මං දෙසෙති ආචික්ඛති පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විවරති විභජති උත්තානීකරොති පකාසෙති, තෙන තෙන මෙ උපපරික්ඛතො එවං හොති, යදෙතං සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මචරියං එකම්පි දිවසං අක්ඛණ්ඩං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිපුණ්ණං**. එකදිවසම්පි කිලෙසමලෙන අමලිනං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිසුද්ධං. සඞ්ඛලිඛිත**න්ති ලිඛිතසඞ්ඛසදිසං ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාගං චරිතබ්බං. **ඉදං න සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා** අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙන **එකන්ත පරිපුණ්ණං...පෙ.... චරිතුං යංනූනාහං** කෙසෙ චෙව මස්සූනි ච **ඔහාරෙත්වා** වොරොපෙත්වා කාසායරසපීතතාය **කාසායානි** බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡවිකානි වත්ථානි **අච්ඡාදෙත්වා** නිවාසෙත්වා චෙව පාරුපිත්වා ච **අගාරස්මා** නික්ඛමිත්වා **අනගාරියං පබ්බජෙය්‍යං** . යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිවාණිජ්ජාදිකම්මං අගාරියන්ති වුච්චති, තඤ්ච පබ්බජ්ජාය නත්ථි, තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියා නාම. තං **අනගාරියං** පබ්බජ්ජං **පබ්බජෙය්‍යං** උපගච්ඡෙය්‍යං, පටිපජ්ජෙය්‍යන්ති අත්ථො.

එවං අත්තනා රහොවිතක්කිතං සොණො උපාසකො ථෙරස්ස ආරොචෙත්වා තං පටිපජ්ජිතුකාමො **‘‘පබ්බාජෙතු මං, භන්තෙ, අයයො මහාකච්චානො’’**ති ආහ. ථෙරො පන ‘‘තාවස්ස ඤාණපරිපාකං කථ’’න්ති උපධාරෙත්වා ඤාණපරිපාකං ආගමයමානො **‘‘දුක්කරං ඛො’’**තිආදිනා පබ්බජ්ජාඡන්දං නිවාරෙසි.

තත්ථ **එකභත්ත**න්ති ‘‘එකභත්තිකො හොති රත්තූපරතො විරතො විකාලභොජනා’’ති (දී. නි. 1.194; අ. නි. 3.71) එවං වුත්තං විකාලභොජනවිරතිං සන්ධාය වදති. **එකසෙය්‍ය**න්ති අදුතියසෙය්‍යං. එත්ථ ච සෙය්‍යාසීසෙන ‘‘එකො

තිට්ඨති, එකො ගච්ඡති, එකො නිසීදතී''තිආදිනා (මහානි. 7; 49) නයෙන වුත්තෙසු චතූසු ඉරියාපථෙසු කායවිවෙකං දීපෙති, න එකාකිනා හුත්වා සයනමත්තං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මෙථුනවිරතිබ්‍රහ්මචරියං, සික්ඛත්තයානුයොගසඞ්ඛාතං සාසනබ්‍රහ්මචරියං වා. **ඉඞ්ඝාති** චොදනත්ථෙ නිපාතො. **තත්ථෙවාති** ගෙහෙයෙව. **බුද්ධානං සාසනං අනුයුඤ්ජාති** නිච්චසීලඋපොසථසීලාදිභෙදං පඤ්චඞ්ගඅට්ඨඞ්ගදසඞ්ගසීලං, තදනුරූපඤ්ච සමාධිපඤ්ඤාභාවනං අනුයුඤ්ජ. එතඤ්හි උපාසකෙන පුබ්බභාගෙ අනුයුඤ්ජිතබ්බං බුද්ධසාසනං නාම. තෙනාහ – **''කාලයුත්තං එකභත්තං එකසෙය්‍යං බ්‍රහ්මරිය''**න්ති.

තත්ථ **කාලයුත්තන්ති** චාතුද්දසීපඤ්චදසීඅට්ඨමීපාටිහාරියපක්ඛසඞ්ඛාතෙන කාලෙන යුත්තං, යථාවුත්තකාලෙ වා තුය්හං අනුයුඤ්ජන්තස්ස යුත්තං පතිරූපං සක්කුණෙය්‍යං, න සබ්බකාලං පබ්බජ්ජාති අධිප්පායො. සබ්බමෙතං ඤාණස්ස අපරිපක්කත්තා තස්ස කාමානං දුප්පහානතාය සම්මාපටිපත්තියං යොග්‍යං කාරාපෙතුං වදති, න පබ්බජ්ජාඡන්දං නිවාරෙතුං. **පබ්බජ්ජාභිසඞ්ඛාරොති** පබ්බජිතුං ආරම්භො උස්සාහො. **පටිපස්සම්භීති** ඉන්ද්‍රියානං අපරිපක්කත්තා, සංවෙගස්ස ච නාතිතික්ඛභාවතො වූපසමි. කිඤ්චාපි පටිපස්සම්භි, ථෙරෙන වුත්තවිධිං පන අනුතිට්ඨන්තො කාලෙන කාලං ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා පයිරුපාසන්තො ධම්මං සුණාති. තස්ස වුත්තනයෙනෙව දුතියං පබ්බජ්ජාය චිත්තං උප්පජ්ජි, ථෙරස්ස ච ආරොචෙසි. දුතියම්පි ථෙරො පටික්ඛිපි. තතියවාරෙ පන ඤාණස්ස පරිපක්කභාවං ඤත්වා ''ඉදානි නං පබ්බාජෙතුං කාලො''ති ථෙරො පබ්බාජෙසි, පබ්බජිතඤ්ච තං තීණි සංවච්ඡරානි අතික්කමිත්වා ගණං පරියෙසිත්වා උපසම්පාදෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – **''දුතියම්පි ඛො සොණො…පෙ…. උපසම්පාදෙසී''**ති.

තත්ථ **අප්පභික්ඛුකොති** කතිපයභික්ඛුකො. තදා කිර භික්ඛූ යෙභුය්‍යෙන මජ්ඣිමදෙසෙ එව වසිංසු. තස්මා තත්ථ කතිපයා එව අහෙසුං , තෙ ච එකස්මිං නිගමෙ එකො, එකස්මිං ද්වෙති එවං විසුං විසුං වසිංසු. **කිච්ඡෙනාති** දුක්ඛෙන. **කසිරෙනාති** ආයාසෙන. **තතො තතොති** තස්මා තස්මා ගාමනිගමාදිතො. ථෙරෙන හි කතිපයෙ භික්ඛූ ආනෙත්වා අඤ්ඤෙසු ආනීයමානෙසු පුබ්බෙ ආනීතා කෙනචිදෙව කරණීයෙන පක්කමිංසු, කිඤ්චි කාලං ආගමෙත්වා පුන තෙසු ආනීයමානෙසු ඉතරෙ පක්කමිංසු. එවං පුනප්පුනං ආනයනෙන සන්නිපාතො චිරෙනෙව අහොසි, ථෙරො ච තදා එකවිහාරී අහොසි. **දසවග්ගං භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්වාති** තදා භගවතා පච්චන්තදෙසෙපි දසවග්ගෙනෙව සඞ්ඝෙන උපසම්පදා අනුඤ්ඤාතා. ඉතොනිදානඤ්හි ථෙරෙන යාචිතො පඤ්චවග්ගෙන සඞ්ඝෙන පච්චන්තදෙසෙ උපසම්පදං අනුජානි. තෙන වුත්තං – **''තිණ්ණං වස්සානං…පෙ…. සන්නිපාතෙත්වා''**ති.

වස්සංවුට්ඨස්සාති උපසම්පජ්ජිත්වා පඨමවස්සං උපගන්ත්වා වුසිතවතො. **ඊදිසො ච ඊදිසො චාති** එවරූපො ච එවරූපො ච, එවරූපාය නාමකායරූපකායසම්පත්තියා සමන්නාගතො, එවරූපාය ධම්මකායසම්පත්තියා සමන්නාගතොති **සුතොයෙව මෙ සො භගවා. න ඛො මෙ සො භගවා සම්මුඛා දිට්ඨොති** එතෙන පුථුජ්ජනසද්ධාය එවං ආයස්මා සොණො භගවන්තං දට්ඨුකාමො අහොසි. අපරභාගෙ පන සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා පච්චූසසමයං අජ්ඣිට්ඨො සොළස අට්ඨකවග්ගිකානි සත්ථු සම්මුඛා අට්ඨිං කත්වා මනසි කත්වා සබ්බං චෙතසො සමන්නාහරිත්වා අත්ථධම්මප්පටිසංවෙදී හුත්වා භණන්තො ධම්මූපසඤ්හිතපාමොජ්ජාදිමුඛෙන සමාහිතො සරභඤ්ඤපරියොසානෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො අනුපුබ්බෙන අරහත්තං පාපුණි. එතදත්ථමෙව හිස්ස භගවතා අත්තනා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වාසො ආණත්තොති වදන්ති.

කෙචි පනාහු – ''න ඛො මෙ සො භගවා සම්මුඛා දිට්ඨො''ති ඉදං රූපකායදස්සනමෙව සන්ධාය වුත්තන්ති. ආයස්මා හි සොණො පබ්බජිත්වාව ථෙරස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ඝටෙන්තො වායමන්තො අනුපසම්පන්නොව සොතාපන්නො හුත්වා උපසම්පජ්ජිත්වා ''උපාසකාපි සොතාපන්නා හොන්ති, අහම්පි සොතාපන්නො, කිමෙත්ථ චිත්ත''න්ති උපරිමග්ගත්ථාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අන්තොවස්සෙයෙව ඡළභිඤ්ඤො හුත්වා විසුද්ධිපවාරණාය පවාරෙසි . අරියසච්චදස්සනෙන හි භගවතො ධම්මකායො දිට්ඨො නාම හොති. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''යො ඛො, වක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සති. යො මං පස්සති, සො ධම්මං පස්සතී''ති (සං. නි. 3.87).

තස්මාස්ස ධම්මකායදස්සනං පගෙව සිද්ධං, පවාරෙත්වා පන රූපකායං දට්ඨුකාමො අහොසීති.

''සචෙ මං උපජ්ඣායො අනුජානාතී''තිපි පාඨො. ''භන්තෙ''ති පන ලිඛන්ති. තථා ''සාධු සාධු, ආවුසො සොණ, ගච්ඡ ත්වං, ආවුසො සොණා''තිපි පාඨො. ''ආවුසො''ති පන කෙසුචි පොත්ථකෙසු නත්ථි. තථා ''එවමාවුසොති ඛො ආයස්මා සොණො''තිපි පාඨො. ආවුසොවාදොයෙව හි අඤ්ඤමඤ්ඤං භික්ඛූනං භගවතො ධරමානකාලෙ ආචිණ්ණො. **භගවන්තං පාසාදිකන්තිආදීනං** පදානං අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

කච්චි භික්ඛු ඛමනීයන්ති භික්ඛු ඉදං තුය්හං චතුචක්කං නවද්වාරං සරීරයන්තං කච්චි ඛමනීයං, කිං සක්කා ඛමිතුං සහිතුං පරිහරිතුං, කිං දුක්ඛභාරො නාභිභවති. **කච්චි යාපනීයන්ති** කිං තංතංකිච්චෙසු යාපෙතුං ගමෙතුං සක්කා, න කඤ්චි අන්තරායන්ති දස්සෙති. **කච්චිසි අප්පකිලමථෙනාති** අනායාසෙන ඉමං එත්තකං අද්ධානං කච්චි ආගතොසි.

එතදහොසීති බුද්ධාචිණ්ණං අනුස්සරන්තස්ස ආයස්මතො ආනන්දස්ස එතං **''යස්ස ඛො මං භගවා''**තිආදිනා ඉදානි වුච්චමානං චිත්තෙ ආචිණ්ණං අහොසි. **එකවිහාරෙති** එකගන්ධකුටියං. ගන්ධකුටි හි ඉධ විහාරොති අධිප්පෙතා. **වත්ථුන්ති** වසිතුං.

නිසජ්ජාය වීතිනාමෙත්වාති එත්ථ යස්මා භගවා ආයස්මතො සොණස්ස සමාපත්තිසමාපජ්ජනෙ පටිසන්ථාරං කරොන්තො සාවකසාධාරණා සබ්බා සමාපත්තියො අනුලොමපටිලොමං සමාපජ්ජන්තො **බහුදෙව රත්තිං…පෙ…. විහාරං පාවිසි,** තස්මා ආයස්මාපි සොණො භගවතො අධිප්පායං ඤත්වා තදනුරූපං සබ්බා තා සමාපත්තියො සමාපජ්ජන්තො ''බහුදෙව රත්තිං…පෙ…. විහාරං පාවිසී''ති කෙචි වදන්ති. පවිසිත්වා ච භගවතා අනුඤ්ඤාතො චීවරං තිරොකරණියං කත්වාපි භගවතො පාදපස්සෙ නිසජ්ජාය වීතිනාමෙසි. **අජ්ඣෙසීති** ආණාපෙසි. **පටිභාතු තං භික්ඛු ධම්මො භාසිතුන්ති** භික්ඛු තුය්හං ධම්මො භාසිතුං උපට්ඨාතු ඤාණමුඛෙ ආගච්ඡතු, යථාසුතං යථාපරියත්තං ධම්මං භණාහීති අත්ථො.

සොළස අට්ඨකවග්ගිකානීති අට්ඨකවග්ගභූතානි කාමසුත්තාදීනි සොළස සුත්තානි. **සරෙන අභණීති** සුත්තුස්සාරණසරෙන අභාසි, සරභඤ්ඤවසෙන කථෙසීති අත්ථො. **සරභඤ්ඤපරියොසානෙති** උස්සාරණාවසානෙ. **සුග්ගහිතානීති** සම්මා උග්ගහිතානි. **සුමනසිකතානීති** සුට්ඨු මනසි කතානි. එකච්චො උග්ගහණකාලෙ සම්මා උග්ගහෙත්වාපි පච්ඡා සජ්ඣායාදිවසෙන මනසි කරණකාලෙ බ්‍යඤ්ජනානි වා මිච්ඡා රොපෙති, පදපච්ඡාභට්ඨං වා කරොති, න එවමයං. ඉමිනා පන සම්මදෙව යථුග්ගහිතං මනසි කතානි. තෙන වුත්තං – ''සුමනසිකතානීති සුට්ඨු මනසි කතානී''ති. **සූපධාරිතානීති** අත්ථතොපි සුට්ඨු උපධාරිතානි. අත්ථෙ හි සුට්ඨු උපධාරිතෙ සක්කා පාළිං සම්මා උස්සාරෙතුං. **කල්‍යාණියාසි වාචාය සමන්නාගතොති** සිථිලධනිතාදීනං යථාවිධානවචනෙන පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණාය පොරියා වාචාය සමන්නාගතො ආසි. **විස්සට්ඨායාති** විමුත්තාය. එතෙනස්ස විමුත්තවාදිතං දස්සෙති. **අනෙලගළායාති** එලා වුච්චති දොසො, තං න පග්ඝරතීති අනෙලගළා, තාය නිද්දොසායාති අත්ථො. අථ වා **අනෙලගළායාති** අනෙලාය ච අගළාය ච නිද්දොසාය අගළිතපදබ්‍යඤ්ජනාය, අපරිහීනපදබ්‍යඤ්ජනායාති අත්ථො. තථා හි නං භගවා ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං කල්‍යාණවාක්කරණානං යදිදං සොණො කුටිකණ්ණො''ති (අ. නි. 1.206) එතදග්ගෙ ඨපෙසි. **අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියාති** යථාධිප්පෙතං අත්ථං විඤ්ඤාපෙතුං සමත්ථාය.

කතිවස්සොති සො කිර මජ්ඣිමවයස්ස තතියකොට්ඨාසෙ ඨිතො ආකප්පසම්පන්නො ච පරෙසං චිරතරපබ්බජිතො විය ඛායති. තං සන්ධාය භගවා පුච්ඡතීති කෙචි, තං අකාරණං. එවං සන්තෙ සමාධිසුඛං අනුභවිතුං යුත්තො, එත්තකං කාලං කස්මා පමාදමාපන්නොති පුන අනුයුඤ්ජිතුං සත්ථා ''කතිවස්සොසී''ති තං පුච්ඡති. තෙනෙවාහ – **''කිස්ස පන ත්වං භික්ඛු එවං චිරං අකාසී''**ති.

තත්ථ **කිස්සාති** කිං කාරණා. **එවං චිරං අකාසීති** එවං චිරායි, කෙන කාරණෙන එවං චිරකාලං පබ්බජ්ජං අනුපගන්ත්වා අගාරමජ්ඣෙ වසීති අත්ථො. **චිරං දිට්ඨො මෙති** චිරෙන චිරකාලෙන මයා දිට්ඨො. **කාමෙසූති** කිලෙසකාමෙසු ච වත්ථුකාමෙසු ච. **ආදීනවොති** දොසො. **අපි චාති** කාමෙසු ආදීනවෙ කෙනචි පකාරෙන දිට්ඨෙපි න තාවාහං සරාවාසතො නික්ඛමිතුං අසක්ඛිං. කස්මා? **සම්බාධො ඝරාවාසො** උච්චාවචෙහි කිච්චකරණීයෙහි සමුපබ්‍යූළ්හො අගාරියභාවො. තෙනෙවාහ – **''බහුකිච්චො බහුකරණීයො''**ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති කාමෙසු යථාභූතං ආදීනවදස්සිනො චිත්තං චිරායිත්වාපි න පතිට්ඨාති, අඤ්ඤදත්ථු පදුමපලාසෙ උදකබින්දු විය විනිවත්තතියෙවාති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** පවත්තිං නිවත්තිඤ්ච සම්මදෙව ජානන්තො පවත්තියං තන්නිමිත්තෙ ච න කදාචිපි රමතීති ඉදමත්ථදීපකං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **දිස්වා ආදීනවං ලොකෙති** සබ්බස්මිං සඞ්ඛාරලොකෙ ''අනිච්චො දුක්ඛො විපරිණාමධම්මො''තිආදිනා ආදීනවං දොසං පඤ්ඤාය පස්සිත්වා. එතෙන විපස්සනාචාරො කථිතො . **ඤත්වා ධම්මං නිරූපධින්ති** සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගත්තා නිරුපධිං නිබ්බානධම්මං යථාභූතං ඤත්වා නිස්සරණවිවෙකාසඞ්ඛතාමතසභාවතො මග්ගඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා. ''දිස්වා ඤත්වා''ති ඉමෙසං පදානං ''සප්පිං පිවිත්වා බලං හොති, සීහං දිස්වා භයං හොති, පඤ්ඤාය දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තී''තිආදීසු (පු. ප. 208; අ. නි. 9.42-43) විය හෙතුඅත්ථතා දට්ඨබ්බා. **අරියො න රමතී පාපෙති** කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියො සප්පුරිසො අණුමත්තෙපි පාපෙ න රමති. කස්මා? **පාපෙ න රමතී සුචීති** සුවිසුද්ධකායසමාචාරාදිතාය විසුද්ධපුග්ගලො රාජහංසො විය උක්කාරට්ඨානෙ පාපෙ සංකිලිට්ඨධම්මෙ න රමති නාභිනන්දති. ''පාපො න රමතී සුචි''න්තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – පාපො පාපපුග්ගලො සුචිං අනවජ්ජං වොදානධම්මං න රමති, අඤ්ඤදත්ථු ගාමසූකරාදයො විය උක්කාරට්ඨානං අසුචිං සංකිලෙසධම්මංයෙව රමතීති පටිපක්ඛතො දෙසනං පරිවත්තෙති.

එවං භගවතා උදානෙ උදානිතෙ ආයස්මා සොණො උට්ඨායාසනා භගවන්තං වන්දිත්වා අත්තනො උපජ්ඣායස්ස වචනෙන පච්චන්තදෙසෙ පඤ්චවග්ගෙන උපසම්පදාදිපඤ්චවත්ථූනි යාචි. භගවාපි තානි අනුජානීති තං සබ්බං ඛන්ධකෙ (මහාව. 242 ආදයො) ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං.

ඡට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කඞ්ඛාරෙවතසුත්තවණ්ණනා

47. සත්තමෙ **කඞ්ඛාරෙවතොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. සො හි සාසනෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො සීලවා කල්‍යාණධම්මො විහරති, ''අකප්පියා මුග්ගා, න කප්පන්ති මුග්ගා පරිභුඤ්ජිතුං, අකප්පියො ගුළො''ති (මහාව. 272) ච ආදිනා විනයකුක්කුච්චසඞ්ඛාතකඞ්ඛාබහුලො පන හොති. තෙන **කඞ්ඛාරෙවතොති** පඤ්ඤායිත්ථ. සො අපරභාගෙ සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ඝටෙන්තො වායමන්තො ඡළභිඤ්ඤො සච්ඡිකත්වා ඣානසුඛෙන ඵලසුඛෙන වීතිනාමෙති, යෙභුය්‍යෙන පන අත්තනා අධිගතං අරියමග්ගං ගරුං කත්වා පච්චවෙක්ඛති. තෙන වුත්තං – **''අත්තනො කඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධිං පච්චවෙක්ඛමානො''**ති. මග්ගපඤ්ඤා හි ''අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධාන''න්තිආදිනයපවත්තාය (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20) සොළසවත්ථුකාය, ''බුද්ධෙ කඞ්ඛති…පෙ…. පටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛතී''ති (ධ. ස. 1008) එවං වුත්තාය අට්ඨවත්ථුකාය, පගෙව ඉතරාසන්ති අනවසෙසතො සබ්බකඞ්ඛානං විතරණතො සමතික්කමනතො, අඤ්ඤෙහි ච අත්තනා පහාතබ්බකිලෙසෙහි අච්චන්තවිසුජ්ඣනතො ''කඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධී''ති ඉධාධිප්පෙතා. තඤ්හි අයමායස්මා දීඝරත්තං කඞ්ඛාපකතත්තා ''ඉමං මග්ගධම්මං අධිගම්ම ඉමා මෙ කඞ්ඛා අනවසෙසා පහීනා''ති ගරුං කත්වා පච්චවෙක්ඛමානො නිසීදි, න සප්පච්චයනාමරූපදස්සනං අනිච්චන්තිකත්තා තස්ස කඞ්ඛාවිතරණස්ස.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං අරියමග්ගස්ස අනවසෙසකඞ්ඛාවිතරණසඞ්ඛාතං අත්ථං විදිත්වා තදත්ථදීපකං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **යා කාචි කඞ්ඛා ඉධ වා හුරං වාති** ඉධ ඉමස්මිං පච්චුප්පන්නෙ අත්තභාවෙ ''අහං නු ඛොස්මි නො නු ඛොස්මී''තිආදිනා හුරං වා, අතීතානාගතෙසු අත්තභාවෙසු ''අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධාන''න්තිආදිනා උප්පජ්ජනකා කඞ්ඛා. **සකවෙදියා වා පරවෙදියා වාති** තා එවං වුත්තනයෙනෙව සකඅත්තභාවෙ ආරම්මණවසෙන පටිලභිතබ්බාය පවත්තියා සකවෙදියා වා පරස්ස අත්තභාවෙ පටිලභිතබ්බාය ''බුද්ධො නු ඛො, නො නු ඛො''තිආදිනා වා පරස්මිං පධානෙ උත්තමෙ පටිලභිතබ්බාය පවත්තියා පරවෙදියා වා යා කාචි කඞ්ඛා විචිකිච්ඡා. **යෙ ඣායිනො තා පජහන්ති සබ්බා, ආතාපිනො බ්‍රහ්මචරියං චරන්තාති** යෙ ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ඣායිනො විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා චතුබ්බිධසම්මප්පධානපාරිපූරියා ආතාපිනො මග්ගබ්‍රහ්මචරියං චරන්තා අධිගච්ඡන්තා සද්ධානුසාරීආදිප්පභෙදා පඨමමග්ගට්ඨා පුග්ගලා, තා සබ්බා කඞ්ඛා පජහන්ති සමුච්ඡින්දන්ති මග්ගක්ඛණෙ. තතො පරං පන තා පහීනා නාම හොන්ති, තස්මා ඉතො අඤ්ඤං තාසං අච්චන්තප්පහානං නාම නත්ථීති අධිප්පායො.

ඉති භගවා ඣානමුඛෙන ආයස්මතො කඞ්ඛාරෙවතස්ස ඣානසීසෙන අරියමග්ගාධිගමං ථොමෙන්තො ථොමනාවසෙන උදානං උදානෙසි. තෙනෙව ච නං ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඣායීනං යදිදං කඞ්ඛාරෙවතො''ති (අ. නි. 1.204) ඣායීභාවෙන එතදග්ගෙ ඨපෙසීති.

සත්තමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සඞ්ඝභෙදසුත්තවණ්ණනා

48. අට්ඨමෙ **ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොචාති** අභිමාරෙ පයොජෙත්වා නාළාගිරිං විස්සජ්ජාපෙත්වා සිලං පවට්ටෙත්වා භගවතො අනත්ථං කාතුං අසක්කොන්තො ''සඞ්ඝං භින්දිත්වා චක්කභෙදං කරිස්සාමී''ති අධිප්පායෙන එතං **''අජ්ජතග්ගෙ''**තිආදිවචනං අවොච. **අඤ්ඤත්‍රෙව භගවතාති** විනා එව භගවන්තං, සත්ථාරං අකත්වාති අත්ථො. **අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසඞ්ඝාති** විනා එව භික්ඛුසඞ්ඝං. **උපොසථං කරිස්සාමි සඞ්ඝකම්මානි චාති** භගවතො ඔවාදකාරකං භික්ඛුසඞ්ඝං විසුං කත්වා මං අනුවත්තන්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ආවෙණිකං උපොසථං සඞ්ඝකම්මානි ච කරිස්සාමීති අත්ථො. **දෙවදත්තො සඞ්ඝං භින්දිස්සතීති** භෙදකරානං සබ්බෙසං දෙවදත්තෙන සජ්ජිතත්තා එකංසෙනෙව දෙවදත්තො අජ්ජ සඞ්ඝං භින්දිස්සති ද්විධා කරිස්සති. ''අධම්මං ධම්මො''තිආදීසු හි අට්ඨාරසසු භෙදකරවත්ථූසු යංකිඤ්චි එකම්පි වත්ථුං දීපෙත්වා තෙන තෙන කාරණෙන ''ඉමං ගණ්හථ, ඉමං රොචෙථා''ති සඤ්ඤාපෙත්වා සලාකං ගාහෙත්වා විසුං සඞ්ඝකම්මෙ කතෙ සඞ්ඝො භින්නො හොති. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''පඤ්චහි, උපාලි, ආකාරෙහි සඞ්ඝො භිජ්ජති කම්මෙන උද්දෙසෙන වොහරන්තො අනුස්සාවනෙන සලාකග්ගාහෙනා''ති (පරි. 458).

තත්ථ **කම්මෙනාති** අපලොකනකම්මාදීසු චතූසු කම්මෙසු අඤ්ඤතරෙන කම්මෙන. **උද්දෙසෙනාති** පඤ්චසු පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙසු අඤ්ඤතරෙන උද්දෙසෙන. **වොහරන්තොති** තාහි තාහි උප්පත්තීහි ''අධම්මං ධම්මො''තිආදීනි (අ. නි. 10.37; චූළව. 352) අට්ඨාරසභෙදකරවත්ථූනි දීපෙන්තො. **අනුස්සාවනෙනාති** ''නනු තුම්හෙ ජානාථ මය්හං උච්චාකුලා පබ්බජිතභාවං බහුස්සුතභාවඤ්ච, මාදිසො නාම උද්ධම්මං උබ්බිනයං ගාහෙය්‍යාති කිං තුම්හාකං චිත්තම්පි උප්පාදෙතුං යුත්තං, කිමහං අපායතො න භායාමී''තිආදිනා නයෙන කණ්ණමූලෙ වචීභෙදං කත්වා අනුස්සාවනෙන.

සලාකග්ගාහෙනාති එවං අනුස්සාවෙත්වා තෙසං චිත්තං උපත්ථම්භෙත්වා අනාවත්තිධම්මෙ කත්වා ''ගණ්හථ ඉමං සලාක''න්ති සලාකග්ගාහෙන.

එත්ථ ච කම්මමෙව උද්දෙසො වා පමාණං, වොහාරානුස්සාවනසලාකග්ගාහා පන පුබ්බභාගා. අට්ඨාරසවත්ථුදීපනවසෙන හි වොහරන්තෙන තත්ථ රුචිජනනත්ථං අනුස්සාවෙත්වා සලාකාය ගාහිතායපි අභින්නොව හොති සඞ්ඝො. යදා පනෙවං චත්තාරො වා අතිරෙකා වා සලාකං ගාහෙත්වා ආවෙණිකං උද්දෙසං වා කම්මං වා කරොන්ති, තදා සඞ්ඝො භින්නො නාම හොති. දෙවදත්තො ච සබ්බං සඞ්ඝභෙදස්ස පුබ්බභාගං නිප්ඵාදෙත්වා ''එකංසෙනෙව අජ්ජ ආවෙණිකං උපොසථං සඞ්ඝකම්මඤ්ච කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''අජ්ජතග්ගෙ''තිආදිවචනං අවොච. තෙනාහ – **''අජ්ජ, භන්තෙ, දෙවදත්තො සඞ්ඝං භින්දිස්සතී''**ති. යතො අවොචුම්හා ''භෙදකරානං සබ්බෙසං දෙවදත්තෙන සජ්ජිතත්තා''ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං අවීචිමහානිරයුප්පත්තිසංවත්තනියං කප්පට්ඨියං අතෙකිච්ඡං දෙවදත්තෙන නිබ්බත්තියමානං සඞ්ඝභෙදකම්මං සබ්බාකාරතො විදිත්වා . **ඉමං උදානන්ති** කුසලාකුසලෙසු යථාක්කමං සප්පුරිසාසප්පුරිසසභාගවිසභාගපටිපත්තිවසෙන පන සුකුසලාති ඉදමත්ථවිභාවනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **සුකරං සාධුනා සාධූ**ති අත්තනො පරෙසඤ්ච හිතං සාධෙතීති සාධු, සම්මාපටිපන්නො. තෙන සාධුනා සාරිපුත්තාදිනා සාවකෙන පච්චෙකබුද්ධෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන අඤ්ඤෙන වා ලොකියසාධුනා සාධු සුන්දරං භද්දකං අත්තනො පරෙසඤ්ච හිතසුඛාවහං සුකරං සුඛෙන කාතුං සක්කා. **සාධු පාපෙන දුක්කර**න්ති තදෙව පන වුත්තලක්ඛණං සාධු පාපෙන දෙවදත්තාදිනා පාපපුග්ගලෙන දුක්කරං කාතුං න සක්කා, න සො තං කාතුං සක්කොතීති අත්ථො. **පාපං පාපෙන සුකර**න්ති පාපං අසුන්දරං අත්තනො පරෙසඤ්ච අනත්ථාවහං පාපෙන යථාවුත්තපාපපුග්ගලෙන සුකරං සුඛෙන කාතුං සක්කුණෙය්‍යං. **පාපමරියෙහි දුක්කර**න්ති අරියෙහි පන බුද්ධාදීහි තං තං පාපං දුක්කරං දුරභිසම්භවං. සෙතුඝාතොයෙව හි තෙසන්ති සත්ථා දීපෙති.

අට්ඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සධායමානසුත්තවණ්ණනා

49. නවමෙ **මාණවකා**ති තරුණා. පඨමෙ යොබ්බනෙ ඨිතා බ්‍රාහ්මණකුමාරකා ඉධාධිප්පෙතා.

සධායමානරූපාති උප්පණ්ඩනජාතිකං වචනං සන්ධාය වුත්තං. අඤ්ඤෙසං උප්පණ්ඩෙන්තා සධන්ති, තදත්ථවචනසීලාති අත්ථො. තස්සායං වචනත්ථො – සධනං සධො, තං ආචික්ඛන්තීති සධයමානාති වත්තබ්බෙ දීඝං කත්වා ''සධායමානා''ති වුත්තං. අථ වා විසෙසතො සසෙධෙ විය අත්තානං ආචදන්තීති සධායමානා. තෙ එවං සභාවතාය ''සධායමානරූපා''ති වුත්තං. ''සද්දායමානරූපා''තිපි පාඨො, උච්චාසද්දමහාසද්දං කරොන්තාති අත්ථො. **භගවතො අවිදූරෙ අතික්කමන්තී**ති භගවතො සවනවිසයෙ තං තං මුඛාරුළ්හං වදන්තා අතියන්ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං තෙසං වාචාය අසඤ්ඤතභාවං ජානිත්වා තදත්ථදීපකං ධම්මසංවෙගවසෙන **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **පරිමුට්ඨා**ති දන්ධා මුට්ඨස්සතිනො. **පණ්ඩිතාභාසා**ති පණ්ඩිතපතිරූපකා ''කෙ අඤ්ඤෙ ජානන්ති, මයමෙවෙත්ථ ජානාමා''ති තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ අත්තානමෙව ජානන්තං කත්වා සමුදාචරණතො. **වාචාගොචරභාණිනො**ති යෙසං වාචා එව ගොචරො විසයො, තෙ වාචාගොචරභාණිනො, වාචාවත්ථුමත්තස්සෙව භාණිනො අත්ථස්ස අපරිඤ්ඤාතත්තා. අථ වා වාචාය අගොචරං අරියානං කථාය අවිසයං මුසාවාදං භණන්තීති වාචාගොචරභාණිනො. අථ වා ''ගොචරභාණිනො''ති එත්ථ ආකාරස්ස රස්සභාවො කතො. වාචාගොචරා, න සතිපට්ඨානාදිගොචරා භාණිනොව. කථං භාණිනො? **යාවිච්ඡන්ති මුඛායාමං** අත්තනො යාව මුඛායාමං යාව මුඛප්පසාරණං ඉච්ඡන්ති, තාව පසාරෙත්වා භාණිනො, පරෙසු ගාරවෙන, අත්තනො අවිසයතාය ච මුඛසඞ්කොචං න කරොන්තීති අත්ථො. අථ වා වාචාගොචරා එව හුත්වා භාණිනො, සයං අජානිත්වා පරපත්තිකා එව හුත්වා වත්තාරොති අත්ථො. තතො එව යාවිච්ඡන්ති මුඛායාමං යෙන වචනෙන සාවෙතබ්බා, තං අචින්තෙත්වා යාවදෙව අත්තනො මුඛප්පසාරණමත්තං ඉච්ඡන්තීති අත්ථො. **යෙන නීතා න තං විදූ**ති යෙන මුට්ඨස්සච්චාදිනා නිල්ලජ්ජභාවං පණ්ඩිතමානීභාවඤ්ච නීතා ''මයමෙවං භණාමා''ති, තං තථා අත්තනො භණන්තස්ස කාරණං න විදූ, අවිද්දසුනො අසූරා න ජානන්තීති අත්ථො.

නවමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. චූළපන්ථකසුත්තවණ්ණනා

50. දසමෙ **චූළපන්ථකොති** මහාපන්ථකත්ථෙරස්ස කනිට්ඨභාතිකත්තා පන්ථෙ ජාතත්තා ච දහරකාලෙ ලද්ධවොහාරෙන අපරභාගෙපි අයමායස්මා ‘‘චූළපන්ථකො’’ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. ගුණවිසෙසෙහි පන ඡළභිඤ්ඤො පභින්නපටිසම්භිදො ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං මනොමයං කායං අභිනිම්මිනන්තානං යදිදං චූළපන්ථකො, චෙතොවිවට්ටකුසලානං යදිදං චූළපන්ථකො’’ති ද්වීසු (අ. නි. 1.199) ඨානෙසු භගවතා එතදග්ගෙ ඨපිතො අසීතියා මහාසාවකෙසු අබ්භන්තරො.

සො එකදිවසං පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො අත්තනො දිවාට්ඨානෙ දිවාවිහාරං නිසින්නො සමාපත්තීහි දිවසභාගං වීතිනාමෙත්වා සායන්හසමයං උපාසකෙසු ධම්මස්සවනත්ථං අනාගතෙසු එව විහාරමජ්ඣං පවිසිත්වා භගවති ගන්ධකුටියං නිසින්නෙ ‘‘අකාලො තාව භගවතො උපට්ඨානං උපසඞ්කමිතු’’න්ති ගන්ධකුටිපමුඛෙ එකමන්තං නිසීදි පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා. තෙන වුත්තං – **‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා චූළපන්ථකො භගවතො අවිදූරෙ නිසින්නො හොති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා’’**ති. සො හි තදා කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසීදි.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො චූළපන්ථකස්ස කායචිත්තානං සම්මාපණිහිතභාවසඞ්ඛාතං අත්ථං ජානිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** අඤ්ඤොපි යො පස්සද්ධකායො සබ්බිරියාපථෙසු උපට්ඨිතස්සති සමාහිතො, තස්ස භික්ඛුනො අනුපාදා පරිනිබ්බානපරියොසානස්ස විසෙසාධිගමස්ස තත්ථ පාතුභාවවිභාවනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **ඨිතෙන කායෙනාති** කායද්වාරිකස්ස අසංවරස්ස පහානෙන අකරණෙන සම්මා ඨපිතෙන චොපනකායෙන, තථා චක්ඛාදීනං ඉන්ද්‍රියානං නිබ්බිසෙවනභාවකරණෙන සුට්ඨු ඨපිතෙන පඤ්චද්වාරිකකායෙන, සංයතහත්ථපාදතාය හත්ථකුක්කුච්චාදීනං අභාවතො අපරිප්ඵන්දනෙන ඨිතෙන කරජකායෙන චාති සඞ්ඛෙපතො සබ්බෙනපි කායෙන නිබ්බිකාරතාසඞ්ඛාතෙන නිච්චලභාවෙන ඨිතෙන. එතෙනස්ස සීලපාරිසුද්ධි දස්සිතා. ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ ච ඉදං කරණවචනං. **ඨිතෙන චෙතසාති** චිත්තස්ස ඨිතිපරිදීපනෙන සමාධිසම්පදං දස්සෙති. සමාධි හි චිත්තස්ස ‘ඨිතී’ති වුච්චති. තස්මා සමථවසෙන විපස්සනාවසෙනෙව වා එකග්ගතාය සති චිත්තං ආරම්මණෙ එකොදිභාවූපගමනෙන ඨිතං නාම හොති, න අඤ්ඤථා. ඉදඤ්ච යථාවුත්තකායචිත්තානං ඨපනං සමාදහනං සබ්බස්මිං කාලෙ සබ්බෙසු ච ඉරියාපථෙසු ඉච්ඡිතබ්බන්ති දස්සෙන්තො ආහ – **‘‘තිට්ඨං නිසින්නො උද වා සයානො’’**ති . තත්ථ වා-සද්දො අනියමත්ථො. තෙන තිට්ඨන්තො වා නිසින්නො වා සයානො වා තදඤ්ඤිරියාපථො වාති අයමත්ථො දීපිතො හොතීති චඞ්කමනස්සාපි ඉධ සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො.

එතං සතිං භික්ඛු අධිට්ඨහානොති යාය පගෙව පරිසුද්ධසමාචාරො කායචිත්තදුට්ඨුල්ලභාවූපසමනෙන කායං චිත්තඤ්ච අසාරද්ධං කත්වා පටිලද්ධාය අනවජ්ජසුඛාධිට්ඨාය කායචිත්තපස්සද්ධිවසෙන චිත්තං ලහුං මුදුං කම්මඤ්ඤඤ්ච කත්වා සම්මා ඨපෙන්තො සමාදහන්තො කම්මට්ඨානං පරිබ්‍රූහෙති මත්ථකඤ්ච පාපෙති, තං එව කම්මට්ඨානානුයොගස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු බහූපකාරං සතිං භික්ඛු අධිට්ඨහානො සීලවිසොධනං ආදිං කත්වා යාව විසෙසාධිගමා තත්ථ තත්ථ අධිට්ඨහන්තොති අත්ථො. **ලභෙථ පුබ්බාපරියං විසෙසන්ති** සො එවං සතිආරක්ඛෙන චෙතසා කම්මට්ඨානං උපරූපරි වඩ්ඪෙන්තො බ්‍රූහෙන්තො ඵාතිං කරොන්තො පුබ්බාපරියං පුබ්බාපරියවන්තං පුබ්බාපරභාගෙන පවත්තං උළාරුළාරතරාදිභෙදවිසෙසං ලභෙය්‍ය.

තත්ථ දුවිධො පුබ්බාපරියවිසෙසො සමථවසෙන විපස්සනාවසෙන චාති. තෙසු **සමථවසෙන** තාව නිමිත්තුප්පත්තිතො පට්ඨාය යාව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනවසීභාවො, තාව පවත්තො භාවනාවිසෙසො පුබ්බාපරියවිසෙසො. **විපස්සනාවසෙන** පන රූපමුඛෙන අභිනිවිසන්තස්ස රූපධම්මපරිග්ගහතො, ඉතරස්ස නාමධම්මපරිග්ගහතො පට්ඨාය යාව අරහත්තාධිගමො, තාව පවත්තො භාවනාවිසෙසො පුබ්බාපරියවිසෙසො. අයමෙව ච ඉධාධිප්පෙතො.

ලද්ධාන පුබ්බාපරියං විසෙසන්ති පුබ්බාපරියවිසෙසං උක්කංසපාරමිප්පත්තං අරහත්තං ලභිත්වා. **අදස්සනං මච්චුරාජස්ස ගච්ඡෙති** ජීවිතුපච්ඡෙදවසෙන සබ්බෙසං සත්තානං අභිභවනතො මච්චුරාජසඞ්ඛාතස්ස මරණස්ස විසයභූතං භවත්තයං සමතික්කන්තත්තා අදස්සනං අගොචරං ගච්ඡෙය්‍ය. ඉමස්මිං වග්ගෙ යං අවුත්තං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

දසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච මහාවග්ගවණ්ණනා.

6. ජච්චන්ධවග්ගො

1. ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනසුත්තවණ්ණනා

51. ජච්චන්ධවග්ගස්ස පඨමෙ **වෙසාලියන්**තිආදි හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව. **වෙසාලිං පිණ්ඩාය පාවිසීති** කදා පාවිසි? උක්කාවෙලතො නික්ඛමිත්වා වෙසාලිං ගතකාලෙ. භගවා හි වෙළුවගාමකෙ වස්සං වසිත්වා තතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනෙ විහාසි. තස්මිං කාලෙ ධම්මසෙනාපති අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරං ඔලොකෙත්වා ‘‘සත්තාහමෙව පවත්තිස්සතී’’ති ඤත්වා භගවන්තං අනුජානාපෙත්වා නාළකගාමං ගන්ත්වා තත්ථ මාතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා පරිනිබ්බායි. සත්ථා චුන්දෙන ආභතා තස්ස ධාතුයො ගහෙත්වා ධාතුචෙතියං කාරාපෙත්වා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො රාජගහං අගමාසි. තත්ථ ගතකාලෙ ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො පරිනිබ්බායි. භගවා තස්සපි ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං කාරාපෙත්වා රාජගහතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන උක්කාවෙලං අගමාසි. තත්ථ ගඞ්ගාතීරෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො නිසීදිත්වා අග්ගසාවකානං පරිනිබ්බානප්පටිසංයුත්තං ධම්මං දෙසෙත්වා උක්කාවෙලතො නික්ඛමිත්වා වෙසාලිං අගමාසි. එවං ගතො භගවා ‘‘පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය වෙසාලිං පිණ්ඩාය පාවිසී’’ති වුච්චති. තෙන වුත්තං – ‘‘උක්කාවෙලතො නික්ඛමිත්වා වෙසාලිං ගතකාලෙ’’ති.

නිසීදනන්ති ඉධ චම්මක්ඛණ්ඩං අධිප්පෙතං. **චාපාලං චෙතියන්**ති පුබ්බෙ චාපාලස්ස නාම යක්ඛස්ස වසිතට්ඨානං ‘‘චාපාලචෙතිය’’න්ති පඤ්ඤායිත්ථ. තත්ථ භගවතො කතවිහාරොපි තාය රුළ්හියා ‘‘චාපාලචෙතිය’’න්ති වුච්චති. **උදෙනං චෙතියන්**ති එවමාදීසුපි එසෙව නයො. **සත්තම්බන්**ති කිකිස්ස කිර කාසිරඤ්ඤො ධීතරො සත්ත කුමාරියො සංවෙගජාතා රාජගෙහතො නික්ඛමිත්වා යත්ථ පධානං පදහිංසු, තං ඨානං ‘‘සත්තම්බං චෙතිය’’න්ති වදන්ති. **බහුපුත්තන්**ති බහුපාරොහො එකො නිග්‍රොධරුක්ඛො, තස්මිං අධිවත්ථං දෙවතං බහූ මනුස්සා පුත්තෙ පත්ථෙන්ති, තදුපාදාය තං ඨානං ‘‘බහුපුත්තං චෙතිය’’න්ති පඤ්ඤායිත්ථ. **සාරන්දදන්**ති සාරන්දදස්ස නාම යක්ඛස්ස වසිතට්ඨානං. ඉති සබ්බානෙව තානි බුද්ධුප්පාදතො පුබ්බෙ දෙවතාපරිග්ගහිතත්තා චෙතියවොහාරෙන වොහරිතානි , භගවතො විහාරෙ කතෙපි ච තථෙව පඤ්ඤායන්ති. **රමණීයා**ති එත්ථ වෙසාලියා තාව භූමිභාගසම්පත්තියා පුග්ගලසම්පත්තියා සුලභපච්චයතාය ච රමණීයභාවො වෙදිතබ්බො. විහාරානං පන නගරතො නාතිදූරතාය නාච්චාසන්නතාය ගමනාගමනසම්පත්තියා අනාකිණ්ණවිහාරට්ඨානතාය ඡායූදකසම්පත්තියා පවිවෙකපතිරූපතාය ච රමණීයතා දට්ඨබ්බා. **චත්තාරො ඉද්ධිපාදා**ති එත්ථ ඉද්ධිපාදපදස්ස අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව. **භාවිතා**ති වඩ්ඪිතා. **බහුලීකතා**ති පුනප්පුනං කතා. **යානීකතා**ති යුත්තයානං විය කතා. **වත්ථුකතා**ති පතිට්ඨට්ඨෙන වත්ථු විය කතා. **අනුට්ඨිතා**ති අධිට්ඨිතා. **පරිචිතා**ති සමන්තතො චිතා සුවඩ්ඪිතා. **සුසමාරද්ධා**ති සුට්ඨු සමාරද්ධා, අතිවිය සම්මා නිප්ඵාදිතාති.

එවං අනියමෙන කථෙත්වා පුන නියමෙත්වා දස්සෙතුං, **‘‘තථාගතස්ස ඛො’’**තිආදිමාහ. එත්ථ ච **කප්පන්**ති ආයුකප්පං. **තිට්ඨෙය්‍යා**ති තස්මිං තස්මිං කාලෙ යං මනුස්සානං ආයුප්පමාණං, තං පරිපුණ්ණං කත්වා තිට්ඨෙය්‍ය ධරෙය්‍ය. **කප්පාවසෙසං වා**ති ‘‘අප්පං වා භිය්‍යො වා’’ති (දී. නි. 2.7; අ. නි. 7.74) වුත්තං වස්සසතතො අතිරෙකං වා. මහාසීවත්ථෙරො පනාහ – ‘‘බුද්ධානං අට්ඨානෙ ගජ්ජිතං නාම නත්ථි. යථෙව හි වෙළුවගාමකෙ උප්පන්නං මාරණන්තිකං වෙදනං දස මාසෙ වික්ඛම්භෙසි, එවං පුනප්පුනං තං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා වික්ඛම්භෙන්තො ඉමං භද්දකප්පමෙව තිට්ඨෙය්‍යා’’ති. කස්මා පන න ඨිතොති? උපාදින්නකසරීරං නාම ඛණ්ඩිච්චාදීහි අභිභුය්‍යති, බුද්ධා ච පන ඛණ්ඩිච්චාදිභාවං අප්පත්වා පඤ්චමෙ ආයුකොට්ඨාසෙ බහුජනස්ස පියමනාපකාලෙයෙව පරිනිබ්බායන්ති. බුද්ධානුබුද්ධෙසු අග්ගසාවකමහාසාවකෙසු පරිනිබ්බුතෙසු අපරිවාරෙන එකකෙනෙව ඨාතබ්බං හොති, දහරසාමණෙරපරිවාරෙන වා. තතො ‘‘අහො බුද්ධානං පරිසා’’ති හීළෙතබ්බතං ආපජ්ජෙය්‍ය, තස්මා න ඨිතොති. එවං වුත්තෙපි සො පන න රුච්චති, ‘‘ආයුකප්පො’’ති ඉදමෙව අට්ඨකථාය නියමිතං.

ඔළාරිකෙ නිමිත්තෙති ථූලෙ සඤ්ඤුප්පාදනෙ. ථූලසඤ්ඤුප්පාදනඤ්හෙතං, ‘‘තිට්ඨතු භගවා කප්ප’’න්ති සකලකප්පං අවට්ඨානයාචනාය යදිදං ‘‘යස්ස කස්සචි, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා’’තිආදිනා අඤ්ඤාපදෙසෙන අත්තනො චතුරිද්ධිපාදභාවනානුභාවෙන කප්පං අවට්ඨානසමත්ථතාවිභාවනං. **ඔභාසෙ**ති පාකටවචනෙ. පාකටඤ්චෙතං වචනං පරියායං මුඤ්චිත්වා උජුකමෙව අත්තනො අධිප්පායවිභාවනං.

බහුජනහිතායාති මහාජනස්ස හිතත්ථාය. **බහුජනසුඛායා**ති මහාජනස්ස සුඛත්ථාය. **ලොකානුකම්පායා**ති සත්තලොකස්ස අනුකම්පං පටිච්ච. කතරස්ස සත්තලොකස්ස? යො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිවිජ්ඣති, අමතපානං පිවති, තස්ස. භගවතො හි ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තදෙසනාය අඤ්ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤප්පමුඛා අට්ඨාරස බ්‍රහ්මකොටියො ධම්මං පටිවිජ්ඣිංසු. එවං යාව සුභද්දපරිබ්බාජකවිනයනා ධම්මපටිවිද්ධසත්තානං ගණනා නත්ථි, මහාසමයසුත්තං මඞ්ගලසුත්තං චූළරාහුලොවාදසුත්තං සමචිත්තසුත්තන්ති ඉමෙසං චතුන්නං සුත්තානං දෙසනාකාලෙ අභිසමයප්පත්තසත්තානං පරිච්ඡෙදො නත්ථි, එතස්ස අපරිමාණස්ස සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය භගවතො ඨානං ජාතං. එවං අනාගතෙපි භවිස්සතීති අධිප්පායෙන වදති. **දෙවමනුස්සානන්**ති න කෙවලං දෙවමනුස්සානංයෙව, අවසෙසානං නාගසුපණ්ණාදීනම්පි අත්ථාය හිතාය සුඛාය භගවතො ඨානං හොති. සහෙතුකපටිසන්ධිකෙ පන මග්ගඵලසච්ඡිකිරියාය භබ්බපුග්ගලෙ දස්සෙතුං එවං වුත්තං, තස්මා අඤ්ඤෙසම්පි අත්ථත්ථාය හිතත්ථාය සුඛත්ථාය භගවා තිට්ඨතූති අත්ථො. තත්ථ **අත්ථායා**ති ඉධලොකසම්පත්තිඅත්ථාය . **හිතායා**ති

පරලොකසම්පත්තිහෙතුභූතහිතත්ථාය. **සුඛායාති** නිබ්බානධාතුසුඛත්ථාය. පුරිමං පන හිතසුඛග්ගහණං සබ්බසාධාරණවසෙන වෙදිතබ්බං.

යථා තං මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තොති එත්ථ න්ති නිපාතමත්තං, යථා මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තො අජ්ඣොත්ථටචිත්තො අඤ්ඤොපි කොචි පුථුජ්ජනො පටිවිජ්ඣිතුං න සක්කුණෙය්‍ය, එවමෙව නාසක්ඛි පටිවිජ්ඣිතුන්ති අත්ථො. මාරො හි යස්ස කෙචි විපල්ලාසා අප්පහීනා, තස්ස චිත්තං පරියුට්ඨාති. යස්ස පන සබ්බෙන සබ්බං ද්වාදස විපල්ලාසා අප්පහීනා, තස්ස වත්තබ්බමෙව නත්ථි, ථෙරස්ස ච චත්තාරො විපල්ලාසා අප්පහීනා, තෙනස්ස චිත්තං පරියුට්ඨාසි. සො පන චිත්තපරියුට්ඨානං කරොන්තො කිං කරොතීති? භෙරවං රූපාරම්මණං වා දස්සෙති, සද්දාරම්මණං වා සාවෙති, තතො සත්තා තං දිස්වා වා සුත්වා වා සතිං විස්සජ්ජෙත්වා විවටමුඛා හොන්ති. තෙසං මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙත්වා හදයං මද්දති, තතො විසඤ්ඤිනො හුත්වා තිට්ඨන්ති. ථෙරස්ස පනෙස මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙතුං කිං සක්ඛිස්සති, භෙරවාරම්මණං පන දස්සෙති. තං දිස්වා ථෙරො නිමිත්තොභාසං න පටිවිජ්ඣි. ජානන්තොයෙව භගවා කිමත්ථං යාවතතියං ආමන්තෙසි? පරතො ''තිට්ඨතු, භන්තෙ භගවා''ති යාචිතෙ ''තුය්හෙවෙතං දුක්කටං, තුය්හෙවෙතං අපරද්ධ''න්ති දොසාරොපනෙන සොකතනුකරණත්ථං. පස්සති හි භගවා ''අයං මයි අතිවිය සිනිද්ධහදයො, සො පරතො භූමිචාලකාරණඤ්ච ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනඤ්ච සුත්වා මම චිරට්ඨානං යාචිස්සති, අථාහං 'කිස්ස ත්වං පුරෙතරං න යාචසී'ති තස්සෙව සීසෙ දොසං පාතෙස්සාමි, සත්තා ච අත්තනො අපරාධෙන න තථා විහඤ්ඤන්ති, තෙනස්ස සොකො තනුකො භවිස්සතී''ති.

ගච්ඡ ත්වං, ආනන්දාති යස්මා දිවාවිහාරත්ථාය ඉධාගතො, තස්මා, ආනන්ද, ගච්ඡ ත්වං යථාරුචිතං ඨානං දිවාවිහාරාය. තෙනෙවාහ – **''යස්ස දානි කාලං මඤ්ඤසී''**ති.

මාරො පාපිමාති එත්ථ සත්තෙ අනත්ථෙ නියොජෙන්තො මාරෙතීති මාරො. **පාපිමාති** තස්සෙව වෙවචනං. සො හි පාපධම්මෙන සමන්නාගතත්තා 'පාපිමා'ති වුච්චති. **භාසිතා ඛො පනෙසාති** අයඤ්හි භගවති බොධිමණ්ඩෙ සත්ත සත්තාහෙ අතික්කමිත්වා අජපාලනිග්‍රොධෙ විහරන්තෙ අත්තනො ඨිතාසු ආගන්ත්වා ඉච්ඡාවිඝාතං පත්වා ගතාසු අයං ''අත්ථෙසො උපායො''ති චින්තෙන්තො ආගන්ත්වා ''භගවා යදත්ථං තුම්හෙහි පාරමියො පූරිතා, සො වො අත්ථො අනුප්පත්තො, පටිවිද්ධං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, කිං තෙ ලොකවිචරණෙනා''ති වත්වා යථා අජ්ජ එවමෙව ''පරිනිබ්බාතු දානි, භන්තෙ භගවා''ති යාචි. භගවා චස්ස ''න තාවාහ''න්තිආදීනි වත්වා පටික්ඛිපි. තං සන්ධාය ඉදානි ''භාසිතා ඛො පනෙසා''තිආදිමාහ.

තත්ථ **වියත්තාති** අරියමග්ගාධිගමවසෙන බ්‍යත්තා. **විනීතාති** තථෙව කිලෙසවිනයනෙන විනීතා. **විසාරදාති** සාරජ්ජකරානං දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාදීනං පහානෙන විසාරදභාවං පත්තා. **බහුස්සුතාති** තෙපිටකවසෙන බහු සුතමෙතෙසන්ති බහුස්සුතා. තමෙව ධම්මං ධාරෙන්තීති **ධම්මධරා**. අථ වා **බහුස්සුතාති** පරියත්තිබහුස්සුතා චෙව පටිවෙධබහුස්සුතා ච. **ධම්මධරාති** පරියත්තිධම්මානං චෙව පටිවෙධධම්මානඤ්ච ධාරණතො ධම්මධරාති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො . **ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නාති** අරියධම්මස්ස අනුධම්මභූතං විපස්සනාධම්මං පටිපන්නා. **සාමීචිප්පටිපන්නාති** ඤාණදස්සනවිසුද්ධියා අනුච්ඡවිකං විසුද්ධිපරම්පරාපටිපදං පටිපන්නා. **අනුධම්මචාරිනොති** සල්ලෙඛිකං තස්සා පටිපදාය අනුරූපං අප්පිච්ඡතාදිධම්මං චරණසීලා. **සකං ආචරියකන්ති** අත්තනො ආචරියවාදං. **ආචික්ඛිස්සන්තීති** ආදිතො කථෙස්සන්ති, අත්තනා උග්ගහිතනියාමෙන පරෙ උග්ගණ්හාපෙස්සන්තීති අත්ථො. **දෙසෙස්සන්තීති** වාචෙස්සන්ති, පාළිං සම්මා වාචෙස්සන්තීති අත්ථො. **පඤ්ඤපෙස්සන්තීති** පජානාපෙස්සන්ති, පකාසෙස්සන්තීති අත්ථො. **පට්ඨපෙස්සන්තීති** පකාරෙන ඨපෙස්සන්ති. **විවරිස්සන්තීති** විවටං කරිස්සන්ති. **විභජිස්සන්තීති** විභත්තං කරිස්සන්ති. **උත්තානීකරිස්සන්තීති** අනුත්තානං ගම්භීරං උත්තානං පාකටං කරිස්සන්ති. **සහධම්මෙනාති** සහෙතුකෙන සකාරණෙන වචනෙන. **සප්පාටිහාරියන්ති** යාවනියානිකං කත්වා. **ධම්මං දෙසෙස්සන්තීති** නවවිධලොකුත්තරධම්මං පබොධෙස්සන්ති, පකාසෙස්සන්තීති අත්ථො.

එත්ථ ච ''පඤ්ඤපෙස්සන්තී''තිආදීහි ඡහි පදෙහි ඡ අත්ථපදානි දස්සිතානි, ආදිතො පන ද්වීහි පදෙහි ඡ බ්‍යඤ්ජනපදානීති. එත්තාවතා තෙපිටකං බුද්ධවචනං සංවණ්ණනානයෙන සඞ්ගහෙත්වා දස්සිතං හොති. වුත්තඤ්හෙතං නෙත්තියං ''ද්වාදසපදානි සුත්තං, තං සබ්බං බ්‍යඤ්ජනඤ්ච අත්ථො චා''ති (නෙත්ති. සඞ්ගහවාර).

බ්‍රහ්මචරියන්ති සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතං සකලං සාසනබ්‍රහ්මචරියං. **ඉද්ධන්ති** සමිද්ධං ඣානුප්පාදවසෙන. **ඵීතන්ති** වුද්ධිප්පත්තං සබ්බඵාලිඵුල්ලං අභිඤ්ඤාසම්පත්තිවසෙන. **විත්ථාරිකන්ති** විත්ථතං තස්මිං තස්මිං දිසාභාගෙ පතිට්ඨහනවසෙන. **බාහුජඤ්ඤන්ති** බහූහි ඤාතං පටිවිද්ධං බහුජනාභිසමයවසෙන. **පුථුභූතන්ති** සබ්බාකාරවසෙන පුථුලභාවප්පත්තං. කථං? **යාව දෙවමනුස්සෙහි සුප්පකාසිතන්ති** යත්තකා විඤ්ඤුජාතිකා දෙවා මනුස්සා ච අත්ථි, තෙහි සබ්බෙහි සුට්ඨු පකාසිතන්ති අත්ථො.

අප්පොස්සුක්කොති නිරුස්සුක්කො ලීනවීරියො. ''ත්වඤ්හි, පාපිම, සත්තසත්තාහාතික්කමනතො පට්ඨාය 'පරිනිබ්බාතු දානි, භන්තෙ භගවා, පරිනිබ්බාතු සුගතො'ති විරවන්තො ආහිණ්ඩිත්ථ, අජ්ජ දානි පට්ඨාය විගතුස්සාහො හොහි, මා මය්හං පරිනිබ්බානත්ථාය වායාමං කරොහී''ති වදති. **සතො සම්පජානො ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජීති** සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ආයුසඞ්ඛාරං විස්සජි පජහි. තත්ථ න භගවා හත්ථෙන ලෙඩ්ඩුං විය

ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජි, තෙමාසමත්තමෙව පන සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො පරං න සමාපජ්ජිස්සාමීති චිත්තං උප්පාදෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – ''ඔස්සජී''ති, ''වොස්සජ්ජී''තිපි පාඨො.

කස්මා පන භගවා කප්පං වා කප්පාවසෙසං වා ඨාතුං සමත්ථො තත්තකං කාලං අට්ඨත්වා පරිනිබ්බායිතුං මාරස්ස යාචනාය ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජි? න භගවා මාරස්ස යාචනාය ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජි, නාපි ථෙරස්ස ආයාචනාය න ඔස්සජිස්සති, තෙමාසතො පන පරං බුද්ධවෙනෙය්‍යානං අභාවතො ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජි . ඨානඤ්හි නාම බුද්ධානං භගවන්තානං යාවදෙව වෙනෙය්‍යවිනයනත්ථං, තෙ අසති විනෙය්‍යජනෙ කෙන නාම කාරණෙන ඨස්සන්ති. යදි ච මාරස්ස යාචනාය පරිනිබ්බායෙය්‍ය, පුරෙතරංයෙව පරිනිබ්බායෙය්‍ය. බොධිමණ්ඩෙපි හි මාරෙන යාචිතං, නිමිත්තොභාසකරණම්පි ථෙරස්ස සොකතනුකරණත්ථන්ති වුත්තොවායමත්ථො. අපිච බුද්ධබලදීපනත්ථං නිමිත්තොභාසකරණං. එවං මහානුභාවා බුද්ධා භගවන්තොයෙව තිට්ඨන්තාපි අත්තනො රුචියාව තිට්ඨන්ති, පරිනිබ්බායන්තාපි අත්තනො රුචියාව පරිනිබ්බායන්තීති.

මහාභූමිචාලොති මහන්තො පථවීකම්පො. තදා කිර දසසහස්සිලොකධාතු අකම්පිත්ථ. **හිංසනකොති** භයජනකො. **දෙවදුන්දුභියො ච ඵලිංසූති** දෙවභෙරියො නදිංසු, දෙවො සුක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජි, අකාලවිජ්ජුලතා නිච්ඡරිංසු, ඛණිකවස්සං වස්සීති වුත්තං හොති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං සඞ්ඛාරවිසඞ්ඛාරානං විසෙසසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** අනවසෙසසඞ්ඛාරෙ විස්සජ්ජෙත්වා අත්තනො විසඞ්ඛාරගමනදීපකං උදානං උදානෙසි. කස්මා උදානෙසි? කොචි නාම වදෙය්‍ය ''මාරෙන පච්ඡතො පච්ඡතො අනුබන්ධිත්වා 'පරිනිබ්බාතු, භන්තෙ'ති උපද්දුතො භයෙන භගවා ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජී''ති. ''තස්සොකාසො මා හොතු, භීතස්ස උදානං නාම නත්ථී''ති එතස්ස දීපනත්ථං පීතිවෙගවිස්සට්ඨං උදානං උදානෙසීති අට්ඨකථාසු වුත්තං. තතො තෙමාසමත්තෙනෙව ච පන බුද්ධකිච්චස්ස නිප්ඵජ්ජනතො එවං දීඝරත්තං මයා පරිහටොයං දුක්ඛභාරො න චිරස්සෙව නික්ඛිපියතීති පස්සතො පරිනිබ්බානගුණපච්චවෙක්ඛණෙ තස්ස උළාරං පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජි, තෙන පීතිවෙගෙන උදානෙසීති යුත්තං විය. එකන්තෙන හි විසඞ්ඛාරනින්නො නිබ්බානජ්ඣාසයො සත්ථා මහාකරුණාය බලක්කාරෙන විය සත්තහිතත්ථං ලොකෙ සුචිරං ඨිතො. තථා හි දෙවසිකං චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛා සමාපත්තියො වළඤ්ජෙති, සොදානි මහාකරුණාධිකාරස්ස නිප්ඵන්නත්තා නිබ්බානාභිමුඛො අනප්පකං පීතිසොමනස්සං පටිසංවෙදෙසි. තෙනෙව හි භගවතො කිලෙසපරිනිබ්බානදිවසෙ විය ඛන්ධපරිනිබ්බානදිවසෙපි සරීරාභා විසෙසතො විප්පසන්නා පරිසුද්ධා පභස්සරා අහොසීති.

ගාථාය සොණසිඞ්ගාලාදීනම්පි පච්චක්ඛභාවතො තුලිතං පරිච්ඡින්නන්ති **තුලං,** කාමාවචරකම්මං. න තුලං **අතුලං,** තුලං වා සදිසමස්ස අඤ්ඤං ලොකියකම්මං නත්ථීති **අතුලං,** මහග්ගතකම්මං. කාමාවචරං රූපාවචරං වා **තුලං,** අරූපාවචරං **අතුලං**. අප්පවිපාකං වා **තුලං,** බහුවිපාකං **අතුලං**. **සම්භවන්ති** සම්භවස්ස හෙතුභූතං, උපපත්තිජනකන්ති අත්ථො. **භවසඞ්ඛාරන්ති** පුනබ්භවසඞ්ඛාරණකං. **අවස්සජීති** විස්සජ්ජෙසි. **මුනීති** බුද්ධමුනි. **අජ්ඣත්තරතොති** නියකජ්ඣත්තරතො. **සමාහිතොති** උපචාරප්පනාසමාධිවසෙන සමාහිතො. **අභින්දි කවචමිවාති** කවචං විය අභින්දි. **අත්තසම්භවන්ති** අත්තනි සඤ්ජාතං කිලෙසං. ඉදං වුත්තං හොති ''සවිපාකට්ඨෙන සම්භවං, භවාභවාභිසඞ්ඛරණට්ඨෙන භවසඞ්ඛාරන්ති ච ලද්ධනාමං තුලාතුලසඞ්ඛාතං ලොකියකම්මඤ්ච ඔස්සජි, සඞ්ගාමසීසෙ මහායොධො කවචං විය අත්තසම්භවං කිලෙසඤ්ච අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො හුත්වා අභින්දී''ති.

අථ වා **තුලන්ති** තුලෙන්තො තීරෙන්තො. **අතුලඤ්ච සම්භවන්ති** නිබ්බානඤ්චෙව භවඤ්ච. **භවසඞ්ඛාරන්ති** භවගාමිකං කම්මං. **අවස්සජී මුනීති** ''පඤ්චක්ඛන්ධා අනිච්චා, පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො නිබ්බානං නිච්ච''න්තිආදිනා නයෙන තුලෙන්තො බුද්ධමුනි භවෙ ආදීනවං, නිබ්බානෙ ච ආනිසංසං දිස්වා තං ඛන්ධානං මූලභූතං භවසඞ්ඛාරකම්මං ''කම්මක්ඛයාය සංවත්තතී''ති (ම. නි. 2.81; අ. නි. 4.233) එවං වුත්තෙන කම්මක්ඛයකරෙන අරියමග්ගෙන අවස්සජි . කථං අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො, අභින්දි කවචමිවත්තසම්භවං. සො හි විපස්සනාවසෙන අජ්ඣත්තරතො, සමථවසෙන සමාහිතොති එවං පුබ්බභාගතො පට්ඨාය සමථවිපස්සනාබලෙන කවචං විය අත්තභාවං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතං, අත්තනි සම්භවත්තා ''අත්තසම්භව''න්ති ලද්ධනාමං සබ්බං කිලෙසජාලං අභින්දි, කිලෙසාභාවෙනෙව කම්මං අප්පටිසන්ධිකත්තා අවස්සට්ඨං නාම හොතීති එවං කිලෙසප්පහානෙන කම්මං පජහි. ඉති බොධිමූලෙයෙව අවස්සට්ඨභවසඞ්ඛාරො භගවා වෙඛමිස්සකෙන විය ජරසකටං සමාපත්තිවෙඛමිස්සකෙන අත්තභාවං යාපෙන්තොපි ''ඉතො තෙමාසතො උද්ධං සමාපත්තිවෙඛමස්ස න දස්සාමී''ති චිත්තුප්පාදනෙන ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජීති.

පඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සත්තජටිලසුත්තවණ්ණනා

52. දුතියෙ **බහිද්වාරකොට්ඨකෙති** පාසාදද්වාරකොට්ඨකස්ස බහි, න විහාරද්වාරකොට්ඨකස්ස. සො කිර පාසාදො ලොහපාසාදො විය සමන්තා චතුද්වාරකොට්ඨකපරිවුතො පාකාරපරික්ඛිත්තො. තෙසු පාචීනද්වාරකොට්ඨකස්ස බහි පාසාදච්ඡායායං පාචීනලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ

නිසින්නො හොති. **ජටිලාති** ජටාවන්තො තාපසවෙසධාරිනො. **නිගණ්ඨාති** සෙතපටනිගණ්ඨරූපධාරිනො. **එකසාටකාති** එකසාටකනිගණ්ඨා විය එකං පිලොතිකඛණ්ඩං හත්ථෙ බන්ධිත්වා තෙනාපි සරීරස්ස පුරිමභාගං පටිච්ඡාදෙත්වා විචරණකා. **පරූළ්හකච්ඡනඛලොමාති** පරූළ්හකච්ඡලොමා පරූළ්හනඛා පරූළ්හඅවසෙසලොමා ච, කච්ඡාදීසු දීඝලොමා දීඝනඛා චාති අත්ථො. **ඛාරිවිවිධමාදායාති** විවිධං ඛාරාදිනානප්පකාරං පබ්බජිතපරික්ඛාරභණ්ඩිකං ගහෙත්වා. **අවිදූරෙ අතික්කමන්තීති** විහාරස්ස අවිදූරමග්ගෙන නගරං පවිසන්ති.

රාජාහං, භන්තෙ, පසෙනදි කොසලොති අහං, භන්තෙ, රාජා පසෙනදි කොසලො, මය්හං නාමං තුම්හෙ ජානාථාති. කස්මා පන රාජා ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස සන්තිකෙ නිසින්නො එවරූපානං නග්ගනිස්සිරීකානං අඤ්ජලිං පග්ගණ්හාතීති? සඞ්ගණ්හනත්ථාය. එවඤ්හිස්ස අහොසි ''සචාහං එත්තකම්පි එතෙසං න කරිස්සාමි, මයං පුත්තදාරං පහාය එතස්සත්ථාය දුබ්භොජනදුක්ඛසෙය්‍යාදීනි අනුභොම, අයං අම්හාකං නිපච්චකාරමත්තම්පි න කරොති . තස්මිඤ්හි කතෙ අම්හෙ 'ඔචරකා'ති ජනො අග්ගහෙත්වා 'පබ්බජිතා'ඉච්චෙව සඤ්ජානිස්සති, කිං ඉමස්ස භූතත්ථකථනෙනාති අත්තනා දිට්ඨං සුතං පටිච්ඡාදෙත්වා න කථෙය්‍යුං, එවං කතෙ පන අනිගූහිත්වා කථෙස්සන්ති''ති. අපිච සත්ථු අජ්ඣාසයජානනත්ථම්පි එවමකාසීති. රාජා කිර භගවන්තං උපසඞ්කමන්තොපි කතිපයකාලං සම්මාසම්බොධිං න සද්දහි. තෙනස්ස එවං අහොසි ''යදි භගවා සබ්බං ජානාති, මයා ඉමෙසං නිපච්චකාරං කත්වා 'ඉමෙ අරහන්තො'ති වුත්තෙ නානුජානෙය්‍ය, අථ මං අනුවත්තන්තො අනුජානෙය්‍ය, කුතො තස්ස සබ්බඤ්ඤුතා''ති. එවං සො සත්ථු අජ්ඣාසයජානනත්ථං තථා අකාසි. භගවා පන ''උජුකමෙව 'න ඉමෙ සමණා ඔචරකා'ති වුත්තෙ යදිපි රාජා සද්දහති, මහාජනො පන තමත්ථං අජානන්තො න සද්දහෙය්‍ය, සමණො ගොතමො 'රාජා අත්තනො කථං සුණාතී'ති යං කිඤ්චි මුඛාරුළ්හං කථෙතී'ති වදෙය්‍ය, තදස්ස දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තෙය්‍ය, අඤ්ඤො ච ගුළ්හකම්මං විවටං කතං භවෙය්‍ය, සයමෙව රාජා තෙසං ඔචරකභාවං කථෙස්සතී''ති ඤත්වා **''දුජ්ජානං ඛො එත''**න්තිආදිමාහ.

තත්ථ **කාමභොගිනාති** ඉමිනා පන රාගාභිභවං, උභයෙනාපි වික්ඛිත්තචිත්තතං දස්සෙති. **පුත්තසම්බාධසයනන්ති** පුත්තෙහි සම්බාධසයනං . එත්ථ ච පුත්තසීසෙන දාරපරිග්ගහං, පුත්තදාරෙසු උප්පිලාවිතෙන තෙසං සරාවාසාදිහෙතු සොකාභිභවෙන චිත්තස්ස සංකිලිට්ඨතං දස්සෙති. **කාසිකචන්දනන්ති** සණ්හචන්දනං, කාසිකවත්ථඤ්ච චන්දනඤ්චාති වා අත්ථො. **මාලාගන්ධවිලෙපනන්ති** වණ්ණගන්ධත්ථාය මාලා, සුගන්ධභාවත්ථාය ගන්ධං, ඡවිරාගකරණත්ථාය විලෙපනං ධාරෙන්තෙන. **ජාතරූපරජතන්ති** සුවණ්ණඤ්චෙව අවසිට්ඨධනඤ්ච. **සාදියන්තෙනාති** පටිග්ගණ්හන්තෙන. සබ්බෙනපි කාමෙසු අභිගිද්ධභාවමෙව පකාසෙති.

සංවාසෙනාති සහවාසෙන. **සීලං වෙදිතබ්බන්ති** ''අයං පෙසලො වා දුස්සීලො වා''ති සංවසන්තෙන එකස්මිං ඨානෙ සහ වසන්තෙන ජානිතබ්බො. **තඤ්ච ඛො දීඝෙන අද්ධුනා න ඉත්තරන්ති** තඤ්ච සීලං දීඝෙන කාලෙන වෙදිතබ්බං, න ඉත්තරෙන. කතිපයදිවසෙ හි සඤ්ඤතාකාරො සංවුතින්ද්‍රියාකාරො ච හුත්වා සක්කා දස්සෙතුං. **මනසි කරොතා නො අමනසි කරොතාති** තම්පි ''සීලමස්ස පරිග්ගණ්හිස්සාමී''ති මනසි කරොන්තෙන පච්චවෙක්ඛන්තෙන සක්කා ජානිතුං, න ඉතරෙන. **පඤ්ඤවතාති** තම්පි සප්පඤ්ඤෙනෙව පණ්ඩිතෙන. බාලො හි මනසි කරොන්තොපි ජානිතුං න සක්කොති. **සංවොහාරෙනාති** කථනෙන.

> ''යො හි කොචි මනුස්සෙසු, වොහාරං උපජීවති;
> එවං වාසෙට්ඨ ජානාහි, වාණිජො සො න බ්‍රාහ්මණො''ති. (සු. නි. 619) –

එත්ථ හි වාණිජ්ජං වොහාරො නාම. ''චත්තාරො අරියවොහාරා''ති (දී. නි. 3.313) එත්ථ චෙතනා. ''සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො''ති (ධ. ස. 1313-1315) එත්ථ පඤ්ඤත්ති. ''වොහාරමත්තෙන සො වොහරෙය්‍යා''ති (සං. නි. 1.25) එත්ථ කථා වොහාරො. ඉධාපි සො එව අධිප්පෙතො. එකච්චස්ස හි සම්මුඛාකථා පරම්මුඛාකථාය න සමෙති, පරම්මුඛාකථා සම්මුඛාකථාය, තථා පුරිමකථා පච්ඡිමකථාය, පච්ඡිමකථා ච පුරිමකථාය. සො කථෙන්තොයෙව සක්කා ජානිතුං ''අසුචි එසො පුග්ගලො''ති. සුචිසීලස්ස පන පුරිමං පච්ඡිමෙන, පච්ඡිමඤ්ච පුරිමෙන, සම්මුඛා කථිතඤ්ච පරම්මුඛා කථිතෙන, පරම්මුඛා කථිතඤ්ච සම්මුඛා කථිතෙන සමෙති, තස්මා කථෙන්තෙන සක්කා සුචිභාවො ජානිතුන්ති පකාසෙන්තො ආහ – **''සංවොහාරෙන සොචෙය්‍යං වෙදිතබ්බ''න්ති.**

ථාමොති ඤාණථාමො. යස්ස හි ඤාණථාමො නත්ථි, සො උප්පන්නෙසු උපද්දවෙසු ගහෙතබ්බගහණං කත්තබ්බකරණං අපස්සන්තො අද්වාරිකං ඝරං පවිට්ඨො විය චරති. තෙනාහ – **''ආපදාසු ඛො, මහාරාජ, ථාමො වෙදිතබ්බො''**ති. **සාකච්ඡායාති** සහකථාය. දුප්පඤ්ඤස්ස හි කථා උදකෙ ගෙණ්ඩු විය උප්ලවති, පඤ්ඤවතො කථෙන්තස්ස පටිභානං අනන්තං හොති. උදකවිප්ඵන්දනෙනෙව හි මච්ඡො ඛුද්දකො මහන්තො වාති පඤ්ඤායති**.**

ඉති භගවා රඤ්ඤො උජුකමෙව තෙ ''ඉමෙ නාමා''ති අවත්වා අරහන්තානං අනරහන්තානඤ්ච ජානනූපායං පකාසෙසි. රාජා තං සුත්වා භගවතො සබ්බඤ්ඤුතාය දෙසනාවිලාසෙන ච අභිප්පසන්නො **''අච්ඡරියං, භන්තෙ''**තිආදිනා අත්තනො පසාදං පකාසෙත්වා ඉදානි තෙ යථාවතො භගවතො ආරොචෙන්තො **''එතෙ, භන්තෙ, මම පුරිසා චරා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **චරාති** අපබ්බජිතා එව පබ්බජිතරූපෙන රට්ඨපිණ්ඩං භුඤ්ජන්තා පටිච්ඡන්නකම්මන්තත්තා. **ඔචරකාති** හෙට්ඨා චරකා. චරා හි පබ්බතමත්ථකෙන චරන්තාපි හෙට්ඨා චරකාව නිහීනකම්මත්තා. අථ වා **ඔචරකාති** චරපුරිසා. **ඔචරිත්වාති** අවචරිත්වා වීමංසිත්වා, තස්මිං තස්මිං දෙසෙ තං තං පවත්තිං

ඤත්වාති අත්ථො. **ඔසාරිස්සාමීති** පටිපජ්ජිස්සාමි, කරිස්සාමීති අත්ථො. **රජොජල්ලන්ති** රජඤ්ච මලඤ්ච. **පවාහෙත්වාති** සුට්ඨු වික්ඛාලනවසෙන අපනෙත්වා. **කප්පිතකෙසමස්සූති** අලඞ්කාරසත්ථෙ වුත්තවිධිනා කප්පකෙහි ඡින්නකෙසමස්සූ. **කාමගුණෙහීති** කාමකොට්ඨාසෙහි, කාමබන්ධනෙහි වා **සමප්පිතාති** සුට්ඨු අප්පිතා අල්ලීනා. **සමඞ්ගිභූතාති** සහගතා . **පරිචාරෙස්සන්තීති** ඉන්ද්‍රියානි සමන්තතො චාරෙස්සන්ති කීළාපෙස්සන්ති වා.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං තෙසං රාජපුරිසානං අත්තනො උදරස්ස කාරණා පබ්බජිතවෙසෙන ලොකවඤ්චනසඞ්ඛාතං අත්ථං විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං පරායත්තතාපරවඤ්චනතාපටික්ඛෙපවිභාවනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **න වායමෙය්‍ය සබ්බත්ථාති** දූතෙය්‍යඔවරකකම්මාදිකෙ සබ්බස්මිං පාපධම්මෙ ඉමෙ රාජපුරිසා විය පබ්බජිතො න වායමෙය්‍ය, වායාමං උස්සාහං න කරෙය්‍ය, සබ්බත්ථ යත්ථ කත්ථචි වායාමං අකත්වා අප්පමත්තකෙපි පුඤ්ඤස්මිංයෙව වායමෙය්‍යාති අධිප්පායො. **නාඤ්ඤස්ස පුරිසො සියාති** පබ්බජිතරූපෙන අඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස සෙවකපුරිසො න සියා. කස්මා? එවරූපස්සපි ඔවරකාදිපාපකම්මස්ස කත්තබ්බත්තා. **නාඤ්ඤං නිස්සාය ජීවෙය්‍යාති** අඤ්ඤං පරං ඉස්සරාදිං නිස්සාය ‘‘තප්පටිබද්ධං මෙ සුඛදුක්ඛ’’න්ති එවංචිත්තො හුත්වා න ජීවිකං පවත්තෙය්‍ය, අත්තදීපො අත්තසරණො අනඤ්ඤසරණො එව භවෙය්‍ය. අථ වා අනත්ථාවහතො ‘‘ඔවරණ’’න්ති ලද්ධනාමකත්තා අඤ්ඤං අකුසලකම්මං නිස්සාය න ජීවෙය්‍ය. **ධම්මෙන න වණිං චරෙති** ධනාදිඅත්ථාය ධම්මං න කථෙය්‍ය. යො හි ධනාදිහෙතු පරෙසං ධම්මං දෙසෙති, සො ධම්මෙන වාණිජ්ජං කරොති නාම, එවං ධම්මෙන තං න චරෙය්‍ය. අථ වා ධනාදීනං අත්ථාය කොසලරඤ්ඤො පුරිසො විය ඔවරකාදිකම්මං කරොන්තො පරෙහි අනාසඞ්කනීයතාය පබ්බජ්ජාලිඞ්ගසමාදානාදීනි අනුතිට්ඨන්තො ධම්මෙන වාණිජ්ජං කරොති නාම. යොපි ඉධ පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරන්තොපි අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණිධාය බ්‍රහ්මචරියං චරති, සොපි ධම්මෙන වාණිජ්ජං කරොති නාම, එවං ධම්මෙන වාණිජ්ජං න චරෙ, න කරෙය්‍යාති අත්ථො.

දුතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පච්චවෙක්ඛණසුත්තවණ්ණනා

53. තතියෙ **අත්තනො අනෙකෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ පහීනෙති** ලොභදොසමොහවිපරීතමනසිකාරඅහිරිකානොත්තප්පකොධූපනාහමක්ඛපලාසඉස්සාමච්ඡරියමායා-සාඨෙය්‍යථම්භසාරම්භමානාතිමානමදපමාදතණ්හාඅවිජ්ජාතිවිධාකුසලමූලදුච්චරිතසංකිලෙසවිසම-සඤ්ඤාවිතක්කපපඤ්චචතුබ්බිධවිපල්ලාසආසවඔඝයොගගන්ථාගතිගමනතණ්හුපාදානපඤ්චවිධ-චෙතොඛිලපඤ්චචෙතොවිනිබන්ධනීවරණාභිනන්දනඡවිවාද- මූලතණ්හාකායසත්තානුසයඅට්ඨමිච්ඡත්තනව-තණ්හාමූලකදසාකුසලකම්මපථද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතඅට්ඨසතතණ්හාවිචරිතාදිප්පභෙදෙ අත්තනො සන්තානෙ අනාදිකාලපවත්තෙ දියඩ්ඪසහස්සකිලෙසෙ තංසහගතෙ චාපි අනෙකෙ පාපකෙ ලාමකෙ අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන අකුසලෙ ධම්මෙ අනවසෙසං සහ වාසනාය බොධිමූලෙයෙව පහීනෙ අරියමග්ගෙන සමුච්ඡින්නෙ පච්චවෙක්ඛමානො ‘‘අයම්පි මෙ කිලෙසො පහීනො, අයම්පි මෙ කිලෙසො පහීනො’’ති අනුපදපච්චවෙක්ඛණාය පච්චවෙක්ඛමානො භගවා නිසින්නො හොති.

අනෙකෙ ච කුසලෙ ධම්මෙති සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනං චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, චත්තාරො අරියමග්ගා, චත්තාරි ඵලානි, චතස්සො පටිසම්භිදා, චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං, චත්තාරො අරියවංසා, චත්තාරි වෙසාරජ්ජඤාණානි, පඤ්ච පධානියඞ්ගානි, පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි, පඤ්චඤාණිකො සම්මාසමාධි, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, පඤ්ච නිස්සාරණීයා ධාතුයො, පඤ්ච විමුත්තායතනඤාණානි, පඤ්ච විමුත්තිපරිපාචනීයා සඤ්ඤා, ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි, ඡ ගාරවා, ඡ නිස්සාරණීයා ධාතුයො, ඡ සතතවිහාරා, ඡ අනුත්තරියානි, ඡ නිබ්බෙධභාගියා සඤ්ඤා, ඡ අභිඤ්ඤා, ඡ අසාධාරණඤාණානි, සත්ත අපරිහානියා ධම්මා, සත්ත අරියධනානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, සත්ත සප්පුරිසධම්මා, සත්ත නිජ්ජරවත්ථූනි, සත්ත සඤ්ඤා, සත්ත දක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලදෙසනා, සත්ත ඛීණාසවබලදෙසනා, අට්ඨ පඤ්ඤාපටිලාභහෙතුදෙසනා, අට්ඨ සම්මත්තානි, අට්ඨ ලොකධම්මාතික්කමා, අට්ඨ ආරම්භවත්ථූනි, අට්ඨ අක්ඛණදෙසනා, අට්ඨ මහාපුරිසවිතක්කා, අට්ඨ අභිභායතනදෙසනා, අට්ඨ විමොක්ඛා, නව යොනිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා, නව පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගානි, නව සත්තාවාසදෙසනා, නව ආඝාතප්පටිවිනයා, නව සඤ්ඤා, නව නානත්තානි, නව අනුපුබ්බවිහාරා, දස නාථකරණා ධම්මා, දස කසිණායතනානි, දස කුසලකම්මපථා, දස සම්මත්තානි, දස අරියවාසා, දස අසෙක්ඛා ධම්මා, දස තථාගතබලානි, එකාදස මෙත්තානිසංසා, ද්වාදස ධම්මචක්කාකාරා, තෙරස ධුතඞ්ගගුණා, චුද්දස බුද්ධඤාණානි, පන්නරස විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා, සොළසවිධා ආනාපානස්සති, සොළස අපරන්තපනීයා ධම්මා, අට්ඨාරස මහාවිපස්සනා, අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා, එකූනවීසති පච්චවෙක්ඛණඤාණානි, චතුචත්තාලීස ඤාණවත්ථූනි, පඤ්ඤාස උදයබ්බයඤාණානි, පරොපඤ්ඤාස කුසලා ධම්මා, සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනි, චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසමාපත්තිසඤ්චාරිමහාවජිරඤාණං, අනන්තනයසමන්තපට්ඨානපවිචයපච්චවෙක්ඛණදෙසනාඤාණානි, තථා අනන්තාසු ලොකධාතූසු අනන්තානං සත්තානං ආසයාදිවිභාවනඤාණානි චාති එවමාදිකෙ අනෙකෙ අත්තනො කුසලෙ අනවජ්ජධම්මෙ අනන්තකාලං පාරමිපරිභාවනාය මග්ගභාවනාය ච පාරිපූරිං වුද්ධිං ගතෙ ‘‘ඉමෙපි අනවජ්ජධම්මා මයි සංවිජ්ජන්ති, ඉමෙපි

අනවජ්ජධම්මා මයි සංවිජ්ජන්තී''ති රුචිවසෙන මනසිකාරාභිමුඛෙ බුද්ධගුණෙ වග්ගවග්ගෙ පුඤ්ජපුඤ්ජෙ කත්වා පච්චවෙක්ඛමානො නිසින්නො හොති. තෙ ච ඛො සපදෙසතො එව, න නිප්පදෙසතො. සබ්බෙ බුද්ධගුණෙ භගවතාපි අනුපදං අනවසෙසතො මනසි කාතුං න සක්කා අනන්තාපරිමෙය්‍යභාවතො.

වුත්තඤ්හෙතං –

''බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං,
කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො;
ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ,
වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා''ති.

අපරම්පි වුත්තං –

''අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි නාමානි, සගුණෙන මහෙසිනො;
ගුණෙන නාමමුද්ධෙය්‍යං, අපි නාම සහස්සතො''ති.

තදා හි භගවා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො විහාරං පවිසිත්වා ගන්ධකුටිප්පමුඛෙ ඨත්වා භික්ඛූසු වත්තං දස්සෙත්වා ගතෙසු මහාගන්ධකුටිං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො අත්තනො අතීතජාතිවිසයං ඤාණං පෙසෙසි. අථස්ස තානි නිරන්තරං පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං අනන්තාපරිමාණප්පභෙදා උපට්ඨහිංසු. සො ''එවං මහන්තස්ස නාම දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස මූලභූතා ඉමෙ කිලෙසා''ති කිලෙසවිසයං ඤාණාචාරං පෙසෙත්වා තෙ පහානමුඛෙන අනුපදං පච්චවෙක්ඛිත්වා ''ඉමෙ වත කිලෙසා අනවසෙසතො මය්හං සුට්ඨු පහීනා''ති පුන තෙසං පහානකරං සාකාරං සපරිවාරං සඋද්දෙසං අරියමග්ගං පච්චවෙක්ඛන්තො අනන්තාපරිමාණභෙදෙ අත්තනො සීලාදිඅනවජ්ජධම්මෙ මනසාකාසි. තෙන වුත්තං –

''තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා අත්තනො අනෙකෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ පහීනෙ පච්චවෙක්ඛමානො නිසින්නො හොති, අනෙකෙ ච කුසලෙ ධම්මෙ භාවනාපාරිපූරිං ගතෙ''ති.

එවං පච්චවෙක්ඛිත්වා උප්පන්නපීතිසොමනස්සුද්දෙසභූතං **ඉමං උදානං උදානෙසි.**

තත්ථ **අහු පුබ්බෙති** අරහත්තමග්ගඤාණුප්පත්තිතො පුබ්බෙ සබ්බොපි චායං රාගාදිකො කිලෙසගණො මය්හං සන්තානෙ අහු ආසි, න ඉමස්මිං කිලෙසගණෙ කොචිපි කිලෙසො නාහොසි. **තදා නාහූති** තදා තස්මිං කාලෙ අරියමග්ගක්ඛණෙ සො කිලෙසගණො න අහු න ආසි, තත්ථ අණුමත්තොපි කිලෙසො අග්ගමග්ගක්ඛණෙ අප්පහීනො නාම නත්ථි. ''තතො නාහූ''තිපි පඨන්ති, තතො අරහත්තමග්ගක්ඛණතො පරං නාසීති අත්ථො. **නාහු පුබ්බෙති** යො චායං මම අපරිමාණො අනවජ්ජධම්මො එතරහි භාවනාපාරිපූරිං ගතො උපලබ්භති, සොපි අරියමග්ගක්ඛණතො පුබ්බෙ න අහු න ආසි. **තදා අහූති** යදා පන මෙ අග්ගමග්ගඤාණං උප්පන්නං, තදා සබ්බොපි මෙ අනවජ්ජධම්මො ආසි. අග්ගමග්ගාධිගමෙන හි සද්ධිං සබ්බෙපි සබ්බඤ්ඤුගුණා බුද්ධානං හත්ථගතා එව හොන්ති.

න චාහු න ච භවිස්සති, න චෙතරහි විජ්ජතීති යො පන සො අනවජ්ජධම්මො අරියමග්ගො මය්හං බොධිමණ්ඩෙ උප්පන්නො, යෙන සබ්බො කිලෙසගණො අනවසෙසං පහීනො, සො යථා මය්හං මග්ගක්ඛණතො පුබ්බෙ න චාහු න ච අහොසි, එවං අත්තනා පහාතබ්බකිලෙසාභාවතො තෙ කිලෙසා විය අයම්පි න ච භවිස්සති අනාගතෙ න උප්පජ්ජිස්සති, එතරහි පච්චුප්පන්නකාලෙපි න විජ්ජති න උපලබ්භති අත්තනා කත්තබ්බකිච්චාභාවතො. න හි අරියමග්ගො අනෙකවාරං පවත්තති. තෙනෙවාහ – ''න පාරං දිගුණං යන්තී''ති.

ඉති භගවා අරියමග්ගෙන අත්තනො සන්තානෙ අනවසෙසං පහීනෙ අකුසලෙ ධම්මෙ භාවනාපාරිපූරිං ගතෙ අපරිමාණෙ අනවජ්ජධම්මෙ ච පච්චවෙක්ඛමානො අත්තුපනායිකපීතිවෙගවිස්සට්ඨං උදානං උදානෙසි. පුරිමාය කථාය පුරිමවෙසාරජ්ජද්වයමෙව කථිතං, පච්ඡිමද්වයං සම්මාසම්බොධියා පකාසිතත්තා පකාසිතමෙව හොතීති.

තතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පඨමනානාතිත්ථියසුත්තවණ්ණනා

54. චතුත්ථෙ **නානාතිත්ථියසමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකාති** එත්ථ තරන්ති එතෙන සංසාරොඝන්ති තිත්ථං, නිබ්බානමග්ගො. ඉධ පන විපරීතවිපල්ලාසවසෙන දිට්ඨිගතිකෙහි තථා ගහිතදිට්ඨිදස්සනං ''තිත්ථ''න්ති අධිප්පෙතං. තස්මිං සස්සතාදිනානාකාරෙ තිත්ථෙ නියුත්තාති නානාතිත්ථියා, නග්ගනිගණ්ඨාදිසමණා චෙව කඨකලාපාදිබ්‍රාහ්මණා ච පොක්ඛරසාතාදිපරිබ්බාජකා ච සමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකා. නානාතිත්ථියා ච තෙ සමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකා චාති නානාතිත්ථියසමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකා.

‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා’’තිආදිනා පස්සන්ති එතාය, සයං වා පස්සති, තථා දස්සනමත්තමෙව වාති දිට්ඨි, මිච්ඡාභිනිවෙසස්සෙතං අධිවචනං. සස්සතාදිවසෙන නානා අනෙකවිධා දිට්ඨියො එතෙසන්ති **නානාදිට්ඨිකා.** සස්සතාදිවසෙනෙව ඛමනං ඛන්ති, රොචනං රුචි, අත්ථතො ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා’’තිආදිනා (උදා. 55) පවත්තො චිත්තවිපල්ලාසො සඤ්ඤාවිපල්ලාසො ච. තථා නානා ඛන්තියො එතෙසන්ති **නානාඛන්තිකා,** නානා රුචියො එතෙසන්ති **නානාරුචිකා.** දිට්ඨිගතිකා හි පුබ්බභාගෙ තථා තථා චිත්තං රොචෙත්වා ඛමාපෙත්වා ච පච්ඡා ‘‘ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ’’න්ති අභිනිවිසන්ති. අථ වා ‘‘අනිච්චං නිච්ච’’න්තිආදිනා තථා තථා දස්සනවසෙන දිට්ඨි, ඛමනවසෙන ඛන්ති, රුච්චනවසෙන රුචීති එවං තීහිපි පදෙහි දිට්ඨි එව වුත්තාති වෙදිතබ්බා. **නානාදිට්ඨිනිස්සයනිස්සිතාති** සස්සතාදිපරිකප්පවසෙන නානාවිධං දිට්ඨියා නිස්සයං වත්ථුං කාරණං, දිට්ඨිසඞ්ඛාතමෙව වා නිස්සයං නිස්සිතා අල්ලීනා උපගතා, තං අනිස්සජ්ජිත්වා ඨිතාති අත්ථො. දිට්ඨියොපි හි දිට්ඨිගතිකානං අභිනිවෙසාකාරානං නිස්සයා හොන්ති.

සන්තීති අත්ථි සංවිජ්ජන්ති උපලබ්භන්ති. **එකෙති** එකච්චෙ. **සමණබ්‍රාහ්මණාති** පබ්බජ්ජූපගමෙන සමණා, ජාතියා බ්‍රාහ්මණා, ලොකෙන වා සමණාති ච බ්‍රාහ්මණාති ච එවං ගහිතා. **එවංවාදිනොති** එවං ඉදානි වත්තබ්බාකාරෙන වදන්තීති එවංවාදිනො. එවං ඉදානි වත්තබ්බාකාරෙන පවත්තා දිට්ඨි එතෙසන්ති **එවංදිට්ඨිනො.** තත්ථ දුතියෙන දිට්ඨිගතිකානං මිච්ඡාභිනිවෙසො දස්සිතො, පඨමෙන තෙසං යථාභිනිවෙසං පරෙසං තත්ථ පතිට්ඨාපනවසෙන වොහාරො.

සස්සතො ලොකො, ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති එත්ථ **ලොකොති** අත්තා. සො හි දිට්ඨිගතිකෙහි ලොකියන්ති එත්ථ පුඤ්ඤං පාපං තබ්බිපාකා, සයං වා කාරකාදිභාවෙන අභියුත්තෙහි ලොකියතීති ලොකොති අධිප්පෙතො. ස්වායං සස්සතො අමරො නිච්චො ධුවොති යදිදං අම්හාකං දස්සනං ඉදමෙව සච්චං අවිපරීතං, අඤ්ඤං පන අසස්සතොතිආදි පරෙසං දස්සනං මොඝං මිච්ඡාති අත්ථො. එතෙන චත්තාරොපි සස්සතවාදා දස්සිතා හොන්ති. **අසස්සතොති** න සස්සතො, අනිච්චො අධුවො වචනධම්මොති අත්ථො. ‘‘අසස්සතො’’ති සස්සතභාවප්පටික්ඛෙපෙනෙව උච්ඡෙදො දීපිතොති සත්තපි උච්ඡෙදවාදා දීපිතා හොන්ති.

අන්තවාති සපරියන්තො පරිවටුමො පරිච්ඡින්නප්පමාණො, න සබ්බගතොති අත්ථො. එතෙන සරීරපරිමාණො අඞ්ගුට්ඨපරිමාණො අවයවපරිමාණො පරමාණුපරිමාණො අත්තාති එවමාදිවාදා දස්සිතා හොන්ති. **අනන්තවාති** අපරියන්තො, සබ්බගතොති අත්ථො. එතෙන කපිලකණාදාදිවාදා දීපිතා හොන්ති.

තං ජීවං තං සරීරන්ති යං සරීරං, තදෙව ජීවසඞ්ඛාතං වත්ථු, යඤ්ච ජීවසඞ්ඛාතං වත්ථු, තදෙව සරීරන්ති ජීවඤ්ච සරීරඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. එතෙන ආජීවකානං විය ‘‘රූපී අත්තා’’ති අයං වාදො දස්සිතො හොති. **අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති** ඉමිනා පන ‘‘අරූපී අත්තා’’ති අයං වාදො දස්සිතො.

හොති තථාගතො පරං මරණාති එත්ථ **තථාගතොති** සත්තො. තඤ්හි දිට්ඨිගතිකො කාරකවෙදකාදිසඞ්ඛාතං, නිච්චධුවාදිසඞ්ඛාතං වා තථාභාවං ගතොති තථාගතොති වොහරති, සො මරණතො ඉධකායස්ස භෙදතො පරං උද්ධං හොති, අත්ථි සංවිජ්ජතීති අත්ථො. එතෙන සස්සතග්ගාහමුඛෙන සොළස සඤ්ඤීවාදා අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා අට්ඨ ච නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා දස්සිතා හොන්ති. **න හොතීති** නත්ථි න උපලබ්භති. එතෙන උච්ඡෙදවාදො දස්සිතො. **හොති ච න ච හොතීති** අත්ථි ච නත්ථි චාති. එතෙන එකච්චසස්සතවාදා සත්ත සඤ්ඤීවාදා ච දස්සිතා. **නෙව හොති න න හොතීති** ඉමිනා පන අමරාවික්ඛෙපවාදො දස්සිතොති වෙදිතබ්බං.

ඉමෙ කිර දිට්ඨිගතිකා නානාදෙසතො ආගන්ත්වා සාවත්ථියං පටිවසන්තා එකදා සමයප්පවාදකෙ සන්නිපතිත්වා අත්තනො අත්තනො වාදං පග්ගය්හ අඤ්ඤවාදෙ බ්‍රුංසෙන්තා විවාදාපන්නා අහෙසුං. තෙන වුත්තං **‘‘තෙ භණ්ඩනජාතා’’**තිආදි.

තත්ථ භණ්ඩනං නාම කලහස්ස පුබ්බභාගො. **භණ්ඩනජාතාති** ජාතභණ්ඩනා. **කලහොති** කලහො එව, කලස්ස වා හනනතො කලහො දට්ඨබ්බො. අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස විරුද්ධවාදං ආපන්නාති **විවාදාපන්නා.** මම්මඝට්ටනතො මුඛමෙව සත්තීති **මුඛසත්ති,** ඵරුසවාචා. ඵලූපචාරෙන විය හි කාරණං කාරණූපචාරෙන ඵලම්පි වොහරියති යථා තං ‘‘සුඛො බුද්ධුප්පාදො, පාපකම්මං පච්චනුභොති’’ති ච. තාහි මුඛසත්තීහි විතුදන්තා විජ්ඣන්තා විහරන්ති. **එදිසො ධම්මොති** ධම්මො අවිපරීතසභාවො එදිසො එවරූපො, යථා මයා වුත්තං ‘‘සස්සතො ලොකො’’ති. **නෙදිසො ධම්මොති** න එදිසො ධම්මො , යථා තයා වුත්තං ‘‘අසස්සතො ලොකො’’ති, එවං සෙසපදෙහිපි යොජෙතබ්බං. සො ච තිත්ථියානං විවාදො සකලනගරෙ පාකටො ජාතො. අථ භික්ඛූ සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිට්ඨා තං සුත්වා ‘‘අත්ථි නො ඉදං කථාපාභතං, යං නූන මයං ඉමං පවත්තිං භගවතො ආරොචෙය්‍යාම, අප්පෙව නාම තං නිස්සාය සත්ථු සණ්හසුඛුමං ධම්මදෙසනං ලභෙය්‍යාමා’’ති තෙ පච්ඡාභත්තං ධම්මදෙසනාකාලෙ භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුං. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො සම්බහුලා භික්ඛූ’’**තිආදි.

තං සුත්වා භගවා අඤ්ඤතිත්ථියානං ධම්මස්ස අයථාභූතපජානනං පකාසෙන්තො **‘‘අඤ්ඤතිත්ථියා, භික්ඛවෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **අන්ධාති** පඤ්ඤාචක්ඛුවිරහෙන අන්ධා. තෙනාහ **‘‘අචක්ඛුකා’’**ති. පඤ්ඤා හි ඉධ

''චක්ඛූ''ති අධිප්පෙතා. තථා හි වුත්තං **''අත්ථං න ජානන්ති''**තිආදි. තත්ථ **අත්ථං න ජානන්තීති** ඉධලොකත්ථං පරලොකත්ථං න ජානන්ති, ඉධලොකපරලොකෙසු වුද්ධිං අබ්භුදයං නාවබුජ්ඣන්ති, පරමත්ථෙ පන නිබ්බානෙ කථාවකා. යෙ හි නාම පවත්තිමත්තෙපි සම්මූළ්හා, තෙ කථං නිවත්තිං ජානිස්සන්තීති. **අනත්ථං න ජානන්තීති** යදග්ගෙන තෙ අත්ථං න ජානන්ති, තදග්ගෙන අනත්ථම්පි න ජානන්ති. යස්මා **ධම්මං න ජානන්ති,** තස්මා **අධම්මම්පි න ජානන්ති**. තෙ හි විපරියෙසග්ගාහිතාය ධම්මං කුසලම්පි අකුසලං කරොන්ති, අධම්මම්පි අකුසලං කුසලං කරොන්ති. න කෙවලඤ්ච ධම්මාධම්මෙසු එව, අථ ඛො තස්ස විපාකෙසුපි සම්මූළ්හා. තථා හි තෙ කම්මම්පි විපාකං කත්වා වොහරන්ති, විපාකම්පි කම්මං කත්වා. තථා **ධම්මං** සභාවධම්මම්පි න ජානන්ති, **අධම්මං** අසභාවධම්මම්පි න ජානන්ති. එවංභූතා ච සභාවධම්මං අසභාවධම්මඤ්ච, අසභාවධම්මං සභාවධම්මඤ්ච කත්වා පවෙදෙන්ති.

ඉති භගවා තිත්ථියානං මොහදිට්ඨිපටිලාභභාවෙන පඤ්ඤාචක්ඛුවෙකල්ලතො අන්ධභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි තමත්ථං ජච්චන්ධූපමාය පකාසෙතුං **''භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ **භූතපුබ්බන්ති** පුබ්බෙ භූතං, අතීතකාලෙ නිබ්බත්තං. **අඤ්ඤතරො රාජා අහොසීති** පුරාතනො නාමගොත්තෙහි ලොකෙ අපාකටො එකො රාජා අහොසි. **සො රාජා අඤ්ඤතරං පුරිසං ආමන්තෙසීති** තස්ස කිර රඤ්ඤො සොභග්ගප්පත්තං සබ්බඞ්ගසම්පන්නං අත්තනො ඔපවය්හං හත්ථිං උපට්ඨානං ආගතං දිස්වා එතදහොසි – ''භද්දකං වත, භො, හත්ථියානං දස්සනීය''න්ති. තෙන ච සමයෙන එකො ජච්චන්ධො රාජඞ්ගණෙන ගච්ඡති. තං දිස්වා රාජා චින්තෙසි – ''මහාජානියා ඛො ඉමෙ අන්ධා යෙ එවරූපං දස්සනීයං න ලභන්ති දට්ඨුං. යංනූනාහං ඉමිස්සා සාවත්ථියා යත්තකා ජච්චන්ධා සබ්බෙ තෙ සන්නිපාතාපෙත්වා එකදෙසං එකදෙසං හත්ථෙන ඵුසාපෙත්වා තෙසං වචනං සුණෙය්‍යා''න්ති. කෙළිසීලො රාජා එකෙන පුරිසෙන සාවත්ථියා සබ්බෙ ජච්චන්ධෙ සන්නිපාතාපෙත්වා තස්ස පුරිසස්ස සඤ්ඤං අදාසි ''යථා එකෙකො ජච්චන්ධො සීසාදිකං එකෙකංයෙව හත්ථිස්ස අඞ්ගං ඵුසිත්වා 'හත්ථී මයා දිට්ඨො'ති සඤ්ඤං උප්පාදෙසි, තථා කරොහී''ති. සො පුරිසො තථා අකාසි. අථ රාජා තෙ ජච්චන්ධෙ පච්චෙකං පුච්ඡි ''කීදිසො, භණෙ, හත්ථී''ති. තෙ අත්තනා දිට්ඨදිට්ඨාවයවමෙව හත්ථිං කත්වා වදන්තා ''එදිසො හත්ථී, නෙදිසො හත්ථී''ති අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහං කරොන්තා හත්ථාදීහි උපක්කමිත්වා රාජඞ්ගණෙ මහන්තං කොලාහලං අකංසු. රාජා සපරිජනො තෙසං තං විප්පකාරං දිස්වා ඵාසුකෙහි භිජ්ජමානෙහි හදයෙන උග්ගතෙන මහාහසිතං හසි. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො, භික්ඛවෙ, සො රාජා...පෙ.... අත්තමනො අහොසී''**ති.

තත්ථ **අම්භොති** ආලපනං. **යාවතකාති** යත්තකා. **ජච්චන්ධාති** ජාතියා අන්ධා, ජාතිතො පට්ඨාය අචක්ඛුකා. **එකජ්ඣන්ති** එකතො. **භණෙති** අබහුමානාලාපො. **හත්ථිං දස්සෙහීති** යථාවුත්තං හත්ථිං සයාපෙත්වා දස්සෙහි. සො ච සුසික්ඛිතත්තා අපරිප්ඵන්දන්තො නිපජ්ජි. **දිට්ඨො නො හත්ථීති** හත්ථෙන පරාමසනං දස්සනං කත්වා ආහංසු. තෙන පුරිසෙන සීසං පරාමසාපෙත්වා ''එදිසො හත්ථී''ති සඤ්ඤාපිතත්තා තාදිසංයෙව නං හත්ථිං සඤ්ජානන්තා ජච්චන්ධා **''එදිසො දෙව හත්ථී සෙය්‍යථාපි කුම්භො''**ති වදිංසු. **කුම්භොති** ච ඝටොති අත්ථො. **බිලොති** නාගදන්තබිලො. **සොණ්ඩොති** හත්ථො. **නඞ්ගලීසාති** නඞ්ගලස්ස සිරස්ස ඊසා. **කායොති** සරීරං. **කොට්ඨොති** කුසූලො. **පාදොති** ජඞ්ඝො. **ථූණොති** ථම්භො. **නඞ්ගුට්ඨන්ති** වාළස්ස උරිමප්පදෙසො. **වාලධීති** වාලස්ස අග්ගප්පදෙසො. **මුට්ඨීහි සංසුම්භිංසූති** මුට්ඨීයො බන්ධිත්වා පහරිංසු, මුට්ඨීඝාතං අකංසු. **අත්තමනො අහොසීති** කෙළිසීලත්තා සො රාජා තෙන ජච්චන්ධානං කලහෙන අත්තමනො පභාසෙන ගහිතමනො අහොසි.

එවමෙව ඛොති උපමාසංසන්දනං. තස්සත්ථො – භික්ඛවෙ, යථා තෙ ජච්චන්ධා අචක්ඛුකා එකඞ්ගදස්සිනො අනවසෙසතො හත්ථිං අපස්සිත්වා අත්තනා දිට්ඨාවයවමත්තං හත්ථිසඤ්ඤාය ඉතරෙහි දිට්ඨං අනනුජානන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදං ආපන්නා කලහං අකංසු, එවමෙව ඉමෙ අඤ්ඤතිත්ථියා සක්කායස්ස එකදෙසං රූපවෙදනාදිං අත්තනො දිට්ඨිදස්සනෙන යථාදිට්ඨං ''අත්තා''ති මඤ්ඤමානා තස්ස සස්සතාදිභාවං ආරොපෙත්වා ''ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ''න්ති අභිනිවිසිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං විවදන්ති, යථාභූතං පන අත්ථානත්ථං ධම්මාධම්මඤ්ච න ජානන්ති. තස්මා අන්ධා අචක්ඛුකා ජච්චන්ධපටිභාගාති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං තිත්ථියානං ධම්මසභාවං යථාභූතං අජානන්තානං අපස්සන්තානං ජච්චන්ධානං විය හත්ථිම්හි යථාදස්සනං මිච්ඡාභිනිවෙසං, තත්ථ ච විවාදාපත්තිං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථදීපකං **ඉමං උදානං උදානෙසි.**

තත්ථ **ඉමෙසු කිර සජ්ජන්ති, එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණාති** ඉධෙකච්චෙ පබ්බජ්ජූපගමනෙන සමණා, ජාතිමත්තෙන බ්‍රාහ්මණා ''සස්සතො ලොකො''තිආදිනයප්පවත්තෙසු ඉමෙසු එව අසාරෙසු දිට්ඨිගතෙසු දිට්ඨාභිනන්දනවසෙන, ඉමෙසු වා රූපාදීසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු එවං අනිච්චෙසු දුක්ඛෙසු විපරිණාමධම්මෙසු තණ්හාභිනන්දනදිට්ඨාභිනන්දනානං වසෙන ''එතං මමා''තිආදිනා සජ්ජන්ති කිර. අහො තෙසං සම්මොහොති දස්සෙති. **කිරසද්දො** චෙත්ථ අරුචිසූචනත්ථො. තෙන තත්ථ සඞ්ගකාරණාභාවමෙව දීපෙති. න කෙවලං සජ්ජන්ති එව, අථ ඛො **විග්ගය්හ නං විවදන්ති** ''න ත්වං ඉමං ධම්මවිනයං ආජානාසි, අහං ඉමං ධම්මවිනයං ආජානාමී''තිආදිනා විග්ගාහිකකථානුයොගවසෙන විග්ගය්හ විවදන්ති විවාදං ආපජ්ජන්ති. **නන්ති** චෙත්ථ නිපාතමත්තං. අථ වා **විග්ගය්හ නන්ති** නං දිට්ඨිනිස්සයං සක්කායදිට්ඨිමෙව වා විපරීතදස්සනත්තා සස්සතාදිවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං විරුද්ධං ගහෙත්වා විවදන්ති විසෙසතො වදන්ති, අත්තනො එව වාදං විසිට්ඨං අවිපරීතං කත්වා අභිනිවිස්ස වොහරන්ති. යථා කිං? **ජනා එකඞ්ගදස්සිනො** යථෙව ජච්චන්ධජනා හත්ථිස්ස එකෙකඞ්ගදස්සිනො ''යං යං අත්තනා ඵුසිත්වා ඤාතං, තං තදෙව

හත්ථී''ති ගහෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං විග්ගය්හ විවදිංසු, එවංසම්පදමිදන්ති අත්ථො. ඉවසද්දො චෙත්ථ ලුත්තනිද්දිට්ඨොති වෙදිතබ්බො.

චතුත්ථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියනානාතිත්ථියසුත්තවණ්ණනා

55. පඤ්චමෙ **සස්සතො අත්තා ච ලොකො චාති** රූපාදීසු අඤ්ඤතරං අත්තාති ච ලොකොති ච ගහෙත්වා තං සස්සතං නිච්චන්ති අඤ්ඤෙපි ච තථා ගාහෙන්තා වොහරන්ති. යථාහ –

> ''රූපං අත්තා චෙව ලොකො ච සස්සතො චාති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති. වෙදනං... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ... විඤ්ඤාණං අත්තා ච ලොකො ච සස්සතො චාති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති''ති.

අථ වා **අත්තාති** අහඞ්කාරවත්ථු, **ලොකොති** මමඞ්කාරවත්ථු, යං ''අත්තනිය''න්ති වුච්චති. **අත්තාති** වා සයං, **ලොකොති** පරො. **අත්තාති** වා පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු එකො ඛන්ධො, ඉතරො **ලොකො** . **අත්තාති** වා සවිඤ්ඤාණකො ඛන්ධසන්තානො, අවිඤ්ඤාණකො **ලොකො**. එවං තං තං අත්තාති ච ලොකොති ච යථාදස්සනං ද්විධා ගහෙත්වා තදුභයං ''නිච්චො ධුවො සස්සතො''ති අභිනිවිස්ස වොහරන්ති. එතෙන චත්තාරො සස්සතවාදා දස්සිතා. **අසස්සතොති** සත්තපි උච්ඡෙදවාදා දස්සිතා. **සස්සතො ච අසස්සතො චාති** එකච්චො අත්තා ච ලොකො ච සස්සතො, එකච්චො අසස්සතොති එවං සස්සතො ච අසස්සතො චාති අත්ථො. අථ වා ස්වෙව අත්තා ච ලොකො ච අත්තගතිදිට්ඨිකානං විය සස්සතො ච අසස්සතො ච, සියා සස්සතොති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සබ්බථාපි ඉමිනා එකච්චසස්සතවාදො දස්සිතො. **නෙව සස්සතො නාසස්සතොති** ඉමිනා අමරාවික්ඛෙපවාදො දස්සිතො. තෙ හි සස්සතවාදෙ අසස්සතවාදෙ ච දොසං දිස්වා ''නෙව සස්සතො නාසස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''ති වික්ඛෙපං කරොන්තා විවදන්ති.

සයංකතොති අත්තනා කතො. යථා හි තෙසං තෙසං සත්තානං අත්තා ච අත්තනො ධම්මානුධම්මං කත්වා සුඛදුක්ඛානි පටිසංවෙදෙති, එවං අත්තාව අත්තානං තස්ස ච උපභොගභූතං කිඤ්චනං පලිබොධසඞ්ඛාතං ලොකඤ්ච කරොති, අභිනිම්මිනාතීති අත්තලද්ධි විය අයම්පි තෙසං ලද්ධි. **පරංකතොති** පරෙන කතො, අත්තතො පරෙන ඉස්සරෙන වා පුරිසෙන වා පජාපතිනා වා කාලෙන වා පකතියා වා අත්තා ච ලොකො ච කතො , නිම්මිතොති අත්ථො. **සයංකතො ච පරංකතො චාති** යස්මා අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච නිම්මිනන්තා ඉස්සරාදයො න කෙවලං සයමෙව නිම්මිනන්ති, අථ ඛො තෙසං තෙසං සත්තානං ධම්මාධම්මානං සහකාරීකාරණං ලභිත්වාව, තස්මා සයංකතො ච පරංකතො ච අත්තා ච ලොකො චාති එකච්චානං ලද්ධි. **අසයංකාරො අපරංකාරොති** නත්ථි එතස්ස සයංකාරොති අසයංකාරො, නත්ථි එතස්ස පරකාරොති අපරකාරො. අනුනාසිකාගමං කත්වා වුත්තං ''අපරංකාරො''ති. අයං උභයත්ථ දොසං දිස්වා උභයං පටික්ඛිපති. අථ කථං උප්පන්නොති ආහ – **අධිච්චසමුප්පන්නොති** යදිච්ඡාය සමුප්පන්නො කෙනචි කාරණෙන විනා උප්පන්නොති අධිච්චසමුප්පන්නවාදො දස්සිතො. තෙන ච අහෙතුකවාදොපි සඞ්ගහිතො හොති.

ඉදානි යෙ දිට්ඨිගතිකා අත්තානං විය සුඛදුක්ඛම්පි තස්ස ගුණභූතං කිඤ්චනභූතං වා සස්සතාදිවසෙන අභිනිවිස්ස වොහරන්ති, තෙසං තං වාදං දස්සෙතුං **''සන්තෙකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා''**තිආදි වුත්තං. තං වුත්තනයමෙව.

එතමත්ථං විදිත්වාති එත්ථ පන ඉධ ජච්චන්ධූපමාය අනාගතත්තා තං ඨපෙත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො යොජෙතබ්බො, තථා ගාථාය.

තත්ථ **අන්තරාව විසීදන්ති, අපත්වාව තමොගධන්ති** අයං විසෙසො. තස්සත්ථො – එවං දිට්ඨිගතෙසු දිට්ඨිනිස්සයෙසු ආසජ්ජමානා දිට්ඨිගතිකා කාමොඝාදීනං චතුන්නං ඔඝානං, සංසාරමහොඝස්සෙව වා අන්තරාව වෙමජ්ඣෙ එව යං තෙසං පාරභාවෙන පතිට්ඨට්ඨෙන වා ඔගධසඞ්ඛාතං නිබ්බානං තදධිගමූපායො වා අරියමග්ගො තං අප්පත්වාව අනධිගන්ත්වාව විසීදන්ති සංසීදන්ති. ඔගාධන්ති පතිට්ඨහන්ති එතෙන, එත්ථ චාති ඔගාධො, අරියමග්ගො නිබ්බානඤ්ච. ඔගාධමෙවෙත්ථ රස්සත්තං කත්වා ඔගධන්ති වුත්තං. තං ඔගධං තමොගධන්ති පදවිභාගො.

පඤ්චමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. තතියනානාතිත්ථියසුත්තවණ්ණනා

56. ඡට්ඨෙ සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. **ඉමං උදානන්ති** එත්ථ පන දිට්ඨිතණ්හාමානෙසු දොසං දිස්වා තෙ දූරතො වජ්ජෙත්වා සඞ්ඛාරෙ යථාභූතං පස්සතො ච තත්ථ අනාදීනවදස්සිතාය මිච්ඡාභිනිවිට්ඨස්ස යථාභූතං අපස්සතො ච යථාක්කමං සංසාරතො අතිවත්තනානතිවත්තනදීපකං ඉමං උදානං උදානෙසීති අත්ථො යොජෙතබ්බො.

තත්ථ **අහඞ්කාරපසුතායං පජාති** ''සයංකතො අත්තා ච ලොකො චා''ති එවං වුත්තසයංකාරසඞ්ඛාතං අහඞ්කාරං තථාපවත්තං දිට්ඨිං පසුතා අනුයුත්තා අයං පජා මිච්ඡාභිනිවිට්ඨො සත්තකායො. **පරංකාරූපසංහිතාති** පරො අඤ්ඤො ඉස්සරාදිකො සබ්බං කරොතීති එවං පවත්තපරංකාරදිට්ඨිසන්නිස්සිතා තාය උපසංහිතාති පරංකාරූපසංහිතා. **එතදෙකෙ නාබ්භඤ්ඤංසූති** එතං දිට්ඨිද්වයං එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා තත්ථ දොසදස්සිනො හුත්වා නානුජානිංසු. කථං? සති හි සයංකාරෙ කාමකාරතො සත්තානං ඉට්ඨෙනෙව භවිතබ්බං, න අනිට්ඨෙන. න හි කොචි අත්තනො දුක්ඛං ඉච්ඡති, භවති ච අනිට්ඨං, තස්මා න සයංකාරො. පරංකාරොපි යදි ඉස්සරහෙතුකො, ස්වායං ඉස්සරො අත්තත්ථං වා කරෙය්‍ය පරත්ථං වා. තත්ථ යදි අත්තත්ථං, අත්තනා අකතකිච්චො සියා අසිද්ධස්ස සාධනතො. අථ වා පරත්ථං සබ්බෙසං හිතසුඛමෙව නිප්ඵජ්ජෙය්‍ය, න අහිතං දුක්ඛං නිප්ඵජ්ජති, තස්මා ඉස්සරවසෙන න පරංකාරො සිජ්ඣති. යදි ච ඉස්සරසඞ්ඛාතං අඤ්ඤනිරපෙක්ඛං නිච්චමෙකකාරණං පවත්තියා සියා, කම්මෙන උප්පත්ති න සියා, සබ්බෙහෙව එකජ්ඣං උප්පජ්ජිතබ්බං කාරණස්ස සන්නිහිතත්තා. අථස්ස අඤ්ඤම්පි සහකාරිකාරණං ඉච්ඡිතං, තඤ්ඤෙව හෙතු, කිං ඉස්සරෙන අපරිනිට්ඨිතසාමත්ථියෙන පරිකප්පිතෙන. යථා ච ඉස්සරහෙතුකො පරංකාරො න සිජ්ඣති, එවං පජාපතිපුරිසපකතිබ්‍රහ්මකාලාදිහෙතුතොපි න සිජ්ඣතෙව තෙසම්පි අසිද්ධත්තා වුත්තදොසානතිවත්තනතො ච. තෙන වුත්තං ''එතදෙකෙ නාබ්භඤ්ඤංසූ''ති. යෙ පන යථාවුත්තෙ සයංකාරපරංකාරෙ නානුජානන්තාපි අධිච්චසමුප්පන්නං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති, තෙපි **න නං සල්ලන්ති අද්දසුං** අධිච්චසමුප්පන්නන්තිවාදිනොපි මිච්ඡාභිනිවෙසං අනතික්කමනතො යථාභූතං අජානන්තානං දිට්ඨිගතං තත්ථ තත්ථ දුක්ඛුප්පාදනතො විජ්ඣනට්ඨෙන ''සල්ල''න්ති න පස්සිංසු.

එතඤ්ච සල්ලං පටිකච්ච පස්සතොති යො පන ආරද්ධවිපස්සකො පඤ්චපි උපාදානක්ඛන්ධෙ අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො සමනුපස්සති, සො එතඤ්ච තිවිධං විපරීතදස්සනං අඤ්ඤඤ්ච සකලං මිච්ඡාභිනිවෙසං තෙසඤ්ච නිස්සයභූතෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙපි තුජ්ජනතො දුරුද්ධාරතො ච ''සල්ල''න්ති පටිකච්ච පුබ්බෙයෙව විපස්සනාපඤ්ඤාය පස්සති. එවං පස්සතො අරියමග්ගක්ඛණෙ එකන්තෙනෙව **අහං කරොමීති න තස්ස හොති**. යථා ච අත්තනො කාරකභාවො තස්ස න උපට්ඨාති, එවං **පරො කරොතීති න තස්ස හොති,** කෙවලං පන අනිච්චසඞ්ඛාතං පටිච්චසමුප්පන්නධම්මමත්තමෙව හොති. එත්තාවතා සම්මාපටිපන්නස්ස සබ්බථාපි දිට්ඨිමානාභාවොව දස්සිතො. තෙන ච අරහත්තප්පත්තියා සංසාරසමතික්කමො පකාසිතො හොති.

ඉදානි යො දිට්ඨිගතෙ අල්ලීනො, න සො සංසාරතො සීසං උක්ඛිපිතුං සක්කොති, තං දස්සෙතුං **''මානුපෙතා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **මානුපෙතා අයං පජාති** අයං සබ්බාපි දිට්ඨිගතිකසඞ්ඛාතා පජා සත්තකායො ''මය්හං දිට්ඨි සුන්දරා, මය්හං ආදානො සුන්දරො''ති අත්තනො ගාහස්ස සංපග්ගහලක්ඛණෙන මානෙන උපෙතා සමන්නාගතා. **මානගන්ථා මානවිනිබද්ධාති** තතො එව තෙන අපරාපරං උප්පජ්ජමානෙන යථා තං දිට්ඨිං න පටිනිස්සජ්ජති, එවං අත්තනො සන්තානස්ස ගන්ථිතත්තා විනිබද්ධත්තා ච මානගන්ථා මානවිනිබද්ධා. **දිට්ඨීසු සාරම්භකථා, සංසාරං නාතිවත්තතීති** ''ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ''න්ති අත්තුක්කංසනපරවම්භනවසෙන අත්තනො දිට්ඨාභිනිවෙසෙන පරෙසං දිට්ඨීසු සාරම්භකථා විරොධකථා සංසාරනායිකානං අවිජ්ජාතණ්හානං අප්පහානතො සංසාරං නාතිවත්තති, න අතික්කමතීති අත්ථො.

ජච්චන්ධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සුභූතිසුත්තවණ්ණනා

57. සත්තමෙ **සුභූතීති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. සො හි ආයස්මා පදුමුත්තරස්ස භගවතො පාදමූලෙ කතාභිනීහාරො කප්පසතසහස්සං උපචිතපුඤ්ඤසම්භාරො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ උළාරවිභවෙ ගහපතිකුලෙ උප්පන්නො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා සංවෙගජාතො ඝරා නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා කතාධිකාරත්තා ඝටෙන්තො වායමන්තො න චිරස්සෙව ඡළභිඤ්ඤො ජාතො, බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාය පන උක්කංසපාරමිප්පත්තියා ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං අරණවිහාරීනං යදිදං සුභූතී''ති (අ. නි. 1.201) අරණවිහාරෙ භගවතා එතදග්ගෙ ඨපිතො. සො එකදිවසං සායන්හසමයං දිවාට්ඨානතො විහාරඞ්ගණං ඔතිණ්ණො චතුපරිසමජ්ඣෙ භගවන්තං ධම්මං දෙසෙන්තං දිස්වා ''දෙසනාපරියොසානෙ වුට්ඨහිත්වා වන්දිස්සාමී''ති කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා භගවතො අවිදූරෙ අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසින්නො ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජි. තෙන වුත්තං – **''තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා සුභූති…පෙ…. සමාපජ්ජිත්වා''**ති.

තත්ථ දුතියජ්ඣානතො පට්ඨාය රූපාවචරසමාධි සබ්බොපි අරූපාවචරසමාධි අවිතක්කසමාධි එව. ඉධ පන චතුත්ථජ්ඣානපාදකො අරහත්තඵලසමාධි ''අවිතක්කසමාධී''ති අධිප්පෙතො. දුතියජ්ඣානාදීහි පහීනා මිච්ඡාවිතක්කා න තාව සුප්පහීනා අච්චන්තපහානාභාවතො, අරියමග්ගෙන පන පහීනා එව පුන පහාතබ්බාභාවතො. තස්මා අග්ගමග්ගපරියොසානභූතො අරහත්තඵලසමාධි සබ්බෙසං මිච්ඡාවිතක්කානං පහානන්තෙ උප්පන්නත්තා විසෙසතො ''අවිතක්කසමාධී''ති වත්තබ්බතං අරහති, පගෙව චතුත්ථජ්ඣානපාදකො. තෙන වුත්තං – ''ඉධ පන චතුත්ථජ්ඣානපාදකො අරහත්තඵලසමාධි 'අවිතක්කසමාධී'ති අධිප්පෙතො''ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො සුභූතිස්ස සබ්බමිච්ඡාවිතක්කසබ්බසංකිලෙසපහානසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො ජානිත්වා තදත්ථදීපකං **ඉමං උදානං උදානෙසි.**

තත්ථ **යස්ස විතක්කා විධූපිතාති** යෙන අරියපුග්ගලෙන, යස්ස වා අරියපුග්ගලස්ස කාමවිතක්කාදයො සබ්බෙපි මිච්ඡාවිතක්කා විධූපිතා අරියමග්ගඤාණෙන සන්තාපිතා සමුච්ඡින්නා. **අජ්ඣත්තං සුවිකප්පිතා අසෙසාති** නියකජ්ඣත්තසඞ්ඛාතෙ අත්තනො සන්තානෙ උප්පජ්ජනාරහා සුවිකප්පිතා සුට්ඨු විකප්පිතා අසෙසතො, කිඤ්චිපි අසෙසෙත්වා සුසමුච්ඡින්නාති අත්ථො. **තං සඞ්ගමතිච්ච අරූපසඤ්ඤීති** එත්ථ න්ති නිපාතමත්තං. අථ වා හෙතුඅත්ථො තංසද්දො. යස්මා අනවසෙසෙන මිච්ඡාවිතක්කා සමුච්ඡින්නා, තස්මා රාගසඞ්ගාදිකං පඤ්චවිධං සඞ්ගං, සබ්බම්පි වා කිලෙසසඞ්ගං අතිච්ච අතික්කමිත්වා අතික්කමනහෙතු රූපසභාවාභාවතො රුප්පනසඞ්ඛාතස්ස ච විකාරස්ස තත්ථ අභාවතො නිබ්බිකාරහෙතුභාවතො වා ''අරූප''න්ති ලද්ධනාමං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තාහි මග්ගඵලසඤ්ඤාහි අරූපසඤ්ඤී. **චතුයොගාතිගතොති** කාමයොගො භවයොගො දිට්ඨියොගො අවිජ්ජායොගොති චත්තාරො යොගෙ යථාරහං චතූහිපි මග්ගෙහි අතික්කමිත්වා ගතො. **න ජාතු මෙතීති** මකාරො පදසන්ධිකරො, ජාතු එකංසෙනෙව පුනබ්භවාය න එති, ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති තස්ස නත්ථීති අත්ථො. ''න ජාති මෙතී''තිපි පඨන්ති, සො එවත්ථො. ඉති භගවා ආයස්මතො සුභූතිස්ස අරහත්තඵලසමාපත්තිවිහාරං අනුපාදිසෙසනිබ්බානඤ්ච ආරබ්භ පීතිවෙගවිස්සට්ඨං උදානං උදානෙසි.

සත්තමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ගණිකාසුත්තවණ්ණනා

58. අට්ඨමෙ **ද්වෙ පූගාති** ද්වෙ ගණා. **අඤ්ඤතරිස්සා ගණිකායාති** අඤ්ඤතරාය නගරසොභිනියා. **සාරත්තාති** සුට්ඨු රත්තා. **පටිබද්ධචිත්තාති** කිලෙසවසෙන බද්ධචිත්තා. රාජගහෙ කිර එකස්මිං ඡණදිවසෙ බහූ ධුත්තපුරිසා ගණබන්ධනෙන විචරන්තා එකමෙකස්ස එකමෙකං වෙසිං ආනෙත්වා උය්‍යානං පවිසිත්වා ඡණකීළං කීළිංසු. තතො පරම්පි ද්වෙ තයො ඡණදිවසෙ තං තංයෙව වෙසිං ආනෙත්වා ඡණකීළං කීළිංසු. අථාපරස්මිං ඡණදිවසෙ අඤ්ඤෙපි ධුත්තා තථෙව ඡණකීළං කීළිතුකාමා වෙසියො ආනෙන්තා පුරිමධුත්තෙහි පුබ්බෙ ආනීතං එකං වෙසිං ආනෙන්ති. ඉතරෙ තං දිස්වා ''අයං අම්හාකං පරිග්ගහො''ති ආහංසු. තෙපි තථෙව ආහංසු. ''එවං අම්හාකං පරිග්ගහො, අම්හාකං පරිග්ගහො''ති කලහං වඩ්ඪෙත්වා පාණිප්පහාරාදීනි අකංසු. තෙන වුත්තං – **''තෙන ඛො පන සමයෙන රාජගහෙ ද්වෙ පූගා''**තිආදි. තත්ථ **උපක්කමන්තීති** පහරන්ති. **මරණම්පි නිගච්ඡන්තීති** බලවූපක්කමෙහි මරණං උපගච්ඡන්ති, ඉතරෙපි මරණමත්තං මරණප්පමාණදුක්ඛං පාපුණන්ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං කාමෙසු ගෙධං විවාදමූලං සබ්බානත්ථමූලන්ති සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** අන්තද්වයෙ ච මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා ආදීනවානිසංසවිභාවනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **යඤ්ච පත්තන්ති** යං රූපාදිපඤ්චකාමගුණජාතං පත්තං ''නත්ථි කාමෙසු දොසො''ති දිට්ඨිං පුරක්ඛත්වා වා අපුරක්ඛත්වා වා එතරහි ලද්ධං අනුභුය්‍යමානං. **යඤ්ච පත්තබ්බන්ති** යඤ්ච කාමගුණජාතමෙව ''භුඤ්ජිතබ්බා කාමා, පරිභුඤ්ජිතබ්බා කාමා, ආසෙවිතබ්බා කාමා, පටිසෙවිතබ්බා කාමා, යො කාමෙ පරිභුඤ්ජති, සො ලොකං වඩ්ඪෙති, යො ලොකං වඩ්ඪෙති, සො බහුං පුඤ්ඤං පසවතී''ති දිට්ඨිං උපනිස්සාය තං අනිස්සජ්ජිත්වා කතෙන කම්මුනා අනාගතෙ පත්තබ්බං අනුභවිතබ්බඤ්ච. **උභයමෙතං රජානුකිණ්ණන්ති** එතං උභයං පත්තං පත්තබ්බඤ්ච රාගරජාදීහි අනුකිණ්ණං. සම්පත්තෙ හි වත්ථුකාමෙ අනුභවන්තො රාගරජෙන වොකිණ්ණො හොති, තත්ථ පන සංකිලිට්ඨචිත්තස්ස ඵලෙ ආයතිං ආපන්නෙ දොමනස්සුප්පත්තියා දොසරජෙන වොකිණ්ණො හොති, උභයත්ථාපි මොහරජෙන වොකිණ්ණො හොති. කස්ස පනෙතං රජානුකිණ්ණන්ති ආහ – **''ආතුරස්සානුසික්ඛතො''**ති කාමපත්ථනාවසෙන කිලෙසාතුරස්ස, තස්ස ච ඵලෙන දුක්ඛාතුරස්ස ච උභයත්ථාපි පටිකාරාභිලාසාය කිලෙසඵලෙ අනුසික්ඛතො.

තථා **යඤ්ච පත්තන්ති** යං අචෙලකවතාදිවසෙන පත්තං අත්තපරිතාපනං . **යඤ්ච පත්තබ්බන්ති** යං මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානහෙතු අපායෙසු පත්තබ්බං ඵලං. **උභයමෙතං රජානුකිණ්ණන්ති** තදුභයං දුක්ඛරජානුකිණ්ණං. **ආතුරස්සාති** කායකිලමථෙන දුක්ඛාතුරස්ස. **අනුසික්ඛතොති** මිච්ඡාදිට්ඨිං, තස්සා සමාදායකෙ පුග්ගලෙ ච අනුසික්ඛතො.

යෙ ච සික්ඛාසාරාති යෙහි යථාසමාදින්නං සීලබ්බතාදිසඞ්ඛාතං සික්ඛං සාරතො ගහෙත්වා ''ඉමිනා සංසාරසුද්ධී''ති කථිතා. තෙනාහ – **සීලබ්බතං ජීවිතං බ්‍රහ්මචරියං උපට්ඨානසාරාති.** තත්ථ යං ''න කරොමී''ති ඔරමති, තං සීලං, විසභොජනකිච්ඡචරණාදිකං වතං, සාකභක්ඛාදිජීවිකා ජීවිතං, මෙථුනවිරති බ්‍රහ්මචරියං, එතෙසං අනුතිට්ඨනං උපට්ඨානං, භූතපිණ්ඩකපරිභණ්ඩාදිවසෙන ඛන්ධදෙවසිවාදිපරිචරණං වා උපට්ඨානං, එවමෙතෙහි යථාවුත්තෙහි සීලාදීහි සංසාරසුද්ධි හොතීති තානි සාරතො ගහෙත්වා ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා සික්ඛාසාරා සීලබ්බතං ජීවිතං බ්‍රහ්මචරියං ''උපට්ඨානසාරා''ති වෙදිතබ්බා. **අයමෙකො අන්තොති** අයං සීලබ්බතපරාමාසවසෙන

අත්තකිලමථානුයොගසඞ්ඛාතො මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා උප්පථභූතො ලාමකට්ඨෙන ච එකො අන්තො. **අයං දුතියො අන්තොති** අයං කාමසුඛල්ලිකානුයොගො කාමෙසු පාතබ්‍යතාපත්තිසඞ්ඛාතො දුතියො වුත්තනයෙන අන්තො.

ඉච්චෙතෙ උභො අන්තාති කාමසුඛල්ලිකානුයොගො අත්තකිලමථානුයොගො ච ඉති එතෙ උභො අන්තා. තෙ ච ඛො එතරහි පත්තෙ, ආයතිං පත්තබ්බෙ ච කිලෙසදුක්ඛරජානුකිණ්ණෙ කාමගුණෙ අත්තපරිතාපනෙ ච අල්ලීනෙහි කිලෙසදුක්ඛාතුරානං අනුසික්ඛන්තෙහි, සයඤ්ච කිලෙසදුක්ඛාතුරෙහි පටිපජ්ජිතබ්බත්තා ලාමකා උප්පථභූතා චාති අන්තා. **කටසිවඩ්ඪනාති** අන්ධපුථුජ්ජනෙහි අභිකඞ්ඛිතබ්බට්ඨෙන කටසිසඞ්ඛාතානං තණ්හාඅවිජ්ජානං අභිවඩ්ඪනා. **කටසියො දිට්ඨිං වඩ්ඪෙන්තීති** තා පන කටසියො නානප්පකාරදිට්ඨිං වඩ්ඪෙන්ති. වත්ථුකාමෙසු අස්සාදානුපස්සිනො හි තෙ පජහිතුං අසක්කොන්තස්ස තණ්හාඅවිජ්ජාසහකාරීකාරණං ලභිත්වා ''නත්ථි දින්න''න්තිආදිනා (ධ. ස. 1221; විභ. 938) නත්ථිකදිට්ඨිං අකිරියදිට්ඨිං අහෙතුකදිට්ඨිඤ්ච ගණ්හාපෙන්ති, අත්තපරිතාපනං අනුයුත්තස්ස පන අවිජ්ජාතණ්හාසහකාරීකාරණං ලභිත්වා ''සීලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධී''තිආදිනා අත්තසුද්ධිඅභිලාසෙන සීලබ්බතපරාමාසදිට්ඨිං ගණ්හාපෙන්ති. සක්කායදිට්ඨියා පන තෙසං පච්චයභාවො පාකටොයෙව. එවං අන්තද්වයූපනිස්සයෙන තණ්හාඅවිජ්ජානං දිට්ඨිවඩ්ඪකතා වෙදිතබ්බා. කෙචි පන ''කටසීති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අධිවචන''න්ති වදන්ති. තෙසං යදග්ගෙන තතො අන්තද්වයතො සංසාරසුද්ධි න හොති, තදග්ගෙන තෙ උපාදානක්ඛන්ධෙ අභිවඩ්ඪෙතීති අධිප්පායො. අපරෙ පන ''කටසිවඩ්ඪනා''ති පදස්ස ''අපරාපරං ජරාමරණෙහි සිවථිකවඩ්ඪනා''ති අත්ථං වදන්ති. තෙහිපි අන්තද්වයස්ස සංසාරසුද්ධිහෙතුභාවාභාවොයෙව වුත්තො, කටසියා පන දිට්ඨිවඩ්ඪනකාරණභාවො වත්තබ්බො.

එතෙ තෙ උභො අන්තෙ අනභිඤ්ඤායාති තෙ එතෙ යථාවුත්තෙ උභොපි අන්තෙ අජානිත්වා ''ඉමෙ අන්තා තෙ ච එවංගහිතා එවංඅනුට්ඨිතා එවංගතිකා එවංඅභිසම්පරායා''ති එවං අජානනහෙතු අජානනකාරණා. ''පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා''තිආදීසු (පු. ප. 208; අ. නි. 9.43) විය ස්ස හෙතුඅත්ථතා දට්ඨබ්බා. **ඔලීයන්ති එකෙති** එකෙ කාමසුඛානුයොගවසෙන සඞ්කොචං ආපජ්ජන්ති. **අතිධාවන්ති එකෙති** එකෙ අත්තකිලමථානුයොගවසෙන අතික්කමන්ති. කාමසුඛමනුයුත්තා හි වීරියස්ස අකරණතො කොසජ්ජවසෙන සම්මාපටිපත්තිතො සඞ්කොචමාපන්නතා ඔලීයන්ති නාම, අත්තපරිතාපනමනුයුත්තා පන කොසජ්ජං පහාය අනුපායෙන වීරියාරම්භං කරොන්තා සම්මාපටිපත්තියා අතික්කමනතො අතිධාවන්ති නාම, තදුභයං පන තත්ථ ආදීනවාදස්සනතො. තෙන වුත්තං – ''උභො අන්තෙ අනභිඤ්ඤාය ඔලීයන්ති එකෙ අතිධාවන්ති එකෙ''ති. තත්ථ තණ්හාභිනන්දනවසෙන ඔලීයන්ති, දිට්ඨාභිනන්දනවසෙන අතිධාවන්තීති වෙදිතබ්බං.

අථ වා සස්සතාභිනිවෙසවසෙන ඔලීයන්ති එකෙ, උච්ඡෙදාභිනිවෙසවසෙන අතිධාවන්ති එකෙ. ගොසීලාදිවසෙන හි අත්තපරිතාපනමනුයුත්තා එකච්චෙ ''ඉමිනාහං සීලෙන වා වතෙන වා තපෙන වා බ්‍රහ්මචරියෙන වා දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරො වා, තත්ථ නිච්චො ධුවො සස්සතො අවිපරිණාමධම්මො සස්සතිසමං තථෙව ඨස්සාමී''ති සස්සතදස්සනං අභිනිවිසන්තා සංසාරෙ ඔලීයන්ති නාම, කාමසුඛමනුයුත්තා පන එකච්චෙ යංකිඤ්චි කත්වා ඉන්ද්‍රියානි සන්තප්පෙතුකාමා ලොකායතිකා විය තදනුගුණං උච්ඡෙදදස්සනං අභිනිවිසන්තා අනුපායෙන වට්ටුපච්ඡෙදස්ස පරියෙසනතො අතිධාවන්ති නාම. එවං සස්සතුච්ඡෙදවසෙනපි ඔලීයනාතිධාවනානි වෙදිතබ්බානි.

යෙ ච ඛො තෙ අභිඤ්ඤායාති යෙ ච ඛො පන අරියපුග්ගලා තෙ යථාවුත්තෙ උභො අන්තෙ ''ඉමෙ අන්තා එවංගහිතා එවංඅනුට්ඨිතා එවංගතිකා එවංඅභිසම්පරායා''ති අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන විපස්සනාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය ජානිත්වා මජ්ඣිමපටිපදං සම්මාපටිපන්නා, තාය සම්මාපටිපත්තියා. **තත්‍ර ච නාහෙසුන්ති** තත්‍ර තස්මිං අන්තද්වයෙ පතිතා න අහෙසුං, තං අන්තද්වයං පජහිංසූති අත්ථො. **තෙන ච නාමඤ්ඤිංසූති** තෙන අන්තද්වයපහානෙන ''මම ඉදං අන්තද්වයපහානං, අහං අන්තද්වයං පහාසිං, ඉමිනා අන්තද්වයපහානෙන සෙය්‍යො''තිආදිනා තණ්හාදිට්ඨිමානමඤ්ඤනාවසෙන න අමඤ්ඤිංසු සබ්බමඤ්ඤනානං සම්මදෙව පහීනත්තා. එත්ථ ච අග්ගඵලෙ ඨිතෙ අරියපුග්ගලෙ සන්ධාය ''තත්‍ර ච නාහෙසුං, තෙන ච නාමඤ්ඤිංසූ''ති අතීතකාලවසෙන අයං දෙසනා පවත්තා, මග්ගක්ඛණෙ පන අධිප්පෙතෙ වත්තමානකාලවසෙනෙව වත්තබ්බං සියා. **වට්ටං තෙසං නත්ථි පඤ්ඤාපනායාති** යෙ එවං පහීනසබ්බමඤ්ඤනා උත්තමපුරිසා, තෙසං අනුපාදාපරිනිබ්බුතානං කම්මවිපාකකිලෙසවසෙන තිවිධම්පි වට්ටං නත්ථි පඤ්ඤාපනාය, වත්තමානක්ඛන්ධභෙදතො උද්ධං අනුපාදානො විය ජාතවෙදො අපඤ්ඤත්තිකභාවමෙව ගච්ඡතීති අත්ථො.

අට්ඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උපාතිධාවන්තිසුත්තවණ්ණනා

59. නවමෙ **රත්තන්ධකාරතිමිසායන්ති** රත්තියං අන්ධකාරෙ මහාතිමිසායං. රත්තිපි හි අන්ධකාරවිරහිතා හොති, යා පුණ්ණමාය රත්ති ජුණ්හොභාසිතා. අන්ධකාරොපි ''තිමිසා''ති න වත්තබ්බො හොති අබ්භමහිකාදිඋපක්කිලෙසවිරහිතෙ දෙවෙ. මහන්ධකාරො හි ''තිමිසා''ති වුච්චති. අයං පන අමාවසී රත්ති දෙවො ච මෙඝපටලසඤ්ඡන්නො. තෙන වුත්තං – ''රත්තන්ධකාරතිමිසායන්ති රත්තියා අන්ධකාරෙ මහාතිමිසාය''න්ති.

අබ්භොකාසෙති අප්පටිච්ඡන්නෙ ඔකාසෙ විහාරඞ්ගණෙ. **තෙලප්පදීපෙසු ඣායමානෙසූති** තෙලපජ්ජොතෙසු ජලමානෙසු.

නනු ච භගවතො බ්‍යාමප්පභා පකතියා බ්‍යාමමත්තප්පදෙසං අභිබ්‍යාපෙත්වා චන්දිමසූරියාලොකං අභිභවිත්වා ඝනබහලං බුද්ධාලොකං විස්සජ්ජෙන්තී අන්ධකාරං විධමිත්වා තිට්ඨති, කායප්පභාපි නීලපීතාදිවසෙන ඡබ්බණ්ණඝනබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා පකතියාව සමන්තතො අසීතිහත්ථප්පදෙසං ඔභාසෙන්තී තිට්ඨති, එවං බුද්ධාලොකෙනෙව එකොභාසභූතෙ භගවතො නිසින්නොකාසෙ පදීපකරණෙ කිච්චං නත්ථීති? සච්චං නත්ථි, තථාපි පුඤ්ඤත්ථිකා උපාසකා භගවතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච පූජාකරණත්ථං දෙවසිකං තෙලප්පදීපං උපට්ඨපෙන්ති. තථා හි වුත්තං – සාමඤ්ඤඵලෙපි ‘‘එතෙ මණ්ඩලමාලෙ දීපා ඣායන්තී’’ති (දී. නි. 1.159). ‘‘රත්තන්ධකාරතිමිසාය’’න්ති ඉදම්පි තස්සා රත්තියා සභාවකිත්තනත්ථං වුත්තං, න පන භගවතො නිසින්නොකාසස්ස අන්ධකාරභාවතො. පූජාකරණත්ථමෙව හි තදාපි උපාසකෙහි පදීපා කාරිතා.

තස්මිඤ්හි දිවසෙ සාවත්ථිවාසිනො බහූ උපාසකා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා විහාරං ගන්ත්වා උපොසථඞ්ගානි සමාදියිත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා නගරං පවිසිත්වා මහාදානානි පවත්තෙත්වා භගවන්තං භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච අනුගන්ත්වා නිවත්තිත්වා අත්තනො අත්තනො ගෙහානි ගන්ත්වා සයම්පි පරිභුඤ්ජිත්වා සුද්ධවත්ථනිවත්ථා සුද්ධුත්තරාසඞ්ගා ගන්ධමාලාදිහත්ථා විහාරං ගන්ත්වා භගවන්තං පූජෙත්වා කෙචි මනොභාවනීයෙ භික්ඛූ පයිරුපාසන්තා කෙචි යොනිසොමනසිකරොන්තා දිවසභාගං වීතිනාමෙසුං. තෙ සායන්හසමයෙ භගවතො සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සත්ථරි ධම්මසභාමණ්ඩපතො පට්ඨාය ගන්ධකුටිසමීපෙ අජ්ඣොකාසෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නෙ, භික්ඛුසඞ්ඝෙ ච භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පයිරුපාසන්තෙ උපොසථවිසොධනත්ථඤ්චෙව යොනිසොමනසිකාරපරිබ්‍රූහනත්ථඤ්ච නගරං අගන්ත්වා විහාරෙයෙව වසිතුකාමා ඔහීයිංසු. අථ තෙ භගවතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච පූජාකරණත්ථං බහූ තෙලප්පදීපෙ ආරොපෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච අඤ්ජලිං කත්වා භික්ඛූනං පරියන්තෙ නිසින්නා කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘භන්තෙ, ඉමෙ තිත්ථියා නානාවිධානි දිට්ඨිගතානි අභිනිවිස්ස වොහරන්ති, තථා වොහරන්තා ච කදාචි සස්සතං, කදාචි අසස්සතං, උච්ඡෙදාදීසු අඤ්ඤතරන්ති එකස්මිංයෙව අට්ඨත්වා නවනවානි දිට්ඨිගතානි ‘ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ’න්ති පග්ගය්හ තිට්ඨන්ති උම්මත්තකසදිසා, තෙසං තථා අභිනිවිට්ඨානං කා ගති, කො අභිසම්පරායො’’ති. තෙන ච සමයෙන බහූ පටඞ්ගපාණකා පතන්තා පතන්තා තෙසු තෙලප්පදීපෙසු නිපතන්ති. තෙන වුත්තං – **‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන සම්බහුලා අධිපාතකා’’**තිආදි.

තත්ථ **අධිපාතකාති** පටඞ්ගපාණකා, යෙ ‘‘සලභා’’තිපි වුච්චන්ති. තෙ හි දීපසිඛං අධිපතනතො ‘‘අධිපාතකා’’ති අධිප්පෙතා. **ආපාතපරිපාතන්ති** ආපාතං පරිපාතං, ආපතිත්වා ආපතිත්වා පරිපතිත්වා පරිපතිත්වා, අභිමුඛපාතඤ්චෙව පරිබ්භමිත්වා පාතඤ්ච කත්වාති අත්ථො. ‘‘ආපාථෙ පරිපාත’’න්ති කෙචි පඨන්ති, ආපාථෙ පදීපස්ස අත්තනො ආපාථගමනෙ සති පරිපතිත්වා පරිපතිත්වාති අත්ථො. **අනයන්ති** අවඩ්ඪිං දුක්ඛං. **බ්‍යසනන්ති** විනාසං. පුරිමපදෙන හි මරණමත්තං දුක්ඛං, පච්ඡිමපදෙන මරණං තෙසං දීපෙති. තත්ථ කෙචි පාණකා සහ පතනෙන මරිංසු, කෙචි මරණමත්තං දුක්ඛං ආපජ්ජිංසු.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං අධිපාතකපාණකානං අත්තහිතං අජානන්තානං අත්තුපක්කමවසෙන නිරත්ථකබ්‍යසනාපත්තිං විදිත්වා තෙසං විය දිට්ඨිගතිකානං දිට්ඨාභිනිවෙසෙන අනයබ්‍යසනාපත්තිදීපකං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **උපාතිධාවන්ති න සාරමෙන්තීති** සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිආදිභෙදං සාරං න එන්ති, චතුසච්චාභිසමයවසෙන න අධිගච්ඡන්ති. තස්මිං පන සඋපායෙ සාරෙ තිට්ඨන්තෙයෙව විමුත්තාභිලාසාය තං උපෙන්තා විය හුත්වාපි දිට්ඨිවිපල්ලාසෙන අතිධාවන්ති අතික්කමිත්වා ගච්ඡන්ති, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ ‘‘නිච්චං සුභං සුඛං අත්තා’’ති අභිනිවිසිත්වා ගණ්හන්තාති අත්ථො. **නවං නවං බන්ධනං බ්‍රූහයන්තීති** තථා ගණ්හන්තා ච තණ්හාදිට්ඨිසඞ්ඛාතං නවං නවං බන්ධනං බ්‍රූහයන්ති වඩ්ඪයන්ති. **පතන්ති පජ්ජොතමිවාධිපාතකා, දිට්ඨෙ සුතෙ ඉතිහෙකෙ නිවිට්ඨාති** එවං තණ්හාදිට්ඨිබන්ධනෙහි බද්ධත්තා එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා දිට්ඨෙ අත්තනා චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨිදස්සනෙනෙව වා දිට්ඨෙ අනුස්සවූපලබ්භමත්තෙනෙව ච සුතෙ ‘‘ඉතිහ එකන්තතො එවමෙත’’න්ති නිවිට්ඨා දිට්ඨාභිනිවෙසෙන ‘‘සස්සත’’න්තිආදිනා අභිනිවිට්ඨා, එකන්තහිතං වා නිස්සරණං අජානන්තා රාගාදීහි එකාදසහි අග්ගීහි ආදිත්තං භවත්තයසඞ්ඛාතං අඞ්ගාරකාසුංයෙව ඉමෙ විය අධිපාතකා ඉමං පජ්ජොතං පතන්ති, න තතො සීසං උක්ඛිපිතුං සක්කොන්තීති අත්ථො.

නවමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. උප්පජ්ජන්තිසුත්තවණ්ණනා

60. දසමෙ **යාවකීවන්ති** යත්තකං කාලං. **යතොති** යදා, යතො පට්ඨාය, යස්මිං කාලෙති වා අත්ථො. **එවමෙතං, ආනන්දාති**, ආනන්ද, තථාගතෙ උප්පන්නෙ තථාගතස්ස තථාගතසාවකානංයෙව ච ලාභසක්කාරො අභිවඩ්ඪති,

තිත්ථියා පන නිත්තෙජා විහතප්පභා පහීනලාභසක්කාරා හොන්තීති යං තයා වුත්තං, එතං එවං, න එතස්ස අඤ්ඤථාභාවො. චක්කවත්තිනො හි චක්කරතනස්ස පාතුභාවෙන ලොකො චක්කරතනං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤත්ථ පූජාසක්කාරසම්මානං න පවත්තෙති, චක්කරතනමෙව පන සබ්බො ලොකො සබ්බභාවෙහි සක්කරොති ගරුං කරොති මානෙති පූජෙති. ඉති වට්ටානුසාරිපුඤ්ඤමත්තනිස්සන්දස්සපි තාව මහන්තො ආනුභාවො, කිමඞ්ගං පන විවට්ටානුසාරිපුඤ්ඤඵලූපත්ථම්භස්ස අනන්තාපරිමෙය්‍යගුණගණාධාරස්ස බුද්ධරතනස්ස ධම්මරතනස්ස සඞ්ඝරතනස්ස චාති දස්සෙති.

භගවා හි සම්මාසම්බොධිං පත්වා පවත්තවරධම්මචක්කො අනුක්කමෙන ලොකෙ එකසට්ඨියා අරහන්තෙසු ජාතෙසු සට්ඨි අරහන්තෙ ජනපදචාරිකාය විස්සජ්ජෙත්වා උරුවෙලං පත්වා උරුවෙලකස්සපප්පමුඛෙ සහස්සජටිලෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා තෙහි පරිවුතො ලට්ඨිවනුය්‍යානෙ නිසීදිත්වා බිම්බිසාරප්පමුඛානං අඞ්ගමගධවාසීනං ද්වාදස නහුතානි සාසනෙ ඔතාරෙත්වා යදා රාජගහෙ විහාසි, තතො පට්ඨාය භගවතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච යථා යථා උපරූපරි උළාරලාභසක්කාරො අභිවඩ්ඪති, තථා තථා සබ්බතිත්ථියානං ලාභසක්කාරො පරිහායි එව.

අථෙකදිවසං ආයස්මා ආනන්දො දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො භගවතො ච අරියසඞ්ඝස්ස ච සම්මාපටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා පීතිසොමනස්සජාතො ''කථං නු ඛො තිත්ථියා''න්ති තෙසං පටිපත්තිං ආවජ්ජෙසි. අථස්ස තෙසං සබ්බථාපි දුප්පටිපත්තියෙව උපට්ඨාසි. සො ''එවංමහානුභාවෙ නාම පුඤ්ඤූපනිස්සයස්ස ධම්මානුධම්මප්පටිපත්තියා ච උක්කංසපාරමිප්පත්තෙ භගවති, අරියසඞ්ඝෙ ච ධරන්තෙ කථං ඉමෙ අඤ්ඤතිත්ථියා එවං දුප්පටිපන්නා අකතපුඤ්ඤා වරාකා ලාභිනො සක්කතා භවිස්සන්තී''ති තිත්ථියානං ලාභසක්කාරහානිං නිස්සාය කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා අථ අත්තනො පරිවිතක්කං ''යාවකීවඤ්ච, භන්තෙ''තිආදිනා භගවතො ආරොචෙසි. භගවා ච තං, ''ආනන්ද, තයා මිච්ඡා පරිවිතක්කිත''න්ති අවත්වා සුවණ්ණාලිඞ්ගසදිසං ගීවං උන්නාමෙත්වා සුපුප්ඵිතසතපත්තසස්සිරිකං මහාමුඛං අභිප්පසන්නතරං කත්වා ''එවමෙතං, ආනන්දා''ති සම්පහංසිත්වා ''යාවකීවඤ්චා''තිආදිනා තස්ස වචනං පච්චනුමොදි. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො…පෙ.… භික්ඛුසඞ්ඝො චා''**ති. අථ භගවා තස්සං අට්ඨුප්පත්තියං අතීතෙපි මයි අනුප්පන්නෙ එකච්චෙ නීචජනා සම්මානං ලභිත්වා මම උප්පාදතො පට්ඨාය හතලාභසක්කාරා අහෙසුන්ති **බාවෙරුජාතකං** (ජා. 1.4.153 ආදයො) කථෙසි.

එතමත්ථං විදිත්වාති දිට්ඨිගතිකානං තාව සක්කාරසම්මානො යාව න සම්මාසම්බුද්ධා ලොකෙ උප්පජ්ජන්ති, තෙසං පන උප්පාදතො පට්ඨාය තෙ හතලාභසක්කාරා නිප්පභා නිත්තෙජාව හොන්ති, දුප්පටිපත්තියා දුක්ඛතො ච න මුච්චන්තීති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **ඔභාසති තාව සො කිමී**ති සො ඛජ්ජූපනකකිමි තාවදෙව ඔභාසති ජොතති දිබ්බති. **යාව න උන්නමතෙ පභඞ්කරො**ති තිසුපි මහාදීපෙසු එකක්ඛණෙ ආලොකකරණෙන ''පභඞ්කරො''ති ලද්ධනාමො සූරියො යාව න උග්ගමති න උදෙති. අනුග්ගතෙ හි සූරියෙ ලද්ධොකාසා ඛජ්ජූපනකා විපරිවත්තමානාපි කණ්ටකඵලසදිසා තමසි විජ්ජොතන්ති. **ස වෙරොචනම්හි උග්ගතෙ, හතප්පභො හොති න චාපි භාසතී**ති සමන්තතො අන්ධකාරං විධමිත්වා කිරණසහස්සෙන විරොචනසභාවතාය වෙරොචනනාමකෙ ආදිච්චෙ උට්ඨිතෙ සො ඛජ්ජූපනකො හතප්පභො නිත්තෙජො කාළකො හොති, රත්තන්ධකාරෙ විය න භාසති න දිබ්බති.

එවං ඔභාසිතමෙව තක්කිකානන්ති යථා තෙන ඛජ්ජූපනකෙන සූරියුග්ගමනතො පුරෙයෙව ඔභාසිතං හොති, එවං තක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා පරිකප්පනමත්තෙන දිට්ඨීනං ගහණතො ''තක්කිකා''ති ලද්ධනාමෙහි තිත්ථියෙහි ඔභාසිතං අත්තනො සමයතෙජෙන දීපෙත්වා අධිට්ඨිතං තාව, **යාව සම්මාසම්බුද්ධා ලොකෙ නුප්පජ්ජන්ති. න තක්කිකා සුජ්ඣන්ති න චාපි සාවකා**ති යදා පන සම්මාසම්බුද්ධා ලොකෙ උප්පජ්ජන්ති, තදා දිට්ඨිගතිකා න සුජ්ඣන්ති න සොභන්ති, න චාපි තෙසං සාවකා සොභන්ති, අඤ්ඤදත්ථු විහතසොභා රත්තිඛිත්තා විය සරා න පඤ්ඤායන්තෙව. අථ වා යාව සම්මාසම්බුද්ධා ලොකෙ නුප්පජ්ජන්ති, තාවදෙව තක්කිකානං ඔභාසිතං අත්තනො සමයෙන ජොතනං බාලලාපනං, න තතො පරං. කස්මා? යස්මා න තක්කිකා සුජ්ඣන්ති, න චාපි සාවකා. තෙ හි දුරක්ඛාතධම්මවිනයා සම්මාපටිපත්තිරහිතා න සංසාරතො සුජ්ඣන්ති අනිය්‍යානිකසාසනත්තා. තෙනාහ **''දුද්දිට්ඨී න දුක්ඛා පමුච්චරෙ''**ති. තක්කිකා හි අයාථාවලද්ධිකතාය දුද්දිට්ඨීනො මිච්ඡාභිනිවිට්ඨදිට්ඨිකා විපරීතදස්සනා තං දිට්ඨිං අනිස්සජ්ජිත්වා සංසාරදුක්ඛතො න කදාචිපි මුච්චන්තීති.

දසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච ජච්චන්ධවග්ගවණ්ණනා.

7. චූළවග්ගො

1. පඨමලකුණ්ඩකභද්දියසුත්තවණ්ණනා

61. චූළවග්ගස්ස පඨමෙ **ලකුණ්ඩකභද්දියන්ති** එත්ථ **භද්දියොති** තස්ස ආයස්මතො නාමං, කායස්ස පන රස්සත්තා ''ලකුණ්ඩකභද්දියො''ති නං සඤ්ජානන්ති. සො කිර සාවත්ථිවාසී කුලපුත්තො මහද්ධනො මහාභොගො රූපෙන අපාසාදිකො දුබ්බණ්ණො දුද්දසිකො ඔකොටිමකො. සො එකදිවසං සත්ථරි ජෙතවනෙ විහරන්තෙ උපාසකෙහි සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. තදා සෙක්ඛා භික්ඛූ යෙභුය්‍යෙන ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං උපසඞ්කමිත්වා උපරිමග්ගත්ථාය කම්මට්ඨානං යාචන්ති, ධම්මදෙසනං යාචන්ති, පඤ්හං පුච්ඡන්ති. සො තෙසං අධිප්පායං පූරෙන්තො කම්මට්ඨානං ආචික්ඛති, ධම්මං දෙසෙති, පඤ්හං විස්සජ්ජෙති. තෙ ඝටෙන්තා වායමන්තා අප්පෙකච්චෙ සකදාගාමිඵලං, අප්පෙකච්චෙ අනාගාමිඵලං, අප්පෙකච්චෙ අරහත්තං, අප්පෙකච්චෙ තිස්සො විජ්ජා, අප්පෙකච්චෙ ඡළභිඤ්ඤා, අප්පෙකච්චෙ චතස්සො පටිසම්භිදා අධිගච්ඡන්ති. තෙ දිස්වා ලකුණ්ඩකභද්දියොපි සෙඛො සමානො කාලං ඤත්වා අත්තනො චිත්තකල්ලතඤ්ච සල්ලෙඛඤ්ච පච්චවෙක්ඛිත්වා ධම්මසෙනාපතිං උපසඞ්කමිත්වා කතපටිසන්ථාරො සම්මොදමානො ධම්මදෙසනං යාචි. සොපිස්ස අජ්ඣාසයස්ස අනුරූපං කථං කථෙසි. තෙන වුත්තං – **''තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා සාරිපුත්තො ආයස්මන්තං ලකුණ්ඩකභද්දියං අනෙකපරියායෙන ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙති''**තිආදි.

තත්ථ **අනෙකපරියායෙනාති** ''ඉතිපි පඤ්චක්ඛන්ධා අනිච්චා, ඉතිපි දුක්ඛා, ඉතිපි අනත්තා''ති එවං අනෙකෙහි කාරණෙහි. **ධම්මියා කථායාති** පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං උදයබ්බයාදිපකාසනියා ධම්මියා කථාය. **සන්දස්සෙතීති** තානියෙව අනිච්චාදිලක්ඛණානි උදයබ්බයාදිකෙ ච සම්මා දස්සෙති, හත්ථෙන ගහෙත්වා විය පච්චක්ඛතො දස්සෙති. **සමාදපෙතීති** තත්ථ ලක්ඛණාරම්මණිකං විපස්සනං සම්මා ආදපෙති, යථා වීථිපටිපන්නා හුත්වා පවත්තති, එවං ගණ්හාපෙති. **සමුත්තෙජෙතීති** විපස්සනාය ආරද්ධාය සඞ්ඛාරානං උදයබ්බයාදීසු උපට්ඨහන්තෙසු යථාකාලං පග්ගහනිග්ගහසමුපෙක්ඛණෙහි බොජ්ඣඞ්ගානං අනුපවත්තනෙන භාවනං මජ්ඣිමං වීථිං ඔතාරෙත්වා යථා විපස්සනාඤාණං සූරං පසන්නං හුත්වා වහති, එවං ඉන්ද්‍රියානං විසදභාවකරණෙන විපස්සනාචිත්තං සම්මා උත්තෙජෙති, විසදාපනවසෙන වොදපෙති. **සම්පහංසෙතීති** තථා පවත්තියමානාය විපස්සනාය සමප්පවත්තභාවනාවසෙන චෙව උපරිලද්ධබ්බභාවනාබලෙන ච චිත්තං සම්මා පහංසෙති, ලද්ධස්සාදවසෙන වා සුට්ඨු තොසෙති. **අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චීති** යථා යථා ධම්මසෙනාපති ධම්මං දෙසෙති, තථා තථා තථලක්ඛණං විපස්සන්තස්ස ථෙරස්ස ච දෙසනානුභාවෙන, අත්තනො ච උපනිස්සයසම්පත්තියා ඤාණස්ස පරිපාකං ගතත්තා දෙසනානුසාරෙන ඤාණෙ අනුපවත්තන්තෙ කාමාසවාදීසු කඤ්චි ආසවං අග්ගහෙත්වා මග්ගපටිපාටියාව අනවසෙසතො චිත්තං විමුච්චි, අරහත්තඵලං සච්ඡාකාසීති අත්ථො.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො ලකුණ්ඩකභද්දියස්ස අඤ්ඤාරාධනසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි.**

තත්ථ **උද්ධන්ති** රූපධාතුයා අරූපධාතුයා ච. **අධොති** කාමධාතුයා. **සබ්බධීති** සබ්බස්මිම්පි සඞ්ඛාරගතෙ. **විප්පමුත්තොති** පුබ්බභාගෙ වික්ඛම්භනවිමුත්තියා අපරභාගෙ සමුච්ඡෙදපටිපස්සද්ධිවිමුත්තීහි සබ්බප්පකාරෙන විමුත්තො. එත්ථ ච **උද්ධං විප්පමුත්තොති** එතෙන පඤ්චුද්ධම්භාගියසංයොජනපහානං දස්සෙති. **අධො විප්පමුත්තොති** එතෙන පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනපහානං. **සබ්බධි විප්පමුත්තොති** එතෙන අවසිට්ඨසබ්බාකුසලපහානං දස්සෙති. අථ වා **උද්ධන්ති** අනාගතකාලග්ගහණං. **අධොති** අතීතකාලග්ගහණං. උභයග්ගහණෙනෙව තදුභයපටිසංයුත්තත්තා පච්චුප්පන්නො අද්ධා ගහිතො හොති, තත්ථ අනාගතකාලග්ගහණෙන අනාගතක්ඛන්ධායතනධාතුයො ගහිතා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **සබ්බධීති** කාමභෙදාදිකෙ සබ්බස්මිං භවෙ. ඉදං වුත්තං හොති – අනාගතො අතීතො පච්චුප්පන්නොති එවං තියද්ධසඞ්ගහිතෙ සබ්බස්මිං භවෙ විප්පමුත්තොති.

අයංහමස්මීති අනානුපස්සීති යො එවං විප්පමුත්තො, සො රූපවෙදනාදීසු ''අයං නාම ධම්මො අහමස්මී''ති දිට්ඨිමානමඤ්ඤනාවසෙන එවං නානුපස්සති. තස්ස තථා දස්සනෙ කාරණං නත්ථීති අධිප්පායො. අථ වා **අයංහමස්මීති අනානුපස්සීති** ඉදං යථාවුත්තාය විමුත්තියා අධිගමූපායදීපනං. තියද්ධසඞ්ගහිතෙ තෙභූමකෙ සඞ්ඛාරෙ ''එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තා''ති පවත්තනසභාවාය මඤ්ඤනාය අනධිට්ඨානං කත්වා ''නෙතං මම, නෙසොහමස්මි, න මෙ සො අත්තා''ති එවං උප්පජ්ජමානා යා පුබ්බභාගවුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා, සා විමුත්තියා පදට්ඨානං. **එවං විමුත්තො උදතාරි ඔඝං, අතිණ්ණපුබ්බං අපුනබ්භවායාති** එවං දසහි සංයොජනෙහි සබ්බාකුසලෙහි ච සබ්බථා විමුත්තො අරහා අරියමග්ගාධිගමනතො පුබ්බෙ සුපිනන්තෙපි අතිණ්ණපුබ්බං කාමොඝො භවොඝො දිට්ඨොඝො අවිජ්ජොඝොති ඉමං චතුබ්බිධං ඔඝං, සංසාරමහොඝමෙව වා අපුනබ්භවාය අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානාය උදතාරි උත්තිණ්ණො, උත්තරිත්වා පාරෙ ඨිතොති අත්ථො.

පඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියලකුණ්ඩකභද්දියසුත්තවණ්ණනා

62. දුතියෙ **සෙඛං මඤ්ඤමානොති** ''සෙඛො අය''න්ති මඤ්ඤමානො. තත්‍රායං වචනත්ථො – සික්ඛතීති සෙඛො. කිං සික්ඛති? අධිසීලං අධිචිත්තං අධිපඤ්ඤඤ්ච. අථ වා සික්ඛනං සික්ඛා, සා එතස්ස සීලන්ති සෙඛො. සො හි අපරියොසිතසික්ඛත්තා තදධිමුත්තත්තා ච එකන්තෙන සික්ඛනසීලො, න පරිනිට්ඨිතසික්ඛො අසෙඛො විය තත්ථ පටිප්පස්සද්ධුස්සුක්කො, නාපි විස්සට්ඨසික්ඛො පචුරජනො විය තත්ථ අනධිමුත්තො. අථ වා අරියාය ජාතියා තීසු සික්ඛාසු ජාතො, තත්ථ වා භවොති සෙඛො. **භිය්‍යොසොමත්තායාති** පමාණතො උත්තරි, පමාණං අතික්කමිත්වා අධිකතරන්ති අත්ථො. ආයස්මා හි ලකුණ්ඩකභද්දියො පඨමසුත්තෙ වුත්තෙන විධිනා පඨමොවාදෙන යථානිසින්නොව ආසවක්ඛයප්පත්තො. ධම්මසෙනාපති පන තස්ස තං අරහත්තප්පත්තිං අනාවජ්ජනෙන අජානිත්වා ''සෙඛොයෙවා''ති මඤ්ඤමානො අප්පං යාචිතො බහුං දදමානො උළාරපුරිසො විය භිය්‍යො භිය්‍යො අනෙකපරියායෙන ආසවක්ඛයාය ධම්මං කථෙතියෙව. ආයස්මාපි ලකුණ්ඩකභද්දියො ''කතකිච්චො දානාහං, කිං ඉමිනා ඔවාදෙනා''ති අචින්තෙත්වා සද්ධම්මගාරවෙන පුබ්බෙ විය සක්කච්චං සුණාතියෙව. තං දිස්වා භගවා ගන්ධකුටියං නිසින්නොයෙව බුද්ධානුභාවෙන යථා ධම්මසෙනාපති තස්ස කිලෙසක්ඛයං ජානාති, තථා කත්වා ඉමං උදානං උදානෙසි. තෙන වුත්තං **''තෙන ඛො පන සමයෙනා''**තිආදි. තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං අනන්තරසුත්තෙ වුත්තමෙව.

ගාථායං පන **අච්ඡෙච්ඡි වට්ටන්ති** අනවසෙසතො කිලෙසවට්ටං සමුච්ඡින්දි, ඡින්නෙ ච කිලෙසවට්ටෙ කම්මවට්ටම්පි ඡින්නමෙව. **බ්‍යගා නිරාසන්ති** ආසා වුච්චති තණ්හා, නත්ථි එත්ථ ආසාති නිරාසං, නිබ්බානං. තං නිරාසං විසෙසෙන අගා අධිගතොති බ්‍යගා, අග්ගමග්ගස්ස අධිගතත්තා පුන අධිගමකාරණෙන විනා අධිගතොති අත්ථො. යස්මා තණ්හා දුක්ඛසමුදයභූතා, තාය පහීනාය අප්පහීනො නාම කිලෙසො නත්ථි, තස්මාස්ස තණ්හාපහානං සවිසෙසං කත්වා දස්සෙන්තො **''විසුක්ඛා සරිතා න සන්දතී''**ති ආහ. තස්සත්ථො – චතුත්ථසූරියපාතුභාවෙන විය මහානදියො චතුත්ථමග්ගඤාණුප්පාදෙන අනවසෙසතො විසුක්ඛා විසොසිතා තණ්හාසරිතා නදී න සන්දති, ඉතො පට්ඨාය න පවත්තති. තණ්හා හි ''සරිතා''ති වුච්චති. යථාහ – ''සරිතානි සිනෙහිතානි ච, සොමනස්සානි භවන්ති ජන්තුනො''ති (ධ. ප. 341), ''සරිතා විසත්තිකා''ති (ධ. ස. 1065; මහානි. 3) ච. **ඡින්නං වට්ටං න වත්තතීති** එවං කිලෙසවට්ටසමුච්ඡෙදෙන ඡින්නං වට්ටං අනුප්පාදධම්මතං අවිපාකධම්මතඤ්ච ආපාදනෙන උපච්ඡින්නං කම්මවට්ටං න වත්තති න පවත්තති. **එසෙවන්තො දුක්ඛස්සාති** යදෙතං සබ්බසො කිලෙසවට්ටාභාවතො කම්මවට්ටස්ස අප්පවත්තනං, සො ආයතිං විපාකවට්ටස්ස එකංසෙනෙව අනුප්පාදො එව සකලස්සාපි සංසාරදුක්ඛස්ස අන්තො පරිච්ඡෙදො පරිවටුමභාවොති.

දුතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පඨමසත්තසුත්තවණ්ණනා

63. තතියෙ **කාමෙසූති** වත්ථුකාමෙසු. **අතිවෙලන්ති** වෙලං අතික්කමිත්වා. **සත්තාති** අයොනිසොමනසිකාරබහුලතාය විජ්ජමානම්පි ආදීනවං අනොලොකෙත්වා අස්සාදමෙව සරිත්වා සජ්ජනවසෙන සත්තා, ආසත්තා ලග්ගාති අත්ථො. **රත්තාති** වත්ථං විය රඞ්ගජාතෙන චිත්තස්ස විපරිණාමකරණෙන ඡන්දරාගෙන රත්තා සාරත්තා. **ගිද්ධාති** අභිකඞ්ඛනසභාවෙන අභිජ්ඣනෙන ගිද්ධා ගෙධං ආපන්නා. **ගධිතාති** රාගමුච්ඡිතා විය දුම්මොචනීයභාවෙන තත්ථ පටිබද්ධා. **මුච්ඡිතාති** කිලෙසවසෙන විසඤ්ඤීභූතා විය අනඤ්ඤකිච්චා මුච්ඡං මොහං ආපන්නා. **අජ්ඣොපන්නාති** අනඤ්ඤසාධාරණෙ විය කත්වා ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා ඨිතා. **සම්මත්තකජාතාති** කාමෙසු පාතබ්‍යතං ආපජ්ජන්තා අප්පසුඛවෙදනාය සම්මත්තකා සුට්ඨු මත්තකා ජාතා. ''සම්මොදකජාතා''තිපි පාඨො, ජාතසම්මොදනා උප්පන්නපහංසාති අත්ථො. සබ්බෙහිපි පදෙහි තෙසං තණ්හාධිපන්නතංයෙව වදති. එත්ථ ච පඨමං ''කාමෙසූ''ති වත්වා පුනපි ''කාමෙසූ''ති වචනං තෙසං සත්තානං තදධිමුත්තිදීපනත්ථං. තෙන සබ්බිරියාපථෙසු කාමගුණසමඞ්ගිනො හුත්වා තදා විහරිංසූති දස්සෙති.

තස්මිඤ්හි සමයෙ ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ සබ්බෙ සාවත්ථිවාසිනො උස්සවං ඝොසෙත්වා යථාවිභවං ආපානභූමිං සජ්ජෙත්වා භුඤ්ජන්තා පිවන්තා ආවි චෙව රහො ච කාමෙ පරිභුඤ්ජන්තා ඉන්ද්‍රියානි පරිචාරෙන්තා කාමෙසු පාතබ්‍යතං ආපජ්ජිංසු. භික්ඛූ සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරන්තා තත්ථ තත්ථ ගෙහෙ ආරාමුය්‍යානාදීසු ච මනුස්සෙ උස්සවං ඝොසෙත්වා කාමනින්නෙ තථා පටිපජ්ජන්තෙ දිස්වා ''විහාරං ගන්ත්වා සණ්හසුඛුමං ධම්මං ලභිස්සාමා''ති භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුං. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො සම්බහුලා භික්ඛූ...පෙ.... කාමෙසු විහරන්තී''**ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං තෙසං මනුස්සානං ආපානභූමිරමණීයෙසු මහාපරිළාහෙසු අනෙකානත්ථානුබන්ධෙසු ඝොරාසයභකටුකඵලෙසු කාමෙසු අනාදීනවදස්සිතං සබ්බාකාරතො විදිත්වා කාමානඤ්චෙව කිලෙසානඤ්ච ආදීනවවිභාවනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **කාමෙසු සත්තාති** වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙන රත්තා මත්තා සත්තා විසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා සංයුත්තා. **කාමසඞ්ගසත්තාති** තායෙව කාමසත්තියා වත්ථුකාමෙසු රාගසඞ්ගෙන චෙව දිට්ඨිමානදොසඅවිජ්ජාසඞ්ගෙහි ච සත්තා ආසත්තා. **සංයොජනෙ වජ්ජමපස්සමානාති** කම්මවට්ටං විපාකවට්ටෙන, භවාදිකෙ වා භවන්තරාදීහි, සත්තෙ වා දුක්ඛෙහි සංයොජනතො බන්ධනතො සංයොජනනාමකෙ කාමරාගාදිකිලෙසජාතෙ සංයොජනීයෙසු ධම්මෙසු

අස්සාදානුපස්සිතාය වට්ටදුක්ඛමූලභාවාදිකං වජ්ජං දොසං ආදීනවං අපස්සන්තා. **න හි ජාතු සංයොජනසඞ්ගසත්තා, ඔඝං තරෙය්‍යුං විපුලං මහන්තන්ති** එවං ආදීනවදස්සනාභාවෙන සංයොජනසභාවෙසු සඞ්ගෙසු, සංයොජනසඞ්ඛාතෙහි වා සඞ්ගෙහි තෙසං විසයෙසු තෙභූමකධම්මෙසු සත්තා විපුලවිසයතාය අනාදිකාලතාය ච විපුලං විත්ථිණ්ණං මහන්තඤ්ච කාමාදිඔඝං, සංසාරොඝමෙව වා න කදාචි තරෙය්‍යුං, එකංසෙනෙව තස්ස ඔඝස්ස පාරං න ගච්ඡෙය්‍යුන්ති අත්ථො.

තතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දුතියසත්තසුත්තවණ්ණනා

64. චතුත්ථෙ **අන්ධීකතාති** කාමා නාම අනන්ධම්පි අන්ධං කරොන්ති.

යථාහ –

> ‘‘ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති, ලුද්ධො ධම්මං න පස්සති;
> අන්ධතමං තදා හොති, යං ලොභො සහතෙ නර’’න්ති. (ඉතිවු. 88; මහානි. 5; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 128) –

තස්මා කාමෙන අනන්ධාපි අන්ධා කතාති අන්ධීකතා. සෙසං අනන්තරසුත්තෙ වුත්තනයමෙව. තත්ථ හි මනුස්සානං පවත්ති භික්ඛූහි දිස්වා භගවතො ආරොචිතා, ඉධ භගවතා සාමංයෙව දිට්ඨාති අයමෙව විසෙසො. සත්ථා සාවත්ථිතො නික්ඛමිත්වා ජෙතවනං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ අචිරවතියං නදියං මච්ඡබන්ධෙහි ඔඩ්ඩිතං කුමීනං පවිසිත්වා නික්ඛන්තුං අසක්කොන්තෙ බහූ මච්ඡෙ පස්සි, තතො අපරභාගෙ එකං ඛීරපකං වච්ඡං ගොරවං කත්වා අනුබන්ධිත්වා ඵඤ්ඤපිපාසාය ගීවං පසාරෙත්වා මාතු අන්තරසත්ථියං මුඛං උපනෙන්තං පස්සි. අථ භගවා විහාරං පවිසිත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො පච්ඡිමං වත්ථුද්වයං පුරිමස්ස උපමානභාවෙන ගහෙත්වා ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **කාමන්ධාති** වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙන අන්ධා විචක්ඛුකා කතා. **ජාලසඤ්ඡන්නාති** සකත්තභාවපරත්තභාවෙසු අජ්ඣත්තිකබාහිරායතනෙසු, තන්නිස්සිතෙසු ච ධම්මෙසු අතීතාදිවසෙන අනෙකභෙදභින්නෙසු හෙට්ඨුපරියවසෙන අපරාපරං උප්පත්තියා අන්තොගධානං අනත්ථාවහතො ච ජාලභූතාය තණ්හාය සුඛුමච්ඡිද්දෙන ජාලෙන පරිවුතො විය උදකරහදො සඤ්ඡන්නා පලිගුණ්ඨිතා අජ්ඣොත්ථටා. **තණ්හාඡදනඡාදිතාති** තණ්හාසඞ්ඛාතෙන ඡදනෙන සෙවාලපණකෙන විය උදකං ඡාදිතා, පටිච්ඡන්නා පිහිතාති අත්ථො. පදද්වයෙනාපි කාමච්ඡන්දනීවරණනිවාරිතකුසලචිත්තාචාරතං දස්සෙති.

පමත්තබන්ධුනා බද්ධාති කිලෙසමාරෙන දෙවපුත්තමාරෙන ච බද්ධා. යදග්ගෙන හි කිලෙසමාරෙන බද්ධා, තදග්ගෙන දෙවපුත්තමාරෙනපි බද්ධා නාම හොන්ති. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘අන්තලික්ඛචරො පාසො, ය්වායං චරති මානසො;
> තෙන තං බාධයිස්සාමි, න මෙ සමණ මොක්ඛසී’’ති. (සං. නි. 1.151; මහාව. 33);

නමුචි කණ්හො පමත්තබන්ධූති තීණි මාරස්ස නාමානි. දෙවපුත්තමාරොපි හි කිලෙසමාරො විය අනත්ථෙන පමත්තෙ සත්තෙ බන්ධතීති පමත්තබන්ධු. ‘‘පමත්තා බන්ධනෙ බද්ධා’’තිපි පඨන්ති. තත්ථ **බන්ධනෙති** කාමගුණබන්ධනෙති අත්ථො. **බද්ධාති** නියමිතා. යථා කිං? **මච්ඡාව කුමිනාමුඛෙ** යථා නාම මච්ඡබන්ධකෙන ඔඩ්ඩිතස්ස කුමිනස්ස මුඛෙ පවිට්ඨා මච්ඡා තෙන බද්ධා හුත්වා මරණමන්වෙන්ති පාපුණන්ති, එවමෙව මාරෙන ඔඩ්ඩිතෙන කාමගුණබන්ධනෙන බද්ධා ඉමෙ සත්තා **ජරාමරණමන්වෙන්ති. වච්ඡො ඛීරපකොව මාතරං** යථා ඛීරපායී තරුණවච්ඡො අත්තනො මාතරං අන්වෙති අනුගච්ඡති, න අඤ්ඤං එවං මාරබන්ධනබද්ධා සත්තා සංසාරෙ පරිබ්භමන්තා මරණමෙව අන්වෙන්ති අනුගච්ඡන්ති, න අජරං අමරණං නිබ්බානන්ති අධිප්පායො.

චතුත්ථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අපරලකුණ්ඩකභද්දියසුත්තවණ්ණනා

65. පඤ්චමෙ **සම්බහුලානං භික්ඛූනං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතොති** ආයස්මා ලකුණ්ඩකභද්දියො එකදිවසං සම්බහුලෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ගාමන්තරෙන පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො පත්තං ධොවිත්වා ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා අංසෙ ලග්ගෙත්වා චීවරං සඞ්ඝරිත්වා තම්පි වාමංසෙ ඨපෙත්වා පාසාදිකෙන අභික්කන්තෙන පටික්කන්තෙන ආලොකිතෙන විලොකිතෙන සමිඤ්ජිතෙන පසාරිතෙන ඔක්ඛිත්තචක්ඛු ඉරියාපථසම්පන්නො අත්තනො සතිපඤ්ඤාවෙපුල්ලං පකාසෙන්තො විය සතිසම්පජඤ්ඤං සූපට්ඨිතං කත්වා සමාහිතෙන චිත්තෙන පදෙ පදං නික්ඛිපන්තො ගච්ඡති,

ගච්ඡන්තො ච භික්ඛූනං පච්ඡතො පච්ඡතො ගච්ඡති තෙහි භික්ඛූහි අසංමිස්සො. කස්මා? අසංසට්ඨවිහාරිතාය. අපිච තස්සායස්මතො රූපං පරිභූතං පරිභවට්ඨානීයං පුථුජ්ජනා ඔහීළෙන්ති. ථෙරො තං ජානිත්වා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ගච්ඡති ''මා ඉමෙ මං නිස්සාය අපුඤ්ඤං පසවිංසූ''ති. එවං තෙ භික්ඛූ ච ථෙරො ච සාවත්ථිං පත්වා විහාරං පවිසිත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමන්ති. තෙන වුත්තං – **''තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා ලකුණ්ඩකභද්දියො''**තිආදි.

තත්ථ **දුබ්බණ්ණන්**ති විරූපං. තෙනස්ස වණ්ණසම්පත්තියා සණ්ඨානසම්පත්තියා ච අභාවං දස්සෙති. **දුද්දසිකන්**ති අපාසාදිකදස්සනං. තෙනස්ස අනුබ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා ආකාරසම්පත්තියා ච අභාවං දස්සෙති. **ඔකොටිමකන්**ති රස්සං. ඉමිනා ආරොහසම්පත්තියා අභාවං දස්සෙති. **යෙභුය්‍යෙන භික්ඛූනං පරිභූතරූපන්**ති පුථුජ්ජනභික්ඛූහි ඔහීළිතරූපං. පුථුජ්ජනා එකච්චෙ ඡබ්බග්ගියාදයො තස්සායස්මතො ගුණං අජානන්තා හත්ථකණ්ණචූළිකාදීසු ගණ්හන්තා පරාමසන්තා කීළන්තා පරිභවන්ති, න අරියා, කල්‍යාණපුථුජ්ජනා වා.

භික්ඛූ ආමන්තෙසීති කස්මා ආමන්තෙසි? ථෙරස්ස ගුණං පකාසෙතුං. එවං කිර භගවතො අහොසි ''ඉමෙ භික්ඛූ මම පුත්තස්ස මහානුභාවතං න ජානන්ති, තෙන තං පරිභවන්ති, තං නෙසං දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය භවිස්සති, හන්දාහං ඉමස්ස ගුණෙ භික්ඛූනං පකාසෙත්වා පරිභවතො නං මොචෙස්සාමී''ති.

පස්සථ නොති පස්සථ නු. **න ච සා සමාපත්ති සුලභරූපා, යා තෙන භික්ඛුනා අසමාපන්නපුබ්බා**ති රූපසමාපත්ති අරූපසමාපත්ති බ්‍රහ්මවිහාරසමාපත්ති නිරොධසමාපත්ති ඵලසමාපත්තීති එවං පභෙදා සාවකසාධාරණා යා කාචි සමාපත්තියො නාම, තාසු එකාපි සමාපත්ති න සුලභරූපා, දුල්ලභා, නත්ථීයෙව සා තෙන ලකුණ්ඩකභද්දියෙන භික්ඛුනා අසමාපන්නපුබ්බා. එතෙනස්ස යං වුත්තං. **''මහිද්ධිකො මහානුභාවො''**ති, තත්ථ මහිද්ධිකතං පකාසෙත්වා ඉදානි මහානුභාවතං දස්සෙතුං **''යස්ස චත්ථාය''**තිආදිමාහ. තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. එත්ථ ච භගවා ''එසො, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ''තිආදිනා, ''භික්ඛවෙ, අයං භික්ඛු න යො වා සො වා දුබ්බණ්ණො දුද්දසිකො ඔකොටිමකොති භික්ඛූනං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ආගච්ඡතීති ච එත්තකෙන න ඔඤ්ඤාතබ්බො, අථ ඛො මහිද්ධිකො මහානුභාවො, යංකිඤ්චි සාවකෙන පත්තබ්බං, සබ්බං තං තෙන අනුප්පත්තං, තස්මා තං පාසාණච්ඡත්තං විය ගරුං කත්වා ඔලොකෙථ, තං වො දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී''ති දස්සෙති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො ලකුණ්ඩකභද්දියස්ස මහිද්ධිකතාමහානුභාවතාදිභෙදං ගුණරාසිං සබ්බාකාරතො ජානිත්වා තදත්ථදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **නෙලඞ්ගො**ති ඵලං වුච්චති දොසො, නාස්ස ඵලන්ති නෙලං . කිං පන තං? සුපරිසුද්ධසීලං. තඤ්හි නිද්දොසට්ඨෙන ඉධ ''නෙල''න්ති අධිප්පෙතං. තං නෙලං පධානභූතං අඞ්ගං එතස්සාති නෙලඞ්ගො. සො යං ''රථො''ති වක්ඛති, තෙන සම්බන්ධො, තස්මා සුපරිසුද්ධසීලඞ්ගොති අත්ථො. අරහත්තඵලසීලඤ්හි ඉධාධිප්පෙතං. සෙතො පච්ඡාදො එතස්සාති **සෙතපච්ඡාදො. පච්ඡාදො**ති රථස්ස උපරි අත්ථරිතබ්බකම්බලාදි. සො පන සුපරිසුද්ධධවලභාවෙන සෙතො වා හොති රත්තනීලාදීසු වා අඤ්ඤතරො. ඉධ පන අරහත්තඵලවිමුත්තියා අධිප්පෙතත්තා සුපරිසුද්ධභාවං උපාදාය ''සෙතපච්ඡාදො''ති වුත්තං යථා අඤ්ඤත්‍රාපි ''රථො සීලපරික්ඛාරො''ති. එකො සතිසඞ්ඛාතො අරො එතස්සාති **එකාරො. වත්තතී**ති පවත්තති. **රථො**ති ථෙරස්ස අත්තභාවං සන්ධාය වදති.

අනීඝන්ති නිද්දුක්ඛං, ඛොභවිරහිතං යානං විය කිලෙසපරිබොභවිරහිතන්ති අත්ථො. **ආයන්තන්**ති සම්බහුලානං භික්ඛූනං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ආගච්ඡන්තං. **ඡින්නසොතන්**ති පච්ඡින්නසොතං. පකතිරථස්ස හි සුඛපවත්තනත්ථං අක්ඛසීසෙසු නාභියඤ්ච උපලිත්තානං සප්පිතෙලාදීනං සොතො සවනං සන්දනං හොති, තෙන සො අච්ඡින්නසොතො නාම හොති. අයං පන ඡත්තිංසතියා සොතානං අනවසෙසතො පහීනත්තා ඡින්නසොතො නාම හොති, තං ඡින්නසොතං. නත්ථි එතස්ස බන්ධනන්ති **අබන්ධනො**. රථුපත්ථරස්ස හි අක්ඛෙන සද්ධිං නිච්චලභාවකරණත්ථං බහූනි බන්ධනානි හොන්ති, තෙන සො සබන්ධනො. අයං පන සබ්බසංයොජනබන්ධනානං අනවසෙසතො පරික්ඛීණත්තා අබන්ධනො, තං අබන්ධනං. **පස්සා**ති භගවා ථෙරස්ස ගුණෙහි සොමනස්සප්පත්තො හුත්වා අත්තානං වදති.

ඉති සත්ථා ආයස්මන්තං ලකුණ්ඩකභද්දියං අරහත්තඵලසීසෙන සුවක්කං, අරහත්තඵලවිමුත්තියා සුඋත්තරච්ඡදං, සූපට්ඨිතාය සතියා ස්වාරං, කිලෙසපරිබොහාභාවෙන අපරිබොහං, තණ්හූපලෙපාභාවෙන අනුපලෙපං, සංයොජනාදීනං අභාවෙන අබන්ධනං සුපරික්ඛිත්තං සුයුත්තං ආජඤ්ඤරථං කත්වා දස්සෙති.

පඤ්චමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. තණ්හාසඞ්ඛයසුත්තවණ්ණනා

66. ඡට්ඨෙ **අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො**ති එත්ථ **කොණ්ඩඤ්ඤො**ති තස්සායස්මතො ගොත්තතො ආගතනාමං. සාවකෙසු පන සබ්බපඨමං අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣීති භගවතා ''අඤ්ඤාසි වත, භො, කොණ්ඩඤ්ඤො''ති (මහාව. 17; සං. නි. 5.1081) වුත්තඋදානවසෙන ථෙරො සාසනෙ ''අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො''ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. **තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තින්**ති තණ්හා සඞ්ඛීයති පහීයති එත්ථාති තණ්හාසඞ්ඛයො, නිබ්බානං. තස්මිං තණ්හාසඞ්ඛයෙ

විමුත්ති. තණ්හා වා සඞ්ඛියති පහීයති එතෙනාති තණ්හාසඞ්ඛයො, අරියමග්ගො. තස්ස ඵලභූතා, පරියොසානභූතා වා විමුත්තීති තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්ති , නිප්පරියායෙන අරහත්තඵලසමාපත්ති. තං පච්චවෙක්ඛමානො නිසින්නො හොති. අයඤ්හි ආයස්මා බහුලං ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, තස්මා ඉධාපි එවමකාසි.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරස්ස අග්ගඵලපච්චවෙක්ඛණං විදිත්වා තදත්ථදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **යස්ස මූලං ඡමා නත්ථී**ති යස්ස අරියපුග්ගලස්ස අත්තභාවරුක්ඛමූලභූතා අවිජ්ජා, තස්සාව පතිට්ඨාහෙතුභූතා ආසවනීවරණඅයොනිසොමනසිකාරසඞ්ඛාතා ඡමා පථවී ච නත්ථි අග්ගමග්ගෙන සමුග්ඝාතිතත්තා. **පණ්ණා නත්ථී කුතො ලතා**ති නත්ථි ලතා කුතො පණ්ණාති පදසම්බන්ධො. මානාතිමානාදිපභෙදා සාඛාපසාඛාදිසඞ්ඛාතා ලතාපි නත්ථි, කුතො එව මදප්පමාදමායාසාඨෙය්‍යාදිපණ්ණානීති අත්ථො. අථ වා **පණ්ණා නත්ථී කුතො ලතා**ති රුක්ඛඞ්කුරස්ස වඩ්ඪමානස්ස පඨමං පණ්ණානි නිබ්බත්තන්ති. පච්ඡා සාඛාපසාඛාසඞ්ඛාතා ලතාති කත්වා වුත්තං. තත්ථ යස්ස අරියමග්ගභාවනාය අසති උප්පජ්ජනාරහස්ස අත්තභාවරුක්ඛස්ස අරියමග්ගස්ස භාවිතත්තා යං අවිජ්ජාසඞ්ඛාතං මූලං, තස්ස පතිට්ඨානභූතං ආසවාදි ච නත්ථි. මූලග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ මූලකාරණත්තා බීජට්ඨානියං කම්මං තදභාවොපි ගහිතොයෙවාති වෙදිතබ්බො. අසති ච කම්මබීජෙ තංනිමිත්තො විඤ්ඤාණඞ්කුරො, විඤ්ඤාණඞ්කුරනිමිත්තා ච නාමරූපසළායතනපත්තසාඛාදයො න නිබ්බත්තිස්සන්තියෙව. තෙන වුත්තං – ‘‘යස්ස මූලං ඡමා නත්ථි, පණ්ණා නත්ථි කුතො ලතා’’ති.

තං ධීරං බන්ධනා මුත්තන්ති තං චතුබ්බිධසම්මප්පධානවීරියයොගෙන විජිතමාරත්තා ධීරං, තතො එව සබ්බකිලෙසාභිසඞ්ඛාරබන්ධනතො මුත්තං. **කො තං නින්දිතුමරහතී**ති එත්ථ න්ති නිපාතමත්තං. එවං සබ්බකිලෙසවිප්පමුත්තං සීලාදිඅනුත්තරගුණසමන්නාගතං කො නාම විඤ්ඤුජාතිකො නින්දිතුං ගරහිතුං අරහති නින්දානිමිත්තස්සෙව අභාවතො. **දෙවාපි නං පසංසන්තී**ති අඤ්ඤදත්ථු දෙවා සක්කාදයො ගුණවිසෙසවිදූ, **අපි**සද්දෙන මනුස්සාපි ඛත්තියපණ්ඩිතාදයො පසංසන්ති. කිඤ්ච භියො? **බ්‍රහ්මුනාපි පසංසිතො** මහාබ්‍රහ්මුනාපි අඤ්ඤෙහිපි බ්‍රහ්මනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීහිපි පසංසිතො ථොමිතොයෙවාති.

ඡට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පපඤ්චඛයසුත්තවණ්ණනා

67. සත්තමෙ **පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛාපහාන**න්ති පපඤ්චෙන්ති යත්ථ සයං උප්පන්නා, තං සන්තානං විත්ථාරෙන්ති චිරං ඨපෙන්තීති පපඤ්චා, කිලෙසා. විසෙසතො රාගදොසමොහතණ්හාදිට්ඨිමානා. තථා හි වුත්තං –

> ‘‘රාගො පපඤ්චො, දොසො පපඤ්චො, මොහො පපඤ්චො, තණ්හා පපඤ්චො, දිට්ඨි පපඤ්චො, මානො පපඤ්චො’’ති. –

අපිච සංකිලෙසට්ඨො පපඤ්චට්ඨො, කචවරට්ඨො පපඤ්චට්ඨො. තත්ථ රාගපපඤ්චස්ස සුභසඤ්ඤා නිමිත්තං, දොසපපඤ්චස්ස ආඝාතවත්ථු, මොහපපඤ්චස්ස ආසවා, තණ්හාපපඤ්චස්ස වෙදනා, දිට්ඨිපපඤ්චස්ස සඤ්ඤා, මානපපඤ්චස්ස විතක්කො නිමිත්තං. තෙහි පපඤ්චෙහි සහගතා සඤ්ඤා පපඤ්චසඤ්ඤා. පපඤ්චසඤ්ඤානං සඞ්ඛා භාගා කොට්ඨාසා පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛා. අත්ථතො සද්ධිං නිමිත්තෙහි තංතංපපඤ්චස්ස පක්ඛියො කිලෙසගණො. සඤ්ඤාගහණඤ්චෙත්ථ තස්ස තෙසං සාධාරණහෙතුභාවෙන. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා’’ති (සු. නි. 880). තෙසං පහානං, තෙන තෙන මග්ගෙන රාගාදිකිලෙසානං සමුච්ඡෙදනන්ති අත්ථො.

තදා හි භගවා අතීතාසු අනෙකකොටිසතසහස්සසඞ්ඛාසු අත්තනො ජාතීසු අනත්ථස්ස නිමිත්තභූතෙ කිලෙසෙ ඉමස්මිං චරිමභවෙ අරියමග්ගෙන බොධිමණ්ඩෙ සවාසනෙ පහීනෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා සත්තසන්තානඤ්ච කිලෙසචරිතං රාගාදිකිලෙසසංකිලිට්ඨං කඤ්ජියපුණ්ණලාබුං විය තක්කභරිතචාටිං විය වසාපීතපිලොතිකං විය ච දුබ්බිනිමොචියං දිස්වා ‘‘එවං ගහනං නාමිදං කිලෙසවට්ටං අනාදිකාලභාවිතං මය්හං අනවසෙසං පහීනං, අහො සුප්පහීන’’න්ති උප්පන්නපීතිපාමොජ්ජො උදානං උදානෙසි. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො භගවා අත්තනො පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛාපහානං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසී’’**ති.

තත්ථ **යස්ස පපඤ්චා ඨිති ච නත්ථී**ති යස්මා භගවා අත්තානමෙව පරං විය කත්වා නිද්දිසති තස්මා යස්ස අග්ගපුග්ගලස්ස වුත්තලක්ඛණා පපඤ්චා, තෙහි කතා සංසාරෙ ඨිති ච නත්ථි. නෙත්තියං පන ‘‘ඨිති නාම අනුසයො’’ති (නෙත්ති. 27) වුත්තං. අනුසයො හි භවපවත්තියා මූලන්ති. සත්තෙ සංසාරෙ පපඤ්චෙන්තීති පපඤ්චා. ‘‘පපඤ්චට්ඨිතී’’ති ච පාඨො. තස්සත්ථො – පපඤ්චානං ඨිති විජ්ජමානතා මග්ගෙන අසමුච්ඡෙදො පපඤ්චට්ඨිති, පපඤ්චා එව වා අවසිට්ඨකුසලාකුසලවිපාකානං පවත්තියා හෙතුභාවතො වට්ටස්ස ඨිති පපඤ්චට්ඨිති, සා යස්ස අග්ගපුග්ගලස්ස නත්ථි. **සන්දානං පලිඝඤ්ච වීතිවත්තො**ති යො බන්ධනට්ඨෙන සන්තානසදිසත්තා ‘‘සන්දාන’’න්ති ලද්ධනාමා තණ්හාදිට්ඨියො, නිබ්බානනගරපවෙසනිසෙධනතො පලිඝසදිසත්තා පලිඝසඞ්ඛාතං අවිජ්ජඤ්ච වීතිවත්තො

සවාසනපහානෙන විසෙසතො අතික්කන්තො. අපරෙ පන කොධං ‘‘සන්දාන’’න්ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. සො හි ‘‘පරාභිසජ්ජනී’’ති වුත්තොති.

තං නිත්තණ්හං මුනිං චරන්තන්ති තං සබ්බථාපි තණ්හාභාවෙන නිත්තණ්හං, උභයලොකමුනනතො අත්තහිතපරහිතමුනනතො ච මුනිං, එකන්තෙනෙව සබ්බසත්තහිතත්ථං චතූහි ඉරියාපථෙහි නානාසමාපත්තිවාරෙහි අනඤ්ඤසාධාරණෙන ඤාණචාරෙන ච චරන්තං. **නාවජානාති සදෙවකොපි ලොකොති** සබ්බො සපඤ්ඤජාතිකො සත්තලොකො සදෙවකොපි සබ්‍රහ්මකොපි න කදාචිපි අවජානාති න පරිභොති, අථ ඛො අයමෙව ලොකෙ අග්ගො සෙට්ඨො උත්තමො පවරොති ගරුං කරොන්තො සක්කච්චං පූජාසක්කාරනිරතො හොතීති.

සත්තමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කච්චානසුත්තවණ්ණනා

68. අට්ඨමෙ **අජ්ඣත්තන්**ති එත්ථ අයං **අජ්ඣත්ත**සද්දො ‘‘ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානී’’තිආදීසු (ම. නි. 3.304) අජ්ඣත්තජ්ඣත්තෙ ආගතො. ‘‘අජ්ඣත්තා ධම්මා (ධ. ස. තිකමාතිකා 20), අජ්ඣත්තං වා කායෙ කායානුපස්සී’’තිආදීසු (දී. නි. 2.373-374) නියකජ්ඣත්තෙ. ‘‘සබ්බනිමිත්තානං අමනසිකාරා අජ්ඣත්තං සුඤ්ඤතං උපසම්පජ්ජ විහරතී’’තිආදීසු (ම. නි. 3.187) විසයජ්ඣත්තෙ, ඉස්සරියට්ඨානෙති අත්ථො. ඵලසමාපත්ති හි බුද්ධානං ඉස්සරියට්ඨානං නාම. ‘‘තෙනානන්ද, භික්ඛුනා තස්මිංයෙව පුරිමස්මිං සමාධිනිමිත්තෙ අජ්ඣත්තමෙව චිත්තං සණ්ඨපෙතබ්බ’’න්තිආදීසු (ම. නි. 3.188) ගොචරජ්ඣත්තෙ. ඉධාපි ගොචරජ්ඣත්තෙයෙව දට්ඨබ්බො. තස්මා **අජ්ඣත්තන්**ති ගොචරජ්ඣත්තභූතෙ කම්මට්ඨානාරම්මණෙති වුත්තං හොති. **පරිමුඛන්**ති අභිමුඛං. **සූපට්ඨිතායාති** සුට්ඨු උපට්ඨිතාය කායගතාය සතියා. සතිසීසෙන චෙත්ථ ඣානං වුත්තං. ඉදං වුත්තං හොති ‘‘අජ්ඣත්තං කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානවසෙන පටිලද්ධං උළාරං ඣානං සමාපජ්ජිත්වා’’ති.

අයඤ්හි ථෙරො භගවති සාවත්ථියං විහරන්තෙ එකදිවසං සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො විහාරං පවිසිත්වා භගවතො වත්තං දස්සෙත්වා දිවාට්ඨානෙ දිවාවිහාරං නිසින්නො නානාසමාපත්තීහි දිවසභාගං වීතිනාමෙත්වා සායන්හසමයං විහාරමජ්ඣං ඔතරිත්වා භගවති ගන්ධකුටියං නිසින්නෙ ‘‘අකාලො තාව භගවන්තං උපසඞ්කමිතු’’න්ති ගන්ධකුටියා අවිදූරෙ, අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා යථාවුත්තං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසීදි. සත්ථා තං තථානිසින්නං ගන්ධකුටියං නිසින්නොයෙව පස්සි. තෙන වුත්තං – **‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා මහාකච්චානො…පෙ…. සූපට්ඨිතායා’’**ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො මහාකච්චානත්ථෙරස්ස සතිපට්ඨානභාවනාවසෙන අධිගතං ඣානං පාදකං කත්වා සමාපජ්ජනං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **යස්ස සියා සබ්බදා සති, සතතං කායගතා උපට්ඨිතාති** යස්ස ආරද්ධවිපස්සකස්ස එකදිවසං ඡ කොට්ඨාසෙ කත්වා සබ්බස්මිම්පි කාලෙ නාමරූපභෙදෙන දුවිධෙපි කායෙ ගතා කායාරම්මණා පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං අනිච්චාදිසම්මසනවසෙන සතතං නිරන්තරං සාතච්චාභියොගවසෙන සති උපට්ඨිතා සියා.

අයං කිරායස්මා පඨමං කායගතාසතිකම්මට්ඨානවසෙන ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තං පාදකං කත්වා කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානමුඛෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්තො. සො අපරභාගෙපි යෙභුය්‍යෙන තමෙව ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය තථෙව ච විපස්සිත්වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. ස්වායං යෙන විධිනා අරහත්තං පත්තො, තං විධිං දස්සෙන්තො සත්ථා ‘‘යස්ස සියා සබ්බදා සති, සතතං කායගතා උපට්ඨිතා’’ති වත්වා තස්සා උපට්ඨානාකාරං විභාවෙතුං **‘‘නො චස්ස නො ච මෙ සියා, න භවිස්සති න ච මෙ භවිස්සතී’’**ති ආහ.

තස්සත්ථො ද්විධා වෙදිතබ්බො සම්මසනතො පුබ්බභාගවසෙන සම්මසනකාලවසෙන චාති. තෙසු පුබ්බභාගවසෙන තාව **නො චස්ස නො ච මෙ සියාති** අතීතකාලෙ මම කිලෙසකම්මං නො චස්ස න භවෙය්‍ය චෙ, ඉමස්මිං පච්චුප්පන්නකාලෙ අයං අත්තභාවො නො ච මෙ සියා න මෙ උප්පජ්ජෙය්‍ය. යස්මා පන මෙ අතීතෙ කම්මකිලෙසා අහෙසුං, තස්මා තංනිමිත්තො එතරහි අයං මෙ අත්තභාවො පවත්තති. **න භවිස්සති න ච මෙ භවිස්සතීති** ඉමස්මිං අත්තභාවෙ පටිපක්ඛාධිගමෙන කිලෙසකම්මං න භවිස්සති න උප්පජ්ජිස්සති මෙ, ආයතිං විපාකවට්ටං න ච මෙ භවිස්සති න මෙ පවත්තිස්සතීති. එවං කාලත්තයෙ කම්මකිලෙසහෙතුකං ඉදං මය්හං අත්තභාවසඞ්ඛාතං ඛන්ධපඤ්චකං , න ඉස්සරාදිහෙතුකං, යථා ච මය්හං, එවං සබ්බසත්තානන්ති සප්පච්චයනාමරූපදස්සනං පකාසිතං හොති.

සම්මසනකාලවසෙන පන **නො චස්ස නො ච මෙ සියාති** යස්මා ඉදං ඛන්ධපඤ්චකං හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චං, අභිණ්හපටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛං, අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා, එවං යදි අයං අත්තා නාම නාපි ඛන්ධපඤ්චකවිනිමුත්තො කොචි නො චස්ස නො ච සියා න භවෙය්‍ය, එවං, හන්තෙ, නො ච මෙ සියා මම සන්තකං නාම කිඤ්චි න භවෙය්‍ය. **න භවිස්සතීති** අත්තනි අත්තනියෙ භවිතබ්බං යථා විදං නාමරූපං එතරහි ච අතීතෙ ච

අත්තත්තනියං සුඤ්ඤං, එවං න භවිස්සති න මෙ භවිස්සති, අනාගතෙපි ඛන්ධවිනිමුත්තො අත්තා නාම න කොචි න මෙ භවිස්සති න පවත්තිස්සති, තතො එව කිඤ්චි පලිබොධට්ඨානියං න මෙ භවිස්සති ආයතිම්පි අත්තනියං නාම න මෙ කිඤ්චි භවිස්සතීති. ඉමිනා තීසු කාලෙසු ‘‘අහ’’න්ති ගහෙතබ්බස්ස අභාවතො ‘‘මම’’න්ති ගහෙතබ්බස්ස ච අභාවං දස්සෙති. තෙන චතුක්කොටිකා සුඤ්ඤතා පකාසිතා හොති.

අනුපුබ්බවිහාරි තත්ථ සොති එවං තීසුපි කාලෙසු අත්තත්තනියං සුඤ්ඤතං තත්ථ සඞ්ඛාරගතෙ අනුපස්සන්තො අනුක්කමෙන උදයබ්බයඤාණාදිවිපස්සනාඤාණෙසු උප්පජ්ජමානෙසු අනුපුබ්බවිපස්සනාවිහාරවසෙන අනුපුබ්බවිහාරී සමානො. **කාලෙනෙව තරෙ විසත්තිකන්ති** සො එවං විපස්සනං මත්ථකං පාපෙත්වා ඨිතො යොගාවචරො ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකගතකාලෙන වුට්ඨානගාමිනියා විපස්සනාය මග්ගෙන ඝටිතකාලෙන අරියමග්ගස්ස උප්පත්තිකාලෙන සකලස්ස භවත්තයස්ස සංතනනතො විසත්තිකාසඞ්ඛාතං තණ්හං තරෙය්‍ය, විතරිත්වා තස්සා පරතීරෙ තිට්ඨෙය්‍යාති අධිප්පායො.

ඉති භගවා අඤ්ඤාපදෙසෙන ආයස්මතො මහාකච්චානස්ස අරහත්තුප්පත්තිදීපනං උදානං උදානෙසි.

අට්ඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උදපානසුත්තවණ්ණනා

69. නවමෙ **මල්ලෙසූති** මල්ලා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීවසෙන ‘‘මල්ලා’’ති වුච්චති, තෙසු මල්ලෙසු, යං ලොකෙ ‘‘මල්ලො’’ති වුච්චති. කෙචි පන ‘‘මාලෙසූ’’ති පඨන්ති. **චාරියං චරමානොති** අතුරිතචාරිකාවසෙන මහාමණ්ඩලජනපදචාරිකං චරමානො. **මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙනාති** අපරිච්ඡෙදගුණෙන මහන්තෙන සමණගණෙන. තදා හි භගවතො මහාභික්ඛුපරිවාරො අහොසි. **ථූණං නාම මල්ලානං බ්‍රාහ්මණගාමොති** පුරත්ථිමදක්ඛිණාය දිසාය මජ්ඣිමදෙසස්ස අවධිට්ඨානෙ මල්ලදෙසෙ ථූණනාමකො බ්‍රාහ්මණබහුලතාය බ්‍රාහ්මණගාමො. **තදවසරීති** තං අවසරි, ථූණගාමමග්ගං පාපුණීති අත්ථො. **අස්සොසුන්ති** සුණිංසු, සොතද්වාරසම්පත්තවචනනිග්ඝොසානුසාරෙන ජානිංසූති අත්ථො. **ඛොති** පදපූරණෙ, අවධාරණත්ථෙ වා නිපාතො. තත්ථ අවධාරණත්ථෙන අස්සොසුංයෙව, න තෙසං සවනන්තරායො අහොසීති වුත්තං හොති. පදපූරණෙන පදබ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨත්තමත්තමෙව. **ථූණෙය්‍යකාති** ථූණගාමවාසිනො. **බ්‍රාහ්මණගහපතිකාති** එත්ථ බ්‍රහ්මං අණන්තීති බ්‍රාහ්මණා, මන්තෙ සජ්ඣායන්තීති අත්ථො. ඉදමෙව හි ජාතිබ්‍රාහ්මණානං නිබ්බචනං, අරියා පන බාහිතපාපත්තා ‘‘බ්‍රාහ්මණා’’ති වුච්චන්ති. **ගහපතිකාති** ඛත්තියබ්‍රාහ්මණෙ වජ්ජෙත්වා යෙ කෙචි අගාරං අජ්ඣාවසන්තා වුච්චන්ති, විසෙසතො වෙස්සා. බ්‍රාහ්මණා ච ගහපතිකා ච බ්‍රාහ්මණගහපතිකා.

ඉදානි යමත්ථං තෙ අස්සොසුං, තං දස්සෙතුං **‘‘සමණො ඛලු, භො, ගොතමො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ සමිතපාපත්තා ‘‘සමණො’’ති වෙදිතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘සමිතාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා’’තිආදි (ම. නි. 1.434). භගවා ච අනුත්තරෙන අරියමග්ගෙන සබ්බසො සමිතපාපො. තෙනස්ස යථාභුච්චගුණාධිගතමෙතං නාමං, යදිදං සමණොති. **ඛලූති** අනුස්සවත්ථෙ නිපාතො. **භොති** බ්‍රාහ්මණජාතිකානං ජාතිසමුදාගතං ආලපනමත්තං. වුත්තම්පි චෙතං ‘‘භොවාදි නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො’’ති (ධ. ප. 396). **ගොතමොති** ගොත්තවසෙන භගවතො පරිකිත්තනං. තස්මා ‘‘සමණො ඛලු, භො, ගොතමො’’ති සමණො කිර, භො, ගොතමගොත්තොති අයමෙත්ථ අත්ථො. **සක්‍යපුත්තොති** ඉදං පන භගවතො උච්චාකුලපරිදීපනං. **සක්‍යකුලා පබ්බජිතොති** සද්ධාපබ්බජිතභාවපරිදීපනං. කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන අනභිභූතො අපරික්ඛීණංයෙව තං කුලං පහාය නෙක්ඛම්මාධිගමසද්ධාය පබ්බජිතොති වුත්තං හොති. **උදපානං තිණස්ස ච භුසස්ස ච යාව මුඛතො පූරෙසුන්ති** පානීයකූපං තිණෙන ච භුසෙන ච මුඛප්පමාණෙන වඩ්ඪෙසුං, තිණාදීනි පක්ඛිපිත්වා කූපං පිදහිංසූති අත්ථො.

තස්ස කිර ගාමස්ස බහි භගවතො ආගමනමග්ගෙ බ්‍රාහ්මණානං පරිභොගභූතො එකො උදපානො අහොසි. තං ඨපෙත්වා තත්ථ සබ්බානි කූපතළාකාදීනි උදකට්ඨානානි තදා විසුක්ඛානි නිරුදකානි අහෙසුං. අථ ථූණෙය්‍යකා රතනත්තයෙ අප්පසන්නා මච්ඡෙරපකතා භගවතො ආගමනං සුත්වා ‘‘සචෙ සමණො ගොතමො සසාවකො ඉමං ගාමං පවිසිත්වා ද්වීහතීහං වසෙය්‍ය, සබ්බං ඉමං ජනං අත්තනො වචනෙ ඨපෙය්‍ය, තතො බ්‍රාහ්මණධම්මො පතිට්ඨං න ලභෙය්‍යා’’ති තත්ථ භගවතො අවාසාය පරිසක්කන්තා ‘‘ඉමස්මිං ගාමෙ අඤ්ඤත්ථ උදකං නත්ථි, අමුං උදපානං අපරිභොගං කරිස්සාම, එවං සමණො ගොතමො සසාවකො ඉමං ගාමං න පවිසිස්සතී’’ති සම්මන්තයිත්වා සබ්බෙ ගාමවාසිනො සත්තාහස්ස උදකං ගහෙත්වා චාටිආදීනි පූරෙත්වා උදපානං තිණෙන ච භුසෙන ච පිදහිංසු. තෙන වුත්තං – **‘‘උදපානං තිණස්ස ච භුසස්ස ච යාව මුඛතො පූරෙසුං, ‘මා තෙ මුණ්ඩකා සමණකා පානීයං අපංසූ’’’**ති.

තත්ථ **මුණ්ඩකා සමණකාති** මුණ්ඩෙ ‘‘මුණ්ඩා’’ති සමණෙ ‘‘සමණා’’ති වත්තුං වට්ටෙය්‍ය, තෙ පන ඛුංසනාධිප්පායෙන හීළෙන්තා එවමාහංසු. **මාති** පටිසෙධෙ, මා අපංසු මා පිවිංසූති අත්ථො. **මග්ගා ඔක්කම්මාති** මග්ගතො අපසක්කිත්වා. **එතම්හාති** යො උදපානො තෙහි තථා කතො, තමෙව නිද්දිසන්තො ආහ. කිං පන භගවා තෙසං බ්‍රාහ්මණානං විප්පකාරං අනාවජ්ජිත්වා එවමාහ – ‘‘එතම්හා උදපානා පානීයං ආහරා’’ති, උදාහු ආවජ්ජිත්වා ජානන්තොති? ජානන්තො එව භගවා අත්තනො බුද්ධානුභාවං පකාසෙත්වා තෙ දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනෙ කාතුං එවමාහ, න පානීයං පාතුකාමො. තෙනෙවෙත්ථ මහාපරිනිබ්බානසුත්තෙ විය ‘‘පිපාසිතොස්මී’’ති (දී. නි. 2.191) න

වුත්තං. ධම්මභණ්ඩාගාරිකො පන සත්ථු අජ්ඣාසයං අජානන්තො ථූණෙය්‍යකෙහි කතං විප්පකාරං ආචික්ඛන්තො **"ඉදානි සො, භන්තෙ"**තිආදිමාහ.

තත්ථ **ඉදානීති** අධුනා, අම්හාකං ආගමනවෙලායමෙවාති අත්ථො. **එසො, භන්තෙ, උදපානොති** පඨන්ති. ථෙරො ද්වික්ඛත්තුං පටික්ඛිපිත්වා තතියවාරෙ ''න ඛො තථාගතා තික්ඛත්තුං පච්චනීකා කාතබ්බා, කාරණං දිට්ඨං භවිස්සති දීඝදස්සිනා''ති මහාරාජදත්තියං භගවතො පත්තං ගහෙත්වා උදපානං අගමාසි. ගච්ඡන්තෙ ථෙරෙ උදපානෙ උදකං පරිපුණ්ණං හුත්වා උත්තරිත්වා සමන්තතො සන්දති, සබ්බං තිණං භුසඤ්ච උප්ලවිත්වා සයමෙව අපගච්ඡි. තෙන ච සන්දමානෙන සලිලෙන උපරූපරි වඩ්ඪන්තෙන තස්මිං ගාමෙ සබ්බෙව පොක්ඛරණීආදයො ජලාසයා විසුක්ඛා පරිපූරිංසු, තථා පරිඛාකුසුබ්භනින්නාදීනි ච. සබ්බො ගාමප්පදෙසො මහොඝෙන අජ්ඣොත්ථටො මහාවස්සකාලෙ විය අහොසි. කුමුදුප්පලපදුමපුණ්ඩරීකාදීනි ජලජපුප්ඵානි තත්ථ තත්ථ උබ්භිජ්ජිත්වා විකසමානානි උදකං සඤ්ඡාදිංසු. සරෙසු හංසකොඤ්චචක්කවාකකාරණ්ඩවබකාදයා ච උදකසකුණිකා වස්සමානා තත්ථ තත්ථ විචරිංසු. ථූණෙය්‍යකා තං මහොඝං තථා උත්තරන්තං සමන්තතො වීචිතරඞ්ගසමාකුලං පරියන්තතො සමුට්ඨහමානං රුචිරං ඵෙණබුබ්බුළකං දිස්වා අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතා එවං සම්මන්තෙසුං ''මයං සමණස්ස ගොතමස්ස උදකුපච්ඡෙදං කාතුං වායමිම්හා, අයං පන මහොඝො තස්ස ආගමනකාලතො පට්ඨාය එවං අභිවඩ්ඪති, නිස්සංසයං ඛො අයං තස්ස ඉද්ධානුභාවො. මහිද්ධිකො හි සො මහානුභාවො. ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යථා යං මහොඝො උට්ඨහිත්වා අම්හාකං ගාමම්පි ඔත්ථරෙය්‍ය. හන්ද මයං සමණං ගොතමං උපසඞ්කමිත්වා පයිරුපාසිත්වා අච්චයං දෙසෙන්තා ඛමාපෙය්‍යාමා''ති.

තෙ සබ්බෙව එකජ්ඣාසයා හුත්වා සඞ්ඝසඞ්ඝී ගණීභූතා ගාමතො නික්ඛමිත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසු. උපසඞ්කමිත්වා අප්පෙකච්චෙ භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දිංසු, අප්පෙකච්චෙ අඤ්ජලිං පණාමෙසුං, අප්පෙකච්චෙ භගවතා සද්ධිං සම්මොදිංසු, අප්පෙකච්චෙ තුණ්හීභූතා නිසීදිංසු, අප්පෙකච්චෙ නාමගොත්තං සාවෙසුං. එවං පන කත්වා සබ්බෙව එකමන්තං නිසීදිත්වා ''ඉධ මයං, භො ගොතම, භොතො චෙව ගොතමස්ස ගොතමසාවකානඤ්ච උදකප්පටිසෙධං කාරයිම්හ, අමුකස්මිං උදපානෙ තිණඤ්ච භුසඤ්ච පක්ඛිපිම්හ. සො පන උදපානො අචෙතනොපි සමානො සචෙතනො විය භොතො ගුණං ජානන්තො විය සයමෙව සබ්බං තිණං භුසං අපනෙත්වා සුවිසුද්ධො ජාතො, සබ්බොපි චෙත්ථ නින්නප්පදෙසො මහතා උදකොඝෙන පරිපුණ්ණො රමණීයොව ජාතො, උදකූපජීවිනො සත්තා පරිතුට්ඨා. මයං පන මනුස්සාපි සමානා භොතො ගුණෙ න ජානිම්හ, යෙ මයං එවං අකරිම්හ, සාධු නො භවං ගොතමො තථා කරොතු, යථායං මහොඝො ඉමං ගාමං න ඔත්ථරෙය්‍ය, අච්චයො නො අච්චගමා යථාබාලං, තං නො භවං ගොතමො අච්චයං පටිග්ගණ්හාතු අනුකම්පං උපාදායා''ති අච්චයං දෙසෙසුං. භගවාපි ''තග්ඝ තුම්හෙ අච්චයො අච්චගමා යථාබාලං, තං වො මයං පටිග්ගණ්හාම ආයතිං සංවරායා''ති තෙසං අච්චයං පටිග්ගහෙත්වා පසන්නචිත්තතං ඤත්වා උත්තරි අජ්ඣාසයානුරූපං ධම්මං දෙසෙසි. තෙ භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නචිත්තා සරණාදීසු පතිට්ඨිතා භගවන්තං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කමිංසු. තෙසං පන ආගමනතො පුරෙතරංයෙව ආයස්මා ආනන්දො තං පාටිහාරියං දිස්වා අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො පත්තෙන පානීයං ආදාය භගවතො උපනාමෙත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං – **"එවං, භන්තෙති ඛො ආයස්මා ආනන්දො"**තිආදි.

තත්ථ **මුඛතො ඔවමිත්වාති** සබ්බං තං තිණාදිං මුඛෙන ඡඩ්ඩෙත්වා. **විස්සන්දන්තො මඤ්ඤෙති** පුබ්බෙ දීඝරජ්ජුකෙන උදපානෙන උස්සිඤ්චිත්වා ගහෙතබ්බඋදකොඝො භගවතො පත්තං ගහෙත්වා ථෙරස්ස ගතකාලෙ මුඛෙන විස්සන්දන්තො විය සමතිත්තිකො කාකපෙය්‍යො හුත්වා අට්ඨාසි. ඉදඤ්ච ථෙරස්ස ගතකාලෙ උදකප්පවත්තිං සන්ධාය වුත්තං. තතො පරං පන පුබ්බෙ වුත්තනයෙන තස්මිං ගාමෙ සකලං නින්නට්ඨානං උදකෙන පරිපුණ්ණං අහොසීති. අයං පනිද්ධි න බුද්ධානං අධිට්ඨානෙන, නාපි දෙවානුභාවෙන, අථ ඛො භගවතො පුඤ්ඤානුභාවෙන පරිත්තදෙසනත්ථං රාජගහතො වෙසාලිගමනෙ විය. කෙචි පන ''ථූණෙය්‍යකානං භගවති පසාදජනනත්ථං තෙසං අත්ථකාමාහි දෙවතාහි කත''න්ති. අපරෙ ''උදපානස්ස හෙට්ඨා වසනකනාගරාජා එවමකාසී''ති. සබ්බං තං අකාරණං, යථා භගවතො පුඤ්ඤානුභාවෙනයෙව තථා උදකුප්පත්තියා පරිදීපිතත්තා.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං අධිට්ඨානෙන විනා අත්තනා ඉච්ඡිතනිප්ඵත්තිසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි.**

තත්ථ **කිං කයිරා උදපානෙන, ආපා චෙ සබ්බදා සියුන්ති** යස්ස සබ්බකාලං සබ්බත්ථ ච ආපා චෙ යදි සියුං යදි උපලබ්භෙය්‍යුං යදි ආකඞ්ඛාමත්තපටිබද්ධො, තෙසං ලාභො, තෙන උදපානෙන කිං කයිරා කිං කරෙය්‍ය, කිං පයොජනන්ති අත්ථො. **තණ්හාය මූලතො ඡෙත්වා, කිස්ස පරියෙසනං චරෙති** යාය තණ්හාය විනිබද්ධා සත්තා අකතපුඤ්ඤා හුත්වා ඉච්ඡිතාලාභදුක්ඛෙන විහඤ්ඤන්ති, තස්සා තණ්හාය මූලං, මූලෙ වා ඡින්දිත්වා ඨිතො මාදිසො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො කිස්ස කෙන කාරණෙන පානීයපරියෙසනං, අඤ්ඤං වා පච්චයපරියෙසනං චරෙය්‍ය. ''මූලතො ඡෙත්තා''තිපි පඨන්ති, තණ්හාය මූලං මූලෙයෙව වා ඡෙදකොති අත්ථො. අථ වා **මූලතො ඡෙත්තාති** මූලතො පට්ඨාය තණ්හාය ඡෙදකො. ඉදං වුත්තං හොති – යො බොධියා මූලභූතමහාපණිධානතො පට්ඨාය අපරිමිතං සකලං පුඤ්ඤසම්භාරං අත්තනො අචින්තෙත්වා ලොකහිතත්ථමෙව පරිණාමනවසෙන පරිපූරෙන්තො මූලතො පභුති තණ්හාය ඡෙත්තා, සො තණ්හාහෙතුකස්ස ඉච්ඡිතාලාභස්ස අභාවතො කිස්ස කෙන කාරණෙන උදකපරියෙසනං චරෙය්‍ය, ඉමෙ පන ථූණෙය්‍යකා අන්ධබාලා ඉමං කාරණං අජානන්තා එවමකංසූති.

නවමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. උතෙනසුත්තවණ්ණනා

70. දසමෙ **රඤ්ඤො උතෙනස්සාති** උතෙනස්ස නාම රඤ්ඤො, යො ''වජ්ජිරාජා''තිපි වුච්චති. **උය්‍යානගතස්සාති** උය්‍යානකීළනත්ථං උය්‍යානං ගතස්ස . අනාදරෙ හි ඉදං සාමිවචනං, ''අන්තෙපුර''න්ති පන පදං අපෙක්ඛිත්වා සම්බන්ධෙපෙතං සාමිවචනං හොති. **කාලඞ්කතානීති** අග්ගිදඩ්ඪානි හුත්වා මතානි හොන්ති. **සාමාවතීපමුඛානීති** එත්ථ කා පනායං සාමාවතී, කථඤ්ච දඩ්ඪාති? වුච්චතෙ, භද්දවතියං සෙට්ඨිනො ධීතා ඝොසකසෙට්ඨිනා ධීතුට්ඨානෙ ඨපිතා පඤ්චසතඉත්ථිපරිවාරා රඤ්ඤො උතෙනස්ස අග්ගමහෙසී මෙත්තාවිහාරබහුලා අරියසාවිකා සාමාවතී නාම. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන ආදිතො පට්ඨාය සාමාවතියා උප්පත්තිකථා ධම්මපදවත්ථුම්හි (ධ. ප. අට්ඨ. 1.20 සාමාවතීවත්ථු) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. මාගණ්ඩියස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස ධීතා අත්තනො මාතාපිතූනං –

> ''දිස්වාන තණ්හං අරතිං රගඤ්ච,
> නාහොසි ඡන්දො අපි මෙථුනස්මිං;
> කිමෙවිදං මුත්තකරීසපුණ්ණං,
> පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ''ති. (සු. නි. 841) –

භගවතා දෙසිතං ඉමං ගාථං සුත්වා සත්ථරි බද්ධාඝාතා මාගණ්ඩියා අපරභාගෙ රඤ්ඤා උතෙනෙන මහෙසිට්ඨානෙ ඨපිතා භගවතො කොසම්බිං උපගතභාවං, සාමාවතීපමුඛානඤ්ච පඤ්චන්නං ඉත්ථිසතානං උපාසිකාභාවං ඤත්වා ''ආගතො නාම සමණො ගොතමො ඉමං නගරං, දානිස්ස කත්තබ්බං ජානිස්සාමි, ඉමාපි තස්ස උපට්ඨායිකා, ඉමාසම්පි සාමාවතිපමුඛානඤ්ච කත්තබ්බං ජානිස්සාමී''ති අනෙකපරියායෙහි තථාගතස්ස තාසඤ්ච අනත්ථං කාතුං වායමිත්වාපි අසක්කොන්තී පුනෙකදිවසං රඤ්ඤා සද්ධිං උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තී චූළපිතු සාසනං පහිණි ''සාමාවතියා පාසාදං ගන්ත්වා දුස්සකොට්ඨාගාරතෙලකොට්ඨාගාරානි විවරාපෙත්වා දුස්සානි තෙලචාටීසු තෙමෙත්වා ථම්භෙ වෙඨෙත්වා තා සබ්බා එකතො කත්වා ද්වාරං පිදහිත්වා බහි යන්තං දත්වා දණ්ඩදීපිකාහි ගෙහෙ අග්ගිං දදමානො ඔතරිත්වා ගච්ඡතූ''ති.

තං සුත්වා සො පාසාදං අභිරුය්හ කොට්ඨාගාරානි විවරිත්වා වත්ථානි තෙලචාටීසු තෙමෙත්වා ථම්භෙ වෙඨෙතුං ආරභි. අථ නං සාමාවතීපමුඛා ඉත්ථියො ''කිං එතං චූළපිතා''ති වදන්තියො උපසඞ්කමිංසු. ''අම්මා, රාජා දළ්හිකම්මත්ථාය ඉමෙ ථම්භෙ තෙලපිලොතිකාහි බන්ධාපෙති , රාජගෙහෙ නාම සුයුත්තදුයුත්තං දුජ්ජානං, මා මෙ සන්තිකෙ හොථා''ති වත්වා තා ආගතා ගබ්භෙසු පවෙසෙත්වා ද්වාරානි පිදහිත්වා බහි යන්තකං දත්වා ආදිතො පට්ඨාය අග්ගිං දෙන්තො ඔතරි. සාමාවතී තාසං ඔවාදං අදාසි, ''අම්මා, අනමතග්ගෙ සංසාරෙ විචරන්තීනං එවමෙව අග්ගිනා ඣාමත්තභාවානං බුද්ධඤාණෙනපි පරිච්ඡෙදො න සුකරො, අප්පමත්තා හොථා''ති. තා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අධිගතඵලාය විඤ්ඤාතසාසනාය ඛුජ්ජුත්තරාය අරියසාවිකාය සෙක්ඛපටිසම්භිදාපත්තාය සත්ථාරා දෙසිතනියාමෙනෙව ධම්මං දෙසෙන්තියා සන්තිකෙ සොතාපත්තිඵලස්ස අධිගතා අන්තරන්තරා කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන යුත්තප්පයුත්තා ගෙහෙ ඣායන්තෙ වෙදනාපරිග්ගහකම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තියො කාචි දුතියඵලං, කාචි තතියඵලං පාපුණිත්වා කාලමකංසු. අථ භික්ඛූ කොසම්බියං පිණ්ඩාය චරන්තා තං පවත්තිං ඤත්වා පච්ඡාභත්තං භගවතො ආරොචෙත්වා තාසං අභිසම්පරායං පුච්ඡිංසු. භගවා ච තාසං අරියඵලාධිගමං භික්ඛූනං අභාසි. තෙන වුත්තං – **''තෙන ඛො පන සමයෙන රඤ්ඤො උතෙනස්ස…පෙ…. අනිප්ඵලා කාලඞ්කතා''**ති.

තත්ථ **අනිප්ඵලාති** න නිප්ඵලා, සම්පත්තසාමඤ්ඤඵලා එව කාලඞ්කතා. තා පන ඵලානි පටිලභන්තියො සාමාවතියා –

> ''ආරම්භථ නික්කමථ, යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ;
> ධුනාථ මච්චුනො සෙනං, නළාගාරංව කුඤ්ජරො.
>
> ''යො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ, අප්පමත්තො විහස්සති;
> පහාය ජාතිසංසාරං, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතී''ති. (සං. නි. 1.185; නෙත්ති. 29) –

ගාථාහි ඔවදියමානා වෙදනාපරිග්ගහකම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තියො විපස්සිත්වා දුතියතතියඵලානි පටිලභිංසු. ඛුජ්ජුත්තරා පන ආයුසෙසස්ස අත්ථිතාය, පුබ්බෙ තාදිසස්ස කම්මස්ස අකතත්තා ච තතො පාසාදතො බහි අහොසි. ''දසයොජනන්තරෙ පක්කාමී''ති ච වදන්ති. අථ භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, අනනුච්ඡවිකං වත අරියසාවිකානං එවරූපං මරණ''න්ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ , ''භික්ඛවෙ, යදිපි තාසං ඉමස්මිං අත්තභාවෙ අයුත්තං, පුබ්බෙ කතකම්මස්ස පන යුත්තමෙව තාහි ලද්ධ''න්ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ අට්ඨ පච්චෙකබුද්ධා රඤ්ඤො නිවෙසනෙ නිබද්ධං භුඤ්ජන්ති. පඤ්චසතා ඉත්ථියො තෙ උපට්ඨහන්ති. තෙසු සත්ත ජනා හිමවන්තං ගච්ඡන්ති, එකො නදීතීරසමීපෙ එකස්මිං තිණගහනෙ සමාපත්තියා නිසීදති. අථෙකදිවසං රාජා පච්චෙකබුද්ධෙසු ගතෙසු තාහි ඉත්ථීහි සද්ධිං උදකකීළං කීළිතුකාමො තත්ථ ගතො. තා ඉත්ථියො දිවසභාගං උදකෙ කීළිත්වා සීතපීළිතා විසිබ්බිතුකාමා තං තිණගහනං උපරි

විසුක්ඛතිණසඤ්ඡන්නං ‘‘තිණරාසී’’ති සඤ්ඤාය පරිවාරෙත්වා අග්ගිං දත්වා තිණෙසු ඣායිත්වා පතන්තෙසු පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා ‘‘රඤ්ඤො පච්චෙකබුද්ධො ඣායති, තං රාජා ඤත්වා අම්හෙ නාසෙස්සති, සුදඩ්ඪං නං කරිස්සාමා’’ති සබ්බා ඉතො චිතො ච දාරුආදීනි ආහරිත්වා තස්ස උපරි රාසිං කත්වා ආලිම්පෙත්වා ‘‘ඉදානි ඣායිස්සතී’’ති පක්කමිංසු. තා පඨමං අසඤ්චෙතනිකා හුත්වා ඉදානි කම්මුනා බජ්ඣිංසු. පච්චෙකබුද්ධං පන අන්තොසමාපත්තියං සචෙ දාරූනං සකටසහස්සම්පි ආහරිත්වා ආලිම්පෙන්තා උසුමාකාරමත්තම්පි ගාහෙතුං න සක්කොන්ති, තස්මා සො සත්තමෙ දිවසෙ උට්ඨාය යථාසුඛං අගමාසි. තා තස්ස කම්මස්ස කතත්තා බහූනි වස්සසහස්සානි බහූනි වස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්වා තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ ඉමිනාව නියාමෙන ගෙහෙ ඣායමානෙ ඣායිංසු. ඉදං තාසං පුබ්බකම්මං.

යස්මා පන තෙ ඉමස්මිං අත්තභාවෙ අරියඵලානි සච්ඡාකංසු, රතනත්තයං පයිරුපාසිංසු, තස්මා තත්ථ අනාගාමිනියො සුද්ධාවාසෙසු උපපන්නා, ඉතරා කාචි තාවතිංසෙසු, කාචි යාමෙසු, කාචි තුසිතෙසු, කාචි නිම්මානරතීසු, කාචි පරනිම්මිතවසවත්තීසු උපපන්නා.

රාජාපි ඛො උතෙනො ‘‘සාමාවතියා ගෙහං කිර ඣායතී’’ති සුත්වා වෙගෙන ආගච්ඡන්තොපි තං පදෙසං තාසු දඩ්ඪාසුයෙව සම්පාපුණි. ආගන්ත්වා පන ගෙහං නිබ්බාපෙත්වා උප්පන්නබලවදොමනස්සො මාගණ්ඩියාය තථා කාරිතභාවං උපායෙන ඤත්වා අරියසාවිකාසු කතාපරාධකම්මුනා චොදියමානො තස්සා රාජාණං කාරෙසි සද්ධිං ඤාතකෙහි. එවං සා සපරිජනා සමිත්තබන්ධවා අනයබ්‍යසනං පාපුණි.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං සාමාවතීපමුඛානං තාසං ඉත්ථීනං අග්ගිම්හි අනයබ්‍යසනාපත්තිහෙතුං, මාගණ්ඩියාය ච සමිත්තබන්ධවාය රාජාණාය අනයබ්‍යසනාපත්තිනිමිත්තං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **මොහසම්බන්ධනො ලොකො, භබ්බරූපොව දිස්සතී**ති යො ඉධ සත්තලොකො භබ්බරූපොව හෙතුසම්පන්නො විය හුත්වා දිස්සති, සොපි මොහසම්බන්ධනො මොහෙන පලිගුණ්ඨිතො අත්තහිතාහිතං අජානන්තො හිතෙ න පටිපජ්ජති, අහිතං දුක්ඛාවහං බහුඤ්ච අපුඤ්ඤං ආචිනාති. ‘‘භවරූපොව දිස්සතී’’තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – අයං ලොකො මොහසම්බන්ධනො මොහෙන පලිගුණ්ඨිතො, තතො එව භවරූපොව සස්සතසභාවො වියස්ස අත්තා දිස්සති, අජරාමරො විය උපට්ඨාති, යෙන පාණාතිපාතාදීනි අකත්තබ්බානි කරොති.

උපධිබන්ධනො බාලො, තමසා පරිවාරිතො. සස්සතොරිව බායතීති න කෙවලඤ්ච මොහසම්බන්ධනො එව, අපිච ඛො උපධිබන්ධනොපි අයං අන්ධබාලලොකො අවිජ්ජාතමසා පරිවාරිතො. ඉදං වුත්තං හොති – යෙන ඤාණෙන අවිපරීතං කාමෙ ච ඛන්ධෙ ච ‘‘අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා’’ති පස්සෙය්‍ය, තස්ස අභාවතො යස්මා බාලො අන්ධපුථුජ්ජනො අඤ්ඤාණතමසා සමන්තතො පරිවාරිතො නිවුතො, තස්මා සො කාමූපධි කිලෙසූපධි ඛන්ධූපධීති ඉමෙසං උපධීනං වසෙන ච උපධිබන්ධනො, තතො එව චස්ස සොපධිස්ස පස්සතො සස්සතො විය නිච්චො සබ්බකාලභාවී විය බායති. ‘‘අසස්සතිරිව බායතී’’තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – අත්තා සබ්බකාලං විජ්ජති උපලබ්භතීති අඤ්ඤො අසස්සති අනිච්චොති ලොකස්ස සො උපධි මිච්ඡාභිනිවෙසවසෙන එකදෙසො විය බායති, උපට්ඨහතීති අත්ථො. රකාරො හි පදසන්ධිකරො. **පස්සතො නත්ථි කිඤ්චන**න්ති යො පන සඞ්ඛාරෙ පරිග්ගහෙත්වා අනිච්චාදිවසෙන විපස්සති, තස්සෙව විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය යථාභූතං පස්සතො ජානතො පටිවිජ්ඣතො රාගාදිකිඤ්චනං නත්ථි, යෙන සංසාරෙ බජ්ඣෙය්‍ය. තථා අපස්සන්තො එව හි අවිජ්ජාතණ්හාදිට්ඨිආදිබන්ධනෙහි සංසාරෙ බද්ධො සියාති අධිප්පායො.

දසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච චූළවග්ගවණ්ණනා.

8. පාටලිගාමියවග්ගො

1. පඨමනිබ්බානපටිසංයුත්තසුත්තවණ්ණනා

71. පාටලිගාමියවග්ගස්ස පඨමෙ **නිබ්බානපටිසංයුත්තායාති** අමතධාතුසන්නිස්සිතාය අසඞ්ඛතධාතුයා පවෙදනවසෙන පවත්තාය. **ධම්මියා කථායාති** ධම්මදෙසනාය. **සන්දස්සෙතීති** සභාවසරසලක්ඛණතො නිබ්බානං දස්සෙති. **සමාදපෙතීති** තමෙව අත්ථං තෙ භික්ඛූ ගණ්හාපෙති. **සමුත්තෙජෙතීති** තදත්ථගහණෙ උස්සාහං ජනෙන්තො තෙජෙති ජොතෙති. **සම්පහංසෙතීති** නිබ්බානගුණෙහි සම්මදෙව සබ්බප්පකාරෙහි තොසෙති.

අථ වා **සන්දස්සෙතීති** ''සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගා තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො''තිආදිනා (ම. නි. 1.281; 2.337; මහාව. 8) නයෙනෙව සබ්බථා තෙන තෙන පරියායෙන තෙසං තෙසං අජ්ඣාසයානුරූපං සම්මා දස්සෙති. **සමාදපෙතීති** ''ඉමිනා අරියමග්ගෙන තං අධිගන්තබ්බ''න්ති අධිගමපටිපදාය සද්ධිං තත්ථ භික්ඛූ නින්නපොණපබ්භාරෙ කරොන්තො සම්මා ආදපෙති ගණ්හාපෙති. **සමුත්තෙජෙතීති** එතං දුක්කරං දුරභිසම්භවන්ති ''මා සම්මාපටිපත්තියං පමාදං අන්තරාවොසානං ආපජ්ජථ, උපනිස්සයසම්පන්නස්ස වීරියවතො නයිදං දුක්කරං, තස්මා සීලවිසුද්ධිආදිවිසුද්ධිපටිපදාය උට්ඨහථ ඝටයථ වායමෙය්‍යාථා''ති නිබ්බානාධිගමාය උස්සාහෙති, තත්ථ වා චිත්තං චොදපෙති. **සම්පහංසෙතීති** ''මදනිම්මදනො පිපාසවිනයො ආලයසමුග්ඝාතො''ති (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90), රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයොති (සං. නි. 4.367; ඉතිවු. 44), අසඞ්ඛතන්ති (සං. නි. 4.367), අමතඤ්ච සන්තන්තිආදිනා ච අනෙකපරියායෙන (සං. නි. 4.409) නිබ්බානානිසංසප්පකාසනෙන තෙසං භික්ඛූනං චිත්තං තොසෙන්තො හාසෙන්තො සම්පහංසෙති සමස්සාසෙති.

තෙධාති තෙ ඉධ. **අට්ඨිං කත්වාති** ''අත්ථි කිඤ්චි අයං නො අත්ථො අධිගන්තබ්බො''ති එවං සල්ලක්ඛෙත්වා තාය දෙසනාය අත්ථිකා හුත්වා. **මනසි කත්වාති** චිත්තෙ ඨපෙත්වා අනඤ්ඤවිහිතා තං දෙසනං අත්තනො චිත්තගතමෙව කත්වා. **සබ්බං චෙතසො සමන්නාහරිත්වාති** සබ්බෙන කාරකචිත්තෙන ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා දෙසනං ආවජ්ජෙත්වා, තග්ගතමෙව ආභොගං කත්වාති අත්ථො. අථ වා **සබ්බං චෙතසො සමන්නාහරිත්වාති** සබ්බස්මා චිත්තතො දෙසනං සම්මා අනු අනු ආහරිත්වා. ඉදං වුත්තං හොති – දෙසෙන්තස්ස යෙහි චිත්තෙහි දෙසනා කතා, සබ්බස්මා චිත්තතො පවත්තං දෙසනං බහි ගන්තුං අදෙන්තො සම්මා අවිපරීතං අනු අනු ආහරිත්වා අත්තනො චිත්තසන්තානං ආහරිත්වා යථාදෙසිතදෙසිතං දෙසනං සුට්ඨු උපධාරෙත්වා. **ඔහිතසොතාති** අවහිතසොතා, සුට්ඨු උපිතසොතා. **ඔහිතසොතාති** වා අවික්ඛිත්තසොතා. තමෙව උපලබ්භමානොපි හි සවනෙ අවික්ඛෙපො සතිසංවරො විය චක්ඛුන්ද්‍රියාදීසු සොතින්ද්‍රියෙපි වත්තුමරහතීති. එත්ථ ච ''අට්ඨිං කත්වා''තිආදීහි චතූහිපි පදෙහි තෙසං භික්ඛූනං තප්පරභාවතො සවනෙ ආදරදීපනෙන සක්කච්චසවනං දස්සෙති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං තෙසං භික්ඛූනං තස්සා නිබ්බානපටිසංයුත්තාය ධම්මකථාය සවනෙ ආදරකාරිතං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** ඉමං නිබ්බානස්ස තබ්බිධුරධම්මදෙසනාමුඛෙන පරමත්ථතො විජ්ජමානභාවවිභාවනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **අත්ථීති** විජ්ජති, පරමත්ථතො උපලබ්භතීති අත්ථො. **භික්ඛවෙති** තෙසං භික්ඛූනං ආලපනං. නනු ච උදානං නාම පීතිසොමනස්සසමුට්ඨාපිතො වා ධම්මසංවෙගසමුට්ඨාපිතො වා ධම්මපටිග්ගාහකනිරපෙක්ඛො උදාහාරො, තථා චෙව එත්තකෙසු සුත්තෙසු ආගතං, ඉධ කස්මා භගවා උදානෙන්තො තෙ භික්ඛූ ආමන්තෙසීති? තෙසං භික්ඛූනං සඤ්ඤාපනත්ථං. නිබ්බානපටිසංයුත්තඤ්හි භගවා තෙසං භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙත්වා නිබ්බානගුණානුස්සරණෙන උප්පන්නපීතිසොමනස්සො උදානං උදානෙසි. ඉධ නිබ්බානවජ්ජො සබ්බො සභාවධම්මො පච්චයායත්තවුත්තිකොව උපලබ්භති, න පච්චයනිරපෙක්ඛො. අයං පන නිබ්බානධම්මො කතමපච්චයෙ උපලබ්භතීති තෙසං භික්ඛූනං චෙතොපරිවිතක්කමඤ්ඤාය තෙ ච සඤ්ඤාපෙතුකාමො **''අත්ථි, භික්ඛවෙ, තදායතන''**න්තිආදිමාහ, න එකන්තතොව තෙ පටිග්ගාහකෙ කත්වාති වෙදිතබ්බං. **තදායතනන්ති** තං කාරණං. දකාරො පදසන්ධිකරො. නිබ්බානඤ්හි මග්ගඵලඤාණාදීනං ආරම්මණපච්චයභාවතො රූපාදීනි විය චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං ආරම්මණපච්චයභූතානීති කාරණට්ඨෙන ''ආයතන''න්ති වුච්චති. එත්තාවතා ච භගවා තෙසං භික්ඛූනං අසඞ්ඛතාය ධාතුයා පරමත්ථතො අත්ථිභාවං පවෙදෙසි.

තත්‍රායං ධම්මන්වයො – ඉධ සඞ්ඛතධම්මානං විජ්ජමානත්තා අසඞ්ඛතායපි ධාතුයා භවිතබ්බං තප්පටිපක්ඛත්තා සභාවධම්මානං. යථා හි දුක්ඛෙ විජ්ජමානෙ තප්පටිපක්ඛභූතං සුඛම්පි විජ්ජතියෙව , තථා උණ්හෙ විජ්ජමානෙ සීතම්පි විජ්ජති, පාපධම්මෙසු විජ්ජමානෙසු කල්‍යාණධම්මාපි විජ්ජන්ති එව. වුත්තඤ්චෙතං –

''යථාපි දුක්ඛෙ විජ්ජන්තෙ, සුඛං නාමපි විජ්ජති;
එවං භවෙ විජ්ජමානෙ, විභවොපි ඉච්ඡිතබ්බකො.

''යථාපි උණ්හෙ විජ්ජන්තෙ, අපරං විජ්ජති සීතලං;

එවං තිවිධග්ගි විජ්ජන්තෙ, නිබ්බානං ඉච්ඡිතබ්බකං.

‘‘යථාපි පාපෙ විජ්ජන්තෙ, කල්‍යාණමපි විජ්ජති;
එවමෙව ජාති විජ්ජන්තෙ, අජාතිමපි ඉච්ඡිතබ්බක’’න්තිආදි. (බු. වං. 2.10-12) –

අපිච නිබ්බානස්ස පරමත්ථතො අත්ථිභාවවිචාරණං පරතො ආවිභවිස්සති.

එවං භගවා අසඞ්ඛතාය ධාතුයා පරමත්ථතො අත්ථිභාවං සම්මුඛෙන දස්සෙත්වා ඉදානි තබ්බිධුරධම්මාපොහනමුඛෙනස්ස සභාවං දස්සෙතුං, **‘‘යත්ථ නෙව පථවී න ආපො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ යස්මා නිබ්බානං සබ්බසඞ්ඛාරවිධුරසභාවං යථා සඞ්ඛතධම්මෙසු කත්ථචි නත්ථි, තථා තත්ථපි සබ්බෙ සඞ්ඛතධම්මා. න හි සඞ්ඛතාසඞ්ඛතධම්මානං සමොධානං සම්භවති. තත්‍රායං අත්ථවිභාවනා – යත්ථ යස්මිං නිබ්බානෙ යස්සං අසඞ්ඛතධාතුයං නෙව කක්ඛළලක්ඛණා පථවීධාතු අත්ථි, න පග්ඝරණලක්ඛණා ආපොධාතු, න උණ්හලක්ඛණා තෙජොධාතු, න විත්ථම්භනලක්ඛණා වායොධාතු අත්ථි. ඉති චතුමහාභූතාභාවවචනෙන යථා සබ්බස්සපි උපාදාරූපස්ස අභාවො වුත්තො හොති තන්නිස්සිතත්තා. එවං අනවසෙසතො කාමරූපභවස්ස තත්ථ අභාවො වුත්තො හොති තදායත්තවුත්තිභාවතො. න හි මහාභූතනිස්සයෙන විනා පඤ්චවොකාරභවො එකවොකාරභවො වා සම්භවතීති.

ඉදානි අරූපසභාවත්තෙපි නිබ්බානස්ස අරූපභවපරියාපන්නානං ධම්මානං තත්ථ අභාවං දස්සෙතුං, **‘‘න ආකාසානඤ්චායතනං…පෙ.… න නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන’’**න්ති වුත්තං. තත්ථ **න ආකාසානඤ්චායතන**න්ති සද්ධිං ආරම්මණෙන කුසලවිපාකකිරියභෙදො තිවිධොපි ආකාසානඤ්චායතනචිත්තුප්පාදො නත්ථීති අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. යදග්ගෙන ච නිබ්බානෙ කාමලොකාදීනං අභාවො හොති, තදග්ගෙන තත්ථ ඉධලොකපරලොකානම්පි අභාවොති ආහ – **‘‘නායං ලොකො න පරලොකො’’**ති. තස්සත්ථො – ය්වායං ‘‘දිට්ඨධම්මො ඉධලොකො’’ති ච ලද්ධවොහාරො ඛන්ධාදිලොකො, යො ච ‘‘තතො අඤ්ඤථා පරො අභිසම්පරායො’’ති ච ලද්ධවොහාරො ඛන්ධාදිලොකො, තදුභයම්පි තත්ථ නත්ථීති. **න උභො චන්දිමසූරියා**ති යස්මා රූපගතෙ සති තමො නාම සියා, තමස්ස ච විධමනත්ථං චන්දිමසූරියෙහි වත්තිතබ්බං. සබ්බෙන සබ්බං පන යත්ථ රූපගතමෙව නත්ථි, කුතො තත්ථ තමො. තමස්ස වා විධමනා චන්දිමසූරියා, තස්මා චන්දිමා සූරියො චාති උභොපි තත්ථ නිබ්බානෙ නත්ථීති අත්ථො. ඉමිනා ආලොකසභාවතංයෙව නිබ්බානස්ස දස්සෙති.

එත්තාවතා ච අනභිසමෙතාවීනං භික්ඛූනං අනාදිමතිසංසාරෙ සුපිනන්තෙපි අනනුභූතපුබ්බං පරමගම්භීරං අතිදුද්දසං සණ්හසුඛුමං අතක්කාවචරං අච්චන්තසන්තං පණ්ඩිතවෙදනීයං අතිපණීතං අමතං නිබ්බානං විභාවෙන්තො පඨමං තාව ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, තදායතන’’න්ති තස්ස අත්ථිභාවා තෙසං අඤ්ඤාණාදීනි අපනෙත්වා ‘‘යත්ථ නෙව පථවී …පෙ.… න උභො චන්දිමසූරියා’’ති තදඤ්ඤධම්මාපොහනමුඛෙන තං විභාවෙති ධම්මරාජා. තෙන පථවීආදිසබ්බසඞ්ඛතධම්මවිධුරසභාවා යා අසඞ්ඛතා ධාතු, තං නිබ්බානන්ති දීපිතං හොති. තෙනෙවාහ, **‘‘තත්‍රාපාහං, භික්ඛවෙ, නෙව ආගතිං වදාමී’’**ති.

තත්ථ **තත්‍රා**ති තස්මිං. **අපිසද්දො** සමුච්චයෙ. අහං, භික්ඛවෙ, යත්ථ සඞ්ඛාරපවත්තෙ කුතොචි කස්සචි ආගතිං න වදාමි යථාපච්චයං තත්ථ ධම්මමත්තස්ස උප්පජ්ජනතො. එවං තස්මිම්පි ආයතනෙ නිබ්බානෙ කුතොචි ආගතිං ආගමනං නෙව වදාමි ආගන්තබ්බට්ඨානතාය අභාවතො. **න ගති**න්ති කත්ථචි ගමනං න වදාමි ගන්තබ්බට්ඨානතාය අභාවතො. න හි තත්ථ සත්තානං ඨපෙත්වා ඤාණෙන ආරම්මණකරණං ආගතිගතියො සම්භවන්ති, නාපි ඨිතිචුතූපපත්තියො වදාමි. ‘‘තදාපහ’’න්තිපි පාළි. තස්සත්ථො – තම්පි ආයතනං ගාමන්තරතො ගාමන්තරං විය න ආගන්තබ්බතාය න ආගති, න ගන්තබ්බතාය න ගති, පථවීපබ්බතාදි විය අපතිට්ඨානතාය න ඨිති, අපච්චයත්තා වා උප්පාදාභාවො, තතො අමතසභාවත්තා චවනාභාවො, උප්පාදනිරොධාභාවතො චෙව තදුභයපරිච්ඡින්නාය ඨිතියා ච අභාවතො න ඨිතිං න චුතිං න උපපත්තිං වදාමි. කෙවලං පන තං අරූපසභාවත්තා අපච්චයත්තා ච න කත්ථචි පතිට්ඨිතන්ති **අප්පතිට්ඨං**. තත්ථ පවත්තාභාවතො පවත්තප්පටිපක්ඛතො ච **අප්පවත්තං**. අරූපසභාවත්තෙපි වෙදනාදයො විය කස්සචිපි ආරම්මණස්ස අනාලම්බනතො උපත්ථම්භනිරපෙක්ඛතො ච **අනාරම්මණමෙව** තං ‘‘ආයතන’’න්ති වුත්තං නිබ්බානං. අයඤ්ච **එවසද්දො** අප්පතිට්ඨමෙව අප්පවත්තමෙවාති පදද්වයෙනපි යොජෙතබ්බො . **එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා**ති යදිදං ‘‘අප්පතිට්ඨ’’න්තිආදීහි වචනෙහි වණ්ණිතං ථොමිතං යථාවුත්තලක්ඛණං නිබ්බානං, එසො එව සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තො පරියොසානං තදධිගමෙ සති සබ්බදුක්ඛාභාවතො. තස්මා ‘‘දුක්ඛස්ස අන්තො’’ති අයමෙව තස්ස සභාවොති දස්සෙති.

පඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියනිබ්බානපටිසංයුත්තසුත්තවණ්ණනා

72. දුතියෙ **ඉමං උදාන**න්ති ඉමං නිබ්බානස්ස පකතියා ගම්භීරභාවතො දුද්දසභාවදීපනං උදානං උදානෙසි. තත්ථ **දුද්දස**න්ති සභාවගම්භීරත්තා අතිසුඛුමසණ්හසභාවත්තා ච අනුපචිතඤාණසම්භාරෙහි පස්සිතුං න සක්කාති දුද්දසං. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘තඤ්හි තෙ, මාගණ්ඩිය, අරියං පඤ්ඤාචක්ඛු නත්ථි, යෙන ත්වං ආරොග්‍යං ජානෙය්‍යාසි,

නිබ්බානම්පි පස්සෙය්‍යාසී''ති (ම. නි. 2.218). අපරම්පි වුත්තං – ''ඉදම්පි ඛො ඨානං දුද්දසං, යදිදං සබ්බසඞ්ඛාරසමථො''තිආදි (මහාව. 8; ම. නි. 1.281; 2.337). **අනතන්ති** රූපාදිආරම්මණෙසු, කාමාදීසු ච භවෙසු නමනතො තන්නින්නභාවෙන පවත්තිතො සත්තානඤ්ච තත්ථ නමනතො තණ්හා නතා නාම, නත්ථි එත්ථ නතාති අනතං, නිබ්බානන්ති අත්ථො. ''අනන්ත''න්තිපි පඨන්ති, නිච්චසභාවත්තා අන්තවිරහිතං, අච්චනධම්මං නිරොධං අමතන්ති අත්ථො. කෙචි පන ''අනන්ත''න්ති පදස්ස ''අප්පමාණ''න්ති අත්ථං වදන්ති. එත්ථ ච ''දුද්දස''න්ති ඉමිනා පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙහි රාගාදිකිලෙසෙහි චිරකාලභාවිතත්තා සත්තානං අපච්චයභාවනා න සුකරාති නිබ්බානස්ස කිච්ඡෙන අධිගමනීයතං දස්සෙති. **න හි සච්චං සුදස්සනන්ති** ඉමිනාපි තමෙවත්ථං පාකටං කරොති. තත්ථ **සච්චන්ති** නිබ්බානං. තඤ්හි කෙනචි පරියායෙන අසන්තසභාවාභාවතො එකන්තෙනෙව සන්තත්තා අවිපරීතට්ඨෙන සච්චං. න හි තං සුදස්සනං න සුඛෙන පස්සිතබ්බං, සුචිරම්පි කාලං පුඤ්ඤඤාණසම්භාරෙ සමානෙන්තෙහිපි කසිරෙනෙව සමධිගන්තබ්බතො. තථා හි වුත්තං භගවතා – ''කිච්ඡෙන මෙ අධිගත''න්ති (මහාව. 8; ම. නි. 1.281; 2.337).

පටිවිද්ධා තණ්හා ජානතො පස්සතො නත්ථි කිඤ්චනන්ති තඤ්ච නිරොධසච්චං සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන අභිසමෙන්තෙන විසයතො කිච්චතො ච ආරම්මණතො ච ආරම්මණප්පටිවෙධෙන අසම්මොහප්පටිවෙධෙන ච පටිවිද්ධං, යථාපරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන දුක්ඛසච්චං, භාවනාභිසමයවසෙන මග්ගසච්චඤ්ච අසම්මොහතො පටිවිද්ධං හොති, එවං පහානාභිසමයවසෙන අසම්මොහතො ච පටිවිද්ධා තණ්හා හොති. එවඤ්ච චත්තාරි සච්චානි යථාභූතං අරියමග්ගපඤ්ඤාය ජානතො පස්සතො භවාදීසු නතභූතා තණ්හා නත්ථි, තදභාවෙ සබ්බස්සපි කිලෙසවට්ටස්ස අභාවො, තතොව කම්මවිපාකවට්ටානං අසම්භවොයෙවාති එවං භගවා තෙසං භික්ඛූනං අනවසෙසවට්ටදුක්ඛවූපසමහෙතුභූතං අමතමහානිබ්බානස්ස ආනුභාවං පකාසෙසි. සෙසං වුත්තනයමෙව.

දුතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියනිබ්බානපටිසංයුත්තසුත්තවණ්ණනා

73. තතියෙ **අථ ඛො භගවා එතමත්ථං විදිත්වාති** තදා කිර භගවතා අනෙකපරියායෙන සංසාරස්ස ආදීනවං පකාසෙත්වා සන්දස්සනාදිවසෙන නිබ්බානපටිසංයුත්තාය ධම්මදෙසනාය කතාය තෙසං භික්ඛූනං එතදහොසි – ''අයං සංසාරො භගවතා අවිජ්ජාදීහි කාරණෙහි සහෙතුකො පකාසිතො, නිබ්බානස්ස පන තදුපසමස්ස න කිඤ්චි කාරණං වුත්තං, තයිදං අහෙතුකං, කථං සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙන උපලබ්භතී''ති. අථ භගවා තෙසං භික්ඛූනං එතං යථාවුත්තං පරිවිතක්කසඞ්ඛාතං අත්ථං විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** තෙසං භික්ඛූනං විමතිවිධමනත්ථඤ්චෙව ඉධ සමණබ්‍රාහ්මණානං ''නිබ්බානං නිබ්බානන්ති වාචාවත්ථුමත්තමෙව, නත්ථි හි පරමත්ථතො නිබ්බානං නාම අනුපලබ්භමානසභාවත්තා''ති ලොකායතිකාදයො විය විප්පටිපන්නානං බහිද්ධා ච පුථුදිට්ඨිගතිකානං මිච්ඡාවාදභඤ්ජනත්ථඤ්ච ඉමං අමතමහානිබ්බානස්ස පරමත්ථතො අත්ථිභාවදීපනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතන්ති** සබ්බානිපි පදානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානි. අථ වා වෙදනාදයො විය හෙතුපච්චයසමවායසඞ්ඛාතාය කාරණසාමග්ගියා න ජාතං න නිබ්බත්තන්ති **අජාතං,** කාරණෙන විනා, සයමෙව වා න භූතං න පාතුභූතං න උප්පන්නන්ති **අභූතං,** එවං අජාතත්තා අභූතත්තා ච යෙන කෙනචි කාරණෙන න කතන්ති **අකතං,** ජාතභූතකතසභාවො ච නාමරූපානං සඞ්ඛතධම්මානං හොති, න අසඞ්ඛතසභාවස්ස නිබ්බානස්සාති දස්සනත්ථං **අසඞ්ඛතන්ති** වුත්තං. පටිලොමතො වා සමෙච්ච සම්භූය පච්චයෙහි කතන්ති සඞ්ඛතං, තථා න සඞ්ඛතං සඞ්ඛතලක්ඛණරහිතන්ති අසඞ්ඛතන්ති. එවං අනෙකෙහි කාරණෙහි නිබ්බත්තිතභාවෙ පටිසිද්ධෙ ''සියා නු ඛො එකෙනෙව කාරණෙන කත''න්ති ආසඞ්කාය ''න යෙන කෙනචි කත''න්ති දස්සනත්ථං ''අකත''න්ති වුත්තං. එවං අපච්චයම්පි සමානං ''සයමෙව නු ඛො ඉදං භූතං පාතුභූත''න්ති ආසඞ්කාය තන්නිවත්තනත්ථං ''අභූත''න්ති වුත්තං. ''අයඤ්චෙතස්ස අසඞ්ඛතාකතාභූතභාවො සබ්බෙන සබ්බං අජාතිධම්මත්තා''ති දස්සෙතුං ''අජාත''න්ති වුත්තං. එවමෙතෙසං චතුන්නම්පි පදානං සාත්ථකභාවං විදිත්වා ''තයිදං නිබ්බානං අත්ථි, භික්ඛවෙ''ති පරමත්ථතො නිබ්බානස්ස අත්ථිභාවො පකාසිතොති වෙදිතබ්බො. එත්ථ උදානෙන්තෙන භගවතා, ''භික්ඛවෙ''ති ආලපනෙ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ඉති සත්ථා ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛත''න්ති වත්වා තත්ථ හෙතුං දස්සෙන්තො **''නො චෙතං, භික්ඛවෙ''**තිආදිමාහ. තස්සායං සඞ්ඛෙපත්ථො – භික්ඛවෙ, යදි අජාතාදිසභාවා අසඞ්ඛතා ධාතු න අභවිස්ස න සියා, ඉධ ලොකෙ ජාතාදිසභාවස්ස රූපාදික්ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතස්ස සඞ්ඛතස්ස නිස්සරණං අනවසෙසවූපසමො න පඤ්ඤායෙය්‍ය න උපලබ්භෙය්‍ය න සම්භවෙය්‍ය. නිබ්බානඤ්හි ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානා සම්මාදිට්ඨිආදයො අරියමග්ගධම්මා අනවසෙසකිලෙසෙ සමුච්ඡින්දන්ති. තෙනෙත්ථ සබ්බස්සපි වට්ටදුක්ඛස්ස අප්පවත්ති අපගමො නිස්සරණං පඤ්ඤායති.

එවං බ්‍යතිරෙකවසෙන නිබ්බානස්ස අත්ථිභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අන්වයවසෙනපි තං දස්සෙතුං, **''යස්මා ච ඛො''**තිආදි වුත්තං. තං වුත්තත්ථමෙව. එත්ථ ච යස්මා ''අපච්චයා ධම්මා, අසඞ්ඛතා ධම්මා (ධ. ස. දුකමාතිකා 7, 8), අත්ථි, භික්ඛවෙ, තදායතනං, යත්ථ නෙව පථවී (උදා. 71), ඉදම්පි ඛො ඨානං දුද්දසං, යදිදං සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො (මහාව. 8; ම. නි. 1.281; 2.337), අසඞ්ඛතඤ්ච වො, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙස්සාමි

අසඞ්ඛතගාමිනිඤ්ච පටිපදං''න්තිආදීහි (සං. නි. 4.366-367) අනෙකෙහි සුත්තපදෙහි, ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, අජාත''න්ති ඉමිනාපි ච සුත්තෙන නිබ්බානධාතුයා පරමත්ථතො සම්භවො සබ්බලොකං අනුකම්පමානෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන දෙසිතො, තස්මා යදිපි තත්ථ අපච්චක්ඛකාරීනම්පි විඤ්ඤූනං කඞ්ඛා වා විමති වා නත්ථියෙව. යෙ පන පරනෙය්‍යබුද්ධිනො පුග්ගලා, තෙසං විමතිවිනොදනත්ථං අයමෙත්ථ අධිප්පායනිද්ධාරණමුඛෙන යුත්තිවිචාරණා – යථා පරිඤ්ඤෙය්‍යතාය සඋත්තරානං කාමානං රූපාදීනඤ්ච පටිපක්ඛභූතං තබ්බිධුරසභාවං නිස්සරණං පඤ්ඤායති, එවං තංසභාවානං සබ්බෙසම්පි සඞ්ඛතධම්මානං පටිපක්ඛභූතෙන තබ්බිධුරසභාවෙන නිස්සරණෙන භවිතබ්බං. යඤ්චෙතං නිස්සරණං, සා අසඞ්ඛතා ධාතු. කිඤ්ච භිය්‍යො සඞ්ඛතධම්මාරම්මණං විපස්සනාඤාණං අපි අනුලොමඤාණං කිලෙසෙ සමුච්ඡෙදවසෙන පජහිතුං න සක්කොති. තථා සම්මුතිසච්චාරම්මණං පඨමජ්ඣානාදීසු ඤාණං වික්ඛම්භනවසෙනෙව කිලෙසෙ පජහති, න සමුච්ඡෙදවසෙන. ඉති සඞ්ඛතධම්මාරම්මණස්ස සම්මුතිසච්චාරම්මණස්ස ච ඤාණස්ස කිලෙසානං සමුච්ඡෙදප්පහානෙ අසමත්ථභාවතො තෙසං සමුච්ඡෙදප්පහානකරස්ස අරියමග්ගඤාණස්ස තදුභයවිපරීතසභාවෙන ආරම්මණෙන භවිතබ්බං , සා අසඞ්ඛතා ධාතු. තථා ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛත''න්ති ඉදං නිබ්බානපදස්ස පරමත්ථතො අත්ථිභාවජොතකං වචනං අවිපරීතත්ථං භගවතා භාසිතත්තා. යඤ්හි භගවතා භාසිතං, තං අවිපරීතත්ථං පරමත්ථං යථා තං ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා, සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා, සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති (අ. නි. 3.137; මහානි. 27), තථා නිබ්බානසද්දො කත්ථචි විසයෙ යථාභූතපරමත්ථවිසයො උපචාරමත්තවුත්තිසබ්භාවතො සෙය්‍යථාපි සීහසද්දො. අථ වා අත්ථෙව පරමත්ථතො අසඞ්ඛතා ධාතු, ඉතරතබ්බිපරීතවිනිමුත්තසභාවත්තා සෙය්‍යථාපි පථවීධාතු වෙදනාති. එවමාදීහි නයෙහි යුත්තිතොපි අසඞ්ඛතාය ධාතුයා පරමත්ථතො අත්ථිභාවො වෙදිතබ්බො.

තතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථනිබ්බානපටිසංයුත්තසුත්තවණ්ණනා

74. චතුත්ථෙ **අථ ඛො භගවා එතමත්ථං විදිත්වාති** තදා කිර භගවතා අනෙකපරියායෙන සන්දස්සනාදිවසෙන නිබ්බානපටිසංයුත්තාය ධම්මදෙසනාය කතාය තෙසං භික්ඛූනං එතදහොසි – ''අයං තාව භගවතා අමතමහානිබ්බානධාතුයා අනෙකාකාරවොකාරං ආනිසංසං දස්සෙන්තෙන අනඤ්ඤසාධාරණො ආනුභාවො පකාසිතො, අධිගමූපායො පනස්සා න භාසිතො, කථං නු ඛො පටිපජ්ජන්තෙහි අම්හෙහි අයං අධිගන්තබ්බා''ති. අථ භගවා තෙසං භික්ඛූනං එතං යථාවුත්තපරිවිතක්කසඞ්ඛාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. **ඉමං උදානන්ති** තණ්හාවසෙන කත්ථචි අනිස්සිතස්ස පස්සද්ධකායචිත්තස්ස වීරියපටිපන්නවිපස්සනස්ස අරියමග්ගෙන අනවසෙසතො තණ්හාපහානෙන නිබ්බානාධිගමවිභාවනං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **නිස්සිතස්ස චලිතන්ති** රූපාදිසඞ්ඛාරෙ තණ්හාදිට්ඨීහි නිස්සිතස්ස චලිතං ''එතං මම, එසො මෙ අත්තා''ති තණ්හාදිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං හොති. අප්පහීනතණ්හාදිට්ඨිකස්ස හි පුග්ගලස්ස සුඛාදීසු උප්පන්නෙසු තානි අභිභුය්‍ය විහරිතුං අසක්කොන්තස්ස ''මම වෙදනා, අහං වෙදියාමී''තිආදිනා තණ්හාදිට්ඨිගාහවසෙන කුසලප්පවත්තිතො චිත්තසන්තානස්ස චලනං කම්පනං, අවක්ඛලිතං වා හොතීති අත්ථො. **අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථීති** යො පන විසුද්ධිපටිපදං පටිපජ්ජන්තො සමථවිපස්සනාහි තණ්හාදිට්ඨියො වික්ඛම්භෙත්වා අනිච්චාදිවසෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො විහරති, තස්ස තං අනිස්සිතස්ස යථාවුත්තං චලිතං අවක්ඛලිතං, විප්ඵන්දිතං වා නත්ථි කාරණස්ස සුවික්ඛම්භිතත්තා.

චලිතෙ අසතීති යථාවුත්තෙ චලිතෙ අසති යථා තණ්හාදිට්ඨිගාහා නප්පවත්තන්ති, තථා වීරියපටිපන්නාය විපස්සනාය තං උස්සුක්කන්තස්ස. **පස්සද්ධීති** විපස්සනාචිත්තසහජාතානං කායචිත්තානං සාරම්භකරකිලෙසවූපසමිනී දුවිධාපි පස්සද්ධි හොති. **පස්සද්ධියා සති නති න හොතීති** පුබ්බෙනාපරං විසෙසයුත්තාය පස්සද්ධියා සති අනවජ්ජසුඛාධිට්ඨානං සමාධිං වඩ්ඪෙත්වා තං පඤ්ඤාය සමවායකරණෙන සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං යොජෙත්වා මග්ගපරම්පරාය කිලෙසෙ ඛෙපෙන්තස්ස කාමභවාදීසු නමනතො ''නතී''ති ලද්ධනාමා තණ්හා අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ අනවසෙසතො න හොති, අනුප්පත්තිධම්මතං ආපාදිතත්තා න උප්පජ්ජතීති අත්ථො.

නතියා අසතීති අරහත්තමග්ගෙන තණ්හාය සුප්පහීනත්තා භවාදිඅත්ථාය ආලයනිකන්ති පරියුට්ඨානෙ අසති. **ආගතිගති න හොතීති** පටිසන්ධිවසෙන ඉධ ආගති ආගමනං චුතිවසෙන ගති ඉතො පරලොකගමනං පෙච්චභාවො න හොති න පවත්තති. **ආගතිගතියා අසතීති** වුත්තනයෙන ආගතියා ච ගතියා ච අසති. **චුතූපපාතො න හොතීති** අපරාපරං චවනුපපජ්ජනං න හොති න පවත්තති. අසති හි කිලෙසවට්ටෙ කම්මවට්ටං පච්ඡින්නමෙව, පච්ඡින්නෙ ච තස්මිං කුතො විපාකවට්ටස්ස සම්භවො. තෙනාහ – **''චුතූපපාතෙ අසති නෙවිධ න හුර''**න්තිආදි. තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා බාහියසුත්තෙ විත්ථාරතො වුත්තමෙව. තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඉති භගවා ඉධාපි තෙසං භික්ඛූනං අනවසෙසතො වට්ටදුක්ඛවූපසමහෙතුභූතං අමතමහානිබ්බානස්ස ආනුභාවං සම්මාපටිපත්තියා පකාසෙති.

චතුත්ථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චුන්දසුත්තවණ්ණනා

75. පඤ්චමෙ **මල්ලෙසූති** එවංනාමකෙ ජනපදෙ. **මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙනාති** ගුණමහත්තසඞ්ඛ්‍යාමහත්තෙහි මහතා. සො හි භික්ඛුසඞ්ඝො සීලාදිගුණවිසෙසයොගෙනපි මහා තත්ථ සබ්බපච්ඡිමකස්ස සොතාපන්නභාවතො, සඞ්ඛ්‍යාමහත්තෙනපි මහා අපරිච්ඡින්නගණනත්තා. ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනතො පට්ඨාය හි ආගතාගතා භික්ඛූ න පක්කමිංසු. **චුන්දස්සාති** එවංනාමකස්ස. **කම්මාරපුත්තස්සාති** සුවණ්ණකාරපුත්තස්ස. සො කිර අඩ්ඪො මහාකුටුම්බිකො භගවතො පඨමදස්සනෙනෙව සොතාපන්නො හුත්වා අත්තනො අම්බවනෙ සත්ථුවසනානුච්ඡවිකං ගන්ධකුටිං, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානඋපට්ඨානසාලාකුටිමණ්ඩපචඞ්කමනාදිකෙ ච සම්පාදෙත්වා පාකාරපරික්ඛිත්තං ද්වාරකොට්ඨකයුත්තං විහාරං කත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස නිය්‍යාදෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – **‘‘තත්‍ර සුදං භගවා පාවායං විහරති චුන්දස්ස කම්මාරපුත්තස්ස අම්බවනෙ’’**ති.

පටියාදාපෙත්වාති සම්පාදෙත්වා. **‘‘සූකරමද්දවන්ති** සූකරස්ස මුදුසිනිද්ධං පවත්තමංස’’න්ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. කෙචි පන ‘‘සූකරමද්දවන්ති න සූකරමංසං, සූකරෙහි මද්දිතවංසකළීරො’’ති වදන්ති. අඤ්ඤෙ ‘‘සූකරෙහි මද්දිතප්පදෙසෙ ජාතං අහිඡත්තක’’න්ති. අපරෙ පන ‘‘සූකරමද්දවං නාම එකං රසායන’’න්ති භණිංසු . තඤ්හි චුන්දො කම්මාරපුත්තො ‘‘අජ්ජ භගවා පරිනිබ්බායිස්සතී’’ති සුත්වා ‘‘අප්පෙව නාම නං පරිභුඤ්ජිත්වා චිරතරං තිට්ඨෙය්‍යා’’ති සත්ථු චිරජීවිතුකම්‍යතාය අදාසීති වදන්ති.

තෙන මං පරිවිසාති තෙන මමං භොජෙහි. කස්මා භගවා එවමාහ? පරානුද්දයතාය. තඤ්ච කාරණං පාළියං වුත්තමෙව. තෙන අභිහටභික්ඛාය පරෙසං අපරිභොගාරහතො ච තථා වත්තුං වට්ටතීති දස්සිතං හොති. තස්මිං කිර සූකරමද්දවෙ ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙසු චතූසු මහාදීපෙසු දෙවතා ඔජං පක්ඛිපිංසු. තස්මා තං අඤ්ඤො කොචි සම්මා ජීරාපෙතුං න සක්කොති, තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා පරූපවාදමොචනත්ථං **‘‘නාහං තං, චුන්ද, පස්සාමී’’**තිආදිනා සීහනාදං නදි. යෙ හි පරෙ උපවදෙය්‍යුං ‘‘අත්තනා පරිභුත්තාවසෙසං නෙව භික්ඛූනං, න අඤ්ඤෙසං මනුස්සානං අදාසි, ආවාටෙ නිඛණාපෙත්වා විනාසෙසී’’ති, ‘‘තෙසං වචනොකාසො මා හොතූ’’ති පරූපවාදමොචනත්ථං සීහනාදං නදි.

තත්ථ **සදෙවකෙ**තිආදීසු සහ දෙවෙහීති **සදෙවකො,** සහ මාරෙනාති **සමාරකො,** සහ බ්‍රහ්මුනාති **සබ්‍රහ්මකො,** සහ සමණබ්‍රාහ්මණෙහීති **සස්සමණබ්‍රාහ්මණී,** පජාතත්තා **පජා,** සහ දෙවමනුස්සෙහීති **සදෙවමනුස්සා.** තස්මිං සදෙවකෙ ලොකෙ…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය. තත්ථ සදෙවකවචනෙන පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං, සමාරකවචනෙන ඡට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං, සබ්‍රහ්මකවචනෙන බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණං, සස්සමණබ්‍රාහ්මණීවචනෙන සාසනස්ස පච්චත්ථිකපච්චාමිත්තසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණං සමිතපාපබාහිතපාපසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණඤ්ච, පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණං, සදෙවමනුස්සවචනෙන සම්මුතිදෙවඅවසෙසමනුස්සග්ගහණං. එවමෙත්ථ තීහි පදෙහි ඔකාසලොකවසෙන, ද්වීහි පජාවසෙන සත්තලොකො ගහිතොති වෙදිතබ්බො. අපරො නයො – සදෙවකවචනෙන අරූපාවචරලොකො ගහිතො, සමාරකවචනෙන ඡකාමාවචරදෙවලොකො, සබ්‍රහ්මකවචනෙන රූපී බ්‍රහ්මලොකො, සස්සමණබ්‍රාහ්මණවචනෙන චතුපරිසවසෙන සම්මුතිදෙවෙහි සහ මනුස්සලොකො, අවසෙසසත්තලොකො වා ගහිතොති වෙදිතබ්බො.

භුත්තාවිස්සාති භුත්තවතො. **ඛරොති** ඵරුසො. **ආබාධොති** විසභාගරොගො. **පබාළ්හාති** බලවතියො. **මාරණන්තිකාති** මරණන්තා මරණසමීපපාපනසමත්ථා. **සතො සම්පජානො අධිවාසෙසීති** සතිං උපට්ඨිතං කත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා අධිවාසෙසි. **අවිහඤ්ඤමානොති** වෙදනානුවත්තනවසෙන අසල්ලක්ඛිතධම්මො විය අපරාපරං පරිවත්තනං අකරොන්තො අපීළියමානො අදුක්ඛියමානො විය අධිවාසෙසි. භගවතො හි වෙළුවගාමකෙයෙව තා වෙදනා උප්පන්නා, සමාපත්තිබලෙන පන වික්ඛම්භිතා යාව පරිනිබ්බානදිවසා න උප්පජ්ජිංසු දිවසෙ දිවසෙ සමාපත්තීහි පටිපණාමනතො. තං දිවසං පන පරිනිබ්බායිතුකාමො ‘‘කොටිසහස්සහත්ථීනං බලං ධාරෙන්තානං වජිරසඞ්ඝාතසමානකායානං අපරිමිතකාලං උපචිතපුඤ්ඤසම්භාරානම්පි භවෙ සති එවරූපා වෙදනා පවත්තන්ති, කිමඞ්ගං පන අඤ්ඤෙස’’න්ති සත්තානං සංවෙගජනනත්ථං සමාපත්තිං න සමාපජ්ජි, තෙන වෙදනා ඛරා වත්තිංසු. **ආයාමාති** එහි යාම.

චුන්දස්ස භත්තං භුඤ්ජිත්වාතිආදිකා අපරභාගෙ ධම්මසඞ්ගාහකෙහි ඨපිතා ගාථා. තත්ථ **භුත්තස්ස ච සූකරමද්දවෙනාති** භුත්තස්ස උදපාදි, න පන භුත්තපච්චයා. යදි හි අභුත්තස්ස උප්පජ්ජිස්සා, අතිඛරො අභවිස්සා, සිනිද්ධභොජනං පන භුත්තත්තා තනුකා වෙදනා අහොසි, තෙනෙව පදසා ගන්තුං අසක්ඛි. එතෙන ය්වායං ‘‘යස්ස තං පරිභුත්තං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡෙය්‍ය අඤ්ඤත්‍ර තථාගතස්සා’’ති සීහනාදො නදිතො, තස්ස සාත්ථකතා දස්සිතා. බුද්ධානඤ්හි අට්ඨානෙ ගජ්ජිතං නාම නත්ථි. යස්මා තං පරිභුත්තං භගවතො න කිඤ්චි විකාරං උප්පාදෙසි, කම්මෙන පන ලද්ධොකාසෙන උප්පාදියමානං විකාරං අප්පමත්තතාය උපසමෙන්තො සරීරෙ බලං උප්පාදෙසි, යෙන යථා වක්ඛමානං තිවිධං පයොජනං සම්පාදෙසි, තස්මා සම්මදෙව තං පරිණාමං ගතං, මාරණන්තිකත්තා පන වෙදනානං අවිඤ්ඤාතං අපාකටං අහොසීති. **විරිච්චමානොති** අභිණ්හං පවත්තලොහිතවිරෙචනොව සමානො. **අවොචාති** අත්තනා ඉච්ඡිතට්ඨානෙ පරිනිබ්බානත්ථාය එවමාහ.

කස්මා පන භගවා එවං රොගෙ උප්පන්නෙ කුසිනාරං අගමාසි, කිං අඤ්ඤත්ථ න සක්කා පරිනිබ්බායිතුන්ති? පරිනිබ්බායිතුං නාම න කත්ථචි න සක්කා, එවං පන චින්තෙසි – මයි කුසිනාරං ගතෙ මහාසුදස්සනසුත්තදෙසනාය (දී. නි. 2.241) අට්ඨුප්පත්ති භවිස්සති, තාය යා දෙවලොකෙ අනුභවිතබ්බසදිසා සම්පත්ති මනුස්සලොකෙ මයා අනුභූතා, තං ද්වීහි භාණවාරෙහි පටිමණ්ඩෙත්වා දෙසෙස්සාමි, තං සුත්වා බහූ ජනා කුසලං කත්තබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති. සුභද්දොපි තත්ථ මං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනපරියොසානෙ සරණෙසු පතිට්ඨාය පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා මයි ධරන්තෙයෙව අරහත්තං පත්වා පච්ඡිමසාවකො නාම භවිස්සති. අඤ්ඤත්ථ මයි පරිනිබ්බුතෙ ධාතුනිමිත්තං මහාකලහො භවිස්සති, ලොහිතං නදී විය සන්දිස්සති. කුසිනාරායං පන පරිනිබ්බුතෙ දොණබ්‍රාහ්මණො තං විවාදං වූපසමෙත්වා ධාතුයො විභජිත්වා දස්සතීති ඉමානි තීණි කාරණානි පස්සන්තො භගවා මහතා උස්සාහෙන කුසිනාරං අගමාසි.

ඉඞ්ඝාති චොදනත්ථෙ නිපාතො. **කිලන්තොස්මීති** පරිස්සන්තො අස්මි. තෙන යථාවුත්තවෙදනානං බලවභාවං එව දස්සෙති. භගවා හි අත්තනො ආනුභාවෙන තදා පදසා අගමාසි, අඤ්ඤෙසං පන යථා පදුද්ධාරම්පි කාතුං න සක්කා, තථා වෙදනා තිඛිණා ඛරා කටුකා වත්තිංසු. තෙනෙවාහ **''නිසීදිස්සාමී''**ති.

ඉදානීති අධුනා. **ලුළිතන්ති** මද්දිතං විය ආකුලං. **ආවිලන්ති** ආලුලං. **අච්ඡොදකාති** තනුපසන්නසලිලා. **සාතොදකාති** මධුරතොයා. **සීතොදකාති** සීතලජලා. **සෙතොදකාති** නික්කද්දමා . උදකඤ්හි සභාවතො සෙතවණ්ණං, භූමිවසෙන කද්දමාවිලතාය ච අඤ්ඤාදිසං හොති, කකුධාපි නදී විමලවාලිකා සමොකිණ්ණා සෙතවණ්ණා සන්දති. තෙන වුත්තං ''සෙතොදකා''ති. **සුපතිත්ථාති** සුන්දරතිත්ථා. **රමණීයාති** මනොහරභූමිභාගතාය රමිතබ්බා යථාවුත්තඋදකසම්පත්තියා ච මනොරමා.

කිලන්තොස්මි චුන්දක, නිපජ්ජිස්සාමීති තථාගතස්ස හි –

> ''කාළාවකඤ්ච ගඞ්ගෙය්‍යං, පණ්ඩරං තම්බපිඞ්ගලං;
> ගන්ධමඞ්ගලහෙමඤ්ච, උපොසථඡද්දන්තිමෙ දසා''ති. –

එවං වුත්තෙසු දසසු හත්ථිකුලෙසු කාළාවකසඞ්ඛාතානං යං දසන්නං පකතිහත්ථීනං බලං, තං එකස්ස ගඞ්ගෙය්‍යස්සාති එවං දසගුණිතාය ගණනාය පකතිහත්ථීනං කොටිසහස්සබලප්පමාණං සරීරබලං. තං සබ්බම්පි තස්මිං දිවසෙ පච්ඡාභත්තතො පට්ඨාය චඞ්ගවාරෙ පක්ඛිත්තඋදකං විය පරික්ඛයං ගතං. පාවාය තිගාවුතෙ කුසිනාරා. එතස්මිං අන්තරෙ පඤ්චවීසතියා ඨානෙසු නිසීදිත්වා මහන්තං උස්සාහං කත්වා ආගච්ඡන්තො සූරියත්ථඞ්ගමනවෙලාය භගවා කුසිනාරං පාපුණීති එවං ''රොගො නාම සබ්බං ආරොග්‍යං මද්දන්තො ආගච්ඡතී''ති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො සදෙවකස්ස ලොකස්ස සංවෙගකරං වාචං භාසන්තො ''කිලන්තොස්මි, චුන්දක, නිපජ්ජිස්සාමී''ති ආහ.

සීහසෙය්‍යන්ති එත්ථ කාමභොගීසෙය්‍යා පෙතසෙය්‍යා තථාගතසෙය්‍යා සීහසෙය්‍යාති චතස්සො සෙය්‍යා. තත්ථ ''යෙභුය්‍යෙන, භික්ඛවෙ, කාමභොගී වාමෙන පස්සෙන සෙය්‍යං කප්පෙන්තී''ති (අ. නි. 4.246) අයං කාමභොගීසෙය්‍යා. ''යෙභුය්‍යෙන , භික්ඛවෙ, පෙතා උත්තානා සෙන්තී''ති (අ. නි. 4.246) අයං පෙතසෙය්‍යා. චතුත්ථජ්ඣානං තථාගතසෙය්‍යා. ''සීහො, භික්ඛවෙ, මිගරාජා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සෙය්‍යං කප්පෙතී''ති (අ. නි. 4.246) අයං සීහසෙය්‍යා. අයඤ්හි තෙජුස්සදඉරියාපථත්තා උත්තමසෙය්‍යා නාම. තෙන වුත්තං – **''දක්ඛිණෙන පස්සෙන සීහසෙය්‍යං කප්පෙසී''**ති. **පාදෙ පාදන්ති** දක්ඛිණපාදෙ වාමපාදං. **අච්චාධායාති** අතිආධාය, ගොප්ඵකං අතික්කම්ම ඨපෙත්වා. ගොප්ඵකෙන හි ගොප්ඵකෙ, ජාණුනා ජාණුම්හි සඞ්ඝට්ටියමානෙ අභිණ්හං වෙදනා උප්පජ්ජන්ති , සෙය්‍යා ඵාසුකා න හොති. යථා පන න සඞ්ඝට්ටෙති, එවං අතික්කම්ම ඨපිතෙ වෙදනා නුප්පජ්ජන්ති, සෙය්‍යා ඵාසුකා හොති. තස්මා එවං නිපජ්ජි.

ගන්ත්වාන බුද්ධොති ඉමා ගාථා අපරභාගෙ ධම්මසඞ්ගාහකෙහි ඨපිතා. තත්ථ **නදිකන්ති** නදිං. **අප්පටිමොධ ලොකෙති** අප්පටිමො ඉධ ඉමස්මිං සදෙවකෙ ලොකෙ. **න්හත්වා ච පිවිත්වා චුදතාරීති** ගත්තානං සීතිකරණවසෙන න්හත්වා ච පානීයං පිවිත්වා ච නදිතො උත්තරි. තදා කිර භගවති න්හායන්තෙ අන්තොනදියං මච්ඡකච්ඡපා, උදකං, උභොසු තීරෙසු වනසණ්ඩො, සබ්බො ච සො භූමිභාගොති සබ්බං සුවණ්ණවණ්ණමෙව අහොසි. **පුරක්ඛතොති** ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමගරුභාවතො සදෙවකෙන ලොකෙන පූජාසම්මානවසෙන පුරක්ඛතො. **භික්ඛුගණස්ස මජ්ඣෙති** භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මජ්ඣෙ. තදා භික්ඛූ භගවතො වෙදනානං අධිමත්තභාවං විදිත්වා ආසන්නා හුත්වා සමන්තතො පරිවාරෙත්වාව ගච්ඡන්ති. **සත්ථාති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි සත්තානං අනුසාසනතො සත්ථා. **පවත්තා භගවා ඉධ ධම්මෙති** භාග්‍යවන්තතාදීහි භගවා ඉධ සීලාදිසාසනධම්මෙ පවත්තා, ධම්මෙ වා චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි පවත්තා පවත්තෙතා. **අම්බවනන්ති** තස්සා එව නදියා තීරෙ අම්බවනං. **ආමන්තයි චුන්දකන්ති** තස්මිං කිර ඛණෙ ආයස්මා ආනන්දො උදකසාටිකං පීළෙන්තො ඔහීයි, චුන්දකත්ථෙරො සමීපෙ අහොසි. තස්මා තං භගවා ආමන්තයි. **පමුඛෙ නිසීදීති** වත්තසීසෙන සත්ථු පුරතො නිසීදි ''කිං නු ඛො සත්ථා ආණාපෙතී''ති. එත්තාවතා ධම්මභණ්ඩාගාරිකො අනුප්පත්තො. එවං අනුප්පත්තං අථ ඛො භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙසි.

උපදහෙයාති උප්පාදෙය්‍ය, විප්පටිසාරස්ස උප්පාදකො කොචි පුරිසො සියා අපි හවෙය්‍ය. **අලාභාති** යෙ අඤ්ඤෙසං දානං දදන්තානං දානානිසංසසඞ්ඛාතා ලාභා හොන්ති, තෙ අලාභා. **දුල්ලද්ධන්ති** පුඤ්ඤවිසෙසෙන ලද්ධම්පි මනුස්සත්තං දුල්ලද්ධං. **යස්ස තෙති** යස්ස තව. උත්තණ්ඩුලං වා අතිකිලින්නං වා කො තං ජානාති, කීදිසම්පි පච්ඡිමං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා තථාගතො පරිනිබ්බුතො, අද්ධා තෙන යං වා තං වා දින්නං භවිස්සතීති. **ලාභාති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකා දානානිසංසසඞ්ඛාතා ලාභා. **සුලද්ධන්ති** තුය්හං මනුස්සත්තං සුලද්ධං. **සම්මුඛාති** සම්මුඛතො, න අනුස්සවෙන න පරම්පරායාති අත්ථො. **මෙතන්ති** මෙ එතං මයා එතං. **ද්වෙමෙති** ද්වෙ ඉමෙ. **සමසමඵලාති** සබ්බාකාරෙන සමානඵලා.

නනු ච යං සුජාතාය දින්නං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා තථාගතො අභිසම්බුද්ධො, තං කිලෙසානං අප්පහීනකාලෙ දානං, ඉදං පන චුන්දස්ස දානං ඛීණාසවකාලෙ, කස්මා එතානි සමඵලානීති? පරිනිබ්බානසමතාය සමාපත්තිසමතාය අනුස්සරණසමතාය ච. භගවා හි සුජාතාය දින්නං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා සඋපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො, චුන්දෙන දින්නං භුඤ්ජිත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතොති එවං **පරිනිබ්බානසමතායපි** සමඵලානි. අභිසම්බුජ්ඣනදිවසෙ ච අග්ගමග්ගස්ස හෙතුභූතා චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛා සමාපත්තියො සමාපජ්ජි, පරිනිබ්බානදිවසෙපි සබ්බා තා සමාපජ්ජි. එවං **සමාපත්තිසමතායපි** සමඵලානි. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ‘‘යස්ස චෙතං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා අනුත්තරං අප්පමාණං චෙතොසමාධිං උපසම්පජ්ජ විහරති, අප්පමාණො තස්ස පුඤ්ඤාභිසන්දො කුසලාභිසන්දො’’තිආදි. –

සුජාතා ච අපරභාගෙ අස්සොසි ‘‘න කිර සා රුක්ඛදෙවතා, බොධිසත්තො කිරෙස, තං කිර පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, සත්තසත්තාහං කිරස්ස තෙන යාපනා අහොසී’’ති. තස්සා ඉදං සුත්වා ‘‘ලාභා වත මෙ’’ති අනුස්සරන්තියා බලවපීතිසොමනස්සං උදපාදි. චුන්දස්සපි අපරභාගෙ ‘‘අවසානපිණ්ඩපාතො කිර මයා දින්නො, ධම්මසීසං කිර මයා ගහිතං, මය්හං කිර පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා සත්ථා අත්තනා චිරකාලාභිපත්ථිතාය අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො’’ති සුත්වා ‘‘ලාභා වත මෙ’’ති අනුස්සරතො බලවපීතිසොමනස්සං උදපාදි. එවං **අනුස්සරණසමතායපි** සමඵලානි ද්වෙපි පිණ්ඩපාතදානානීති වෙදිතබ්බානි.

ආයුසංවත්තනිකන්ති දීඝායුකසංවත්තනිකං. **උපචිතන්ති** පසුතං උප්පාදිතං. **යසසංවත්තනිකන්ති** පරිවාරසංවත්තනිකං. **ආධිපතෙය්‍යසංවත්තනිකන්ති** සෙට්ඨභාවසංවත්තනිකං.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං දානස්ස මහප්ඵලතඤ්චෙව සීලාදිගුණෙහි අත්තනො ච අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යභාවං අනුපාදාපරිනිබ්බානඤ්චාති තිවිධම්පි අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **දදතො පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතීති** දානං දෙන්තස්ස චිත්තසම්පත්තියා ච දක්ඛිණෙය්‍යසම්පත්තියා ච දානමයං පුඤ්ඤං උපචීයති, මහප්ඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්ච හොතීති අත්ථො. අථ වා **දදතො පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතීති** දෙය්‍යධම්මං පරිච්චජන්තො පරිච්චාගචෙතනාය බහුලීකතාය අනුක්කමෙන සබ්බත්ථ අනාපත්තිබහුලො සුවිසුද්ධසීලං රක්ඛිත්වා සමථවිපස්සනඤ්ච භාවෙතුං සක්කොතීති තස්ස දානාදිවසෙන තිවිධම්පි පුඤ්ඤං අභිවඩ්ඪතීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සංයමතොති** සීලසංයමෙන සංයමන්තස්ස, සංවරෙ ඨිතස්සාති අත්ථො. **වෙරං න චීයතීති** පඤ්චවිධවෙරං න පවඩ්ඪති, අදොසපධානත්තා වා අධිසීලස්ස කායවාචාචිත්තෙහි සයංමන්තො සුවිසුද්ධසීලො ඛන්තිබහුලතාය කෙනචි වෙරං න කරොති, කුතො තස්ස උපචයො. තස්මා තස්ස සංයමතො සංයමන්තස්ස, සංයමහෙතු වා වෙරං න චීයති. **කුසලො ච ජහාති පාපකන්ති** කුසලො පන ඤාණසම්පන්නො සුවිසුද්ධසීලෙ පතිට්ඨිතො අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු අත්තනො අනුරූපං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා උපචාරප්පනාභෙදං ඣානං සම්පාදෙන්තො පාපකං ලාමකං කාමච්ඡන්දාදිඅකුසලං වික්ඛම්භනවසෙන ජහාති පරිච්චජති. සො තමෙව ඣානං පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙසු ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරියමග්ගෙන අනවසෙසං පාපකං ලාමකං අකුසලං සමුච්ඡෙදවසෙන ජහාති. **රාගදොසමොහක්ඛයා ස නිබ්බුතොති** සො එවං පාපකං පජහිත්වා රාගාදීනං ඛයා අනවසෙසකිලෙසනිබ්බානෙන, තතො පරං ඛන්ධනිබ්බානෙන ච නිබ්බුතො හොතීති එවං භගවා චුන්දස්ස ච දක්ඛිණසම්පත්තිං, අත්තනො ච දක්ඛිණෙය්‍යසම්පත්තිං නිස්සාය පීතිවෙගවිස්සට්ඨං උදානං උදානෙසි.

පඤ්චමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පාටලිගාමියසුත්තවණ්ණනා

76. ඡට්ඨෙ **මගධෙසූති** මගධරට්ඨෙ. **මහතාති** ඉධාපි ගුණමහත්තෙනපි අපරිච්ඡින්නසඞ්ඛ්‍යාත්තා ගණනමහත්තෙනපි මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන. **පාටලිගාමොති** එවංනාමකො මගධරට්ඨෙ එකො ගාමො. තස්ස කිර ගාමස්ස මාපනදිවසෙ ගාමග්ගහණට්ඨානෙ ද්වෙ තයො පාටලඞ්කුරා පථවිතො උබ්භිජ්ජිත්වා නික්ඛමිංසු. තෙන තං ‘‘පාටලිගාමො’’ත්වෙව වොහරිංසු. **තදවසරීති** තං පාටලිගාමං අවසරි අනුපාපුණි. කදා පන භගවා පාටලිගාමං අනුපාපුණි? හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සාවත්ථියං ධම්මසෙනාපතිනො චෙතියං කාරාපෙත්වා තතො නික්ඛමිත්වා

රාජගහෙ වසන්තො තත්ථ ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස ච චෙතියං කාරාපෙත්වා තතො නික්ඛමිත්වා අම්බලට්ඨිකායං වසිත්වා අතුරිතචාරිකාවසෙන ජනපදචාරිකං චරන්තො තත්ථ තත්ථ එකරත්තිවාසෙන වසිත්වා ලොකං අනුග්ගණ්හන්තො අනුක්කමෙන පාටලිගාමං අනුපාපුණි.

පාටලිගාමියාති පාටලිගාමවාසිනො උපාසකා. තෙ කිර භගවතො පඨමදස්සනෙන කෙචි සරණෙසු, කෙචි සීලෙසු, කෙචි සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨිතා. තෙන වුත්තං **"උපාසකා"**ති. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති** පාටලිගාමෙ කිර අජාතසත්තුනො ලිච්ඡවිරාජූනඤ්ච මනුස්සා කාලෙන කාලං ගන්ත්වා ගෙහසාමිකෙ ගෙහතො නීහරිත්වා මාසම්පි අඩ්ඪමාසම්පි වසන්ති. තෙන පාටලිගාමවාසිනො මනුස්සා නිච්චුපද්දුතා "එතෙසඤ්චෙව ආගතකාලෙ වසනට්ඨානං භවිස්සතී"ති එකපස්සෙ ඉස්සරානං භණ්ඩප්පටිසාමනට්ඨානං, එකපස්සෙ වසනට්ඨානං, එකපස්සෙ ආගන්තුකානං අද්ධිකමනුස්සානං, එකපස්සෙ දලිද්දානං කපණමනුස්සානං, එකපස්සෙ ගිලානානං වසනට්ඨානං භවිස්සතීති සබ්බෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං අඝට්ටෙත්වා වසනප්පහොනකං නගරමජ්ඣෙ මහාසාලං කාරෙසුං, තස්සා නාමං **ආවසථාගාර**න්ති. තං දිවසඤ්ච නිට්ඨානං අගමාසි. තෙ තත්ථ ගන්ත්වා හත්ථකම්මසුධාකම්මචිත්තකම්මාදිවසෙන සුපරිනිට්ඨිතං සුසජ්ජිතං දෙවවිමානසදිසං තං ද්වාරකොට්ඨකතො පට්ඨාය ඔලොකෙත්වා "ඉදං ආවසථාගාරං අතිවිය මනොරමං සස්සිරිකං, කෙන නු ඛො පඨමං පරිභුත්තං අම්හාකං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය අස්සා"ති චින්තෙසුං, තස්මිංයෙව ච ඛණෙ "භගවා තං ගාමං අනුප්පත්තො"ති අස්සොසුං. තෙන තෙ උප්පන්නපීතිසොමනස්සා "අම්හෙහි භගවා ගන්ත්වාපි ආනෙතබ්බො සියා, සො පන සයමෙව අම්හාකං වසනට්ඨානං සම්පත්තො, අජ්ජ මයං භගවන්තං ඉධ වසාපෙත්වා පඨමං පරිභුඤ්ජාපෙස්සාම තථා භික්ඛුසඞ්ඝං, භික්ඛුසඞ්ඝෙ ආගතෙ තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආගතමෙව භවිස්සති, සත්ථාරං මඞ්ගලං වදාපෙස්සාම, ධම්මං කථාපෙස්සාම. ඉති තීහි රතනෙහි පරිභුත්තෙ පච්ඡා අම්හාකඤ්ච පරෙසඤ්ච පරිභොගො භවිස්සති, එවං නො දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී"ති සන්නිට්ඨානං කත්වා එතදත්ථමෙව භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු. තස්මා එවමාහංසු – **"අධිවාසෙතු නො, භන්තෙ භගවා, ආවසථාගාර"**න්ති.

යෙන ආවසථාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසූති කිඤ්චාපි තං තං දිවසමෙව පරිනිට්ඨිතත්තා දෙවවිමානං විය සුසජ්ජිතං සුපටිජග්ගිතං, බුද්ධාරහං පන කත්වා න පඤ්ඤත්තං, "බුද්ධා නාම අරඤ්ඤජ්ඣාසයා අරඤ්ඤාරාමා, අන්තොගාමෙ වසෙය්‍යුං වා නො වා, තස්මා භගවතො රුචිං ජානිත්වාව පඤ්ඤාපෙස්සාමා"ති චින්තෙත්වා තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු, ඉදානි භගවතො රුචිං ජානිත්වා තථා පඤ්ඤාපෙතුකාමා යෙන ආවසථාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසු. **සබ්බසන්ථරිං ආවසථාගාරං සන්ථරිත්වාති** යථා සබ්බමෙව සන්ථතං හොති, එවං තං සන්ථරිත්වා සබ්බපඨමං තාව "ගොමයං නාම සබ්බමඞ්ගලෙසු වට්ටතී"ති සුධාපරිකම්මකතම්පි භූමිං අල්ලගොමයෙන ඔපුඤ්ජාපෙත්වා පරිසුක්ඛභාවං ඤත්වා යථා අක්කන්තට්ඨානෙ පදං න පඤ්ඤායති, එවං චතුජ්ජාතියගන්ධෙහි ලිම්පෙත්වා උපරි නානාවණ්ණකටසාරකෙ සන්ථරිත්වා තෙසං උපරි මහාපිට්ඨිකකොජවාදිං කත්වා හත්ථත්ථරණාදීහි නානාවණ්ණෙහි අත්ථරණෙහි සන්ථරිතබ්බයුත්තකං සබ්බොකාසං සන්ථරාපෙසුං. තෙන වුත්තං – "සබ්බසන්ථරිං ආවසථාගාරං සන්ථරිත්වා"ති.

ආසනානඤ්හි මජ්ඣට්ඨානෙ තාව මඞ්ගලථම්භං නිස්සාය මහාරහං බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා තත්ථ යං යං මුදුකඤ්ච මනොරමඤ්ච පච්චත්ථරණං, තං තං පච්චත්ථරිත්වා උභතොලොහිතකං මනුඤ්ඤදස්සනං උපධානං උපදහිත්වා උපරි සුවණ්ණරජතතාරකාවිචිත්තං විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධදාමපුප්ඵදාමාදීහි අලඞ්කරිත්වා සමන්තා ද්වාදසහත්ථෙ ඨානෙ පුප්ඵජාලං කාරෙත්වා තිංසහත්ථමත්තට්ඨානං පටසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා පච්ඡිමභිත්තිං නිස්සාය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පල්ලඞ්කපස්සයමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤාපෙත්වා උපරි සෙතපච්චත්ථරණෙහි පච්චත්ථරාපෙත්වා සාලාය පාචීනපස්සං අත්තනො නිසජ්ජායොග්ගං කාරෙසුං. තං සන්ධාය වුත්තං **"ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා"**ති.

උදකමණිකන්ති මහාකුච්ඡිකං උදකචාටිං. එවං භගවා භික්ඛුසඞ්ඝො ච යථාරුචියා හත්ථපාදෙ ධොවිස්සන්ති, මුඛං වික්ඛාලෙස්සන්තීති තෙසු තෙසු ඨානෙසු මණිවණ්ණස්ස උදකස්ස පූරෙත්වා වාසත්ථාය නානාපුප්ඵානි චෙව උදකවාසචුණ්ණානි ච පක්ඛිපිත්වා කදලිපණ්ණෙහි පිදහිත්වා පතිට්ඨපෙසුං. තෙන වුත්තං "උදකමණිකං පතිට්ඨාපෙත්වා"ති.

තෙලප්පදීපං ආරොපෙත්වාති රජතසුවණ්ණාදිමයදණ්ඩදීපිකාසු යොධකරූපවිලාසබ්චිතරූපකාදීනං හත්ථෙ ඨපිතසුවණ්ණරජතාදිමයකපල්ලිකාසු තෙලප්පදීපං ජාලයිත්වා. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති** එත්ථ පන තෙ පාටලිගාමියා උපාසකා න කෙවලං ආවසථාගාරමෙව, අථ ඛො සකලම්පි ගාමෙ වීථියො සජ්ජාපෙත්වා ධජෙ උස්සාපෙත්වා ගෙහද්වාරෙසු පුණ්ණඝටෙ කදලියො ච ඨපාපෙත්වා සකලගාමං දීපමාලාහි විප්පකිණ්ණතාරකං විය කත්වා "ඛීරපකෙ දාරකෙ ඛීරං පායෙථ, දහරකුමාරෙ ලහුං ලහුං භොජෙත්වා සයාපෙථ, උච්චාසද්දං මා කරිත්ථ, අජ්ජ එකරත්තිං සත්ථා අන්තොගාමෙ වසිස්සති, බුද්ධා නාම අප්පසද්දකාමා හොන්තී"ති භෙරිං චරාපෙත්වා සයං දණ්ඩදීපිකා ආදාය යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසු.

අථ ඛො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන යෙන ආවසථාගාරං තෙනුපසඞ්කමීති "යස්ස දානි, භන්තෙ, භගවා කාලං මඤ්ඤතී"ති එවං කිර තෙහි කාලෙ ආරොචිතෙ භගවා ලාඛාරසෙන තින්තරත්තකොවිළාරපුප්ඵවණ්ණං රත්තදුපට්ටං කත්තරියා පදුමං කන්තෙන්තො විය, සංවිධාය තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙන්තො නිවාසෙත්වා සුවණ්ණපාමඞ්ගෙන පදුමකලාපං පරික්ඛිපන්තො විය, විජ්ජුලතාසස්සිරිකං

කායබන්ධනං බන්ධිත්වා රත්තකම්බලෙන ගජකුම්භං පරියොනන්ධන්තො විය, රතනසතුබ්බෙධෙ සුවණ්ණග්ඝිකෙ පවාළජාලං ඛිපමානො විය, මහති සුවණ්ණචෙතියෙ රත්තකම්බලකඤ්චුකං පටිමුඤ්චන්තො විය, ගච්ඡන්තං පුණ්ණචන්දං රත්තවලාහකෙන පටිච්ඡාදෙන්තො විය, කඤ්චනගිරිමත්ථකෙ සුපක්කලාඛාරසං පරිසිඤ්චන්තො විය, චිත්තකූටපබ්බතමත්ථකං විජ්ජුලතාජාලෙන පරික්ඛිපන්තො විය, සකලචක්කවාළසිනෙරුයුගන්ධරමහාපථවිං චාලෙත්වා ගහිතනිග්‍රොධපල්ලවසමානවණ්ණං සුරත්තවරපංසුකූලං පාරුපිත්වා වනගහනතො නික්ඛන්තකෙසරසීහො විය, සමන්තතො උදයපබ්බතකූටතො පුණ්ණචන්දො විය, බාලසූරියො විය ච අත්තනා නිසින්නචාරුමණ්ඩපතො නික්ඛමි.

අථස්ස කායතො මෙසමුඛතො විජ්ජුකලාපා විය රස්මියො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණරසධාරාපරිසෙකපිඤ්ජරපත්තපුප්ඵඵලසාඛාවිටපෙ විය සමන්තතො රුක්ඛෙ කරිංසු. තාවදෙව අත්තනො අත්තනො පත්තචීවරමාදාය මහාභික්ඛුසඞ්ඝො භගවන්තං පරිවාරෙසි. තෙ ච නං පරිවාරෙත්වා ඨිතා භික්ඛූ එවරූපා අහෙසුං අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා ආරද්ධවීරියා වත්තාරො වචනක්ඛමා චොදකා පාපගරහිනො සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාසම්පන්නා විමුත්තිසම්පන්නා විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා. තෙහි පරිවුතො භගවා රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණක්ඛන්ධො, නක්ඛත්තපරිවාරිතො විය පුණ්ණචන්දො, රත්තපදුමවනසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාවා, පවාළවෙදිකපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණපාසාදො විරොචිත්ථ. මහාකස්සපප්පමුඛා පන මහාථෙරා මෙඝවණ්ණං පංසුකූලචීවරං පාරුපිත්වා මණිවම්මවම්මිතා විය මහානාගා පරිවාරයිංසු වන්තරාගා භින්නකිලෙසා විජටිතජටා ඡින්නබන්ධනා කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා.

ඉති භගවා සයං වීතරාගො වීතරාගෙහි, වීතදොසො වීතදොසෙහි, වීතමොහො වීතමොහෙහි, නිත්තණ්හො නිත්තණ්හෙහි, නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි, සයං බුද්ධො අනුබුද්ධෙහි පරිවාරිතො පත්තපරිවාරිතං විය කෙසරං, කෙසරපරිවාරිතා විය කණ්ණිකා, අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දන්තො නාගරාජා, නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා, සෙනඞ්ගපරිවාරිතො විය චක්කවත්තිරාජා, මරුගණපරිවාරිතො විය සක්කො දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය හාරිතමහාබ්‍රහ්මා, තාරාගණපරිවාරිතො විය පුණ්ණචන්දො, අනුපමෙන බුද්ධවෙසෙන අපරිමාණෙන බුද්ධවිලාසෙන පාටලිගාමිනං මග්ගං පටිපජ්ජි.

අථස්ස පුරත්ථිමකායතො සුවණ්ණවණ්ණා ඝනබුද්ධරස්මියො උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසුං, තථා පච්ඡිමකායතො දක්ඛිණපස්සතො වාමපස්සතො සුවණ්ණවණ්ණා ඝනබුද්ධරස්මියො උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසුං, උපරිකෙසන්තතො පට්ඨාය සබ්බකෙසාවට්ටෙහි මොරගීවරාජවණ්ණා අසිතා ඝනබුද්ධරස්මියො උට්ඨහිත්වා ගගනතලෙ අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසුං, හෙට්ඨාපාදතලෙහි පවාළවණ්ණා රස්මියො උට්ඨහිත්වා ඝනපථවිං අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසුං, දන්තතො අක්ඛීනං සෙතට්ඨානතො, නඛානං මංසවිමුත්තට්ඨානතො ඔදාතා ඝනබුද්ධරස්මියො උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසුං, රත්තපීතවණ්ණානං සම්භින්නට්ඨානතො මඤ්ජෙට්ඨවණ්ණා රස්මියො උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසුං, සබ්බත්ථකමෙව පභස්සරා රස්මියො උට්ඨහිංසු. එවං සමන්තා අසීතිහත්ථට්ඨානං ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො විජ්ජොතමානා විප්ඵන්දමානා විධාවමානා කඤ්චනදණ්ඩදීපිකාදීහි නිච්ඡරිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දමානා මහාපදීපජාලා විය, චාතුද්දීපිකමහාමෙඝතො නික්ඛන්තවිජ්ජුලතා විය ච දිසොදිසං පක්ඛන්දිංසු. යාහි සබ්බෙ දිසාභාගා සුවණ්ණචම්පකපුප්ඵෙහි විකිරියමානා විය, සුවණ්ණඝටතො සුවණ්ණරසධාරාහි ආසිඤ්චියමානා විය, පසාරිතසුවණ්ණපටපරික්ඛිත්තා විය, වෙරම්භවාතෙන සමුද්ධතකිංසුකකණිකාරකොවිළාරපුප්ඵචුණ්ණසමොකිණ්ණා විය, චීනපිට්ඨචුණ්ණසම්පරිරඤ්ජිතා විය ච විරොචිංසු.

භගවතොපි අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපසමුජ්ජලං ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණප්පටිමණ්ඩිතං සරීරං අබ්භමහිකාදිඋපක්කිලෙසවිමුත්තං සමුජ්ජලන්තතාරකාවභාසිතං විය, ගගනතලං විකසිතං විය පදුමවනං, සබ්බපාලිඵුල්ලො විය යොජනසතිකො පාරිච්ඡත්තකො, පටිපාටියා ඨපිතානං ද්වත්තිංසසූරියානං ද්වත්තිංසචන්දිමානං ද්වත්තිංසචක්කවත්තීනං ද්වත්තිංසදෙවරාජානං ද්වත්තිංසමහාබ්‍රහ්මානං සිරියා සිරිං අභිභවමානං විය විරොචිත්ථ, යථා තං දසහි පාරමීහි දසහි උපපාරමීහි දසහි පරමත්ථපාරමීහීති සම්මදෙව පරිපූරිතාහි සමතිංසපාරමිතාහි අලඞ්කතං කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි දින්නෙන දානෙන රක්ඛිතෙන සීලෙන කතෙන කල්‍යාණකම්මෙන එකස්මිං අත්තභාවෙ සමොසරිත්වා විපාකං දාතුං ඔකාසං අලභමානෙන සම්බාධප්පත්තං විය නිබ්බත්තිතං නාවාසහස්සභණ්ඩං එකං නාවං ආරොපනකාලො විය, සකටසහස්සභණ්ඩං එකං සකටං ආරොපනකාලො විය, පඤ්චවීසතියා ගඞ්ගානං සම්භින්නමුඛද්වාරෙ එකතො රාසිභූතකාලො විය අහොසි.

ඉමාය බුද්ධසිරියා ඔභාසමානස්සපි භගවතො පුරතො අනෙකානි දණ්ඩදීපිකාසහස්සානි උක්ඛිපිංසු. තථා පච්ඡතො වාමපස්සෙ දක්ඛිණපස්සෙ ජාතිකුසුමචම්පකවනමාලිකාරත්තුප්පලනීලුප්පලබකුලසින්දුවාරාදිපුප්ඵානි චෙව නීලපීතාදිවණ්ණසුගන්ධචුණ්ණානි ච චාතුද්දීපිකමහාමෙඝවිස්සට්ඨා සලිලවුට්ඨියො විය විප්පකිරිංසු . පඤ්චඞ්ගිකතූරියනිග්ඝොසා ච බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණාසංයුත්තා ථුතිඝොසා ච සබ්බා දිසා පූරයමානා මුඛසම්භාසා විය අහෙසුං. දෙවසුපණ්ණනාගයක්ඛගන්ධබ්බමනුස්සානං අක්ඛීනි අමතපානං විය ලභිංසු. ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඨත්වා පදසහස්සෙහි ගමනවණ්ණනං වත්තුං වට්ටති. තත්‍රිදං මුඛමත්තං –

> ‘‘එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නො, කම්පයන්තො වසුන්ධරං;
> අහෙඨයන්තො පාණානි, යාති ලොකවිනායකො.

‘‘දක්ඛිණං පඨමං පාදං, උද්ධරන්තො නරාසභො;
ගච්ඡන්තො සිරිසම්පන්නො, සොභතෙ ද්විපදුත්තමො.

‘‘ගච්ඡතො බුද්ධසෙට්ඨස්ස, හෙට්ඨා පාදතලං මුදු;
සමං සම්ඵුසතෙ භූමිං, රජසානුපලිම්පති.

‘‘නින්නං ඨානං උන්නමති, ගච්ඡන්තෙ ලොකනායකෙ;
උන්නතඤ්ච සමං හොති, පථවී ච අචෙතනා.

‘‘පාසාණා සක්ඛරා චෙව, කඨලා ඛාණුකණ්ටකා;
සබ්බෙ මග්ගා විවජ්ජන්ති, ගච්ඡන්තෙ ලොකනායකෙ.

‘‘නාතිදූරෙ උද්ධරති, නච්චාසන්නෙ ච නික්ඛිපං;
අඝට්ටයන්තො නියාති, උභො ජාණූ ච ගොප්ඵකෙ.

‘‘නාතිසීඝං පක්කමති, සම්පන්නචරණො මුනි;
න චාපි සණිකං යාති, ගච්ඡමානො සමාහිතො.

‘‘උද්ධං අධො ච තිරියං, දිසඤ්ච විදිසං තථා;
න පෙක්ඛමානො සො යාති, යුගමත්තංවපෙක්ඛති.

‘‘නාගවික්කන්තචාරො සො, ගමනෙ සොභතෙ ජිනො;
චාරුං ගච්ඡති ලොකග්ගො, හාසයන්තො සදෙවකෙ.

‘‘උසභරාජාව සොභන්තො, චාරුචාරීව කෙසරී;
තොසයන්තො බහූ සත්තෙ, ගාමං සෙට්ඨො උපාගමී’’ති. –

වණ්ණකාලො නාම කිරෙස. එවංවිධෙසු කාලෙසු භගවතො සරීරවණ්ණෙ වා ගුණවණ්ණෙ වා ධම්මකථිකස්ස ථාමොයෙව පමාණං, චුණ්ණියපදෙහි ගාථාබන්ධෙහි යත්තකං සක්කොති, තත්තකං වත්තබ්බං. ‘‘දුක්කථිත’’න්ති වා ‘‘අතිත්ථෙන පක්ඛන්දො’’ති වා න වත්තබ්බො. අපරිමාණවණ්ණා හි බුද්ධා භගවන්තො, තෙසං බුද්ධාපි අනවසෙසතො වණ්ණං වත්තුං අසමත්ථා. සකලම්පි හි කප්පං වණ්ණෙන්තා පරියොසාපෙතුං න සක්කොන්ති, පගෙව ඉතරා පජාති. ඉමිනා සිරිවිලාසෙන අලඞ්කතප්පටියත්තං පාටලිගාමං පාවිසි , පවිසිත්වා භගවා පසන්නචිත්තෙන ජනෙන පුප්ඵගන්ධධූමවාසචුණ්ණාදීහි පූජියමානො ආවසථාගාරං පාවිසි. තෙන වුත්තං – ‘‘අථ ඛො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන යෙන ආවසථාගාරං තෙනුපසඞ්කමී’’ති.

පාදෙ පක්ඛාලෙත්වාති යදිපි භගවතො පාදෙ රජොජල්ලං න උපලිම්පති, තෙසං පන උපාසකානං කුසලාභිවුද්ධිං ආකඞ්ඛන්තො පරෙසං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජනත්ථඤ්ච භගවා පාදෙ පක්ඛාලෙති. අපිච උපාදින්නකසරීරං නාම සීතං කාතබ්බම්පි හොතීති එතදත්ථම්පි භගවා න්හානපාදධොවනාදීනි කරොතියෙව. **භගවන්තංයෙව පුරක්ඛත්වා**ති භගවන්තං පුරතො කත්වා. තත්ථ භගවා භික්ඛූනඤ්චෙව උපාසකානඤ්ච මජ්ඣෙ නිසින්නො ගන්ධොදකෙන න්හාපෙත්වා දුකූලචුම්බටකෙන වොදකං කත්වා ජාතිහිඞ්ගුලකෙන මජ්ජිත්වා රත්තකම්බලෙන පලිවෙඨෙත්වා පීඨෙ ඨපිතා රත්තසුවණ්ණඝනපටිමා විය අතිවිරොචිත්ථ.

අයං පනෙත්ථ පොරාණානං වණ්ණභණනමග්ගො –

‘‘ගන්ත්වාන මණ්ඩලමාළං, නාගවික්කන්තචාරණො;
ඔභාසයන්තො ලොකග්ගො, නිසීදි වරමාසනෙ.

‘‘තහිං නිසින්නො නරදම්මසාරථී,
දෙවාතිදෙවො සතපුඤ්ඤලක්ඛණො;
බුද්ධාසනෙ මජ්ඣගතො විරොචති,
සුවණ්ණනික්ඛං විය පණ්ඩුකම්බලෙ.

‘‘නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, නික්ඛිත්තං පණ්ඩුකම්බලෙ;
විරොචති වීතමලො, මණිවෙරොචනො යථා.

‘‘මහාසාලොව සම්ඵුල්ලො, මෙරුරාජාවලඞ්කතො;
සුවණ්ණයූපසඞ්කාසො, පදුමො කොකනදො යථා.

‘‘ජලන්තො දීපරුක්ඛොව, පබ්බතග්ගෙ යථා සිඛී;
දෙවානං පාරිඡත්තොව, සබ්බඵුල්ලො විරොචතී’’ති.

පාටලිගාමියෙ උපාසකෙ ආමන්තෙසීති යස්මා තෙසු උපාසකෙසු බහූ ජනා සීලෙසු පතිට්ඨිතා, තස්මා පඨමං තාව සීලවිපත්තියා ආදීනවං පකාසෙත්වා පච්ඡා සීලසම්පදාය ආනිසංසං දස්සෙතුං, **‘‘පඤ්චිමෙ ගහපතයො’’**තිආදිනා ධම්මදෙසනත්ථං ආමන්තෙසි.

තත්ථ **දුස්සීලොති** නිස්සීලො. **සීලවිපන්නොති** විපන්නසීලො භින්නසංවරො. එත්ථ ච ‘‘දුස්සීලො’’ති පදෙන පුග්ගලස්ස සීලාභාවො වුත්තො. සො පනස්ස සීලාභාවො දුවිධො අසමාදානෙන වා සමාදින්නස්ස භෙදෙන වාති. තෙසු පුරිමො න තථා සාවජ්ජො, යථා දුතියො සාවජ්ජතරො. යථාධිප්පෙතාදීනවනිමිත්තං සීලාභාවං පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය දස්සෙතුං, ‘‘සීලවිපන්නො’’ති වුත්තං. තෙන ‘‘දුස්සීලො’’ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. **පමාදාධිකරණන්ති** පමාදකාරණා. ඉදඤ්ච සුත්තං ගහට්ඨානං වසෙන ආගතං, පබ්බජිතානම්පි පන ලබ්භතෙව. ගහට්ඨො හි යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කප්පෙති යදි කසියා යදි වාණිජ්ජාය යදි ගොරක්ඛෙන, පාණාතිපාතාදිවසෙන පමත්තො තං තං යථාකාලං සම්පාදෙතුං න සක්කොති, අථස්ස කම්මං විනස්සති. මාඝාතකාලෙ පන පාණාතිපාතාදීනි කරොන්තො දණ්ඩවසෙන මහතිං භොගජානිං නිගච්ඡති. පබ්බජිතො දුස්සීලො පමාදකාරණා සීලතො බුද්ධවචනතො ඣානතො සත්තඅරියධනතො ච ජානිං නිගච්ඡති.

පාපකො කිත්තිසද්දොති ගහට්ඨස්ස ‘‘අසුකො අමුකකුලෙ ජාතො දුස්සීලො පාපධම්මො පරිච්චත්තඉධලොකපරලොකො සලාකභත්තමත්තම්පි න දෙතී’’ති පරිසමජ්ඣෙ පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති. පබ්බජිතස්ස ‘‘අසුකො නාම ථෙරො සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිත්වා නාසක්ඛි සීලානි රක්ඛිතුං, න බුද්ධවචනං ගහෙතුං, වෙජ්ජකම්මාදීහි ජීවති, ඡහි අගාරවෙහි සමන්නාගතො’’ති එවං පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති.

අවිසාරදොති ගහට්ඨො තාව අවස්සං බහූනං සන්නිපාතට්ඨානෙ ‘‘කොචි මම කම්මං ජානිස්සති, අථ මං නින්දිස්සති, රාජකුලස්ස වා දස්සෙස්සතී’’ති සභයො උපසඞ්කමති, මඞ්කුභූතො පත්තක්ඛන්ධො අධොමුඛො නිසීදති, විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. පබ්බජිතොපි බහුභික්ඛුසඞ්ඝෙ සන්නිපතිතෙ ‘‘අවස්සං කොචි මම කම්මං ජානිස්සති, අථ මෙ උපොසථම්පි පවාරණම්පි ඨපෙත්වා සාමඤ්ඤතො චාවෙත්වා නික්කඩ්ඪිස්සතී’’ති සභයො උපසඞ්කමති, විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. එකච්චො පන දුස්සීලොපි සමානො සුසීලො විය චරති, සොපි අජ්ඣාසයෙන මඞ්කු හොතියෙව.

සම්මූළ්හො කාලං කරොතීති දුස්සීලස්ස හි මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස දුස්සීලකම්මානි සමාදාය පවත්තිතට්ඨානානි ආපාථං ආගච්ඡන්ති. සො උම්මීලෙත්වා ඉධලොකං, නිමීලෙත්වා පරලොකං පස්සති. තස්ස චත්තාරො අපායා කම්මානුරූපං උපට්ඨහන්ති, සත්තිසතෙන පහරියමානො විය අග්ගිජාලාභිඝාතෙන ඣායමානො විය ච හොති. සො ‘‘වාරෙථ, වාරෙථා’’ති විරවන්තොව මරති. තෙන වුත්තං – ‘‘සම්මූළ්හො කාලං කරොතී’’ති.

කායස්ස භෙදාති උපාදින්නක්ඛන්ධපරිච්චාගා. **පරං මරණාති** තදනන්තරං අභිනිබ්බත්තක්ඛන්ධග්ගහණා. අථ වා **කායස්ස භෙදාති** ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදා. **පරං මරණාති** චුතිතො උද්ධං. **අපායන්තිආදි** සබ්බං නිරයවෙවචනං. නිරයො හි සග්ගමොක්ඛහෙතුභූතා පුඤ්ඤසඞ්ඛාතා අයා අපෙතත්තා, සුඛානං වා අයස්ස, ආගමනස්ස වා අභාවා අපායො. දුක්ඛස්ස ගති පටිසරණන්ති **දුග්ගති,** දොසබහුලතාය වා දුට්ඨෙන කම්මුනා නිබ්බත්තා ගතීති දුග්ගති. විවසා නිපතන්ති එත්ථ දුක්කතකාරිනොති **විනිපාතො,** විනස්සන්තා වා එත්ථ නිපතන්ති සම්භිජ්ජමානඞ්ගපච්චඞ්ගාති විනිපාතො. නත්ථි එත්ථ අස්සාදසඤ්ඤිතො අයොති **නිරයො.**

අථ වා අපායග්ගහණෙන තිරච්ඡානයොනිං දීපෙති. තිරච්ඡානයොනි හි අපායො සුගතිතො අපෙතත්තා, න දුග්ගති මහෙසක්ඛානං නාගරාජාදීනං සම්භවතො. දුග්ගතිග්ගහණෙන පෙත්තිවිසයං දීපෙති. සො හි අපායො චෙව දුග්ගති ච සුගතිතො අපෙතත්තා, දුක්ඛස්ස ච ගතිභූතත්තා, න තු විනිපාතො අසුරසදිසං අවිනිපතිතත්තා පෙතමහිද්ධිකානම්පි විජ්ජමානත්තා. විනිපාතග්ගහණෙන අසුරකායං දීපෙති. සො හි යථාවුත්තෙනට්ඨෙන ‘‘අපායො’’ චෙව ‘‘දුග්ගති’’ ච සබ්බසම්පත්තිසමුස්සයෙහි විනිපතිතත්තා ‘‘විනිපාතො’’ති ච වුච්චති. නිරයග්ගහණෙන අවීචිආදිකං අනෙකප්පකාරං නිරයමෙව දීපෙති. **උපපජ්ජතීති** නිබ්බත්තති.

ආනිසංසකථා වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බා. අයං පන විසෙසො – **සීලවාති** සමාදානවසෙන සීලවා. **සීලසම්පන්නොති** පරිසුද්ධං පරිපුණ්ණඤ්ච කත්වා සීලස්ස සමාදානෙන සීලසම්පන්නො. **භොගක්ඛන්ධන්ති** භොගරාසිං. **සුගතිං සග්ගං ලොකන්ති** එත්ථ සුගතිග්ගහණෙන මනුස්සගතිපි සඞ්ගය්හති, සග්ගග්ගහණෙන දෙවගති එව. තත්ථ සුන්දරා ගති **සුගති,** රූපාදීහි විසයෙහි සුට්ඨු අග්ගොති **සග්ගො,** සො සබ්බොපි ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන **ලොකොති.**

පාටලිගාමියෙ උපාසකෙ බහුදෙව රත්තිං ධම්මියා කථායාති අඤ්ඤායපි පාළිමුත්තාය ධම්මකථාය චෙව ආවසථානුමොදනකථාය ච. තදා හි භගවා යස්මා අජාතසත්තුනා තත්ථ පාටලිපුත්තනගරං මාපෙන්තෙන අඤ්ඤෙසු ගාමනිගමජනපදරාජධානීසු යෙ සීලාචාරසම්පන්නා කුටුම්බිකා, තෙ ආනෙත්වා ධනධඤ්ඤඝරවත්ථුඛෙත්තවත්ථාදීනි චෙව පරිහාරඤ්ච දාපෙත්වා නිවෙසියන්ති. තස්මා පාටලිගාමියා උපාසකා ආනිසංසදස්සාවිතාය විසෙසතො සීලගරුකා සබ්බගුණානඤ්ච සීලස්ස අධිට්ඨානභාවතො තෙසං පඨමං සීලානිසංසෙ පකාසෙත්වා තතො පරං ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය, පථවොජං ආකඩ්ඪන්තො විය, මහාජම්බුං මත්ථකෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො විය, යොජනිකමධුකණ්ඩං චක්කයන්තෙන පීළෙත්වා මධුරසං පායමානො විය පාටලිගාමිකානං උපාසකානං හිතසුඛාවහං පකිණ්ණකකථං කථෙන්තො ‘‘ආවාසදානං නාමෙතං ගහපතයො මහන්තං පුඤ්ඤං, තුම්හාකං ආවාසො මයා පරිභුත්තො, භික්ඛුසඞ්ඝෙන ච පරිභුත්තො, මයා ච භික්ඛුසඞ්ඝෙන ච පරිභුත්තෙ පන ධම්මරතනෙනපි පරිභුත්තොයෙව හොති. එවං තීහි රතනෙහි පරිභුත්තෙ අපරිමෙය්‍යො ච විපාකො, අපිච ආවාසදානස්මිං දින්නෙ සබ්බදානං දින්නමෙව හොති, භූමට්ඨකපණ්ණසාලාය වා සාඛාමණ්ඩපස්ස වා සඞ්ඝං උද්දිස්ස කතස්ස ආනිසංසො පරිච්ඡින්දිතුං න සක්කා. ආවාසදානානුභාවෙන හි භවෙ නිබ්බත්තමානස්සපි සම්පීළිතගබ්භවාසො නාම න හොති, ද්වාදසහත්ථො ඔවරකො වියස්ස මාතුකුච්ඡි අසම්බාධොව හොතී’’ති එවං නානානයෙහි විචිත්තං බහුං ධම්මකථං කථෙත්වා –

> ‘‘සීතං උණ්හං පටිහන්ති, තතො වාළමිගානි ච;
> සරීසපෙ ච මකසෙ, සිසිරෙ චාපි වුට්ඨියො.
>
> ‘‘තතො වාතාතපො ඝොරො, සඤ්ජාතො පටිහඤ්ඤති;
> ලෙණත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච, ඣායිතුඤ්ච විපස්සිතුං.
>
> ‘‘විහාරදානං සඞ්ඝස්ස, අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං;
> තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො, සම්පස්සං අත්ථමත්තනො.
>
> ‘‘විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ;
> තෙසං අන්නඤ්ච පානඤ්ච, වත්ථසෙනාසනානි ච.
>
> ‘‘දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
> තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්ති, සබ්බදුක්ඛාපනූදනං;
> යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය, පරිනිබ්බාති අනාසවො’’ති. (චූළව. 295) –

එවං අයම්පි ආවාසදානෙ ආනිසංසොති බහුදෙව රත්තිං අතිරෙකතරං දියඩ්ඪයාමං ආවාසදානානිසංසකථං කථෙසි. තත්ථ ඉමා ගාථා තාව සඞ්ගහං ආරුළ්හා, පකිණ්ණකධම්මදෙසනා පන සඞ්ගහං නාරොහති. **සන්දස්සෙත්වාතිආදීනි** වුත්තත්ථානෙව.

අභික්කන්තාති අතික්කන්තා ද්වෙ යාමා ගතා. **යස්ස දානි කාලං මඤ්ඤථාති** යස්ස ගමනස්ස තුම්හෙ කාලං මඤ්ඤථ, ගමනකාලො තුම්හාකං, ගච්ඡථාති වුත්තං හොති. කස්මා පන භගවා තෙ උය්‍යොජෙසීති? අනුකම්පාය. තියාමරත්තිඤ්හි තත්ථ නිසීදිත්වා වීතිනාමෙන්තානං තෙසං සරීරෙ ආබාධො උප්පජ්ජෙය්‍යාති, භික්ඛුසඞ්ඝෙපි ච විප්පහාතසයනනිසජ්ජාය ඔකාසො ලද්ධුං වට්ටතී, ඉති උභයානුකම්පාය උය්‍යොජෙසි. **සුඤ්ඤාගාරන්ති** පාටියෙක්කං සුඤ්ඤාගාරං නාම තත්ථ නත්ථි. තෙන කිර ගහපතයො තස්සෙව ආවසථාගාරස්ස එකපස්සෙ පටසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා කප්පියමඤ්චං පඤ්ඤාපෙත්වා තත්ථ කප්පියපච්චත්ථරණං අත්ථරිත්වා උපරි සුවණ්ණරජතතාරකාගන්ධමාලාදිපටිමණ්ඩිතං විතානං බන්ධිත්වා තෙලප්පදීපං ආරොපෙසුං ‘‘අප්පෙව නාම සත්ථා ධම්මාසනතො වුට්ඨාය ථොකං විස්සමිතුකාමො ඉධ නිපජ්ජෙය්‍ය, එවං නො ඉදං ආවසථාගාරං භගවතා චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී’’ති. සත්ථාපි තදෙව සන්ධාය තත්ථ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වා සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සුඤ්ඤාගාරං පාවිසී’’ති. තත්ථ පාදධොවනට්ඨානතො පට්ඨාය යාව ධම්මාසනා අගමාසි, එත්තකෙ ඨානෙ ගමනං නිප්ඵන්නං. ධම්මාසනං පත්වා ථොකං අට්ඨාසි, ඉදං තත්ථ ඨානං. භගවා ද්වෙ යාමෙ ධම්මාසනෙ නිසීදි, එත්තකෙ ඨානෙ නිසජ්ජා නිප්ඵන්නා. උපාසකෙ උය්‍යොජෙත්වා ධම්මාසනතො ඔරුය්හ යථාවුත්තෙ ඨානෙ සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. එවං තං ඨානං භගවතා චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං අහොසීති.

සුනිධවස්සකාරාති සුනිධො ච වස්සකාරො ච ද්වෙ බ්‍රාහ්මණා. **මගධමහාමත්තාති** මගධරඤ්ඤො මහාඅමච්චා, මගධරට්ඨෙ වා මහාමත්තා මහතියා ඉස්සරියමත්තාය සමන්නාගතාති මහාමත්තා. **පාටලිගාමෙ නගරං මාපෙන්තීති** පාටලිගාමසඞ්ඛාතෙ භූමිපදෙසෙ නගරං මාපෙන්ති. **වජ්ජීනං පටිබාහායාති** ලිච්ඡවිරාජූනං ආයමුඛපච්ඡින්දනත්ථං. **සහස්සසහස්සෙවාති** එකෙකවග්ගවසෙන සහස්සං සහස්සං හුත්වා. **වත්ථූනීති** ඝරවත්ථූනි. **චිත්තානි නමන්ති නිවෙසනානි මාපෙතුන්ති** රඤ්ඤො රාජමහාමත්තානඤ්ච නිවෙසනානි මාපෙතුං වත්ථුවිජ්ජාපාඨකානං චිත්තානි නමන්ති. තෙ කිර අත්තනො සිප්පානුභාවෙන හෙට්ඨාපථවියං තිංසහත්ථමත්තෙ ඨානෙ ‘‘ඉධ නාගග්ගාහො, ඉධ යක්ඛග්ගාහො, ඉධ භූතග්ගාහො, ඉධ පාසාණො වා ඛාණුකො වා අත්ථී’’ති ජානන්ති. තෙ තදා සිප්පං ජප්පෙත්වා දෙවතාහි සද්ධිං සම්මන්තයමානා විය මාපෙන්ති.

අථ වා නෙසං සරීරෙ දෙවතා අධිමුච්චිත්වා තත්ථ තත්ථ නිවෙසනානි මාපෙතුං චිත්තං නාමෙන්ති. තා චතූසු කොණෙසු ඛාණුකෙ කොට්ටෙත්වා වත්ථුම්හි ගහිතමත්තෙ පටිවිගච්ඡන්ති. සද්ධකුලානං සද්ධා දෙවතා තථා කරොන්ති, අස්සද්ධකුලානං අස්සද්ධා දෙවතා. කිංකාරණා? සද්ධානඤ්හි එවං හොති ''ඉධ මනුස්සා නිවෙසනං මාපෙන්තා පඨමං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා මඞ්ගලං වදාපෙස්සන්ති, අථ මයං සීලවන්තානං දස්සනං ධම්මකථං පඤ්හවිස්සජ්ජනං අනුමොදනං සොතුං ලභිස්සාම, මනුස්සා ච දානං දත්වා අම්හාකං පත්තිං දස්සන්තී''ති. අස්සද්ධා දෙවතාපි ''අත්තනො ඉච්ඡානුරූපං තෙසං පටිපත්තිං පස්සිතුං, කථඤ්ච සොතුං ලභිස්සාමා''ති තථා කරොන්ති.

තාවතිංසෙහීති යථා හි එකස්මිං කුලෙ එකං පණ්ඩිතමනුස්සං, එකස්මිඤ්ච විහාරෙ එකං බහුස්සුතං භික්ඛුං උපාදාය ''අසුකකුලෙ මනුස්සා පණ්ඩිතා, අසුකවිහාරෙ භික්ඛූ බහුස්සුතා''ති සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, එවමෙව සක්කං දෙවරාජානං, විස්සකම්මඤ්ච දෙවපුත්තං උපාදාය ''තාවතිංසා පණ්ඩිතා''ති සද්දො අබ්භුග්ගතො. තෙනාහ ''තාවතිංසෙහී''ති. **සෙය්‍යථාපීති**ආදිනා දෙවෙහි තාවතිංසෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා විය සුනිධවස්සකාරා නගරං මාපෙන්තීති දස්සෙති.

යාවතා, ආනන්ද, අරියං ආයතනන්ති යත්තකං අරියමනුස්සානං ඔසරණට්ඨානං නාම අත්ථි. **යාවතා වණිප්පථොති** යත්තකං වාණිජානං ආහටභණ්ඩස්ස රාසිවසෙන කයවික්කයට්ඨානං නාම, වාණිජානං වසනට්ඨානං වා අත්ථි. **ඉදං අග්ගනගරන්ති** තෙසං අරියායතනවණිප්පථානං ඉදං නගරං අග්ගං භවිස්සති ජෙට්ඨකං පාමොක්ඛං. **පුටභෙදනන්ති** භණ්ඩපුටභෙදනට්ඨානං, භණ්ඩභණ්ඩිකානං මොචනට්ඨානන්ති වුත්තං හොති. සකලජම්බුදීපෙ අලද්ධභණ්ඩම්පි හි ඉධෙව ලභිස්සන්ති, අඤ්ඤත්ථ වික්කයං අගච්ඡන්තාපි ඉධෙව වික්කයං ගච්ඡිස්සන්ති, තස්මා ඉධෙව පුටං භින්දිස්සන්තීති අත්ථො. ආයානම්පි හි චතූසු ද්වාරෙසු චත්තාරි, සභායං එකන්ති එවං දිවසෙ දිවසෙ පඤ්චසතසහස්සානි තත්ථ උට්ඨහිස්සන්ති. තානි සභාවානි ආයානීති දස්සෙති.

අග්ගිතො වාතිආදීසු සමුච්චයත්ථො වාසද්දො, අග්ගිනා ච උදකෙන ච මිථුභෙදෙන ච නස්සිස්සතීති අත්ථො. තස්ස හි එකො කොට්ඨාසො අග්ගිනා නස්සිස්සති, නිබ්බාපෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති, එකං කොට්ඨාසං ගඞ්ගා ගහෙත්වා ගමිස්සති, එකො ඉමිනා අකථිතං අමුස්ස, අමුනා අකථිතං ඉමස්ස වදන්තානං පිසුණවාචානං වසෙන භින්නානං මනුස්සානං අඤ්ඤමඤ්ඤභෙදෙන විනස්සිස්සති. එවං වත්වා භගවා පච්චූසකාලෙ ගඞ්ගාතීරං ගන්ත්වා කතමුඛධොවනො භික්ඛාචාරවෙලං ආගමයමානො නිසීදි.

සුනිධවස්සකාරාපි ''අම්හාකං රාජා සමණස්ස ගොතමස්ස උපට්ඨාකො , සො අම්හෙ උපගතෙ පුච්ඡිස්සති 'සත්ථා කිර පාටලිගාමං අගමාසි, කිං තස්ස සන්තිකං උපසඞ්කමිත්ථ, න උපසඞ්කමිත්ථා'ති. 'උපසඞ්කමිම්හා'ති ච වුත්තෙ 'නිමන්තයිත්ථ, න නිමන්තයිත්ථා'ති පුච්ඡිස්සති. 'න නිමන්තයිම්හා'ති ච වුත්තෙ අම්හාකං දොසං ආරොපෙත්වා නිග්ගණ්හිස්සති, ඉදඤ්චාපි මයං අකතට්ඨානෙ නගරං මාපෙම, සමණස්ස ඛො පන ගොතමස්ස ගතගතට්ඨානෙ කාළකණ්ණිසත්තා පටික්කමන්ති, තං මයං නගරමඞ්ගලං වාචාපෙස්සාමා''ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා නිමන්තයිංසු. තෙන වුත්තං – **''අථ ඛො සුනිධවස්සකාරා''**තිආදි.

පුබ්බණ්හසමයන්ති පුබ්බණ්හෙ කාලෙ. **නිවාසෙත්වාති** ගාමපවෙසනනීහාරෙන නිවාසනං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා. **පත්තචීවරමාදායාති** චීවරං පාරුපිත්වා පත්තං හත්ථෙන ගහෙත්වා.

සීලවන්තෙත්ථාති සීලවන්තො එත්ථ අත්තනො වසනට්ඨානෙ. **සඤ්ඤතෙති** කායවාචාචිත්තෙහි සඤ්ඤතෙ. **තාසං දක්ඛිණමාදිසෙති** සඞ්ඝස්ස දින්නෙ චත්තාරො පච්චයෙ තාසං ඝරදෙවතානං ආදිසෙය්‍ය පත්තිං දදෙය්‍ය. **පූජිතා පූජයන්තීති** ''ඉමෙ මනුස්සා අම්හාකං ඤාතකාපි න හොන්ති, එවම්පි නො පත්තිං දෙන්තී''ති ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කරොන්ති සුට්ඨු ආරක්ඛං කරොන්ති. **මානිතා මානයන්තීති** කාලානුකාලං බලිකම්මකරණෙන මානිතා ''එතෙ මනුස්සා අම්හාකං ඤාතකාපි න හොන්ති, තථාපි චතුපඤ්චඡමාසන්තරං නො බලිකම්මං කරොන්තී''ති මානෙන්ති උප්පන්නපරිස්සයං හරන්ති. **තතො නන්ති** තතො තං පණ්ඩිතජාතිකං පුරිසං. **ඔරසන්ති** උරෙ ඨපෙත්වා වඩ්ඪිතං, යථා මාතා ඔරසං පුත්තං අනුකම්පති, උප්පන්නපරිස්සයහරණත්ථමෙවස්ස යථා වායමති, එවං අනුකම්පන්තීති අත්ථො. **භද්‍රානි පස්සතීති** සුන්දරානි පස්සති.

අනුමොදිත්වාති තෙහි තදා පසුතපුඤ්ඤස්ස අනුමොදනවසෙන තෙසං ධම්මකථං කත්වා. සුනිධවස්සකාරාපි ''යා තත්ථ දෙවතා ආසුං, තාසං දක්ඛිණමාදිසෙ''ති භගවතො වචනං සුත්වා දෙවතානං පත්තිං අදංසු. **තං ගොතමද්වාරං නාම අහොසීති** තස්ස නගරස්ස යෙන ද්වාරෙන භගවා නික්ඛමි, තං ගොතමද්වාරං නාම අහොසි. ගඞ්ගාය පන උත්තරණත්ථං අනොතිණ්ණත්තා ගොතමතිත්ථං නාම නාහොසි. **පූරාති** පුණ්ණා. **සමතිත්තිකාති** තටසමං උදකස්ස තිත්තා භරිතා. **කාකපෙය්‍යාති** තීරෙ ඨිතකාකෙහි පාතුං සක්කුණෙය්‍යාඋදකා. ද්වීහිපි පදෙහි උභතොකූලසමං පරිපුණ්ණභාවමෙව දස්සෙති. **උළුම්පන්ති** පාරගමනත්ථාය දාරූනි සඞ්ඝාටෙත්වා ආණියො කොට්ටෙත්වා කතං. **කුල්ලන්ති** වෙළුදණ්ඩාදිකෙ වල්ලිආදීහි බන්ධිත්වා කතං.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං මහාජනස්ස ගඞ්ගොදකමත්තස්සපි කෙවලං තරිතුං අසමත්ථතං, අත්තනො පන භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච අතිගම්භීරවිත්ථතං සංසාරමහණ්ණවං තරිත්වා ඨිතභාවඤ්ච සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථපරිදීපනං

ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ **අණ්ණවන්ති** සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන යොජනමත්තං ගම්භීරස්ස ච විත්ථතස්ස ච උදකට්ඨානස්සෙතං අධිවචනං. **සරන්ති** සරිත්වා ගමනතො ඉධ නදී අධිප්පෙතා. ඉදං වුත්තං හොති – **යෙ** ගම්භීරවිත්ථතං සංසාරණ්ණවං තණ්හාසරිතඤ්ච **තරන්ති,** තෙ අරියමග්ගසඞ්ඛාතං **සෙතුං කත්වාන විසජ්ජ පල්ලලානි** අනාමසිත්වාව උදකභරිතානි නින්නට්ඨානානි, අයං පන ඉදං අප්පමත්තකං උදකං තරිතුකාමො **කුල්ලඤ්හි ජනො පබන්ධති** කුල්ලං බන්ධිතුං ආයාසං ආපජ්ජති. **තිණ්ණා මෙධාවිනො ජනාති** අරියමග්ගඤාණසඞ්ඛාතාය මෙධාය සමන්නාගතත්තා මෙධාවිනො බුද්ධා ච බුද්ධසාවකා ච විනා එව කුල්ලෙන තිණ්ණා පරතීරෙ පතිට්ඨිතාති.

ඡට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ද්විධාපථසුත්තවණ්ණනා

77. සත්තමෙ **අද්ධානමග්ගපටිපන්නොති** අද්ධානසඞ්ඛාතං දීඝමග්ගං පටිපන්නො ගච්ඡන්තො හොති. **නාගසමාලෙනාති** එවංනාමකෙන ථෙරෙන. **පච්ඡාසමණෙනාති** අයං තදා භගවතො උපට්ඨාකො අහොසි. තෙන නං පච්ඡාසමණං කත්වා මග්ගං පටිපජ්ජි. භගවතො හි පඨමබොධියං වීසතිවස්සානි අනිබද්ධා උපට්ඨාකා අහෙසුං, තතො පරං යාව පරිනිබ්බානා පඤ්චවීසතිවස්සානි ආයස්මා ආනන්දො ඡායාව උපට්ඨාසි. අයං පන අනිබද්ධුපට්ඨාකකාලො. තෙන වුත්තං – **‘‘ආයස්මතා නාගසමාලෙන පච්ඡාසමණෙනා’’**ති. **ද්විධාපථන්ති** ද්විධාභූතං මග්ගං. ‘‘ද්වෙධාපථ’’න්තිපි පඨන්ති ආයස්මා නාගසමාලො අත්තනා පුබ්බෙ තත්ථ කතපරිචයත්තා උජුභාවඤ්චස්ස සන්ධාය වදති **‘‘අයං, භන්තෙ භගවා, පන්ථො’’**ති.

භගවා පන තදා තස්ස සපරිස්සයභාවං ඤත්වා තතො අඤ්ඤං මග්ගං ගන්තුකාමො **‘‘අයං, නාගසමාල, පන්ථො’’**ති ආහ. ‘‘සපරිස්සයො’’ති ච වුත්තෙ අසද්දහිත්වා ‘‘භගවා න තත්ථ පරිස්සයො’’ති වදෙය්‍ය, තදස්ස දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛායාති ‘‘සපරිස්සයො’’ති න කථෙසි. තික්ඛත්තුං ‘‘අයං පන්ථො, ඉමිනා ගච්ඡාමා’’ති වත්වා චතුත්ථවාරෙ ‘‘න භගවා ඉමිනා මග්ගෙන ගන්තුං ඉච්ඡති, අයමෙව ච උජුමග්ගො, හන්දාහං භගවතො පත්තචීවරං දත්වා ඉමිනා මග්ගෙන ගමිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සත්ථු පත්තචීවරං දාතුං අසක්කොන්තො භූමියං ඨපෙත්වා පච්චුපට්ඨිතෙන දුක්ඛසංවත්තනිකෙන කම්මුනා චොදියමානො භගවතො වචනං අනාදියිත්වාව පක්කාමි. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො ආයස්මා නාගසමාලො භගවතො පත්තචීවරං තත්ථෙව ඡමායං නික්ඛිපිත්වා පක්කාමී’’**ති. තත්ථ **භගවතො පත්තචීවරන්ති** අත්තනො හත්ථගතං භගවතො පත්තචීවරං. **තත්ථෙවාති** තස්මිංයෙව මග්ගෙ **ඡමායං** පථවියං නික්ඛිපිත්වා පක්කාමි. ඉදං වො භගවා පත්තචීවරං, සචෙ ඉච්ඡථ, ගණ්හථ, යදි අත්තනා ඉච්ඡිතමග්ගංයෙව ගන්තුකාමත්ථාති අධිප්පායො. භගවාපි අත්තනො පත්තචීවරං සයමෙව ගහෙත්වා යථාධිප්පෙතං මග්ගං පටිපජ්ජි.

අන්තරාමග්ගෙ චොරා නික්ඛමිත්වාති තදා කිර පඤ්චසතා පුරිසා ලුද්දා ලොහිතපාණිනො රාජාපරාධිනො හුත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා චොරිකාය ජීවිකං කප්පෙන්තා ‘‘පාරිපන්ථිකභාවෙන රඤ්ඤො ආයපථං පච්ඡින්දිස්සාමා’’ති මග්ගසමීපෙ අරඤ්ඤෙ තිට්ඨන්ති. තෙ ථෙරං තෙන මග්ගෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘අයං සමණො ඉමිනා මග්ගෙන ආගච්ඡති, අවළඤ්ජිතබ්බං මග්ගං වළඤ්ජෙති, අම්හාකං අත්ථිභාවං න ජානාති, හන්ද නං ජානාපෙස්සාමා’’ති කුජ්ඣිත්වා ගහනට්ඨානතො වෙගෙන නික්ඛමිත්වා සහසා ථෙරං භූමියං පාතෙත්වා හත්ථපාදෙහි කොට්ටෙත්වා මත්තිකාපත්තඤ්චස්ස භින්දිත්වා චීවරං ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දිත්වා පබ්බජිතත්තා ‘‘තං න හනාම, ඉතො පට්ඨාය ඉමස්ස මග්ගස්ස පරිස්සයභාවං ජානාහී’’ති විස්සජ්ජෙසුං. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො ආයස්මතො…පෙ…. විප්පාලෙසු’’**න්ති.

භගවාපි ‘‘අයං තෙන මග්ගෙන ගතො චොරෙහි බාධිතො මං පරියෙසිත්වා ඉදානෙව ආගමිස්සතී’’ති ඤත්වා ථොකං ගන්ත්වා මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. ආයස්මාපි ඛො නාගසමාලො පච්චාගන්ත්වා සත්ථාරා ගතමග්ගමෙව ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො තස්මිං රුක්ඛමූලෙ භගවන්තං පස්සිත්වා උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා තං පවත්තිං සබ්බං ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො ආයස්මා නාගසමාලො…පෙ…. සඞ්ඝාටිඤ්ච විප්පාලෙසු’’**න්ති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො නාගසමාලස්ස අත්තනො වචනං අනාදියිත්වා අඛෙමන්තමග්ගගමනං, අත්තනො ච ඛෙමන්තමග්ගගමනං විදිත්වා තදත්ථදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි.**

තත්ථ **සද්ධිං චරන්ති** සහ චරන්තො. **එකතො වසන්ති** ඉදං තස්සෙව වෙවචනං, සහ වසන්තොති අත්ථො . **මිස්සො අඤ්ඤජනෙන වෙදගූති** වෙදිතබ්බට්ඨෙන වෙදසඞ්ඛාතෙන චතුසච්චඅරියමග්ගඤාණෙන ගතත්තා අධිගතත්තා, වෙදස්ස වා සකලස්ස ඤෙය්‍යස්ස පාරං ගතත්තා වෙදගූ. අත්තනො හිතාහිතං න ජානාතීති අඤ්ඤො, අවිද්වා බාලොති අත්ථො. තෙන අඤ්ඤෙන ජනෙන මිස්සො සහචරණමත්තෙන මිස්සො. **විද්වා පජහාති පාපකන්ති** තෙන වෙදගූභාවෙන විද්වා ජානන්තො පාපකං අභද්දකං අත්තනො දුක්ඛාවහං පජහාති, පාපකං වා අකල්‍යාණපුග්ගලං පජහාති. යථා කිං? **කොඤ්චො ඛීරපකොව නින්නගන්ති** යථා කොඤ්චසකුණො උදකමිස්සිතෙ ඛීරෙ උපනීතෙ විනා තොයං ඛීරමත්තස්සෙව පිවනතො ඛීරපකො නින්නට්ඨානගමනෙන නින්නගසඞ්ඛාතං උදකං පජහාති වජ්ජෙති, එවං

පණ්ඩිතො කිර දුප්පඤ්ඤපුග්ගලෙහි ඨානනිසජ්ජාදීසු සහභූතොපි ආචාරෙන තෙ පජහාති, න කදාචිපි සම්මිස්සො හොති.

සත්තමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. විසාඛාසුත්තවණ්ණනා

78. අට්ඨමෙ **විසාඛාය මිගාරමාතුයා නත්තා කාලඞ්කතා හොතීති** විසාඛාය මහාඋපාසිකාය පුත්තස්ස ධීතා කුමාරිකා කාලඞ්කතා හොති. සා කිර වත්තසම්පන්නා සාසනෙ අභිප්පසන්නා මහාඋපාසිකාය ගෙහං පවිට්ඨානං භික්ඛූනං භික්ඛුනීනඤ්ච අත්තනා කාතබ්බවෙය්‍යාවච්චං පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තඤ්ච අප්පමත්තා අකාසි, අත්තනො පිතාමහියා චිත්තානුකූලං පටිපජ්ජි. තෙන විසාඛා ගෙහතො බහි ගච්ඡන්තී සබ්බං තස්සායෙව භාරං කත්වා ගච්ඡති, රූපෙන ච දස්සනීයා පාසාදිකා, ඉති සා තස්සා විසෙසතො පියා මනාපා අහොසි. සා රොගාභිභූතා කාලමකාසි. තෙන වුත්තං – ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන විසාඛාය මිගාරමාතුයා නත්තා කාලඞ්කතා හොති පියා මනාපා’’ති. අථ මහාඋපාසිකා තස්සා මරණෙන සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී දුක්ඛී දුම්මනා සරීරනික්ඛෙපං කාරෙත්වා ‘‘අපි නාම සත්ථු සන්තිකං ගතකාලෙ චිත්තස්සාදං ලභෙය්‍ය’’න්ති භගවන්තං උපසඞ්කමි. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො විසාඛා මිගාරමාතා’’**තිආදි. තත්ථ **දිවා දිවස්සාති** දිවසස්සාපි දිවා, මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙති අත්ථො.

භගවා විසාඛාය වට්ටාභිරතිං ජානන්තො උපායෙන සොකතනුකරණත්ථං **‘‘ඉච්ඡෙය්‍යාසි ත්වං විසාඛෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **යාවතිකාති** යත්තකා. තදා කිර සත්ත ජනකොටියො සාවත්ථියං පටිවසන්ති . තං සන්ධාය භගවා **‘‘කීවබහුකා පන විසාඛෙ සාවත්ථියා මනුස්සා දෙවසිකං කාලං කරොන්තී’’**ති පුච්ඡි. විසාඛා **‘‘දසපි, භන්තෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **තීණීති** තයො. අයමෙව වා පාඨො. **අවිවිත්තාති** අසුඤ්ඤා.

අථ භගවා අත්තනො අධිප්පායං පකාසෙන්තො **‘‘අපි නු ත්වං කදාචි කරහචි අනල්ලවත්ථා වා භවෙය්‍යාසි අනල්ලකෙසා වා’’**ති ආහ. නනු එවං සන්තෙ තයා සබ්බකාලං සොකාභිභූතාය මතානං පුත්තාදීනං අමඞ්ගලූපචාරවසෙන උදකොරොහණෙන අල්ලවත්ථාය අල්ලකෙසාය එව භවිතබ්බන්ති දස්සෙති. තං සුත්වා උපාසිකා සංවෙගජාතා **‘‘නො හෙතං, භන්තෙ’’**ති පටික්ඛිපිත්වා පියවත්ථුං විප්පටිසාරතො අත්තනො චිත්තස්ස නිවත්තභාවං සත්ථු ආරොචෙන්ති **‘‘අලං මෙ, භන්තෙ, තාවබහුකෙහි පුත්තෙහි ච නත්තාරෙහි චා’’**ති ආහ.

අථස්සා භගවා ‘‘දුක්ඛං නාමෙතං පියවත්ථුනිමිත්තං, යත්තකානි පියවත්ථූනි, තත්තකානි දුක්ඛානි. තස්මා සුඛකාමෙන දුක්ඛප්පටිකූලෙන සබ්බසො පියවත්ථුතො චිත්තං විවෙචෙතබ්බ’’න්ති ධම්මං දෙසෙන්තො **‘‘යෙසං ඛො විසාඛෙ සතං පියානි, සතං තෙසං දුක්ඛානී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **සතං පියානීති** සතං පියායිතබ්බවත්ථූනි. ‘‘සතං පිය’’න්තිපි කෙචි පඨන්ති. එත්ථ ච යස්මා එකතො පට්ඨාය යාව දස, තාව සඞ්ඛ්‍යා සඞ්ඛ්‍යෙය්‍යප්පධානා, තස්මා **‘‘යෙසං දස පියානි, දස තෙසං දුක්ඛානී’’**තිආදිනා පාළි ආගතා. කෙචි පන ‘‘යෙසං දස පියානං, දස නෙසං දුක්ඛාන’’න්තිආදිනා පඨන්ති, තං න සුන්දරං. යස්මා පන වීසතිතො පට්ඨාය යාව සතං, තාව සඞ්ඛ්‍යා සඞ්ඛ්‍යෙය්‍යප්පධානාව, තස්මා තත්ථාපි සඞ්ඛ්‍යෙය්‍යප්පධානතංයෙව ගහෙත්වා ‘‘යෙසං ඛො විසාඛෙ සතං පියානි, සතං තෙසං දුක්ඛානී’’තිආදිනා පාළි ආගතා. සබ්බෙසම්පි ච ‘‘යෙසං එකං පියං, එකං තෙසං දුක්ඛ’’න්ති පාඨො, න පන දුක්ඛස්සාති. එතස්මිඤ්හි පක්ඛෙ එකරසා එකජ්ඣාසයා ච භගවතො දෙසනා හොති. තස්මා යථාවුත්තනයාව පාළි වෙදිතබ්බා.

එතමත්ථං විදිත්වා සොකපරිදෙවාදිකං චෙතසිකං කායිකඤ්ච දුක්ඛං පියවත්ථුනිමිත්තං පියවත්ථුම්හි සති හොති, අසති න හොතීති එතමත්ථං සබ්බාකාරතො ජානිත්වා තදත්ථපරිදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තස්සත්ථො – ඤාතිභොගරොගසීලදිට්ඨිබ්‍යසනෙහි ඵුට්ඨස්ස අන්තො නිජ්ඣායන්තස්ස බාලස්ස චිත්තසන්තාපලක්ඛණා **යෙ කෙචි** මුදුමජ්ඣාදිභෙදෙන යාදිසා තාදිසා **සොකා වා** තෙහියෙව ඵුට්ඨස්ස සොකුද්දෙහකසමුට්ඨාපිතවචීවිප්පලාපලක්ඛණා **පරිදෙවිතා වා** අනිට්ඨඵොට්ඨබ්බපටිහතකායස්ස කායපීළනලක්ඛණා **දුක්ඛා වා** තථා අවුත්තත්ථස්ස විකප්පනත්ථෙන **වා**සද්දෙන ගහිතා දොමනස්සුපායාසාදයො වා නිස්සයභෙදෙන ච **අනෙකරූපා** නානාවිධා ඉමස්මිං සත්තලොකෙ දිස්සන්ති උපලබ්භන්ති, සබ්බෙපි **එතෙ පියං** පියජාතිකං සත්තං සඞ්ඛාරඤ්ච **පටිච්ච** නිස්සාය ආගම්ම පච්චයං කත්වා **පභවන්ති** නිබ්බත්තන්ති. තස්මිං පන යථාවුත්තෙ පියවත්ථුම්හි **පියෙ අසන්තෙ** පියභාවකරෙ ඡන්දරාගෙ පහීනෙ න කදාචිපි **එතෙ භවන්ති**. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘පියතො ජායතී සොකො…පෙ…. පෙමතො ජායතී සොකො’’ති ච ආදි (ධ. ප. 212-213). තථා ‘‘පියප්පහූතා කලහා විවාදා, පරිදෙවසොකා සහමච්ඡරෙහී’’ති ච ආදි (සු. නි. 869). එත්ථ ච ‘‘පරිදෙවිතා වා දුක්ඛා වා’’ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං, ‘‘පරිදෙවිතානි වා දුක්ඛානි වා’’ති වත්තබ්බෙ විභත්තිලොපො වා කතොති වෙදිතබ්බො.

තස්මා හි තෙ සුඛිනො වීතසොකාති යස්මා පියප්පභූතා සොකාදයො යෙසං නත්ථි, තස්මා තෙ එව සුඛිනො වීතසොකා නාම. කෙ පන තෙ? **යෙසං පියං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ** යෙසං අරියානං සබ්බසො වීතරාගත්තා කත්ථචිපි සත්තලොකෙ සඞ්ඛාරලොකෙ ච පියං පියභාවො ‘‘පුත්තො’’ති වා ‘‘භාතා’’ති වා ‘‘භගිනී’’ති වා ‘‘භරියා’’ති වා පියං පියායනං පියභාවො නත්ථි, සඞ්ඛාරලොකෙපි ‘‘එතං මම සන්තකං, ඉමිනාහං ඉමං නාම සුඛං ලභාමි ලභිස්සාමී’’ති පියං

පියායනං පියභාවො නත්ථි. **තස්මා අසොකං විරජං පත්ථයානො, පියං න කයිරාථ කුහිඤ්චි ලොකෙ**ති යස්මා ච සුඛිනො නාම වීතසොකා, වීතසොකත්තාව කත්ථචිපි විසයෙ පියභාවො නත්ථි, තස්මා අත්තනො යථාවුත්තසොකාභාවෙන ච අසොකං අසොකභාවං රාගරජාදිවිගමනෙන විරජං විරජභාවං අරහත්තං, සොකස්ස රාගරජාදීනඤ්ච අභාවහෙතුභාවතො වා ''අසොකං විරජ''න්ති ලද්ධනාමං නිබ්බානං පත්ථයානො කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දස්ස වසෙන ඡන්දජාතො කත්ථචි ලොකෙ රූපාදිධම්මෙ අන්තමසො සමථවිපස්සනාධම්මෙපි පියං පියභාවං වියායනං න කයිරාථ න උප්පාදෙය්‍ය. වුත්තඤ්හෙතං – ''ධම්මාපි වො, භික්ඛවෙ, පහාතබ්බා, පගෙව අධම්මා''ති (ම. නි. 1.240).

අට්ඨමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පඨමදබ්බසුත්තවණ්ණනා

79. නවමෙ **ආයස්මා**ති පියවචනං. **දබ්බො**ති තස්ස ථෙරස්ස නාමං. **මල්ලපුත්තො**ති මල්ලරාජස්ස පුත්තො. සො හි ආයස්මා පදුමුත්තරස්ස භගවතො පාදමූලෙ කතාභිනීහාරො කප්පසතසහස්සං උපචිතපුඤ්ඤසඤ්චයො අම්හාකං භගවතො කාලෙ මල්ලරාජස්ස දෙවිකා කුච්ඡියං නිබ්බත්තො කතාධිකාරත්තා ජාතියා සත්තවස්සිකකාලෙයෙව මාතාපිතරො උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. තෙ ච ''පබ්බජිත්වාපි ආචාරං තාව සික්ඛතු, සචෙ තං නාභිරමිස්සති, ඉධෙව ආගමිස්සතී''ති අනුජානිංසු. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථාපිස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා පබ්බජ්ජං අනුජානි. තස්ස පබ්බජ්ජාසමයෙ දින්නඔවාදෙන භවත්තයං ආදිත්තං විය උපට්ඨාසි. සො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා ඛුරග්ගෙයෙව අරහත්තං පාපුණි. යංකිඤ්චි සාවකෙන පත්තබ්බං, ''තිස්සො විජ්ජා චතස්සො පටිසම්භිදා ඡළභිඤ්ඤා නව ලොකුත්තරධම්මා''ති එවමාදිකං සබ්බං අධිගන්ත්වා අසීතියා මහාසාවකෙසු අබ්භන්තරො අහොසි. වුත්තඤ්හෙතං තෙන ආයස්මතා –

> ''මයා බො ජාතියා සත්තවස්සෙන අරහත්තං සච්ඡිකතං, යංකිඤ්චි සාවකෙන පත්තබ්බං, සබ්බං තං අනුප්පත්තං මයා''තිආදි (පාරා. 380).

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති සො කිරායස්මා එකදිවසං රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො භගවතො වත්තං දස්සෙත්වා දිවාට්ඨානං ගන්ත්වා උදකකුම්භතො උදකං ගහෙත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා ගත්තානි සීතිං කත්වා චම්මක්ඛණ්ඩං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසින්නො කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා සමාපත්තිං සමාපජ්ජි. අථායස්මා යථාකාලපරිච්ඡෙදං සමාපත්තිතො වුට්ඨහිත්වා අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරෙ ඔලොකෙසි. තස්ස තෙ පරික්ඛීණා කතිපයමුහුත්තිකා උපට්ඨහිංසු. සො චින්තෙසි – ''න බො මෙතං පතිරූපං, යමහං සත්ථු අනාරොචෙත්වා සබ්‍රහ්මචාරීහි ච අවිදිතො ඉධ යථානිසින්නොව පරිනිබ්බායිස්සාමි. යංනූනාහං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පරිනිබ්බානං අනුජානාපෙත්වා සත්ථු වත්තං දස්සෙත්වා සාසනස්ස නිය්‍යානිකභාවදස්සනත්ථං මය්හං ඉද්ධානුභාවං විභාවෙන්තො ආකාසෙ නිසීදිත්වා තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායෙය්‍යං. එවං සන්තෙ යෙ මයි අස්සද්ධා අප්පසන්නා, තෙසම්පි පසාදො උප්පජ්ජිස්සති, තදස්ස තෙසං දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා''ති. එවඤ්ච සො ආයස්මා චින්තෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා සබ්බං තං තථෙව අකාසි. තෙන වුත්තං – **''අථ බො ආයස්මා දබ්බො මල්ලපුත්තො යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී''**තිආදි.

තත්ථ **පරිනිබ්බානකාලො මෙ**ති ''භගවා මය්හං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බානකාලො උපට්ඨිතො, තමහං භගවතො ආරොචෙත්වා පරිනිබ්බායිතුකාමොම්හී''ති දස්සෙති. කෙචි පනාහු ''න තාව ථෙරො ජිණ්ණො, න ච ගිලානො, පරිනිබ්බානාය ච සත්ථාරං ආපුච්ඡති, කිං තත්ථ කාරණං? 'මෙත්තියභූමජකා භික්ඛූ පුබ්බෙ මං අමූලකෙන පාරාජිකෙන අනුද්ධංසෙසුං, තස්මිං අධිකරණෙ වූපසන්තෙපි අක්කොසන්තියෙව. තෙසං සද්දහිත්වා අඤ්ඤෙපි පුථුජ්ජනා මයි අගාරවං පරිභවඤ්ච කරොන්ති. ඉමඤ්ච දුක්ඛභාරං නිරත්ථකං වහිත්වා කිං පයොජනං, තස්මාහං ඉදානෙව පරිනිබ්බායිස්සාමී'ති සන්නිට්ඨානං කත්වා සත්ථාරං ආපුච්ඡී''ති. තං අකාරණං. න හි ඛීණාසවා අපරික්ඛීණෙ ආයුසඞ්ඛාරෙ පරෙසං උපවාදාදිභයෙන පරිනිබ්බානාය චෙතෙන්ති ඝටයන්ති වායමන්ති, න ච පරෙසං පසංසාදිහෙතු චිරං තිට්ඨන්ති, අථ බො සරසෙනෙව අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරස්ස පරික්ඛයං ආගමෙන්ති. යථාහ –

> ''නාභිකඞ්ඛාමි මරණං, නාභිකඞ්ඛාමි ජීවිතං;
> කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, නිබ්බිසං භතකො යථා''ති. (ථෙරගා. 196, 606; මි. ප. 2.2.4) –

භගවාපිස්ස ආයුසඞ්ඛාරං ඔලොකෙත්වා පරික්ඛීණභාවං ඤත්වා **''යස්සදානි ත්වං, දබ්බ, කාලං මඤ්ඤසී''**ති ආහ.

වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වාති ආකාසං අභිඋග්ගන්ත්වා, වෙහාසං ගන්ත්වාති අත්ථො. **අභිසද්දයොගෙන** හි ඉදං උපයොගවචනං, අත්ථො පන භුම්මවසෙන වෙදිතබ්බො. වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා කිං අකාසීති ආහ – **''ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා''**තිආදි. තත්ථ **තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා**ති තෙජොකසිණචතුත්ථජ්ඣානසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා. ථෙරො හි තදා භගවන්තං වන්දිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා එකමන්තං ඨිතො ''භගවා කප්පසතසහස්සං තුම්හෙහි සද්ධිං තත්ථ තත්ථ වසන්තො පුඤ්ඤානි කරොන්තො ඉමමෙවත්ථං සන්ධාය අකාසිං, ස්වායමත්ථො අජ්ජ මත්ථකං පත්තො, ඉදං පච්ඡිමදස්සන''න්ති ආහ. යෙ තත්ථ

පුථුජ්ජනභික්ඛූ සොතාපන්නසකදාගාමිනො ච, තෙසු එකච්චානං මහන්තං කාරුඤ්ඤං අහොසි, එකච්චෙ ආරොදනප්පත්තා අහෙසුං. අථස්ස භගවා චිත්තාචාරං ඤත්වා ‘‘තෙන හි, දබ්බ, මය්හං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච ඉද්ධිපාටිහාරියං දස්සෙහී’’ති ආහ. තාවදෙව සබ්බො භික්ඛුසඞ්ඝො සන්නිපති. අථායස්මා දබ්බො ‘‘එකොපි හුත්වා බහුධා හොතී’’තිආදිනා (පටි. ම. 1.102; දී. නි. 1.484) නයෙන ආගතානි සාවකසාධාරණානි සබ්බානි පාටිහාරියානි දස්සෙත්වා පුන ච භගවන්තං වන්දිත්වා ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ආකාසෙ පථවිං නිම්මිනිත්වා තත්ථ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නො තෙජොකසිණසමාපත්තියා පරිකම්මං කත්වා සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය සරීරං ආවජ්ජිත්වා පුන සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා සරීරඣාපනතෙජොධාතුං අධිට්ඨහිත්වා පරිනිබ්බායි. සහ අධිට්ඨානෙන සබ්බො කායො අග්ගිනා ආදිත්තො අහොසි. ඛණෙනෙව ච සො අග්ගි කප්පවුට්ඨානග්ගි විය අණුමත්තම්පි සඞ්ඛාරගතං මසිමත්තම්පි තත්ථ කිඤ්චි අනවසෙසෙන්තො අධිට්ඨානබලෙන ඣාපෙත්වා නිබ්බායි. තෙන වුත්තං – **‘‘අථ ඛො ආයස්මා දබ්බො මල්ලපුත්තො’’**තිආදි. තත්ථ **වුට්ඨහිත්වා පරිනිබ්බායී**ති ඉද්ධිචිත්තතො වුට්ඨහිත්වා භවඞ්ගචිත්තෙන පරිනිබ්බායි.

ඣායමානස්සාති ජාලියමානස්ස. **ඩය්හමානස්සා**ති තස්සෙව වෙවචනං. අථ වා **ඣායමානස්සා**ති ජාලාපවත්තික්ඛණං සන්ධාය වුත්තං, **ඩය්හමානස්සා**ති වීතච්චිතඞ්ගාරක්ඛණං. **ඡාරිකා**ති භස්මං. **මසී**ති කජ්ජලං. **න පඤ්ඤායිත්ථා**ති න පස්සිත්ථ, අධිට්ඨානබලෙන සබ්බං ඛණෙනෙව අන්තරධායිත්ථාති අත්ථො. කස්මා පන ථෙරො උත්තරිමනුස්සධම්මං ඉද්ධිපාටිහාරියං දස්සෙසි, නනු භගවතා ඉද්ධිපාටිහාරියකරණං පටික්ඛිත්තන්ති ? න චොදෙතබ්බමෙතං ගිහීනං සම්මුඛා පාටිහාරියකරණස්ස පටික්ඛිත්තත්තා. තඤ්ච ඛො විකුබ්බනවසෙන, න පනෙවං අධිට්ඨානවසෙන. අයං පනායස්මා ධම්මසාමිනා ආණත්තොව පාටිහාරියං දස්සෙසි.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං ආයස්මතො දබ්බස්ස මල්ලපුත්තස්ස අනුපාදාපරිනිබ්බානං සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථපරිදීපනං **ඉමං උදානං උදානෙසි**.

තත්ථ **අභෙදි කායො**ති සබ්බො භූතුපාදායපභෙදො චතුසන්තතිරූපකායො භිජ්ජි, අනවසෙසතො ඩය්හි, අන්තරධායි, අනුප්පත්තිධම්මතං ආපජ්ජි. **නිරොධි සඤ්ඤා**ති රූපායතනාදිගොචරතාය රූපසඤ්ඤාදිභෙදා සබ්බාපි සඤ්ඤා අප්පටිසන්ධිකෙන නිරොධෙන නිරුජ්ඣි. **වෙදනා සීතිභවිංසු සබ්බා**ති විපාකවෙදනා කිරියවෙදනාති සබ්බාපි වෙදනා අප්පටිසන්ධිකනිරොධෙන නිරුද්ධත්තා අණුමත්තම්පි වෙදනාදරථස්ස අභාවතො සීතිභූතා අහෙසුං, කුසලාකුසලවෙදනා පන අරහත්තඵලක්ඛණෙයෙව නිරොධං ගතා. ‘‘සීතිරහිංසූ’’තිපි පඨන්ති, සන්තා නිරුද්ධා අහෙසුන්ති අත්ථො. **වූපසමිංසු සඞ්ඛාරා**ති විපාකකිරියප්පභෙදා සබ්බෙපි ඵස්සාදයො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මා අප්පටිසන්ධිකනිරොධෙනෙව නිරුද්ධත්තා විසෙසෙන උපසමිංසු. **විඤ්ඤාණං අත්ථමාගමා**ති විඤ්ඤාණම්පි විපාකකිරියප්පභෙදං සබ්බං අප්පටිසන්ධිකනිරොධෙනෙව අත්ථං විනාසං උපච්ඡෙදං අගමා අගච්ඡි.

ඉති භගවා ආයස්මතො දබ්බස්ස මල්ලපුත්තස්ස පඤ්චන්නම්පි ඛන්ධානං පුබ්බෙයෙව කිලෙසාභිසඞ්ඛාරුපාදානස්ස අනවසෙසතො නිරුද්ධත්තා අනුපාදානො විය ජාතවෙදො අප්පටිසන්ධිකනිරොධෙන නිරුද්ධභාවං නිස්සාය පීතිවෙගවිස්සට්ඨං උදානං උදානෙසීති.

නවමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියදබ්බසුත්තවණ්ණනා

80. දසමෙ **තත්‍ර ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසී**ති භගවා රාජගහෙ යථාභිරන්තං විහරිත්වා ජනපදචාරිකං චරන්තො අනුක්කමෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනෙ විහරන්තොයෙව යෙසං භික්ඛූනං ආයස්මතො දබ්බස්ස මල්ලපුත්තස්ස පරිනිබ්බානං අපච්චක්ඛං, තෙසං තං පච්චක්ඛං කත්වා දස්සෙතුං, යෙපි ච මෙත්තියභූමජකෙහි කතෙන අභූතෙන අබ්භාචික්ඛණෙන ථෙරෙ ගාරවරහිතා පුථුජ්ජනා, තෙසං ථෙරෙ බහුමානුප්පාදනත්ථඤ්ච ආමන්තෙසි. තත්ථ **තත්‍රා**ති වචනසඤ්ඤාපනෙ නිපාතමත්තං. **ඛො**ති අවධාරණෙ. තෙසු ‘‘තත්‍රා’’ති ඉමිනා ‘‘භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසී’’ති එතෙසං පදානං වුච්චමානතංයෙව ජොතෙති. ‘‘ඛො’’ති පන ඉමිනා ආමන්තෙසියෙව, නාස්ස ආමන්තනෙ කොචි අන්තරායො අහොසීති ඉමමත්ථං දස්සෙති. අථ වා **තත්‍රා**ති තස්මිං ආරාමෙ. **ඛො**ති වචනාලඞ්කාරෙ නිපාතො. **ආමන්තෙසී**ති අභාසි. කස්මා පන භගවා භික්ඛූයෙව ආමන්තෙසීති? ජෙට්ඨත්තා සෙට්ඨත්තා ආසන්නත්තා සබ්බකාලං සන්නිහිතත්තා ධම්මදෙසනාය විසෙසතො භාජනභූතත්තා ච.

භික්ඛවොති තෙසං ආමන්තනාකාරදස්සනං. **භදන්තෙ**ති ආමන්තිතානං භික්ඛූනං ගාරවෙන සත්ථු පටිවචනදානං. තත්ථ ‘‘භික්ඛවො’’ති වදන්තො භගවා තෙ භික්ඛූ ආලපති. ‘‘භදන්තෙ’’ති වදන්තා තෙ පච්චාලපන්ති. අපිච ‘‘භික්ඛවො’’ති ඉමිනා කරුණාවිප්ඵාරසොම්මහදයනිස්සිතපුබ්බඞ්ගමෙන වචනෙන තෙ භික්ඛූ කම්මට්ඨානමනසිකාරධම්මපච්චවෙක්ඛණාදිතො නිවත්තෙත්වා අත්තනො මුඛාභිමුඛෙ කරොති. ‘‘භදන්තෙ’’ති ඉමිනා සත්ථරි ආදරබහුමානගාරවදීපනවචනෙන තෙ භික්ඛූ අත්තනො සුස්සූසතං ඔවාදප්පටිග්ගහගාරවභාවඤ්ච පටිවෙදෙන්ති. **භගවතො පච්චස්සොසු**න්ති තෙ භික්ඛූ භගවතො වචනං පතිඅස්සොසුං සොතුකාමතං ජනෙසුං . **එතදවොචා**ති භගවා එතං ඉදානි වක්ඛමානං සකලං සුත්තං අභාසි. **දබ්බස්ස, භික්ඛවෙ, මල්ලපුත්තස්සා**තිආදි අනන්තරසුත්තෙ වුත්තත්ථමෙව. **එතමත්ථ**න්තිආදීසුපි අපුබ්බං නත්ථි, අනන්තරසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ගාථාසු පන **අයොඝනහතස්සාති** අයො හඤ්ඤති එතෙනාති අයොඝනං, කම්මාරානං අයොකූටං අයොමුට්ඨි ච. තෙන අයොඝනෙන හතස්ස පහතස්ස. කෙචි පන ‘‘අයොඝනහතස්සාති ඝනඅයොපිණ්ඩං හතස්සා’’ති අත්ථං වදන්ති. **එව**-සද්දො චෙත්ථ නිපාතමත්තං. **ජලතො ජාතවෙදසොති** ඣායමානස්ස අග්ගිස්ස. අනාදරෙ එතං සාමිවචනං. **අනුපුබ්බූපසන්තස්සාති** අනුක්කමෙන උපසන්තස්ස විජ්ඣාතස්ස නිරුද්ධස්ස. **යථා න ඤායතෙ ගතීති** යථා තස්ස ගති න ඤායති. ඉදං වුත්තං හොති – අයොමුට්ඨිකූටාදිනා මහතා අයොඝනෙන හතස්ස සංහතස්ස, කංසභාජනාදිගතස්ස වා ජලමානස්ස අග්ගිස්ස, තථා උප්පන්නස්ස වා සද්දස්ස අනුක්කමෙන උපසන්තස්ස සුවූපසන්තස්ස දසසු දිසාසු න කත්ථචි ගති පඤ්ඤායති පච්චයනිරොධෙන අප්පටිසන්ධිකනිරුද්ධත්තා.

එවං සම්මාවිමුත්තානන්ති එවං සම්මා හෙතුනා ඤායෙන තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තිපුබ්බඞ්ගමෙන අරියමග්ගෙන චතූහිපි උපාදානෙහි ආසවෙහි ච විමුත්තත්තා සම්මා විමුත්තානං, තතො එව කාමපබන්ධසඞ්ඛාතං කාමොඝං භවොඝාදිභෙදං අවසිට්ඨං ඔඝඤ්ච තරිත්වා ඨිතත්තා **කාමබන්ධොඝතාරිනං** සුට්ඨු පටිපස්සම්භිතසබ්බකිලෙසවිප්ඵන්දිතත්තා කිලෙසාභිසඞ්ඛාරවාතෙහි ච අකම්පනීයතාය **අචලං** අනුපාදිසෙසනිබ්බානසඞ්ඛාතං සබ්බසඞ්ඛාරූපසමං **සුඛං පත්තානං** අධිගතානං ඛීණාසවානං **ගති** දෙවමනුස්සාදිභෙදාසු ගතීසු අයං නාමාති පඤ්ඤපෙතබ්බතාය අභාවත්තා පඤ්ඤාපෙතුං **නත්ථි** න උපලබ්භති, යථාවුත්තජාතවෙදො විය අපඤ්ඤත්තිකභාවමෙව හි සො ගතොති අත්ථො.

දසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච පාටලිගාමියවග්ගවණ්ණනා.

නිගමනකථා

එත්තාවතා ච –

සුවිමුත්තභවාදානො, දෙවදානවමානිතො;
පච්ඡින්නතණ්හාසන්තානො, පීතිසංවෙගදීපනො.

සද්ධම්මදානනිරතො, උපාදානක්ඛයාවහො;
තත්ථ තත්ථ උදානෙ යෙ, උදානෙසි විනායකො.

තෙ සබ්බෙ එකතො කත්වා, ආරොපෙන්තෙහි සඞ්ගහං;
උදානමිති සඞ්ගීතං, ධම්මසඞ්ගාහකෙහි යං.

තස්ස අත්ථං පකාසෙතුං, පොරාණට්ඨකථානයං;
නිස්සාය යා සමාරද්ධා, අත්ථසංවණ්ණනා මයා.

සා තත්ථ පරමත්ථානං, සුත්තන්තෙසු යථාරහං;
පකාසනා **පරමත්ථදීපනී** නාම නාමතො.

සම්පත්තා පරිනිට්ඨානං, අනාකුලවිනිච්ඡයා;
චතුත්තිංසප්පමාණාය, පාළියා භාණවාරතො.

ඉති තං සඞ්ඛරොන්තෙන, යං තං අධිගතං මයා;
පුඤ්ඤං තස්සානුභාවෙන, ලොකනාථස්ස සාසනං.

ඔගාහිත්වා විසුද්ධාය, සීලාදිපටිපත්තියා;
සබ්බෙපි දෙහිනො හොන්තු, විමුත්තිරසභාගිනො.

චිරං තිට්ඨතු ලොකස්මිං, සම්මාසම්බුද්ධසාසනං;
තස්මිං සගාරවා නිච්චං, හොන්තු සබ්බෙපි පාණිනො.

සම්මා වස්සතු කාලෙන, දෙවොපි ජගතීපති;
සද්ධම්මනිරතො ලොකං, ධම්මෙනෙව පසාසතූති.

බදරතිත්ථවිහාරවාසිනා ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන

කතාඋදානස්ස අට්ඨකථා සමත්තා.